

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΕΩΣ (ΚΕΜΕ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΑ Β/α =

34

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

KEIMENA
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΕΩΣ (ΚΕΜΕ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Αρχαίας Ελλήνων Διδακτορικών Βιβλιοθηκών

Biblio

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

002
ΗΠΕ
ΕΤ2B
694

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ

"Ορχ. Σιδ. 6186ην
Αθήνα. 1982. 324.96 τεμ 1982

ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Τό βιβλίο αύτό σκοπό ἔχει νά εξυπηρετήσει προσωρινά τις διδακτικές ἀνάγκες τοῦ μαθήματος «Ἀρχαία Ἑλληνική Γραμματεία» Β' Λυκείου (πρόγραμμα κοινό) γιά τό σχ. ἔτος 1982-83. Ή όριστικότερη ο ρύθμιση τοῦ προγράμματος τοῦ μαθήματος αὐτοῦ θά συνοδεύτει ἀπό προκήρυξη συγγραφῆς νέου βιβλίου, πού θά ἀνταποκρίνεται στις νέες διδακτικές ἀνάγκες. Κατά τό μεταβατικό λοιπόν στάδιο κρίθηκε σκόπιμο νά ἐφαρμοστεῖ ἓνα προσωρινό πρόγραμμα πού ἔχει ως ἔξῆς:

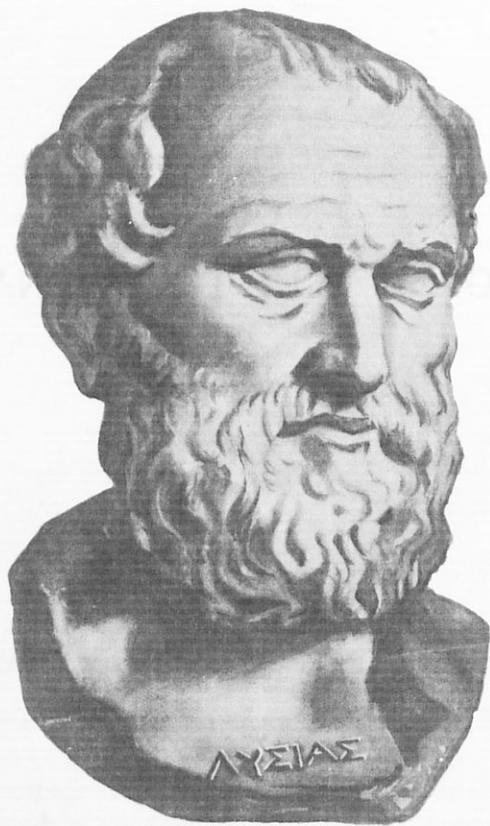
21 Σεπτεμβρίου - 15 Νοεμβρίου	16 Νοεμβρίου - 23 Δεκεμβρίου	8 Ιανουαρίου - τέλος σχολικοῦ ἔτους
Λασία, Υπέρ τοῦ ἀδυνάτου ῳδες 3	Θουκυδίδη Πλαταΐκά	Ὀμήρου Ιλιάδα ῳδες 3 (ἀπό 1 Ἀπριλ. ὠδες 2)
Ἀρχαία Ἑλληνικά Α' Λυκείου ῳδες 3	ῳδες 6	Σοφοκλῆ Ἀντιγόνη ῳδες 3 (ἀπό 1 Ἀπριλ. ὠδες 4)

Γιά τό συγχρονισμό τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος αὐτοῦ σέ πανελλήνια κλίμακα εἶναι ἀπαραίτητο νά συμβουλευτεῖτε τις σχετικές μέ τή διδασκαλία τοῦ μαθήματος ὅδηγίες τοῦ KEME, πού θά σᾶς σταλοῦν πρίν ἀπό τήν ἔναρξη τῶν μαθημάτων.

- Τή φροντίδα γιά τή συγκρότηση τοῦ βιβλίου εἶχε ὁ Σύμβουλος Β' τοῦ KEME Ἡλίας Σπυρόπουλος.
- Η μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν τῆς Ἀντιγόνης εἶναι τοῦ Ι. Γρυπάρη.
- Η μεταγλώττιση τῆς εἰσαγωγῆς καί τῶν σημειώσεων τοῦ λόγου Υπέρ τοῦ ἀδυνάτου καί τῶν σημειώσεων τῆς Ἀντιγόνης ἔγινε ἀπό τόν Σύμβουλο Β' τοῦ KEME Ι. Ἀρβανίτη· ἡ μεταγλώττιση τῆς εἰσαγωγῆς στή δραματική ποίηση ἔγινε ἀπό τόν Ἐπόπτη M.E. Ἐμ. Βικέτο, τῆς εἰσαγωγῆς καί τῶν σχολίων τῆς Ἰλιάδας ἀπό τόν ΓΕΜΕ Ἰγν. Σακαλή καί τῆς εἰσαγωγῆς καί τῶν σχολίων τοῦ Θουκυδίδη ἀπό τόν ἐπίτιμο Γυμνασιάρχη Χαρ. Περδικάρη.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΚΟΣΜΑ

ΛΥΣΙΑ
ΛΟΓΟΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

1. Βίος τοῦ Λυστρία

Ο Λυστρίας γεννήθηκε στήν Ἀθήνα πιθανότατα τό 459 π.Χ. Ό πατέρας του Κέφαλος ἦταν ἐπιφανῆς καί πλούσιος Συρακόσιος, ό όποιος μέ πρόσκληση τοῦ φίλου του πολιτικοῦ Περικλῆ ἄφησε τίς Συρακούσες καί ἤλθε στήν Ἀθήνα, ὅπου ἔζησε ως μέτοικος πολλά χρόνια, τριάντα περίπου, ὡς τό θάνατο του.

Σέ τήλικα 15 ἑτῶν ὁ Λυστρίας ἀναχώρησε μέ τούς δύο ἄλλους ἀδελφούς του, τόν Πολέμαρχο καί τόν Εὐθύδημο, γιά τούς Θουραγίους, τήν ἀποικία τῶν Ἀθηναίων στήν Κάτω Ιταλία. Ἐκεῖ διδάχητηκε τήρητορική τέχνη ἀπό τόν Τισία, τό γνωστό Συνρακόσιο ρήτορα. Ὄταν ὅμως, μετά τήν ἀτυχη ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία, ὑπερίσχυσε στούς Θουραγίους ἡ ἐχθρική πρόσ τούς Ἀθηναίους πολιτική παρατάξη, τότε γύρισε ξανά στήν Ἀθήνα (412 π.Χ.).

Στήν Ἀθήνα ζοῦσε μέ τούς ἀδελφούς του μέχρι πού καταλύθηκε ἡ δημοκρατία (404 π.Χ.) ώς πλούσιος ἵστορε λήσ², ἔχοντας κτήματα, τρία σπίτια καί ἀξιόλογο ἐργοστάσιο ἀσπίδων στόν Πειραιά, ὅπου ἐργάζονταν 120 δοῦλοι. Οἱ συμφορές ὅμως ἔπληξαν καί

1. Βλ. καί τήν Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου Ἀττικοί Ρήτορες τῆς Β' Γυμνασίου, σελ. 7-14.

2. Κάθε ἵστορε λήσ ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπό τό μετοίκιον — τόν ἑτήσιο φόρο τῶν 12 δραχμῶν πού πλήρωναν οἱ μέτοικοι — καί ὑπεράσπιζε ὁ ἴδιος, χωρὶς ἀντιπρόσωπο (προστάτην), τά συμφέροντά του στά δικαστήρια καί ἀκόμη εἶχε δικαίωμα ν' ὀργοράζει κτήματα στήν Ἀττική.

αὐτόν καί τούς ἀδελφούς του γιά τά δημοκρατικά τους φρονήματα· ὁ ἀδελφός του Πολέμαρχος θανατώθηκε ἀπό τὸν Ἐρατοσθένη, ἐναντίον ἀπό τοὺς Τριάκοντα, καί ὁ Λυσίας διέφυγε στὰ Μέγαρα, χάνοντας μεγάλο μέρος ἀπό τὴν περιουσία του. Ἀπό τὰ Μέγαρα ὑποστήριξε μέ κάθε θυσία τίς ἐπιχειρήσεις τῶν ἔξοδίστων στὸν Πειραιᾶ μὲν ἐπικεφαλῆς τὸ Θρασύβουλο· ἔτσι ἀπέστειλε σ' αὐτοὺς τά ὑπόλοιπα χρήματά του, ἀσπίδες καί μισθοφόρους.

Γιά τίς ἐνέργειές του αὐτές ἔγινε πρόταση ἀπό τὸ Θρασύβουλο στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου, ἀμέσως μετά τὴν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, νά τοῦ παραχωρηθεῖ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτη, ἀλλά ἡ πρόταση αὐτή καταπολεμήθηκε ὡς παράνομη ἀπό τὸν πολιτικό ἀντίπαλο τοῦ Θρασύβουλου Ἀρχένο καί ἔτσι ὁ Λυσίας δέν ἀπόχτησε τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτη, παρὰ ἔμεινε ὡς τὸ θάνατό του ἰσοτελής.

Ο Λυσίας, μόλις γύρισε στὴν Ἀθήνα τὸ 403 π.Χ., παρουσιάστηκε στὸ δικαστήριο ὡς κατίγορος τοῦ Ἐρατοσθένη, τοῦ φονία τοῦ ἀδελφοῦ του· ὁ λόγος μάλιστα Κατὰ Ἐρατοσθένους εἶναι ὁ μόνος πού ἐκφωνήθηκε ἀπό τὸν ἴδιο τὸ ρήτορα στὸ δικαστήριο. Ἀπό τότε, ἐπειδὴ εἶχε χάσει τὴν περιουσία του, ἀναγκάστηκε νά γίνει λογογράφος, ὥστε νά ἔξοικονομεῖ τὰ ἀναγκαῖα γιά τὴν ζωή· ἔγραψε δηλ. μέ πληρωμή λόγους γιά ἄλλους, πού, ὅντας ἀνίκανοι ν' ἀγορεύονταν στὰ δικαστήρια, τοὺς ἀποστήθιζαν γιά τὴν ὑπεράσπιση τῶν ὑποθέσεών τους.

Ο Λυσίας πέθανε στὴν Ἀθήνα πιθανόν τὸ 377 π.Χ.

2. Λόγοι τοῦ Λυσία

Ο Λυσίας ἔγραψε πάρα πολλούς λόγους, πάνω ἀπό 230. Ἀκέραιοι περισσώθηκαν 34 καί ἀποσπάσματα ἀπό πιο πολλούς ἄλλους. Ἀπό τοὺς λόγους αὐτοὺς οἱ περισσότεροι εἶναι δικαιιοί (δηλ. ἐκφωνήθηκαν στὰ δικαστήρια) καί οἱ ὑπόλοιποι συν μέρει εν τοικοί (ἐκφωνήθηκαν στὴ Βουλή καὶ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου) καί ἐπιδικαιοί (ἐκφωνήθηκαν στίς γιορτές καὶ τὰ πανηγύρια). Ἐνας ἀπό τοὺς χαρακτηριστικότερους δικανικούς του λόγους εἶναι ὁ Υπέρ τοῦ ἀδυνάτου.

3. Ό λόγος «Υπέρ τοῦ ἀδυνάτου»

Κατά τήν ἀρχαιότητα δέν ὑπῆρχαν στήν Ἀθήνα οὕτε πτωχοκομεῖα οὕτε νοσοκομεῖα οὕτε τά πολυνάριθμα σημερινά φιλανθρωπικά ἴδρυματα. Γιά τό λόγο αὐτό οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μέ νόμο ἀποφασίσει νά χορηγοῦν ἔνα χρηματικό βοήθημα σέ κάθε ἀ δύ ν α τ ο ν πολίτη. Ως τέτοιος χαρακτηρίζόταν ὅποιος εἶχε περιουσία μικρότερη ἀπό τρεῖς μνᾶς (= 300 ἀττικές δραχμές) καί σωματική ἀναπηρία σέ τέτοιο βαθμό, πού νά μήν είναι σέ θέση νά ἐργάζεται γιά τήν ἀπόκτηση τῶν ἀναγκαίων στή ζωή.

Τό βοήθημα αὐτό, πού ἔπαιρνε κάθε ἀδύνατος, ἦταν διαφορετικό ποσοτικά, ἀνάλογα με τίς ἐποχές. Τή χρονιά τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ τωρινοῦ λόγου ἦταν ἔνας δύοβλος (= 1/6 τῆς δραχμῆς) τήν ἡμέρα. Ἀλλά, γιά νά πάρει τό βοήθημα αὐτό, ἦταν ὑποχρεωμένος καθένας πού θεωροῦσε τόν ἔαυτό τον ἀδύνατον νά ὑποβάλει στήν ἀρχή τοῦ χρόνου αἴτηση γιά βοήθεια στή Βουλή τῶν Πεντακοσίων. Αὐτή ἐ δ ο κ ί μ α ζ ε τούς ἀδυνάτους, δηλ. τούς ἔξεταζε ἄν πραγματικά εἶχαν ἀνάγκη ἀπό τό βοήθημα. Ἐπειδή ὅμως γίνονταν πολλές καταχρήσεις, ἐπιτρεπόταν σέ κάθε Ἀθηναῖο πολίτη νά εἰσ α γγείλει (νά καταγγείλει) ως ἀπατεώνα ἐκείνον πού ζητοῦσε τό βοήθημα καί νά παρουσιαστεῖ τήν ἡμέρα τῆς δοκιμασίας στή Βουλή, γιά νά ὑποστηρίξει καί προφορικά τήν καταγγελία τον· ἀλλά καί ὁ ἀδύνατος εἶχε τό δικαίωμα ν' ἀντικρούσει μιά τέτοια κατηγορία. Μετά τήν ἀπολογία τον ἡ Βουλή ἀποφάσιζε γιά τήν παροχή ἡ ὅχι τοῦ βοηθήματος. Ωστόσο ὁ ἀδύνατος, πού δοκιμάστηκε καί πῆρε τό βοήθημα, ὅφειλε στήν ἀρχή κάθε χρονιᾶς νά ὑποβάλλεται σέ νέα δοκιμασία μπροστά στή νέα Βουλή.

Ἐτσι καί ὁ ἀδύνατος τοῦ λόγου αὐτοῦ εἶχε πολλές φορές δοκιμαστεῖ καί χρόνια ἔπαιρνε τό νόμιμο βοήθημα ἀπό τήν πολιτεία. Κατά τήν τωρινή ὅμως δοκιμασία κάποιος τόν κατάγγειλε ὑποστηρίζοντας: 1) ὅτι αὐτός παίρνει ἄδικα τό βοήθημα, γιατί είναι ἵκανός σωματικά καί εὔπορος, καί 2) ὅτι αὐτός ἔξαιτίας τῆς κακῆς τον διαγωγῆς είναι ἀνάξιος γιά βοήθεια. Πρός ἀπόκρουση αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν ὁ ἀδύνατος ἐκφωνεῖ τό λόγο τοῦτο, πού γιά χάρη τον ἔγραψε ὁ Λυσίας. Ό λόγος ἐκφωνήθηκε μετά τό 403 π.Χ.

ΜΕΡΟΣ Α'

KEIMENO

Μέ πλάγια στοιχεῖα γράφονται λέξεις του ἀρχαίου κειμένου που συσχετίζονται μεταξύ τους. Π.χ.:

— Καὶ πειράσομαι τῷ λόγῳ τοῦτον μὲν ἐπιδεῖξαι φευδόμενον, ἐμαυτὸν δὲ βεβιωκότα...

— Τοσοῦτον δὲ διενήνοχεν ἀναισχυντίᾳ τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων, ὥστε ὑμᾶς πειρᾶται πείθειν.

— παιδες δέ μοι οὕπω εἰσίν, οἵ με θεραπεύσουσι.

Οὐ πολλοῦ δέω χάριν ἔχειν, ὡς βουλή, τῷ κατηγόρῳ, ὅτι μοι παρεσκεύασε τὸν ἀγῶνα τουτονί. Πρότερον γὰρ οὐκ ἔχων πρόφασιν, ἐφ' ἡς τοῦ βίου λόγον δοίην, νυνὶ διὰ τοῦτον εἰληφα. Καὶ πειράσομαι τῷ λόγῳ τοῦτον μὲν ἐπιδεῖξαι φευδόμενον, ἐμαυτὸν δὲ βεβιωκότα μέχρι τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπαίνου μᾶλλον ἄξιον ἢ φθόνου· διὰ γὰρ οὐδὲν ἄλλο μοι δοκεῖ παρασκευάσαι τόνδε μοι τὸν κινδυνὸν οὗτος ἢ διὰ φθόνον.

Καίτοι δυτικοὶ φθονεῖ, οὓς οἱ ἄλλοι ἐλεοῦσι, τίνος ἀν̄ ὑμῖν ὁ τοιοῦτος ἀποσχέσθαι δοκεῖ πονηρίας; Οὐ γὰρ ἔνεκα χρημάτων με συκοφαντεῖ οὐδὲ ὡς ἔχθρὸν ἔχοτον με τιμωρεῖται· διὰ γὰρ τὴν πονηρίαν αὐτοῦ οὔτε φίλῳ οὔτε ἔχθρῳ πώποτ' ἔχρησάμην αὐτῷ. "Ηδη τοίνυν, ὡς βουλή, δῆλός ἐστι φθονῶν, ὅτι τοιαύτη κεχρημένος συμφορᾷ τούτου βελτίων εἰμὶ πολίτης. Καὶ γὰρ οἴμαι δεῖν, ὡς βουλή, τὰ τοῦ σώματος δυστυχήματα τοῖς τῆς φυχῆς ἐπιτηδεύμασιν ἴασθαι. Εἰ γὰρ ἔξι λισου τῇ συμφορᾷ καὶ τὴν διάνοιαν ἔξω καὶ τὸν ἄλλον βίον διάξω, τί τούτου διοίσω;

Περὶ μὲν οὖν τούτων τοσαῦτά μοι εἰρήσθω· ὑπέρ ὧν δέ μοι προσήκει λέγειν, ως ἀν̄ οἶόν τε διὰ βραχυτάτων ἔρω. Φησὶ γὰρ ὁ κατήγορος οὐ δικαίως με λαμβάνειν τὸ παρὰ τῆς πόλεως ἀργύριον· καὶ γὰρ τῷ σώματι δύνασθαι καὶ οὐκ εἶναι τῶν ἀδυνάτων, καὶ τέχνην ἐπίστασθαι τοιαύτην, ὥστε καὶ ἀνευ τοῦ διδομένου τούτου ζῆν. Καὶ τεκμηρίοις χρῆται τῆς μὲν τοῦ σώματος ῥώμης, ὅτι ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀναβαίνω, τῆς δὲ ἐν τῇ τέχνῃ εὐπορίας, ὅτι δύναμαι· συνεῖναι δυναμένοις ἀνθρώποις ἀναλίσκειν.

Τὴν μὲν οὖν ἐκ τῆς τέχνης εὐπορίαν καὶ τὸν ἄλλον τὸν ἐμὸν βίον, οἵος τυγχάνει, πάντας ὑμᾶς οἴομαι γιγνώσκειν· ὅμως δὲ κάγὼ διὰ βραχέων ἔρω. 'Εμοὶ γὰρ ὁ μὲν πατήρ κατέλιπεν οὐδέν, τὴν δὲ μητέρα τελευτήσασαν πέπαυμαι τρέφων τρίτον ἔτος τουτί, παιδες δέ μοι οὕπω είσιν, οἵ με θεραπεύουσι. Τέχνην δὲ κέκτημαι βραχέα δυναμένην ὡφελεῖν, ἥν αὐτὸς μὲν ἥδη χαλεπῶς ἐργάζομαι, τὸν διαδεξόμενον δ' αὐτὴν οὕπω δύναμαι κτήσασθαι. Πρόσοδος δέ μοι οὐκ ἔστιν ἄλλη πλὴν ταύτης, ἥν ἀν̄ ἀφέλησθε με, κινδυνεύσαιμ' ἀν̄ ὑπὸ τῇ δυσχερεστάτῃ γενέσθαι τύχῃ.

Μή τοίνυν, ἐπειδὴ γε ἔστιν, ὡς βουλή, σῶσαι με δικαίως, ἀπολέσητε ἀδίκως· μηδέ, ὃ νεωτέρῳ καὶ μᾶλλον ἐρρωμένῳ ὄντι ἔδοτε, πρεσβύτερον καὶ ἀσθενέστερον γιγνόμενον ἀφέλησθε· μηδὲ πρότερον

- καὶ περὶ τοὺς οὐδέν ἔχοντας κακὸν ἐλεημονέστατοι δοκοῦντες εἶναι νῦνὶ διὰ τοῦτον τοὺς καὶ τοῖς ἔχθροῖς ἐλεεινοὺς ὅντας ἀγρίως ἀποδέξησθε· μηδὲ τολμήσαντες ἀδικῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὄμοιώς
- 8 ἐμοὶ διακειμένους ἀθυμῆσαι ποιήσητε. Καὶ γάρ ἂν ἀτοπὸν εἴη, ὡς βουλή, εἰ, ὅτε μὲν ἀπλῆ μοι ἦν ἡ συμφορά, τότε μὲν φαινούμην λαμβάνων τὸ ἀργύριον τοῦτο, νῦν δ', ἐπειδὴ καὶ γῆρας καὶ νόσοι καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα κακὰ προσγίνεται μοι, τοῦτ' ἀφαιρεθείην.
- 9 Δοκεῖ δέ μοι τῆς πενίας τῆς ἐμῆς τὸ μέγεθος ὁ κατήγορος ἂν ἐπιδεῖξαι σαφέστατα μόνος ἀνθρώπων. Εἴ γάρ ἐγὼ κατασταθεὶς χορηγὸς τραγῳδοῖς προκαλεσαίμην αὐτὸν εἰς ἀντίδοσιν, δεκάκις ἂν ἔλοιτο χορηγῆσαι μᾶλλον ἢ ἀντίδοῦναι ἀπαξ. Καὶ πῶς οὐ δεινόν ἐστι νῦν μὲν κατηγορεῖν, ὡς διὰ πολλὴν εὔπορίαν ἔξιτο δύναμαι συνεῖναι τοῖς πλουσιωτάτοις, εἰ δέ, ὡν ἐγὼ λέγω, τύχοι τι γενόμενον, ὅμολογεῖν τοιοῦτον εἶναι με καὶ ἔτι πονηρότερον;
- 10 Περὶ δὲ τῆς ἐμῆς ἵππικῆς, ἣς οὗτος ἐτόλμησε μνησθῆναι πρὸς ὑμᾶς, οὕτε τὴν τύχην δείσας οὕτε ὑμᾶς αἰσχυνθείς, οὐ πολὺς ὁ λόγος. Ἐγὼ γάρ ἡγοῦμαι, ὡς βουλή, πάντας τοὺς ἔχοντάς τι δυστύχημα τοῦτο ζητεῖν καὶ τοῦτο φιλοσοφεῖν, ὅπως ὡς ἀλυπότατα μεταχειριοῦνται τὸ συμβεβήδες πάθος. Ὡν εἰς ἐγὼ, καὶ περιπεπτωκώς τοιαύτη συμφορὰ ταύτην ἐμαυτῷ ῥᾷστωνην ἔξηντον εἰς τὰς ὄδους τὰς μακροτέρας τῶν ἀναγκαίων.
- 11 "Ο δὲ μέγιστον, ὡς βουλή, τεκμήριον, ὅτι διὰ τὴν συμφορὰν ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ὕβριν, ὡς οὗτός φησιν, ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀναβαίνω, ῥάδιόν ἐστι μαθεῖν· εἰ γάρ ἐκεκτήμην οὐσίαν, ἐπ' ἀστράβης ἂν ὀχούμην, ἀλλ' οὐχ ἐπὶ τοὺς ἀλλοτρίους ἵππους ἀνέβαινον· νῦνὶ δέ, ἐπειδὴ τοιοῦτον οὐ δύναμαι κτήσασθαι, τοῖς ἀλλοτρίοις ἵπποις ἀναγκάζομαι χρῆσθαι πολλάκις. Καίτοι πῶς οὐκ ἀτοπόν ἐστιν, ὡς βουλή, τοῦτον αὐτὸν, εἰ μὲν ἐπ' ἀστράβης ὀχούμενον ἐώρα με, σιωπᾶν (τί γάρ ἂν καὶ ἔλεγεν,), ὅτι δ' ἐπὶ τοὺς ἥτημένους ἵππους ἀναβαίνω, πειρᾶσθαι πείθειν ὑμᾶς, ὡς δυνατός εἰμι; Καὶ ὅτι μὲν δυοῖν βακτηρίαιν χρῶμαι τῶν ἀλλῶν μιᾷ χρωμένων, μὴ κατηγορεῖν, ὡς καὶ τοῦτο τῶν δυναμένων ἐστίν, ὅτι δ' ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀναβαίνω, τεκμηρίω χρῆσθαι πρός ὑμᾶς, ὡς εἰμὶ τῶν δυναμένων; Οἵς ἐγὼ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἀμφοτέροις χρῶμαι.
- 13 Τοσοῦτον δὲ διενήνοχεν ἀναισχυντίᾳ τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων, ὥστε ὑμᾶς πειρᾶται πείθειν, τοσοῦτονς ὅντας εἰς ὅν, ὡς οὐκ εἰμὶ τῶν

ἀδυνάτων ἐγώ. Καίτοι εὶ τοῦτο πείσει τινὰς ὑμῶν, ὃ βουλή, τί με κωλύει κληροῦσθαι τῶν ἐννέα ἀρχόντων καὶ ὑμᾶς ἐμοῦ μὲν ἀφελέσθαι τὸν ὅβιολὸν ὡς ὑγιαίνοντος, τούτῳ δὲ φηφίσασθαι πάντας ὡς ἀναπήρω; Οὐ γάρ δήπου τὸν αὐτὸν ὑμεῖς μὲν ὡς δυνάμενον ἀφαιρήσεσθε τὸ διδύμενον, οἱ δὲ θεσμοθέται ὡς ὁδύνατον ὅντα κληροῦσθαι κωλύσουσιν. Ἀλλὰ γάρ οὔτε ὑμεῖς τούτῳ τὴν αὐτὴν ἔχετε γνώμην οὔθ' οὔτος ὑμῖν, εὖ ποιῶν. Ὁ μὲν γάρ ὥσπερ ἐπικλήρου τῆς συμφορᾶς οὔσης ἀμφισβητήσων ἥκει καὶ πειρᾶται πείθειν ὑμᾶς, ὡς οὐκ εἴμι τοιοῦτος, οἷον ὑμεῖς ὄρατε πάντες: ὑμεῖς δὲ (ὅ τῶν εὖ φρονούντων ἔργον ἔστι) μᾶλλον πιστεύετε τοῖς ὑμετέροις αὐτῶν ὀφθαλμοῖς ἢ τοῖς τούτου λόγοις.

Λέγει δέ, ὡς ὑβριστής εἴμι καὶ βίαιος καὶ λίαν ἀσελγῶς διακείμενος, ὥσπερ, εὶ φοβερῶς δνομάσειε, μέλλων ἀληθῆ λέγειν, ἀλλ' οὐκ, ἐὰν πάνυ πραόνως, ταῦτα ποιήσων. Ἐγὼ δ' ὑμᾶς, ὃ βουλή, σαφῶς οἶμαι δεῖν διαγιγνώσκειν, οἵτινες ἐγχωρεῖ τῶν ἀνθρώπων ὑβρισταῖς εἰναι καὶ οἵτινες οὐ προσήκει. Οὐ γάρ τοὺς πενομένους καὶ λίαν ἀπόρως διακειμένους ὑβρίζειν εἰκός, ἀλλὰ τοὺς πολλῷ πλείω τῶν ἀναγκαίων κεκτημένους: οὐδὲ τοὺς ὁδύνατους τοῖς σώμασιν ὅντας, ἀλλὰ τοὺς μάλιστα πιστεύοντας ταῖς αὐτῶν ρώμαις: οὐδὲ τοὺς ἥδη πρεβεβηκότας τῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ τοὺς ἔτι νέους καὶ νέαις ταῖς διανοίαις χρωμένους.

Οἱ μὲν γάρ πλούσιοι τοῖς χρήμασιν ἔξωνοῦνται τοὺς κινδύνους, οἱ δὲ πένητες ὑπὸ τῆς παρούσης ἀπορίας σωφρονεῖν ἀναγκάζονται: καὶ οἱ μὲν νέοι συγγράμμης ἀξιοῦνται τυγχάνειν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ἔξαμαρτάνουσιν ὁμοίως ἐπιτιμῶσιν ἀμφότεροι: καὶ τοῖς μὲν ἴσχυροῖς ἐγχωρεῖ μηδὲν αὐτοῖς πάσχουσιν, οὓς ἀν βουληθῶσιν, ὑβρίζειν, τοῖς δὲ ἀσθενέσιν οὐκ ἔστιν οὔτε ὑβριζομένοις ἀμύνεσθαι τοὺς ὑπάρξαντας οὔτε ὑβρίζειν βουλομένοις περιγίγνεσθαι τῶν ἀδικουμένων. "Ωστε μοι δοκεῖ ὁ κατήγορος εἰπεῖν περὶ τῆς ἐμῆς ὑβρεως οὐ σπουδάζων, ἀλλὰ παιζόντων οὐδὲ ὑμᾶς πεῖσαι βουλόμενος, ὡς εἴμι τοιοῦτος, ἀλλ' ἐμὲ κωμῳδεῖν βουλόμενος; ὥσπερ τι καλὸν ποιῶν.

"Ετι δὲ καὶ συλλέγεσθαι φησιν ἀνθρώπους ὡς ἐμὲ πονηροὺς καὶ πολλούς, οἱ τὰ μὲν ἔαυτῶν ἀνηλώκασι, τοῖς δὲ τὰ σφέτερα σώζειν βουλομένοις ἐπιβουλεύουσιν. Υμεῖς δὲ ἐνθυμήθητε πάντες, ὅτι ταῦτα λέγων οὐδὲν ἐμοῦ κατηγορεῖ μᾶλλον ἢ τῶν ἄλλων, ὅσοι τέχνας ἔ-

14

15

16

17

18

19

17

- χρουσιν, ούδε τῶν ὡς ἐμὲ εἰσιόντων μᾶλλον ἢ τῶν ὡς τοὺς ἄλλους δη-
 20 μιουργούς. Ἐκαστος γάρ οὐδῶν εἴθισται προσφοιτᾶν ὁ μὲν πρὸς μυρο-
 πωλεῖον, ὁ δὲ πρὸς κουρεῖον, ὁ δὲ πρὸς σκυτοτομεῖον, ὁ δ' ὅποι ἀν-
 τύχη, καὶ πλεῖστοι μὲν ὡς τοὺς ἔγγυτάτω τῆς ἀγορᾶς κατεσκευασμέ-
 νους, ἐλάχιστοι δὲ ὡς τοὺς πλεῖστον ἀπέγοντας αὐτῆς· ὥστ' εἴ τις
 οὐδῶν πονηρίαν καταγνώσεται τῶν ὡς ἐμὲ εἰσιόντων, δῆλον ὅτι καὶ
 τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις διατριβόντων· εἰ δὲ κἀκείνων, ἀπάντων Ἀθη-
 ναίων· ἀπαντες γάρ εἴθισθε προσφοιτᾶν καὶ διατρίβειν ἀμουγέπου.
- 21 'Αλλὰ γάρ οὐχ οἶδα, ὅ τι δεῖ λίαν με ἀκριβῶς ἀπολογούμενον πρὸς
 ἐν ἔκαστον οὐδῶν τῶν εἰρημένων ἐνοχλεῖν πλείω χρόνον. Εἰ γάρ οὐπέρ
 τῶν μεγίστων εἰρηκα, τί δεῖ περὶ τῶν φαύλων δόμοιών τούτω σπουδά-
 ζειν; Ἐγὼ δ' οὐδῶν, ὡς βουλή, δέομαι πάντων τὴν αὐτὴν ἔχειν περὶ
- 22 ἐμοῦ διάνοιαν, ἥηπερ καὶ πρότερον. Μή οὖν, οὐ μόνου μεταλαβεῖν ἔ-
 δωκεν ἡ τύχη μοι τῶν ἐν τῇ πατρίδι, τούτου διὰ τουτονὶ ἀποστερήση-
 τέ με· μηδ', ἀ πάλαι κοινῇ πάντες ἔδοτέ μοι, νῦν οὗτος εἰς ὅν πείσῃ
 πάλιν οὐμᾶς ἀφελέσθαι. Ἐπειδὴ γάρ, ὡς βουλή, τῶν μεγίστων ἀρχῶν ὁ
 δαίμων ἀπεστέρησεν ήμᾶς, ἡ πόλις ήμεν ἐψηφίσατο τοῦτο τὸ ἀργύ-
 ριον, ἥγουμενη κοινᾶς εἶναι τὰς τύχας τοῖς ἄπασι καὶ τῶν κακῶν καὶ
- 23 τῶν ἀγαθῶν. Πῶς οὖν οὐκ ἀν δειλαιότατος εἴην, εἰ τῶν μὲν καλλί-
 στων καὶ μεγίστων διὰ τὴν συμφορὰν ἀπεστερημένος εἴην, ἀ δ' ἡ πό-
 λις ἔδωκε προνοηθεῖσα τῶν οὕτως διακειμένων, διὰ τὸν κατήγορον
 ἀφαιρεθείην; Μηδαμῶς, ὡς βουλή, ταύτη θῆσθε τὴν φῆφον.
- 24 Διὰ τί γάρ ἀν καὶ τύχοιμι τοιούτων οὐδῶν; Πότερον ὅτι δι' ἐμέ τις
 εἰς ἀγῶνα πώποτε καταστάξ ἀπώλεσε τὴν οὔσιαν; 'Αλλ' οὐδὲ ἀν εἰς
 ἀποδεῖξειν. 'Αλλ' ὅτι πολυπράγμων εἰμὶ καὶ θρασὺς καὶ φιλοπεχθή-
 μων; 'Αλλ' οὐδὲ ἀν αὐτὸς φήσειν, εἰ μὴ βούλοιτο καὶ τοῦτο φεύδε-
 σθαι τοῖς ἄλλοις δόμοιώς. 'Αλλ' ὅτι λίαν ύβριστής καὶ βίαιος; 'Αλλ' οὐ
 25 τοιαύταις ἀφορμαῖς τοῦ βίου πρὸς τὰ τοιαῦτα τυγχάνω χρώμενος.
 'Αλλ' ὅτι ἐπὶ τῶν τριάκοντα γενόμενος ἐν δυνάμει κακῶς ἐποίησα
 πολλοὺς τῶν πολιτῶν; 'Αλλὰ μετὰ τοῦ οὐμετέρου πλήθους ἔφυγον εἰς
 Χαλκίδα, καὶ ἔξον μοι μετ' ἐκείνων ἀδεῶς πολιτεύεσθαι, μεθ' οὐδῶν
 εἰλόμην κινδυνεύειν ἀπελθών.
- 26 Μή τοίνυν, ὡς βουλή, μηδὲν ἡμαρτηκώς δόμοιων οὐδῶν τύχοιμι τοῖς
 πολλὰ ἡδικηρόσιν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν φῆφον θῆσθε περὶ ἐμοῦ ταῖς ἄλ-
 λαις βουλαῖς, ἀναμνησθέντες ὅτι οὕτε χρήματα διαχειρίσας τῆς πό-
 λεως δίδωμι λόγον αὐτῶν οὕτε ἀρχὴν ἀρξας οὐδεμίαν εὐθύνας οὐπέχω

νῦν αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ ὁβιολοῦ μόνον ποιοῦμαι τοὺς λόγους. Καὶ οὕτως 27
ὑμεῖς μὲν τὰ δίκαια γνώσεσθε πάντες, ἐγὼ δὲ τούτων ὑμῖν τυχόν ἔξω
τὴν χάριν, οὗτος δὲ τοῦ λοιποῦ μαθήσεται μὴ τοῖς ἀσθενεστέροις ἐπι-
βουλεύειν, ἀλλὰ τῶν ὅμοιων αὐτῷ περιγίγνεσθαι.

Στήν Ιστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας ὁ Α. Λέσκυ
γράφει:

«Κανεὶς δέν ἔφτασε τό Λυσία στήν τέχνη νά πλάθει τούς λόγους
μπαίνοντας κάθε φορά στό χαρακτήρα καί τή θέση τῶν προσώπων
για τά δόποια γράφει. Ἀπό τήν ἀποφη αντή τό ἀριστούργημά του εἰ-
ναι ὁ λόγος 24 (Τπέρ τοῦ ἀδυνάτου), στόν δόποιο ἔνας ἀνθρωπάκος
ἀγωνίζεται μέ πονηρία καί χιοῦμορ μπροστά στή Βουλή, γιά νά δια-
τηρήσει τή σύνταξή του».

Ποιά στοιχεῖα ἀπό τό λόγο τοῦ Λυσία πήρε ύπόψη τον ὁ Λέσκυ
γιά νά φτάσει στό χαρακτηρισμό αντό;

ΜΕΡΟΣ Β'
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

§ 1. οὐ πολλοῦ δέω = δέ χρειάζομαι πολύ, δέ μου λείπει πολύ, σχεδόν. χάριν ἔχω τινί = χρωστώ χάρι σέ κάποιον, εύχαριστώ κάποιον. ὁ ἄγρων = δικαστικός ἀγώνας, ή δίκη. πρόφασις = αἰτία, ἀφορμή. ἐφ' ἦς = στηριζόμενος πάνω σ' αὐτή. ἐπιδείκνυμι = ἀποδείχνω, φέρων ως ἀποδείξεις. ἔξιον = ἔτοι ὥστε νά εἶμαι ἔξιος, κίνδυνος = δικαστικός ἀγώνας, δίκη.

§ 2-3. καίτοι = καί ὅμως. ἀποσχέσθαι, ἀπρμφ. ἀορ. β' τοῦ ἀπέχομαι = ἀπέχω. ἂν ἀποσχέσθαι = ὅτι ἀπόσχοιτο ἂν. πονηρία = κακία, κακή πράξη. τιμωρεῖται = ζητεῖ νά ἔκδικηθεῖ. πώποτε = ποτέ ὡς τώρα. χρῶμαι τινι φίλω = ἔχω κάποιον φίλο. χρῶμαι συμφορᾶ = πέφτω σέ συμφορά. δυστύχημα = ἐλάττωμα, βλάβη. ἐπιτηδεύματα = ἀρετές. ίῶμαι = θεραπεύω. ἔδω: ἔξουδετερώνω, καλύπτω, σκεπάζω. ἔξισου (= ἔσην) τῇ συμφορᾶ = ὅμοια μέ τό σῶμα που ἔχει τή συμφορά. καὶ τὸν ἄλλον βίον, δηλ. τόν ἥθικό. διάξω, δηλ. ὅμοια μέ τήν κατάσταση τοῦ σώματός μου. δισίσω, μέλλ. τοῦ διαφέρω.

§ 4-5. ὑπὲρ ὄν = περὶ ὄν. ὡς ἂν οἶόν τε, δηλ. η. διὰ βραχυτάτων (λόγων) = συντομότατα. τὸ ἀργύριον = τό χρηματικό βιόθημα που δινόταν στούς ἀδυνάτους, τό ἐπίδομα. τῷ σώματι δύναμαι = σωματικά εἶμαι δυνατός (ἰσχυρός). τεκμηρίοις, κτγρμ.: τεκμήρια = ἀποδείξεις. ἐν τῇ τέχνῃ = ἐκ τῆς τέχνης, σύνεμι τινι = συναναστρέφομαι κάποιον.

§ 6. βίος = πόροι ζωῆς, τά μέσα ζωῆς, περίουσία, τό βίος. τυγχάνει, δηλ. ὄν. τρίτον ἔτος τουτὶ = ἔδω καὶ τρία χρόνια: νά συνδεθεῖ μέ τό τελευτήσασαν (δηλ. τή ζωή). θεραπεύω = περιποιούμαι (στά γεράματα), γεροκομάω. ὠφελῶ βραχέα = παρέχω μικρή ὡφέλεια, μικρά κέρδη. χαλεπῶς ἐργάζομαι = μέ κόπο ἔξασκω. τὸν διαδεξόμενον = ἐκεῖνον που θά μέ διαδεχτεῖ νά συνεχίσει (γιά λογαριασμό μου). ἐννοεῖ δούλο πού πουλιόταν συνήθως 5-6 μνᾶς (= 500-600 ἀττικές δραχμές). κτήσασθαι = ν' ἀποκτήσω (μέ ἀγορά), νά ἀγοράσω. γίγνομαι ὑπό τινι = καταντώ στήν ἔξουσία κάποιου, πέφτω σέ κάτι.

§ 7-8. ἔστιν = ἔξεστιν. ἐρρωμένος (μτχ. παθτκ πρκμ. τοῦ ῥώννυμι) ὡς ἐπίθ.: δυνατός, ἀκμαίος. πρεσβ... ἀφέλησθε = ἀφέλησθε (έμε) γιγνόμενον πρεσβύτερον καὶ ἀσθενέστερον. περὶ τοὺς = στούς. κακὸν = σωματικό ἐλάττωμα, ἀναπηρία. ἐλεινὸς = ἔξιος οἴκτου, ἔξιοιλύπητος. ἀγρίως ἀποδέχομαι τινι = δείχνομαι σκληρός (ἀπάνθρωπος) σέ κάποιον. οἱ ὅμοιως ἔμοι διακείμενοι = ὅσοι βρίσκονται στήν ἴδια μ' ἐμένα κατάσταση. ἀπλὴ η συμφορᾶ = μόνη η ἀναπηρία. εἰ... φαινοίμην λαμβάνων = ἂν... φανερά ἔπαιρνα· ἀντί τής εὔκτ. φαινοίμην περίμενε κανείς τήν ὄριστική ἔφαινόμην (ἐπειδή πρόκειται γιά κάτι βέβαιο). ἀλλὰ ἔχει τεθεῖ η εὔκτ. κατ' ἀφομοίωση πρός τήν ἐπόμενη εὔκτ. ἀφαιρεθείην. προσγίγνομαι = προσθέτομαι, ἔρχομαι, βρίσκω. εἰ ...τοῦτ' ἀφαιρεθείην = ἂν θά ἔχανα αὐτό (τό ἐπίδομα).

§ 9. καθίσταμαι χορηγός τραγωδοῖς = ὁρίζομαι χορηγός γιά τραγωδούς (γιά διάγνωντα τραγωδίας): ή χορηγία ήταν μιά ἀπό τις λειτουργίες, τις πρόσθετες χρηματικές ύποχρεώσεις πού ἐπέβαλλε η ὀλιγαρχία πολιτεία στούς πλουσιότερους πολίτες. ἀντίδοσις (τῆς οὐσίας) = ἀνταλλαγή τῆς περιουσίας: γιά ν' ἀποφεύγοντας ἀδικίες κατά τὴν ἐπιβολή λειτουργιῶν γινόταν τὸ ἔξης: ἂν κανείς νόμιμε ὅτι ηταν δίκιο ν' ἀναλάβει κάποιος πλουσιότερός του τῇ λειτουργίᾳ πού τοῦ ἐπιβλήθηκε, εἰχε τὸ δικαίωμα νά προκαλέσει τὸν πλουσιότερο σέ ἀντίδοση, δηλ. σέ ἀνταλλαγή τῶν περιουσιῶν τους· ἐκεῖνος τότε ύποχρεωνόταν ή ν' ἀναλάβει τῇ λειτουργίᾳ ή ν' ἀνταλλάξει τὴν περιουσία του μέ τὴν περιουσία ἐκείνου πού τὸν προκαλοῦσε. δεινὸν = παράλογο. πονηρός = ὄθιλος (οἰκονομικά).

§ 10. ἴππική (τέχνη) = ἐπιδεικότητα (ἴκανότητα) στὴν ἴππασία. μιμηνήσκομαι τινος πρός τινα = ἀναφέρω κάτι σέ κάποιον. οὐ πολὺς ὁ λόγος, δηλ. ἔσται. δυστύχημα, βλ. § 2-3. φιλοσοφῶ = σκέπτομαι. ὅπως = πῶς. ὡς ἀλυπότατα = μέ ὅσο τὸ δυνατό λιγότερους πόνους. εἰς ἔγω, δηλ. εἰμί. ταύτην = τοῦτο (τὴν ἴππασία). ράστωνη (ῥᾶστος) = εὐκολία, ἀνακούφιση. ἔξευρίσκω = ἔξετάξοντας βρίσκω, ἐπινοῶ. εἰς τὰς = γιά τὶς. τῶν ἀναγκαίων (δρόμων), γν. διαιρτκ.

§ 11-12. ὕβρις = περηφάνεια (πού προέρχεται ἀπό τὰ πλούτη). ἀστράβη, κυρ.: ἀναπαυτικό σαμάρι: ἔπειτα - ὅπως ἐδῶ: τίμιονος (μουλάρι) πού εἶχε τέτοιο σαμάρι. ὄχοιμαι = ἴππεύω, ἀνεβαίνω (καβαλικεύω) στ' ἄλλογο. κτήσασθαι, βλ. § 6. δτι = ἐπειδή. ήτημένοι = δανεισμένοι. δυνατός, ἐδῶ: ἰκανός στὸ σῶμα καὶ πλούσιος. μὴ κατηγορεῖν, τό ἀπρμφ. αὐτό ὅπως καὶ τὸ πιό κάτω χρῆσθαι ἔχαρτ. ἀπό τὸ πῶς οὐκ ἀτοπόν ἐστι. οἰς ... ἀμφοτέροις, δηλ. τό ἄλλογο καὶ τά δεκανίκια.

§ 13-14. διαφέρω τινός τινι = ἔξεπερνῶ κάποιον σέ κάτι (ύπερτερῶ). κληροῦσθαι με τῶν ἐννέα ἀρχόντων (γν. διαιρτκ.) = νά ἔκλεγω με κλῆρο ἔνας ἀπό τους ἐννέα ἀρχοντες· οἱ ἀρχοντες, καὶ μάλιστα οἱ ἀνώτεροι, δφειλαν νά εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπό κάθε σωματική ἀναπηρία. δήπου = βέβαια. οἱ θεσμοθέται, οἱ ἐννέα ἀρχοντες λέγονταν καταχρηστικά καὶ θεσμοθέτες· στους ἐννέα ἀρχοντες εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ κλήρωση τῶν ἀρχόντων. ἀλλά γάρ = ἀλλὰ δέ θά γίνει αὐτό· γιατί. εὖ ποιῶν = καί καλά κάνει (πού δέν ἔχει τὴν ἴδια γνώμη μ' ἔσας): εύτυχως. ὠσπερ ἐπικλήρου τῆς συμφορᾶς οὐσης = σάν νά ήταν ή συμφορά ἐπίκληρος κόρη· ἐπίκληρος λεγόταν ή μοναχοκόρη πού, ὅταν ἔμενε ὀρφανή, κληρονομοῦσε ὅλη τὴν πατρική περιουσία καὶ, γιά νά μήν πέσει ή περιουσία σέ ξένη οἰκογένεια, ύποχρεωνόταν νά παντρευτεῖ τὸν πλησιέστερο συγγενή της· ἂν παρουσιάζονταν πολλοί, πού ισχυρίζονταν δτι ήταν κοντινοί συγγενεῖς, γινόταν δίκη. ἀμφισβητήσων, δηλ. τῆς συμφορᾶς· ἀμφισβητῶ τινος = διεκδικῶ κάτι, ισχυρίζομαι δτι

κάτι μοῦ ἀνήκει.

§ 15-16. ὑβριστής = ἀλαζόνας, καυχησιάρης, θρασύς. ἀσελγῶς διαι-
κείμενος = ἀσελγής, αὐθάδης. ὥσπερ (μέτιχ.) = ώσάν, σάν νά. φοβερῶς
όνομάξω = χρησιμοποιώ φοβερές όνομασίες, λέξεις (ὅπως εἶναι οἱ λ.: ὑβρι-
στής, βίαιος, ἀσελγής). ἀλλ' οὐ ταῦτα (= τοῦτο) ποιήσων = καὶ οὐ μέλ-
λων ἀληθῆ λέγειν. ἔαν πάνυ πραόνως, δηλ. ὄνομάσῃ· πάνυ πραόνως (=
πράως) όνομάξω = χρησιμοποιώ πολύ ἥπια λόγια. διαγιγνώσκω = δια-
κρίνω, καταλαβαίνω. ἐγχωρεῖ = εἶναι δυνατό. ὑβρίξω = φέρνομαι ἀλαζο-
νικά, μέτιχάδεια. οἱ ἀπόρως διαικείμενοι = οἱ ἀποροι, οἱ φτωχοί. τῶν
ἀναγκαίων, δύνομαστη. τὰ ἀναγκαῖα = τὰ ἀπαραίτητα γιά τή ζωή του ἀν-
θρώπου. οἱ πιστεύοντες ταῖς ἔσωτῶν ῥώμαις = ἔκεινοι πού ἔχουν ἐμπιστο-
σύνη (πεποίθηση) στίς δυνάμεις τους. οἱ χρώμενοι νέαις ταῖς διανοίαις =
ἔκεινοι πού ἔχουν νεανικά τά φρονήματα (μυαλά).

§ 17-18. ἔξωνοῦμαι = ἔξαγοράζω. κίνδυνος = δικαιστικός ἀγώνας.
ἔξαμπτανουσιν ὅμοίως = ὅποτε πέφτουν σέ σφάλμα ὅμοια (ὅπως καὶ οἱ
νέοι). ἐπιτιμῶ τινι = φέγω, κατηγορῶ, καταχρίνω κάποιον. μηδέν, δηλ.
κακόν. ὑβρίξω, ἐδῶ: βλάπτω, ἀδικῶ. ἔστιν = εἶναι δυνατό. ἀμύνομαι =
ἀποκρούω. τοὺς ὑπάρκεαντας, δηλ. τῆς ὑβρεως· ὑπάρχω τῆς ὑβρεως =
κάνω ἀρχή τῆς ἀδικίας. περιτίγνομαι τινος = ὑπερισχύω, εἴμαι πιό δυνα-
τός ἀπό κάποιον. σπουδάξω = μιλῶ σοβαρά. παιζω = χωρατεύω, λέω
ἀστεῖα. κωμῳδῶ = διακωμῳδῶ, περιπατῶ. καλόν = σπουδαῖο κατόρ-
θωμα.

§ 19-20. ὡς ἐμὲ = σ' ἐμένα, στό ἐργαστήρι μου. πονηρὸς (βλ. § 2 πο-
νηρία). ἐπιβουλεύω τινί = σχεδιάζω κακό ἐναντίον κάποιου, ἐπιβουλεύο-
μαι κάποιον. ἐνθυμοῦμαι = σκέπτομαι. οὐδὲν = διόλου. δημιουργός = τε-
χνίτης. ἔθιζομαι (εἰθίσμαι) = συνθίζω. ἔχω τή συνήθεια. προσφοιτῶ =
συγχάζω. σκυτοτομεῖον = ἐργαστήρι ὑποδηματοποιοῦ. ὅποι ἀν τύχῃ, δηλ.
προσφοιτῶν. ἐγγυτάτω = πάρα πολύ κοντά. οἱ κατεσκευασμένοι = οἱ ἐ-
γκαταστημένοι, ἔκεινοι πού ἔχουν τό ἐργαστήρι τους. καταγιγνώσκω τι-
νὸς πονηρίαν = θεωρῶ κάποιον κακό. ἀμουγέπου = κάπου, σέ κάποιο μέ-
ρος.

§ 21-23. ἀλλὰ γάρ = ἀλλά ἀρκετά αὐτά· ἐπειδή. ὅ,τι δεῖ = ποιά ἡ
ἀνάγκη, γιατί πρέπει. ἀκριβῶς = μέτιχα μέρειες. ὑμῖν· ἀνήκει στό ἐνο-
χλεῖν. τῶν εἰρημένων, δηλ. ἀπό τόν κατήγορο. ὑπέρ = περί. τὰ μέγιστα
= τά πιο σημαντικά, τά πιο σπουδαῖα (δηλ. ή φτώχεια καὶ ή ἀναπτηρία).
σπουδάξειν περὶ τῶν φαύλων ὅμοίως τούτω = νά δείχνει κανείς προθυμία
(ζῆλο) γιά πράγματα τόσο λίγο σπουδαῖα ὅσο αὐτός· ὅσα δηλ. εἰπώθηκαν
ἀπό τόν κατήγορο γιά τή διαγωγή τού ἀνάπτηρου στίς § 15 καὶ 19. διάνοια
= γνώμη. οὖ μόνου, δηλ. τοῦ ὄβιολοῦ. μεταλαμβάνω τινὸς = ἀπολαβαίνω

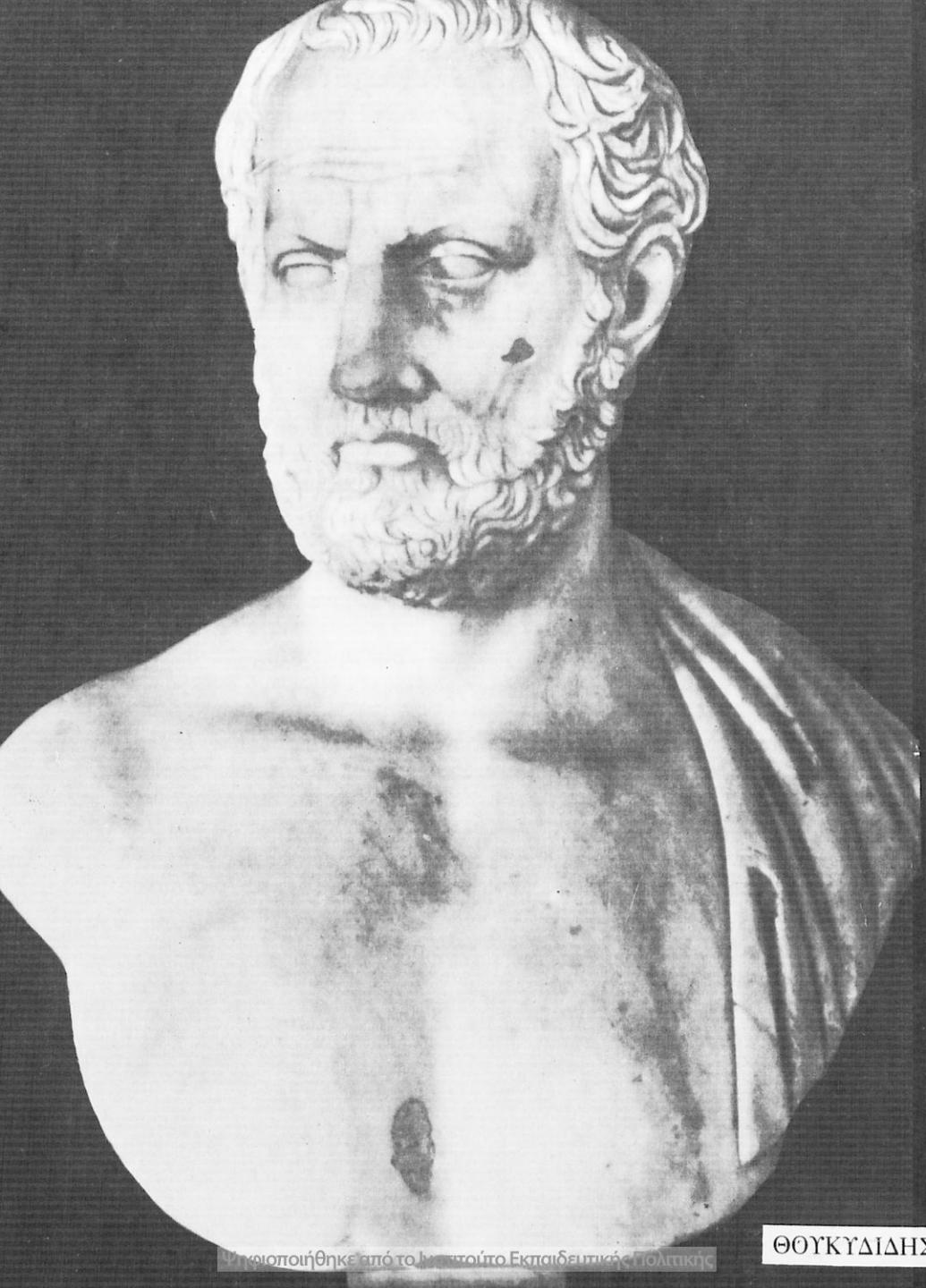
κάτι. τῶν ἐν τῇ πατρίδι, δηλ. ἀγαθῶν. κοινῆ = μέ κοινή ἀπόφαση. ἀρχαὶ = (δημόσια) ἀξιώματα. διάμεων = τύχη. δεῖλαιος = δύστυχος. τῶν καλλίστων καὶ μεγίστων, δηλ. ἀγαθῶν (στήν ίδιωτική καὶ δημόσια ζωή). εἰ... ἀπεστερημένος εἴην, ἀντί ὁριστ.: εἰ... ἀπεστερημένος εἴμι (πρβλ. § 7-8 εἰ... φαινούμην λαμβάνων). προνοοῦμαι τινος = φροντίζω γιά κάπιον. ταύτη = ἔτσι. τίθεμαι τὴν ψῆφον = ψηφίζω, ἀποφασίζω.

§ 24-25. διὰ τί ἀν καὶ τύχοιμι τ. ὑμῶν; = γιατί ἀρχει θά σᾶς ἔβρισκα τέτοιους (δηλ. ἔχθρικούς) ἀπέναντί μου; καθίσταμαι εἰς ἄγῶνα = μπλέκομαι σέ δίκη. ἀπώλεσε τὴν οὐσίαν, μέ τήν πληρωμή μεγάλου προστίμου ἢ μέ τή δήμευση τῆς περιουσίας. πολυπράγμων = ἔκεινος πού ἀνακατεύεται σέ πολλά, περιέργος, ραδιούργος, πανούργος. φιλαπεχθήμων = ἔκεινος πού ἀγαπᾶ νά κάνει ἔχθρούς, φιλόνικος (χαυγατζής). τοῖς ἀλλοις, γένους οὐδ. τοιαύταις ἀφ. τοῦ βίου τυγχάνω χρώμενος = τοιαύτας ἀφορμὰς τοῦ βίου κέκτημαι· ἀφορμή τοῦ βίου = μέσα γιά τήν ἔξοικονόμηση τῶν ἀναγκαίων γιά τή ζωή. πρὸς τὰ τοιαῦτα = ὥστε τὰ τοιαῦτα πράττειν = ὥστε ύβριστής καὶ βίαιος εἶναι. γίγνομαι ἐν δυνάμει = ἀποκτῶ (πολιτική) δύναμη, ἐπιρροή. μετά τοῦ ὑμετέρου πλήθους = μ' ἐσᾶς τούς δημοκρατικούς. ἔξδν = εἰ καὶ ἔξην. μετ' ἔκείνων, δηλ. τῶν Τριάκοντα. ἀδεῶς = χωρίς φόβο, μέ ἀσφάλεια (ώς φτωχός ἀνάπτηρος). πολιτεύομαι = ζῶ ώς πολίτης.

§ 26-27. μή τύχοιμι ὑμῶν ὄμοίων (= ὄμοίως δυσμενῶν) = μακάρι νά μή σᾶς βρῶ ὄμοια ἔχθρικούς. τοῖς πολλὰ ἡδικηκόσι = οἵων ἔτυχον ὑμῶν οἱ πολλὰ ἡδικηκότες. τὴν αὐτὴν ψῆφον τίθεμαι ταῖς ἀλλαῖς βουλαῖς = ψηφίζω (ἀποφασίζω) ἔτσι, ὅπως οἱ βουλές προηγούμενων χρόνων. ὑπέχω εὔθυνας = δίνω λόγο, λογοδοτώ. οὕτως, ἀν δηλ. ψηφίσετε, ὅπως οἱ βουλές τῶν προηγούμενων χρόνων. γιγνώσκω = χρίνω, ἀποφασίζω. τούτων, δηλ. τῶν δικαίων. ὑμῖν, ἀνήκει στό ἔξω τὴν χάριν. τὴν χάριν = τήν ὀφειλόμενη εύγνωμοσύνη. περιγγίγνεσθαι τῶν ὄμοίων = πειρᾶσθαι νικᾶν (σέ δικαστήριο) τοὺς ὄμοίους.

ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΞΥΓΓΡΑΦΗ
(ΠΛΑΤΑ·Ι·ΚΑ)

Φιλοποιήθηκε από το Ιαντσούτο Εκπαιδευτικός Πολιτικός

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ*

I. Ο Θουκυδίδης

1. Βίος. Ο Θουκυδίδης γεννήθηκε στό δῆμο Άλιμο (κοντά στό σημερινό Άλιμο, πιό πέρα ἀπό τό Π. Φάληρο) τῆς Ἀττικῆς ἀνάμεσα στά 460-455 π.Χ. Ο πατέρας του Όλορος ἦταν ἀπόγονος ἄλλον Όλόρον, βασιλιά τῶν Θρακῶν, συγγενῆς τοῦ μαραθωνομάχου Μιλτιάδη καὶ τῶν Πεισιστρατίδῶν. Στήν καταγωγή του αὐτή χρωστούσε τή μεγάλη του περιουσία καὶ τά μεταλλεῖα τοῦ χρυσοῦ πού εἶχε στή θρακική τοποθεσία τῆς Σκαπτῆς ὕλης.

Ο Θουκυδίδης, ἐπειδή καταγόταν ἀπό πλούσια καὶ εὐγενή οἰκογένεια, ἔξασφάλισε φροντισμένη καὶ τέλεια ἀνατροφή καὶ μόρφωση. Διδάσκαλοί του ἦταν ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας καὶ ὁ φρήτορας Ἀντιφώντας, ὅπως καὶ οἱ σύγχρονοι σοφιστές Πρωτογόρας, Πρόδικος, Γοργίας καὶ ἄλλοι· ὅλοι αὐτοί πού συγκεντρώθηκαν στήν Ἀθήνα, κέντρο τότε τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καὶ πανεπιστήμιο ὅλης τῆς Ἑλλάδας, ἀσκησαν μεγάλη ἐπίδραση πάνω στό πνεῦμα του.

Κατά τό λοιμό πού ἔπεσε στήν Ἀθήνα τό δεύτερο χρόνο τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀπ' τόν ὅποιο πέθανε καὶ ὁ Περικλῆς, ἀργώστησε καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἀλλά σώθηκε· καὶ τό 424 ὡς στρατηγός καὶ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων στάλθηκε στά παράλια τῆς Θράκης.

Ἐκεῖ πῆρε διαταγή νά βοηθήσει τήν Ἀμφίπολη πού τήν ἀπειλούσε ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγός Βρασίδας, ἀλλά ἀργοπόρησε καὶ

* Βλ. καὶ τήν Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου Θουκυδίδη Τοπορία τῆς Β' Γυμνασίου, σελ. 6-14.

έτοι δέν κατόρθωσε νά έμποδίσει τήν κατάληψή της άπό τους ἀντιπάλους. Γι' αυτό τό λόγο καταδικάστηκε άπό τους Ἀθηναίους σέ θάνατο για προδοσία καί, για νά άποφύγει τήν τιμωρία, καταδίκασε τόν έαυτό του σέ έκονοια εξορία εἴκοσι χρόνια, διαμένοντας ὅλα αυτά τά χρόνια τόν πιό πολύ καιρό στά κτήματά του στή Σκαπτή όλη.

Σ' ὅλα αυτά τά χρόνια ἀσχολήθηκε μέ τή μελέτη τῶν γεγονότων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· πολλές φορές ἐπισκεπτόταν τούς τόπους πού διαδραματίστηκαν αυτά τά γεγονότα καί συγκέντρωνε μέ πολλή ἐπιμέλεια καί ἀκρίβεια τήν όλη τῆς ιστορίας του.

Οταν καταλύθηκε ἡ ἀρχή τῶν τριάκοντα τυράννων, τό 403 π.Χ., ξαναγύρισε στήν πατρίδα του μέ ψήφισμα τοῦ δήμου, ἀλλά γρήγορα ἔφυγε πάλι, ἵσως ἐξαιτίας τῆς γενικῆς καταπτώσεως πού ἐπικρατοῦσε τότε. Τό 396 διαμένοντας στή Σκαπτή όλη πέθανε ξαφνικά, ὅπως ὑποδηλώνει ἡ ἀπότομη διακοπή τοῦ ἔργου του. Στήν Ἀθήνα ὑπῆρχε τό μνῆμα του κοντά στά Κιμώνεια μνήματα μέ τήν ἐπιγραφή «Θουκυδίδης Ὄλόρον Ἀλμούντιος».

2. Ἐργο. Ο Θουκυδίδης συνέγραψε τήν ιστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀλλά δέ συμπλήρωσε τήν συγγραφή του, ἐπειδή πέθανε αἰφνίδια. Η ιστορία του τελειώνει στά 411 π.Χ.· τή συνεχίζει ὁ Ξενοφῶν στά Ἑλληνικά του.

Ολη ἡ συγγράφη διαιρέθηκε ἀπό τους Ἀλεξανδρινούς σέ ὀκτώ βιβλία. Στό πρῶτο, πού χρησιμεύει καί ώς προούμιο (κεφ. 1-23), συγκρίνοντας τόν Πελοποννησιακό πόλεμο μέ τούς προηγούμενους, προσπαθεῖ νά ἀποδείξει ὅτι ὁ Πελοποννησιακός είναι πιό ἀξιόλογος ἀπ' ὅλους, ἀκόμα καί ἀπό τόν Τρωικό καί Περσικό· στό ύπόλοιπο μέρος τοῦ πρώτου βιβλίου περιγράφει τά φανερά καί τά πραγματικά αἴτια τοῦ πολέμου.

Ἀπό τό δεύτερο βιβλίο ἀρχίζει ἡ ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων πού, προχωρώντας μέχρι τό 20ό κεφάλαιο τοῦ πέμπτου βιβλίου, καλύπτον τό πρῶτο δεκάχρονο τμῆμα τοῦ πολέμου, τόν Ἀρχιδάμειο πόλεμο (431-421). Τό ύπόλοιπο τοῦ πέμπτου βιβλίου μᾶς διηγεῖται τά συμβάντα κατά τήν υποπτη εἰρήνη τοῦ Νικία καί μέχρι τήν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Σικελίας. Στό ἔκτο καί

έβδομο περιγράφεται ή ἐκστρατεία στή Σικελία καί ή πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων (451-412). Τό δύο βιβλίο περιέχει ἔνα μέρος του Δεκελεικοῦ πολέμου μέχρι τό 411 π.Χ.

Στή συγγραφή του ξεχωρίζουν: 1) τά καθαρῶς ἴστορικά μέρη· στή διήγησή τους ἀκολουθεῖ ὁ Θουκυδίδης αὐστηρή χρονολογική διαιρεση σε «Θέρη», κατά τά όποια γίνονται οἱ ἐκστρατείες καί οἱ μάχες, καί σε «χειμῶνες», κατά τοὺς ὅποιους γίνονται προετοιμασίες καί διαπραγματεύσεις· 2) οἱ δημητρίες δηλ. πολιτικῶν ἡ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, πού ἐκφωνήθηκαν σέ διάφορες συναθροίσεις· ἀπ' αὐτές μεταδόθηκαν μόνον ὅσες ἦταν ἀναγκαῖες γιά νά φωτιστοῦν τά ἴστοροιμενα γεγονότα. Στίς δημηγορίες ὁ συγγραφέας μέ θαυμαστή δεξιότητα ζωγραφίζει μέ συντομία τίς εἰκόνες ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ὅπως τοῦ Θεμιστοκλῆ, τοῦ Περικλῆ, τοῦ Νικία κτλ., προσαρμόζοντας ἀρμονικότατα ὅλες τίς πράξεις καί τοὺς στοχασμούς πρός τό χαρακτήρα τῶν προσώπων. Εἶναι τόση ἡ ἐπιτυχία τῆς προσαρμογῆς καί μέ τόση πειστικότητα ὁ ἴστορικός δικαιολογεῖ τίς διαθέσεις καί τίς γνώμες τῶν ωριόρων, ὥστε ὁ ἀναγνώστης πιστεύει ὅτι τά πρόσωπα πού ἀγορεύονται ἦταν ἀδύνατο νά νποστηρίζουν μέ μεγαλύτερη ἐπιτυχία τίς ἀπόψεις τους.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ δημηγορίες δέν εἶναι «κατά λέξιν» ἀπόδοση τῶν λόγων τῶν ὄμιλητῶν, ἀλλά διατυπώθηκαν ἀπό τόν ἴστορικό ἔτσι πού νά πλησιάζουν πρός ὅσα εἰπώθηκαν ἀπό τοὺς ὄμιλητές.

3. Λεκτικό. Ό Θουκυδίδης συνέγραψε τήν ἴστορία του στήν ἀρχαία ἀττική διάλεκτο, πού εἶχε διαμορφωθεῖ σέ δργανο λογοτεχνικό ἀπό τοὺς ποιητές Αἰσχύλο καί Σοφοκλῆ γιά τήν ποίηση καί ὅχι γιά τόν πεζό λόγο, πού τότε ἀρχίζε νά δημιουργεῖται. Πρώτος αὐτός μέ πολλή δεξιότητα καί δύναμη διέπλασε τήν ἀφθονη γλωσσική ςῆτης ἀττικῆς διαλέκτου. Ἔτσι μεταχειρίζεται ὅχι μόνο πάρα πολλές ποιητικές λέξεις, π.χ. κλέος, ἀχθηδών, θάμβος, ἀκραιφνής κτλ., ἀλλά καί δημιουργεῖ ὄμοιες ποιητικές λέξεις, ὅπως ἀποδημητής, κινδυνευτής, αύτοβοεί, ξένισις, ἐπιβόημα κτλ., ἀλλες λέξεις αὐτός κυριώς χρησιμοποιεῖ, ὅπως οἱ: ξύν, ἔτοιμος, ὄμοιος, αἰεί, τροπαῖον ἀντί τῶν σύν, ἔτοιμος, ὄμοιος, ἀεί, τρόπαιον. Ἐκτός ἀπό αὐτά, ἡ

χρήση και παραγωγή νέων ρημάτων άπό δύναματα, ή συχνή χρήση της γενικῆς του ἀπαρεμφάτον, γιά νά δηλωθεῖ αιτία, ή χρήση τῶν οὐδετέρων τῶν ἐπιθέτων και τῶν μετοχῶν μαζί με τό ἄρθρο, ὅπως τό δεδιός, τό θαρσοῦν, τό σωφρον, και ἄλλα ὄμοια στή θέση τῶν οὐδιαστικῶν (ό φόβος, τό θάρσος, ή σωφροσύνη) ἀποτελοῦν χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ ὅτι ή ἀρχαία ἀττική διάλεκτος πού χρησιμοποιεῖ ἦταν ἀκόμη ἀκατέργαστη. Γι' αὐτό και ὁ λόγος του σέ πολλά σημεῖα εἶναι τραχύς, ἀνώμαλος και δυσνόητος. Σ' αὐτό συνετέλεσε και ή σύνταξη τοῦ Θουκυδίδη, πού κλίνει πιό πολύ στήν πούηση και στέκεται ἀνάμεσα στή χαλαρότερη σύνταξη τῶν Ἱώνων και τήν ἔντεχνη σύνταξη τῶν νεότερων ἀττικῶν συγγραφέων, τοῦ Πλάτωνα και τοῦ Ξενοφώντα.

II. Η κατάσταση στήν Έλλάδα πρίν ἀπό τόν Πελοποννησιακό πόλεμο

Ἄμεσως μετά τό ἔνδοξο τέλος τῶν μεγάλων και φοβερῶν ἀγώνων ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ Έλληνες ἀρχισαν νά διχονοοῦν· τά πρῶτα ἐπικίνδυνα συμπτώματα διχόνοιας φάνηκαν ἀνάμεσα στούς Ἀθηναίους και τούς Σπαρτιάτες.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερα ἀπό τή μάχη τῶν Πλαταιῶν γύρισαν στήν πόλη τους, τήν ἔχτισαν ξανά πού ἦταν ἐρειπωμένη και, ὅπως τούς συμβούλευσε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀρχισαν νά χτίζονν ὀλόγυρα τῆς ἰσχυρού τεχνού. Οἱ Σπαρτιάτες ἔβλεπαν μέ ὑποψία αὐτή τήν ἐνίσχυση τῶν Ἀθηναίων και ὕστερα ἀπό παρακίνηση τῶν Κορινθίων και Αἰγινητῶν, πού μέ φόβο και φθόνο παρακολούθουσαν τήν αὔξηση τῆς δυνάμεως τους στή θάλασσα, ζήτησαν νά ἀποτρέψουν τούς Ἀθηναίους ἀπ' τήν ἐκτέλεση τού σχεδίου τους, μέ τήν πρόφαση ὅτι ή ὀχύρωση τῶν Ἀθηνῶν μποροῦσε νά σταθεῖ καταστρεπτική σέ περίπτωση νέας ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν.

Ἡ ἐπέμβαση ὅμως τῶν Σπαρτιατῶν ματαιώθηκε μέ τή διπλωματική ἴκανότητα τοῦ Θεμιστοκλῆ, αὐτοῦ τοῦ μεγαλεπήβολον πολιτικοῦ, πού κυβερνοῦσε τότε τίς τύχες τῆς πόλεως. Τούτερα ἀπό συμβουλή του οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέλαβαν ἀμέσως και τή συμπλήρωση τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Πειραιᾶ, πού ἔμελλε νά γίνει ἀκρόπολη τῆς ναυ-

τικής τους δυνάμεως. Η Σπάρτη ἀναγκάστηκε νά δεχτεί τό συντελεσμένο γεγονός και νά κρύψει τήν δργή της. Καί ἐνώ ή Ἀθήνα μ' αντό τόν τρόπο ἔξασφάλιζε ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία ἀπέναντι τῆς σπαρτιατικῆς δυνάμεως, πού ὡς τότε εἶχε τόν πρώτο λόγο στήν Ελλάδα, ἀκολούθησαν κι ἄλλα γεγονότα, τά δοποῖα τήν ἀνέβασαν στήν πρώτη θέση ἀνάμεσα στίς ἐλληνικές πολιτεῖες.

Πάνω στό πεδίο τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ὅλοι οἱ Ἑλληνες, πού ἀγωνίστηκαν μαζὶ ἐναντίον τῶν βαρβάρων, ἀποφάσισαν νά ἔξακολονθήσουν τόν ἀγώνα ἐναντίον τους. Γιά τό σκοπό αντό σχηματίστηκε συμμαχικός στόλος ἀπό 100 πλοῖα γιά νά διώξει τούς βαρβάρους ἀπό τίς ἐλληνικές θάλασσες και νά ἔλευθερώσει τούς Ἑλληνες τῶν νησιῶν και τῆς Μικρᾶς Ασίας. Τό σχέδιο ἀπέβλεπε στό νά προστεθοῦν στή συμμαχία μετά τήν ἀπελευθέρωσή τους τά νησιά τοῦ Αἴγαίου και οἱ ἐλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ασίας και νά ἐνισχύσουν τόν ἔθνικό ἀγώνα μέ πολεμικά πλοῖα, πολεμιστές και χορήματα.

Μέ τήν ἔναρξη τοῦ ἀγώνα μέ ἀρχηγό τό Σπαρτιάτη Παυσανία οἱ σύμμαχοι ἔδιωξαν τούς Πέρσες ἀπό τήν Κύπρο και ἔπειτα πῆραν τό Βυζάντιο. Ἀργότερα, ὅταν ὁ Παυσανίας ἀνακλήθηκε ἐπειδή κατηγορήθηκε γιά προδοσία, οἱ σύμμαχοι ἀναγνώρισαν τούς Ἀθηναίους ως ἡγεμόνες. Οἱ Πελοποννήσιοι τότε ἀποσύρθηκαν ἀπό τόν ἀγώνα, ἀλλά και οἱ ἐμπορικοί πληθυνμοί τῶν νησιῶν και τῶν παραλίων ὕστερα ἀπό τίς πρώτες νίκες «ἀποκονοῦντες τάς συνεχεῖς στρατείας», συμφώνησαν μέ τούς Ἀθηναίους νά δίνουν κάθε χρόνο χρήματα και τόν ἀγώνα νά ἀναλάβουν μόνο οἱ Ἀθηναῖοι. Τό χρηματικό ποσό πού ἀναλογούσε σέ κάθε ἔναν ἀπό τούς συμμάχους τό καθόρισε ὁ Ἀριστείδης μέ τόση ἐντιμότητα και δικαιοσύνη, ὥστε ἀγόργυνστα οἱ σύμμαχοι δέχτηκαν τή φορολογία. Τό κοινό ταμεῖο, πού ἦταν κάτω ἀπό τήν προστασία τοῦ Ἀπόλλωνα, εἶχε ἔδρα τή Δῆλο και τό διαχειρίζονταν οἱ ταμίες πού τούς ἐκλέγανε οἱ Ἀθηναῖοι και λέγονταν «Ἐ λ λ η ν ο τ α μ ί α ω».

Ἀπό δῶ κι ἔπειτα ὁ ἐπιθετικός πόλεμος διεξάγεται κυρίως ἀπό τίς ἀθηναϊκές δυνάμεις και ἡ δόξα τῶν μεγάλων νικῶν ἀνήκει στούς Ἀθηναίους και στό στρατηγό τους Κύμωνα, τό γιό τοῦ μαραθωνομάχου Μιλτιάδη.

Στήν ἀρχή ὁ Κύμων μαζί μέ τόν Ἀριστείδη καὶ ἔπειτα μόνος, κατέλαβε μέ σύντομη δράση τήν Ἡέρα κοντά στίς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα, κατέστρεψε τό κρησφύγετο τῶν πειρατῶν Δολόπων στή Σκύρο καὶ καθάρισε τό Αἴγαιο ἀπ' αὐτούς, κατέστρεψε σέ ναυμαχία στίς ἐκβολές τοῦ Εὔρυμέδοντα τῆς Παμφυλίας τό 465 π.Χ. τόν περισκό στόλο καὶ ἔξασφάλισε ἐντελῶς τήν ἔξουσία τῶν Ἀθηναίων στή θάλασσα.

Ὄμως ἡ διαρκής ἐμπόλεμη κατάσταση καὶ ἡ αἰσθηρή ἀπαίτηση τῶν Ἀθηναίων νά γίνονται σεβαστοί οἱ ὄροι καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τῆς συμμαχίας ἄρχισαν ύστερα ἀπό λίγο χρόνο νά δημιουργοῦν δυσαρέσκειες καὶ προστριβές τῶν συμμάχων πρός αὐτούς, μέ ἀποτέλεσμα οἱ συμμαχικές πόλεις, ἡ μιά μετά τήν ἄλλη, νά μεταπέσονταν στήν τάξη ὑποτελῶν. Τή θαυμαστή αὖξηση τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ἔβλεπε μέ φθονερό μάτι ή Σπάρτη, ἀλλά εἰδικές περιστάσεις καὶ ἡ ἀδρανής πολιτική τῆς τήν ἐμπόδιζαν νά ἐπέμβει ἔγκαιρα. Τίς υποπτεις σχέσεις ἀνάμεσα στίς δυό πολιτεῖς ἐρέθισε ἀκόμη πιό πολὺ τό γεγονός ὅτι οἱ Σπαρτιάτες ἔδιωξαν τήν ἀθηναϊκή δύναμη πού στάλθηκε γιά νά βοηθήσει τούς Σπαρτιάτες στήν ἐκπόρθηση τῆς Ἰθώμης.

Μέ ἐνέργειες τοῦ Κύμωνα συμφωνήθηκε τό 449 π.Χ. πεντάχρονη ἀνακωχή μέ τούς Σπαρτιάτες, ἀλλά μετά τό θάνατό του οἱ Ἀθηναίοι μέ τήν προκλητική τους στάση προκάλεσαν γρήγορη ὥρξη μαζί τους. Καί ἐνώ νικήθηκαν ἀπό τούς ἐνωμένους Βοιωτούς στήν Κορώνεια, μέ ἐνέργειες τῆς Σπάρτης ἀποστάτησαν τά Μέγαρα καὶ ἡ Εέρβοια καὶ στρατός τῶν Πελοποννησίων ἔφτασε στήν Ἐλευσίνα. Ἐτοι ὁ Πελοποννησιακός πόλεμος ἦταν πιά πολύ κοντά, ὅμως μέ ἐνέργειες τοῦ Περικλῆ συμφωνήθηκαν τό 445 π.Χ., μετά τήν ἄλωση τῆς Εέρβοιας, σπονδές γιά τριάντα χρόνια· σύμφωνα μ' αὐτές οἱ Ἀθηναίοι ἄφησαν ὅλες τίς κτήσεις τους στήν Πελοπόννησο καὶ συμφώνησαν νά ἐνταχθοῦν οἱ Μεγαρεῖς στή συμμαχία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Τριαντάχρονες σπονδές δέν μποροῦσαν νά κρατήσουν γιά πολύ. Οἱ Σπαρτιάτες ἔβλεπαν μέ φθόνο καὶ ζηλοτυπία τήν αὖξηση τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως καὶ φοβόνταν γιά τήν ἀκεραιότητα τοῦ κράτους των. Ζητοῦσαν λοιπόν κατάλληλη στιγμή νά περιωρίσουν τήν ἀθηναϊκή δύναμη. Ἐπειτα ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων εἶχε μετα-

βληθεῖ σέ αὐθαίρετη δεσποτεία, γι' αὐτό καὶ ἀκούονταν πολλά πα-
ράπονα ἐναντίον τους. Ένω λοιπόν τέτοια ἦταν ἡ κατάσταση τῶν
πραγμάτων, μικρή ἀφορμή χρειαζόταν γιά νά ἀνάγψει ἡ φλόγα τοῦ
πολέμου. Αὐτή τήν ἔδωσε ἡ ἀνάμειξη τῶν Ἀθηναίων στὸν πόλεμο
μεταξύ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων εξαιτίας τῆς Ἐπιδάμνου καὶ ἡ
πολιορκία τῆς Ποτείδαιας πού ἀποστάτησε ἀπό τήν ἀθηναϊκή συμ-
μαχία.

Κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθήκες ἀρχισε ὁ μεγάλος Πελοποννησια-
κός πόλεμος, πού μοίρασε τήν Ἑλλάδα σέ δυο ἀντιμαχόμενα στρα-
τόπεδα καὶ, ἀφοῦ τήν ἐξάντλησε ὑλικά καὶ ἥθικά, τήν ὁδήγησε στήν
καταστροφή καὶ τὸν ὅλεθρο.

προστασία της ανθρωπότητας, που διέπει την αλεξανδρινή και την ελληνική πολιτιστική παράδοση. Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη.

Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη. Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη. Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη.

Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη. Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη. Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη.

Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη. Η παραδοσιακή γλώσσα της πόλης αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές παραδόσεις της αρχαίας αλεξανδρινής πολιτιστικής παράδοσης, με πολλές από τις πιο γνωστές παραδόσεις να προέρχονται από την πόλη.

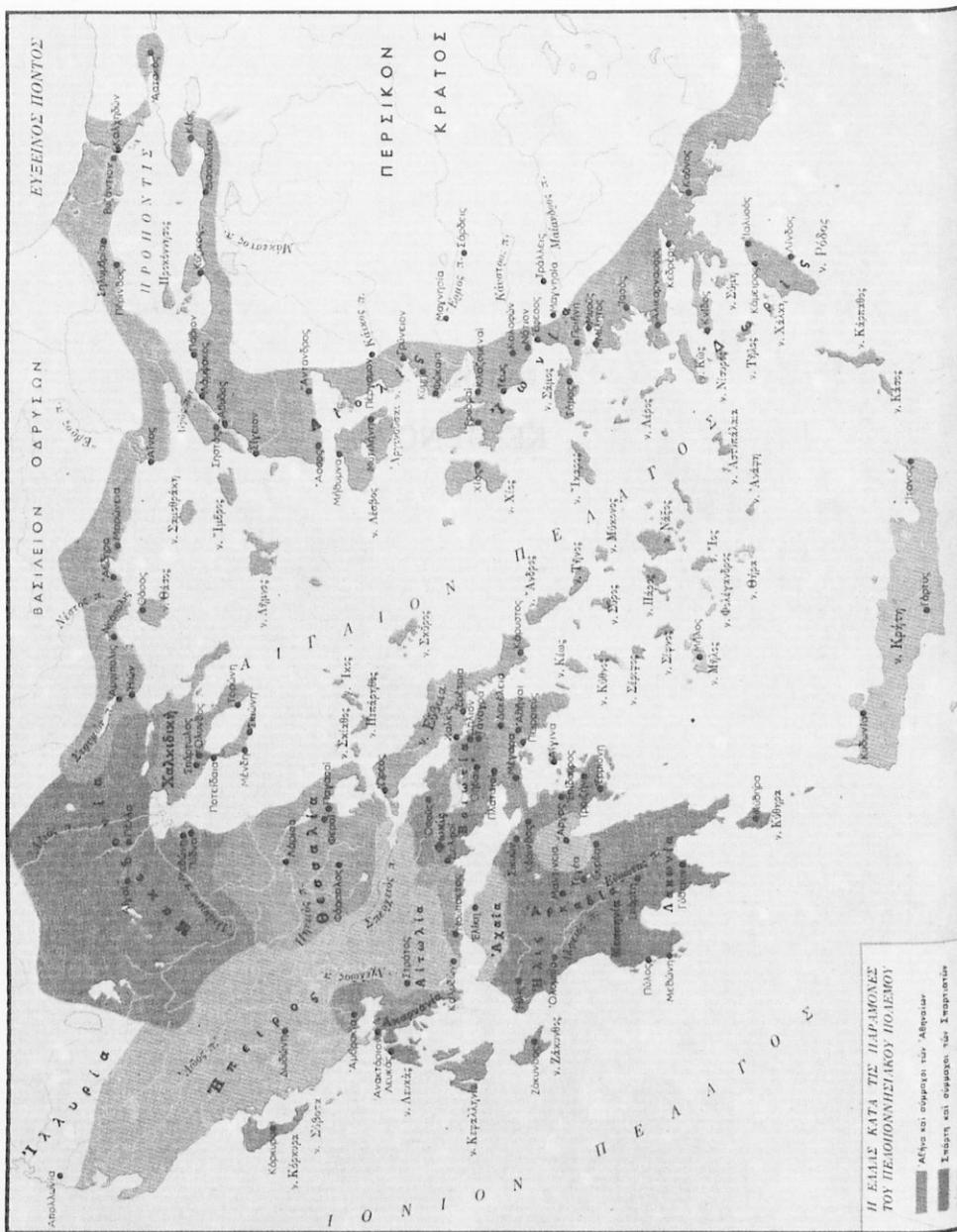
ΜΕΡΟΣ Α'
KEIMENO

EYENHOS HONTOS

BASILEION OAPYION

ΠΕΡΣΙΚΟΝ

KRATOS

II EAMIS KATA TUS IAPMONES
TOY HEAPOIONNISTAKOU IOAEMOV

Αλινα και σύρρα της Αθηναίων

Ισραηλ και σύρρα της Ιερουσαλήμ

Επίκρατης μηδενί

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ

A

I. Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ἔγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου καὶ ἐπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος διτὶ ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὅρῶν ἔνιστάμενον πρὸς ἐκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον. κίνησις γὰρ αὕτη δὴ μεγίστη τοῖς Ἑλλησιν ἐγένετο καὶ μέρει τινὶ τῶν βαρβάρων, ὡς δὲ εἰπεῖν καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρώπων. τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἔτι παλαιτέρα σαφῶς μὲν εύρειν διὰ χρόνου πλῆθος ἀδύνατον ἦν, ἐκ δὲ τεκμηρίων ὃν ἐπὶ μακρότατον σκοποῦντί μοι πιστεῦσαι ξυμβαίνει, οὐ μεγάλα νομίζω γενέσθαι οὔτε κατὰ τοὺς πολέμους οὔτε ἐς τὰ ἄλλα.

Ná παραβληθεῖ τὸ προοίμιο αὐτό τῆς Ἰστορίας τοῦ Θουκυδίδη μέτρο προιοίμιο πού ὁ Ἡρόδοτος ἔχει προτάξει στὴ δική του Ἰστορία:

«Ἡροδότου Ἀλικαρνησσέος ἴστορίης ἀπόδεξις ἥδε, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἔξιτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἑλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι». (Ο Ἀλικαρνασσέας Ἡρόδοτος στό βιβλίο αὐτό ἐκθέτει τίς ἐρευνές

Λεξιλόγιο: εὐθύς καθισταμένου (τοῦ πολέμου) = μέ τις πρῶτες ἐχθροπραξίες. ἐλπίσας = ἐπειδή πρόβλεψε. —τεκμαιρόμενος = μέ βάση τίς προβλέψεις του. —ῆσαν (τοῦ ρ. εἰμι - ἔρχομαι) ἐς αὐτὸν (τὸν πόλεμον) = προχωροῦσαν πρὸς τὸν πόλεμο. —τὸ τε ἄλλο Ἑλληνικόν... ἔνιστάμενον πρὸς ἐκατέρους = ὁ ύπόλοιπος ἐλληνικός κόσμος συντασσόταν μέ τῇ μιᾷ ἢ τήν ἄλλη παράταξη. —κίνησις = ἀναταραχῇ, κρίσῃ. —διὰ χρόνου πλῆθος = ἐπειδή πέρασε πολὺς καιρός, ἐπειδή χάνονται στὰ βάθη τοῦ χρόνου. —σκοπῶ ἐπὶ μακρότατον = ὕστερα ἀπό πολυχρόνιες ἐρευνές.

του, γιά νά μή ξεθωριάσουν μέ τό πέρασμα τοῦ καιροῦ ἀνθρώπινες ἐνέργειες, οὕτε νά πέσουν στή λησμονιά μεγάλα ἔργα καί ἀξιοθαύμαστα, πού ἄλλα τά πραγματοποίησαν οἱ Ἑλληνες, ἄλλα οἱ βάρβαροι (δηλ. λαοί πού δέ μιλοῦν τήν ἑλληνική γλώσσα)· ξεχωριστός λόγος θά γίνει, ἀνάμεσα στά ἄλλα, γιά τήν αὐτία πού τούς ἔκανε νά πολεμήσουν μεταξύ τους).

ΠΛΑΤΑ·Ι·ΚΑ

Εισβολή τῶν Θηβαίων στίς Πλαταιές (B, 1-6)

1. "Αρχεται δὲ ὁ πόλεμος ἐνθένδε ἥδη Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν ἑκατέροις ἔνυμάχων, ἐν ᾧ οὔτε ἐπεμείγνυντο ἔτι ἀκηρυκτὶ παρ' ἀλλήλους καταστάντες τε ἔνυεχῶς ἐπολέμουν· γέγραπται δὲ ἔξῆς ὡς ἔκαστα ἐγίγνετο κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα.

2. Τέσσαρα καὶ δέκα μὲν ἔτη ἐνέμειναν αἱ τριακοντούτεις σπουδαῖ, αἱ ἐγένοντο μετ' Εὐβοίας ἄλωσιν· τῷ δὲ πέμπτῳ καὶ δεκάτῳ ἔτει, ἐπὶ Χρυσίδος ἐν "Αργει τότε πεντήκοντα δυοῖν δέοντα ἔτη ιερωμένης καὶ Αἰνησίου ἐφόρου ἐν Σπάρτῃ καὶ Πυθοδώρου ἔτι τέσσαρας μῆνας ἀρχοντος Ἀθηναίοις, μετὰ τὴν ἐν Ποτιδαίᾳ μάχην μηνὶ ἔκτῳ καὶ δεκάτῳ, ἀμα ἥρι ἀρχομένῳ Θηβαίων ἄνδρες ὀλίγῳ πλείους τριακοσίων — ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν Βοιωταρχοῦντες Πυθάγγελός τε ὁ Φυλείδου καὶ Διέμπορος δὲ Ὄνητορίδου — ἐσῆλθον περὶ πρώτον ὅπνον ἔνυ ὅπλοις ἐς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας, οὖσαν Ἀθηναίων ἔνυμαχίδα. ἐπηγάγοντο δὲ καὶ ἀνέῳξαν τὰς πύλας Πλαταιῶν ἄνδρες, Ναυκλείδης τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, βουλόμενοι ἰδίας ἔνεκα δυνάμεως ἄνδρας τε τῶν πολιτῶν τοὺς σφίσιν ὑπεναντίους διαφθεῖραι καὶ τὴν πόλιν Θηβαίοις προσποιήσαι· ἔπραξαν δὲ ταῦτα δι' Εύρυμάχου τοῦ Λεοντιάδου, ἀνδρὸς Θηβαίων δυνατωτάτου· προϊδόντες γάρ οἱ Θηβαῖοι ὅτι ἔσοιτο δὲ πόλεμος, ἐβούλοντο τὴν Πλάταιαν αἱεὶ σφίσι διάφορον οὖσαν ἔτι ἐν εἰρήνῃ τε καὶ τοῦ πολέμου μήπω φανεροῦ καθεστῶτος προκαταλαβεῖν. ἦ καὶ ῥῶν ἔλαθον ἐσελθόντες, φυλακῆς οὐ προκαθεστηκούσας. θέμενοι δὲ ἐς τὴν ἀγορὰν τὰ ὅπλα τοῖς μὲν ἐπαγαγομένοις οὐκ ἐπείθοντο, ὡστε εὐθὺς ἔργου ἔχεσθαι καὶ ίέναι ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἔχθρῶν, γνώμην δὲ ποιοῦντο κηρύγμασί τε χρήσασθαι ἐπιτηδείοις καὶ ἐς ἔνυμασιν μᾶλλον καὶ φιλίαν τὴν πόλιν ἀγαγεῖν — καὶ ἀνεῖπεν δὲ κήρυξ, εἰς τις βούλεται κατὰ τὰ πάτρια τῶν πάντων Βοιωτῶν ἔνυμαχεῖν, τίθε-

σθαι παρ' αὐτοὺς τὰ ὅπλα — νομίζοντες σφίσι ράδίως τούτῳ τῷ τρόπῳ προσχωρήσειν τὴν πόλιν.

3. Οἱ δὲ Πλαταιῆς, ὡς ἥσθοντο ἔνδον τε ὄντας τοὺς Θηβαίους καὶ ἔξαπιναίως κατειλημμένην τὴν πόλιν, καταδείσαντες καὶ νομίσαντες πολλῷ πλείους ἐσεληλυθέναι — οὐ γάρ ἐώρων ἐν τῇ νυκτὶ — πρὸς ἔντοντας ἔχωρησαν καὶ τοὺς λόγους δεξάμενοι ἡσύχαζον, ἀλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐς οὐδένα οὐδὲν ἐνεωτέριζον. πράσσοντες δέ πως ταῦτα κατενόησαν οὐ πολλοὺς τοὺς Θηβαίους ὄντας καὶ ἐνόμισαν ἐπιθέμενοι ράδίως κρατήσειν· τῷ γάρ πλήθει τῶν Πλαταιῶν οὐ βουλομένῳ ἦν τῶν Ἀθηναίων ἀφίστασθαι. ἐδόκει οὖν ἐπιχειρητέα εἶναι καὶ ἔνελέγοντο διορύσσοντες τοὺς κοινοὺς τοίχους παρ' ἀλλήλους, ὅπως μὴ διὰ τῶν ὀδῶν φανεροὶ ὥσιν ἴόντες, ἀμάξις τε ἄνευ τῶν ὑποζυγίων ἐς τὰς ὀδοὺς καθίστασαν, ἵνα ἀντὶ τείχους ἦ, καὶ τάλλα τέκνητον, ἦ ἔκαστον ἐφαίνετο πρὸς τὰ παρόντα ἔνυμφορον ἔσεσθαι. ἐπεὶ δὲ ὡς ἐκ τῶν δυνατῶν ἑτοῖμα ἦν, φυλάξαντες ἔτι νύκτα καὶ αὐτὸ τὸ περίορθρον ἐχώρουν ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐπ' αὐτοὺς, ὅπως μὴ κατὰ φῶς θαρσαλεωτέροις οὖσι προσφέροιντο καὶ σφίσιν ἐκ τοῦ ἶσου γίγνωνται, ἀλλ' ἐν νυκτὶ φοβερώτεροι ὄντες ἥσσους ὥσι τῆς σφετέρας ἐμπειρίας τῆς κατὰ τὴν πόλιν, προσέβαλόν τε εὐθὺς καὶ ἐς χεῖρας ἦσαν κατὰ τάχος.

4. Οἱ δ' ὡς ἔγνωσαν ἔξηπατημένοι, ἔνεστρέφοντό τε ἐν σφίσιν αὐτοῖς καὶ τὰς προσβολάς, ἦ προσπίπτοιεν, ἀπεωθοῦντο. καὶ δὶς μὲν ἦ τρὶς ἀπεκρούσαντο, ἐπειτα πολλῷ θορύβῳ αὐτῶν τε προσβαλόντων καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν οἰκετῶν ἄμα ἀπὸ τῶν οἰκιῶν κραυγῇ τε καὶ δλοιλυγῇ χρωμένων λίθοις τε καὶ κεράμῳ βαλλόντων, καὶ ὑετοῦ ἄμα διὰ νυκτὸς πολλοῦ ἐπιγενομένου, ἐφοβήθησαν καὶ τραπόμενοι ἐφευργον διὰ τῆς πόλεως, ἀπειροι μὲν ὄντες οἱ πλείους ἐν σκότῳ καὶ πηλῷ τῶν διόδων, ἦ χρὴ σωθῆναι — καὶ γάρ τελευτῶντος τοῦ μηνὸς τὰ γιγνόμενα ἦν —, ἐμπείρους δὲ ἔχοντες τοὺς διώκοντας τοῦ μὴ ἐκφεύγειν, ὥστε διεφθείροντο πολλοί. τῶν δὲ Πλαταιῶν τις τὰς πύλας, ἦ ἐσῆλθον καὶ αἴπερ ἦσαν μόναι ἀνεψιγμέναι, ἔκλησε στυρακίῳ ἀκοντίῳ ἀντὶ βαλάνου χρησάμενος ἐς τὸν μοχλόν, ὥστε μηδὲ ταύτῃ ἔξοδον ἔτι εἶναι. διωκόμενοι δὲ κατὰ τὴν πόλιν οἱ μέν τινες αὐτῶν ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες ἔρριψαν ἐς τὸ ἔξω σφᾶς αὐτοὺς καὶ διεφθάρησαν οἱ πλείους, οἱ δὲ κατὰ πύλας ἐρήμους, γυναικὸς δούσης πέλε-

κυν, λαθόντες καὶ διακόφαντες τὸν μοχλὸν ἐξῆλθον οὐ πολλοὶ — αἰσθησίς γάρ ταχεῖα ἐπεγένετο — ἄλλοι δὲ ἄλλῃ τῆς πόλεως σποράδες ἀπώλλυντο. τὸ δὲ πλεῖστον καὶ ὅσον μάλιστα ἦν ξυνεστραμμένον ἐσπίπτουσιν ἐς οἰκημα μέγα, ὃ ἦν τοῦ τείχους καὶ αἱ πλησίον θύραι ἀνεψηγμέναι ἔτυχον αὐτοῦ, οἱόμενοι πύλας τὰς θύρας τοῦ οἰκήματος εἶναι καὶ ἀντικρὺς δίοδον ἐς τὸ ἔξω. ὁρῶντες δὲ αὐτοὺς οἱ Πλαταιῆς ἀπειλημμένους ἐβουλεύοντο εἴτε κατακαύσωσιν, ὡσπερ ἔχουσιν, ἐμπρήσαντες τὸ οἰκημα, εἴτε τι ἄλλο χρήσωνται. τέλος δὲ οὗτοί τε καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν Θηβαίων περιήσαν κατὰ τὴν πόλιν πλανώμενοι, ξυνέβησαν τοῖς Πλαταιεῦσι παραδοῦναι σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὰ ὅπλα χρήσασθαι, ὃ τι ἀν βούλωνται. οἱ μὲν δὴ ἐν τῇ Πλαταιᾷ οὕτως ἐπεπράγεσσαν.

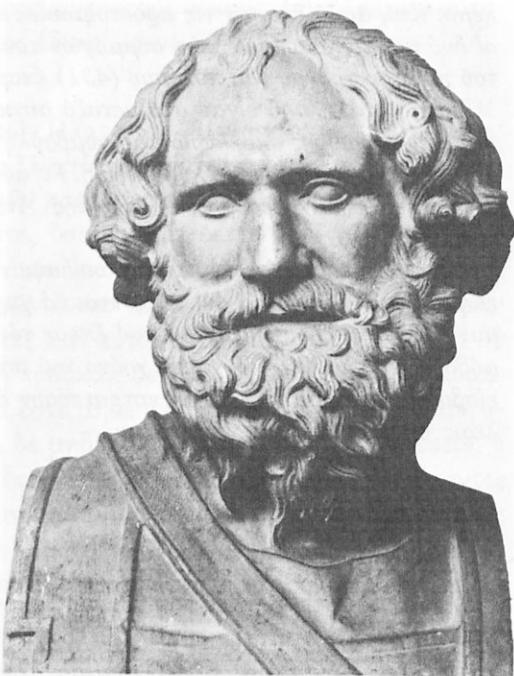
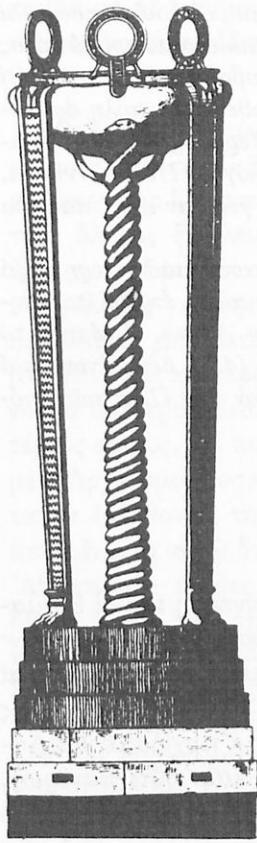
5. Οἱ δὲ ἄλλοι Θηβαῖοι, οὓς ἔδει ἔτι τῆς νυκτὸς παραγενέσθαι πανστρατιῷ, εἴ τι ἄρα μὴ προχωροί τοῖς ἐσεληλυθόσι, τῆς ἀγγελίας ἄμα καθ' ὅδὸν αὐτοῖς ρήθείσης περὶ τῶν γεγενημένων ἐπεβοήθουν. ἀπέχει δὲ ἡ Πλάταια τῶν Θηβῶν σταδίους ἑβδομήκοντα, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ γενόμενον τῆς νυκτὸς ἐποίησε βραδύτερον αὐτοὺς ἐλθεῖν· ὁ γάρ Ἀσωπὸς ποταμὸς ἐρρύῃ μέγας καὶ οὐ φάδίως διαβατὸς ἦν. πορευόμενοί τε ἐν ὑετῷ καὶ τὸν ποταμὸν μόλις διαβάντες ὕστερον παρεγένοντο, ἥδη τῶν ἀνδρῶν τῶν μὲν διεφθαρμένων, τῶν δὲ ζώντων ἔχομένων. ὡς δὲ ἥσθιοντο οἱ Θηβαῖοι τὸ γεγενημένον, ἐπεβούλευον τοῖς ἔξω τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν — ἦσαν γάρ καὶ ἀνθρωποι κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ κατασκευή, οἷα ἀπροσδοκήτου τοῦ κακοῦ ἐν εἰρήνῃ γενομένου —. ἐβούλοντο γάρ σφίσιν, εἴ τινα λάβοιεν, ὑπάρχειν ἀντὶ τῶν ἔνδον, ἥν ἄρα τύχωσί τινες ἔξωγρημένοι. καὶ οἱ μὲν ταῦτα διενοοῦντο· οἱ δὲ Πλαταιῆς ἔτι διαβουλευομένων αὐτῶν ὑποτοπήσαντες τοιοῦτον τι ἐσεσθαι καὶ δείσαντες περὶ τοῖς ἔξω κήρυκα ἐξέπεμψαν παρὰ τοὺς Θηβαίους, λέγοντες ὅτι οὔτε τὰ πεποιημένα ὅσια δράσειαν ἐν σπονδαῖς σφῶν πειραθέντες καταλαβεῖν τὴν πόλιν, τὰ τε ἔξω ἔλεγον αὐτοῖς μὴ ἀδικεῖν· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτοὶ ἔφασαν αὐτῶν τοὺς ἄνδρας ἀποκτενεῖν, οὓς ἔχουσι ζώντας· ἀναχωρησάντων δὲ πάλιν ἐκ τῆς γῆς ἀποδώσειν αὐτοῖς τοὺς ἄνδρας.

6. Θηβαῖοι μὲν ταῦτα λέγουσι καὶ ἐπομόσαι φασὶν αὐτούς· Πλαταιῆς δ' οὐχ ὄμολογοῦσι τοὺς ἄνδρας εὐθὺς ὑποσχέσθαι ἀποδώσειν,

Χάρτης Αττικής και Βοιωτίας.

ἀλλὰ λόγων πρῶτον γενομένων, ἢν τι ἔνθασιν καὶ ἐπομόσαι οὐ φασιν. ἐκ δ' οὖν τῆς γῆς ἀνεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι οὐδὲν ἀδικήσαντες· οἱ δὲ Πλαταιῆς, ἐπειδὴ τὰ ἐκ τῆς χώρας κατὰ τάχος ἐσεκομίσαντο, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας εὐθύς. ἥσαν δὲ ὅγδοικοντα καὶ ἑκατὸν οἱ ληφθέντες, καὶ Εὐρύμαχος εἰς αὐτῶν ἦν, πρὸς ὃν ἔπραξαν οἱ προδίδοντες. τοῦτο δὲ ποιήσαντες ἔς τε τὰς Ἀθήνας ἄγγελον ἔπειμπον καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπέδοσαν τοῖς Θηβαίοις, τὰ τε ἐν τῇ πόλει καθίσταντο πρὸς τὰ παρόντα, ἣ ἐδόκει αὐτοῖς. τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἡγγέλθη εὐθύς τὰ περὶ τῶν Πλαταιῶν γεγενημένα, καὶ Βοιωτῶν τε παραχρῆμα ἔννέλαβον ὅσοι ἥσαν ἐν τῇ Αττικῇ καὶ ἐς τὴν Πλάταιαν ἔπειμψαν κήρυκα, κελεύοντες εἰπεῖν μηδὲν νεώτερον ποιεῖν περὶ τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἔχουσι Θηβαίων, πρὶν ἂν τι καὶ αὐτοὶ βουλεύσωσι περὶ αὐτῶν· οὐ γάρ ἡγγέλθη αὐτοῖς ὅτι τεθνηκότες εἰεν· ἀμα γάρ τῇ ἐσόδῳ γιγνομένη τῶν Θηβαίων ὁ πρῶτος ἄγγελος ἐξήσει, ὁ δὲ δεύτερος ἄρτι

Αρχιδαμος ὁ Ζευξιδάμου, Λακεδαιμονίων βασιλεύς.

Μετὰ Έλλήνων τῶν ἐθελησάντων ξυνάρασθαι τὸν κίνδυνον τῆς μάχης. Ο τρίπους τῶν Δελφῶν.

νενικημένων τε καὶ ξυνειλημμένων, καὶ τῶν ὕστερον οὐδὲν ἥδεσαν. οὕτω δὴ οὐκ εἰδότες οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέστελλον· ὁ δὲ κήρυξ ἀφικόμενος ηὔρε τοὺς ἄνδρας διεφθαρμένους. καὶ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύσαντες ἐξ Πλάταιαν σῖτόν τε ἐσήγαγον καὶ φρουρούς ἐγκατέλιπον, τῶν τε ἀνθρώπων τοὺς ἀχρειοτάτους ξὺν γυναιξὶ καὶ παισὶν ἐξεκόμισαν.

Περίληψη τῶν κεφαλαίων 7-70

Τοτερα ἀπό ὅσα ἔγιναν στίς Πλαταιές καὶ τή φανερή πιά λύση τῶν συνθηκῶν, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐτομάζονται γιά τὸν πό-

λεμο. Καί, ἀφοῦ ἔκαμαν τίς προετοιμασίες τους καὶ βολιδοσκόπησαν καὶ οἱ δύο καὶ τίς διαθέσεις τῶν συμμάχων τους, οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ θέρος τοῦ πρώτου χρόνου τοῦ πολέμου (431) ἔκαμαν εἰσβολή στήν Ἀττική. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, πού εἶχαν στό μεταξύ συγκεντρωθεῖ στήν πόλη ἀφήνοντας τήν ὑπαίθρο, ἀκολούθωντας συμβουλή τοῦ Περικλῆ, δέν τούς ἀντιμετώπισαν σέ μάχῃ ἔξω ἀπό τά τείχη. Γι' αὐτό τό λόγο οἱ Πελοποννήσιοι, ἀφοῦ λεηλάτησαν μερικούς δήμους τῆς Ἀττικῆς, γύρισαν στήν πατρίδα τους.

Τόν ἐρχόμενο χρόνο (430) οἱ Λακεδαιμόνιοι κάνονταν γιά δευτερη φορά εἰσβολή, ἀλλά γορήγορα ἀναγκάζονται νά γυρίσουν πίσω, ἐπειδή φοβήθηκαν τόν καταστρεπτικό λοιμό πού ἔπεσε τότε στήν Ἀθήνα. Ἀπό αὐτό τό φόρο τῆς ἀρρώστιας τόν τρίτο χρόνο τοῦ πολέμου (429) δέν κάνονταν πιά εἰσβολή στήν Ἀττική, ἀλλά ἐκστρατεύονταν ἐναντίον τῶν Πλαταιῶν, πόλεως συμμαχικῆς τῶν Ἀθηναίων.

Πλαταιέων πολιορκία (B, 71-78)

71. Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἔστι μὲν τὴν Ἀττικὴν οὐκ ἐσέβαλον, ἐστράτευσαν δὲ ἐπὶ Πλάταιαν· ἥγετο δὲ Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου, Λακεδαιμονίων βασιλεύς· καὶ καθίσας τόν στρατὸν ἔμελλε δηγώσειν τὴν γῆν· οἱ δὲ Πλαταιῆς εὐθὺς πρέσβεις πέμψαντες πρὸς αὐτὸν ἔλεγον τοιάδε· «Ἀρχίδαμε καὶ Λακεδαιμόνιοι, οὐ δίκαια ποιεῖτε οὐδ' ἄξια οὕτε ὑμῶν οὕτε πατέρων, ὃν ἔστε, ἐς γῆν τὴν Πλαταιῶν στρατεύοντες. Παυσανίας γὰρ ὁ Κλεομβρότου, Λακεδαιμόνιος, ἐλευθερώσας τὴν Ἐλλάδα ἀπὸ τῶν Μήδων μετὰ Ἐλλήνων τῶν ἔθελησάντων ξυνάρασθαι τόν κίνδυνον τῆς μάχης, ἦ παρ' ἡμῖν ἐγένετο, θύσας ἐν τῇ Πλαταιῶν ἀγορᾷ ἱερὰ Διὶ ἐλευθερίῳ καὶ ξυγκαλέσας πάντας τοὺς ξυμμάχους ἀπεδίδου Πλαταιεῦσι γῆν καὶ πόλιν τὴν σφετέραν ἔχοντας αὐτονόμους οἰκεῖν, στρατεῦσαί τε μηδένα ποτὲ ἀδίκως ἐπ' αὐτοὺς μηδ' ἐπὶ δουλείᾳ· εἰ δὲ μή, ἀμύνειν τοὺς παρόντας ξυμμάχους κατὰ δύναμιν. τάδε μὲν ἡμῖν πατέρες οἱ ὑμέτεροι ἔδοσαν ἀρετῆς ἔνεκα καὶ προθυμίας τῆς ἐκείνοις τοῖς κινδύνοις γενομένης, ὑμεῖς δὲ τάναντία δρᾶτε· μετὰ γὰρ Θηβαίων τῶν ἡμῖν ἐχθίστων ἐπὶ δουλείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ ἥκετε· μάρτυρας δὲ θεοὺς τούς τε ὄρκίους τότε γενομένους ποιούμενοι καὶ τοὺς ὑμετέρους πατρώους καὶ ἡμετέρους ἐγχωρίους, λέγομεν ὑμῖν γῆν τὴν Πλα-

ταιίδα μή ἀδικεῖν μηδὲ παραβαίνειν τοὺς ὄρκους, ἐάν δὲ οἰκεῖν αὐτο-νόμους καθάπερ Παυσανίας ἐδικαίωσεν».

72. Τοσαῦτα εἰπόντων τῶν Πλαταιῶν Ἀρχίδαμος ὑπολαβὼν εἶπε· «Δίκαια λέγετε, ὡς ἀνδρες Πλαταιῆς, ἣν ποιήτε δόμοια τοῖς λόγοις. καθάπερ γάρ Παυσανίας ὑμῖν παρέδωκεν, αὐτοὶ τε αὐτονομεῖσθαι καὶ τοὺς ἄλλους ἔυνελευθεροῦτε, ὅσοι μετασχόντες τῶν τότε κινδύνων ὑμῖν τε ἔυνώμοσαν καὶ εἰσὶ νῦν ὑπ’ Ἀθηναίοις, παρασκευὴ δὲ τοσῆδε καὶ πόλεμος γεγένηται αὐτῶν ἔνεκα καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθερώσεως· ηὗς μάλιστα μὲν μετασχόντες καὶ αὐτοὶ ἐμμείνατε τοῖς ὄρκοις· εἰ δὲ μή, ἄπερ καὶ πρότερον ἥδη προυκαλεσάμεθα, ἡσυχίαν ἀγετε νεμόμενοι τὰ ὑμέτερα αὐτῶν, καὶ ἔστε μηδὲ μεθ’ ἑτέρων, δέχεσθε δὲ ἀμφοτέρους φίλους, ἐπὶ πολέμῳ δὲ μηδετέρους· καὶ τάδε ἡμῖν ἀρκέσει». ὁ μὲν Ἀρχίδαμος τοσαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ Πλαταιῶν πρέσβεις ἀκούσαντες ταῦτα ἐσῆλθον ἐξ τὴν πόλιν καὶ τῷ πλήθει τὰ ρήθεντα κοινωσάντες ἀπεκρίναντο αὐτῷ ὅτι ἀδύνατα σφίσιν εἴη ποιεῖν, ἀπροκαλεῖται, ἀνευ Ἀθηναίων — παιδεῖς γάρ σφῶν καὶ γυναικεῖς παρ’ ἐκείνοις εἴεν — δεδιέναι δὲ καὶ περὶ τῇ πάσῃ πόλει μή ἐκείνων ἀποχωρησάντων Ἀθηναῖοι ἐλθόντες σφίσιν οὐκ ἐπιτρέπωσιν, ἢ Θηβαῖοι, ὡς ἔνορκοι ὅντες κατὰ τὸ ἀμφοτέρους δέχεσθαι, αὐθίς σφῶν τὴν πόλιν πειράσωσι καταλαβεῖν· δὲ τὸ θαρσύνων αὐτοὺς πρὸς ταῦτα ἔφη· «Τμεῖς δὲ πόλιν μὲν καὶ οἰκίας ἡμῖν παράδοτε τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ γῆς ὄρους ἀποδείξατε καὶ δένδρα ἀριθμῷ τὰ ὑμέτερα καὶ ἄλλο, εἴ τι δυνατὸν ἐξ ἀριθμὸν ἐλθεῖν· αὐτοὶ δὲ μεταχωρήσατε ὅποι βούλεσθε, ἔως ἂν ὁ πόλεμος ἥτι· ἐπειδὸν δὲ παρέλθῃ, ἀποδώσομεν ὑμῖν ἀν παραλάβωμεν. μέχρι δὲ τοῦδε ἔξομεν παρακαταθήκην, ἐργαζόμενοι καὶ φοράν φέροντες, ἢ ἂν ὑμῖν μέλλῃ ἵκανη ἔσεσθαι».

73. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐσῆλθον αὐθίς ἐξ τὴν πόλιν καὶ βουλευσάμενοι μετὰ τοῦ πλήθους ἔλεξαν ὅτι βούλονται, ἀπροκαλεῖται, Ἀθηναῖοις κοινωσαι πρῶτον καὶ, ἣν πειθώσιν αὐτούς, ποιεῖν ταῦτα. μέχρι δὲ τούτου σπείσασθαι σφίσιν ἐκέλευον καὶ τὴν γῆν μή δησοῦν· δὲ τὸ ήμέρας τε ἐσπείσατο, ἐν αἷς εἰκὸς τὴν κομισθῆναι, καὶ τὴν γῆν οὐκ ἔτεμεν· ἐλθόντες δὲ οἱ Πλαταιῆς πρέσβεις ὡς τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλευσάμενοι μετ’ αὐτῶν πάλιν ἥλθον ἀπαγγέλλοντες τοῖς ἐν τῇ πόλει

τοιάδε· «οὕτ’ ἐν τῷ πρὸ τοῦ χρόνῳ, ὡς ἀνδρες Πλαταιῆς, ἀφ’ οὗ ξύμμαχοι ἔγενόμεθα, Ἀθηναῖοί φασιν ἐν οὐδενὶ ὑμᾶς προέσθαι ἀδικουμένους οὔτε νῦν περιόφεσθαι, βοηθήσειν δὲ κατὰ δύναμιν· ἐπισκήπτουσίν τε ὑμῖν πρὸς τῶν ὅρων, οὓς οἱ πατέρες ὥμοσαν, μηδὲν νεωτερίζειν περὶ τὴν ξυμμαχίαν».

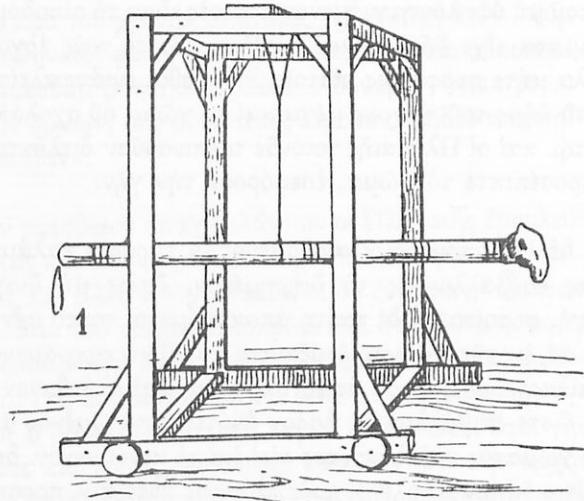
74. Τοιαῦτα τῶν πρέσβεων ἀπαγγειλάντων οἱ Πλαταιῆς ἐβουλεύσαντο Ἀθηναίους μὴ προδιδόναι, ἀλλ’ ἀνέχεσθαι καὶ γῆν τεμνομένην, εἰ δεῖ, ὁρῶντας καὶ ἄλλο πάσχοντας, ὅ τι ἂν ξυμβαίνῃ· ἐξελθεῖν τε μηδένα ἔτι, ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ τείχους ἀποκρίνασθαι ὅτι ἀδύνατα σφίσι ποιεῖν ἔστιν, ἢ Λακεδαιμόνιοι προκαλοῦνται. ὡς δὲ ἀπεκρίναντο, ἐντεῦθεν δὴ πρῶτον μὲν ἐξ ἐπιμαρτυρίαν καὶ θεῶν καὶ ἥρωών τῶν ἐγχωρίων Ἀρχίδαιμος ὁ βασιλεὺς κατέστη λέγων ὡδε· «Θεοὶ ὅσοι γῆν τὴν Πλαταιΐδα ἔχετε καὶ ἥρωες ξυνίστορές ἔστε ὅτι οὔτε τὴν ἀρχὴν ἀδίκως, ἐκλιπόντων δὲ τῶνδε προτέρων τὸ ξυνώμοτον, ἐπὶ γῆν τῆνδε ἥλθομεν, ἐν τοῖς οἷς πατέρες ἡμῶν εὐξάμενοι ὑμῖν Μήδων ἐχράτησαν καὶ παρέσχετε αὐτὴν εὐμενὴν ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἑλλησιν, οὔτε νῦν, ἦν τι ποιῶμεν, ἀδικήσομεν» προκαλεσάμενοι γάρ πολλὰ καὶ εἰκότα οὐ τυγχάνομεν· ξυγγράμμονες δὲ ἔστε τῆς μὲν ἀδικίας κολάζεσθαι τοῖς ὑπάρχουσι προτέροις, τῆς δὲ τιμωρίας τυγχάνειν τοῖς ἐπιφέρουσι νομίμωσι.

75. Τοσαῦτα ἐπιθειάσας καθίστη ἐς πόλεμον τὸν στρατόν. καὶ πρῶτον μὲν περιεσταύρωσαν αὐτοὺς τοῖς δένδρεσιν, ἢ ἔκοψαν, τοῦ μηδένα ἐπεξέναι, ἔπειτα χῶμα ἔχουν πρὸς τὴν πόλιν, ἐλπίζοντες ταχίστην τὴν αἵρεσιν ἔσεσθαι αὐτῶν στρατεύματος τοσούτου ἐργαζομένου. ξύλα μὲν οὖν τέμνοντες ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος παρῳκοδόμουν ἐκάτερωθεν, φορμηδὸν ἀντὶ τοίχων τιθέντες, ὅπως μὴ διαχέοιτο ἐπὶ πολὺ τὸ χῶμα. ἐφόρουν δὲ ὕλην ἐς αὐτὸν καὶ λίθους καὶ γῆν καὶ εἴ τι ἄλλο ἀνύτειν μέλλοι ἐπιβαλλόμενον. ήμέρας δὲ ἔχουν ἐβδομήκοντα καὶ νύκτας ξυνεχῶς, διηρημένοι κατ’ ἀναπαύλας, ὥστε τοὺς μὲν φέρειν, τοὺς δὲ ὅπνον τε καὶ σῖτον αἱρεῖσθαι· Λακεδαιμονίων τε οἱ ξεναγοὶ ἐκάστης πόλεως ξυνεφεστῶτες ἡνάγκαζον ἐς τὸ ἔργον. οἱ δὲ Πλαταιῆς ὁρῶντες τὸ χῶμα αἱρόμενον, ξύλινον τείχος ξυνθέντες καὶ ἐπιστήσαντες τῷ ἔσωτῶν τείχει, ἢ προσεχοῦτο, ἐσωκοδόμουν ἐς αὐτὸν πλίνθους ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκιῶν καθαιροῦντες. ξύνδεσμοις δ’ ἦν αὐτοῖς

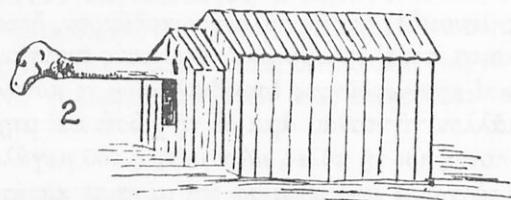
τὰ ξύλα, τοῦ μὴ ύψηλὸν γιγνόμενον ἀσθενὲς εἶναι τὸ οἰκοδόμημα, καὶ προκαλύμματα εἶχε δέρρεις καὶ διφθέρας, ὡστε τοὺς ἐργαζομένους καὶ τὰ ξύλα μήτε πυρφόροις οἰστοῖς βάλλεσθαι ἐν ἀσφαλείᾳ τε εἶναι. Υἱρετοῦ δὲ τὸ ὄφος τοῦ τείχους μέγα καὶ τὸ χῶμα οὐ σχολαίτερον ἀντανήιει αὐτῷ. καὶ οἱ Πλαταιῆς τοιόνδε τι ἐπινοοῦσι· διελόντες τοῦ τείχους, ἦ προσέπιπτε τὸ χῶμα, ἐσεφόρουν τὴν γῆν.

76. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι αἰσθόμενοι ἐν ταρσοῖς καλάμου πηλὸν ἐνείλλοντες ἐσέβαλλον ἐς τὸ διηρημένον, ὅπως μὴ διαχεόμενον, ὡσπερ ἡ γῆ, φοροίτο. οἱ δὲ ταύτῃ ἀποκληρόμενοι τοῦτο μὲν ἐπέσχον, ὑπόνομοιν δὲ ἐξ τῆς πόλεως δρύξαντες καὶ ἔντεκμηράμενοι ὑπὸ τὸ χῶμα ψειλκον αὐθίς παρὰ σφᾶς τὸν χοῦν· καὶ ἐλάνθανον ἐπὶ πολὺ τοὺς ἔξω, ὡστε ἐπιβάλλοντας ἥσον ἀνύτειν ὑπαγομένου αὐτοῖς κάτωθεν τοῦ χώματος καὶ ιζάνοντος αἰεὶ ἐπὶ τὸ κενούμενον. δεδιότες δὲ μὴ οὐδὲ οὕτω δύνωνται ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἀντέχειν, προσεπεξῆρον τόδε· τὸ μὲν μέγα οἰκοδόμημα ἐπαύσαντο ἐργαζόμενοι τὸ κατὰ τὸ χῶμα, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν αὐτοῦ ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ βραχέος τείχους ἐκ τοῦ ἐντὸς μηνοειδὲς ἐς τὴν πόλιν ἐσωκοδόμουν, ὅπως, εἰ τὸ μέγα τείχος ἀλίσκοιτο, τοῦτ' ἀντέχοι, καὶ δέοι τοὺς ἐναντίους αὐθίς πρὸς αὐτὸν χοῦν, καὶ προχωροῦντας ἔσω διπλάσιόν τε πόνον ἔχειν καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ μᾶλλον γίγνεσθαι. ἅμα δὲ τῇ χώσει καὶ μηχανὰς προσῆγον οἱ Πελοποννήσιοι τῇ πόλει, μίαν μέν, ἥ τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος κατὰ τὸ χῶμα προσαχθεῖσα ἐπὶ μέγα τε κατέσεισε καὶ τοὺς Πλαταιᾶς ἐφόβησεν, ἄλλας δὲ ἄλλη τοῦ τείχους, ἃς βρόχους τε περιβάλλοντες ἀνέκλων οἱ Πλαταιῆς, καὶ δοκοὺς μεγάλας ἀρτήσαντες ἀλύσει μακραῖς σιδηραῖς ἀπὸ τῆς τομῆς ἐκατέρωθεν ἀπὸ κεραιῶν δύο ἐπικεκλιμένων καὶ ὑπερτεινουσῶν ὑπὲρ τοῦ τείχους ἀνελκύσαντες ἐγκαρσίας, ὅπότε προσπεσεῖσθαι πῃ μέλλοι ἢ μηχανή, ἀφίεσαν τὴν δοκὸν χαλαραῖς ταῖς ἀλύσεις καὶ οὐ διὰ χειρὸς ἔχοντες, ἥ δὲ ρύμη ἐμπίπτουσα ἀπεκαύλιζε τὸ προῦχον τῆς ἐμβολῆς.

77. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι, ὡς αἴ τε μηχαναὶ οὐδὲν ὡφέλουν καὶ τῷ χώματι τὸ ἀντιτείχισμα ἐγίγνετο, νομίσαντες ἀπορούν εἶναι ἀπὸ τῶν παρόντων δεινῶν ἐλεῖν τὴν πόλιν πρὸς τὴν περιτείχισιν παρεσκευάζοντο. πρότερον δὲ πυρὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πειράσαι, εἰ δύναιντο, πνεύματος γενομένου ἐπιφλέξαι τὴν πόλιν οὖσαν οὐ μεγάλην.

1. Κριός χρεμαστάς

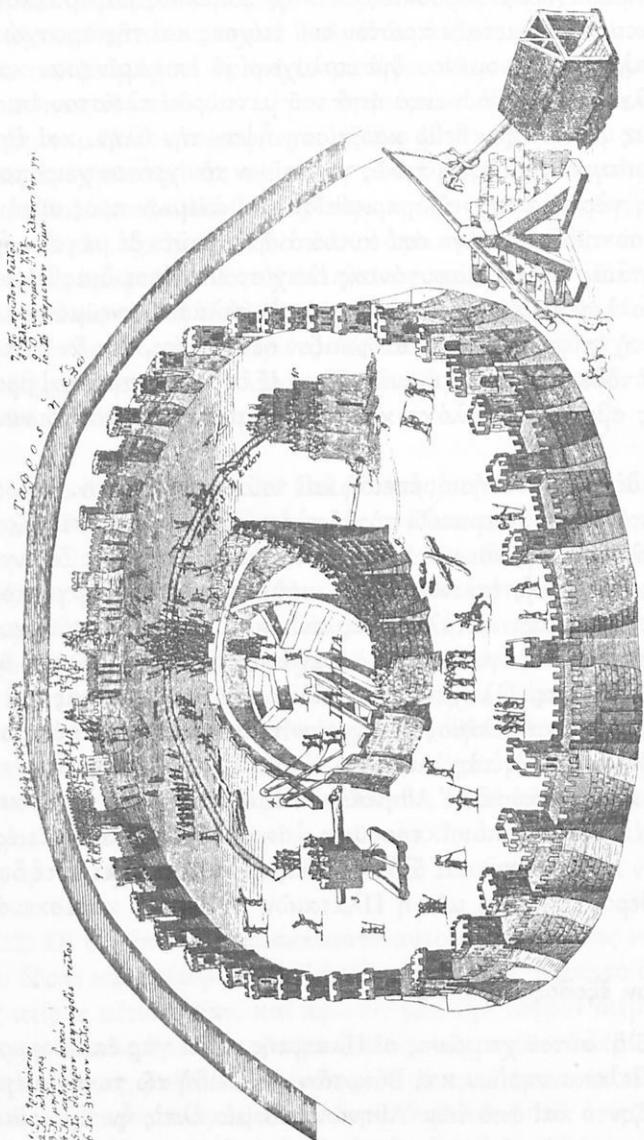

2. Κριός χρυμμένος μέσα σέ χελώνη (καμουφλαρισμένος)
Καί τά δύο εἰδῆ τοῦ κριοῦ τά χρησιμοποιούσαν γιά νά γκρεμίζουν τείχη

3. Κριός φορητός (γιά νά παραβιάζονται οι πύλες)

Τεγχός Πελοποννησίων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πᾶσαν γάρ δὴ ιδέαν ἐπενόουν, εἴ πως σφίσιν ἄνευ δαπάνης καὶ πολιορκίας προσαχθείη. φοροῦντες δὲ ὑλῆς φακέλους παρέβαλλον ἀπὸ τοῦ χώματος ἐς τὸ μεταξὺ πρῶτον τοῦ τείχους καὶ τῆς προσχώσεως, ταχὺ δὲ πλήρους γενομένου διὰ πολυχειρίαν ἐπιπαρένησαν καὶ τῆς ἄλλης πόλεως, ὅσον ἐδύναντο ἀπό τοῦ μετεώρου πλεῖστον ἐπισχεῖν, ἐμβαλόντες δὲ πῦρ ἔνν θείω καὶ πίσση ἥψαν τὴν ὑλην. καὶ ἐγένετο φλὸξ τοσαντή, ὅσην οὐδείς πω ἐς γε ἐκεῖνον τὸν χρόνον χειροποίητον εἶδεν· ἥδη γάρ ἐν ὅρεσιν ὕλη τριψθεῖσα ὑπὸ ἀνέμων πρὸς αὔτην ἀπὸ ταύτομάτου πῦρ καὶ φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνήκε. τούτο δὲ μέγα τε ἦν καὶ τοὺς Πλαταιαῖς τάλλα διαφυγόντας ἐλαχίστου ἐδέησε διαφθεῖραι· ἐντὸς γάρ πολλοῦ χωρίου τῆς πόλεως οὐκ ἦν πελάσαι, πνεῦμά τε εἰ ἐπέγένετο αὐτῇ ἐπίφορον, ὅπερ καὶ ἥλπιζον οἱ ἐναντίοι, οὐκ ἂν διέφυγον. νῦν δὲ καὶ τόδε λέγεται ξυμβῆναι, μᾶρω ἐξ οὐρανοῦ πολὺ καὶ βροντὰς γενομένας σβέσαι τὴν φλόγα καὶ οὕτω παυθῆναι τὸν κίνδυνον.

78. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐπειδὴ καὶ τούτου διήμαρτον, μέρος μέν τι καταλιπόντες τοῦ στρατοῦ, τὸ δὲ πλέον ἀφέντες περιετέχιζον τὴν πόλιν κύκλῳ διελόμενοι κατὰ πόλεις τὸ χωρίον· τάφρος δὲ ἐντός τε ἦν καὶ ἔξωθεν, ἐξ ἡς ἐπλινθεύσαντο. καὶ ἐπειδὴ πᾶν ἔξειργαστο περὶ ἀρκτούρου ἐπιτολάς, καταλιπόντες φυλακὰς τοῦ ἡμίσεος τείχους — τὸ δὲ ἥμισυ Βοιωτοὶ ἐφύλασσον — ἀνεχώρησαν τῷ στρατῷ καὶ διελύθησαν κατὰ πόλεις. Πλαταιῆς δὲ παῖδας μὲν καὶ γυναικας καὶ τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ πλῆθος τὸ ἀχρεῖον τῶν ἀνθρώπων πρότερον ἐκκεκομισμένοι ἦσαν ἐς τὰς Ἀθήνας, αὐτοὶ δὲ ἐπολιορκοῦντο ἐγκαταλειπμένοι τετρακόσιοι, Ἀθηναίων δὲ ὅγδοήκοντα, γυναικες δὲ δέκα καὶ ἑκατὸν σιτοποιοί. τοσοῦτοι ἦσαν οἱ ξύμπαντες, ὅτε ἐς τὴν πολιορκίαν καθίσταντο, καὶ ὅλοις οὐδείς ἦν ἐν τῷ τείχει οὔτε δοῦλος οὔτ' ἐλεύθερος. τοιαύτη μὲν ἡ Πλαταιῶν πολιορκία κατεσκευάσθη.

Πλαταιέων ἔξιδος (Γ, 20-24)

20. Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος οἱ Πλαταιῆς — ἔτι γάρ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν — ἐπειδὴ τῷ τε σίτῳ ἐπιλείποντι ἐπιέζοντο καὶ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν οὐδεμίᾳ ἐλπὶς ἦν τιμωρίας οὐδὲ ὅλῃ σωτηρίᾳ ἐφαίνετο, ἐπιβουλεύουσιν αὐτοί τε καὶ Ἀθηναίων οἱ

ξυμπολιορκούμενοι πρῶτον μὲν πάντες ἔξελθεῖν καὶ ύπερβῆναι τὰ τείχη τῶν πολεμίων, ἦν δύνωνται βιάσασθαι, ἐσηγησαμένων τὴν πεῖραν αὐτοῖς Θεαίνετου τε τοῦ Τολμίδου, ἀνδρὸς μάντεως, καὶ Εὔπομπίδου τοῦ Δαιμάχου, ὃς καὶ ἐστρατήγει· ἔπειτα οἱ μὲν ἡμίσεις ἀπώκνησάν πως τὸν κίνδυνον μέγαν ἡγησάμενοι, ἐς δὲ ἄνδρας διακοσίους καὶ εἴκοσι μάλιστα ἐνέμειναν τῇ ἔξοδῷ ἐθελονταὶ τρόπῳ τοιῷδε. κλίμακας ἐποιήσαντο ἵσας τῷ τείχει τῶν πολεμίων· ξυνεμετρήσαντο δὲ ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν πλίνθων, ἥτις υπερβαίνει πρὸς σφᾶς οὐκέτι ἔξαληγιμμένον τὸ τείχος αὐτῶν. ἡριθμοῦντο δὲ πολλοὶ ἄμα τὰς ἐπιβολὰς καὶ ἔμελον οἱ μὲν τινες ἀμαρτήσεσθαι, οἱ δὲ πλείους τεύξεσθαι τοῦ ἀληθοῦς λογισμοῦ, ἀλλως τε καὶ πολλάκις ἀριθμοῦντες καὶ ἄμα οὐ πολὺ ἀπέχοντες, ἀλλὰ ὁδίως καθορωμένους ἐς δὲ ἐβούλοντο τοῦ τείχους. τὴν μὲν οὖν ξυμμέτρησιν τῶν κλιμάκων οὕτως ἔλαβον ἐκ τοῦ πάχους τῆς πλίνθου εἰκάσαντες τὸ μέτρον.

21. Τὸ δὲ τείχος ἦν τῶν Πελοποννησίων τοιόνδε τῇ οἰκοδομήσει· εἶχε μὲν δύο τούς περιβόλους, πρός τε Πλαταιῶν καὶ εἴ τις ἔξωθεν ἀπ' Αθηνῶν ἐπίοι, διεῖχον δὲ οἱ περιβόλοι ἐκκαίδεκα πόδας μάλιστα ἀπ' ἀλλήλων. τὸ οὖν μεταξύ τοῦτο, οἱ ἐκκαίδεκα πόδες, τοῖς φύλαξιν οἰκήματα διακενεμημένα ὡκοδόμητο, καὶ ἦν ξυνεχῆ ὥστε ἐν φαίνεσθαι τείχος παχὺ ἐπάλξεις ἔχον ἀμφοτέρωθεν. διὰ δέκα δὲ ἐπάλξεων πύργοι ἦσαν μεγάλοι καὶ ἴσοπλατεῖς τῷ τείχει, διήκοντες ἐς τε τὸ ἔσω μέτωπον αὐτοῦ καὶ οἱ αὐτοὶ καὶ τὸ ἔξω, ὥστε πάροδον μὴ εἶναι παρὰ πύργον, ἀλλὰ δι' αὐτῶν μέσων διῆσαν. τὰς οὖν νύκτας, ὅποτε χειμών εἴη νοτερός, τὰς μὲν ἐπάλξεις ἀπέλειπον, ἐκ δὲ τῶν πύργων, δύντων δι' ὀλίγους καὶ ἀνωθεν στεγανῶν, τὴν φυλακὴν ἐποιοῦντο. τὸ μὲν οὖν τείχος, ὡς περιεφρουροῦντο οἱ Πλαταιῆς, τοιοῦτον ἦν.

22. Οἱ δέ, ἐπειδὴ παρεσκεύαστο αὐτοῖς, τηρήσαντες νύκτα χειμέριον ὅδοτι καὶ ἀνέμῳ καὶ ἄμ' ἀσέληγον ἔξῆσαν. ἥγοῦντο δὲ οἵπερ καὶ τῆς πειράς αἴτιοι ἦσαν. καὶ πρῶτον μὲν τὴν τάφρον διέβησαν, ἥ περιεῖχεν αὐτούς, ἔπειτα προσέμειξαν τῷ τείχει τῶν πολεμίων λαθόντες τοὺς φύλακας, ἀνὰ τὸ σκοτεινὸν μὲν οὐ προϊδόντων αὐτῶν, φόφω δὲ τῷ ἐκ τοῦ προσιέναι αὐτοὺς ἀντιπαταγοῦντος τοῦ ἀνέμου οὐ κατακουσάντων· ἄμα δὲ καὶ διέχοντες πολὺ ἦσαν, ὅπως τὰ ὅπλα μὴ κρουσόμενα πρὸς ἄλληλα αἰσθησιν παρέχοι. Ἠσαν δὲ εὔσταλεῖς τε τῇ

όπλισει καὶ τὸν ἀριστερὸν μόνον πόδα ὑποδεδεμένοι ἀσφαλείας ἔνεκα τῆς πρὸ τὸν πηλόν. κατὰ οὖν μεταπύργιον προσέμισγον πρὸς τὰς ἐπάλξεις, εἰδότες ὅτι ἐρῆμοι εἰσι, πρῶτον μὲν οἱ τὰς κλίμακας φέροντες καὶ προσέθεσαν· ἔπειτα γιλοὶ δώδεκα ξὺν ξιφιδίᾳ καὶ θώρακι ἀνέβαινον, ὥν ἡγεῖτο Ἀμμέας ὁ Κοροίβους καὶ πρῶτος ἀνέβη, μετὰ δὲ αὐτὸν οἱ ἐπόμενοι, ἔξ ἐφ' ἐκάτερον τῶν πύργων, ἀνέβαινον· ἔπειτα γιλοὶ ἄλλοι μετὰ τούτους ξὺν δορατίοις ἔχώρουν, οἵτινες κατόπιν τὰς ἀσπίδας ἔφερον, ὅπως ἔκεινοι ῥᾶν προσβαίνοιεν, καὶ ἔμελλον δώσειν, ὅπότε πρὸς τοῖς πολεμίοις εἴεν. ὡς δὲ ἄνω πλείους ἐγένοντο, ἥσθιοντο οἱ ἐκ τῶν πύργων φύλακες· κατέβαλε γάρ τις τῶν Πλαταιῶν ἀντιλαμβανόμενος ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων κεραμίδα, ἥ πεσοῦσα δοῦπον ἐποίησε, καὶ αὐτίκα βοή ἦν, τὸ δὲ στρατόπεδον ἐπὶ τὸ τείχος ὥρμησεν· οὐ γάρ ἥδει ὅ τι ἦν τὸ δεινὸν σκοτεινῆς νυκτὸς καὶ χειμῶνος ὄντος καὶ ἄμα οἱ ἐν τῇ πόλει Πλαταιῶν ύπολειμμένοι ἔξελθόντες προσέβαλλον τῷ τείχει τῶν Πελοποννησίων ἐκ τούμπαλιν ἥ οἱ ἄνδρες αὐτῶν ὑπερέβαινον, ὅπως ἥκιστα πρὸς αὐτοὺς τὸν νοῦν ἔχοιεν. ἐθορυβοῦντο μὲν οὖν κατὰ χώραν μένοντες, βοηθεῖν δὲ οὐδεὶς ἐτόλμα ἐκ τῆς ἑαυτῶν φυλακῆς, ἀλλ' ἐν ἀπόρῳ ἥσαν εἰκάσαι τὸ γιγνόμενον. καὶ οἱ τριακόσιοι αὐτῶν, οἵτινες ἐτέτακτο παραβοηθεῖν, εἴ τι δέοι, ἔχώρουν ἔξω τοῦ τείχους πρὸς τὴν βοήν. φρυκτοί τε ἥροντο ἐς τὰς Θήβας πολέμιοι. παρανῖσχον δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς πόλεως Πλαταιῆς ἀπὸ τοῦ τείχους φρυκτούς πολλούς πρότερον παρεσκευασμένους ἐς αὐτὸν τοῦτο, ὅπως ἀσφῆτη τὰ σημεῖα τῆς φρυκτωρίας τοῖς πολεμίοις ἥ καὶ μὴ βοηθοῖεν, ἄλλο τι νομίσαντες τὸ γιγνόμενον εἶναι ἥ τὸ ὄν, πρὶν σφῶν οἱ ἄνδρες οἱ ἔξιόντες διαφύγοιεν καὶ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀντιλάβοιντο.

23. Οἱ δ' ὑπερβαίνοντες τῶν Πλαταιῶν ἐν τούτῳ, ὡς οἱ πρῶτοι αὐτῶν ἀνεβεβήκεσσαν καὶ τοῦ πύργου ἐκατέρου τοὺς φύλακας διαφθείραντες ἐκεκρατήκεσσαν, τάς τε διόδους τῶν πύργων ἐνστάντες αὐτοὶ ἐφύλασσον μηδένα δι' αὐτῶν ἐπιβοηθεῖν, καὶ κλίμακας προσθέντες ἀπὸ τοῦ τείχους τοῖς πύργοις καὶ ἐπαναβιβάσαντες ἄνδρας πλείους, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν πύργων τοὺς ἐπιβοηθοῦντας καὶ κάτωθεν καὶ ἄνωθεν εἰργον βάλλοντες, οἱ δ' ἐν τούτῳ οἱ πλείους πολλὰς προσθέντες κλίμακας ἄμα καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀπώσαντες διὰ τοῦ μεταπυργίου ὑπερέβαινον. ὁ δὲ διακομιζόμενος αἰεὶ ἵστατο ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς τάφρου καὶ ἐντεῦθεν ἐτόξευόν τε καὶ ἡγόντιζον, εἴ τις παραβοηθῶν παρὰ τὸ

χεῖλος κωλυτής γίγνοιτο τῆς διαβάσεως. ἐπεὶ δὲ πάντες διεπεπερχόμενοτο, οἱ ἀπὸ τῶν πύργων χαλεπῶς οἱ τελευταῖοι καταβαίνοντες ἔχώρουν ἐπὶ τὴν τάφρον, καὶ ἐν τούτῳ οἱ τριακόσιοι αὐτοῖς ἐπεφέροντο λαμπάδας ἔχοντες. οἱ μὲν οὖν Πλαταιῆς ἔκεινους ἑώρων μᾶλλον ἐκ τοῦ σκότους ἑστώτες ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς τάφρου, καὶ ἐτόξευόν τε καὶ ἐσηκόντιζον ἐς τὰ γυμνά, αὐτοὶ δὲ ἐν τῷ ἀφανεῖ ὅντες ἥσσον διὰ τὰς λαμπάδας καθεωρῶντο, ὥστε φθάνουσι τῶν Πλαταιῶν καὶ οἱ ὕστατοι διαβάντες τὴν τάφρον, χαλεπῶς δὲ καὶ βιαίως· κρύσταλλός τε γάρ ἐπεπήγει οὐ βέβαιος ἐν αὐτῇ ὡστ' ἐπελθεῖν, ἀλλ' οἶος ἀπηλιώτου ἥ βορέου ὑδατώδης μᾶλλον καὶ ἡ νυξ τοιούτῳ ἀνέμῳ ὑπονιφομένη πολὺ τὸ ὅδωρ ἐν αὐτῇ ἐπεποιήκει, ὃ μόλις ὑπερέχοντες ἐπεραιώθησαν. ἐγένετο δὲ καὶ ἡ διάφευξις αὐτοῖς μᾶλλον διὰ τοῦ χειμῶνος τὸ μέγεθος.

24. Ὁρμήσαντες δὲ ἀπὸ τῆς τάφρου οἱ Πλαταιῆς ἔχώρουν ἀθρόοι τὴν ἐς Θηβαῖς φέρουσαν ὁδὸν ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸ τοῦ Ἀνδροχράτους ἥρῷον, νομίζοντες ἥκιστ' ἀν σφᾶς ταύτην αὐτοὺς ὑποτοπῆσαι τραπέσθαι τὴν ἐς τοὺς πολεμίους. καὶ ὅμα ἑώρων τοὺς Πελοποννήσους τὴν πρὸς Κιθαιρῶνα καὶ Δρυδὸς κεφαλὰς τὴν ἐπ' Ἀθηνῶν φέρουσαν μετὰ λαμπάδων διώκοντας. καὶ ἐπὶ μὲν ἔξη ἥ ἐπτὰ σταδίους οἱ Πλαταιῆς τὴν ἐπὶ τῶν Θηβῶν ἔχώρησαν, ἐπειθ' ὑποστρέψαντες ἥσσαν τὴν πρὸς τὸ ὄρος φέρουσαν ὁδὸν ἐς τὰς Ἀθήνας, ἄνδρες δώδεκα καὶ διακόσιοι ἀπὸ πλειόνων. εἰσὶ γάρ τινες αὐτῶν, οἱ ἀπετράποντο ἐς τὴν πόλιν πρὶν ὑπερβαίνειν, εἰς δ' ἐπὶ τῇ ἔξω τάφρῳ τοξότης ἐλήφθη. οἱ μὲν οὖν Πελοποννήσοι κατὰ χώραν ἐγένοντο τῆς βοηθείας παυσάμενοι· οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως Πλαταιῆς τῶν μὲν γεγενημένων εἰδότες οὐδέν, τῶν δὲ ἀποτραπομένων σφίσιν ἀπαγγειλάντων ὡς οὐδεὶς περιέστι, κήρυκα ἐκπέμψαντες, ἐπεὶ ἡμέρα ἐγένετο, ἐσπένδοντο ἀναίρεσιν τοῖς νεκροῖς, μαθόντες δὲ τὸ ἀληθές ἐπαύσαντο. οἱ μὲν δὴ τῶν Πλαταιῶν ἄνδρες οὕτως ὑπερβάντες ἐσώθησαν.

Πλαταιέων παράδοση (Γ, 52)

52. Υπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ θέρους τούτου καὶ οἱ Πλαταιῆς οὐκέτι ἔχοντες σῖτον οὐδὲ δυνάμενοι πολιορκεῖσθαι ξυνέβησαν

τοῖς Πελοποννησίοις τοιῷδε τρόπῳ. προσέβαλον αὐτῶν τῷ τείχει, οἱ δὲ οὐκ ἐδύναντο ἀμύνεσθαι. γνοὺς δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος ἄρχων τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν βίᾳ μὲν οὐκ ἐβούλετο ἐλεῖν — εἰρημένον γὰρ ἦν αὐτῷ ἐκ Λακεδαιμονίους, ὅπως, εἰ σπονδαὶ γίγνοντά ποτε πρὸς Ἀθηναίους καὶ ἔυγχωροῖεν ὅσα πολέμῳ χωρίᾳ ἔχουσιν ἑκάτεροι ἀποδίδοσθαι, μὴ ἀνάδοτος εἴη ἡ Πλάταια ως αὐτῶν ἑκόντων προσχωρησάντων — προσπέμπει δὲ αὐτοῖς κήρυκα λέγοντα, εἰ βιούλονται παραδοῦναι τὴν πόλιν ἑκόντες τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ δικασταῖς ἔκεινοις χρήσασθαι, τούς τε ἀδίκους κολάσειν, παρὰ δίκην δὲ οὐδένα. τοσαῦτα μὲν ὁ κήρυξ εἶπεν· οἱ δὲ — ἥσαν γὰρ ἥδη ἐν τῷ ἀσθενεστάτῳ — παρέδοσαν τὴν πόλιν· καὶ τοὺς Πλαταιᾶς ἔτρεφον οἱ Πελοποννήσιοι ἡμέρας τινάς, ἐν ὅσῳ οἱ ἐκ τῆς Λακεδαιμονίους δικασταί, πέντε ἀνδρες, ἀφίκοντο. ἐλθόντων δὲ αὐτῶν κατηγορίᾳ μὲν οὐδεμίᾳ προυτέθη, ἡρώτων δὲ αὐτοὺς ἐπικαλεσάμενοι τοσοῦτον μόνον, εἰ τι Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ἔνυμάχους ἐν τῷ πολέμῳ τῷ καθεστῶτι ἀγαθὸν εἰργασμένοι εἰσίν. οἱ δ' ἔλεγον αἰτησάμενοι μαχρότερα εἰπεῖν καὶ προτάξαντες σφῶν αὐτῶν Ἀστύμαχόν τε τὸν Ἀσωπόλαου καὶ Λάκωνα τὸν Ἀειμνήστου, πρόξενον ὅντα Λακεδαιμονίων· καὶ ἐπελθόντες ἔλεγον τοιάδε.

Περίληψη τῶν κεφ. 53-67

Ἀκολουθεῖ ὁ λόγος τῶν ἀντιρροσώπων τῶν Πλαταιέων, οἱ όποιοι θύμισαν τίς ὑπηρεσίες πού ἡ πόλη τους πρόσφερε γενικά στούς Ἑλλήνες καὶ εἰδικότερα στούς Λακεδαιμόνιους, ἀνέπτυξαν τοὺς λόγους πού τούς ὁδήγησαν νά συμμαχήσουν μέ τοὺς Ἀθηναίους, κατηγόρησαν τούς Θηβαίους γιά τῇ στάσῃ τους στό παρελθόν καὶ ἴδιαίτερα γιά τό μηδισμό τους καὶ τέλος ἔκαναν ἔκκληση στούς Λακεδαιμόνιους νά δειξουν ἐπιείκεια καὶ νά σώσουν τὴν πόλη τους.

Οἱ Θηβαῖοι, ἐπειδὴ φοβήθηκαν μήπως μέ τά ἐπιχειρήματά τους οἱ Πλαταιεῖς μποροῦσαν νά ἐπηρεάσουν τούς Λακεδαιμόνιους, ζήτησαν καὶ πῆραν ἄδεια νά ἀναπτύξουν τά δικά τους ἐπιχειρήματα. Ἐτοι προσπάθησαν νά ἀνασκευάσουν μία πρός μία τίς κατηγορίες πού διατύπωσαν ἐναντίον τους οἱ Πλαταιεῖς καὶ στή συνέχεια ἀνέπτυξαν τούς λόγους, γιά τούς όποιους φρονοῦσαν ὅτι δὲν ἔπρεπε νά δειχτεῖ ἐπιείκεια στούς Πλαταιεῖς, ἀλλά νά τιμωρηθοῦν παραδειγματικά.

Πλαταιέων καταδίκη (Γ, 68)

68. Τοιαῦτα δὲ οἱ Θηβαῖοι εἶπον. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι δικασταὶ νομίζοντες τὸ ἐπερώτημα σφίσιν ὄρθως ἔξειν, εἴ τι ἐν τῷ πολέμῳ ύπ' αὐτῶν ἀγαθὸν πεπόνθασι, διότι τόν τε ἄλλον χρόνον ἡξίουν δῆθεν αὐτοὺς κατὰ τὰς παλαιὰς Παυσανίου μετὰ τὸν Μῆδον σπονδὰς ἡσυχάζειν καὶ ὅτε ὕστερον ἢ πρὸ τοῦ περιτειχίζεσθαι προείχοντο αὐτοῖς, κοινοὺς εἶναι κατ' ἑκείνας, οὐκ ἐδέξαντο, ἡγούμενοι τῇ ἑαυτῶν δικαίᾳ βουλήσει ἔκσπονδοι ἥδη ύπ' αὐτῶν κακῶς πεπονθέναι, αὐθὶς τὸ αὐτὸν ἔκαστον παραγαγόντες καὶ ἐρωτῶντες, εἴ τι Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ἔνυμάρχους ἀγαθὸν ἐν τῷ πολέμῳ δεδραχότες εἰσίν, ὅπότε μὴ φαίνεν, ἀπάγοντες ἀπέκτεινον καὶ ἐξαίρετον ἐποιήσαντο οὐδένα. διέφθειραν δὲ Πλαταιῶν μὲν αὐτῶν οὐκ ἐλάσσους διακοσίων, Ἀθηναίων δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν, οἱ ἔνυνεπολιορκοῦντο· γυναῖκας δὲ ἡνδραπόδισαν. τὴν δὲ πόλιν ἐνιαυτὸν μέν τινα Θηβαῖοι Μεγαρέων ἀνδράσι κατὰ στάσιν ἐκπεπτωκόσι καὶ ὅσοι τὰ σφέτερα φρονοῦντες Πλαταιῶν περιῆσαν ἔδοσαν ἐνοικεῖν· ὕστερον δὲ καθελόντες αὐτὴν ἐς ἔδαφος πᾶσαν ἐκ τῶν θεμελίων ὡκοδόμησαν πρὸς τῷ Ἡραίῳ καταγώγιον διακοσίων ποδῶν, πανταχῇ κύκλῳ οἰκήματα ἔχον κάτωθεν καὶ ἀνωθεν, καὶ δροφοῖς καὶ θυρώμασι τοῖς τῶν Πλαταιῶν ἐχρήσαντο, καὶ τοῖς ἄλλοις, ἢ ἦν ἐν τῷ τείχει ἔπιπλα, χαλκὸς καὶ σίδηρος, κλίνας κατασκευάσαντες ἀνέθεσαν τῇ Ἡρᾳ καὶ νεών ἐκατόμπεδον λίθινον ὡκοδόμησαν αὐτῇ. τὴν δὲ γῆν δημοσιώσαντες ἀπεμίσθωσαν ἐπὶ δέκα ἔτη, καὶ ἐνέμοντο Θηβαῖοι. σχεδὸν δέ τι καὶ τὸ ξύμπαν περὶ Πλαταιῶν οἱ Λακεδαιμόνιοι οὕτως ἀποτετραμμένοι ἐγένοντο Θηβαίων ἔνεκα, νομίζοντες ἐς τὸν πόλεμον αὐτοὺς ἄρτι τότε καθιστάμενον ὡφελίμους εἶναι. καὶ τὰ μὲν κατὰ Πλάταιαν ἔτει τρίτῳ καὶ ἐνενήκοστῷ, ἐπειδὴ Ἀθηναίων ἔνυμαχοι ἐγένοντο, οὕτως ἐτελεύτησεν.

ΜΕΡΟΣ Β'
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Εισβολή τῶν Θηβαίων στίς Πλαταιές (B, 1-16)

1. ἐνθένδε = ἀπό αὐτή τήν πολεμική ἐνέργεια, δηλ. τήν εισβολή τῶν Θηβαίων στίς Πλαταιές τόν Ἀπρίλιο του 431 π.Χ. ἐκατέροις· ἀντί ἐκατέρων. ἐν ᾧ στό ἐνθένδε = ἀπό τήν όποια. οὕτε ἐπεμείνωντο ἔτι ἀκηρυκτὶ παρ' ἀλλήλους = ἔπαισαν πλέον νὰ ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους χωρίς κάρυκες. καταστάντες τε· δηλ. εἰς τόν πόλεμον = καὶ μιὰ καὶ ὅρχισαν τίς ἐχθροπραξίες. ἔξῆς = μέ τῇ σειρά. κατά Θέρος καὶ χειμῶνα· τό θέρος γιά τό Θουκυδίδη ἦταν ὀκτάμηνο διάστημα, ἀπό τό Μάρτιο μέχρι τόν Ὁκτώβριο, καὶ ὁ χειμώνας τετράμηνο, ἀπό τό Νοέμβριο ὡς τό Φεβρουάριο. Ἡ διαιρέση αὐτή στηρίζεται στή φύση τῶν γεγονότων πού ίστοροῦνται· ἐπειδή τό θέρος, δηλ. ἀνοιξη, θέρος καὶ φθινόπωρο, γίνονταν οἱ πολεμικές ἐπιχειρήσεις, ὅμως τό χειμώνα οἱ πολεμικές προετοιμασίες.

2. ἐνέμειναν = διατηρήθηκαν ἀπαραβίαστες. αἱ τριακοντούτεις σπουδαῖ· ή εἰρήνη πού συνομολογήθηκε τό 445 π.Χ. μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων, πού ἔγινε μετά τήν ὑποταγή ἀπό τόν Περικλῆ τῆς Εὔβοιας, ἡ όποια εἶχε ἀποστατήσει. πέμπτω καὶ δεκάτῳ ἔτει· τό 431 π.Χ. μετά τή μάχη στήν Ποτείδαια. ἐπὶ Χρυσίδος ἐν "Ἄργει ιερωμένης (= ιερείας οὐσης)· ή Χρυσίδα ἦταν ιέρεια τῆς Ἡρας στό Ἀργος· οἱ Ἅργειοι ἀριθμούσαν τούς χρόνους μέ τά ὄνόματα τῶν ιερειῶν. Ἐπειδή στά χρόνια τοῦ Θουκυδίδη δέν ὑπῆρχε χρονολογική ἀφετηρία, ὁ ίστορικός ὄριζε τήν ἔναρξη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀναφέροντας τίς χρονολογίες τριών πόλεων, τίς πιο ἀξιόλογες, δηλ. τοῦ Ἀργους, τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Ἀθήνας. ἀρχοντος = τότε πού χρειαζόταν τέσσερις μῆνες ἀκόμη γιά νά συμπληρώσει τήν ὑπηρεσία του ώς ἀρχοντας (ἐπώνυμος). βοιωταρχοῦντες· τό πολίτευμα τῶν Βοιωτῶν ἦταν ὀλιγαρχικό· τήν ἀνώτατη ἔξουσία ἀσκοῦσαν 11 βοιωτάρχες πού ἐκλέγονταν κάθε χρόνο, ἀπ' τούς όποιους δυό ἐκλέγονταν ἀπό τή Θήβα. ἐπηγάγοντο. δηλ. αὐτούς = τούς προσκάλεσαν. ἴδιας ἔνεκα δυνάμεως = γιά νά ἐνισχυθοῦν αὐτοί πολιτικῶς. τοὺς σφίσιν ὑπεναντίους = τούς πολιτικούς ἀντιπάλους τους. προσποιῶ τί τινι = παραδίνω κάτι σέ κάπιοιν. δυνατωτάτου = πού εἶχε πολύ μεγάλη πολιτική δύναμη. διάφορος = ἐχθρική. μήπω φανεροῦ καθεστώτος = ἐνώ ἀκόμη ὁ πόλεμος δέν εἶχεν ἀρχίσει φανερά. ἢ καὶ ῥᾶσον = γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο καὶ εὐκολότερα. φυλακῆς οὐ προκαθεστηκούσας = ἐπειδή δέν εἶχε τοποθετηθεῖ φρουρά μπρός ἀπ' τήν πόλη. τίθεμαι τὰ ὅπλα = στρατοπεδεύω. ἔργου ἔχεσθαι = νὰ ἀρχίσουν τό ἔργο (δηλ. νά πιάνουν καὶ νά σκοτώνουν τούς δημοκρατικούς). γνώμην ἐποιοῦντο = ἀποφάσισαν. ἐπιτηδείοις = μέ φιλικά. ἐς ξύμβασιν καὶ φιλίαν ἀγαγεῖν τήν πόλιν = νά προσκαλέσουν σέ συμβιβασμό καὶ φι-

λική συνεννόηση τούς πολίτες, καὶ ἀνεῖπεν = καὶ πράγματι ὁ κήρυκας διακήρυξε, κατὰ τὰ πάτρια = σύμφωνα μέ τις πατροπαράδοτες συνθήκες (ὅπως αὐτές καθόριζαν, ή Πλάταια ἀνῆκε στή βοιωτική συμμαχία).

3. ἔξαπιναιώς = αἰφνιδιαστικά. πρὸς ξύμβασιν ἔχωρησαν = ἡρθαν σέ συμβιβασμό. τοὺς λόγους· τίς προτάσεις ποὺ ἔκαμε ὁ κήρυκας. ἀλλως τε καὶ = καὶ γιά ἀλλους λόγους καὶ διότι. ἐς οὐδένα οὐδὲν ἐνεωτέριζον = κανένα δέν ἐνοχλοῦσαν. πράσσοντες δέ πως ταῦτα = ἐνῶ διαπραγματεύονταν αὐτά κατά τὸν ἔναν ἢ τὸν ἄλλο τρόπο. τῷ πλήθει οὐ βουλομένῳ ἦν = τό πλῆθος οὐκ ἔβούλετο (= ὁ λαός στό σύνολό του δέν ἥθελε). ἐπιχειρητέα εἶναι = ἐπιχειρητέον εἶναι (= ὅτι πρέπει νά ἐπιχειρήσουν τήν ἐπίθεση). ἔξαρτύ = τακτοποιῶ. ἢ = ὅπως. ως ἐκ τῶν δυνατῶν = ὅσο ἐπέτρεπαν οἱ περιστάσεις. φυλάξαντες ἔτι νύκτα = ἀφοῦ παραφύλαξαν. ὡστε νά εἶναι ἀκόμα νύχτα. περιόρθον = λίγο πρίν ἀπό τὰ ἔημερώματα. ὅπως μὴ κατὰ φῶς θαρσαλεωτέροις οὖσι (τοῖς Θηβ.). προσφέροντο (οἱ Πλατ.) καὶ σφίσιν ἐκ τοῦ ἴσου γίγνωνται = γιά νά μή τούς ἐπιτίθενται (οἱ Πλατ.) μέ τό φῶς τῆς ἡμέρας, ὅποτε θά ἔχουν περισσότερο θάρρος (οἱ Θηβ.) καὶ νά μή βρίσκονται στήν ἵδια (πλεονεκτική) θέση μέ αὐτούς. ἀλλά... φοβερώτεροι (οἱ Θηβ.) = ἔχοντας περισσότερο φόβο. ήσσους ώστε τῆς σφετέρας ἐμπειρίας τῆς κατὰ τήν πόλιν (= νά) εἶναι κατώτεροι ἀπό αὐτούς, πού γνώριζαν τό ἐσωτερικό (τά κατατόπια) τῆς πόλης. κατὰ τάχος = γρήγορα.

4. ξυνεστρέφοντό τε ἐν σφίσιν αὐτοῖς = συσπειρώνονταν. ἢ προσπίπποιεν = ἔκει πού κάθε φορά ἔκαναν ἐπίθεση (οἱ Πλατ.). ὀλοιυγῇ χρῶμαι = βγάζω θρηνώδη φωνή. ὑετὸς = βροχή. ἐν σκότῳ καὶ πηλῷ = μέσα στό σκοτάδι καὶ τή λάσπη. ἢ = μέσα ἀπ' τίς ὅποιες. μηνός: ἡ νύχτα ἥταν χωρίς φεγγάρι, ἐπειδή ἥταν τό τέλος τοῦ (σεληνιακοῦ) μήνα. τοῦ μὴ ἐκφεύγειν = ὡστε νά μή διαφεύγει κανένας. στυράκιον· τό κάτω μέρος τοῦ ἀκοντίου. βάλανος· σιδερένιο ραβδί πού, καθώς περνοῦσε στήν ὅπη τοῦ μοχλοῦ καὶ τῆς πύλης, δέν ἔφηνε τό μοχλό νά κινεῖται. ταῦτη = ἀπ' αὐτό τό μέρος. αἰσθησης ταχεῖα. ἐπεγένετο (τοῖς Πλατ.) = γρήγορα τό κατάλαβαν οἱ Πλαταιεῖς. ἀλλῃ = σέ ἀλλο μέρος. σποράδες = σποραδικά (σκόρπια). ἀντικρυς ταιεῖς. περιήσαν = ζούσαν. οὔτως ἐπεπράγεσαν = αὐτό τό τέλος (τήν τύχην) εἶχαν.

5. εἴ τι ἄφα μὴ προχωροίη = ἀν τυχόν δέν πήγαινε καλά ἡ ἐπιχείρηση. γενόμενον = πού ἔπεσε. ἐρρύνη μέγας = πλημμύρισε κι ἔγινε μεγάλος. ἔχομαι ξῶν = πιάνομαι αἰχμάλωτος. κατασκευή = οἰκιακά καὶ γεωργικά ἐρ-

γαλεῖα,, σκεύη κτλ. στά χωράφια. οἶα... γενομένου = ἐπειδή τό κακό πραγματικά συνέβηκε ἀνεπάντεχα σέ καιρό εἰρήνης. ὑποτοπέω = ὑποψία-ζομαι. δσιος = αὐτός πού ἐνεργεῖ σύμφωνα μέ τό θεῖο νόμο. τὰ ἔξω... μὴ ἀδικεῖν = μή βλάπτειν τά ἔξω, δηλ. τούς ἀνθρώπους, ὀγρούς, κατασκευήν.

6. ἐπομόσαι φασὶ = λένε ὅτι ἐπιβεβαίωσαν μέ ὄρκο τούς λόγους των. οὐ φασιν = ἀρνοῦνται. ἦν τι ἔμβαίνωσι = ὃν καταλήξουν σέ κάποια συμφωνία. πρὸς ὃν ἐπράξαν οἱ προδιδόντες = μέ τόν ὄποιο εἶχαν διαπραγματευθεῖ οἱ προδότες. ὑπόσπονδος = ὁ ἔξασφαλισμένος μέ συνθήκες. καθίσταντο πρὸς τὰ παρόντα = τακτοποιούσαν σύμφωνα μέ τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε. μηδὲν νεώτερον ποιεῖν = μηδέν νεωτερίζειν = νά μήν κάμουν κανένα κακό. ἐπιστέλλω = στέλνω παραγγελίες. τοὺς ἀγρειοτάτους = τούς ὀλωσδιόλους ἄχρηστους (ἀμάχους, δηλ. γέροντες, ἀρρώστους, ἀναπήρους).

Πλαταιέων πολιορκία (B, 71-78)

71. τοῦ ἐπιγιγνομένου θέρους· τόν Ιούνιο τοῦ τρίτου χρόνου τοῦ πολέμου, δηλ. τό 429 π.Χ. οὐκ ἐσέβαλον· ἀπό τό φόβο τῆς ἀρρώστειας, πού ἀπό τό δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου θέριζε τούς Ἀθηναίους πού ἤταν μέσα στά τείχη. καθίσας τόν στρατόν = ἀφοῦ στρατοπέδευσε. ὃν ἐστε = ἀπ' τούς ὄποιους κατάγεσθε. ἔνναρασθαι τόν κίνδυνον τῆς μάχης = νά πάρουν ἐπάνω τους μαζί του τόν κίνδυνο τῆς μάχης. Μ' αὐτά τά λόγια ὑπονοεῖ τούς Θηβαίους, οἱ ὄποιοι ἀπό φιλικά αἰσθήματα πρός τούς Πέρσες τότε δέ θέλησαν νά λάβουν μέρος στούς ἀγώνες ἐναντίον τους. ἀπεδίδου = ἔδινε τό πρόνυμιο (νά είναι κύριοι τῆς χώρας τους) ἢ ὡς τιμητικό χρέος. ἀμύνω τινὶ = βοηθῶ κάποιον. τούς ὄρκίους γενομένους = τούς ὄποιους ἐπικαλέστηκαν τότε στούς ὄρκους. ἥμετέρους ἐγχωρίους· οἱ ντόπιοι θεοί (πού τιμῶνται στή χώρα μας), ἀφοῦ προστάτευσαν ἐκείνους πού πολέμησαν γιά τή χώρα, ἔγιναν θεοί καί τῶν Λακεδαιμονίων τοῦ Παυσανία, δηλ. τῶν πατέρων τῶν σημερινῶν ἐπιδρομέων. δικαιόω = κρίνω δίκαιο.

72. ὑπολαβών = ἀφοῦ πήρε τό λόγο. ἔννελευθεροῦτε (προστ.) = νά προσπαθεῖτε νά τούς ἐλευθερώσετε μαζί μέ μᾶς. αὐτῶν· δηλ. τῶν ἔννομοσάντων καί ὑπ' Ἀθηναίοις νῦν ὄντων. ἵς = σ' αὐτή, δηλ. στήν προσπάθεια γιά ἀπελευθέρωση. μάλιστα = πρό πάντων. εἰ δὲ μή· δηλ. βουλεσθε μετασχεῖν. προκαλοῦμαί τι = προτείνω κάτι. τὰ ὑμέτερα αὐτῶν = τά κτήματα σας. μηδὲ μεθ' ἐτέρων = μέ κανενός (ἀπ' τούς δυό) τό μέρος. ἐπὶ πολέμῳ

= γιά πολεμικούς σκοπούς. ούκ ἐπιτρέπωσι· δηλ. νά κρατήσουν ούδετερό-
τητα. ώς ἔνορκοι ὄντες = μέ τήν ἰδέα, ὅτι δεσμεύονται ἀπό ἔνορκες συμφω-
νίες. κατὰ τὸ δέχεσθαι = ώς πρός τό δέχεσθαι. γῆς ὅρους ἀποδείξατε = νά
δείξετε τά σύνορα τῆς χώρας σας. ἐς ἀριθμὸν ἐλθεῖν = ἀριθμηθῆναι. μετα-
χωρήσατε = νά πάτε. φοράν φέροντες = πληρώνοντας ἔνα ποσό (ἀπέναντι
στά εἰσοδήματα τά όποια θά στερηθεῖτε).

73. ἐν αἷς εἰκός ἦν κομισθῆναι = μέσα σ' αὐτές (δηλ. στό διάστημα αι-
τό) ἦταν δυνατό νά πᾶν στήν Ἀθήνα καί νά ἐπιστρέψουν (οἱ πρέσβεις τῶν
Πλαταιῶν). τέμνω τήν γῆν = καταστρέφω (λεηλατῶ) τή χώρα (καταστρέ-
φοντας τά χωράφια καί κόβοντας τά δέντρα). ἐν τῷ πρὸ τοῦ χρόνῳ = πρω-
τύτερα. φασί... ἐν οὐδενὶ προέσθαι ὑμᾶς = λένε ὅτι σέ καμιά περίσταση δέν
σᾶς ἀφήκαν. περιορῶ = ἀδιαφορῶ. ἐπισκήπτω = παραγγέλω. μηδὲν
νεωτερίζειν = νά μήν κάμετε καμιά μεταβολή.

74. βουλεύομαι = ἀποφασίζω. ἐντεῦθεν δή = τότε... ἀνέχεσθαι· ὄρῶν-
τας... πάσχοντας. ἐς ἐπικαρπτυρίαν καθίσταμαι = ἐπικαλοῦμαι τή μαρτυ-
ρία. ξυνίστορες = μάρτυρες. τήν ἀρχήν· ἐπίρ. = στήν ἀρχή. ἐκλιπόντων τό
ξυνώμοτον = ἐπειδή παραβίασαν τήν ἔνορκη συνθήκη. παρέσχετε εὔμενή
ἐναγωνίσασθαι = παραχωρήσατε εύνοϊκή γιά τή μάχη τους. εἰκότα = λο-
γικά. ξυγγνώμονές ἔστε... νομίμως = νά ἐπιτρέπετε νά τιμωροῦνται ὅσοι
κάνουν πρῶτοι ἀρχή τῆς ἀδικίας, ὅσοι πάλι ἐπιδιώκουν νόμιμα τήν τιμω-
ρία, νά τήν ἐπιβάλλουν.

75. ἐπιθειάζω = ἐπικαλοῦμαι τούς θεούς ώς μάρτυρες. καθίστη ἐς πό-
λεμον = ἐτοίμαξε γιά πόλεμο. περισταυρόω = περιφράζω μέ πασσάλους.
ἔχουν (τοῦ χώρα - χώνυμυ!) = σώριαζαν χώμα. παρωκοδόμουν ἐκατέρω-
θεν = ἔχτιζαν καί στίς δυό πλευρές τοῦ χώματος πού σωριάζονταν. φορμη-
δὸν = σταυρωτά. ἐπὶ πολὺ = σέ μεγάλη ἔκταση. φορέω = φέρων καί σω-
ριάζω. ἀνύτειν = νά συντελεῖ στήν ἀνύψωση. διηρημένοι κατ' ἀναπαύ-
λασ... αἰρεῖσθαι = χωρισμένοι σέ βάρδιες, ὡστε ὅλλοι νά κουβαλοῦν ύλι-
κά, ὅλλοι νά τρώνε καί νά κοιμοῦνται· ἢ... ὥστε, ὅταν τό ἔνα ἐργάζεται, τό
ὅλλο νά ἔχει ἀνάπταση (νά ξεκουράζεται). ξεναγότ· Λακεδαιμόνιοι πού
στέλνονταν ώς ἀρχηγοί τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, τά όποια εἶχαν
καί ξεχωριστούς ἀρχηγούς. τεῖχος = προτείχισμα. ἢ προσεχοῦτο = ἐκεῖ ὅ-
που μαζεύονταν σέ σωρό τό χώμα. ξύνδεσμος = μέσο συνδέσεως. δέρρεις (ἢ
δέρρις) = ἀκατέργαστα δέρματα. διφθέραι = κατεργασμένα δέρματα. οἰ-
στὸς = βέλος. οὐ σχολαίτερον = μέ τήν ἴδια ταχύτητα. ἀντανήγει αὐτῷ =
στὸς = βέλος. οὐ σχολαίτερον = μέ τήν ἴδια ταχύτητα. ἀντανήγει αὐτῷ =

ρος του τείχους, έκει όπου άκριβώς γινόταν ή πρόσχωση (πού άκουμπουσε τό πρόχωμα), μετέφεραν τό χώμα (στό έσωτερικό τής πόλης).

76. **ταρσοί καλάμου** = κοφίνια καλαμένια. έν ταρσοῖς... διηγημένου = καθώς γέμιζαν μέ πηλό κοφίνια τά γριχναν μέσα στό χάσμα πού σχηματίζονταν άπό τήν άφαιρεση τοῦ χώματος (άπό τούς Πλατ.). διαχέμενον ύποκ. τό διηγημένον = καθώς διασκορπίζεται. ή γῆ = δ ἄλλος σωρός τοῦ χώματος. φορούμαι = μεταφέρομαι. ταύτη (οὕτω) άποκληγόμενον δηλ. τοῦ έσφορειν τήν γῆν. τοῦτο... έπεσχον = σταμάτησαν αὐτή τους τήν προσπάθεια. ξυντεκμηράμενοι = ἀφοῦ λογάριασαν άκριβώς τό μέρος, πάνω άπό τό δόποιο γινόταν ή ἐπίχωμάτωση. ύφειλκον = τραβούσαν άπό κάτω κρυφά. ώστε ἐπιβάλλοντας... τοῦ χώματος = ώστε, ένω γριχναν δπ' ἐπάνω χώμα, κατόρθων λιγότερο ἀπ' ὅ, τι ἔπερπε, ἐπειδή κρυφά τό χώμα ἀποσυρόταν άπό κάτω. ίζάνω = κατακαθίζω. προσεπεξηγῆρον = ἐπινόησαν ἐκτός άπό τά ἄλλα κατά τῶν ἀντιπάλων. τό κατὰ τό χώμα = ἔκεινο πού ἀντιστοιχεῖ στήν ἐπίχωση πού ἔγινε. ἀπὸ τοῦ βραχέος δηλ. ἀπό τό σημεῖο τοῦ τείχους τό δόποιο δέν εἶχε ύψωθει. ἐκ τοῦ ἐντὸς = ἀπό τό μέσα μέρος. μηνοειδῆς = πού ἔχει σχῆμα δρεπάνου. ἐς τήν πόλιν = μέ τό κυρτό του μέρος νά βλέπει πρός τήν πόλη. ὅπως... ἀντέχοι = γιά νά χρησιμεύει ώς ἀντιτείχισμα. έν ἀμφιβόλῳ... γίγνεσθαι = προσβάλλεσθαι πανταχόθεν. ἐπὶ μέγα κατέσεισε = τράνταξε σέ μεγάλη ἔκταση (η πάρα πολύ). μηχανάς ή κυριότερη πολιορκητική μηχανή στους ἀρχαίους ήταν δ «κριός». ἀνακλάω = σύρω πρός τά ἐπάνω. κεραία = τό δοκάρι τοῦ γερανοῦ πού προεξέχει. ἀπὸ τῆς τομῆς ἑκατέρωθεν = ἀπό τά δυό ἄκρα (τῶν δοκαριών). ἐπικεκλιμένων καὶ ὑπερτεινούσῶν = πού εἶχαν ἐπικλινή θέση, λυγισμένες καὶ μέ προεξοχή (ὅπως οἱ κεραίες τῶν βαπτοριῶν, ἀπ' τίς δόποιες κρέμονται οἱ βάρκες). ἀνελκύσαντες ἐγκαρσίας = ἀφοῦ τίς ἀνέσυραν, ώστε νά είναι πλάγιες. ρύμη = μέ δρμή. ἀποκαυλίζω = κόβω τόν καυλό, δηλ. τό ἄκρο τής κεφαλῆς τής μηχανῆς (κριού) πού προεξεῖχε. ἐμβολή = τό κεφάλι τοῦ κριού.

77. **τῷ χώματι τό ἀντιτείχισμα ἐγίγνετο** = γιά ἔξουδετέρωση τοῦ προσχώματος (ἐπίχωματώσεως) προχωροῦσε τό ἀντιτείχισμα (μηνοειδές τείχος) πού κατασκευαζόταν. ἀπὸ τῶν παρόντων δεινῶν = μέ τά διατιθέμενα φοβερά καὶ κυριαστικά μέσα. πᾶσαν ιδέαν ἐπενόουν = σοφίζονταν κάθε μέσον. σφίσιν = ἀπ' αὐτούς. ὥλης φακέλους = δεμάτια ἔντλα (φρύγανα). παρέβαλλον = γριχναν τό ἔνα πάνω στό ἄλλο (= παρά). ἐπιπαρανέω = κάνω σωρό συνεχῶς. ἐπιπαρένησαν... ἐπισχεῖν = ἀρχισαν νά συσσωρεύουν δεμάτια καὶ στό έσωτερικό τής πόλης καὶ σέ ὅσο μεγαλύτερη ἔκτασή της μπο-

ροῦσαν νά τά έκσφενδονίσουν άπό τό υψος ἐκεῖνο τῆς προσχώσεως. ήδη γάρ... ἀνήκε = γιατί ὡς τώρα είναι γνωστό ότι συμβαίνει καμιά φορά τά δέντρα ένός δρεινού δάσους καθώς τρίβεται τό ένα μέ τό άλλο ἔξαιτίας τῶν ἀνέμων νά παίρνουν μόνα τους φωτιά καί νά βγάζουν φωτιά καί φλόγα. ἐν-τὸς πολλοῦ χωρίου τῆς πόλεως οὐκ ἦν πελάσαι = σέ μεγάλη ἔκταση τῆς πόλης (άπό τό μέρος τῆς πυρκαϊᾶς) δέν μποροῦσε νά πλησιάσει κανείς. ἐπί-φορος = εύνοϊκός.

78. διαμαρτάνω τινὸς = ἀποτυχαίνω. διελόμενοι κατὰ πόλεις τὸ χω-ρίον = ἀφοῦ μοίρασαν ὅλη τήν ἔκταση (περιοχή) σέ τημήματα. πλινθεύομαι = κατασκευάζω πλιθιά. περὶ ἀρκτούρου ἐπιτολάς = κατά τήν ἀνατολή του ἀρκτούρου· ἀρκτούρος είναι τό πιό μεγάλο ἀστέρι στόν ἀστερισμό του Βοώτη πού στήν ἀρχή τῆς ἀνοίξεως ἐμφανίζεται ἐσπερινός, ἐνῶ στίς ἀρχές του φθινοπώρου πρωινός. Ἐδώ ὑπονοεῖται ή ἀνατολή πού γίνεται τό Σε-πτέμβριο. κατεσκευάσθη = ὅργανώθηκε.

Πλαταιέων ἔξοδος (Γ, 20-24)

20. χειμῶνος· δηλ. τοῦ 428 π.Χ. τῷ σίτῳ ἐπιλείποντι = ἀπό τήν ἔλ-λειψή τοῦ σιταριοῦ. τιμωρία = βοήθεια. ἐπιβουλεύουσιν ἔξελθεῖν = ἀποφα-σίζουν νά κάμουν ἔξοδο. ἦν δύνωνται βιάσασθαι = ὃν μποροῦν νά τό ἐπι-τύχουν μέ τή βία. πεῖρα = ἀπόπειρα, ἐπιχείρηση. ἀποκνέω τὸν κίνδυνον = ἀπό φόβῳ ἀποφεύγω τόν κίνδυνο. πως = κάπως. ξινεμετρήσαντο ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν πλίνθων = βρῆκαν τό συνολικό υψος (τῶν κλιμάκων) μέ καταμέτρηση τῶν σειρῶν τῶν πλίνθων (τούβλων). ἔξαληλιμμένον = καλά ἀσβεστωμένο. λογισμὸς = ὑπολογισμός οὐ πολὺ ἀπέγοντες = γιατί καί ή ἀπόσταση (άπό τό τεῖχος) δέν ήταν μεγάλη. ἐβούλοντο δηλ. ἀναβαίνειν.

21. πρός τε Πλαταιῶν... ἐπίοι = καί πρός τό μέρος τῶν Πλαταιῶν καί ὃν ἴσως κάποιοις ἀπέξω ἀπό τό μέρος τῶν Ἀθηνῶν ἔκανε ἐπίθεστη. διέχω = ἀπέχω. πόδας· ὁ πούς ήταν ἴσος μέ 0,31 τοῦ μέτρου περίπου. μάλιστα = περίπου. διὰ δέκα ἐπάλξεων = σέ κάθε δέκα ἐπάλξεις· οἱ ἐπάλξεις ήταν προμαχῶνες πάνω στά τείχη, ἀπ' τούς ὅποιους ἀπέκρουνταν τήν ἐπίθεση ὅσοι ἀμύνονταν. διήκω = φθάνω. παρὰ πύργον = ἀπέξω (κοντά) ἀπ' τόν πύργο. ἀλλὰ δὲ' αὐτῶν μέσων διῆσαν = ἀλλά ἀνάμεσά τους περνοῦσαν (κάθε φορά δηλ. πού στρατιώτης ἥθελε νά πάει ἀπό μιά ἐπαλήξη σέ άλλη πού βρισκόταν πέρα ἀπό τόν πύργο). νοτερὸς = βροχερός. ὄντων δὲ' ὀλίγου = ἐνῶ βρίσκονται σέ μικρά διαστήματα ὁ ἔνας ἀπ' τόν ἄλλο. στεγανός = στε-γασμένος.

22. παρεσκεύαστο· ἀπρόσ. = είχε γίνει προετοιμασία. τηρήσαντες = περιμένοντας. χειμέριος = χειμωνιάτικος. περιέχω τινά = περιβάλλω κάποιον. ἀνά τὸ σκοτεινὸν = μέσα στό σκοτάδι. φόφω δὲ τοῦ ἀνέμου = καί ἐπειδή ὁ ἄνεμος ἔκανε πάταγο πού σκέπαζε τόν κρότο ἀπ' τό πλησίασμά τους. διέχοντες = ἀφήνοντας μεγάλα διαστήματα ἀνάμεσά τους. εύσταλεῖς τῇ ὀπλίσει = ἐλαφρά ὀπλισμένοι. τὸν ἀριστερόν... ὑποδεδεμένοι· ὅταν κανείς ἔχει ἀνυπόδητο τό ἔνα του πόδι, πατᾶ πιό στέρεα σέ λασπερό ἔδαφος. ἀσφαλείας ἔνεκα τῆς πρὸς τὸν πηλὸν = γιά νά βαδίζουν μέ δισφάλεια σέ τόπο μέ λάσπη. μεταπύργιον = τό διάστημα πού είναι ἀνάμεσα σέ δύο πύργους. προσέθεσαν = τοποθέτησαν. ὅποτε εἰλεν... = ὅταν θά πλησίαζαν. καταβάλλω = ρίχων κάτω. ἀντιλαμβανόμενος ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων = ἐνώ προσπαθοῦσε νά πιαστε... ἐκ τοῦμπαλιν = ἀπό τό ἀντίθετο μέρος. ὅπως ἡ-κιστα τὸν νοῦν ἔχοιεν = γιά νά μή προσέχουν καθόλου. κατὰ χώραν = στή θέση των. φρυκτοὶ πολέμιοι = σημάδια μέ φωτιές πού δείχνουν πώς φάνηκαν οἱ ἔχθροι. παρανίσχον (παρ.- ἀν-ίσχω) φρυκτοὺς = παράληλα πρός αὐτούς στήκωνταν πυρακτωμένα σημάδια. φρυκτωρία = ἡ συνεννόηση ἀπό μακριά μέ φωτιές. καί τοῦ ἀσφαλοῦς ἀντιλάβοιντο = καί πατήσουν σέ σταθερό (ἀσφαλισμένο) ἔδαφος.

23. ἐν τούτῳ δηλ. τῷ χρόνῳ. τὰς διόδους τῶν πύργων = τούς δρόμους πού ἔφερναν πρός τούς πύργους. οἱ μέν· δηλ. ἔκεινοι πού ἀνέβηκαν πάνω στούς πύργους καί στούς δρόμους (πού ἔφερναν στούς πύργους). οἱ δέ· δηλ. οἱ ὑπόλοιποι Πλαταιεῖς. ἀπώσαντες = ρίχνοντας κάτω (γιά νά μή δυσκολεύεται ἡ ἀνάβαση). ὁ διακομιζόμενος αἰεὶ = ἔκεινος πού κάθε φορά περνοῦσε τό τείχος καί τήν τάφρο. αὐτοῖς ἐπεφέροντο = ἔκαναν ἐπίθεση ἐναντίον τους. ἐξ τὰ γυμνά· στά πλευρά τοῦ σώματος πού δέ σκεπάζονταν ἀπό τήν ἀσπίδα, δηλ. τά δεξιά. φθάνουσι... διαβάντες = πρόφθασαν καί πέρασαν. κρύσταλλος... ὥστε ἐπελθεῖν = πάγος ὅχι στερεός, ὥστε νά πατήσει κάποιος ἐπάνω καί νά περάσει. ἀλλ' οἶος ἀπηλιώτου ἡ βορέου ὑδατώδης μᾶλλον = ἀλλά τέτοιος (πάγος) πού σχηματίζεται, ὅταν φυσάει λεβάντες ἡ βοριάς υγρός μᾶλλον (ἡ βέραιος = στερεός). νῦξ ὑπονιφομένη = νύχτα, κατά τήν ὁποία χιονίζει σιγά σιγά (ἀλλά ἀδιάκοπα). διάφευξις = φυγή.

24. Ἀνδροκράτης· ἥρωας πού τιμοῦσαν στίς Πλαταιές· μνημεῖο του βρισκόταν ἔξω ἀπό τά τείχη. νομίζοντες... τραπέσθαι = ἐπειδή εἶχαν τή γνώμη ὅτι δέν ἦταν καθόλου δυνατό νά ὑποφιλασθοῦν (οἱ Πελοπ.) ὅτι (οἱ Πλατ.) πῆραν αὐτό τό δρόμο. τὴν ἐπ' Ἀθηνῶν φέρουσαν διώκοντας = ἀκολουθώντας στήν καταδίωξη τό δρόμο πού ὁδηγεῖ στήν Ἀθήνα. λαβόμε-

νοι τῶν ὄρῶν = ἀφοῦ πῆραν τά βουνά. ἀπετράποντο = γύρισαν πίσω. κα-
τὰ χώραν ἐγένοντο = ξαναῆρθαν στίς θέσεις των. ὡς οὐδεὶς περίεστι = ὅτι
κανένας δέ γλυτώσε. ἐσπένδοντο ἀναίρεσιν τοῖς νεκροῖς = ξητούσαν νά
κάμουν ἀνακωχή, για νά σηκώσουν καί νά θάψουν τούς νεκρούς.

Πλαταιέων παράδοση (Γ, 52)

52. εἰρημένον ἦν = εἶχε δοθεῖ διαταγή. εἰ... ἔνγχωροῖς = ἂν γινόταν
ἀμοιβαία παραχώρηση. ἀποδίδομαι = δίνω πίσω. μὴ ἀνάδοτος εἴη = μή
δοθεῖ πίσω. παρὰ δίκην = ἀντίθετα ἀπό τό δίκαιο. ἐν τῷ ἀσθενεστάτῳ =
σέ ἔσχατη ἀδύναμία, ἐντελῶς ἔξαντλημένοι. ἐπικαλοῦμαι = προσκαλῶ.
ἄγαθὸν εἰργασμένοι εἰσί· οἱ Λακεδαιμόνιοι μέ τήν ἐρώτησιν ἔφεραν μπρός
σέ δίλημμα τούς Πλαταιεῖς, γιατί, ἀν ἀπαντήσουν αὐτοί ὅτι τούς εὑεργέτη-
σαν, θά τούς δοθεῖ ἀπάντηση ὅτι λέν φέματα, ἐφ' ὅσον πολεμοῦσαν ἐναντίον
τῶν Λακεδαιμονίων, ἀν πάλι ποῦν ὅχι, τότε θά καταδικαστοῦν σύμφωνα μέ
τήν ὁμολογία τους. προτάξαντες σφῶν αὐτῶν = ἀφοῦ ὅρισαν ὡς συνηγό-
ρους των.

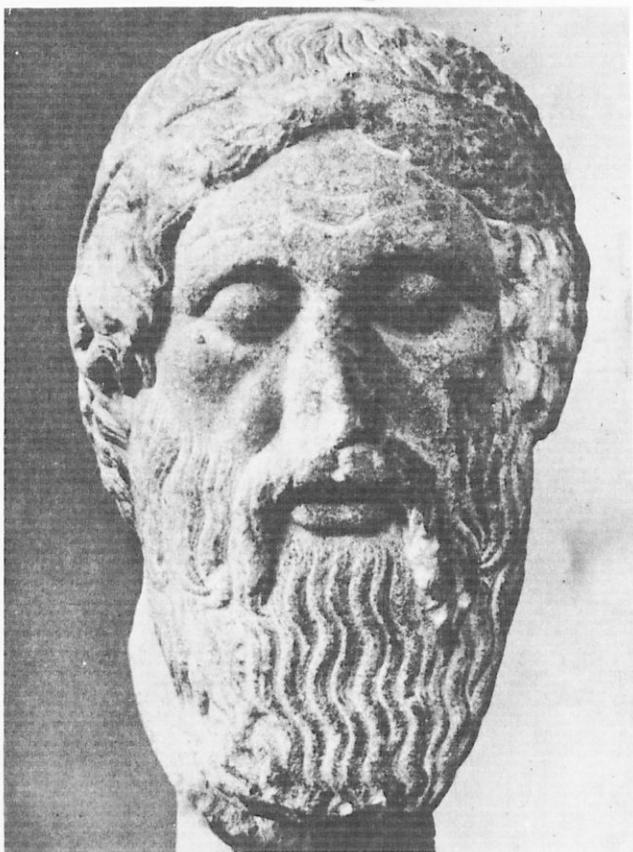
Πλαταιέων καταδίκη (Γ, 68)

68. νομίζοντες... ὁρθῶς ἔξειν = ἔχοντας τή γνώμη (ὕστερα καί ἀπ' ὅσα
εἶπαν οἱ Πλατ.) ὅτι εἶναι ὁρθό νά ἐπιμείνουν στό ἐρώτημα. προείχοντο =
πρότειναν. κοινούς· δηλ. στούς Ἀθηναίους καί Λακεδαιμονίους, ἐπομένως
οὐδέτερους. κατ' ἔκεινας· δηλ. τίς συνθῆκες τοῦ Παυσανία. τῇ ἑαυτῶν δι-
καίᾳ βουλήσει = γιά τή δίκαιη ἀπαίτηση αὐτῶν (τῶν Λακ.). ἔκσπονδοι =
ἀπαλλαγμένοι ἀπό τούς δεσμούς τῆς συνθήκης. Ἡταν ἀπαλλαγμένοι οἱ Λα-
κεδ., ἐπειδή οἱ Πλατ. δέ δέχτηκαν τίς προτάσεις πού ἔγιναν σ' αὐτούς ἀπό
τόν Ἀρχίδαμο γιά οὐδετερότητα (πρβλ. B., 72: «καὶ ἔστε μηδὲ μεθ' ἑτέ-
ρων». ἔνα ἔκαστον παραγαγόντες = προσάγοντας μπρός στούς δικαστές ἔ-
ναν ἔναν χωριστά. ὅπότε μὴ φαίνεν = ἂν δέν ἔδιναν καταφατική ἀπάντηση.
ἔξαίρετον ἐποιήσαντο = ἔξαίρεσαν. κατὰ στάσιν ἐκπεπτωκόσι = πού ἦ-
ταν ἔξοριστοι ἔξαιτίας πολιτικῆς στάσεως. τά σφέτερα φρονοῦντες = ὅντας
φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων. καθελόντες ἐς ἔδαφος = ἀφοῦ κατεδάφισαν. ἐκ
τῶν θεμελίων = ἀπ' τό ύλικό τῶν θεμελίων, γιατί οἱ ἰδιωτικές κατοικίες ἦ-
ταν κατασκευασμένες ἀπό πλίνθους (τούβλα) ἐκτός ἀπό τά θεμέλια, ἐνώ τό
κατάλυμα ὀλόκληρο ἦταν πέτρινο. καταγγάγον· σπίτι γιά τούς ξένους, πού
ἐπισκέπτονταν τό ναό τής Ἡρας. θυρώματα = κουφώματα. τοῖς ἄλλοις =
μέ τά ἄλλα ύλικά. δημοσιεύσαντες = ἀφοῦ τήν ἔκαμπαν (τή χώρα) δημόσια.

ἀπεμίσθωσαν = ἔδωσαν μέ ένοίκιο. ἀποτετραμμένοι ἐγένοντο = φάνηκαν ἐχθρικού. σχεδὸν δέ τι... ἔνεκα = καὶ σχεδόν σ' ὅλη αὐτή τὴν ὑπόθεση οἱ Λακεδ. φάνηκαν τόσο ἐχθρικά στούς Πλαταιεῖς ἔξαιτίας τῶν Θηβαίων.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΡΟΗΣ ΕΛΕΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΙΛΙΑΔΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ
(ΡΑΨΩΔΙΕΣ Ζ και Ω)

O M H P O S

ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

1. Τό θέμα τῆς Ἰλιάδας καί ὁ τρωικός μύθος

Ἡ Ἰλιάδα εἶναι τό παλαιότερο ἀπό τά δύο ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καί ἔχει ὀλότελα διαφορετικό περιεχόμενο ἀπό τήν Ὀδύσσεια. Ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν ἐπών, πού διηγοῦνται γεγονότα πολεμικά καί ἔξυμνοῦν πράξεις ἡρωικές.

Τιδιάτερα τό θέμα τῆς Ἰλιάδας περιλαμβάνει ἔνα ἐπεισόδιο, πού ἔγινε τό δέκατο ἔτος τῆς πολιορκίας τοῦ Ἰλίου καί ἔδωσε τήν ἀφορμή νά φανεῖ ἡ ἀρετή τῶν εὐγενῶν ἡρώων, πού ἔλαβαν μέρος στόν τρωικό πόλεμο. Στή διήγηση τοῦ ἐπεισοδίου αὐτοῦ, πού κρατάει πενήντα ἡμέρες, περιορίζεται τό ὄμηρικό ποίημα καί συμπτωματικά μόνο ἀναφέρει τίς ἀφορμές καί τά ἄλλα περιστατικά τοῦ πολέμου. Ὄλοκληρη ἡ σύνθεση τοῦ ἔπους προϋποθέτει ὅτι οἱ ἀκροατές γνωρίζουν τόν τρωικό μύθο ἀπό τήν πρώτη ἀφορμή τοῦ πολέμου ὡς τό σημεῖο, ἀπό τό όποιο ἀρχίζει ἡ ἐπική διήγηση.

Σύμφωνα μέ τό μύθο αὐτόν ὁ Πάρος, γιός τοῦ βασιλιὰ τῆς Τροίας Πριάμου, παραβίασε τήν ἰερότητα τῆς φιλοξενίας κι ἔκλεψε τήν Ἐλένη, τή γυναίκα τοῦ βασιλιὰ τῆς Σπάρτης Μενελάου, συναποκομίζοντας καί βασιλικούς θησαυρούς. Γιά νά ἐκδικηθοῦν τήν προσβολή οἱ Ἅχαιοί τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεάς καί τῶν νησιῶν ὁργάνωσαν ἐκστρατεία κατά τῆς Τροίας. Τή γενική ἀρχηγία εἶχε ὁ βασιλιάς τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνονας, ἀδελφός τοῦ Μενελάου. Στόλος μέ περισσότερα ἀπό χίλια πλοῖα συγκεντρώθηκε στό λιμάνι

1. Βλ. καί τήν Εἰσαγωγή τῶν βιβλίων Ὁμήρου Ὀδύσσεια τῆς Α' Γυμνασίου, σελ. 5-10 καί Ὁμήρου Ἰλιάδα, Β' Γυμνασίου, σελ. 7-15.

τῆς Αὐλίδας, πού εἶναι στήν ἀκτῇ τῆς Βοιωτίας, καί ἀπό κεῖ ἔκεινη-σαν κατά τῆς ἐχθρικῆς γῆς, πού τίν κατάκτησαν ἐπειτα ἀπό δεκά-χρονους ἀγῶνες. Ἐτοι διαμορφώθηκε καί μᾶς παραδόθηκε ἀπό τήν ἐπική ποίηση ὁ τρωικός μύθος.

Οἱ Ἑλληνες ὅμως τῶν μεταγενέστερων χρόνων ἔβλεπαν μέσα σ' αὐτὸν, ὅπως διακρίνονται ἐξάλλου σήμερα κι ἐμεῖς, ἕνα μεγάλο ἴστορικό γεγονός· ὅτι γύρω στά 1200 π.Χ. ἔγινε μιά μεγάλη καί ὁρ-γανωμένη ἐξόρμηση τῶν ἑλληνικῶν φύλων, πού εἶχαν ἐγκαταστα-θεῖ ὡς τότε στήν Ἑλλάδα, τῶν Πρωτοελλήνων, ὅπως τούς λέμε σήμερα, γιά νά κατακτήσουν ἐδάφη τῆς Μ. Ἀσίας. Η ἐξόρμηση αὐ-τῆς ὁδήγησε τά ἐνωμένα κράτη τῆς Ἑλλάδας ν' ἀντιπαραταχθοῦν σ' ἕνα συνασπισμό Μικρασιατικῶν κρατῶν, πού τό ἰσχυρότερο καί πλουσιότερό τους ἦταν ἡ Τροία.

2. Η Τροία καί ὁ πολιτισμός της

Ὦπως ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀπό ἴστορικά καί ἀρχαιολογικά τεκμήρια, ἡ ΒΔ ἀκτή τῆς Μ. Ἀσίας ἀποτελοῦσε τό ἰσχυρό κράτος τῆς Τροίας (χάρτης ἀρ. I), ἕνα ἀπό τά θαλασσινά κράτη πού εἶχαν ἀκμάσει κα-τά τή δευτέρῃ χιλιετίᾳ π.Χ. στίς ἀκτές τοῦ Αἴγαιον. Τό κράτος αὐτό εἶχε στήν ἐπιφρονή τον κι ἄλλους λαούς γειτονικούς, πού τούς κυ-βερνοῦσαν δικοί τους βασιλιάδες. Ό λαός τῆς Τροίας δέν ἦταν φυλετικός ἀπό τούς λαούς, πού ἀποτελοῦσαν τά Αἴγαιακά κράτη τῆς Ἑλλάδας. Εἶχε πολιτισμό ἀναπτυγμένο, ὅπως περίπου καί οἱ Μυκῆνες καί τό Ἀργος, τά ίδια θρησκευτικά ἔθμα, ὅμοια λατρεία. Οἱ Τρῳες εἶχαν ἀκόμη τό ίδιο πνεῦμα ἥρωισμον, πού κάνει νά ἔχωριζον οἱ λαοί τῆς Μεσογείου πού ἔχουν ἀκμάσει.

Ἀκλόνητες ἀπόδειξεις γιά τόν τρωικό πολιτισμό ἔχουμε τίς ἀρ-χαιολογικές ἀνακαλύψεις, πού ἐπέτυχε ὁ Έρ. Σλήμαν σέ συνεργα-σία μέ τό Γουλ. Δαἰροφελδ. Οἱ ἀνασκαφές πού ἔγιναν στήν περιοχή τοῦ παλαιοῦ Ἰλίου ἀποκάλυψαν τήν πόλη τοῦ Πριάμου, πού κυρί-ψαν καί πνωπόλησαν οἱ Ἀχαιοί (εἰκ ἀρ. 2). Βρέθηκαν λείψανα τοῦ τείχους (εἰκ. ἀρ. 3), σπιτιών ἐπάνω στήν ἀκρόπολη, καθώς καί διά-φορα ἀντικείμενα μυκηναϊκῆς τέχνης, πού ἐπικρατοῦσε καί στήν Τροία, ὅπως καί στά ἄλλα Αἴγαιακά κράτη. Εξάλλου ἡ ἐπική διή-γηση τοῦ Ὄμηρου φανερώνει πόσο προχωρημένος ἦταν ὁ βίος καί

σέ ποιό ύψηλό σημείο πολιτικής και ηθικής άκμής βρισκόταν ὁ τρωικός λαός.

3. Η ἐκστρατεία τῶν Ἀχαιῶν κατά τῆς Τροίας

Η ἐκστρατεία ἐνάντια στό ἵσχυρό και ἀκμαῖο αὐτό κράτος ἦταν ἡ πρώτη πού ὀργανώθηκε και πραγματοποιήθηκε μέ τήν κοινή σύμπραξη τῶν ἰσχυρότερων Ἀχαικῶν κρατῶν. Η σύμπραξη αὐτή εἶναι ἡ ἀρχαιότατη ἴστορική περίπτωση συνεργασίας διάφορων τοῦ ἔθνους μέ τίς φυλετικές του ἀρετές γιά τήν ἐπίτευξη κοινῶν στόχων και κοινῶν ἴδαικῶν. Ο Θουκυδίδης γράφει: «πρὸ τῶν Τρωικῶν οὐδὲν φαίνεται πρότερον κοινῇ ἐργασαμένῃ ἡ Ἑλλάς» (A, 3).

Η ἐκστρατεία αὐτή ἔγινε μέ σκοπό τήν κατάκτηση τῶν πλούσιων ἑδαφῶν τῆς ΒΔ Μικρασιατικῆς παραλίας και γιά ἀποικισμό. Ἀφησε τήν ἀνάμνηση ἐνός μεγάλου γεγονότος σ' ὅλο τόν ἐλληνικό κόσμο και ἔχωριστά σ' ἐκείνους, πού ἐγκαταστάθηκαν ὀργάντερα ως ἀποικοι στίς χῶρες ὅπου εἶχαν διαδραματιστεῖ τά γεγονότα αὐτά. Η ἐπική ποίηση πού, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀναπτύχθηκε στίς πλούσιες κι εὐκρατεῖς χῶρες τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας, βρήκε ἀνεξάντλητο ποιητικό θέμα στούς θρύλους και τίς παραδόσεις γιά τόν Τρωικό πόλεμο. Μέ ποιητική φυσικότητα παράστησε ως ὑπεράνθρωπα ἔργα τά γεγονότα τοῦ πολέμου και ἔξιδανίκευσε τούς ἥρωες, πού πήραν μέρος σ' αὐτόν. Ο μεγάλος ποιητής τῆς Ιωνίας ἐμπνεύστηκε ἀπό τούς ἥρωικους θρύλους και τίς παραδόσεις παλαιοτέρων ἐπῶν τό θαυμαστό ἔπος τον, πού διαιωνίζει στή θύμηση τῆς ἀνθρωπότητας τόν Τρωικό πόλεμο και τούς ἥρωές τον.

4. Οι ἥρωες

Σύμφωνα μέ τήν ὄμηρική διηγηση σι ἀρχηγοί τῶν διάφορων ἐλληνικῶν χωρῶν, ὅσοι πήραν μέρος στήν τρωική ἐκστρατεία, ἀναγνώριζαν ως ἀνώτατο ἀρχηγό τό βασιλέα τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνονα, πού λέγεται «βασιλεύτατος πάντων» και ἔξυμνεῖται σάν ἔξοχο πρότυπο πολιτικής και πολεμικής ἀρετῆς. Τό ἱγεμονικό μεγαλεῖο και ἡ ἐπιβολή τοῦ ἥρωα αὐτοῦ φανερώνεται μέσα ἀπό ὅλη τή διήγηση τῆς Ιλιάδας. Συναρχηγός και σχεδόν ὄμότιμος τοῦ Ἀγαμέ-

μνονα παριστάνεται κι ο ἀδελφός του Μενέλαος· ἀριστεύει συχνά στίς μάχες, δύωσδήποτε ὅμως ή ἐπιρροή καί οι πρωτοβουλίες του εἶναι περιορισμένες μέσα στό στράτευμα.

Στούς μακρούς χρόνους τοῦ πολέμου, μέσα σέ κοινούς πολεμικούς ἄγῶνες, ξεχώρισαν κι ἄλλοι ήγειρόνες για τή δική του καθένας ἀρετή. Ἐτοι ο ποιητής παίρνει ἀφορμή νά παραστήσει διάφορους ἥθικους τύπους καί νά ἔξαρει κάθε ἀρετή πού ἔχει ἐνσαρκωθεῖ σ' ἓνα πρόσωπο. Πολλοί τέτοιοι τύποι διαπρέπουν μέσα στό ποίημα τῆς Ιλιάδας. Ἀπό αὐτούς οι πιό παραδειγματικοί εἶναι: ο ἡλικιωμένος Νέστορας, βασιλέας τῆς Πύλου, πού μέ τήν πείρα τῆς γεροντικῆς του ἡλικίας καί τή θαυμαστή πειστικότητα τῶν λόγων του ξεχωρίζε στίς συνελεύσεις καί στίς δύσκολες περιστάσεις ἔδινε πάντοτε τήν καλύτερη λύση. Σέ προχωρημένη ἐπίσης ἡλικία παρουσιάζεται ὁ βασιλιάς τῆς Κερύττης Ίδομενέας· παίρνει μέρος στίς μάχες κι ἀναλαμβάνει μέ νεανικό ἐνθουσιασμό ὅ,τι συντελεῖ στήν ἐπιτυχία τοῦ ἀγώνα. Ο Ὄδυσσεας, τολμηρός πάντοτε καί πολυμήχανος, χρησμοποιεῖ τή γονιμότητα καί τήν ὁξυδέρκεια τοῦ νοῦ του γιά τό κοινό καλό, ἐπεμβαίνει στή συγκέντρωση τοῦ λαοῦ, ἀγωνίζεται στό πεδίο τῆς μάχης. Ἐξίσου εὐφυής καί πολιτικός παρουσιάζεται ὁ βασιλέας τοῦ Ἀργονούς Διομήδης, ἀλλά ὁ ἥρωας αὐτός διαπρέπει κυρίως στήν πολεμική ἀνδρεία, ὅπως κι ὁ βασιλέας τῆς Σαλαμίνας, ὁ Αἴας τοῦ Τελαμώνα κι ὁ συνώνυμός του ἥρωας, ὁ Αἴας τοῦ Ὄιλέα ἀπό τή Λοκρίδα. Μαζί μέ τούς πρώτους αὐτούς ἥρωες ἀναφέρονται συχνά καί ἔξυπνονται οι πιστοί φίλοι τους ή συναρχηγοί, ὁ Μηριόνης μέ τόν Ίδομενέα, ὁ Σθένελος μέ τό Διομήδη κ.ἄ.

Τό πλέξιμο καί η διαδοχή τῶν γεγονότων καί τῶν ἐπεισοδίων ὁδηγοῦν συχνά τή διήγηση στήν περιγραφή καί τήν ἔξυμνηση τῶν ἀντιπάλων. Οι Τρώες ὑπερασπίζουν τήν πατρική γῆ μέ γενικό ἀρχηγό τό γιό τοῦ Πριάμου, τόν Ἐκτορα. Ο Ἐκτορας ἐνσαρκώνει τόν ἰδανικότερο τύπο τοῦ ἥρωα ὑποτάσσοντας τόν ἑαντό του στό καθήκον καί στό συναίσθημα τῆς τιμῆς. Στό πεδίο τῆς μάχης παρουσιάζονται κι ἄλλοι εὐγενεῖς Τρώες, ὅπως ὁ μαντικός Ἐλενος, ἀδελφός τοῦ Ἐκτορα, ὁ Πολυδάμας, ὁ Σαρπηδόνας, ὁ Αἰνέας. Καί ὁ αἴτιος τοῦ κακοῦ, ὁ Πάρος (Ἀλέξανδρος) δείχνει μερικές φορές ἥρωασμό καί φιλοτιμία.

Ο ἔξοχος ὅμως ἥρωας ὀλόκληρης τῆς Ιλιάδας εἶναι ὁ ἡμίθεος

Αχιλλέας, πού ἤρθε ἀπό τή Φθία μέ τό φῖλο τον Πάτροκλο. Ἡταν βέβαια ἀρχηγός ἐνός μικροῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Θεσσαλίας, ὡστόσο «διεῖπε» (φρόντιζε, ξετέλειωνε) μέ τά χέρια τον τό περισσότερο μέρος τοῦ πολέμου. Ὄλοι οἱ Ἀχαιοί τιμοῦν στό πρόσωπό του τόν ἀντρειωμένο ἥρωα καὶ τό μάστορα τῆς πολεμικῆς τέχνης. Στή συνέλευση τοῦ λαοῦ, τήν ἀγορά τοῦ δήμου, ξεχωρίζει μέ τή θαυμαστή ὁμορφιά του καὶ τή δύναμη τῶν λόγων του. Ο Ἀγαμέμνονας εἶναι ὁ ἡγεμόνας μέ τήν πολιτική ἵσχυ, ὁ «ποιμήν λαῶν», ὁ ἀρχηγός ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἀπό τή Φθία εἶναι τό λατρευτό εἰδωλο ἐνός ὑπερήφανον ἥρωισμοῦ.

Τό πρόσωπο τοῦ Ἀχιλλέα κυριαρχεῖ στή σύνθεση τῆς Ἰλιάδας πέρα ὡς πέρα. Στήν ὡρα τῆς μάχης τόν θαυμάζον ὄλοι, κι ὅταν λείπει ἀπό αὐτή, ὅλοι νιώθουν τόν πόθο του. Η ἀντοπεποίθηση καὶ ἡ εὐγενική ὑπερηφάνεια τοῦ ἥρωα συνιστοῦν τό ἥθικό κέντρο, γύρω ἀπό τό ὅποιο πλέκεται μέ θαυμαστή ἀληθινά ποιητική ἀρμονία τό ἥθος καί ἡ πράξη τῶν ἄλλων προσώπων.

5. Η ποιητική ἀξία τῆς Ἰλιάδας

Η πλοκή στό ἔπος τῆς Ἰλιάδας, πέρα ἀπό τήν ἐσωτερική αὐτήν ἐνότητα γύρω ἀπό τήν ἥρωική μορφή τοῦ Ἀχιλλέα, πραγματοποιεῖται καί μέ τήν ἔξωτερην ἀλληλουχία τῶν γεγονότων. Γίνονται βέβαια συχνά στήν Ἰλιάδα μακρές παρεκβάσεις καὶ παρεμβολές σκηνῶν, πού δέν εἶναι καὶ τόσο στενά δεμένες μέ τήν ὑπόθεση τοῦ ποιήματος, ὡστόσο ποτέ δέ χάνεται ἡ αἰσθηση πώς ἡ διήγηση προχωρεῖ ἀπό τή δέση πρός τή λύση της. Ο ἀναγνώστης δέν παύει ν' ἀναγνωρίζει ὅτι αὐτός πού ἔχει συνθέσει τό ποίημα εἶναι σοφός, χωρίς νά κάνει ἐπίδειξη σοφίας, καλλιτέχνης ὡς τήν παραμικρή λεπτομέρεια, χωρίς νά ἐπιζητεῖ μέ τήν ἐπιτήδευση νά προκαλέσει τό θαυμασμό τῶν ἄλλων. Περιγράφει τήν πραγματικότητα τῆς ζωῆς μέ ὅλη τή φυσικότητα καὶ τήν ἀφέλεια, ἐπισημαίνει μέσα σ' αὐτή καὶ σκιαγραφεῖ τούς ιδανικούς τύπους, ὑποδείχνει στόν ἄνθρωπο τούς μεγάλους σκοπούς τῆς ὑπαρξίας του.

Αὐτό τό κατορθώνει ὅχι μονάχα μέ τήν τέχνη τῆς διήγησης ἀλλά καὶ μέ τήν ἀφθαστη δύναμη τῆς λέξης. Καθένας ἀπό τούς ἥρωες παρουσιάζεται σταθερά στή φαντασία μας μέ δρισμένα ἐπίθετα,

πού δηλώνουν τήν κυριότερη ἀρετή ἡ τήν εξαιρετική ἰδιότητά του. Οἱ λόγοι τους ἀπό τήν ἄλλη στίς δημόσιες συγκεντρώσεις ἢ στίς ἰδιωτικές συζητήσεις τους συμπληρώνουν τήν μορφή καὶ παρουσιάζουν πιό ἔκπυρτο τὸ χαρακτήρα καθενός. Ἡ ἀπεικόνιση τῶν πραγμάτων καὶ οἱ περιγραφές τῶν γεγονότων ἐπιτυγχάνονται μέδυντές καὶ ἀπλές λέξεις, πού εἶναι τόσο ἀκριβεῖς καὶ παραστατικές, ὥστε ἡ ἐντύπωση πού ἀφήνουν μένει ἀξέχαστη.

Οἱ σκηνές καὶ οἱ συνομιλίες πού διαδραματίζονται στήν Ἰλιάδα παριστάνουν κάθε εὐγενική ἐκδήλωση τῆς ζωῆς, πού πραγματοποιεῖ ὁ ἀνθρωπος μέ τή δική του θέληση καὶ προσπάθεια. Ὁ ποιητής μέ τήν καθαρή του ἀντίληψη κατανοεῖ τήν ψυχή ὡς τά βάθη της, τήν ἐρμηνεύει θαυμάσια μέ τό μαγικό του λόγο δείχνοντας ποιοί πόθοι καὶ ποιά ἔργα ἔξυψώνουν τόν ἀνθρωπο. Κι ὅταν ἔνας ποιητής γνωρίζει τό νόημα τῆς ζωῆς, γίνεται ὁ καλύτερος ἐρμηνευτής τῶν ἀξιῶν της κι ὁ πιό πειστικός δάσκαλος γιά τήν κατάκτησή τους.

6. Η Ἰλιάδα γιά τόν Ἐλληνικό κόσμο

Τά παραπάνω ἔξηγουν γιατί ύποστηριζούμε ὅτι δέν ύπάρχει στήν ίστορία κάποιου λαοῦ ποίημα, πού νά τόν ἔχει ἐπηρεάσει στό βαθμό πού ἡ Ἰλιάδα ἔχει ἐπηρεάσει τήν ίστορική καὶ πνευματική μοίρα τῶν Ελλήνων. Ἀπό τούς στίχους τῆς Ἰλιάδας ἔχει ἐκπηγάσει ἡ Ἑλληνική ἀρετή, ὅπως ἐκδηλώθηκε στίς διάφορες ίστορικές ἐποχές, ἡ πολύμορφη Ἑλληνική ἀρετή. Ἀπό ὅσα ἀκοναν ἡ διάβαζαν γιά τούς ἥρωες τῆς Ἰλιάδας ἐμπνέονταν οἱ Ἑλληνες τῶν ίστορικῶν χρόνων τό πολεμικό φρόνημά τους καὶ σχημάτιζαν τήν πίστη ὅτι ἀξίζει νά θυσιάζεται κανένας γιά ἔνα μεγάλο σκοπό. Η πίστη ὅτι ύπάρχουν ἥθικές ἀξίες μ' αἰώνια σταθερότητα τροφοδοτήθηκε ἀπό ὅσα ἔγιναν ἡ εἰπώθηκαν στήν Ἰλιάδα. Ἀκόμη καὶ ὁ Σωκράτης, ὅταν δήλωσε ὅτι προτιμᾶ τό θάνατο ἀπό τόν ἀφιλοσόφητο βίο, θύμισε στούς δικαστές του (Ἀπολογία 16) ὅτι σέ τούτο γίνεται μιμητής τού Ἀχιλλέα, πού προτίμησε τό θάνατο ἀπό τό ν' ἀθετήσει τό χρέος πρός τό φίλο (Ἰλιάδα Σ, 98).

Ἀκόμα, ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Ὦμηρος ἤταν ὁ κύριος καλλιτεχνικός παιδαγωγός τῶν ἀρχαίων Ελλήνων. Η ἴσορροπημένη καλαι-

σθησία καιί ή θαυμαστή παρατηρητικότητα, πού χαρακτηρίζουν τήν ελληνική τέχνη, ήταν διδάγματα στά δύο μνήμηκε ή ελληνική διάνοια από τήν τέχνη τοῦ Ὀμήρου. Η γλυπτική, ή ζωγραφική καιί ή άγγειογραφία τῶν ιστορικῶν χρόνων πολύ συχνά ἔβρισκαν θέματα στίς τέλειες περιγραφές τοῦ Ὀμήρου (εἰκόνες, ἀρ. 9-11) καιί τά ἐκτελοῦσαν μέ τήν ἀπαράμιλλη τεχνική, πού χαρακτηρίζει τήν δημητρική ποίηση.

Ίδιαίτερα ἐμπνέονταν καιί διδάσκονταν ἀπό τά δημητρικά ποιήματα, καιί ίδιως ἀπό τήν Ἰλιάδα, οἱ μεταγενέστεροι ποιητές καιί πιο πολύ οἱ τραγικοί. Τῆς ἐπίδρασης αὐτῆς βλέπομε ἐντονα τά ἵχη στίς ἀρχαῖες τραγωδίες, ἀπό τίς δύοπες πολλές ἔχουν ύπόθεση ἀπό τόν τρωικό μύθο. Καί οἱ τραγικοὶ ποιητές ἔξαλλον χρησμοποιήσαν τόν πλοῦτο τῶν λέξεων καιί τούς ποιητικούς τρόπους τοῦ Ὀμήρου, γιά νά ἐκφράσουν ἀπό τή σκηνή τίς σκέψεις καιί τή φιλοσοφία τους. Γιά τοῦτο καιί ὁ Αἰσχύλος ἔλεγε γιά τίς τραγωδίες του, πώς εἶναι ψίχουλα ἀπό τά μεγάλα δεῖπνα τοῦ Ὀμήρου καιί ὁ Σοφοκλῆς χαρακτηρίστηκε «φιλόμηρος», ἐπειδή στάθηκε σέ πολλά μυητής τοῦ Ὀμήρου.

Πέρασαν ἀπό τότε τόσοι αἰῶνες κι ἀφοῦ ἄλλαξε σέ τέτοιο βαθμό τό περιεχόμενο καιί ὁ τρόπος πού ζοῦμε, τά δημητρικά ποιήματα ἔχουν πάντοτε νά προσφέρουν στίς ελληνικές γενεές τήν ἀπλή καιί μεγάλη σοφία τῆς ζωῆς μέ τήν ὡραιότερη ἔκφραση· μᾶς δένουν τό ἄφθαστο καιί τέλειο ύπόδειγμα τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, πού εἶναι ταντόχρονα πολύτιμος ἔθνικός θησαυρός. Όπως μέσα στήν Ὁδύσσεια, ἔτοι καιί στήν Ἰλιάδα ἀναγνωρίζουμε τόν πλάστη τῆς ελληνικῆς ψυχῆς, τόν ποιητή τῆς Ἑλλάδας.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟ

A

Μῆνιν ἔειδε, θεά, Πηληιάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἥ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἴφθιμους ψυχὰς "Αἰδι προταφεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσι τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή,
ἔξ οὖ δὴ τὰ πρώτα διαστήτην ἐρίσαντε
'Ατρεῖδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

Z

1-236: Οἱ θεοὶ ἐγκαταλείποντιν τῇ μάχῃ, στήν ὁποίᾳ ἀρίστευσε ὁ
Διομήδης, ἐνῶ οἱ Τρῶες ἀρχίζοντιν νά λυγίζοντιν μπροστά στήν ὁρμή
τῶν Ἀχαιῶν. Οἱ Αἴαντας τοῦ Τελαμώνα πρῶτος σπάζει τῇ φά-
λαγγα τῶν Τρῶων καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες σκότωνταν ξεχωριστούς
Τρῶες καὶ Λυκίους. Τό Ίλιο κινδύνευτιν νά πέσει στά χέρια τῶν
ἐχθρῶν, ὅταν δὲ Ἐλενος τοῦ Πριάμου, οἰωνοσκόπος ἔξαιρετος, προ-
τρέπει τόν ἀδελφό του Ἐκτορα νά μπει στήν πόλη καὶ νά παρακι-
νήσει τις Τρωαδίτισσες γερόντισσες νά κάνοντιν παράκληση στήν
Ἀθηνᾶ. Εξω ἀπό τό τεῖχος συνεχίζεται ἄγριος ὁ ἀγώνας, ἐνῶ δὲ Ἐ-
κτορας ἀφήνει τή μάχη, γιά νά μπει στήν πόλη.

Οἱ εὔγενεῖς Τρωαδίτισσες ἰκετεύουν τήν Ἀθηνᾶ

"Ἐκτωρ δ' ὡς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν ἵκανεν,
ἀμφ' ἄρα μιν Τρῶων ἀλοχοι θέον ἡδὲ θύγατρες
εἰρόμεναι παιδάς τε καστιγνήτους τε ἔτας τε
καὶ πόσιας· δ' ὁ ἔπειτα θεοὶς εὔχεσθαι ἀνώγει
πάσας ἔξείνες· πολλῆσι δὲ κήδε' ἐφῆπτο.

237

"Αλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικαλλέ' ἵκανε,
ἵεστητις αἰθούσησι τετυγμένον — αὐτῷρ ἐν αὐτῷ

240

πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο,
πλησίοι ἀλλήλων δεδμημένοι· ἔνθα δὲ παῖδες
κοιμῶντο Πριάμοι παρὰ μνηστῆς ἀλόχοισι·
κουράων δ' ἔτέρωθεν ἐναντίοι ἔνδοθεν αὐλῆς
δώδεκ' ἔσαν τέγεοι θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο,
πλησίοι ἀλλήλων δεδμημένοι· ἔνθα δὲ γαμβροὶ
κοιμῶντο Πριάμοι παρ' αἰδοίης ἀλόχοισιν.

245

ἔνθα οἱ ἡπιόδωρος ἐναντίῃ ἥλυθε μῆτηρ
Λαοδίκην εἰσάγουσα, θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην·
ἔν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔποις τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζε·
«τέκνον, τίπτε λιπών πόλεμον θροσύν εἰλήλουθας;
ἢ μάλα δὴ τείρουσι δυσώνυμοι υἱες Ἀχαιῶν
μαρνάμενοι περὶ ἀστου· σὲ δ' ἐνθάδε θυμὸς ὀνῆκεν
ἐλθόντ' ἔξ ἀκρηγού πόλιος Διὺ χειρας ἀνασχεῖν.
ἀλλὰ μέν, ὅφρα κέ τοι μεληδέα οἴνον ἐνείκω,
ώς σπείσης Διὺ πατρὶ καὶ ἀλλοις ἀθανάτοισι
πρῶτον, ἔπειτα δὲ καυτὸς ὀνήσεαι, αἴ κε πίησθα.
ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἴνος ἀέξει,
ώς τύνη κέκμηκας ἀμύνων σοῖσιν ἔτησιν»

250

Τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα μέγας κορυθαίολος Ἐκτωρ·
«μή μοι οἴνον ἀειρε μελιφρονα, πότνια μῆτερ,
μή μ' ἀπογινώσῃς, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι·
χεροὶ δ' ἀνίπτοισιν Διὺ λείβειν αἰθοπα οἴνον
ἄζομαι· οὐδέ πη ἔστι κελαινεφέῃ Κρονίωνι
αἴματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον εύχετάασθαι.
ἀλλὰ σὺ μὲν πρὸς νηὸν Ἀθηναίης ἀγελείης
ἔρχεο σὺν θυέεσσιν, ἀολλίσσασα γεραιάς·
πέπλον δ', ὃς τίς τοι χαριέστατος ἡδὲ μέγιστος
ἔστιν ἐνὶ μεγάρῳ καὶ τοι πολὺ φίλτατος αὐτῇ,
τὸν θὲς Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἥγκόμοιο,
καὶ οἱ ὑποσχέσθαι δυοκαΐδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ
ἥγνις ἡκέστας ιερευσέμεν, αἴ κ' ἐλεήσῃ
ἀστυ τε καὶ Τρώων ἀλόχους καὶ νήπια τέκνα,
αἴ κεν Τυδέος ίψιδν ἀπόσχῃ Ἰλίου ἵρης,
ἄγριον αἰχμητήν, χρατερὸν μήστωρα φόβιο.
ἀλλὰ σὺ μὲν πρὸς νηὸν Ἀθηναίης ἀγελείης

255

260

265

270

275

ἔρχευ, ἐγὼ δὲ Πάριν μετελεύσομαι, ὅφρα καλέσσω,
αἱ̄ κ' ἐθέλησ' εἰπόντος ἀκουέμεν· ὡς κέν οἱ αὐθὶ
γαῖα χάνοι· μέγα γάρ μιν Ὀλύμπιος ἔτρεφε πῆμα
Τρωσί τε καὶ Πριάμῳ μεγαλήτορι τοιό τε παισίν.
εὶ κεῖνόν γε ἵδοιμι κατελθόντα Ἀϊδίος εἴσω,
φαίην κεν φρέν' ἀτέρπου διζύος ἐκλελαθέσθαι».

280

“Ως ἔφαθ’, ή δὲ μολοῦσα ποτὶ μέγαρ’ ἀμφιπόλοισι
κέκλετο· ταὶ δ’ ἄρ’ ἀόλλισσαν κατὰ ἄστυ γεραιάς.
αὐτὴ δ’ ἐς θάλαμον κατεβήσετο κηώεντα,
ἐνθ’ ἔσαν οἱ πέπλοι παρποίκιλα ἔργα γυναικῶν
Σιδονίων, τὰς αὐτὸς Ἀλέξανδρος θεοειδῆς
ἥγαγε Σιδονίθεν, ἐπιπλώς εύρεα πόντον.
τὴν ὁδὸν ἦν Ἐλένην περ ἀνήγαγεν εὔπατέρειαν.
τῶν ἐν’ ἀειραμένη Ἐκάβῃ φέρε δῶρον Ἀθήνῃ,
ὅς καλλιστος ἔηρν ποικιλμασιν ἥδε μέγιστος,
ἀστὴρ δ’ ὡς ἀπέλαμπεν. ἔκειτο δὲ νείστος ἀλλων.
βῆ δ’ ἴεναι, πολλαὶ δὲ μετεστεύοντο γεραιαῖ.

290

Αἱ δ’ ὅτε νηὸν ἵκανον Ἀθήνης ἐν πόλει ἄκρη,
τῆσι θύρας ὡιξε Θεανὼ καλλιπάρηγος,
Κισσηίς, ἀλοχος Ἀντήνορος ἵπποδάμοιο.
τὴν γάρ Τρωες ἔθηκαν Ἀθηναίης ἱέρειαν.
αἱ δ’ ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνη χεῖρας ἀνέσχον.
ἡ δ’ ἄρα πέπλον ἑλοῦσα Θεανὼ καλλιπάρηγος
θῆκεν Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἡύκόμοιο,
εὐχόμενη δ’ ἡράτο Διὸς κούρη μεγάλοιο.
«πότνι’ Ἀθηναίη, ρύσίπτολι, δῖα θεάων,
ἄξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἥδε καὶ αὐτὸν
πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων,
ὅφρα τοι αὐτίκα νῦν δυοκαίδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ
ἥνις ἡκέστας ἰερεύσομεν, αἱ̄ κ' ἐλεήσης
ἄστυ τε καὶ Τρωῶν ἀλόχους καὶ νήπια τέκνα».

300

305

310

“Ως ἔφατ’ εὔχομένη, ἀνένευ δὲ Παλλὰς Ἀθήνη.

‘Ο Έκτορας στό ἀνάκτορο τοῦ Πάρη

“Ως αἱ μέν φ’ εὔχοντο Διὸς κούρη μεγάλοιο,

85

“Εκτωρ δὲ πρὸς δῶματ’ Ἀλεξάνδροι βεβήκει
καλά, τά ρ’ αὐτὸς ἔτευξε σὺν ἀνδράσιν, οἱ τότ’ ἄριστοι
ἥσαν ἐνὶ Τροίη ἐριβώλακι τέκτονες ἄνδρες,
οἵ οἱ ἐποίησαν θάλαμουν καὶ δῶμα καὶ αὐλὴν
ἐγγύθι τε Πριάμοιο καὶ Ἐκτορος, ἐν πόλει ἄκρη.
ἔνθ’ Ἐκτωρ εἰσῆλθε διφίλος, ἐν δ’ ἄρα χειρὶ³¹⁵
ἔγχος ἔχ’ ἐνδεκάπτηχυ πάροιθε δὲ λάμπετο δουρὸς
αἰχμὴ χαλκείη, περὶ δὲ χρύσεος θέε πόρκης.

τὸν δ’ εὗρ’ ἐν θαλάμῳ περικαλλέα τεύχε’ ἔποντα,
ἀσπίδα καὶ θώρηκα, καὶ ἀγκύλα τόξ’ ἀφόωντα.³²⁰

‘Αργείη δ’ Ἐλένη μετ’ ἄρα δμωῆσι γυναιξὶν
ἥστο, καὶ ἀμφιπόλοισι περικλυτὰ ἔργα κέλευε.
τὸν δ’ Ἐκτωρ νείκεσσεν ἰδὼν αἰσχροῖς ἐπέεσσι.³²⁵
«δαιμόνι», οὐ μὲν καλὰ χόλον τόνδ’ ἔνθεο θυμῷ.
λαοὶ μὲν φθινύθουσι περὶ πτόλιν αἰπύ τε τεῖχος
μαρνάμενοι· σέο δ’ εἴνεκ’ ἀυτή τε πτόλεμός τε
ἄστο τόδ’ ἀμφιδέδηε· σύ δ’ ἀν μαχέσαιο καὶ ἄλλω,
ὅν τινά που μεθιέντα ἴδοις στυγεροῦ πολέμοιο.³³⁰
ἄλλ’ ἄνα, μὴ τάχα ἄστο πυρὸς δηίοιο θέρηται».

Τὸν δ’ αὗτε προσέειπεν Ἀλέξανδρος θεοειδῆς:
«Ἐκτορ, ἐπει με κατ’ αἰσαν ἐνείκεσας οὐδ’ ὑπὲρ αἰσαν,
τούνεκά τοι ἔρέω· οὐ δὲ σύνθεο καί μευ ἄκουσον.³³⁵
οὐ τοι ἔγώ Τρώων τόσσον χόλω οὐδὲ νεμέστι
ἥμην ἐν θαλάμῳ, ἔθελον δ’ ἄχει προτραπέσθαι.
νῦν δέ με παρειποῦσ’ ὅλοχος μαλακοῖς ἐπέεσσιν
ὅρμησ’ ἐς πόλεμον· δοκέει δέ μοι ὡδε καὶ αὐτῷ
λώιον ἔσσεσθαι· νίκη δ’ ἐπαυμείβεται ἄνδρας.³⁴⁰
ἄλλ’ ἄγε νῦν ἐπίμεινον, Ἀρήια τεύχεα δύω.
ἢ τί, ἔγώ δὲ μέτειμι· κινήσεσθαι δέ σ’ ὁῖω».

“Ως φάτο, τὸν δ’ οὐ τι προσέφη κορυθαίολος Ἐκτωρ.
τὸν δ’ Ἐλένη μύθοισι προσηγόρα μειλιχίοισι.
«δᾶερ ἐμεῖο, κυνὸς κακομηχάνου ὀκρυοέσσης,³⁴⁵
ὥς μ’ ὄφελ’ ἥματι τῷ, ὅτε με πρῶτον τέκε μήτηρ,
οὐχεσθαι προφέρουσα κακή ἀνέμοιο θύελλα
εἰς ὄρος ἢ εἰς κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
ἔνθα με κῦμ’ ἀπόερσε πάρος τάδε ἔργα γενέσθαι..

αὐτὰρ ἐπεὶ τάδε γ' ὥδε θεοὶ κακὰ τεκμήραντο,
ἀνδρὸς ἔπειτ' ὀφελλον ἀμείνονος εἶναι ἄκοιτις,
ὅς οὐδὴν νέμεσίν τε καὶ αἰσχεα πόλλα' ἀνθρώπων.
τούτῳ δ' οὔτ' ἀρ νῦν φρένες ἔμπεδοι οὔτ' ἀρ' ὀπίσσω
ἔσσονται· τῷ καὶ μιν ἐπαυρήσεσθαι δῶ.

350

ἀλλ' ἄγε νῦν εἴσελθε καὶ ἔζεο τῷδ' ἐπὶ διφρῷ,
δᾶερ, ἐπεὶ σε μάλιστα πόνος φρένας ἀμφιβέβηκεν
εἴνεκ' ἐμεῖο κυνὸς καὶ Ἀλεξάνδρου ἔνεκ' ἄτης,
οἷσιν ἐπὶ Ζεὺς θῆκε κακὸν μόρον, ώς καὶ ὀπίσσω
ἀνθρώποισι πελώμεθ' ἀοιδιμοι ἐσσομένοισι».

355

Τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα μέγας κορυθαίολος "Ἐκτωρ·
«μή με κάθιζ», 'Ελένη, φιλέουσά περ· οὐδέ με πείσεις·
ἡδη γάρ μοι θυμὸς ἐπέσσυται, ὅφρ' ἐπαμύνω
Τρώεσσ', οἵ μέγ' ἐμεῖο ποθὴν ἀπεόντος ἔχουσιν.
ἀλλὰ σύ γ' ὅρνυθι τοῦτον, ἐπειγέσθω δὲ καὶ αὐτός,
ώς κεν ἔμ' ἔντοσθεν πόλιος καταμάρψῃ ἔόντα.
καὶ γάρ ἔγὼν οἰκόνδε ἐλεύσομαι, ὅφρα ὕδωμαι
οἰκήσας ἀλογόν τε φίλην καὶ νήπιον υἱόν.
οὐ γάρ οἰδ' εἰ ἔτι σφιν ὑπότροπος ἵξομαι αὗτις,
ἢ ἡδη μ' ὑπὸ χερσὶ θεοὶ δαμόωσιν 'Αχαιῶν».

360

Συνομιλία τοῦ Ἐκτορά μέ τῇ γυναικά του Ἀνδρομάχῃ

"Ος ἄρα φωνήσας ἀπέβη κορυθαίολος "Ἐκτωρ·
αἰψία δ' ἔπειθ' ἵκανε δόμους εὖ ναιετάοντας,
οὐδ' εὔρ' 'Ανδρομάχην λευκώλενον ἐν μεγάροισιν,
ἀλλ' ή γε ξὺν παιδὶ καὶ ἀμφιπόλῳ ἐϋπέπλῳ
πύργῳ ἐφεστήκει γούσωσά τε μυρομένη τε.
"Ἐκτωρ δ' ως οὐκ ἔνδον ἀμύμονα τέτμεν ἄκοιτιν,
ἔστη ἐπ' οὐδὸν ίών, μετὰ δὲ δμωῆσιν ἔειπεν·
«εἰ δ' ἄγε μοι, δμωαί, νημερτέα μυθήσασθε·
πη ἔβη 'Ανδρομάχη λευκώλενος ἐκ μεγάροι;
ἥε πη ἐς γαλόων ἦ εἰνατέρων ἐϋπέπλων,
ἢ ἐς 'Αθηναίης ἐξοίχεται, ἔνθα περ ἄλλαι
Τρωαὶ ἐϋπλόκαμοι δεινὴν θεὸν ἰλάσκονται;»

370

375

380

Τὸν δ' αὐτ' ὀτρηρὴ ταμίη πρὸς μῆθον ἔειπεν.

87

«Ἐκτορ, ἐπεὶ μάλ’ ἄνωγας ἀληθέα μυθήσασθαι,
οὔτε πη ἐς γαλόων οὔτ’ εἰνατέρων ἔϋπέπλων
οὔτ’ ἐς Ἀθηνοίς ἔξοιχεται, ἔνθα περ ἄλλαι
Τρώωαι ἔϋπλόχαμοι δεινὴν θεὸν ἵλασκονται,
ἄλλ’ ἐπὶ πύργον ἔβη μέγαν Ἰλίου, ούνεκ’ ἄκουσε
τείρεσθαι Τρώας, μέγα δὲ κράτος εἶναι Ἀχαιῶν.
ἡ μὲν δὴ πρὸς τεῖχος ἐπειγομένη ἀφικάνει,
μαινομένη ἔκυσια· φέρει δ’ ἄμα παῖδα τιθῆνη».

385

Ὥα γυνὴ ταμίη, ὁ δ’ ἀπέσσυτο δώματος Ἐκτωρ
τὴν αὐτὴν ὄδὸν αὐτὶς ἔϋκτιμένας κατ’ ἀγυιάς.
εὗτε πύλας ἵκανε διερχόμενος μέγα ἄστυ
Σκαιάς, τῇ ἄρ’ ἔμελλε διεξίμεναι πεδίονδε,
ἔνθ’ ἄλοχος πολύδωρος ἐναντίη ἥλθε θέουσα
’Ανδρομάχη, θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἡετίωνος,
’Ηετίων, δις ἔναιεν ύπὸ Πλάκωνος ὑληέσσῃ,
Θήβη γύποπλακή, Κιλίκεσσ’ ἄνδρεσσιν ἀνάσσων·
τοῦ περ δὴ θυγάτηρ ἔχεθ’ Ἐκτορι χαλκοκορυστῆ.
ἢ οἱ ἐπειτ’ ἥντησ’, ἄμα δ’ ἀμφίπολος κίεν αὐτῇ,
παῖδ’ ἐπὶ κόλπῳ ἔχουσ’ ἀταλάφρονα, νήπιον αὔτως,
’Ἐκτορίδην ἀγαπητόν, ἀλγκιον ἀστέρι καλῷ,
τόν δ’ Ἐκτωρ καλέσσει Σκαμάνδριον, αὐτὰρ οἱ ἄλλοι
’Αστυάνακτ’ οἴοις γάρ ἐρύετο Ἰλιον Ἐκτωρ.
ἥτοι δὲ μὲν μείδησεν ἴδων ἐς παῖδα σιωπῇ·

395

’Ανδρομάχη δέ οἱ ἄγγι παρίστατο δάκρυ γέουσα,
ἐν τ’ ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἐπος τ’ ἔφατ’ ἔκ τ’ ὀνόμαξε·
«δαιμόνιε, φθίσει σε τὸ σὸν μένος, οὐδὲ ἐλεαίρεις
παῖδά τε νηπίαχον καὶ ἔμ’ ἄμμορον, ἢ τάχα χήρη
σεῦ ἔσομαι· τάχα γάρ σε κατακτανέουσιν Ἀχαιοί
πάντες ἐφορμηθέντες· ἐμοὶ δέ κε κέρδιον εἴη
σεῦ ἀφαμαρτουόσῃ χθόνα δύμεναι· οὐ γάρ ἔτ’ ἄλλη
ἔσται θαλπωρή, ἐπεὶ δὲν σύ γε πότμον ἐπίσπης,
ἄλλ’ ἄχε· οὐδέ μοι ἔστι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ.
ἢ τοι γάρ πατέρ’ ἀμὸν ἀπέκτανε δῖος Ἀχιλλεύς,
ἐκ δὲ πόλιων πέρσεν Κιλίκων εῦ νοιετάουσαν,
Θήβην υψίπυλον· κατὰ δ’ ἔκτανεν Ἡετίωνα,
οὐδέ μιν ἔξενάριξε, σεβάσσατο γάρ τό γε θυμῷ,

400

405

410

415

Ἐκτωρ καὶ Ἀνδρομάχη. (Ἐρυθρόμορφο ἀγγεῖο Λουβρού).

ἀλλ' ἄρα μιν κατέκηε σὺν ἔντεσι δαιδαλέοισιν,
ἢδ' ἐπὶ σῆμ' ἔχεεν περὶ δὲ πτελέας ἐφύτευσαν
νύμφαι δρεστιάδες, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
οἱ δέ μοι ἐπτὰ κασίγνητοι ἔσαν ἐν μεγάροισιν,
οἱ μὲν πάντες ἵψειν οὐδὲν θύματι "Αἴδος εἶσω·
πάντας γάρ κατέπεφνε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεὺς
βουσὶν ἐπ' εἰλιπόδεσσι καὶ ἀργεννῆς ὀλέσσι.

μητέρα δ', ἢ βασίλευεν ύπὸ Πλάκωνος οὐληέσση,
τὴν ἐπεὶ ἀρ δεῦρ' ἥγαγ' ἄμ' ἄλλοισι κτεάτεσσιν,
ἄψ ὅ γε τὴν ἀπέλυσε λαβὼν ἀπερείσι' ἄποινα,
πατρὸς δ' ἐν μεγάροισι βάλ' Ἀρτεμις ἰοχέαιρα.

Ἐκτορ, ἀτὰρ σύ μοι ἐσσι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ
ἢδὲ κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακοίτης·

ἀλλ' ἄγε νῦν ἐλέαιρε καὶ αὐτοῦ μίμν' ἐπὶ πύργῳ,
μὴ παῖδ' ὄρφανικὸν θήγης χήρην τε γυναῖκα·
λαὸν δὲ στῆσον παρ' ἐρινεόν, ἔνθα μάλιστα
ἄμβατός ἐστι πόλις καὶ ἐπίδρομον ἐπλετο τεῖχος.

τρὶς γάρ τῇ γ' ἐλθόντες ἐπειρήσανθ' οἱ ἄριστοι
ἄμφ' Ἀλαντε δύω καὶ ἀγακλυτὸν Ἰδομενῆα
ἢδ' ἄμφ' Ἀτρεῖδας καὶ Τυδέος ἄλκιμον υἱόν·
ἢ πού τίς σφιν ἔνισπε θεοπροπίων ἐστιν εἰδώς,

420

425

430

435

γὴ νῦ καὶ αὐτῶν θυμὸς ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει.

440

Τὴν δ' αὗτε προσέειπε μέγας κορυθαιόλος Ἐκτωρ·

«ἡ καὶ ἡμοὶ τόδε πάντα μέλει, γύναι· ἀλλὰ μάλ' αἰνῶς αἰδέομαι Τρώας καὶ Τρωάδας ἐλκεσιπέπλους,

αἱ κε κακὸς ὥς νόσφιν ἀλυσκάζω πολέμοιο·
οὐδέ με θυμὸς ἄνωγεν, ἐπεὶ μάθον ἔμμεναι ἐσθλὸς

αἰεὶ καὶ πρώτοισι μετὰ Τρώεσσι μάχεσθαι,
ἀρνύμενος πατρός τε μέγα κλέος ήδ' ἐμὸν αὐτοῦ.

445

εὖ γάρ ἐγὼ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν.
ἔσσεται ἦμαρ, ὅτ' ἂν ποτ' ὀλώληγ Ίλιος ἴρη

καὶ Πριάμος καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμου.
ἀλλ' οὐ μοι Τρώων τόσσον μέλει ἄλγος ὀπίσσω,

450

οὔτ' αὐτῆς Ἐκάβης οὔτε Πριάμοιο ἄνακτος
οὔτε κασιγνήτων, οἵ κεν πολέες τε καὶ ἐσθλοὶ
ἐν κονίῃσι πέσοιεν ὑπ' ἀνδράσι δυσμενέεσσιν,

ὅσσον σεῦ, ὅτε κέν τις Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων
δακρυόδεσσαν ἄγηται, ἐλεύθερον ἦμαρ ἀπούρας·

455

καὶ κεν ἐν "Ἀργει ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἵστον ὑφαίνοις,
καὶ κεν ὕδωρ φορέοις Μεσσηΐδος ἢ 'Υπερείης
πόλλ' ἀεκαζομένη, κρατερὴ δ' ἐπικείσετ' ἀνάγκη·

καὶ ποτέ τις εἴπησιν ἰδὼν κατὰ δάκρυ χέουσαν.
"Ἐκτορος ἥδε γυνή, δις ἀριστεύεσκε μάχεσθαι

460

Τρώων ἐπιοδάμων, ὅτε Ίλιον ἀμφεμάχοντο.
ὣς ποτέ τις ἐρέει· σοὶ δ' αὖ νέον ἔσσεται ἄλγος

χήτει τοιοῦδ' ὀνδρὸς ἀμύνειν δούλιον ἦμαρ.
ἄλλα με τεθνηῶτα χυτὴ κατὰ γαῖα καλύπτοι,

πρίν γέ τι σῆς τε βοῆς σου θ' ἐλκηθμοῖο πυθέσθαι..

465

"Ως εἰπὼν οὖ παιδὸς ὁρέετο φαίδιμος Ἐκτωρ·
ἄψ δ' ὁ πάις πρὸς κόλπον ἐϋξώνοιο τιθήνης

ἐκλίνθη ίάχων, πατρὸς φίλου δψιν ἀτυχθείς,
ταρβήσας χαλκόν τε ἰδὲ λόφον ἐπιοχαίτην,

470

δεινὸν ἀπ' ἀκροτάτης κόρυθος νεύοντα νοήσας.
ἐκ δὲ γέλασσε πατήρ τε φίλος καὶ πότνια μήτηρ·

αὐτίκ' ἀπὸ κρατὸς κόρυθ' εἰλετο φαίδιμος Ἐκτωρ,
καὶ τὴν μὲν κατέθηκεν ἐπὶ χθονὶ παρφανόωσαν.
αὐτὰρ ὁ γ' δι φίλον οὐδὲν ἐπεὶ κύσε πῆλέ τε χερσόν,

εῖπε δ' ἐπευξάμενος Διί τ' ἄλλοισίν τε θεοῖσι·
 «Ζεῦ ἄλλοι τε θεοί, δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
 παῖδ' ἐμόν, ως καὶ ἐγώ περ, ἀριπρεπέα Τρώεσσιν,
 ὃδε βίην τ' ἀγαθόν, καὶ Ἰλίου ἴφι ἀνάσσειν·
 καὶ ποτέ τις εἴποι 'πατρός γ' ὅδε πολλὸν ἀμείνων'
 ἐκ πολέμου ἀνιόντα· φέροι δ' ἔναρα βροτόεντα
 κτείνας δήιον ἄνδρα, χαρείη δὲ φρένα μῆτηρ».

480

"Ως εἰπὼν ἀλόχοι φίλης ἐν χερσὶν ἔθηκε
 παῖδ' ἑόν· ή δ' ἄρα μιν κηώδει δέξατο κόλπῳ
 δακρυόν γελάσασα· πόσις δ' ἐλέησε νοήσας,
 χειρὶ τέ μιν κετέρεξεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὄνόμαζε·
 «δαιμονίη, μή μοι τι λίην ἀκαχίζεο θυμῷ.
 οὐ γάρ τις μ' ὑπὲρ αἰσαν ἀνήρ "Αιδί προϊάψει·
 μοῖραν δ' οὐ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
 οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.
 ἀλλ' εἰς οἷκον ιοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
 ίστόν τ' ἡλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευς
 ἔργον ἐποίησθαι· πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει
 πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί, τοὶ Ἰλίω ἐγγεγάσιν».

485

"Ως ἄρα φωνήσας κόρυθ' εἶλετο φαίδιμος Ἐκτωρ
 ἵππουριν· ἀλοχοῖς δὲ φίλῃ οἰκόνδε βεβήκει
 ἐντροπαλιζομένη, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέουσα.
 αἴψα δ' ἐπειθ' ἵκανε δόμους εῦ ναιετάοντας
 "Ἐκτορος ἀνδροφόνοιο, κιχήσατο δ' ἔνδοθι πολλὰς
 ἀμφιπόλους, τῆσιν δὲ γύρον πάσησιν ἐνῶρσεν.
 αἱ μὲν ἔτι ζωὸν γόνον Ἐκτορα ὥ ἐνὶ οἴκῳ·
 οὐ γάρ μιν ἔτ' ἔφαντο ὑπότροπον ἐκ πολέμοιο
 ἵξεσθαι, προφυγόντα μένος καὶ χεῖρας Ἀχαιῶν.

495

Οὐδὲ Πάρις δήθυνεν ἐν ψήφοισι δόμοισιν,
 ὀλλ' ὁ γ', ἐπεὶ κατέδυ κλυτὰ τεύχεα, ποικίλα χαλκῷ,
 σεύατ' ἐπειτ' ἀνὰ ἀστυν, ποσὶ κραιπνοῖσι πεποιθώς.
 ως δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
 δεσμὸν ἀπορρήξας θείη πεδίοιο κροαίνων,
 εἰωθώς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο,
 κυδιόων· ύψοι δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
 ὄμοις ἀλέσσονται· δ' ἀγλαΐηφι πεποιθώς,

505

510

ρίμφα ἐ γοῦνα φέρει μετά τ' ἥθεα καὶ νομὸν ἵππων.
δῶς σὺνδι Πριάμῳ Πάρις κατὰ Περγάμου ἀκρης
τεύχεσι παμφαίνων ὡς τ' ἡλέκτωρ ἐβεβήκει
καγχαλόων, ταχέες δὲ πόδες φέρον· αἰψία δ' ἔπειτα
Ἐκτορα δῖον ἔτετμεν ἀδελφεόν, εὗτ' ἄρ' ἔμελλε
στρέψεσθ' ἐκ χώρης, δθι γῇ δάριζε γυναικί.
τὸν πρότερος προσέειπεν Ἀλέξανδρος θεοειδῆς·
«ἥθει, ἦ μάλα δή σε καὶ ἐσσύμενον κατερύκω
δηθύνων, οὐδ' ἡλθον ἐναίσιμον, ὡς ἐκέλευες;»

515

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη καρυθαίολος Ἐκτωρ·
«δαιμόνι», οὐκ ἂν τίς τοι ἀνήρ, δος ἐναίσιμος εἴη,
ἔργον ἀτιμήσειε μάχης, ἐπεὶ ἄλκιμός ἐσσι·
ἄλλα ἔκών μεθιεῖς τε καὶ οὐκ ἐθέλεις· τὸ δ' ἐμὸν κῆρ
ἀγχυται ἐν θυμῷ, δθ' ὑπὲρ σέθεν αἰσχεῖς ἀκούω
πρὸς Τρώων, οἵ ἔχουσι πολὺν πόνον εἴνεκα σεῖο.
ἄλλ' ἴομεν· τὰ δ' ὅπισθεν ἀρεσσόμεθ', αἱ κέ ποθι Ζεὺς
δώῃ ἐπουρανίοισι θεοῖς αἰειγενέτησι
κρητῆρα στήσασθαι ἐλεύθερον ἐν μεγάροισιν,
ἐκ Τροίης ἐλάσαντας ἐϋκνήμιδας Ἀχαιούς».

520

525

Ω

1-143: Μετά τό φόνο τοῦ Ἐκτορα, πενθώντας γιά τὸν Πάτροκλο
οἱ Ἀχιλλέας περονοῦσε νύχτες ὅλο ἀγωνία καὶ περιπλανιόταν κλαί-
γοντας στήν ἀκρογιαλιά. Στή μανία τοῦ ἔδενε τό νεκρό τοῦ Ἐκτορα
πίσω ἀπό τό ἄρμα τοῦ καὶ τόν ἔσεργον γύρω ἀπό τόν τάφο τοῦ Πα-
τρόκλου. Οἱ περισσότεροι ἀπό τούς θεούς τοῦ Ὄλύμπου ἐξεγείρο-
νται μέ τή σκληρότητα αὐτή καὶ γι' αὐτό ὁ Δίας προστάζει τή Θέτη
νά συμβουλέγει τό γιό της νά λυπηθεῖ τό νεκρό καὶ νά τόν δώσει
στούς δικούς του, γιά νά τόν ἐνταφιάσουν. Ταντόχρονα ὁ μεγάλος
θεός προστάζει τήν «ποδήγεμον» Ἱηρη τά ἀκόλουθα:

«Βάσκ' ἶθι, Ἱρι ταχεῖα· λιποῦσ' ἔδος Οὐλύμποιο
ἄγρειλον Πριάμῳ μεγαλήτορι Ἰλιον εἴσω
λύσασθαι φίλον σὺνδι ιόντ' ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν,
δῶρα δ' Ἀχιλλῆι φερέμεν, τά κε θυμὸν ἱήνη,

145

οῖον, μηδέ τις ἄλλος ἅμα Τρώων ἵτω ἀνήρ.
κῆρύξ τίς οἱ ἔποιτο γεραίτερος, ὃς κ' ίθύνοι
ἡμιόνους καὶ ἀμαξαν ἐῦτροχον, ἥδε καὶ αὗτις
νεκρὸν ἄγοι προτὶ ἄστυ, τὸν ἔκτανε δῖος Ἀχιλλεύς.
μηδέ τι οἱ θάνατος μελέτω φρεσί, μηδέ τι τάρβος.

150

τοῖον γάρ οἱ πομπὸν ὀπάσσομεν ἀργεῖφόντην,
ὅς ἄξει, ἥός κεν ἄγων Ἀχιλῆι πελάσσῃ.
αὐτάρ ἐπὴν ἀγάγγησιν ἔσω κλισίην Ἀχιλῆος
οὔτ' αὐτὸς κτενέει ἀπό τ' ἄλλους πάντας ἐρύξει.
οὔτε γάρ ἐστ' ἄφρων, οὔτ' ἀσκοπος, οὔτ' ἀλιτήμων·
ἀλλὰ μάλ' ἐνδυκέως ἴκέτεω πεφιδήσεται ἀνδρός».

155

«Ως ἔφατ· ὠρτο δὲ Ἱρις ἀελλόπος ἀγγελέουσα.
ἴξεν δ' ἐς Πριάμοιο, κίχεν δ' ἐνοπήν τε γόρον τε.
πατίδες μὲν πατέρ' ἀμφὶ καθήμενοι ἔνδοθεν αὐλῆς
δάκρυσιν εἴματ' ἔφυρον· ὁ δὲ ἐν μέσσοισι γεραιὸς
ἐντυπάς ἐν χλαίνῃ κεκαλυμμένος· ἀμφὶ δὲ πολλὴ
κόπρος ἔην κεφαλῇ τε καὶ αὐχένι τοῖο γέροντος,
τίν ρά κυλινδόμενος καταμήσατο χέρσιν ἔησιν.
θυγατέρες δ' ἀνὰ δώματ' ἴδε νυοὶ ὡδύροντο,
τῶν μιμησκόμεναι, οἵ δὴ πολέες τε καὶ ἑσθοὶ
χερσὶν ὑπ' Ἀργείων κέατο; φυχάς διέσαντες.

160

στῇ δὲ παρὰ Πριάμον Διὸς ἀγγελος, ἥδε προσηγόρια
τυθὸν φθεγξαμένη· τὸν δὲ τρόμος ἔλλαβε γυναῖ·
«θάρσει, Δαρδανίδη Πριάμε, φρεσί, μηδέ τι τάρβει.
οὐ μὲν γάρ τοι ἐγὼ κακὸν δισσομένη τόδ' ἴκανω,
ἀλλ' ἀγαθὰ φρονέουσα· Διὸς δέ τοι ἀγγελός εἰμι,
ὅς τευ ἀνευθεν ἐών μέγα κήδεται ἥδ' ἐλεαίρει.

165

λύσασθαι σ' ἐκέλευσεν Ὄλυμπιος Ἐκτορα δῖον,
δῶρα δ' Ἀχιλλῆι φερέμεν, τά κε θυμὸν ἱήνῃ,
οἶον, μηδέ τις ἄλλος ἅμα Τρώων ἵτω ἀνήρ·
κῆρύξ τίς τοι ἔποιτο γεραίτερος, ὃς κ' ίθύνοι
ἡμιόνους καὶ ἀμαξαν ἐῦτροχον, ἥδε καὶ αὗτις
νεκρὸν ἄγοι προτὶ ἄστυ, τὸν ἔκτανε δῖος Ἀχιλλεύς.
μηδέ τι τοι θάνατος μελέτω φρεσί, μηδέ τι τάρβος·
τοῖος γάρ τοι πομπὸς ἄμ' ἔφεται ἀργεῖφόντης,
ὅς σ' ἄξει, ἥός κεν ἄγων Ἀχιλῆι πελάσσῃ.

175

180

αὐτάρ ἐπὶ τὸν ἀγάγγησιν ἔσω κλισίην Ἀχιλῆος,
οὗτ' αὐτὸς κτενέει ἀπό τὸν ἄλλους πάντας ἐρύξει.
οὔτε γάρ ἐστ' ἄφρων οὗτ' ἀσκοπος οὗτ' ἀλιτήμων.
ἀλλὰ μάλιστα εἰκόνα πεφιδόσεται ἀνδρός».

185

‘Η μὲν ἄρδεν τοῦ εἰποῦσαν ἀπέβη πόδας ὡκέα Ἰρις.
αὐτάρ ὁ γάρ τοι πάντας ἀμαξέαν ἔυτροχον ἡμιονείην
δοπλίσαι τὴν ἀγάντην, πείρινθα δὲ δῆσαι ἐπ' αὐτῆς.

190

αὐτὸς δὲ ἐξ θάλαμου κατεβήσετο κηρώνεντα,
κέδρινον, ύφόροφον, δὲς γλήνεα πολλὰ κεχάνδει.
ἐξ δὲ ἀλοχοντος Ἐκάβην ἐκαλέσσατο φώνησέν τε·
«δαιμονίη, Διόθεν μοι Ολύμπιος ἀγγελος ἤλθεν
λύσασθαι φίλον υἱὸν λόντην ἐπὶ νῆσος Ἀχαιῶν,

195

δῶρα δὲ τοῖς Αχιλλῆι φερέμεν, τά κε θυμὸν ἤνην.
ἀλλ' ἀγε μοι τόδε εἰπέ, τί τοι φρεσὶν εἰδεται εἶναι;
αἰνῶς γάρ μ' αὐτὸν γε μένος καὶ θυμὸς ἀνωγεν
κεῖσθαι εἴπει νῆσος ἔσω στρατὸν εύρυν τοῖς Αχαιῶν».

200

“Ως φάτο· κάρκασσεν δὲ γυνὴ καὶ ὀμείβετο μύθῳ.
«ὦ μοι, πῆγε δή τοι φρένες οἰχονθ', ήστι τὸ πάρος περ
ἔκλεις ἐπ' ἀνθρώπους ξείνους ἥδος οἰστιν ἀνάσσεις;
πῶς ἐθέλεις ἐπὶ νῆσος Ἀχαιῶν ἐλθέμεν οἷος,
ἀνδρὸς ἐξ ὀφθαλμούς, δὲς τοι πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς
υἱέας ἔξενάριξε; σιδήρειν νῦ τοι ἥτορ.

205

εἰ γάρ σ' αἰρήσει καὶ ἐσόφεται ὀφθαλμοῖσιν,
ώμηστῆς καὶ ἀπιστος ἀνήρ ὅδε, οὐδὲ σ' ἐλεήσει
οὐδέ τί σ' αἰδέσεται. νῦν δὲ κλαίωμεν ἀνευθεν
ἥμενοι ἐν μεγάρῳ· τῷ δὲ ὡς ποθι Μοῖρα κραταιή,
γεινομένῳ ἐπένησε λίνῳ, ὅτε μιν τέκον αὐτῇ,
ἀργίποδας κύνας ἀσαι, ἐῶν ἀπάνευθε τοκήων,
ἀνδρὶ πάρα κρατερῷ, τοῦ ἐγὼ μέσον ἥπαρ ἔχοιμι
ἐσθέμεναι προσφῦσα· τότε ἀντιτακτα ἔργα γένοιτο
παιδὸς ἐμοῦ, ἐπεὶ οὐδὲ κακιζόμενόν γε κατέκτα,
ἀλλὰ πρὸς Τρώων καὶ Τρωιάδων βαθυκόλπων
ἔσταστ', οὔτε φόβου μενμημένον οὗτον ἀλεωρῆς».

210

Τὴν δὲ αὐτές προσέειπε γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«μή μ' ἐθέλοντ' ιέναι κατερύκανε, μηδέ μοι αὐτῇ
ὅρνις ἐνὶ μεγάροισι κακὸς πέλευ· οὐδέ με πείσεις.

215

Ο Αχιλλέας σέρνει τό πτῶμα τοῦ Ἐκτορα.
(Ἀπό μελανόμορφο ἀττικό ἄγγειο).

εὶ μὲν γάρ τις μὲν ἄλλοις ἐπιχθονίων ἔκέλευεν,
ἢ οἱ μάντιες εἰσι, θυοσκόοι ἢ Ἱερῆες,
ψεῦδός κεν φαῖμεν καὶ νοσφιζούμεθα μᾶλλον·
νῦν δ' — αὐτὸς γάρ ἄκουσα θεοῦ καὶ ἐσέδρακον ὄντην —
εἴμι, καὶ οὐχ ἄλιον ἔπος ἔσσεται. εἰ δέ μοι αἷσα
τεθνάμεναι παρὰ νησὶν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων,
βουλομαι· αὐτίκα γάρ με κατακτείνειεν Ἀχιλλεύς,
ἀγκάς ἐλόντ' ἐμὸν υἱόν, ἐπὴν γόσυν ἐξ ἕρον εἴην».

“Η, καὶ φωριαμῶν ἐπιθήματα κάλ’ ἀνέῳγεν·
ἔνθεν δώδεκα μὲν περικαλλέας ἔξελε πέπλους,
δῶδεκα δ’ ἀπλοῦδας χλαίνας, τόσσους δὲ τάπητας,
τόσσα δὲ φάρεα καλά, τόσους δ’ ἐπὶ τοῖσι χιτῶνας.
χρυσοῦ δὲ στήσας ἔφερεν δέκα πάντα τάλαντα·
ἐκ δὲ δύ’ αἰθωνας τρίποδας, πίσυρας δὲ λέβητας,
ἐκ δὲ δέπας περικαλλές, δ’ οἱ Θρῆκες πόρον ὄνδρες
ἔξεσίν ἐλθόντι, μέγα κτέρχει· οὐδέ νυ τοῦ περ
φείσατ’ ἐνὶ μεγάροις ὁ γέρων, περὶ δ’ ἥθελε θυμῷ
λύσασθαι φίλον υἱόν. δὲ τρῶας μὲν ἄπαντας
αἰθούσης ἀπέεργεν, ἔπεισσ’ αἰσχροῖσιν ἐνίσσων·
«ἔρρετε, λωβητῆρες, ἐλεγχέεις· οὐ νυ καὶ ὑμῖν
οἴκοι ἔνεστι γόσις, ὅτι μ’ ἥλθετε κηδήσοντες;
ἢ δύνσασθ’, ὅτι μοι Κρονίδης Ζεὺς ἄλγε’ ἔδωκεν,
παῖδ’ ὀλέσαι τὸν ἄριστον; ἀτάρ γνώσεσθε καὶ ὑμεῖς.
ρήγίτεροι γάρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε,
κείνου τεθνηώτος, ἐναιρέμεν· αὐτὰρ ἐγώ γε,
πρὶν ἀλαπαζομένην τε πόλιν κεραΐζομένην τε

όφθαλμοῖσιν ἵδεῖν, βαίνην δόμον "Αἴδος εἰσω".

"Η, καὶ σκηπτανίω δίεπ' ἀνέρας· οἱ δ' ἵσαν ἔξω,
σπερχομένοι γέροντος. ὁ δ' οὐάσιν οῖσιν ὄμοκλα,
νεικείων Ἐλενόν τε Πάριν τ' Ἀγάθωνά τε δῖον
Πάμμυνά τ' Ἀντίφονόν τε βοὴν ἀγαθόν τε Πολίτην
Δηίφοβόν τε καὶ Ἰπόθουον καὶ Δῖον ἀγαύον·

250

ἐννέα τοῖς ὁ γεραιὸς ὄμοκλῆσας ἐκέλευε.
«σπεύσατέ μοι, κακὰ τέκνα, κατηφόνες· αἴθ' ἄμα πάντες
Ἐκτορος ὡφέλετ' ἀντὶ θοῆς ἐπὶ νησὶ πεφάσθαι.

὜ μοι ἐγὼ πανάποτμος, ἐπεὶ τέκον νιᾶς ἀρίστους
Τροίη ἐν εὔρετῃ, τῶν δ' οὐ τινά φημι λελεῖφθαι,
Μήστορά τ' ἀντίθεον καὶ Τρωίλον ἵππιοχάρμην,
"Ἐκτορά θ' δις θεὸς ἔσκε μετ' ἀνδράσιν, οὐδὲ ἐώκει
ἀνδρός γε θυντοῦ πάϊς ἔμμεναι, ἀλλὰ θεοῖο·
τοὺς μὲν ἀπώλεσ' Ἀρης, τὰ δ' ἐλέγχεα πάντα λέλειπται,
ψεῦσταί τ' ὀρχησταί τε, χοροῖτυπίησιν ἀριστοί,
ἀργῶν ηδ' ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἀρπακτῆρες.
οὐκ ἀν δή μοι ἄμαξαν ἐφοπλίσσαιτε τάχιστα
ταῦτά τε πάντ' ἐπιθεῖτε, ἵνα πρήσσωμεν δόδοιο ;»

255

"Ως ἔφαθ· οἱ δ' ἄρα πατρὸς ὑποδείσαντες ὄμοκλήν,
ἐκ μὲν ἄμαξαν ἀειραν ἐὕτροχον ἡμιονείην,
καλὴν πρωτοπαγέα· πείρινθα δὲ δῆσαν ἐπ' αὐτῆς.
ἐκ θαλάμου δὲ φέροντες ἐϋξέστης ἐπ' ἀπήνης
νήεον Ἐκτορέης κεφαλῆς ἀπερείσι' ἀποινα·
ζεῦσαν δ' ἡμιόνους κρατερώνυχας ἐντεσιεργούς,
τούς δά ποτε Πριάμῳ Μυσοὶ δόσαν ἀγλαὰ δῶρα.
ἴππουν δὲ Πριάμῳ ὑπαγον ζυγόν, οὓς ὁ γεραιὸς
αὐτὸς ἔχων ἀτίταλλεν ἐυξέστη ἐπὶ φάτνη.

260

265

275

275

280

Μετάβαση τοῦ Πριάμου στό στρατόπεδο τῶν Ἀχαιῶν.

Τὼ μὲν ζευγνύσθην ἐν δώμασιν ὑψηλοῖσι
κῆρυξ καὶ Πρίαμος, πυκινὰ φρεσὶ μήδε' ἔχοντες·
ἀγχίμολον δέ σφ' ἥλθ' Ἐκάβη τετιηότι θυμῷ,
οἶνον ἔχουσ' ἐν χειρὶ μελίφρονα δεξιτερῆφι,
χρυσέω ἐν δέπαῃ, ὅφρα λείφαντε κιοίτην·

281

285

στῇ δ' ἵππων προπάροιθεν ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζε·
«τῇ, σπεῖσον Δὶ πατρί, καὶ εὔχεο οἴκαδ' ἵκέσθαι
ἄψ ἐκ δυσμενέων ἀνδρῶν, ἐπεὶ ἄρ σέ γε θυμὸς
ὅτρύνει ἐπὶ νῆσας, ἐμεῖο μὲν οὐκ ἐθελούσης.
ἄλλ' εὔχεο σύ γ' ἔπειτα κελαινεφέϊ Κρονίωνι,
Ιδαίω, ὃς τε Τροίην κατὰ πᾶσαν ὁρᾶται·
αἰτεῖ δ' οἰωνόν, ταχὺν ἄγγελον, ὃς τέ οἱ αὐτῷ
φύλατος οἰωνῶν, καὶ εὐ χράτος ἐστὶ μέγιστον,
δεξιόν, ὅφρα μιν αὐτὸς ἐν δραματικοῖσι νοήσας,
τῷ πίσυνος ἐπὶ νῆσας Ἱῆς Δαναῶν ταχυπώλων.
εὶ δέ τοι οὐ δώσει ἔδον ἄγγελον εύρυοπα Ζεύς,
οὐκ ἂν ἐγώ γέ σ' ἔπειτα ἐποτρύνουσα κελοίμην
νῆσας ἐπ' Ἀργείων ιέναι, μάλα περ μεμαῶτα».

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη Πρίαμος θεοειδῆς·
«ὦ γύναι, οὐ μέν τοι τόδ' ἐφιεμένῃ ἀπιθήσω·
ἐσθλὸν γάρ Διὶ χειρας ἀνασχέμεν, αἴ τοι καὶ ἐλεήσῃ».

Ἡ φά, καὶ ἀμφίπολον ταμίην ὥτρυν' ὁ γεραιός
χερσὶν ὑδωρ ἐπιχεῦαι ἀκήρατον· ή δὲ παρέστη
χέρνιβον ἀμφίπολος πρόχοιόν θ' ἄμα χερσὶν ἔχουσα.
νιψάμενος δὲ κύπελλον ἐδέξατο ἦς ἀλόχοιο·
εὔχετ' ἔπειτα στάς μέσῳ ἔρκει, λεῖβε δὲ οἶνον
οὐρανὸν εἰσανιδῶν· καὶ φωνήσας ἔπος ηῦδα·
«Ζεῦ πάτερ, »Ιδηθεν μεδέων, κύδιστε μέγιστε,
δός μ' ἐς Ἀχιλλῆος φίλον ἐλθεῖν ήδ' ἐλεεινόν·
πέμψον δ' οἰωνόν, ταχὺν ἄγγελον, ὃς τε σοὶ αὐτῷ
φύλατος οἰωνῶν, καὶ εὐ χράτος ἐστὶ μέγιστον,
δεξιόν, ὅφρα μιν αὐτὸς ἐν δραματικοῖσι νοήσας,
τῷ πίσυνος ἐπὶ νῆσας Ἱῶ Δαναῶν ταχυπώλων».

«Ως ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἐκλυε μητίετα Ζεύς.
αὐτίκα δ' αἰετὸν ἴκε, τελειότατον πετεηγῶν,
μόρφνον θηρητῆρ', δὲν καὶ περκνὸν καλέουσιν.
δοσση δ' ὑφορόφοιο θύρη θαλάμοιο τέτυκται
ἀνέρος ἀφνειοῖο, ἐστι κληῆσ' ἀραρυῖα,
τόσσος' ἄρα τοῦ ἐκάτερθεν ἔσαν πτερά· εἰσατο δέ σφι
δεξιὸς ἀίξας ὑπέρ ἀστεος· οἱ δὲ ἰδόντες
γήθησαν, καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶ θυμὸς ιάνθη.

Σπερχόμενος δ' ὁ γέρων ξεστοῦ ἐπεβήσετο δίφρου·
ἐκ δ' ἔλασε προθύροι καὶ αἰθούσης ἐριδούπου.
πρόσθε μὲν ἡμίνοι ἔλκον τετράκυκλον ἀπήγνην,
τὰς Ἰδαιοῖς ἔλαυνε δαῖφρων· αὐτὰρ ὅπισθεν
ἵπποι, τοὺς ὁ γέρων ἐφέπων μάστιγι κέλευε
καρπαλίμως κατὰ ἄστυ· φίλοι δ' ὅμα πάντες ἔποντο
πόλλα' δλοφυρόμενοι, ὡς εἰ θάνατόνδε κιόντα.
οἱ δ' ἐπεὶ οὖν πόλιος κατέβαν, πεδίον δ' ἀφίκοντο,
οἱ μὲν ἄρ' ἄφορροι προτὶ Ἰλιον ἀπονέοντο, 335
παῖδες καὶ γαμβροί· τῷ δ' οὐ λάθον εύρυοπα Ζῆν
ἔξ πεδίον προφανέντε· ἰδών δ' ἐλέησε γέροντα.
αἴψα δ' ἄρ' Ἐρμείαν, υἱὸν φίλον, ἀντίον τηῦδα·
«Ἐρμεία, σοὶ γάρ τε μάλιστά γε φίλατάν ἔστιν
ἀνδρὶ ἐταιρίσσαι, καὶ τ' ἔκλυες, ὥ κ' ἐθέλησθα· 335
βάσκ' θι, καὶ Πρίαμον κοίλας ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν
ὡς ἄγαγ', ὡς μήτ' ἄρ τις ἵητι μήτ' ἄρ τε νοήσῃ
τῶν ἄλλων Δαναῶν, πρὶν Πηλεῖωνάδ' ἵκεσθαι».

“Ως ἔφατ’ οὐδὲ ἀπίθησε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
αὐτίκ’ ἔπειθ’ ὑπὸ ποσσὸν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἀμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον ἡμὲν ἐφ’ ὑγρὴν
ἡδ’ ἐπ’ ἀπείρονα γαῖαν ὅμα πνοῆς ἀνέμοιο·
εἶλετο δὲ ράβδον, τῇ τ’ ἀνδρῶν ὅμματα θέλγει,
ῶν ἐθέλει, τοὺς δ’ αὔτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει·
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς ἀργεῖφόντης.
αἴψα δ’ ἄρα Τροίην τε καὶ Ἐλλήσποντον ἵκανε· 345
βῆ δ’ ιέναι κούρῳ αἰσυμνητῆρι ἐοικώς,
πρῶτον ὑπηνήτῃ, τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη.

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν μέγα σῆμα παρέξ Ἰλοιο ἔλασσαν,
στῆσαν ἄρ' ἡμιόνους τε καὶ ἵππους, ὅφρα πίοιεν,
ἐν ποταμῷ· δὴ γάρ καὶ ἐπὶ κνέφας ἥλυθε γαῖαν.
τὸν δ' ἔξ ἀγχιμόλοιο ἰδὼν ἐφράσσατο κῆρυξ
Ἐρμείαν, ποτὶ δὲ Πρίαμον φάτο φώνησέν τε·
«φράξεο, Δαρδανίδῃ· φραδέος νόου ἔργα τέτυκται.
ἄνδρ' ὄρόω, τάχα δ' ἄμμε διαρράισεσθαι δέω.
ἄλλ' ἄγε δὴ φεύγωμεν ἐφ’ ἵππων, ἡ μιν ἔπειτα
γούνων ἀφάμενοι λιτανεύσομεν, αἱ κ' ἐλεήσῃ».

Ως φάτο· σὺν δὲ γέροντι νόος χύτο· δείδιε δ' αἰνῶς,
δόθαι δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι·
στῇ δὲ ταφών· αὐτὸς δ' ἐριούνιος ἐγγύθεν ἐλθών,
χεῖρα γέροντος ἐλών, ἔξειρτο καὶ προσέειπεν·
«πῆ, πάτερ, ὡδ' ἵππους τε καὶ ἡμιόνους ιθύνεις,
νύκτα δι' ἀμβροσίην, ὅτε θ' εῦδουσι βροτοὶ ἄλλοι;
οὐδὲ σύ γ' ἔδεισας μένεα πνείοντας Ἀχαιούς,
οἵ τοι δυσμενέες καὶ ἀνάρσιοι ἐγγύδες ἔασι;» 360
τῶν εἴ τίς σε ἴδοιτο θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν
τοσσάδ' ὀνείσατ' ἀγοντα, τίς ἂν δή τοι νόος εἴη;
οὔτ' αὐτὸς νέος ἐσσί, γέρων δέ τοι οὔτος ὀπηδεῖ,
ἄνδρος ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνη.
ἄλλ' ἐγὼ οὐδέν σε ρέξω κακά, καὶ δέ κεν ἄλλον
σευ ἀπολεξήσαιμι· φίλῳ δέ σε πατρὶ ἔσκω». 370

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«οὕτω πη τάδε γ' ἐστί, φίλον τέκος, ὡς ἀγορεύεις.
ἄλλ' ἔτι τις καὶ ἐμεῖο θεῶν ύπερέσχεθε χεῖρα,
ὅς μοι τοιόνδ' ἤκεν ὀδοιπόρον ἀντιβολῆσαι,
αἴσιον, οἷος δὴ σὺ δέμας καὶ εἶδος ἀγητός,
πέπνυσαί τε νόῷ, μακάρων δ' ἔξ ἐσσι τοκήων». 375

Τὸν δ' αὗτε προσέειπε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
«ναι δὴ ταῦτα γε πάντα, γέρον, κατὰ μοῖραν ἔειπες.
ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
ἡέ πη ἐκπέμπεις κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλά
ἄνδρας ἔς ἀλλοδαπούς, ἵνα περ τάδε τοι σόα μίμηῃ,
ἡ ἥδη πάντες καταλείπετε Ἰλιον ἱρὴν
δειδιότες· τοῖος γάρ ἀνὴρ ὥριστος ὅλωλε,
σὸς πάϊς· οὐ μὲν γάρ τι μάχης ἐπεδεύετ' Ἀχαιῶν». 385

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«τίς δὲ σύ ἐσσι, φέριστε, τέων δ' ἔξ ἐσσι τοκήων;
ῶς μοι καλὰ τὸν οἵτον ἀπότμου παιδὸς ἔνισπεξ». 390

Τὸν δ' αὗτε προσέπειε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
«πειρᾶ ἐμεῖο, γεραιέ, καὶ εἴρεαι Ἐκτορα δίον.
τὸν μὲν ἐγὼ μάλα πολλὰ μάχη ἔνι κυδιανείρη
δόφθαλμοῖσιν ὅπωπα, καὶ εὔτ' ἐπὶ νησὶν ἐλάσσας
Ἀργείους κτείνεσκε δαΐζων δέξει χαλκῷ». 395

ἡμεῖς δ' ἔσταότες θαυμάζομεν· οὐ γάρ Ἀχιλλεὺς
εἴᾳ μάρνασθαι, κεχολωμένος Ἀτρεῖωνι.

395

τοῦ γάρ ἐγὼ θεράπων, μία δ' ἡγαγε νηῆς εὔεργής·
Μυρμιδόνων δ' ἔξ εἰμι, πατήρ δέ μοι ἔστι Πολύκτωρ·
ἀφνείδς μὲν ὅ γ' ἔστι, γέρων δὲ δή, ως σύ περ ὁδε,
ἔξ δέ οἱ υἱες ἔασιν, ἐγὼ δέ οι ἔβδομός εἰμι·
τῶν μέτα παλλόμενος κλήρω λάχον ἐνθάδ' ἔπεσθαι.

400

νῦν δ' ἥλθον πεδίονδ' ἀπὸ νηῶν· ἥδη τεν γάρ
θήσονται περὶ ἄστυ μάχην ἑλίκωπες Ἀχαιοί.
ἀσχαλόωσι γάρ οἶδε καθήμενοι, οὐδὲ δύνανται
ἴσχειν ἐσύμμενους πολέμου βασιλῆες Ἀχαιῶν».

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«εἰ μὲν δὴ θεράπων Πηληιάδεω Ἀχιλῆος
εἷς, ἄγε δὴ μοι πᾶσαν ἀληθείην κατάλεξον,
ἥ ἔτι πάρ νήεσσιν ἐμὸς πάις, ἥ μιν ἥδη
ἥσι κυσὶν μελεῖστι ταμῶν προῦθηκεν Ἀχιλλεύς».

405

Τὸν δ' αὗτε προσέπειε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
«ὦ γέρον, οὐ πω τόν γε .ύνες φάγον οὐδὲ οἰωνοί,
ἀλλ' ἔτι κεῖνος κεῖται Ἀχιλῆος παρὰ νηὶ
αὐτῶς ἐν κλισήσῃ· δυωδεκάτη δέ οἱ ἡώς
κειμένῳ, οὐδέ τί οἱ χρώς σήπεται, οὐδέ μιν εὐλαΐ
ἔσθουσ', αἵ δά τε φῶτας ἀρηιφάτους κατέδουσιν.

410

ἥ μέν μιν περὶ σῆμα ἑοῦ ἔτάροι φίλοιο
ἔλκει ἀκηδέστως, ἡώς δὲ δῖα φωνήῃ.
οὐδέ μιν αἰσχύνει· θηοῖο κεν αὐτὸς ἔπελθών,
οἶον ἐερσήεις κεῖται, περὶ δ' αἷμα νένιπται
οὐδέ ποθι μιαρός· σὺν δ' ἔλκεα πάντα μέμυκεν,
ὅσσ' ἐτύη· πολέες γάρ ἐν αὐτῷ χαλκὸν ἔλασσαν.
ῶς τοι κήδονται μάκαρες θεοὶ υἱος ἔηος,
καὶ νέκυος περ ἔόντος, ἐπεί σφι φίλος περὶ κῆρι».

420

“Ως φάτο· γήθησεν δ' ὁ γέρων καὶ ἀμείβετο μύθῳ.
«ὦ τέκος, ἥ δ' ἀγαθὸν καὶ ἐναίσιμα δῶρα διδοῦναι
ἀθανάτοις, ἐπεὶ οὐ ποτ' ἐμὸς πάις, εἴ ποτ' ἔην γε,
λήθετ' ἐνὶ μεγάροισι θεῶν, οἱ Ὅλυμπον ἔχουσι·
τῷ οἱ ἀπεμνήσαντο καὶ ἐν θανάτοιό περ αἴση.
ἀλλ' ἄγε δὴ τόδε δέξαι ἐμεῦ πάρα καλὸν ἄλεισον,

425

αύτόν τε φῦσαι, πέμψον δέ με σύν γε θεοῖσιν,
ὅφρα κεν ἔς κλισίην Πηληιάδεω ἀφίκωμαι».

430

Τὸν δ' αὔτε προσέειπε διάκτορος ἀργεῖφόντης·
«πειρᾶς ἐμεῖο, γεραιέ, νεωτέρου, οὐδέ με πείσεις,
ὅς με κέλειαι σέο δῶρα παρὲξ Ἀχιλῆα δέχεσθαι.
τὸν μὲν ἐγὼ δεῖδοικα καὶ αἰδέομαι περὶ κῆροι
συλεύειν, μή μοί τι κακὸν μετόπισθε γένηται.
σοὶ δ' ἄν ἐγὼ πομπὸς καὶ κε κλυτὸν "Αργος ἵκοιμην,
ἐνδυκέως ἐν νηὶ θοῇ ἦ πεζὸς δύμαρτέων.
οὐκ ὅν τίς τοι πομπὸν ὄνοσσάμενος μαχέσαιτο».

435

"Η, καὶ ἀναιτίξος ἐριούνιος ἄρμα καὶ ἵππους
καρπαλίμως μάστιγα καὶ ἡνία λάζετο χερσίν,
ἐν δ' ἔπνευσ' ἵπποισι καὶ ἡμιόνοις μένος ἥϊ.
ἀλλ' ὅτε δὴ πύργους τε νεῶν καὶ τάφρον ἴκοντο,
οἱ δὲ νέον περὶ δόρπα φυλακτῆρες πονέοντο·
τοῖσι δ' ἐφ' ὑπνον ἔχευε διάκτορος ἀργεῖφόντης
πᾶσιν, ἀφαρ δ' ὥιξε πύλας καὶ ἀπώσεν ὀχῆας,
ἔς δ' ἄγαγε Πρίαμόν τε καὶ ἀγλαὰ δῶρ' ἐπ' ἀπήνης.
ἀλλ' ὅτε δὴ κλισίην Πηληιάδεω ἀφίκοντο

440

ὑψηλήν, τὴν Μυρμιδόνες ποίησαν ἄνακτι
δοῦρ' ἐλάτης κέρσαντες· ἀτὰρ καθύπερθεν ἔρεφαν
λαχνήνεντ' ὄροφον λειμωνόθεν ἀμήσαντες·
ἀμφὶ δέ οἱ μεγάλην αὐλήν ποίησαν ἄνακτι
σταυροῖσιν πυκινοῖσι· θύρην δ' ἔχε μοῦνος ἐπιβλήσ
εἰλάτινος, τὸν τρεῖς μὲν ἐπιρρήσσεσκον Ἀχαιοί,
τρεῖς δ' ἀναοίγεσκον μεγάλην κλητῖδα θυράων,
τῶν ἀλλων· Ἀχιλεὺς δ' ἄρ' ἐπιρρήσσεσκε καὶ οἶς.
δὴ φα τόθ' Ἐρμείας ἐριούνιος ὥξε γέροντι,
ἔς δ' ἄγαγε κλυτὰ δῶρα ποδώκει Πηλεῖωνι,
ἔξ ἵππων δ' ἀπέβαινεν ἐπὶ χθόνα, φώνησέν τε·
«ὦ γέρον, ἦ τοι ἐγὼ θεός ἀμβροτος εἰλήλουσθα,
Ἐρμείας· σοὶ γάρ με πατήρ ἀμα πομπὸν ὄπασσεν·
ἀλλ' ἦ τοι μὲν ἐγὼ πάλιν εἴσομαι, οὐδέ τοι Ἀχιλῆος
δοφθαλμοὺς εἴσειμι· νεμεσηστὸν δέ κεν εἴη
ἀθάνατον θεὸν ὡδε βροτοὺς ἀγαπαζέμεν ἄντην.
τύνη δ' εἰσελθῶν λαβὲ γούνατα Πηλεῖωνος,

445

450

455

460

465

101

καὶ μιν ὑπέρ πατρὸς καὶ μητέρος ἡγεμόμοιο
λίσσεο καὶ τέκεος, ἵνα οἱ σὺν θυμὸν ὀρίνηται.

Ἡ συγκίνηση τοῦ Ἀχιλλέα
καὶ οἱ περιποιήσεις του στό γέροντα βασιλιά.

὾ς ὅρα φωνήσας ἀπέβη πρὸς μακρὸν Ὅλυμπον
Ἐρμείας· Πρίαμος δ' ἔξ ἵππων ἀλτὸ χαμᾶξ,
Ἴδαιον δὲ κατ' αὐθὶ λίπεν· ὁ δὲ μίμνεν ἐρύκων
ἵππους ἥμιόνους τε· γέρων δ' ιθὺς κίεν οἴκου,
τῇ δὲ Ἀχιλλεὺς ἔζεσκε διίφιλος. ἐν δέ μιν αὐτὸν
εὗρ', ἔταροι δ' ἀπάνευθε καθείατο· τῷ δὲ δύ' οἰώ,
ἥρως Αὔτομέδων τε καὶ Ἀλκιμος, ὅζος Ἀρηος,
ποίπνυον περεόντε· νέον δὲ ἀπέληγεν ἐδωδῆς
ἔσθιων καὶ πίνων· ἔτι καὶ παρέκειτο τράπεζα.

τοὺς δὲ ἔλαθ' εἰσελθών Πρίαμος μέγας· ἄγχι δὲ ὅρα στὰς
χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα καὶ κύσε χεῖρας
δεινὰς ἀνδροφόνους, αἵ̄ οἱ πολέας κτάνον υῖας.

ώς δὲ ὅτ' ἀν ἄνδρ' ἀτη πυκινὴ λάβῃ, ὃς τ' ἐνὶ πάτρῃ
φῶτα κατακτείνας ἄλλων ἔξικετο δῆμον,
ἀνδρὸς ἐς ἀφνειοῦ, θάμβοις δὲ ἔχει εἰσορόωντας,
ώς Ἀχιλλεὺς θάμβησεν ἴδων Πρίαμον θεοειδέα·

θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι, ἐς ἄλληλους δὲ ἴδοντο.
τὸν καὶ λισσόμενος Πρίαμος πρὸς μῆθον ἔειπεν·

«μνῆσαι πατρὸς σοῖο, θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ,
τηλίκουν, ὡς περ ἐγών, ὀλοῷ ἐπὶ γήραος οὐδῶ.

καὶ μέν που κεῖνον περινιαιέται ἀμφὶς ἔόντες
τείρουσ', οὐδέ τις ἔστιν ἀρὴν καὶ λοιγὸν ἀμῦναι.

ἄλλ' ἦ τοι κεῖνός γε σέθεν ζώοντος ἀκούων

χαίρει τ' ἐν θυμῷ, ἐπὶ τ' ἔλπεται ἥματα πάντα
ὄψεσθαι φίλον υἱὸν ἀπὸ Τροίηθεν ιόντα.

αὐτάρ ἐγὼ πανάποτμος, ἐπεὶ τέκον υῖας ἀρίστους
Τροίη ἐν εὐρείῃ, τῶν δὲ οὐ τινά φημι λελεῖφθαι.

πεντήκοντά μοι ἥσαν, ὅτ' ἤλυθον υἱες Ἀχαιῶν.

ἐννεακαΐδεκα μέν μοι ἵης ἐκ νηδύος ἥσαν,

τοὺς δὲ ἄλλους μοι ἔτικτον ἐνὶ μεγάροισι γυναικες.

470

475

480

485

490

495

τῶν μὲν πολλῶν θιūρος "Αρης ὑπὸ γούνατ' ἔλυσεν·
ὅς δέ μοι οἶος ἔην, εἴρυτο δὲ ἄστυ καὶ αὐτούς,
τὸν σὺ πρώην κτεῖνας ἀμυνόμενον περὶ πάτρης,
"Εκτορα· τοῦ νῦν εἶνεχ' ίκάνω νῆσος Ἀχαιῶν
λυσόμενος παρὰ σεῖο, φέρω δ' ἀπερείσι ἄποινα.
ἄλλ' αἰδεῖο θεούς, Ἀχιλεῦ, αὐτὸν τ' ἐλέησον,
μνησάμενος σοῦ πατρός· ἐγὼ δ' ἐλεεινότερός περ·
ἔτλην δ', οἴ τις ἐπιχθόνιος βροτὸς ἄλλος,
ἀνδρὸς παιδοφόνοιο ποτὶ στόμα χεῖρ' ὀρέγεσθαι!».

500

"Ως φάτο, τῷ δ' ἄρα πατρὸς υψ' ἵμερον ὥρσε γόοιο·

ἀφάμενος δ' ἄρα χειρὸς ἀπώσατο ήκα γέροντα.

τῷ δὲ μνησαμένῳ, δ' μὲν Ἐκτορος ἀνδροφόνοιο
κλαιί ἀδινά, προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἐλυσθείς.

510

αὐτάρ Ἀχιλλεὺς κλαίειν ἐὸν πατέρ', ἄλλοτε δ' αὐτε-

Πάτροκλον· τῶν δὲ στοναχῇ κατὰ δώματ' ὀρώρει.

αὐτάρ ἐπεί φα γόοιο τετάρπετο δῖος Ἀχιλλεύς,

513

αὐτίκ' ἀπὸ θρόνου ὥρτο, γέροντα δὲ χειρὸς ἀνίστη,

515

οἰκτίρων πολιόν τε κάρη πολιόν τε γένειον,

καὶ μιν φωνήσας ἔπεια πτερόεντα προσηύδα·

«Ἄ δεῖλ', ή δὴ πολλὰ κάκ' ἄνσχεο σὸν κατὰ θυμόν.

πῶς ἔτλης ἐπὶ νῆσος Ἀχαιῶν ἐλθέμεν οἶος,

520

ἀνδρὸς ἐς ὀφθαλμούς, δῆς τοι πολέας τε καὶ ἐσθλούς

υἱέας ἔξενάριξα; σιδήρειόν νῦ τοι ήτορ·

ἄλλ' ἄγε δὴ κατ' ἄρ' ἔζευ ἐπὶ θρόνου, ἄλγεα δ' ἔμπης

ἐν θυμῷ κατακεῖσθαι ἔάσομεν, ἀγχύμενοί περ.

οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο.

ὦς γάρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσι,

525

ζώειν ἀχνυμένοις· αὐτοὶ δέ τ' ἀκηδέες εἰσὶ.

δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὐδει,

δώρων, οἷα δίδωσι, κακῶν, ἔτερος δὲ ἔάων·

ῳδέ μέν κ' ἀμμίξας δώῃ Ζεὺς τερπικέραυνος,

530

ἄλλοτε μέν τε κακῷ δ' γε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ.

ῳδέ κε τῶν λυγρῶν δώῃ, λωβητὸν ἔθηκε,

καὶ ἐ κακῇ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα δῖαν ἐλαύνει,

φοιτῷ δ' οὔτε θεοῖσι τετιμένοις οὔτε βροτοῖσιν.

ὦς μὲν καὶ Πηλῆι θεοὶ δόσαν ἀγλαὰ δώρα

103

‘Ο Πρίαμος ίκετεύει τόν Ἀχιλλέα.
(Από μωσαϊκό της Τρανσυλβανίας).

έκ γενετῆς· πάντας γάρ ἐπ’ ἀνθρώπους ἐκέκαστο
ὅλβῳ τε πλούτῳ τε, ἀνασσε δὲ Μυρμιδόνεσσι,
καὶ οἱ θυητῷ ἔοντι θεὰν ποίησαν ὄχοιτιν.
ἀλλ’ ἐπὶ καὶ τῷ θῆκε θεός κακόν, ὅττι οἱ οῦ τι
παιῶν ἐν μεγάροισι γονὴ γένετο κρειόντων,
ἀλλ’ ἔνα παιδία τέκεν παναώριον· οὐδέ νυ τόν γε
γηράσκοντα κομίζω, ἐπεὶ μάλα τηλόθι πάτρης
ῆμαι ἐνὶ Τροίῃ σέ τε κήδων ἡδὲ σὸν τέκνα.
καὶ σέ, γέρον, τὸ πρὶν μὲν ὄχοιομεν ὅλβιον εἶναι·
ὅσσον Λέσβος ἄνω, Μάκαρος ἔδος, ἐντὸς ἔέργει
καὶ Φρυγίη καθύπερθε καὶ Ἐλλήσποντος ἀπείρων,
τῶν σε, γέρον, πλούτῳ τε καὶ υἱάσι φασὶ κεκάσθαι.
αὐτὰρ ἐπεὶ τοι πῆμα τόδ’ ἥγαγον Οὐρανίωνες,
αἰεὶ τοι περὶ ἀστυ μάχαι τ’ ἀνδροκτασίαι τε.
ἄνσχεο, μηδ’ ἀλίαστον ὁδύρεο σὸν κατὰ θυμόν·
οὐ γάρ τι πρήξεις ἀκαχήμενος υἱος ἐήσος,
οὐδέ μιν ἀνστήσεις, πρὶν καὶ κακὸν ὄλλο πάθησθα».

535

540

545

550

Ἡ λύση καὶ ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Ἐκτορά

Τὸν δ' ἡμείζετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«μή πώ μ’ ἐς θρόνον ἵζε, διοτρεφές, ὅφρα κεν Ἐκτωρ
κεῖται ἐνὶ κλισίγησιν ἀκηδῆς· ἀλλὰ τάχιστα
λῦσον, ἵν’ ὀφθαλμοῖσιν ἴδω· σὺ δὲ δέξαι ἄποινα
πολλά, τά τοι φέρομεν· σὺ δὲ τῶνδ’ ἀπόναιο, καὶ ἔλθοις
σὴν ἐς πατρίδα γαῖαν, ἐπεὶ με πρῶτον ἔασας».

555

Τὸν δ’ ἄρ’ ὑπόδρα ἴδων προσέφη πόδας ὥκυς Ἀχιλλεύς·
«μηκέτι νῦν μ’ ἐρέθιζε, γέρον· νοέω δὲ καὶ αὐτὸς
Ἐκτορά τοι λῦσαι· Διόν δέ μοι ἄγγελος ἥλθε
μήτηρ, ἢ μ’ ἔτεκεν, θυγάτηρ ἀλίσιο γέροντος.
καὶ δέ σε γιγνώσκω, Πρίαμε, φρεσίν, οὐδέ με λήθεις,
ὅττι θεῶν τίς σ’ ἤγε θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν.
οὐ γάρ κε τλαίη βροτὸς ἐλθέμεν, οὐδὲ μάλ’ ἥβῶν,
ἐς στρατόν· οὐδὲ γάρ ἀν φυλάκους λάθοι, οὐδέ κ’ ὄχῆα
ῥεῖα μετοχλίσσειε θυράων ἡμετεράων.
τῷ νῦν μή μοι μᾶλλον ἐν ἀλγεσι θυμὸν ὀρίνης,
μή σε, γέρον, οὐδ’ αὐτὸν ἐνὶ κλισίγησιν ἔάσω
καὶ ἵκέτην περ ἐόντα, Διὸς δ’ ἀλίτωμαι ἐφετμάξ».

565

“Ως ἔφατ· ἔδεισεν δ’ ὁ γέρων καὶ ἐπείθετο μύθῳ.
Πηλεῖδης δ’ οἴκοιο λέων ὡς ἀλτὸ θύραξε,
οὐκ οἰος, ἀμα τῷ γε δύω θεράποντες ἔποντο,
ἥρως Αὔτομέδων ἡδ’ Ἀλκιμος, οὓς ῥα μάλιστα
τὶ Ἀχιλλεύς ἑτάρων μετὰ Πάτροκλόν γε θανόντα,
οἱ τόθ’ ὑπὸ ζυγόφιν λύον ἵππους ἡμιόνους τε·
ἐς δ’ ἄγαγον κήρυκα καλήτορα τοῖο γέροντος,
καδ’ δ’ ἐπὶ δίφρου εἰσαν· ἔϋσσωτρου δ’ ἀπ’ ἀπήνης
ἥρεον Ἐκτορέης κεφαλῆς ἀπερείσι’ ἄποινα.
καδ’ δ’ ἔλιπον δύο φάρε’ ἔϋννητόν τε χιτῶνα,
ὅφρα νέκυν πυκάσας δοίη οἰκόνδε φέρεσθαι.
δμωὰς δ’ ἐκκαλέσας λοῦσαι κέλετ’ ἀμφὶ τ’ ἀλεῖψαι
νόσφιν ἀειράσας, ὡς μὴ Πρίαμος ἴδοι υἱόν,
μὴ ὁ μὲν ἀχυρώνεη κραδίῃ χόλον οὐκ ἐρύσαιτο.
παῖδα ἴδων, Ἀχιλῆι δ’ ὀρινθείη φίλον ἥτορ,
καὶ ἐ κατακτείνειε, Διὸς δ’ ἀλίτηται ἐφετμάξ.

580

585

τὸν δ' ἐπεὶ οὖν δμωαὶ λοῦσαν καὶ χρῖσαν ἐλαίω
ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλον ἡδὲ χιτῶνα,
αὐτὸς τὸν γ' Ἀχιλλεὺς λεγέων ἐπέθηκεν ἀείρας,
σὺν δ' ἔταροι ήειραν ἐϋξέστηην ἐπ' ἀπήνην.
φύμωξέν τ' ἄρ' ἐπειτα, φύλον δ' ὀνόμηνεν ἐταῖρον.
«μή μοι, Πάτροκλε, σκυδμαινέμεν, αἴ κε πύθηαι
εἰν 'Αιδός περ ἔών ὅτι Ἐκτορα δῖον ἔλυσα
πατρὶ φίλῳ, ἐπεὶ οὖ μοι ἀεικέα δῶκεν ἄποινα.
σοὶ δ' αὖ ἐγὼ καὶ τῶνδ' ἀποδάσσομαι, ὅσσ' ἐπέοικεν».

590

Ἡ ρά, καὶ ἐς κλισίην πάλιν ἦιε δῖος Ἀχιλλεύς.
ἔζετο δ' ἐν κλισμῷ πολυδαιδάλῳ ἔνθεν ἀνέστη,
τοίχου τοῦ ἑτέρου, ποτὶ δὲ Πρίαμον φάτο μῆθον.
«υἱός μὲν δή τοι λέλυται, γέρον, ὃς ἐκέλευες,
κεῖται δ' ἐν λεχέεσσ'. ἄμα δ' ἡρὶ φαινομένηφιν
ὄφεαι αὐτὸς ἄγων· νῦν δὲ μηησώμεθα δόρπου.
καὶ γάρ τ' ἡῦκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου,

600

τῇ περ δώδεκα παιδες ἐνὶ μεγάροισιν δλοντο,
ἔξ μὲν θυγατέρες, ἔξ δ' υἱέες ἥβώντες.
τοὺς μὲν Ἀπόλλων πέφνεν ἀπ' ἀργυρέοιο βιοῖο
χωρόμενος Νιόβη, τὰς δ' Ἀρτεμις ιοχέαιρα,
οὔνεκ' ἄρα Λητοὶ ίσάσκετο καλλιπαρήω.
φῆ δοιώ τεκέειν, ή δ' αὐτὴ γείνατο πολλούς·
τὰ δ' ἄρα καὶ δοιώ περ ἔόντ' ἀπὸ πάντας ὅλεσσαν.

605

οἱ μὲν ἄρ' ἐννημαρ κέατ' ἐν φόνῳ, οὐδέ τις ἦν
κατθάψαι, λαοὺς δὲ λίθους ποίησε Κρονίων·
τοὺς δ' ἄρα τῇ δεκάτῃ θάψαν θεοὶ Οὐρανίωνες.
ἡ δ' ἄρα σίτου μνήσατ', ἐπεὶ κάμε δάκρυ χέουσα,
νῦν δέ που ἐν πέτρησιν, ἐν οὐρεσιν διοπόλοισιν,
ἐν Σιπύλῳ, δθι φασὶ θεάων ἔμμεναι εύνάς

610

νημφάων, αἴ τ' ἀμφ' Ἀχελώιον ἐρρώσαντο,
ἔνθα, λίθος περ ἐοῦσα, θεῶν ἐν κήδεα πέσσει.
ἄλλ' ἄγε δὴ καὶ νῶι μεδῶμεθα, διε γεραιέ,
σίτου. ἐπειτά κεν αῦτε φύλον παῖδα κλαίοισθα,
"Ιλιον εἰσαγαγών· πολυδάκρυτος δέ τοι ἔσται».

615

Ἡ, καὶ ἀναΐξας διν ἀργυφον ὠκὺς Ἀχιλλεὺς
σφάξ· ἔταροι δ' ἔδερόν τε καὶ ἄμφεπον εῦ κατὰ κόσμον,

620

μίστυλλόν τ' ἄρ' ἐπισταμένως πεῖράν τ' ὀβελοῖσιν,
ῶπτησάν τε περιφραδέως, ἐρύσαντό τε πάντα.

625

Αὐτομέδων δ' ἄρα σίτον ἑλών ἐπένειμε τραπέζῃ
καλοῖς ἐν κανέοισιν· ἀτάρ κρέα νεῖμεν Ἀχιλλεύς.
οἱ δ' ἐπ' ὄνείαθ' ἔτοῦμα προκείμενα χεῖρας ἵαλλον.

αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἔξ ἔρον ἔντο,

ἢ τοι Δαρδανίδης Πρίαμος θαύμαξ' Ἀχιλῆα,

630

ὅσσος ἔην οἵος τε· θεοῖσι γάρ ἄντα ἐψήκει.

αὐτὰρ ὁ Δαρδανίδην Πρίαμον θαύμαξεν Ἀχιλλεύς,
εἰσορόων ὅψιν τ' ἀγαθὴν καὶ μῆθον ἀκούων.

αὐτὰρ ἐπεὶ τάρπησαν ἔς ἀλλήλους ὄρόωντες,

τὸν πρότερος προσέειπε γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·

«λέξον νῦν με τάχιστα, διοτρεφές, ὄφρα καὶ ὥδη

635

ὕπνῳ ὑπὸ γλυκερῷ ταρπώμεθα κοιμηθέντες·

οὐ γάρ πω μύσαν ὅσσε ὑπὸ βλεφάροισιν ἐμοῖσιν,

ἔξ οὖ σῆς ὑπὸ χερσὶν ἐμὸς πάϊς ὠλεσε θυμόν·

ἀλλ' ὅτει στενάχω καὶ κήδεα μυρία πέσσω

αὐλῆς ἐν χόρτοισι κυλινδόμενος κατὰ κόπρον·

640

νῦν δὴ καὶ σίτου πασάμην καὶ αἴθοπα οἶνον

λαυκανίης καθέηκα· πάρος γε μὲν οὐ τι πεπάσμην».

“Η ρ̄· Ἀχιλλεύς δ' ἔτάροισιν ἵδε διμωῆσι κέλευσε
δέμνι· ὑπ' αἰθούσῃ θέμεναι, καὶ ρήγεα καλὰ
πορφύρε' ἐμβαλέειν, στορέσαι τ' ἐφύπερθε τάπητας,
χλαίνας τ' ἐνθέμεναι οὐλᾶς καθύπερθεν ἔσασθαι.

645

αἱ δ' ἵσαν ἐκ μεγάροιο δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι,
αἴψα δ' ἄρα στόρεσαν δοιὶ λέχε' ἐγχονέουσαι.

τὸν δ' ἐπικερτομέων προσέφη πόδας ὡκὺς Ἀχιλλεύς·

«ἐκτὸς μὲν δὴ λέξο, γέρον φίλε, μή τις Ἀχαιῶν

650

ἐνθάδ' ἐπέλθησιν βουληφόρος, οὐ τέ μοι αἰεὶ

βουλὰς βουλεύουσι παρήμενοι, ή θέμις ἐστί·

τῶν εἴ τίς σε ἴδοιτο θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν,

αὐτίκ' ἀν ἐξείποι· Ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν,

καὶ κεν ἀνάβλησις λύσιος νεκροῖο γένηται.

655

ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,

ποσσῆμαρ μέμονας κτερεῖζέμεν “Εκτορα δῖον,

ὄφρα τέως αὐτός τε μένω καὶ λαὸν ἐρύκω».

660

107

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα γέρων Πρίαμος θεοειδῆς·
«εὶ μὲν δὴ μ' ἔθέλεις τελέσαι τάφον Ἐκτορι δίψῃ,

660

ῶδε κέ μοι ῥέζων, Ἀχιλεῦ, κεχαρισμένα θεῖης.

οἰσθα γάρ, ως κατὰ ἄστυ ἔέλμεθα, τηλόθι δ' ὅλη
ἀξέμεν ἐξ ὅρεος· μάλα δὲ Τρῶες δεδίαστιν.

ἐννήμαρ πρότερον μέν κ' αὐτὸν ἐνὶ μεγάροις γοάοιμεν,

665

τῇ δεκάτῃ δέ κε θάπτοιμεν, δαινῦτό τε λαός·

ἐνδεκάτῃ δέ κε τύμβον ἐπ' αὐτῷ ποιήσαιμεν,

τῇ δέ δυωδεκάτῃ πολεμίξομεν, εἴ περ ἀνάγκη».

Τὸν δ' αὗτε προσέειπε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς·
«ἔσται τοι καὶ ταῦτα, γέρον Πρίαμ', ως σὺ κελεύεις·
σχήσω γάρ πόλεμον τόσσον χρόνον, ὅσσον ἄνωγας».

670

«Ως ἄρα φωνήσας ἐπὶ καρπῷ χειρα γέροντος

Ἑλλαβε δεξιερήν, μή πως δείσει' ἐνὶ θυμῷ.

οἱ μὲν ἄρ' ἐν προδόμῳ δόμου αὐτόθι κοιμήσαντο,
κῆρυξ καὶ Πρίαμος, πυκινὰ φρεσὶ μήδε' ἔχοντες·
αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς εῦδε μυχῷ κλισίης ἐϋπήκτου·

675

τῷ δὲ Βρισηὶς παρελέξατο καλλιπάρηος.

«Ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε καὶ ὀνέρες ἵπποκορυσταὶ
εῦδον παννύχιοι, μαλακῷ δεδμημένοι ὑπνῷ·
ἄλλ' οὐχ Ἐρμείαν ἐριούνιον ὑπνοῖς ἔμαρπτεν,
ὅρμαίνοντ' ἀνὰ θυμόν, ὅπως Πρίαμον βασιλῆα
νηῶν ἐκπέμψει λαθόνταν ἴεροὺς πυλαωρούς.

680

στῇ δ' ἄρ' ὑπὲρ κεφαλῆς καὶ μιν πρὸς μῆθον ἔειπεν·

«ὦ γέρον, οὕ νύ τι σοί γε μέλει κακόν, οἶον ἔθ' εῦδεις
ἀνδράσιν ἐν δηρίοισιν, ἐπεὶ σ' εἴασεν Ἀχιλλεύς.

καὶ γῦν μὲν φίλον υἱὸν ἐλύσαο, πολλὰ δ' ἔδωκας·

685

σεῖο δέ κε ζωοῦ καὶ τρὶς τόσα δοῖεν ἄποινα

παιδες τοὶ μετόπισθε λελειμμένοι, αἵ κ' Ἀγαμέμνων

γνώῃ σ' Ἀτρεΐδης, γνώσαι δὲ πάντες Ἀχαιοί».

«Ως ἔφατ· ἔδδεισεν δ' ὁ γέρων, κήρυκα δ' ἀνίστη.

τοῖσιν δ' Ἐρμείας ζεῦξ ἵππους ἡμιόνους τε,

690

ρίμφα δ' ἄρ' αὐτὸς ἔλαυνε κατὰ στρατόν, οὐδέ τις ἔγνω.

«Ἄλλ' ὅτε δὴ πόρον ἴξον ἐύρρετος ποταμοῖο,

Ξάνθου δινήεντος, ὃν ἀθάνατος τέκετο Ζεύς,

Ἐρμείας μὲν ἔπειτ' ἀπέβη πρὸς μακρὸν Ὄλυμπον,

ἡώς δὲ κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν,
οἱ δ' εἰς ἄστυ ἔλων οἰμωγῇ τε στοναχῇ τε
ἴππους, ἡμίονοι δὲ νέκυν φέρον. οὐδέ τις ἄλλος
ἔγνω πρόσθ' ἀνδρῶν καλλιζώνων τε γυναικῶν,
ἄλλ' ἄρα Κασσάνδρη, ἵκέλη χρυσέη Ἀφροδίτῃ,
Πέργαμον εἰσαναβάσα φίλον πατέρ' εἰσενόησεν

695

έσταύτ' ἐν δίφρῳ, κήρυκά τε ἀστυβιώτην·
τὸν δ' ἄρ' ἐφ' ἡμίονων ἵδε κείμενον ἐν λεχέεσσι·
κώκυσέν τ' ἄρ' ἔπειτα γέγωνέ τε πᾶν κατὰ ἄστυ·
«Ὄψεσθε, Τρώες καὶ Τρωάδες, "Εκτορ' ίόντες,
εἴ ποτε καὶ ζώοντι μάχης ἐκ νοστήσαντι

700

χαίρετ', ἐπεὶ μέγα χάρμα πόλει τ' ἦν παντί τε δῆμῳ».

“Ως ἔφατ· οὐδέ τις αὐτόθ' ἐνὶ πτόλεϊ λίπετ' ἀνὴρ
οὐδὲ γυνή· πάντας γάρ ἀσχετον ἴκετο πένθος·
ἀγχοῦ δὲ ἔυμβληντο πυλάων νεκρὸν ἀγοντι.
πρῶται τόν γ' ἀλογός τε φίλη καὶ πότνια μήτηρ
τιλλέσθην, ἐπ' ἄμαξαν ἐϋτροχον ἀΐξασαι,
ἀπτόμεναι κεφαλῆς· κλαίων δ' ἀμφίσταθ' ὅμιλος.
καὶ νύ κε δὴ πρόπαν ἥμαρ ἐς ἡέλιον καταδύντα
“Εκτορα δάκρυ χέοντες ὀδύροντο πρὸ πυλάων,
εἰ μὴ ἄρ' ἐκ δίφροιο γέρων λαοῖσι μετηύδα·

705

«εἴξατέ μοι οὐρεῦσι διελθέμεν· αὐτάρ ἔπειτα
ἀσεσθε κλαυθμοῖο, ἐπὴν ἀγάγωμι δόμονδε».

“Ως ἔφαθ· οἱ δὲ διέστησαν καὶ εἰξαν ἀπήνη.
οἱ δ' ἐπεὶ εἰσάγαγον κλυτὰ δώματα, τὸν μὲν ἔπειτα
τρητοῖς ἐν λεχέεσσι θέσαν, παρὰ δ' εἰσαν ἀοιδούς
θρήνων ἔξαρχους, οἵ τε στονόεσσαν ἀοιδὴν
οἱ μὲν δὴ θρήνεον, ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναικες.
τῇσιν δ' Ἀνδρομάχη λευκώλενος ἥρχε γόοιο,
“Εκτορος ἀνδροφόνοιο κάρη μετὰ χερσὶν ἔχουσα·

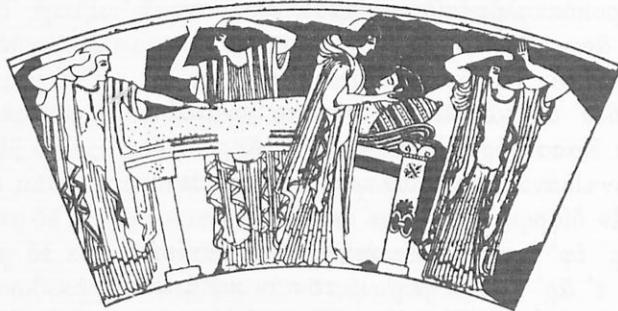
720

«ἄνερ, ἀπ' αἰῶνος νέος ὥλεο, καὸδ δέ με χήρην
λείπεις ἐν μεγάροισι· πάϊς δ' ἔτι νήπιος αὔτως,
ὅν τέκομεν σύ τ' ἐγώ τε δυσάμμοροι· οὐδέ μιν δῆω
ἥβην ἵξεσθαι· πρὸν γάρ πόλις ἥδε κατ' ἄκρης
πέρσεται· ἥ γάρ ὅλωλας ἐπίσκοπος, ὃς τέ μιν αὐτὴν
ρύσκει, ἔχεις δ' ἀλόχους κεδνάς καὶ νήπια τέκνα·

725

730

109

Θρήνος πάνω σέ πτώμα πολεμιστῆ.
(Από έρυθρόμορφο ἀττικό ἀγγεῖο).

αἵ δή τοι τάχα νηυσὶν ὄχήσονται γλαφυρῆσι,
καὶ μὲν ἐγὼ μετὰ τῆσι· σὺ δ' αὖ, τέκος, ἢ ἐμοὶ αὐτῇ
ἔψεαι, ἔνθα κεν ἔργα ἀεικέα ἐργάζοιο,
ἀθλεύων πρὸ ὄνακτος ἀμειλίχου· ἢ τις Ἀχαιῶν
ρίψει χειρὸς ἑλῶν ἀπὸ πύργου, λυγρὸν ὅλεθρον,
χωόμενος, ὡς δή που ἀδελφεὸν ἔκτανεν Ἐκτωρ
ἢ πατέρος ἡὲ καὶ οὐίόν, ἐπεὶ μάλα πολλοὶ Ἀχαιῶν
Ἐκτορος ἐν παλάμησιν ὀδάξῃ ἔλον ἀσπετον οὔδας.
οὐ γάρ μείλιχος ἔσκε πατήρ τεὸς ἐν δαΐ λυγρῇ·
τῷ καὶ μιν λαοὶ μὲν ὁδύρονται κατὰ ἀστυ.

735

ἀρητὸν δὲ τοκεῦσι γόρον καὶ πένθος ἔθηκας,
Ἐκτορ· ἐμοὶ δὲ μάλιστα λελείφεται ἄλγεα λυγρά.
οὐ γάρ μοι θνήσκων λεχέων ἐκ χειρας ὅρεξας,
οὐδέ τί μοι εἴπεις πυκινὸν ἔπος, οὗ τέ κεν αἰεὶ⁷⁴⁰
μεμνήμην νύκτας τε καὶ ἥματα δάκρυ χέουσσα».

745

“Ως ἔφατο κλαίσουσ· ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες.
τῆσιν δ' αὖθ' Ἐκάβη ἀδινοῦ ἐξῆρχε γόροιο.

750

«Ἐκτορ, ἐμῷ θυμῷ πάντων πολὺ φίλτατε πατῶν,
ἢ μέν μοι ζωός περ ἐών φίλος ἡσθα θεοῖσιν.
οἱ δ' ἄρα σεῦ κήδοντο καὶ ἐν θανάτοιο περ αἴσθη·
ἄλλους μὲν γάρ παιδας ἐμοὺς πόδας ὡκὺς Ἀχιλλεὺς
πέρνασχ', ὃν τιν' ἔλεσκε, πέρην ἀλός ἀτρυγέτοιο,
ἐς Σάμον ἔς τ' Ἰμβρον καὶ Λῆμνον ἀμιχθαλόεσσαν.
σεῦ δ' ἐπεὶ ἐξέλετο φυχὴν ταναήκει χαλκῷ,

πολλὰ ρυστάζεσκεν ἔοῦ περὶ σῆμ' ἑτάροιο,
Πατρόκλου, τὸν ἔπεφνες· ἀνέστησεν δέ μιν οὐδὲ ὥς.
νῦν δέ μοι ἐρσήσεις καὶ πρόσφατος ἐν μεγάροισι
κεῖσαι, τῷ ἵκελος, ὃν τ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
οἰς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχόμενος κατάπεφνεν».

755

“Ως ἔφατο κλαίουσα, γύρον δ' ἀλίαστον ὅρινεν.
τῇσι δ' ἔπειθ’ Ἐλένη τριτάτη ἔξηρχε γόοιο.
«Ἐκτορ, ἐμῷ θυμῷ διέρων πολὺ φίλτατε πάντων,
ἡ μέν μοι πόσις ἐστὶν Ἀλέξανδρος θεοειδῆς,
ὅς μ' ἄγαγε Τροίηνδ· ὡς πρὶν ὕφελλον ὀλέσθαι.

760

ἥδη γάρ νῦν μοι τόδ' ἐεικοστὸν ἔτος ἐστίν,
ἔξι οὖ κεῖθεν ἔβην καὶ ἐμῆς ἀπελήλυθα πάτρης·
ἀλλ' οὐ πω σεῦ ἄκουσα κακὸν ἔπος, οὐδὲ ἀσύφηλον·
ἀλλ' εἴ τις με καὶ ἄλλος ἐνὶ μεγάροισιν ἐνίπτοι
διάρεων ἡ γαλόων ἡ εἰνατέρων ἐϋπέπλων,
ἡ ἔκυρὴ — ἔκυρὸς δὲ πατήρ ὡς ἥπιος αἰεὶ —,
ἀλλὰ σὺ τὸν γ' ἐπέεσσι παραιφάμενος κατέρυκες
σῇ τ' ἀγανοφροσύνῃ καὶ σοὶς ἀγανοῖς ἐπέεσσι.
τῷ σέ θ' ἄμα κλαίω καὶ ἔμ' ἄμμορον ἀγνυμένη κῆρ·
οὐ γάρ τις μοι ἔτ' ἄλλος ἐνὶ Τροίῃ εὑρείη
ἥπιος οὐδὲ φίλος· πάντες δέ με πεφρίκασιν».

765

“Ως ἔφατο κλαίουσ·· ἐπὶ δ' ἔστενε δῆμος ἀπείρων.
λαοῖσιν δ' ὁ γέρων Πρίαμος μετὰ μῦθον ἔειπεν·
«Ἄξετε νῦν, Τρῶες, ξύλα ἀστυδε, μηδέ τι θυμῷ
δείσητ· Ἀργείων πυκινὸν λόχον· ἡ γάρ Ἀχιλλεὺς
πέμπων μ' ὥδ' ἐπέτελε μελαινάων ἀπὸ νηῶν,
μὴ πρὶν πημανέειν, πρὶν δωδεκάτη μόλῃ ἡώς».

775

“Ως ἔφαθ·· οἱ δ' ὑπ' ἀμάξησιν βόας ἡμιόνους τε
ζεύγνυνσαν, αἴψα δ' ἔπειτα πρὸ ἀστεος ἡγερέθοντο.
ἐννῆμαρ μέν τοι γε ἀγίνεον ἀσπετον ὕλην·
ἀλλ' ὅτε δὴ δεκάτη ἐφάνη φαεσίμβροτος ἡώς,
καὶ τότ' ἄρ' ἔξεφερον θρασὺν Ἐκτορα δάκρυ χέοντες,
ἐν δὲ πυρῇ ὑπάτῃ νεκρὸν θέσαν, ἐν δ' ἔβαλον πῦρ.

785

“Ημος δ' ἡριγένεια φάνη ριδοδάκτυλος ἡώς,
τῆμος ἄρ' ἀμφὶ πυρὴν κλυτοῦ Ἐκτορος ἥγρετο λαός.
πρῶτον μὲν κατὰ πυρκαϊήν σβέσαν αἴθοπι οἴνῳ

789

791

πᾶσαν, ὁπόσσον ἐπέσχε πυρὸς μένος· αὐτὰρ ἔπειτα
δστέα λευκὰ λέγοντο κατίγνητοί θ' ἔταροί τε
μυρόμενοι, θαλερὸν δὲ κατείβετο δάκρυ παρειῶν.

795

καὶ τά γε χρυσείην ἔς λάρνακα θῆκαν ἐλόντες,
πορφυρέοις πέπλοισι καλύψαντες μαλακοῖσιν.
αἴψα δ' ἄρ' ἔς κοιλην κάπετον θέσαν, αὐτὰρ ὑπερθε
πυκνοῖσιν λάεσσι κατεστόρεσαν μεγάλοισι·
ρίμφα δὲ σῆμ' ἔχεαν, περὶ δὲ σκοποὶ εἴατο πάντῃ,
μὴ πρὶν ἐφορμηθεῖεν ἐϋκνήμιδες Ἀχαιοί.

800

χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον· αὐτὰρ ἔπειτα
εὖ συναγειρόμενοι δαινυντ' ἐρικυδέα δαιτα
δώμασιν ἐν Πριάμοιο, διοτρεφέος βασιλῆος.

"Ως οἵ γ' ἀμφίεπον τάφον Ἐκτορος ἵποδάμοιο.

804

ΜΕΡΟΣ Β'

I. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

II. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- α') Σημασιολογικές
- β') Γραμματικές
- γ') Πραγματικές

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

Α'. ΦΘΟΓΓΙΚΕΣ

α') Φωνηγέντων

1. Ἰωνικό *η* ἀντί *α*: ἀγορή, κλισίη, νηός, νηῆς.
2. ει ἀντί *ε*: ἑτελείετο, Ἐρμείας, πνείω.
3. ου ἀντί *ο*: ούλόμενος, Ούλυμπος, κούρη, κουλεός.
4. υ ἀντί *ο*: ἄγυρις (*ἀγορά*).
5. Ἀσυναίρετα φωνήντα στή *ρίζα* καί τίς καταλήξεις: ἀεθλος, χρυσέω,
δοκέει, φιλέουσα.
6. Συναίρεση τοῦ *ε* + *ο* σέ ευ: ἐμέο — ἐμεῦ, ρύσκεο — ρύσκευ.
7. Παρεμβολή τοῦ *ο* πρίν ἀπό τίς συνηρημένες καταλήξεις τῶν ρημάτων
σέ -άω: ἀντιόωσαν, εἰσορόωντες, ἀσχαλώσι.

β') Συμφώνων

1. Ἀφομοίωση μέ τό ἐπόμενο σύμφωνο τοῦ τελευταίου συμφώνου τῆς πρόθεσης κατὰ ποὺ ἐκθλίβεται: καὸδ δὲ (κατὰ δέ), κάββαλε (κάτβαλε).
2. Διατήρηση τοῦ δ πρίν ἀπό τό μ: ἔδμεν, ὁδμῆ.
3. Ἀνάπτυξη τοῦ τ μετά τό π στίς λέξεις: π(τ)όλις, π(τ)όλεμος.
4. Εύφωνικό ν στήν ἀντωνυμία ἔγρων(ν).
5. Μετάθεση συμφώνων, ἰδίως τοῦ ρ, δταν προηγεῖται α: κραδίη, κρατέρος.

Β'. ΑΡΘΡΑ

Τά ἀρθρα σέ ἀντωνυμική χρήση ἔχουν συνήθως τούς ἔξτης τύπους:

Ἐν. γεν.: τοῖο. Πληθ. ὀνομ. τοί, ταί.

» γεν. τάων
» δοτ. τοῖσι(ν), τῇσι(ν)

Γ'. ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

α') Πρώτη κλίση

1. Μερικά ἀρσενικά τῆς πρώτης κλίσης ἔχουν στήν ὀνομ. τοῦ ἐνικοῦ κατάληξη α: νεφεληγερέτα, ἵππότα, αἰγμητά.

- Κατάληξη ἀρσ. στή γεν. τοῦ ἑνικ. -αο ἥ -εω(ω): Ἀτρεῖδαο, ἐκατη-βελέταο, ἵκετεω, ἔϋμμελίω.
- Καταλήξεις τῆς γεν. τοῦ πληθ. -άων καὶ -έων: αἰχμητάων, θυράων, πασάων καὶ πασέων, πολλέων, μελαινέων.
- Κατάληξη τῆς δοτ. τοῦ πληθ. -ῆσι(ν) ἥ -ης ὀντί -αις: κλισίγσι, αἰει-γενέτησι, πνοιῆς.

β') Δεύτερη κλίση

- Κατάληξη τῆς γεν. τοῦ ἑν. -οιο: χωριμένοιο, φόβοιο, ἐλάφοιο.
- Κατάληξη τῆς δοτ. τοῦ πληθ. οισι(ν): οἰωνοῖσι, Δαναοῖσι, ἑτέροισι.

γ') Τρίτη κλίση

- Κατάληξη τῶν πλάγιων πτώσεων τῶν ὄνομ. σέ -εύς: -ῆος, -ῆι, -ῆα: Ὄδυσσηος, Ἀχιλλῆι, Ἱερῆα.
- Αἰτιατ. σέ -ν καὶ σέ -α τῶν βαρύτ. ὄνομ. σέ -ις καὶ -υς: ἔριν καὶ ἔ-ριδα, κόρυν καὶ κόρυθα.
- Κατάληξη τῆς δοτ. τοῦ πληθ. σέ -εσι(ν): κύνεσσι(ν), Μυρμιδόνεσ-σι(ν), ἀριστήεσσι(ν).
- Διατήρηση τοῦ ι τῶν φωνηεντόλ. ὄνομ. σέ -ις: πόλιος, ὕβριος, πο-λίεσσι.

δ') Ύδιαιτερες πτωτικές καταλήξεις

- Κατάληξη γεν. καὶ δοτ. ἑνικ. καὶ πληθ. ὅλων τῶν κλίσεων -φι(ν) (-ηφι, -οφι, -εσφι): δεξιτερῆφι(ν), ξυγόφι(ν), ὅχεσφι(ν).

ε') Επίθετα

- Τό ἐπίθετο πολὺς - πολύ κλίνεται καὶ στούς δύο ἀριθμούς καὶ κατά τὴν τρίτην καὶ κατά τὴν δεύτερην κλίσην:
πολὺς καὶ πολλός, πολέες καὶ πολλοί
πολὺ καὶ πολλόν.
- Τό ἐπίθετο σῶς βρίσκεται καὶ μέ τὸν τύπο σόος.

ζ') Ἀριθμητικά

- Τύποι τοῦ ἀριθμ. δύο: δοιώ, δύω, δοιοί, δοιαι.
- Αἰολικός τύπος πίσυρες ὀντί τέσσαρες.
- ἐσίκοσι(ν) ὀντί εἴκοσι(ν).
- Ἀρχαῖοι τύποι τακτικοῦ: δεύτατος, τέτρατος.

Δ'. ΑΝΤΩΝΥΜΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

α') Προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν:

1. Στή γεν. τοῦ ἐνικοῦ: ἐμέο, ἐμεῦ, ἐμεῖο, μευ, ἐμέθεν
σέο, σεῦ, σεῖο, σευ, σέθεν
ἕο, εῦ, εἴο, εύ, ἔθεν.
2. Στήν ὀνομ. τοῦ πληθυντ. ἡμεῖς - ἄμμες
ὑμεῖς - ὕμμες.
3. Στή δοτ. τοῦ πληθυντ.: ἡμῖν - ἥμιν - ἄμμι(v)
ὑμῖν - ὕμιν - ὕμμι(v)
4. Στήν αἰτ. τοῦ πληθυντ. ἡμέας - ἄμμες
ὑμέας - ὕμμες.

β') Ἐπαναληπτικῆς:

Αἰτ. ἐνικ. τῆς ἐπαναληπτ. ἀντων. αὐτός - ή - ό καί στά τρία γένη: μιν
(αὐτόν, -ήν, -ό).

γ') Δεικτικῶν:

1. Οἱ τύποι ὁ, ἡ τὸ (οἱ αἱ καὶ τοί, ται) ὡς δεικτικές ἀντωνυμίες.
2. Ἡ ἀντωνυμία ἔκεινος χωρίς τό ἐ: κεῖνος.

δ') Κτητικῶν:

ἐμὸς
-σός, τεὸς
-έός, ἐή, ἔόν (ὅς, η, ὅν).

ε') Ἀναφορικῶν:

1. Οἱ τύποι ὅ, ἥ, τό, μέ σημασία ἀναφορ. ἀντωνυμίας.
2. Ἡ γεν. ἀρσεν. τοῦ ἐνικοῦ: ὅου (οὐ) καὶ θηλ. ἔης (ης).
3. Τό οὐδέτερο τῆς ἀντων. ὅστις: ὅττι.

ζ') Αόριστων:

1. Ἡ γεν. καὶ δοτ. τῆς ἀντωνυμίας τίς: τέο, τευ - τέω, τῷ.
2. Τό οὐδέτερο: ὅτι, ὅττι - ὅτευ, ὅττεο - ὅττεω.

Ε'. ΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

α') Αὔξηση καὶ ἀναδιπλασιασμός

α') Αὔξηση: Παρωχημένοι χρόνοι χωρίς αὔξηση: διαστήτην, λίσσετο,
βάλλε, καλέσσατο, γένετο.

β') Ἀναδιπλασιασμός: Γίνεται πολύ συχνά καί στόν ἐνεργ. καί μέσο ἀό-
ριστο β' σ' ὅλες τίς ἐγκλίσεις: πεπιθεῖν, τεταρπόμενοι, κεχαροίατο.

β') Προσωπικές καταλήξεις

α') τῆς Ὀριστικῆς:

1. Κατάληξη τοῦ β' ἐν. προσ. στό μέλλοντα σέ -έαι: παρελεύσεαι, δυνήσεαι.

2. Χρήση μεικτοῦ ἀορίστου α' καὶ β': ἔσον, ἔβήσετο.

3. Κατάληξη γ' πληθ. παθ. ἀορ. σέ -(θ)εν: ἥγερθεν, τάφεν, ἔμιγθεν.

4. Κατάληξη γ' πληθ. παθ. παραχ. σέ -αται (-νται) καὶ ὑπερσυντ. σέ -ατο (-ντο): δεδαίαται, κατακείαται, δεδμήσατο, ἐφθίατο, κέατο.

5. Χρήση ἐκτεταμένων τύπων μερικῶν ρημάτων: θαλέθω (θάλλω), φθινύθω (φθίνω).

6. Πολύ συχνή χρήση θαμιστικῶν ρημάτων μέ κατάλ. -σκω: καλέσκε, δηησάσκετο, ἔσκε (εἴμι).

β') τῆς Ὑποτακτικῆς:

1. Ἐγκλιτικό φωνῆν ε καὶ ο ἀντί η καὶ ω: θείομεν, ἐλάσεαι, (ἴνα) εἰδετε.

2. Καταλήξεις -μι, -σθα, -σι καὶ στά ρήματα σέ -ω: τύχωμι, ἐθέλησθα, φύγῃσι.

γ') τῆς Εὔκτικῆς:

Κατάληξη γ' πληθ. μέσου ἀορ. α' σέ -ατο: κεχαροίατο, πυθοίατο.

δ') τοῦ Ἀπαρεμφάτου:

1. Τό ἐνεργ. ἀπαρέμφατο ἔχει καταλήξεις -εν, -εναι, -μεναι: πεισέμεν, φανήμεναι, ἐλθέμεναι.

ε') Ἰδιαίτεροι σχηματισμοί τῶν χρόνων μερικῶν ρημάτων:

1. Σχηματισμός τοῦ ἀορ. β' τοῦ ρ. ἔρχομαι ἀπό θέμα ἐλυθ- : ἤλυθον.

2. Σχηματισμός μέσου ἀορ. α' τοῦ ρ. λύω χωρίς -σα: λύμην, λύτο.

3. Ὑποτακτ. ἀορ. β' τοῦ βαίνω: βήω (βῶ).

4. Προστακτ. ἀορ. β' τοῦ κλύω: κλῦθι (ἀπό ἀρχαῖο τύπο ἔκλυν).

γ') Ἀνώμαλα ρήματα

α') εἰμί:

1. Διατήρηση τοῦ θέματος ἔσ- στά πρόσωπα: ἔσσιν (εἶ), ἔσσο (ἴσθι), ἔσκε (ἴην θαμιστ.).

2. Ἀσυναίρετοι τύποι: ἔην (ῆν), ἔω (ῶ), ἔωσι (ῶσι), ἔὼν (ῶν).

3. Κατάληξη βαρύτονων στήν εὔκτ.: ἔοις (εὕης), ἔοι (εὕη).

4. Ἀπαρέμφατο: ἔμμεν καὶ ἔμμεναι (εἴλναι).

β') οἰδα:

1. β' ἐν. ἐνεστ. ὅριστ. οἶδας καὶ α' πληθ. ἴδμεν.
2. Τό ἀπαρέμφ. καὶ τό θηλ. τῆς μετχ. ἀπό τό θέμα ίδ- : ιδμεναι, ιδυῖα.
3. Μέλλοντας εἰδήσω (ἀπό ἄχρηστο εἶδω) καὶ ἀπαρέμφατο εἰδησέμεν.

γ') φημί:

Σχηματισμός στή μέση φωνή: φάσι, ἔφατο, ἔφαντο, φάσθε, φάσθαι.

δ') εἴμι:

Σχηματισμός τοῦ παρατ. ἀπό θέμα -ι: ισαν (ιγσαν).

ε') κεῖμαι:

Ἐπικός τύπος στό γ' πληθ.: κέονται.

ΣΤ'. ΑΚΛΙΤΑ

α') Προθέσεις

α') Ἐπιρρηματική χρήση τῶν προθέσεων: μετὰ δ' ἵὸν ἔγκε, ἀπὸ πατρὶ φίλω δόμεναι, νεῶν ἀπο.

β') Παρασχηματισμοί τῶν προθέσεων:

1. Ἡ πρόθεση εἰς στόν τύπο ἔς.
2. Ἡ πρόθεση ἐν στούς τύπους εἰν καὶ ἐνι.
3. Ἡ πρόθεση πρὸς στοὺς τύπους προτὶ καὶ ποτὶ.

β') Σύνδεσμοι

Συνηθισμένοι σύνδεσμοι στόν "Ομηρο: ἡμὲν - ἡδὲ (καὶ - καὶ), αὐτὰρ (δέ), οὕνεκα (ὅτι, διότι), κε(ν) (ἄν δυνητ.), αἱ κε (εἰ, ἄν, ἐάν), ὅφρα (ἴνα), ἄρα, ἄρ, ἥτι, νυ(ν) (συμπερασματ. καὶ βεβαιωτ.).

γ') Ἐπιρρήματα

α') Σέ χρήση ἐπιρρηματική ἀπαντᾶ ἡ αἰτιατική τοῦ οὐδετ. πολλῶν ἐπιθέτων στόν ἐνικό καὶ πληθ.: μέγα φωνήσας, ἀδινά στενάχων, πολλὸν ἀπο.

β') Σηνιθισμένα ἐπίσης ἐπιρρήματα: σάφα, νόσφι, ἀέκητι, σχα, ἀντιβίην, διαμπερές κ.ἄ.

δ' Μόρια σέ σύνθεση

α') Στερητικό νη: νήπιος, νώνυμος, νηλεής.

β') Ἐπιτατικά ἀγα-, ἐρι-, ἀρι-, ζα: ἀγακλυτός, ἐρίβωλος, ἀριπρεπής, ζάθεος.

II. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

α') ή μῆνις -ιος = δργή, θυμός. —άειδω = λέγω μέ ωδή, φάλλω, τραγουδῶ, μτβτ. —οὐλόμενος = δλόμενος, μέ ένεργ. σημ. = δλέθριος. Άρρ. β' τοῦ δλλυμαι· κυρίως: ὁ ἄξιος γιά δλεθρο, δ καταραμένος. —ἔθηκε· τίθημι = δίνω, προξενῶ. —ἴφθιμος = ἀκμαῖος, γενναῖος. —προϊάπτω = στέλνω —"Αἰδι· δοτ. τοπ. τοῦ ἀχρηστού δνόμ. Άις· συνηθισμένη δνομ. Άιδης = ὁ ἀόρατος θεός τοῦ "Αδη (στερ. α + Φιδ.) —αύτούς· τά σώματά τους, ἀντιθ. στό φυχάς —τὰ ἐλώρια = ἡ λεία (ἔλωρ, ἐλεῖν). —τεύχω = κατασκευάζω, κάνω. —οἰωνὸς = ὅρνεο, —πᾶσι = στά κάθε εἰδους. —έτελείετο = ἔκπληρωνόταν· τελείω, παράλλ. τύπος τοῦ τελέω. —βουλὴ = θέληση, ἀπόφαση. —ἔξ οὖ δή· ἐννοεῖται καί πάλι τό ἄειδε = φάλλε ἀπό τότε ἀκριβώς πού... Πρβλ. καί 'Οδύσσ. α 10: τῶν ἀμόθεν. —τὰ πρῶτα = γιά πρώτη φορά. —διαστήτην ἔρισαντε = ἥρθαν σέ διάσταση, ἀφοῦ φιλονίκησαν. —δῖος = θεῖκός, ἐπιφανής, ὑπέροχος (divus).

Σημ. α'. 'Από τίς σημασίες κάθε λέξης πού ἀναγράφονται ή τελευταία είναι ἔκεινη πού ἀρμόζει περισσότερο στήν ἔννοια τοῦ κειμένου.

Σημ. β'. Οί σύνδεσμοι καί τά μριά στόν "Ομηρο ἔχουν διάφορες σημασίες. Κάποτε παρεμβάλλονται χωρίς νά ἐπηρεάζουν τό λόγο. Στήν περίπτωση αύτή δέν ἐρμηνεύονται στίς σημειώσεις.

β'). Πατρωνυμ. ἀπό τό Πηλεύς: Πηλεΐδης, Πηλεϊάδης, γεν. Πηληιάδεω.

γ') Μῆνιν 'Αχιλλῆος: Οι στίχοι 1-7 συνοψίζουν ὅλη τήν ύπόθεση τῆς 'Ιλιάδας καί ταυτόχρονα προεξαγγέλλουν τή δραματικότητα τῶν γεγονότων, πού προηλθαν ἀπό τή φιλονικία τῶν δύο ἡγεμόνων. —Θεά: 'Ο ποιητής ἐπικαλεῖται ἀόριστα τή θεότητα πού προστατεύει τήν ποιητική δημιουργία, γιά νά τόν ἐμπνεύσει στή σύνθεση τῆς 'Ιλιάδας. Ή θεότητα αύτή είναι ή Μούσα η οι Μούσες, κόρες τοῦ Δία καί τής Μνημοσύνης, κι αύτές θεές τοῦ 'Ολύμπου. (Πρβλ. καί 'Οδύσσ. α 1). Σέ δρισμένα σημειά τῆς 'Ιλιάδας η ἐπίκληση αύτή ἀνανεώνεται: Ἐσπετε νῦν μοι Μούσαι, Όλύμπια δώματ' ἔχουσαι. —Πηλεϊάδης 'Αχιλλεύς: 'Ο 'Αχιλλέας ἥταν γιός θυητοῦ, τοῦ Πηλέα, πού βασίλευε στή Φθία τῆς Θεσσαλίας· δ λαός του ἥταν οι Μυρμιδόνες. Οι θεοί ἀγάπησαν καί προστάτεψαν τόν Πηλέα τόσο πολύ, ώστε τοῦ ἔδωσαν ώς σύζυγο τή νηρήιδα Θέτη καί παρακάθισαν οι ἤδιοι στό τραπέζι τοῦ γάμου. Μοναδικό παιδί ἀπό τό γάμο αύτό γεννήθηκε ὁ 'Αχιλλέας, πού δ "Ομηρος τόν ἔξυμνει ώς τόν κατεξοχήν ἥρωα τοῦ πολέμου (βλ. Εισαγ.). 'Αχαιοί: "Οπως καί στήν 'Οδύσσεια, μέ τό ὄνομα τοῦτο δνομάζονται οι

Ἐλληνες πού ἔλαβαν μέρος στὸν Τρωικό πόλεμο. Λέγονται καὶ Ἀργεῖοι, ἵσως γιατί κατά τὴν μυθολογία οἱ Μυκῆνες εἶχον ὡς μητρόπολή τους τὸ Ἀργος, ἀπό τό δποιο ἔγιναν πιό δυνατές ἀργότερα. Ὄνομάζονται ἀκόμη Δαναοὶ ἀπό τὸ μυθολογικό βασιλέα τοῦ Ἀργους Δαναό, πού ἦρθε ἀποικος ἀπό τὴν Αἴγυπτο. —τεῦχε ἐλώρια κύνεσσι οἰωνοῖσι τε: κατά τὴν θρησκευτική πίστη τῶν ἀρχαίων πολὺ μεγάλη δυστυχία γιά ἔνα θυντό εἶναι νά μήν του γίνει ἡ κανονισμένη ταφή ἀλλά νά καταντήσει τό σῶμα του τροφή τῶν θηρίων καὶ τῶν ὄρνεων. Στήν περίπτωση αὐτή ἡ ψυχή δέ βρίσκει ήσυχία στὸν Ἀδη. —Ἀτρεῖδης: Ο Ἀγαμέμνονας καὶ ὁ Μενέλαος, πού βασιλεύουν ἀντίστοιχα στίς Μυκῆνες καὶ στὴ Σπάρτη, εἶναι παιδιά τοῦ Ἀτρέα καὶ τοῦ τοις γιός του Πέλοπα, ἰδρυτὴ ἴσχυρότατου χράτους στή χώρα, πού ἀπό αὐτού ὄνομάστηκε Πελοπόννησος.

α') 237-241: —φηγός = δρύς. —ικάνω = ἔρχομαι, φτάνω. —άμφι μιν = γύρω του. —θέω = τρέχω. —ἄλογος = σύζυγος. —εἴρομαι = ρωτώ. —παῖδας = γιά τά παιδιά. —κασίγνητος = ἀδελφός. —ό ἔτης = συγγενής, φίλοις. —ό πόσις = ó σύζυγος. —ἔπειτα = ἔπειτα, στή συνέχεια. —ἄνωγα = προστάξω παρκμ. μέ σημασία ἐνεστ. —έξειης = κατά σειρά, ἔδινε δηλ. προτροπή σ' ὅλες νά προσεύχονται στούς θεούς. —δὲ = ώστόσο. —τό κῆδος = ἡ λύπη, τό πένθος. —έφηπτο = (τίς) ἔβρισκαν· ρ. ἐφάπτω.

242-253: —ό δόμος = ἡ κατοικία, ἀνάκτορα (δέμω). —ξεστὸς = λεῖος, γιαλιστός. —ξεστῆς αἰθούσης = μέ στοές πού σχηματίζονται μέ κίονες ἀπό πελεκημένο καί ἄρα γιαλιστερό μάρμαρο. —τετυγμένον· ρ. τεύχω = κατασκευάζω. —αὐτάρ· σάν συμπλεκτ. σύνδεσμος = καί. —δεδημημένος· ρ. δέμω = οἰκοδομῶ. —μνηστὴ ἄλοχος = ἡ γυναίκα πού τή ξήτησαν σέ γάμο, ἡ νόμιμη σύζυγος. —κούρη = νεαρή γυναίκα, κόρη. —τέγεος = στεγασμένος (τέγω, στέγω = στεγάζω· λατ. *tēgo*). —αἰδοῖος = ó ἄξιος γιά σεβασμό, σεμνός. —ἐνθα = ἔκει, δηλ. μπαίνοντας στό πανέμορφο ἀνάκτορο του Πριάμου (στ. 242). —ἡπιόδωρος μήτηρ = γλυκιά, στοργική μητέρα (*ηπιος* + δῶρα). —εἰσάγουσα = φέροντας μέσα. —εἶδος = μαρφή· ωΐτ. τῆς ἀναφ. —ἐν φῦ· ἐνέργυ = ἔσφιξε. —ἐκ τ' ὄνόμαζε = τόν προσφωνούσε, μέ τ' ὄνομά του· ó στ. 253 ἐπαναλαμβάνεται πολύ συχνά στόν "Ομηρο".

254-262: —τίπτε· τί ποτε; = γιατί ἄραγε; —θρασὺς = ἄγριος. —ἢ μάλα δὴ = ἀσφαλῶς. —τείρω = κατατρίβω, καταπονῶ. —δυσώνυμος = ἔκεινος πού τ' ὄνομά του προκαλεῖ κακό, καταραμένος (δυσ + ὄνυμα, ὄνομα). —ἐνθάδε· σύναψε το μέ τό ἐλθόντα. —ἀνήκεν = παρόρμησε. —ἄκρη πόλις = τό φηλό μέρος τῆς πόλης, ἡ ἀκρόπολη. —χεῖρας ἀνέχω = ύψιλον τά χεριά, προσεύχομαι. —μελιτῆνς = γλυκός σάν τό μέλι. —ἐνείκω. ὑποτακτ. ἀορ. ρ. φέρω, ἥνεικα. —σπείσης· ρ. σπένδω. —καύτός· ἀντίθ. μέ τό ἀθανάτουσι· δηλ. ὅχι μόνο τούς θεούς νά τιμήσεις ἀλλά καί σύ νά αἰσθανθεῖς ἀνακούφιση. —ὄνήσεαι· ὄνιναμαι = ἀπολαμβάνω, εὐχαριστέμαι. —ἀνδρὶ δέ· τό δέ στή σημασία τού γάρ. —κεκμηῶτι· κεκμηώς ἀντί κεκμηκώς· πρκμ. τού κάμνω = κουράζομαι. —άέξει· ἀέξω = αὐξάνω. —τύνη· σύ.

263-278: μέγας = φηλός. —κορυθαίολος = πού ἀνεμίζεται ὁ λόφος (ἡ φούντα) τῆς περικεφαλαίας του· ἐπομένως εὐκίνητος, δρμητικός. —μοι = γιά χάρη μου, γιά μένα. —ձείρω = στκώνω, προσφέρω. —μελίφρων = πού

γλυκαίνει τή ψυχή. —ἀπογυιόω = παραλύω τά μέλη· γνῖα = μέλη. —λάθιμωμαι· λανθάνω, λήθω στούς μέσους τύπους = ξεχνῶ· μή λάθιμαι μένεος = μή χάσω τήν όρμή μου. Λέγεται καὶ ἡ ἀντίθετη ἔκφραση: μῆνσασθαι θούριδος ἀλκῆς. —χερσὶ δέ... = ἀλλωστε μέ χέρια. —λείβω = χύνω κρασί γιά σπονδή. —αἴθοψ = λαμπρός, πού σπιθίζει (αἴθω = λάμπω). —ἄζομαι = φοβιούμαι, ἀπό εύσέβεια ἀποφεύγω κάτι. —οὐδέ πη = μέ κανένα τρόπο. —ἔστι· ἔξεστι. —κελαινεφής = πού μαζεύει τά μελανά σύννεφα (κελαινός). —ἐπιθ. τοῦ Δία. —ό λύθρος = λάσπη ἀπό αἷμα καὶ χώμα. —πεπαλαγμένος = λερωμένος, πιτσιλισμένος (ρ. παλάσσομαι, πηλός, λατ. palus). —νηὸς = ναός. —ἀγελείη· πού παίρνει τή λεία· ἐπιθ. τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπειδή αὐτήν ἐπικαλοῦνταν στίς ληστρικές ἐπιδρομές. —τά θύεα = οἱ θυσίες, οἱ προσφορές. —ἀοιλίζω = συγκεντρώνω. —πέπλος = γυναικεῖο φόρεμα. —τοι· σύναψέ το μέ τό ἔστι = εἶναι γιά σένα, εἶναι κατά τή γνώμη σου. —χαρέστατος = πολὺ ώραίος. —ἡγύκομος = μέ ώραία μαλλιά. —θὲς καὶ ὑποσχέσθαι· τό ἀπαρέμφ. σάν προστ. Ἀντικμ. τοῦ ὑποσχέσθαι εἶναι τό ίερευσμέν. —ῆνις = ἐνός ἔτους, χρονιάρικος. —ῆκέστας· ἷκεστος = ἀδάμαστος (στερ. α + κεστός, κεντός, κεντέω), κυρίως ἀκέντητος. —αἴ κε = ὅν. —έλεω = σπλαγχνίζομαι. —ἀπόσχῃ· ἀπέχω μετβ. = κρατῶ μακριά, ἀπομακρύνω. —μήστωρ φόβοιο = πού ἐπινοεῖ τρόπους νά προκαλέσει φυγή, πού προκαλεῖ φόβο.

279-285: μετελεύσομαι· μετέρχομαι = πηγαίνω πρός κάποιον. —εἰπόντος (ἐμοῦ) = σ' ὅ, τι τοῦ πῶ. —αὐθί = ἔκει, στόν τόπο πού βρίσκεται. —χάνοι γαϊά οἱ = ν' ἀνοίξει γι' αὐτόν ἡ γῆ, νά τόν καταπιεῖ ἡ γῆ· ρ. χάσκω. —πῆμα· κατγρμ. στό μν. —τοῖο· τοῦ... —εῖσω "Αἰδος· δόμον" Αἰδος = στόν "Αδη. —ἄτερπος· ἀντί ἀτερπής = δυσάρεστος, πικρός. —ή οἰζὺς = ἡ λύπη, ἡ δυστυχία. —ἔκλειλαθέσθαι = ὅτι λησμόνησε δλότελα.

γ') Σκαιαὶ Πύλαι: Ἡταν ἡ κύρια πύλη στό τείχος τοῦ Ἰλίου, στ' ἀριστερά τῆς πόλης (σκαιός = ἀριστερός). —φηγός: Τό δέντρο αὐτό στήν εἰσοδο τοῦ τείχους ἥταν γιά τούς Τρώες δέντρο ιερό, ἀφιερωμένο στό Δία. —δόμον περικαλλέα Πριάμοιο: Τά ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου ἥταν συγκρότημα ἀπό πολλά κτίρια, δύως γινόταν καὶ μέ τ' ἀνάκτορα τῆς Ἐλλάδας (Μυκηνῶν, Τίρυνθας, Κρήτης κ.ἄ.). Τό κύριο μέρος τοῦ ἀνακτόρου ἥταν πάντοτε τό μέγαρον (δῶμα) καὶ μπροστά σ' αὐτό ἡ αἴθουσα. Μέσα στήν αὐλή ὅμως ὑπῆρχαν κι ἀλλα κτίρια πού χρησίμευαν ως κατοικίες τών παιδιών τοῦ βασιλιά, ως γυναικωνίτες, ἀποθήκες, λουτρώνες κτλ. Στό ἀνάκτορο τοῦ Πριάμου πρέπει νά φανταστοῦμε στήν αὐλή, δεξιά κι ἀριστερά, σειρά ἀπό τέτοια κτίρια, πού ἔκαναν ἐντύπωση μέ τούς ώραίους κίονες στήν εἰσοδο καθενός

(ξεστῆς αιθούσησι). —χερσὶν ἀνίπτοισιν: Κατά τοὺς ἡρωικοὺς χρόνους ἦταν ἔθιμο θρησκευτικό νά πλύνουν τά χέρια πρὶν κάνουν θυσία ἢ σπονδή.

286-341

α') 286-296: —μολοῦσα = ἀφοῦ ἤρθε· ρ. βλάσκω - ἔμολον. —κέλομαι = παρακαλῶ, διατάζω. —κατὰ ἄστυ = στήν πόλην. —θάλαμος = ίδιαίτερο δωμάτιο ὅπου φυλάγονταν τά πολύτιμα πράγματα. —κηώεις = εὐωδιαστός. —οἱ· τῇ Ἐκάβῃ. —παμποίκιλα = ὀλοκέντητα. —ἔργα = ἐργάζειρα. —θεοειδῆς = θεόμορφος. —ἐπιπλῶς = ὅταν ἔπλευσε, ταξίδεψε· ρ. ἐπιπλέω. —τὴν ὁδὸν ἦν = στό ταξίδι πού. —ἀνήγαγε = ἔφερε ἐπάνω. Ἡ ἀνά, ἐπειδή τό ταξίδι ἔγινε πρός τά βορινά. —εὔπατέρεια = ἀρχοντική. Κυρίως, αὐτή πού ἔχει εὐγενή πατέρα. —ἀειραμένη· ἀείρω· Z 264. —δῶρον· κατηρ. —νείατος = τελευταῖος. —βῆ λέναι = ξεχίνησε. —μετασεύομαι = πηγαίνω γρήγορα.

297-304: —τῆσι· στήν Ἐκάβῃ καί τίς ἄλλες. —ῶιξε· οἴγω = ἀνοίγω. —Κισσηὶς = ἡ κόρη τοῦ Κισσέα. —ἔθηκαν· τιθῆμι στή σημασία τοῦ κάνω. —ὅλοισυγῇ = μέ φωνές. —εὔχομαι = κάνω δέηση, παρακαλῶ. —ἀράομαι = προσεύχομαι.

305-311: —ρυσίπτολις = πού προστατεύει, πού σώζει τήν. πόλη (ρύμοιαν + πτόλις). —ἄξον· ἀγνυμι = σπάζω. —δῆ = πλέον, πιά. —στ. 308-310 = 274-276. —ἀνανεύω = σηκώνω ἀρνητικά τό κεφάλι, ἀρνιέμαι.

312-325: —δῶμα = κατοικία, ἀνάκτορο. —τεύχω = κατασκευάζω, κτίζω. —ἐριβῶλαξ = γῆ πού ἔχει μεγάλους βώλους ἀπό χῶμα, γύνιμη (ἐπιτατ. ἐρι + βῶλαξ). —τέκτων = τεχνίτης. —ἐνθα = ἔκει. —πάροιθε· σύναψέ το μέ τό δουρόδος = ἀπό τό μπροστινό μέρος τοῦ δόρατος. —περὶ δὲ = καί γύρω στή βάση τῆς αἰχμῆς. —περὶ θέε = τήν τριγύριζε· ρ. θέω = τρέχω. —ο πόρκης = κρίκος. —τόν δέ· τόν Ἀλέξανδρο. —τά τεύχεα = τά ὅπλα. —ἔπω = ἀσχολοῦμαι μέ κάτι. —ἀγκύλος = ἀγκυλωτός, κυρτός. —ἀφάω = φηλαφῶ. —μετά = μεταξύ. —ῆστο· ἥμαι. —νεικέω = κάνω ἐπίπληξη. —αἰσχρὰ ἔπη = βαριά, προσβλητικά λόγια.

326-331: —δαιμόνιος = ἀλλόκοτος. —οὐ καλά = ὅχι καλά, ὅχι όρθια. —μέν· βεβαιωτ. —ό χόλος = ὁ θυμός. —φθινύθω = μαραίνομαι, χάνομαι. —αἴπνις = φηλός. —μάρναμαι· = μάχομαι. —ἡ ἀυτὴ = κραυγή τῆς μάχης, ἡ μάχη. —ἀμφιδέδηη = ἄναψε γύρω· δαιώ = καίω. —μαχέσαιο ἀν = θά ἔ-

κανες ἐπίπληξη, θά τά ἔβαζες. —δν τινά που· ή πρόταση εἶναι ἀναφ. ύποθ. = ἄν τυχόν κάποιουν. —μεθιέντα· μεθίημι = ἀφήνω, παραμελῶ. —στυγερὸς = φρικαλέος. —ἄνα· ἐπίρρ. μέ εἴννοια προσταγῆς = (σήκω) ἐπάνω. —δήιος = καυστικός, καταστρεπτικός (δαίω). —θέρηται· θέρομαι = καίομαι.

332-341: —ή αἰσα = τό πρέπον, τό δρόθο· κατ' αἰσαν = δρθά, δίκαια, ὅπως μου ἔξιζε. —οὐδ' ὑπὲρ αἰσαν = δχι πέρα δπό τό δρθό, δχι ἀδικα. —τοῦνεκα = γι' αὐτό τό λόγο. —σύνθεο· συντίθεμαι = βάζω στό νοῦ μου, —προσέχω τό λόγο κάποιουν. —οὐ τοι = ἀλήθεια δχι. —νέμεσις -ιος. ἀγανάκτηση. —τό ῥχος = ή λύπη. —προτρέπομαι = στρέφομαι πρός κάτι, παραδίνομαι. —παρειποῦσα· παρεῖπον = παρακίνησα, ἔπεισα. —ὅρμησε· δρμάω· μιβτ. = κάνω κάποιον νά κινθεῖ. —μοι καὶ αὐτῷ = ὅπως καὶ σέ μένα τόν ἴδιο. —λώιον· λῷον· συγχρ. τοῦ ἀγαθός —ἐπαμειβομαι = πηγαίνω μέ τή σειρά. —ἐπιμένω = περιμένω. —ἀρήια = πολεμικά. —δύω = νά ντυθώ, νά φορέσω. —μέτειμι = ἔρχομαι κατόπι, ἀκολουθώ. —κιχήσεσθαι· κιχάνω, κάχημι = συναντώ.

β') Ἰων. τύπος τοῦ ρ. ἐπιπλέω: ἐπιπλώω καὶ μετχ. ἀορ. β' ἐπιπλώς.
—Δοτική τοῦ ὄντος νέμεσις: νεμέσι ἀντί νεμέσει.

γ') ἐς θάλαμον κηώεντα: Τό δωμάτιο, ὅπου φυλάγονταν τά φορέματα εὐωδίαζε, ἀπό τά ἀρώματα πού ἔβαζαν ἀνάμεσά τους, γιά νά τά προφυλάγουν ἀπό τό σκώρο ἀλλά καὶ γιά νά ἀποκτοῦν ὡραία καὶ μόνιμη μωρωδιά. —ἔργα γυναικῶν Σιδονίων: Τά λεπτά καὶ περίτεχνα κεντήματα τῶν πέπλων ἦταν προϊόντα ἀνατολίτικης χειροτεχνίας, ὅπως γινόταν καὶ κατά τή βυζαντινή ἐποχή καὶ σήμερα ἀκόμα. Ίδιως οἱ πόλεις τῆς Φοινίκης ἦταν κέντρα βιομηχανίας εἰδῶν πολυτελείας, ὅπως εἶναι πολύτιμες βαφές, ἀρώματα κ.ἄ. Ίδιαιτέρως ἀναφέρεται ἀπό τόν "Ομηρο ἡ Σιδόνια ώς κέντρο τέχνης (πολυδαιδαλοι Σιδόνες). —Θεανώ: Ἡταν κόρη τοῦ Κισσέα, τοῦ βασιλιὰ τῶν Θρακῶν καὶ σύζυγος τοῦ Ἀντίνορα. —τάς Ἀλέξανδρος ἥγαγε: Ἐπιστρέφοντας δι Πάρης ἀπό τήν Ἑλλάδα συνέχισε τίς ληστρικές του ἐπιθέσεις σέ παράλιες πόλεις τῆς Φοινίκης. Τά πειρατικά αὐτά ταξίδια, ὅπως λέει καὶ δι Θουκυδίδης, δχι μόνο δέν ἔφερναν ντροπή ἐκείνη τήν ἐποχή ἀλλά μᾶλλον ἔδιναν δόξα σ' αὐτούς πού τά ἐπιχειρούσαν. —δύλυσγῆ: Ισως δι ποιητής ἐννοεῖ θρησκευτικά ἐπιφωνήματα, πού ἔλεγαν δλες οἱ γυναῖκες μαζί μέ ρυθμό, ὅπως γινόταν καὶ σ' ἀλλες ἐπίσημες στιγμές. —θάλαμον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν: Ἐπαναλαμβάνεται ἔδω δι συνθητισμένος τύπος τῶν δημητρικῶν ἀνακτόρων μέ τή διαφορά ὅτι τό κύριο μέρος λέγεται δῶμα καὶ ή αὐθουσα αὐλή. —ἔγχος ἐνδεκάπηγχ: Δέ γνωρίζομε μέ τί μέτρο ύπολογίζει τό

μῆκος του δύρατος του "Εκτορα. "Οπως καί νά είναι θέλει νά παραστήσει ότι τό δόρυ του ήρωα ήταν έξαιρετικά μακρό. —πόρκης: Κρίκος πού στερέωνε τήν αίχμή στό ξύλο του δύρατος καί ἐπιπλέον στόλιζε τό δύρυ. —χόλον τόνδε: 'Ο χόλος του Πάρη προερχόταν ἀπό τό γεγονός ότι είχε ἀποτύχει στή μονομαχία του μέ τό Μενέλαο καί γιά τοῦτο οί Τρώες τόν κατηγοροῦσαν.

—Ποιόν τύπο ἀνδρός παρουσιάζει ἐδῶ ὁ Πάρης; Προσδιορίστε τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα σ' αὐτόν καί τόν Έκτορα.

342 - 368

α') 342-358: —μειλίχιος = γλυκός, μαλακός. —ό δακτύρ = κουνιάδος, ἀνδράδελφος. —κύων = ἀναιδής. —κακομήχανος = κακοῦργος. —όκρυόεσσα = φρικτὴ (κυρίως: κρυόεις, τό κρύος), —ώς ὄφελε = εἰθε. Ή σειρά τῶν λέξ.: ώς κακή ἀνέμοιο θύελλα ὄφελε οἰχεσθαι... —ὅτε πρῶτον = ἀμέσως μόλις. —οἰχεσθαι προφέρουσα = ν' ἀρπάξει μέ μᾶς. —προφέρω = ἀρπάζω, παρασύρω. —θύελλα ἀνέμοιο = ὄρμητικός ἀνεμος, ἀνεμοθύελλα. —πολύφλοιοσβος = πολυτάραχος. —κῦμα ἀπόρεσε = νά μέ παράσερε τό κύμα. (Η πρότ. ἔχει δυνητ. σημασία. Έχει παραλειφθεῖ τό κεν). ρ. ἀπανράω. —πάρος = πρίν, παρά νά... —ώδε = ἔτσι ὅπως ἔγιναν. —τεκμήραντο = ὥρισαν, ἀποφάσισαν ρ. τεκμαίρομαι (τέκμαρ = τέλος). —ἔπειτα = μετά τό κακό πού ἔκανα. —ἡδη = νά ἔχερε, νά ἔννοούσε. Έξακολουθεῖ ή ἀνεκπλήρωτη εὐχή τῆς Ἐλένης. —νέμεσις = ή κατάχριση. —αἰσχεα = κατηγορίες, βρισιές, —ἔμπεδοι φρένες = σταθερός, ὑγιής νοῦς. —όπισσω = στό μέλλον. —τῷ = γιά τοῦτο. —ἐπαυρήσεσθαι = ότι θά ἀπολαύσει, θά πληρωθεῖ. —δίφρος = κάθισμα χαμηλό. —πόνος = κόπος, ἀγώνας. —σε φρένας σου φρένας = τήν ψυχή σου. —ἀμφιβέβηρε = περικυκλώνει, πιέζει. —ἡ ἀτη = ή ἀμαρτία, τό κακό. —ἐπὶ θῆρε = ἔριξε ἐπάνω. —δπίσσω. Z 352. —πέλομαι· εἰμί. —πελώμεθα ἀσίδιμοι = νά γίνουμε θέμα γιά τραχούδι. —ἐσσόμενοι = οί κατοπινοί, οί μεταγενέστεροι.

359-368: —καθίζω = βάζω κάποιον νά καθίσει. —φιλέουσά περ = ὅσο στοργική κι ἄν είναι ή περιποίησή σου. —ἐπέσσυται = σπεύδει, θέλει παροχ. τοῦ ἐπισσεύματι μέ σημασία ἐνεστ. —μέγα· ἐπίρ. —έμειο· γεν. ἀντικ. στό ποθήν. —ποθήν ἔχουσι = ποθοῦν, περιμένουν. —δρυνθι· δρυνμι. —ἐπείγομαι = βιάζομαι, κάνω γρήγορα. —καταμάρπτω = προφτάνω. —οἱ οἰκῆις = οἱ οἰκεῖοι. —ἡ ἔξομαι αὐτῖς = η νά ἔρθω πάλι. —ὑπότροπος = ἐπιστρέφοντας. —με· σύναφέ το μέ τό δαμόωσι. —ὑπὸ χερσὶ = κάτω ἀπό τά χέρια. Είναι η δοτ. δργαν. η κυριολεξία, ἐπειδή αὐτός πού σκοτώνεται πέφτοντας

βρίσκεται κάτω ἀπό τά χέρια ἐκείνου πού τόν σκοτώνει. —δαμόωσι· δαμάσουσι.

γ') οὗ τι προσέφη: "Ισως ἀπό ἀγανάκτηση πρός τόν ἀδελφό του ἡ ἐπειδή ή Ἐλένη δέν πρόλαβε νά τού ἀπευθύνει τό λόγο. "Οπως καί νά ἡ σιωπή αὐτή τού Ἐκτορα είναι χαρακτηριστική. —δες ἥδη νέμεσιν: 'Η Ἐλένη παραπονιέται ὅτι ὁ Πάρης δέν ἔρει τί προκαλεῖ τήν ἀγανάκτηση καί τήν κατηγορία τῶν ἀνθρώπων. 'Η ἄγνοια αὐτή τόν κάνει μηδαμινό, ἐπειδή κατά τίς ἡθικές ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς μια πράξη είναι ἡθική ἡ ἀνήθικη στό μέτρο πού ἐπιδοκιμάζεται ἡ κατακρίνεται ἀπό τούς ἀνθρώπους. —πελάμεθα δοίδιμοι: 'Η ἀφορμή καί τά ἐπεισόδια τοῦ Τρωικού πολέμου φάλλονταν σάν ἐπικά τραγούδια ὡς τούς χρόνους τοῦ Ὁμήρου καί ὁ ποιητής κάνει τόν ὑπαινιγμό ἔχοντας ὑπόψη ὅλα αὐτά.

—Νά ἀναγνωριστοῦν τά συναισθήματα πού κατέχουν τήν Ἐλένη καί τό συναίσθημα τοῦ Ἐκτορα.

369 - 406

α') 369-380: —δόμοι εῦ ναιετάοντες = ὡραία κατοικία. Κυρίως σπίτι, ὅπου κατοικεῖ κανείς καλά. Τό ἐπιθ. λέγεται καί γιά πόλεις. —ἐύπεπλος = πού φορεῖ ὡραῖο φόρεμα, καλοντυμένη. —γοάω = θηριῶ. —μύρομαι = δακρύζω, κλαίω. —ἀμύμων = ἀφογος (ἀ-μῶμος). —τέτμεν = βρήκε. ἔτετμον (πότμος). —ἔστη ἐπ' οὐδὸν ἵών· ἵών ἐπ' οὐδὸν ἔστη. —ό οὐδὸς = τό κατώφλι. —εἰ δ' ἄγε· παρακελευσματικό. Συμπλήρωσε εἰ δὲ βούλει, ἄγε... —νημερτής = ἀλάνθαστος, ἀληθινός (νῆ + ἀμαρτάνω). —ἡ γαλόως = κουνιάδα, ἀνδραδέλφη. —ἡ εἰνάτηρ -έρος = συννυφάδα. —ές Ἀθηναίης· ἐς νηδὸν Ἀθηναίης. -ιλάσκονται = ζητοῦν νά ἔξιλεώσουν. 'Ενεστ. ἀποπειρ.

381-389: —δτρηρὸς = εὐκίνητος, πρόθυμος. 'Ἐπιθ. τῶν ὑπηρετῶν. —ἡ ταιμίη = ἡ οἰκονόμα. —μάλ' ἄνωγας· τό μάλα στή σημ. τοῦ ἔντονα, ρητά. —οῦνεκα = ἐπειδή. —τείρομαι = καταπονιέμαι. —κράτος = ἡ νίκη, ἡ ὑπεροχή. —ἀφικάνει· ἐνεστ. μέ σημ. παρχ. —μαινομένη = ταραγμένη, ἔξω ἀπό τόν ἔαυτό της. —ἡ τιθήνη = ἡ τροφός (ἀναδιπλ. θέμα θη - θῆλυς).

390-406: —ἡ φα = μ' αὐτά τά λόγια. —ἀπέσσυτο = ἔφυγε βιαστικά (σεύω = θέτω σέ γρήγορη κίνηση). —έυκτιμένας = καλά χτισμένες, καλοστρωμένες. —ἡ ἀγυιά = ὁ δρόμος. —εῦτε = ὅταν, τή στιγμή πού... —τῇ = ἀκριβῶς στή θέση. —διεξίμεναι = νά περάσει ἔξω. —ένθα = ἔκει. —πολύδωρος = προικισμένη μέ πολλά χαρίσματα. —ύπὸ Πλάκω = στίς ὑπώρειες τοῦ βουνοῦ Πλάκου. —ύληεις = δασωμένος (ἡ υλη). —Κιλίκεσσιν ἄνδρεσ-

σιν = στό λαό των Κιλίκων. —**ἔχετο Ἐκτορι** = (σύντ. παθητ.: στή νεοελλην. εἶναι ἐνεργητ.) τήν εἶχε ὁ Ἐκτορας, ἡταν γυναίκα του Ἐκτορα. —**χαλκοκορυστής** = όπλισμένος μέ χαλκό (κορύσσω = ὀπλίζω). —**ἔπειτα** = τότε. —**ἀταλάφρων** = ἀθώος, ἄκακος (ἀταλά = τρυφερά + φρήν). —**αὔτως** = ἔτσι. —**ἀλίγκιος** = ὅμοιος. —**καλέεσκε** = φώναξε συνήθως. —**έρύετο**· φύομαι = σώζω. —**μείδησεν**· ρ. μειδάω, μειδιάω. —**ἄγχι οἱ** = κοντά του. —**παρίστατο** = στεκόταν πλάι του. —στ. 406. Z 253.

γ') σύν ἀμφιπόλων ἔπειπλω: Δεῖγμα ἀρχοντικῆς καὶ ἀνετης ζωῆς ἀποτελεῖ καὶ ἡ περιποιημένη ἐμφάνιση τῶν ὑπηρετῶν γενικά. —**ταμίη**: Εἶναι ἡ οἰκονόμα καὶ γενικά αὐτή πού κατευθύνει τίς δμωές στό ἔργο τους. Στή θέση αὐτή προτιμούσαν συνήθως τήν πιό πιστή καὶ κάπως ήλικιωμένη· γιά τοῦτο συχνά χαρακτηρίζεται αἰδοίη ταμίη. —**ἐυκτιμένας κατ' ἀγυιάς**: Οι δρόμοι τῆς ὁμηρικῆς πόλης ἡταν στρωμένοι μέ πέτρες κι ἀσβέστη. Εἰδικά γιά τό Ἰλιο, αὐτό πιστοποιήθηκε ἀπό τίς ἀνασκαφές του Σλῆμαν καὶ του Δαιρφελδ. —**'Ανδρομάχη θυγάτηρο** Ἡετίωνος: 'Αλησμόνητη γυναικεία μορφή, ἔτσι ὅπως ζωγραφίζεται μέσα στά ὁμηρικά ἔπη· εἶναι ἡ σύζυγος του Ἐκτορα, πού ύπενθυμίζει πιο κάτω στόν ἀντρα της τή θλιβερή ἴστορία τῆς ζωῆς της. 'Αμέσως ἀπό τήν πρώτη της αὐτή ἐμφάνιση κερδίζει τή συμπάθεια του ἀναγράωστη καὶ τοῦ ἐμπνέει τό θαυμασμό. —**Κιλίκεσσιν ἀνδρεσσιν ἀνάσσων**: Οι Κιλικες τῶν ὁμηρικῶν χρόνων κατοικούσαν στή Μεγάλη Φρυγία χωρισμένοι στά δύο· στό ἔνα τμῆμα πρωτεύουσα ἡταν οι Θῆβες, στό ἄλλο ἡ Λυρνησσός. Στή χώρα πού ἀπό αὐτούς ὀνομάστηκε Κιλικία μετανάστευσαν σέ χρόνους μεταγενέστερους. —**οἰος γάρ ἔρύετο Ἰλίου Ἐκτωρ**: 'Ο Ἐκτορας δέν ἡταν μόνο αὐτός πού ρύθμιζε τήν ἀμυνα του Ἰλίου ἀλλά καὶ κατά τή μάχη ἔδινε λαμπρό παράδειγμα φιλοτιμίας καὶ ἥρωισμού (πρβλ. καὶ τά λόγια τῆς Ἐλένης 355). —**μείδησεν ἵδων ἐς παιδα σιωπῇ**: 'Αριστοτέχνης πάντοτε δ 'Ομηρος ὅταν ζωγραφίζει τάς ἀνθρώπινα πάθη, μεταχειρίζεται κι ἔδω πολύ ὀπλό ἀλλά καὶ πολύ ἐκφραστικό τρόπο, γιά νά παραστήσει τή στοργή καὶ ταυτόχρονα καὶ τήν ἀγωνία του Ἐκτορα γιά τήν τύχη του παιδιοῦ του.

407 - 465

α') 407-428: —**δαιμόνιε**: ἔδω προσφώνηση ἀγάπης: εὐλογημένε, καημένε. —**φθίσει**: μτβτ. φθίνω = ἀφανίζω. —**νηπίαχος** = μικρός (παραλλ. τύπος του νήπιος). —**ἄρμερος** = ἀτυχος, δυστυχής (στερ. α + μάρος). —**κέρδιον** = ὠφελιμότερο, καλύτερο. —**ἀφαμαρτάνω τινὸς** = χάνω, στεροῦμαι κάτι. —**δύομαι χθόνα** = κατεβαίνω στή γῆ, πεθαίνω. —**ἡ θαλπωρή** = ἡ παρηγοριά. —**πότμον ἐπίσπης**: πότμον ἐφέπω = ἀκολουθῶ τήν κοινή μοίρα,

πεθαίνω: ἐπίσπης· ἀόρ. ύποτακτ.: ἐδῶ ως τετελεσμένος μέλλ. —ἄχεα = θλίψεις, σέ αντίθεση μέ τό θαλπωρή. —άμδος = δικός μας. —ἐκ... πέρσεν· πέρθω = ληγλατώ πόλη πού ἔχει κυριεύθει. —εὗ ναιετάουσαν· Z 370. —ἔξεναρίζω = ἀφαιρώ τά ἔναρα, δηλ. τά ὅπλα σκοτωμένου πολεμιστῆ, σκοτώνω. —σεβάσσατο· σεβάζομαι = δέ μέ ἀφήνει ή συνειδησή μου. —κατέκηρε· ἀόρ. τοῦ κατακαίω. —ἔντεα = ὄπλα. —δαιδαλος = καλοφτιασμένος. —χέω σῆμα = χύνω χῶμα, γιά νά σχηματιστεῖ τύμβος: γενικά = κάνω τάφο. —νύμφαι ὁρεστιάδες = νύμφες τῶν βουνῶν. —αἰγίσχος = πού κρατεῖ τήν αιγίδα. —ό καστίγνητος = ό ἀδελφός. —ἰω· ἴος - ἰα - ἴον = ἔνας, μία, ἔνα. —κατέπεφνε = σκότωσε. —ποδάρκης = γρήγορος στά πόδια. —ἐπὶ βουσὶ = ἀνάμεσα στίς ἀγελάδες, ἐνώ φύλαχε τά βόδια. —εἰλίποδες = πού στρέφουν πρός τά μέσα τά πόδια. 'Επιθ. τῶν βοδιῶν (βλ. καί 'Οδύσσ. α 92). —ἀργενός = λευκός, λαμπρός. —βασιλευεν = ἦταν βασιλισσα. —δεῦρο = ἐδῶ, στό στρατόπεδο τῶν Ἀχαιῶν. —ἄμα = μαζί μέ. —τό κτέαρ - ατος = κτῆμα. —ἄψ = πίσω, στή χώρα της. —ἀπερείσια ἀποινα = ἀπειρα λύτρα. —ἰσχέαιρα = τοξεύτρια (ἴός = βέλος + χέω).

429-439: —ἀτάρ = ὅμως, λοιπόν. —θαλερὸς = δυνατός, ἀκμαίος. —μίμνω = μένω. —όρφανικός = ὄρφανός. —στῆσον· ἵστημι· μετβτ. = κάνω νά σταθεῖ, τοποθετῶ. —ό ἔρινεός = ή ἀγριοσυκιά (νεοελλην. ὄρνός). —άμβατός = πού μπορεῖ νά πατηθεῖ, εὐπρόσβλητος. —ἐπίδρομος = ὅπου μπορεῖ κανείς νά πλησιάσει. —ἐπλετο· πέλομαι· ό ἀόρ., ἐπειδή ή ἀπόπειρα ἔγινε ἥδη. —τῇ γε = σ' αὐτό ἀκριβῶς τό σημεῖο. —ἐπειρήσαντο = ἔκαναν ἀπόπειρα. —ἄγακαλυτός = πολυδόξαστος, τρανός (ἄγα-, ἄγαμαι + κλυτός). —ἢ που = η ὅπως φαντάζομαι. —ἔνισπε· ἐνέπω. —θεοπρόπιον = προφητεία, χρησμός. —ἢ νυ = η ἵσως. —θυμός ἐποτρύνει καί ἀνώγει = ή ψυχή τους τούς παρορμᾶ καί τους προτρέπει.

440-465: —ἢ καὶ = βέβαια καί. —μέλοι μοι = σκέπτομαι, παίρνω ύπόψη. —τάδε πάντα· ὅσα εἶπε ή 'Ανδρομάχη. —αἰνῶς = πολύ. —αἰδέομαι = ντρέπομαι. —έλκεσίπεπλος = πού σέρνει τόν πέπλο. Τό ἐπιθ. ἐκφράζει τή χάρη τῶν εὐγενῶν γυναικῶν τοῦ Ἰλίου. —κακός ώς = σάν δειλός. —νόσφιν = μακριά. —πολέμοιο· σύναφέ το μέ τό νόσφιν. —ἀλυσκάξω = ἀποφεύγω, ξεφεύγω. —μάθον = ἔμαθα, συνήθισα. —πρώτοισι· κατηρ. στό Τρώεσσι = μέ τούς Τρώες, πού εἶναι στήν πρώτη γραμμή. —άρνυμενος· ἀποπειρ. ἐνεστ. τοῦ ἄρνυμαι = διασώζω. —κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν = μέ τήν καρδιά μου καί τήν ψυχή μου. Δηλ. τό προσαισθάνομαι καί τό νιωθώ. —ὅτ· ἀν ποτε = ὅταν κάποτε θά. —δλώλη = θά ἔχει καταστραφεῖ. —Ἴλιος ἵρη = η ἱερή, ή θεοαγάπητη πόλη τοῦ Ἰλίου. —έϋμμελίης = ό καλός ἀκοντιστής,

ό πολεμικός (εὐ + μελί = μελιός, τό ξύλο διπό τό όποιο κατασκευάζεται τό δόρυ). — ἄλγος Τρώων = ή λύπη πού θά νιώσω γιά τους Τρώες. — οὗτ' αὐτῆς Ἐκάβης· οὗτ' ἄλγος αὐτῆς Ἐκάβης. — οἵ κεν πέσοιεν = πού ίσως πέσουν. — ὑπ' ἀνδράσι δυσμενέεσιν· πρβλ. Z 368, ύπό χερσίν Ἀχαιών. — σεῦ· ἐνν. ἄλγος. — ἄγηται· ἄγομαι = παίρνω μαζί μου. — ἐλεύθερον ἥμαρ = τήν ἐλευθερία σου. — ἀπούρας· ἀπανδάω = ἀρπάζω, ἀφαιρῶ. — καὶ κεν ὑφαίνοις = καί μπορεῖ νά υφαίνεις. — πρὸς ἄλλης = στίς διαταγές ἄλλης. — φορέω· θαμιστ. τοῦ φέρω. — ἀεκαζομένη = χωρίς νά θέλεις (ἀέκων). — κρατερὴ ἀνάγκη = σκληρή ἀνάγκη. — ἐπικείσεται· ἐνν. σοι = θά σέ πιέξει. — εἰπησι· ἀρ. ύποτακτ. ἀντί μέλλ. — ἀριστεύεσκε = ἀρίστευε πάντα, θαμιστ. τοῦ ἀριστεύω. — μάχεσθαι· αἰτιατ. τῆς ἀναφ. στό ἀριστεύεσκε. — νέον ἄλγος = νέα ἀφορμή γιά λύπη. — χήτεϊ = ἀπό τή στέρηση, γιατί στερήθηκες (τό χήτος). — ἀμύνειν· σύναφέ το μέ τό τοιοῦδε = τέτοιου, τόσο γενναίου, πού ώστόσο δέ σέ ἔσωσε ἀπό τή δουλεία. — δούλιον ἥμαρ· ἀντίθ. μέ τό ἐλεύθερον ἥμαρ. — χυτὴ γαῖα = χυμένο χῶμα· πρβλ. σῆμα χέειν. — ὁ ἐλκηθμὸς = τό σύρσιμο, τό τράβηγμα. — πυθέσθαι· τό πυρθάνομαι σέ γεν. σημασία αἰσθήσ.: πρὶν πυθέσθαι βοῆς = πρὶν ἀκούσω τίς φωνές σου. — πρὶν πυθέσθαι· ἐλκηθμοῖο = πρὶν σέ ἀντικρίσω νά σέ τραβοῦν.

β') Δωρ. τύπος τοῦ πρώτου προσώπου τῆς κτητ. ἀντων. γιά πολλούς κτήτορες: ἀμὸς (πρβλ. ἄμμιες = ἐμείς καί ἄμμιε = ἐμᾶς).

— Ἐπικός τύπος τοῦ εἰς - μία - ἐν = ἵος - ἵα - ἵον. Στή γεν. καί δοτ. ὁ τόνος κατεβαίνει.

— Τύπος τοῦ παρατ. μέ συγκοπή τοῦ ρ. πέλομαι· ἐπλετο.

γ') πάντες ἐφορμηθέντες: Ή Ἀνδρομάχη γνωρίζει βέβαια τήν ἀνδρεία τοῦ συζύγου της, φοβάται ὅμως τήν περίπτωση νά τοῦ ἐπιτεθοῦν οἱ ἐγχροί πολλοί μαζί. — ἐκπέρσεν Θύβην ύψιπυλον: Ή ἐκπόρθηση τῆς Θήβας ἔγινε τό δέκατο ἔτος τοῦ πολέμου, μέ τόν τρόπο πού τήν ἴστορει ὁ "Ομηρος στό I 185. — οὐδέ μιν ἔξενάριξε... Οἱ ὄμηρικοί πολεμιστές τόσο πολύ ἀγαποῦσαν καί τιμοῦσαν τά ὅπλα τους, ὥστε τό νά γυμνωθεῖ ὁ νεκρός ἀπό αὐτά ἀποτελοῦσε γι' αὐτούς δυστυχία μεγαλύτερη κι ἀπό τό θάνατο. Γιά τοῦτο ή πράξη τοῦ Ἀχιλλέα ν' ἀφήσει ὀπλισμένο τό νεκρό 'Ηετίωνα λογαριάζεται ἀπό τήν Ἀνδρομάχη σάν μεγαλοφυχία. — κατέκηη: Μοναδικό τρόπο ταφῆς τών νεκρών ὁ "Ομηρος ἀναφέρει τήν καύση τους πάνω σέ πυρά. Σέ προγενέστερες ὅμως ἀπό τόν "Ομηρο ἐποχές, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τούς μυκηναϊκούς τάφους, τό πιό συνηθισμένο ἦταν νά θάβουν τούς νεκρούς, ὅπως καί κατά τούς ἴστορικούς χρόνους. Τήν τέφρα τοῦ νεκροῦ τήν ἀπόθεταν σέ τάφο καί πάνω ἀπό αὐτό ἔχουν χῶμα (σῆμα χέειν), ὥστε νά σχηματιστεῖ μικρό ς-φωμα σάν λοφίσκος (τύμβος). Αύτό ἦταν τό μνημεῖο, τό σῆμα τοῦ νεκροῦ.

Τέτοιοι τύμβοι σώζονται πολλοί, όπως ο τύμβος του Πατρόκλου στήν Τροία, διποτά τόν λένε, ο τύμβος τῶν Μαραθωνομάχων κ.ἄ. —άμβοτές εστι πόλις καὶ ἐπίδρομον ἔπλετο τεῖχος: Σύμφωνα μέ τις μυθολογικές παραδόσεις, τό τεῖχος τοῦ Ἰλίου τό εἶχαν κατασκευάσει θεοί. Στήν οἰκοδόμησή του δῆμος εἶχε συνεργαστεῖ καὶ ὁ Αἰακός καὶ ἀκριβῶς τό μέρος ἔκεινο, πού εἶχε προέλθει ἀπό θυητά χέρια, δέν ἦταν τόσο ισχυρό. Οι ἀνασκαφές τοῦ Σλήμαν ἀποκάλυψαν ἵχνη τῆς τειχοδομίας τοῦ Ἰλίου (βλ. εἰκ. 3). —έλκεστίπεπλος: ὅπως καὶ τά ἐπίθετα τανύπεπλος, βαθύπεπλος, βαθὺζωνος, ἐύπεπλος, τό ἐπίθετο αὐτό ἐκφράζει τή γυναικεία χάρη καὶ κομφότητα, πού ἀξίζει νά ἔξαίρεται, διταν ληφθεῖ οὐπόφη ή ἀπλότητα πού ἔχει τό ἀρχαῖο ἔνδυμα. Ἀνάλογα μέ τήν καλαισθησία κάθε γυναικάς δέ πέπλος, πού ἦταν ἔνα ἀπλό δρθογώνιο ὑφασμα, ἔπαιρνε ἰδιαίτερη πτυχώση καὶ δική του γραμμή. —μάθον ἔμμεναι ἐσθόλος: Πρβλ. καὶ τή γνώμη του Διομήδη στό Ε 253, οὐ μοι γενναῖον ἀλισκάζοντι μάχεσθαι οὐδὲ καταπτώσειν. —εὗ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν: 'Ο φόβος τοῦ Ἐκτορα ὅτι τό Ἰλίο θά κυριευθεῖ δέν ἦταν ἔνα ἀόριστο συναίσθημα μόνο ἀλλά καὶ λογική πρόβλεψη. Ή ἐπιμονή τῶν ποιοιρκητῶν, τά ἀνδραγαθήματά τους στό πεδίο τῆς μάχης ἔπειθαν τό γενναῖο γιό του Πριάμου ὅτι ή Τροία ἀργά ή γρήγορα θά ἔπεφτε στά χέρια τους. Καὶ γι' αὐτό ἀκριβῶς ἀποχτᾶ μεγαλύτερη αἴγλη ὡθαυμάσιος ἥρωας, ἐπειδή ἀγωνίζεται μόνο γιά τήν τιμή καὶ τό καθῆκον. —ἐν Ἀργει: 'Ο ποιητής ἔννοει τό θεσσαλικό 'Αργος. Ἐπίσης καὶ οἱ δύο πηγές πού ἀναφέρει, ή Μεσσηγίς καὶ ή Υπερεάη, βρίσκονται στή Θεσσαλία. 'Ο Ἐκτορας φοβάται μήπως ή 'Ανδρομάχη, σύζυγος του πιό λαμπροῦ ἥρωα τῶν Τρώων, δοθεῖ σάν ἔξαίρετο λάφυρο στόν 'Αχιλλέα.

466 - 502

α') 466-475: —δρεξάτο· δρέγομαι = ἀπλώνω τά χέρια. —φαιδίμος = λαμπτρός, θαυμάσιος (παράλλ. τύπος τοῦ φαιδρός). —ἔүζωνος = ζωσμένη ώραια, λυγερή· πρβλ. καὶ 372 σὸν ἀμφιπόλων ἐϋπέπλω· —Ιάχω = φωνάζω (Fach, FüFάχω, ήχος). —ἀτυχθείς· ἀτύχομαι = φοβοῦμαι, τρομάζω. —ταρβήσας· ταρβέω = φοβοῦμαι (τό τάρβος = δέ φόβος). —δ λόφος = ή φούντα. Πρβλ. τό λοφίον τῶν στρατιωτικῶν πηληκίων καὶ σήμερα ἀκόμη. —ἰππιοχαίτης = ἀπό χαίτη ἵππου. —νεύω = κλίνω, γέρνω. —νοῶ = προσέχω, βλέπω. —ἐκ δὲ γέλασε· ἐγέλασε. Ή πρόθ. σημαίνει τό αὐθόρμητο γέλιο, πού προκάλεσε δ τρόμος τοῦ παιδιοῦ. —παμφανόωσαν = πού ἀστραποβολεῖ· παμφαίνω, πιό ἐκτενής τύπος τοῦ φαίνων. —κῦσε· κυνέω = φιλῶ (προσκυνῶ). —πῆλε· πάλλω = κινῶ, σείω. 'Εδώ ἐκφράζει τήν κίνηση, πού κάνουν οἱ μεγάλοι χορεύοντας στά χέρια τους τά μικρά παιδιά.

476-481: —τόνδε παιδί ἔμὸν = τοῦτο τὸ παιδί μου. —ῶσπερ ἐγώ· ἐνν.
ἐγενόμην. —ἀριτρεπῆς = πού διακρίνεται, ἐπιφανής. Ἐπεξ. τοῦ ὡς ἐγώ
περ. —Τρώεσσι· δοτ. τοπ. = μεταξύ τῶν Τρώων. —βίην· Αἰτ. τῆς ἀναφ. ἡ
βίη = ἡ δύναμη (ἡ ἴσχυς). —ἀγαθὸν = ἀνδρεῖο. —Ἱφι = μέ δύναμη (ἰς, ἵνδι
= δύναμη). —εἴποι· καθαρή εὐκτική, δπως πιο κάτω καὶ τὸ φέροι. —ὅδε γε
= αὐτός δά, αὐτός βέβαια. —ἀνιόντα = ὅταν γυρίζει. Ἡ μετχ. προσδιορίζει
τὸ ἀντικμ. τοῦ εἴποι: αὐτόν, πού ἐννοεῖται. —τά ἔναρα = ἡ πανοπλία τοῦ
σκοτωμένου ἀντιπάλου. Τά ὅπλα γενικά. —βροτόεις = ματωμένος (ό βρό-
τος = τό χυμένο αἷμα). —δήιος = ἐχθρικός.

482-492: —κηρώδης· κηρώεις· Z 288. —δακρυόεν γελάσασα = ἐνῷ γε-
λοῦσε δακρυσμένη. —καταρρέει χειρὶ = χαῖδεύω (μέ τό χέρι). —μοι = γιά
μένα. —ἀκαχίζεο· ἀκαχίζομαι = λυπούμαι, πικραίνομαι. —ὑπὲρ αἰσαν =
πάνω ἀπό τή μοίρα, ὃν δέν εἶναι τῆς μοίρας μου. —προϊάπτε· Α 3. —μοι-
ραν... ἀνδρῶν· ἡ σειρά: φημὶ δὲ οὐ τίνα ἀνδρῶν πεφυγμένον ἔμμεναι μοῖ-
ραν. —οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸν = οὔτε δειλός, μά ἀκόμα οὔτε κι ὁ γεν-
ναῖος. —ἐπήν· ἐπάν, ἐπειδὰν = ἀμέσως μόλις. —κομίζω = φροντίζω, κα-
ταγίνομαι. —ἐποίχομαι ἔργον = ἀσχολοῦμαι μέ τό ἔργο μου. —έγγε-
γάσαι· ἐγγεγόνασι.

494-502: —ἔππουρις = πού ἔχει φούντα (λόφον) ἀπό τρίχες ἀλόγου.
—ἐντροπαλιζομένη = στρέφοντας πίσω τό κεφάλι. —θαλερὸν δάκρυ = με-
γάλα, πικρά, ἀφθονα δάκρυα. —κιχήσατο· κιχάνω, κίχημι. —ἔνδοθι =
μέσα (στό ἀνάκτορό της). —ἐνῶρες· ἐνόρωνυμ. Τοὺς θρήνους τῶν ἀμφιπό-
λων προκάλεσε ἡ ἐμφάνιση τῆς δακρυσμένης Ἀνδρομάχης. —γόνος =
θρῆνο. —γόνον = θρήνησαν. 'Αόρ. β' τοῦ γοάω. —μιν· ὑποκμ. τοῦ
ἴξεσθαι. —προφυγόντα· προφεύγω = φεύγω μπρός ἀπό..., σώζομαι ἀπό...

γ) δεινὸν νεύοντα: "Ετοι ὅπως ἔγειρε δ Ἐκτορας πρός τήν παραμάνα
(ιθήνη), γιά νά πάρει τόν Ἀστυάνατα, ἔκανε νά κουνηθεῖ τρομαχτικά ἡ
χαίτη τῆς περικεφαλαίας του. —κηρώδει κόλπω: Τά ἀρώματα τοῦ θαλάμου
(πρβλ. Z 288) καὶ ὅσα μεταχειρίζονται γιά τό σῶμα ἔκαναν ὥστε νά εὐώ-
διάζει δ κόλπος τῆς Ἀνδρομάχης. Ἡ ἔκφραση προσθέτει μά ἀκόμα λεπτο-
μέρεια, γιά νά συμπληρωθεῖ ἡ ἀρχοντική ἐμφάνιση τῆς γυναίκας τοῦ Ἐ-
κτορα. —δακρυόεν γελάσασα: "Ἐνας ἀρχαῖος σχολιαστής παρατηρεῖ δτι ἡ
ἔκφραση εἶναι τόσο δυνατή πού δέ χρειάζεται ἔρμηνεία. θαυμάζεται ἡ ἔκ-
φραση μεικτοῦ συναισθήματος: τῆς λύπης πού εἶχε ἡ Ἀνδρομάχη γιά τόν
ἄνδρα τῆς καὶ τῆς ἀγαλλίασης πού ἔχει ὡς μητέρα, ὅταν νιώθει στόν κόρφο
τῆς τό παιδί της. —ἄλλ' οίκον ιούσα τά σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε: Δέν εἶναι

που κάνει έπιπληξη ό "Έκτορας στήν 'Ανδρομάχη· τής προτείνει ένα μέσο για νά ξεχάσει καί νά διασκεδάσει τους φόβους καί τίς άνησυχίες της.

392-502: Τό τμῆμα αύτό τῆς Ἰλιάδας θεωρεῖται ἀριστούργημα ποιητικῆς τέχνης, που παρόμοιο του δέν έχει γραφεῖ ποτέ σέ καμιά ἄλλη γλώσσα. Είναι τόσο τέλειο καί φυχολογικά καί τεχνικά, που ο ἀναγνώστης αἰσθάνεται δτι δέν είναι δυνατό ούτε νά προστεθεί ούτε ν' ἀφαιρεθεί τίποτα ἀπό τήν περιγραφή τῆς οἰκογενειακής αὐτῆς σκηνῆς.

—Νά τονίσετε τά οἰκογενειακά συναισθήματα καί γενικά τό ηθος καί τῶν δύο προσώπων.

—Νά ἔκτιψηθεὶ ἡ τέχνη τοῦ ποιητῆ, ὅταν παρεμβάλλει στή θλιβερή συνομιλία τῶν δύο συζύγων τό ἐπεισόδιο μέ τό μικρό Ἀστυνάκτα.

—Νά παρατηρηθεὶ ἴδιαίτερα ἡ τρυφερή θλίψη, που ἐκφράζει ἡ μετοχή ἐντροπαλιξομένη.

503 - 529

α') 503-517: οὐδὲ = ἔξαλλου δέν... —δηθύνω = ἀργῶ (δήν, δηθά). —κατέδυν τεύχεα = φόρεσε τά ὅπλα του. —ποικίλα = ποικιλμένα, κοσμημένα. —σεύατο = πήγαινε βιαστικά. —κραιπνὸς = γρήγορος (ἴδια ρίζα μέ τό καρπάλιμος). —πεποιθώς = ἔχοντας ἐμπιστοσύνη, πιστεύοντας. —στατός = κλεισμένος στό στάβλο. —ἀκοστήσας = ἀφοῦ ἔφαγε ἄφθονο κριθάρι (ἀκοστή = κριθάρι). —θείη· ύποτακτ. τοῦ θείω - θέω. —κροαίνων = κροτώντας τά πόδια του, τροχαλίζοντας, καλπάζοντας. —ποταμοῖο = στά νερά του ποταμού. —έυρρετος· ἐνρρετής = πού κυλᾶ ὥραῖα, ὄρμητικός. —κυδιών = καμαρωτός: κυδιάω = ὑπερηφανεύομαι (κύδος). —ἔχει = κρατεῖ. —ἀμφὶ ὄμωις = ἀπό τά δυό μέρη τῶν ὄμων, στούς ὄμους ἀπό τή μιά καί τήν ἄλλη. —ἀἴσσονται = τινάζονται. —ἡ ἀγλαΐη = ἡ ὄμορφιά. —ρίμφα = γρήγορα. —ἐ = αἰτόν· ἀνακόλουθο σέ σχέση μέ τό πεποιθώς. —τά ήθεα = συνηθισμένοι, γνωστοί τρόποι. —ό νομὸς = ἡ βισκή. —κατά ἄκρης = κατηφορίζοντας ἀπό τήν ἀκρόπολη. —ήλεκτωρ = ὁ λαμπρὸς ἥλιος. —καγχαλόων = γελώντας, λάμποντας (ἀπό ἀγαλλίαση). —ἔτετμεν. Z 374. —εὔτε = τή στιγμή πού... —ἡ χώρα = ἡ θέση. —ἡ· ἐή· κτητ. —ὅσαρίζω = γλυκομιλῶ (ἡ ὄσαρ = ἡ σύζυγος). Κυρίως μιλῶ τρυφερά σάν γυναίκα.

518-529: —ἡθεῖε = ἀγαπητέ. —ἡ μάλα δὴ = μήπως ἀλήθεια —καὶ ἐσσύμενον· μετχ. τοῦ σεύομαι = βιάζομαι. Τό καὶ ἐναντ. —ένασιμον = τή σωστή ὥρα. —ούκ ἀν...μάχης· ἡ σειρά τῶν λέξεων: οὐ τις ἀνήρ, ὃς ἐνασίμος εἴη, ἀτμήσειεν ἄν τοι ἔργον μάχης. —ένασιμος = σωστός, δίκαιος.

—άτιμάω = προσβάλλω, περιφρονώ. —έργον τοι μάχης = τό έργο σου στή μάχη, τό τί κάνεις στή μάχη. —άλκιμος = γενναῖος. —μεθίεις· μεθίημι = παραμελῶ. —τὸ δ' ἐμὸν κῆρ = ἀλλά ή δική μου καρδιά. —ἄχνυμαι = θλίβομαι. —ἐν θυμῷ = μέσα μου. —ὑπὲρ σέθεν = γιά λογαριασμό σου, γιά σένα. —πρὸς Τρώων = ἀπό τούς Τρώες. —τὰ δὲ = αὐτά τά πράγματα, δηλ. τήν τιμή σου ώς μαχητῆ. —ἀρεσσόμεθα· ἀρέσκω = ἐπανορθώνω, διορθώνω. —αἴ κε ποθι...ἐν μεγάροισι· ή σειρά τῶν λέξεων: αἴ κε δῶρη ποθὶ Ζεὺς στήσασθαι κοητῆρα ἐλεύθερον θεοῖς ἀειγενέτησι ἐν μεγάροις. —ποθὶ = ἵσως. —στήσασθαι· ὑποκρ. ἡμᾶς. —κρητῆρα ἐλεύθερον = κρατήρα (ποτήρι) ἐλευθερίας, κρατήρα γιά νά έορτάσουμε τήν ἐλευθερία, γιά τήν ἔορτή της ἐλευθερίας μας. Πρβλ. καί τό ἐκκλησ. «ποτήριον σωτηρίον». —αἰειγενέτης = αἰώνιος. —ἐλάσσαντας· χρον.

β') Γεν. τοῦ ἐπιθ. ἐνρρεής: ἐυρρεῖος.
γ' ἐνικ. πρόσ. β' ἀνρ. ὑποτακτ. τοῦ δίδωμι: δώῃ.

γ') Κατὰ Περγάμου ἄκρης: Ἡ ἀκρόπολη τοῦ Ἰλίου λεγόταν Πέργαμος καὶ περιλάμβανε τό ἄστυ. "Οποιος ἥθελε νά βγει ἀπό τίς πύλες, βάδιζε σέ κατηφορικούς πλακοστρωμένους δρόμους. Πρβλ. καί πιό πάνω Z 391. —τὸ δ' ἐμὸν κῆρ ἄχνυται: Τό αἰσθημα τῆς τιμῆς εἶναι τόσο ἔντονο στήν ψυχή του Ἐκτορα, ὅστε λυπάται βαθιά, ὅταν οἱ Τρώες ἐξευτελίζουν τόν ἀδελφό του, που ὡστόσο ξέρει πώς εἶναι ἔνοχος καὶ δειλός. —κρητῆρα ἐλεύθερον: Τήν ἀπαλλαγή τῆς πόλης ἀπό τήν πολιορκία τῶν Ἀχαιών θά τή γιόρταζαν μέ συμπόσια. Στήν περίσταση αὐτή μέσα στούς κρατήρες θά ἐτοίμαζαν ποτό γιά τίς εὐχαριστήριες σπονδές πρός τούς θεούς, που ἔδωσαν στήν πόλη τήν ἐλευθερία.

α') 143-158: —βάσκ' ιθι = φεύγα, πήγαινε· πρβλ. βῆ ιέναι· Z 296.
—ταχεῖα = γρήγορα, μέ δη σου τὴν ταχύτητα. κατηρμ. —τό ἔδος = ή ἔδρα, ή κατοικία (ρίζα σεδ - ἔζομαι). —λύομαι = λυτρώνω, ἔξαγοράζω.
—ἰαίνω = εύχαριστῶ, μαλακώνω. —ἄμα = μαζί. —γεραίτερος = (μᾶλλον) γέρος, ήλικιωμένος. —δς κ' ιθύνοι· ἀναφ. τελ. πρότ. —προτὶ = πρός. —μηδὲ μελέτω οἱ = καί νά μή σκεφτεί καθόλου. —τό τάρβος = δό φύβος. —ό πομπὸς = δό συνοδός. —ὅπαξ = δίνω (ώς συνοδό). —ἀργεῖφόντης = πού φανερώνεται ξαφνικά (ἀργός = γρήγορος + φαίνω). Ἐπίθ. τοῦ Ἐρμῆ.
—ἥσ = ὡσπου, δσο. —πελάξω = δόηγω κοντά, μτβτ. —ἀπὸ ἐρύξει = θά ἐμποδίσει· ρ. ἐρύκω. —ἀσκοπος = ἀπερίσκεπτος. —ἀλιτήμων = ὄμαρτωλός, ἀσεβής. —ἐνδυκέως = μ' ἐπιμέλεια, μέ σεβασμό (έν + ρίζα δευκ. = πού σημαίνει φροντίζειν). —πεφιδήσεται = θά λυπηθεῖ, ρ. φείδομαι.

159-170: —ἀελλόπος = γρήγορη σάν θύελλα (ἀελλα + πούς). —κίχεν· κιχάνω, κίχημη· Z 341. —ή ἐνοπή = φωνή λύπης. —τό εἶμα = τό ἔνδυμα, τό φόρεμα. —φύρω = βρέχω. —ἐντυπάς = σφιχτά στό σώμα, ὥστε νά διαγράφεται τό σώμα του. —κόπρος = σκόνη, ἀκαθαρσία. —τοῖος· τοιούτου, δηλ. στό κεφάλι του γέροντα πού ἦταν στήν κατάσταση αὐτή. —κυλίνδομαι = κυλιέμαι. —καταμήσατο· καταμάομαι = μαζεύω. —ή νυάς = ή νύφη. —οἱ δή... δλέσαντες· ή σειρά τών λέξεων: οἱ δή κέατο πολλέες τε καὶ ἐσθλοὶ δλέσαντες ψυχὰς υπὸ χεροίν Ἀργείων. —κέατο· ἔκειντο. —τυτθὸν = σιγά, φιθυριστά. —γυῖα = τά μέλη.

171-187: —δσσομένη· δσσομαι = δντικρίζω, βλέπω στό νοῦ μου, σκέπτομαι. —τότε = ἔδω. —ἀνευθεν = μακριά. —έών· ἐναντ. μετοχῇ. —ἐκέλευσεν· δάρ. ἀναφέρεται στή στιγμή, κατά τήν ὅποια δίας ἔδωσε διαταγή στήν Ἰριδα. —οἱ στ. 176-187 δίνουν σέ εύθυ λόγο τό περιεχόμενο τών στ. 147-158.

188-199: —սլας· σύναψέ το μέ τό ήνώγει. —δπλίζω = ἀρματώνω, ἑτοιμάζω. —ή πείρινς - θνος = φάθινο κιβώτιο, καλάθι. —κηώεις· Z 288. —τά γλήνεα = κοσμήματα, πολύτιμα πράγματα. —κεχάνδει· χανδάνω = περιέχω, περικλείω. —δαιμονίη· Z 486. —τί τοι φρεσὶν εἴδεται είναι; = τί σου φαίνεται πώς είναι;

200-215: —κώκυσεν = ἔβγαλε φωνή θρήνου. —πή οίχονται = ποῦ πή-

γχν. — ἥξ· αἰς· δοτκ. τῆς αιτίας. — ἔκλεο· κλέομαι = εἶμαι ξαχουστός. — ἥδ· (ἐπί τούτοις). — σῖσιν ἀνάσσεις = στούς ὑπηκόους σου. — πῶς ἐθέλεις = πῶς ἔχεις τῇ διάθεσῃ. — ἔξενάριξε Z 417. — αἱρήσει καὶ ἐσόφεται· σχ· πρωθύστερο. — εἰ ἐσόφεται = ἂν σέ ἀναγνωρίσει. — ὡμηστής = ἄγριος. — ὅδε = αὐτός, γιά τὸν ὅποιο μιλοῦμε. — γενιομένω (χρον.) = ὅταν γεννήθηκε. — ἐπένησε λίνω = ἔκλωσε μέ τό νῆμα της· ρ. ἐπινέω. — ἀργίποδες = γρήγοροι στὰ πόδια, ταχεῖς (ἀργός = ταχύς). — ἀσαι = νά χορτάσει. Ἐπεξ. τοῦ ὕδ· ρ. ἄω. — κρατερὸς = βίαιος, σκληρός. — ἔχοιμι· καθαρή εὔκτική = μακάρι νά είχα. — ἐσθέμεναι· ἔσθιω, ἐσθίω. 'Ο ἐνεστώτας, ἔξακολουθητικός, δηλώνει τό πάθος τῆς Ἔκάβης = νά τό κατατρώγω ἀδιάκοπα. — προσφύσα = ἀφοῦ κολλήσω πάνω του. — ἀντιτα τένοιτο (μοι) = θά ἔπαιρνα ἐκδίκηση. — ἀντιτα· ἀντί ἀντίτιτα (τίνομαι). — ἔργα· ἐνν. τοῦ Ἀχιλλέα = γιά δ, τι ἔκανε. — κακιζόμενον = ως ἀνανδρο. — ἐσταότ(α) πρό = ἐνώ στεκόταν μπροστά, ἐνώ ύπερασπιζόταν, ως πρόμαχο. — ἀλεωρή = ἄμυνα, τρύπιος νά σωθεῖ.

216-227: — ὅρνις = πουλί (οἰωνός). — πέλευ· πέλομαι. — ἦ σῖ = ἦ αὐτοί πού... — θυσοκόρος = αὐτός πού μαυτεύει ἀπό θυσίες. — νοσφίζομαι = ἀπορρίπτω, ἀποφεύγω. — ἐσέδρακον· ἐσδέρκομαι = βλέπω. — ἀντην = μπροστά μου. — ἄλιος = μάταιος, ἀνεκτέλεστος. — ἔπος = δ λόγος μου. — ἀγκάς· ἐπίρρ. = στήν ἀγκαλιά. — ἔξ ἔρον εἴην = νά χόρταινα (μιφρ).

γ') ἀμφὶ δὲ πολλὴ κόπρος ἔην κεφαλῆ: Ἡ ἐκδήλωση αὐτή τοῦ πένθους ἦταν συνθηισμένη. Καί ὁ Ἀχιλλέας, ὅταν ἔμαθε τό θάνατο τοῦ Πατρόκλου, ἔριγνε στό στό κεφάλι του κόνιν αιθαλόεσσαν, κι ἀσχήμιζε τό ώραίο πρόσωπό του. 'Ο ποιητής προσθέτοντας τή λεπτομέρεια, δτι δ γέροντας βασιλέας ἦταν σφιχτά τυλιγμένος στή χλαίνα του, κάνει δραματικότερη τήν εἰκόνα πού ἀντίκρισε ἡ Ἰριδα στήν αὐλή του Πριάμου. — Δαρδανίδης: ὀνομάζεται δ Πρίαμος ως ἀπόγονος τοῦ Δαρδάνου, παλαιοῦ βασιλιᾶ τῶν Τρώων. — ἔς θάλαμον κηρώντα κτλ. Πρβλ. Z 288. — ἐσταότα πρὸ Τρώων: 'Η Ἔκάβη κρατά στή μνήμη της καλά τήν τελευταία φορά πού είχε δεῖ τό γιό της. "Οταν ὁ Ἀχιλλέας κυνήγησε τούς Τρώες καί τούς ἀνάγκασε νά κλειστούν στήν πόλη, μόνο δ Ἐκτορας ἔμεινε ἔξω ἀπό τό τείχος, γιά νά μονομαχήσει μέ τό φοβερό ἀντίπαλό του. Στεκόταν στή θέση του ως μοναδικός πρόμαχος τοῦ Ἰλίου, ἐνώ οι γονεῖς κι οι φίλοι του μάταια τόν ἑκέτευναν νά μπει κι αὐτός μέσα στό τείχος (X 25 κέ.).

228-280

α') 228-246: — ἡ φωριαμὸς = τό κιβώτιο. — τό ἐπίθημα = κάλυμμα.

—ἀπλοῦδες χλαῖναι = μονές χλαῖνες, ἀντίθετα στό διπλοῖς. —τάπητες = σκεπάσματα καθισμάτων καί κρεβατιῶν. —τό φᾶρος = τό ἔξωτερικό φόρεμα, τό ίμάτιο. —ἴστημι = ζυγίζω. —πίσυρες = τέσσερις. —έξεσίνη = σέ πρεσβεία, ώς ἀπεσταλμένος (ἔξύμη). —μέγα = σπουδαῖο. —τό κτέρας = τό κτήμα. —περὶ = σφοδρά, ὑπερβολικά. —ἀπέεργε· ἐναρχτ. = ἄρχισε ν' ἀποδιώγνει· ρ. ἀποέργω. —ἐνίσσω = ἐπιπλήττω, βρίζω. —ἔρρετε = φύγετε ἀπό δῶ, στήν ὅργή. —λωβητῆρες = ἐλεεινοί, ἀτιμοί. —ἔλεγχέες = ντροπιασμένοι. —κηδήσοντες = γιά νά μέ λυπήσετε (κιήδω). —ὸνόσασθαι· ὄνομαι = περιφρονῶ, δέ λογαριάζω τίποτε. —ρήτεροι ἔσεσθαι ἐναιρέμεν· προσωπ. σύνταξη· ἡ ἀπρός.: ὁρήτερον ἔσσεται Ἀχαιοῖσιν ἐναιρέμεν ὥμας. —ἐναίρω = σκοτώνω. —ἀλαπάζω = νικῶ, ἔξολοθρεύω. —κεραΐζομαι = ἐργιμώνομαι.

247-264: —σκηπάνιον = ραβδί, σκηπτρο. —δίεπε = χώριζε ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ καί περνοῦσε· ρ. διέπω. —σπέρχομαι = βιάζομαι. —όμοκλα· ὄμοκλάω = φωνάζω, διατάσσω. —νεικείω = ἐπιπλήττω, κατηγορῶ. —βοήν ἀγαθὸς = βροντόφωνος. —ἡ κατηφών· λέγεται ώς βρισιά σέ δσους ἔχουν κακή διαγωγή = αἰσχροί. —εἴθ' ὠφέλετε πεφάσθαι = εἴθε νά εἴχατε σκοτωθεῖ σεῖς... (παρακμ. ἀπό ρίζα φεν-, φόνος). —πανάποτμος = κατακακότυχος. —τά ἐλέγχεα = ἀτιμίες, ἀτιμοί. —χοροιτυπίη = χοροπηδήματα. —ἐπιδήμιοι = στή χώρα σας, εἰς βάρος τῶν συμπολιτῶν σας. —πρήσσω ὁδοῖο = κάνω, παίρνω τό δρόμο. Ἡ γεν. διαιρετ.

265-280: —ύποδείσαντες = ύπάκουσαν τρομαγμένοι· ρ. ύποδείδω. —ἄειραν = πήγαν κι ἔφεραν. —πρωτοπαγής = καινούριος. —πείρινθα· Ω 190. —ἀπήνη = ἄμαξα τετράτροχη πού τή σέρνουν ἡμίονοι. —νήεσον· νηέω = σωρεύω, φορτώνω. —οἱ κρατερώνυχες = πού ἔχουν ἰσχυρές ὄπλες, ρωμαλέοι. —ἐντεσιεργοί = αὐτοί πού ἐργάζονται, αὐτοί πού σέρνουν τά ἔντεα, δηλ. τό συγκρότημα τοῦ ἄμαξιου. —ἀτιτάλω = περιποιοῦμαι, ἀνατρέφω.

γ') —τάλαντον: Τό τάλαντο ἀντιπροσώπευε μιά σημαντική ποσότητα χρυσοῦ. —Θρῆκες ἄνδρες· Οι Θράκες ἦταν φυλετικά συγγενεῖς μέ τούς Τρώες καί σύμμαχοί τους. Τό δέπας δόθηκε στόν Πρίαμο πρίν γίνει βασιλιάς, ὅταν ὁ πατέρας του Λαομέδων τόν εἶχε στείλει ώς πρεσβευτή. —ἀπήνη· ἀντίθετα μέ τήν ἄμαξα πού τή σέρνουν ἀλογα, τήν ἀπήνη σέρνουν ἡμίονοι· ἔχει τέσσερις τροχούς καί μᾶλλον προορίζεται γιά φορτία. —Μυσοί: κάτοικοι τής Μυσίας, χώρας στά Β.Δ. τής Μ. Ἀσίας.

281 - 338

α') 281-298: —ζευγνύσθην = ἔδωσαν διαταγή νά τούς ζέψουν τά ζῶα.

Τό ρ. μέσο διάμεσο. —πυκνιά μήδεα = σοβαρές σκέψεις. —ἀγχίμολον· ἐπίρρ. = κοντά. —τετιηώς = λυπημένος, ρ. τετάμαι. —μελίφρων = πού γλυκαίνει τήν ψυχή. —λείφω = χύνω. —τῇ· δεικτ. = όριστε. —ἄψ = πίσω. —ἐπεὶ ἄρ(α)γε = ἀφοῦ τέλος πάντων. —μέν· βεβαιωτ. —ἔπειτα = τώρα, δηλ. ἀφοῦ ἀποφάσισες όπωσδήποτε νά πᾶς. —κελαινεφής Z 267. —Ιδαῖος = πού λατρεύεται στήν "Ιδη". —κατὰ ὄραται = κοιτάζει, βλέπει κάτω. —εὖ = οὖ· προσ. ἀντων. —δεξιὸν = (νά πετάξει) δεξιά του. —πίσυνος = ἔχοντας ἐμπιστοσύνη. —εἰδὲ = ἂν ὅμως. —εύρυσπα = πού βλέπει πλατιά γύρω (εύρυ + ρίζα δπ). —οὐκ ἀν κελοίμην = δέ θά σέ παρακινοῦσα, ἄρα: θά σου ἀπαγόρευα. —ἐποτρύνουσα = μέ τίς συμβουλές μου. —μάλα περ μεμαῶτα = μέ δηλη σου τήν ἐπιθυμία.

299-321: —τοι ἐφιεμένη τόδε = σ' αὐτή σου τήν ἐπιθυμία. —χεῖρας ἀνασχέμεν Z 257. —ἡ· ἡμὶ (λέγω) = εἶπε. —ἀκήρατος = καθαρός, διαυγῆς. —παρέστη = στάθηκε κοντά του. —τό χέρνιβον = ή λεκάνη, στήν ὅποια ἔχουναν νερό ἀπό τήν πρόχουν γιά τό πλύσιμο τῶν χεριών. —τό ἔρκος = ὁ φράχτης τῆς αὐλῆς καί συνεκδ. ή αὐλή. —εἰσανιδῶν = ἀφοῦ κοίταξε πρός τά ἐπάνω. —μεδέων = πού βασιλεύεις. —φίλον ἥδ' ἐλεεινὸν = κινώντας τή συμπάθεια καί τόν οἴκτο. —μητίετα = πάνσοφος. —ῆκε· ἡμὶ. —τελειότατον = τό πιό τέλειο, τό πιό ἀληθινό. —μόρφων = εἰδος ἀετοῦ μέ μαῦρο χρῶμα. Τό ίδιο καί περοκνός. —σηθύρη τέτυκται = δσο πλατιά ἔχει κατασκευαστεῖ μιά πόρτα. —ἀφνειδὸς = πλούσιος. —εὖ κλητὶς ἀρχαρυῖα = τέλεια ἀρμοσμένη μέ κλητίδες (σύρτες). —εἴσατο· εἰδομαι = φαίνομαι. —ἄιξας· ἀίσσω = πετῶ (διάπτοντες). —γηθέω = χαίρομαι. —ιάνθη· ιάνω· Ω 147.

322-338: —σπέρχομαι. Ω 248. —ξεστὸς = καλά πελεκημένος, γιαλιστέρος: πρβλ. Z 244: ξεστοῖο λίθοιο. —ἐκ ἔλασε = κατευθύνθηκε ἔξω, βγῆκε. —ἐρίδουπος = πού ἀντηχεῖ ἀπό κάθε κρότο, ἡχηρός. —ἐφέπω = διευθύνω. —καρπαλίμη = γρήγορα. —κατὰ ἄστυ = κατεβαίνοντας τήν πόλη. —ἄψορος = πίσω (ἄψ + ρέω). —ἀπονέομαι = φεύγω. —προφανέντε = μόλις παρουσιάστηκαν. —ἐταιρίζω = γίνομαι σύντροφος, συνοδεύω. —βάσκ· ίθι· Ω 114. —Πηλεῖωνάδε = στή σκηνή του γιού του Πηλέα, δηλ. τοῦ Ἀχιλλέα.

γ') Κρονίωνι Ιδαίω, ὃς τε Τροίην κατὰ πᾶσαν ὄραται: 'Απὸ τῇ βουνοκορφῇ τῆς Ιδης, τό Γάργαρον, φαίνεται ὀλόκληρη ἡ τρωική χώρα καί ἀλλη ἔκταση ἀκόμα πιό πέρα. Εξάλλου ἐδῶ τό ρ. ὄραται ἐκφράζει τήν προστατευτική διάθεση τοῦ Δία γιά τή χώρα τοῦ Πριάμου. —χερσὶν ὑδωρ ἐπιχεύαι ἀκήρατον: Πρίν ἀπό κάθε ἵερή πράξῃ ἔπρεπε νά πλύνουν τά χέρια τους.

—μέσω ἔρκεις: στή μέση ἀκριβῶς τῆς αὐλῆς ήταν ὁ βωμός τοῦ Δία τοῦ Ερκείου, ὅπου προσφέρονταν οἱ ἐπίσημες βασιλικές θυσίες. —καὶ αἰθούσης ἑριδούπους: 'Εννοεῖται ἡ στοά πού ἀποτελοῦσε τὸ ἔξωτερικό πρόθυρο τῆς αὐλῆς. Μπαίνοντας κανές ἀπό τήν ἔξωτερική αὐτή αἰθούσα βρισκόταν στήν αὐλή (ἔρκος) κι ἀντίκριζε ἄλλη στοά, πού ήταν ἡ εἶσοδος τοῦ μεγάρου (αἴθοντα δώματος). Στά ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου ἔβλεπε κανένας στοές (ξεστὰς αἰθούσας) καὶ στά δεξιά καὶ στ' ἀριστερά τῆς αὐλῆς Z 243.

339-404

α') 339-348: —ἀπίθησε· παράκουσε· οὐδ' ἀπίθησε = ὑπάκουσε. —διάκτορος = πού μεταφέρει κι ἔκτελει μ' ἀκρίβεια τίς διαταγές τῶν θεῶν. —ἀργεῖφόντης· Ω 153. —αὐτίκα ἔπειτα = εὐθύς ἀμέσως. —ἀμβρόσιος = ἀθάνατος, θεϊκός. (ἀ + (μ) βροτός). —ἡμὲν - ἡδὲ = καὶ - καί. —ὑγρή· ώς οὐσιαστ. (πρβλ. ἡ ἔηρά· ἐνν. γῆ). —ἄμα πνοής = μαζί μέ τίς πνοές, καθώς ἔπνεε (φυσοῦσε ὁ ἀνεμος). —τῇ· ἀναφ. δοτ. τοῦ ὄργ. —θέλγω = μαγεύω. —τοὺς δ' αὗτε = ἐνῷ ἀντίθετα ἄλλους, κι ἄλλους πάλι. —ὑπνάω = κατέχομαι ἀπό ὑπνο, μέ κρατᾷ ὑπνος. —κρατὺς = κραταίος, δυνατός. —βῆτεναι = πορεύτηκε, προχώρησε. —αἰσυμνητήρ = πού κρίνει δίκαια, κριτής, ἄρχοντας (αἴσα + μέμνημαι· καὶ αἰσυμνήτης). —κούρος αἰσυμνητήρ = νεαρός ἄρχοντας, ἀρχοντόπουλο. —πρῶτον ὑπηγήτη = πού μόλις φυτρώνουν τά γένια του (ὑπήνη = γένεια).

349-357: —ἔλασαν παρέξ σῆμα Ἱλοίο = προσπέρασαν τό μνήμα τοῦ Ἱλού. —δὴ γάρ = γιατί πιά. —τὸ κνέφας = τό σκοτάδι. —τὸν δέ· (σύναψέ το μέ τό Ἐρμείαν) = καί τούτον. δηλ. τὸν Ἐρμῆ. —ἔξ ἀγχιμόλιο· Ω 283. —φράξομαι = σκέπτομαι. —φράξεο, Δαρδανίδη = ἔχε τό νοῦ σου, γιέ τοῦ Δαρδάνου. —φραδῆς = φρόνιμος. —τέτυκται ἔργα = ἔχουν γίνει ἔργα, ἔγινε δουλειά πού θέλει νοῦ φρόνιμο. —διαρραίομαι = καταστρέφομαι, ἀφανίζομαι. —μιν· σύναψέ το μέ τό λιτανεύσομεν.

358-371: —σὺν χύτῳ = ταράχτηκε. —δείδια· δέδια. —γναμπτός = εὐλύγιστος. —ταφών· τέθηπα = κυριεύομαι ἀπό ἔκπληξη. —αὔτὸς = αὐθόρμητα, μόνος του. —ἐριούνιος = εὐέργετικός (ἐπιτατ. ἔρι + ὀνίνημ = ὥφελώ). —ἐπίθ. τοῦ Ἐρμῆ. —ἐξείρετο = τοῦ ἔκανε ἐρώτηση, τόν ρώτησε. —πάτερ· καὶ προσφώνηση γερόντων ἀπό νεότερους. —ιθύνω = διευθύνω. —ἀμβροσίη νῦξ = θεϊκή νύχτα. —εῦδω = κοιμοῦμαι, ήσυχάζω. —μένεα πνείστες = ὅρμητικοι, γενναῖοι. —ἀνάρσιος = ἔχθρικός (στερ. α(ν) + ἄρσιος, ἀραρίσκω). —θοδός = ταχύς (θέω). Ἡ νύχτα λέγεται θοή, γιατί, καθώς μεσολαβεῖ ὁ ὑπνος, φαίνεται ότι περνᾷ γρήγορα. —τό ὄνειρα - ,ατος = πολύ-

τιμο πράγμα. —τίς δὲ νόος τοι εἶη = ποιά σκέψη θά ἔκανες (θά σου γινόταν), τί θά βαζες στό νοῦ σου; —διπηδέω = ἀκολουθῶ. —ἀπαιμύνασθαι· (σύναφέ το μέ τό: οὐτ' αὐτὸς νέος ἐσσί) = ώστε νά ἀποκρούσεις. —χαλεπαίνω = φέρομαι ἔχθρικά, κάνω κακό. —ρέξω· ρέζω. —καὶ δὲ = καί μάλιστα. —ἀπαλεξήσαιμι· ἀπαλέξω = ὑπερασπίζω. —δέ· αἰτιολ. —ἔισκω = παρομοιάζω (μιτβτ).

372-377: —οὗτω πῃ = ἔτσι κάπως. —ὑπερέσχεθε χεῖρα = ἅπλωσε τό χέρι ἀπό πάνω μου, μέ προστάτεψε. —ῆκεν = ἔστειλε ρ. ἦμι. —δόδοιπόρον = διαβάτη. —ἀντιβολέω = συναντώ. —αἴσιος = πού φέρνει καλό, τυχερός. —ἄγητδος = θαυμαστός. —πέπνυμαι νόῳ = ἔχω πολύ νοῦ.

378-388: —ναὶ δὴ = ναί πραγματικά. —κατὰ μοῖραν = ὀρθά —ἀτρεκέως = χωρίς περιστροφές, εἰλιχρινά. —πῃ = κάπου.. —κειμήλια = θησαυροί. —ἴνα· ἀναφ. τόπου = ὅπου. —ῶριστος· ὁ ἄριστος. —οὐ τι = καθόλου. —ἐπιδεύομαι = είμαι κατώτερος. —μάχης = ὅσον ἀφορᾷ τή μάχη. —φέριστος = ἔξαίρετος, θαυμάσιος. —τέων· τίνων. —ό οἶτος = ή μοίρα. —ἀποτίμος = ἀμοιρος. —ἔνισπες· ἐννέπω.

389-404: —πειράομαι τινος = δοκιμάζω κάποιον. —εἴρεαι Ἐκτορα = ρωτᾶς γιά τόν Ἐκτορα. —κυδιάνειρα = πού δοξάζει τούς ἄνδρες (κυδος + ἀνήρ), δοξοδότρα. Λέγεται καί γιά τή μάχη καί γιά τήν ἀγορά. —δαιᾶ = κομματιάζω. —μία = ή ίδια. —εὔεργής = καλοκάμωτη. —ἔξειμι = βγαίνω, κατάγομαι. —πάλλω κλήρω = σείω, κουνῶ κλήρους σέ μιά περικεφαλαία, ώσπου νά πεταχτεῖ ἔνας· παλλόμενος κλήρω = κατά τήν κλήρωση. —έλικωφ = αὐτός πού ἔχει εύκινητα καί ἐκφραστικά μάτια (έλικ-, έλίσσω + ὥψ). —ἀσχαλάω = δυσανασχετώ. —ἔσσυμαι τινος = τρέχω πρός κάτι, θέλω κάτι.

β') 'Αόρ. β' τοῦ ὑπερέχω μέ ἐπέκταση: ὑπερέσχεθε.

—Γεν. πληθ. τῆς ἐρωτημ. ἀντων. τίς: τέων.

γ') σῆμα Ἰλοιο = 'Ο Ἰλιος κατά τήν παράδοση ἦταν ὁ οἰκιστής τοῦ Ἰλίου. Προχωρώντας πρός τόν Σκάμανδρο ὁ Πρίαμος καί ὁ κήρυκας ἀφησαν ἀριστερά τό μνήμα τοῦ Ἰλίου, πού ἦταν στά μισά τοῦ δρόμου ἀπό τίς Σκαιές Πύλες ὡς τό στρατόπεδο τῶν Ἀχαιών. —φεύγωμεν ἐξ ἵππων: 'Ο Ἰδαῖος προτείνει νά ἐγκαταλείψουν τήν ἄμαξα, πού εἶχε τούς θησαυρούς, καί νά σωθοῦν φεύγοντας μέ τό ἄρμα πού τό ἔσερναν ἄλογα. —Πολύκτωρ: Είναι φανταστικό δόνομα ὅπως καί ὅλη ή ιστορία πού διηγεῖται ὁ Ἐρμῆς

γιά τόν έρχομό του στήν Τροία. Ἐνώ τώρα είναι πρώτον ύπηρνήτης, πρίν
ἀπό δέκα χρόνια είχε κληρωθεῖ νά πάρει μέρος στόν πόλεμο!

405-467

α') 405-423: —μελεῖστι = σέ κομμάτια (μελεῖζω). —προῦθηκεν· προτί-
θημι = βάζω μπροστά, ρίχνω. —αὔτως = ἔτσι, δηλ. ὅπως πρίν, ὅπως ὅταν
σκοτώθηκε. —ἐν κλισίησι· ἀντί ἐν κλισή. —δυωδεκάτη οἱ τὴν (ἐστι) =
είναι γι' αὐτόν η δωδεκάτη ήμέρα, πέρασαν δώδεκα μέρες πού αὐτός... —ό
χρώς - χροδὸς = τό δέρμα. —αἱ εὐλαὶ = σκουλήκια τοῦ κρέατος πού σαπί-
ζει. —ἀρηίφατος = σκοτωμένος στόν πόλεμο (ἀρη + φατός). —κατέδω =
κατατρώγω. —ἡ μὲν = καί ὅμως. —ἀκηδέστως = χωρίς οἶκτο. —αἰσχύνω
= παραμορφώνω. —θηοῖσι κεν = θά καυμάσεις βλέποντας· ρ. θηοῖμαι =
βλέπω μέ θαυμασμό. —ἐερσήεις = δροσερός (ἡ ἔρση = πρωινή δροσιά).
—περὶ νένιπται = ἔχει ἐντελῶς ξεπλυθεῖ. —μιαρὸς = λερωμένος. —σὺν μέ-
μυκε = ἔχουν κλείσει· ρ. μύω = κλείνω κυρίως τά μάτια (μύωρ, μνοτή-
ριον). —δσσα· σύστοιχο ἀντικμ. στό ἐτύπη = δσσες πληγές δέχτηκε. —νῖσ
ἐῆρος = τοῦ γινού σου. —νέκυς = ὁ νεκρός. —περὶ = περισσότερο ἀπό κάθε
ἄλλον. —φίλος κῆρι = ἐγκάρδια ἀγαπητός.

424-431: —γήθησεν· Ω 321. —ἡ φά = ἀλήθεια λοιπόν. —ἀγαθόν· ἐνν.
ἔστι. —δῶρα ἐναίσιμα = τά δῶρα πού πρέπει. —οὐ λήθετο θεῶν = δέν πα-
ρέλειπε τό καθήκον του πρός τούς θεούς, δέν ξεγνοῦσε τούς θεούς. —τῷ =
γιά τούτο. —οἱ ἀπεμνήσαντο = τοῦ γύρισαν τήν ἀνάμνηση, τόν θυμήθηκαν
κι αὐτόν. —τό ἀλεισον = τό ποτήρι. —αὔτόν τε = κι ἐμένα τόν ίδιο. —ρύω
= σώζω. —πέμπω = συνοδεύω.

432-439: —νεωτέρου· ἐπειδή εἴμαι νεότερος· κατγρμ. —δς κέλεαι·
ἀναφ. αἴτιολ. πρότ. = ἀφοῦ μέ προτρέπεις. —παρὲξ Ἀχιλλῆα = χωρίς νά
τό ξέρει ὁ Ἀχιλλέας. —τὸν μὲν = ωστόσο αὐτόν. —συλεύω = ἀφαιρώ.
—μετόπισθε = κατόπιν, ἔπειτα. —πομπός· κατγρμ. = ώς συνοδός σου.
—Ἄργος· τό Πελασγικό· στή Θεσσαλία, τή χώρα των Μυρμιδόνων. —ἐν-
δυκέως = μ' ἐπιμέλεια, μέ προσοχή. —όμαρτέω = πηγαίνω μαζί, ἀκολου-
θώ. —όνοσσάμενος· ὄνομαι· Ω 241.

440-467: —ἀναιξας = ἀφοῦ πήδησε ἐπάνω. —λάξετο = ἔπιασε (λάξομαι
ἀρχ. τύπος τοῦ λαμβάνω). —ἡνὸς - ήεῖα - ήν = λαμπρός· μένος ην = ἀν-
δρείχ. —οἱ δὲ φυλακτῆρες = ἐνώ οἱ φύλακες. —νέον = μόλις. —τό δόρπον
= τό βραδινό φαγητό. —πονέομαι = ἀσχολούμαι. —ἀφαρ = ἀμέσως ἔπειτα.
—ῶιξε· οἴγω. —ό δχεὺς = ὁ σύρτης. —ἐπ' ἀπήγνης = (πού ήταν) πάνω στήν

ἄμαξι. —ποίησαν· ώς ὑπερσυντελ. = εἶχαν κάνει. —κέρσαντες· κείω = κουρεύω, κόβω. —έρέφω = βάζω δροφή, στεγάζω. —λαχνήεις = μαλλιαρός, πυκνός. —λειμωνόθεν = ἀπό τά λιβάδια (λειμώνες). —άμρω = θεριζω, κόβω. —ό σταυρὸς = ο πάσσαλος. —ἔχω = κρατῶ, συγκρατῶ. —ό ἐπιβλήτς = ο μάνταλος, ο σύρτης (όχευς, κλητίς). —ἐπιρρήσεσκον = συνήθως ἔσερναν θαμ. τοῦ ἐπιρρήσσω. —ἡ τοι = ἀλήθεια. —σοι· σύναψε το μέτο σπασεν· ὀπάξω· Ω 153. —πάλιν εἰσομαι = θάξανάρθω· μέλλ. τοῦ εἴμι. —νεμεσητὸν = ἀξιοκατάκριτο. —ῶδε = ὅπως ἔχω κάνει τώρα. —ἀγαπάξω = φέρνομαι φιλικά (παράλλ. τύπος τοῦ ἀγαπάω). —τύνη· Ζ 262. —ὑπὲρ πατρὸς = στ' ὄνομα τοῦ πατέρα. —λίσσομαι = ἴκετεύω. —σὺν ὄρινῃς = νά συγκινήσεις.

β') Τό ρ. θεάομαι σέ ιωνικ. τύπο θηέομαι. Γι' αὐτό ή εὔκτ. β' προσ. θηοῖο. Τό ρ. εἴμι σέ χρόνο μέσο μέλλοντα: εἰσομαι.

γ') ὅσα ἐτύπη: "Οταν οἱ Ἀχιλλέας σκοτώσε τὸν Ἐκτορα καὶ τὸν γύμνωσε ἀπό τὰ ὅπλα του, ἔτρεξαν ὅλοι οἱ Ἀχαιοί, γιά νά δοῦν ἀπό κοντά νεκρό τὸν ἥρωα πού τόσους ἀπό αὐτούς εἶχε σκοτώσει καὶ εἶχε ἀπειλήσει νά κάψει τά πλοια τους. Ο ποιητής διηγεῖται (X 364-375) ὅτι δέν ἔμεινε κανένας πού νά μήν τὸν εἶχε πληγώσει μέ τό κοντάρι του. —εἰ ποτ' ἔην γε: Ή ἔκφραση αὐτή φανερώνει τή μεγάλη λύπη τοῦ Πριάμου γιά τό χαμό τοῦ γιου του. Ό ἔξαιρετικός, ο μεγαλόψυχος ὑπερασπιστής τοῦ Ἰλίου είναι πιά μόνο ἀνάμνηση γιά τὸν ἀπαρηγόρητο πατέρα. —πύργους νεῶν καὶ τάφρους: "Οσο οἱ Ἀχιλλέας δέν ἔπαιρνε μέρος στή μάχη, οἱ Ἀχαιοί, γιά νά είναι ἀσφαλισμένοι ἀπό τίς ἐφόδους τοῦ Ἐκτορα, κατασκεύασαν γύρω στό στρατόπεδο τάφρο καὶ τείχος, πού δημως δέν ἄντεξε στίς ἐπιθέσεις τῶν Τρώων. —καὶ τέκεος: 'Ο λόγος είναι γιά τό Νεοπτόλεμο, πού ξεχώριζε καὶ στή μάχη καὶ στίς συσκέψεις, ὅπως καὶ ο πατέρας του. Μετά τήν ἄλωση τοῦ Ἰλίου ἦταν αὐτός πού ὁδήγησε τούς Μυρμιδόνες πίσω στήν Ελλάδα.

468-551

α') 468-485: —μακρὸς = φηλός. —έξ ἵππων ἀλτο χαμᾶξε· ἀπό τό ἄρμα. —αὖθι = ἔκει. —Ιθὺς οἴκου = κατευθείαν στήν κατοικία. —ἴζεσκε = καθόταν συχνά. —ἀπάνευθε = χωριστά. —καθείατο = ἦταν καθισμένοι. —δξος = τό κλαδί. —ποίπνυον = ἦταν ἀπασχολημένοι, καταγίνονταν. —ἔτι καὶ παρέκειτο = μάλιστα ἀκόμα ἦταν κοντά του. —ἔλαθεν εἰσελθὼν = ἀπαρατήρητος μπῆκε. —κύσε· Ζ 474. —πυκινὴ ἀτη = μεγάλη συμφορά. —ἄλλον δῆμον = σέ ξένη χώρα. —ἀφνειός = πλούσιος. —εἰσορόωντας· ὑποχρ. τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ.

486-506: —έπιείκελος = ὅμοιος. —όλοδὸς οὐδὸς γήρατος = τό θλιβερό κατώφλι τῶν γηρατειῶν, τά ἔσχατα γηρατειά. —καὶ μὲν κεῖνον = σύγουρα ἔκεινον. —περιναιετά: περιναιετάοντες = οἱ γύρω κάτοικοι. —ἀμφὶ ἐόντες· πλεονασμός στό περιναιετά. —τείρω· Z 255. —ἡ ἀρὴ = τό κακό. —λοιγὸς = ὅλεθρος. —ἐπὶ τ' ἔλπεται = κι ἀκόμα ἐλπίζει. —ῆματα πάντα = ἀπό μέρα σέ μέρα. —ἀπὸ ἵντα = νά γυρίζει πίσω. —αὐτάρ· ἐναντ. —στ. 493-494 ὄπως Ω 255-356. —ἴος - ἵα - ἴον· Z 422. —ἡ νηδὺς = ἡ κοιλιά. —τῶν πολλῶν = πολλῶν ἀπό αὐτούς. —οἰος = μοναδικός, ἔξαιρετικός. —εἴρυτο ἄστο καὶ αὔτοὺς = ἔσωζε τήν πόλην καὶ τούς πολίτες. —πρώην = πρίν ἀπό λίγο. —ἔτλην· (τλῆναι) = ύπόφερα. —ἀνδρὸς παιδοφόνοιο... ὁρέγεσθαι· ἡ σειρά τῶν λέξεων: δρέγεσθαι στόμα ποτὶ χεῖρα ἀνδρὸς παιδοφόνοιο. —δρέγομαι = ἀπλώνω, φέρνω πρός.

507-517: —ύπὸ ὥρσε = σήκωσε βαθιά ἀπό τήν ψυχή του. —ἵμερον γόοιο = ἐπιθυμία νά κλάψει. —πατρός· γεν. τῆς αἰτίας. —ῆκα = ἤσυχα, μαλακά. —ἀδινὰ = ἀφθονα, πολύ· ἐπίρρ. —ἐλυσθείς· ἐλύνομαι = στρέφομαι, σωριάζομαι. —στοναχῇ δρώρει = σηκώθηκε στεναγμός, θρήνος. —πολιὸς = φαρός, λευκότριχος.

518-551: —ἄ = ἄχ! —δειλὸς = δυστυχής. —ἡ δὴ = πραγματικά λοιπόν. —ἄνσχεο· ἀνέχομαι. —ἔμπηγς = ώστόσο. —έάσομεν κατακεῖσθαι = ἃς ἀφήσουμε νά ἡσυχάσουν. —ἄχνυμαι = θλίβομαι. —οῦ τις πρῆξις πέλεται = δέ γίνεται, δέ βγαίνει τίποτε. —ῶς ἐπεκλώσαντο = ἔτσι ὅρισαν οἱ θεοί· ἐνν. μέ τό νῆμα τῶν Μοιρῶν. —αὐτοὶ δὲ = ἐνῶ αὐτοί. —ἀκηδέες = χωρίς βάσανα. —δοιοὶ = δύο. —τό οὖδας = τό ἔδαφος, πάτωμα· συνεκδχ. = τό σπίτι, τό παλάτι. —έάων = ἀγαθῶν. —κύρομαι τινι = συναντώ κάτι, μοῦ τυχαίνει κάτι. —τῶν λυγρῶν = ἀπ' αὐτά τά δεινά, ἀπό τά δεινά πού περιέχονται στό δεύτερο πίθο. —λωβητὸς = στιγματισμένος. —ἔθηκεν· τίθησι· γνωμ. ἀρ. —ἡ βούβρωστις = ἡ ἀθλιότητα. —φοιτῶ = περιπλανιέμαι. —θεοῖσι = στά μάτια τῶν θεῶν. —τετιμένος· τίμαι, τίω = τιμῶ. —ἐκ γενετῆς = ἀπό τότε πού γεννήθηκε. —ἐκέκαστο· καίνυμαι = ύπερβάλλω, ύπερτερῶ. —ἄλλ' ἐπὶ καὶ τῷ...: ἡ σειρά τῶν λέξ.: ἀλλὰ θεὸς θήκε κακὸν καὶ ἐπὶ τῷ. —γονὴ παιδῶν = πολλὰ παιδιά. —χρείονας = πού θά βασιλευαν. —παναώριος = πού ἦταν νά πειθάνει ὀλότελα πρόωρα, ὀλιγόζωας. —κομίζω = περιποιοῦμαι. —ῆμαι = βρίσκομαι. —κήδω = προξενῶ θλιψίεις. —ὅσσον· ὅσο ἔδαφος, ὅσους λαούς. —ἄνω = πρός βορράν, βορινά. —ἔδος = ἡ ἔδρα, ἡ κατοικία. —ἐντὸς ἑέργει = περικλείει. —τῶν = ὅσων κατοικοῦν στίς χώρες αὐτές. —πῆμα = συμφορά. —ἄνσχεο = κάνε ύπομονή —ἀλίαστον = ἀδιάκοπα· ἐπίρρ. (α + λιάζομαι = παρεκκλίνω). —ἀκαχήμενος· ἀκάχημαι,

άκαχίζω = πικραίνομαι.

γ') τοὺς δ' ἔλαθεν εἰσελθών: Μόνο μέ ύπερφυσικό τρόπο μποροῦσε δι Πρίαμος νά μπει στή σκηνή τοῦ Ἀχιλλέα, ἀπαρατήρητος ἀπό τοὺς ἄλλους, γιατί βέβαια ή σκηνή ἦταν ἐνα δωμάτιο μόνο. —γυναῖκες: Οἱ γυναῖκες αὐτές δέν ἦταν παλλακίδες, πού εἶχαν αἰχμαλωτισθεῖ ἀλλά κόρες βασιλέων καὶ ἡγεμόνων. Τούς γιούς των τούς θεωροῦσαν παιδιά τοῦ βασιλέα, ὅπως καὶ τούς γιούς τῆς Ἐκάβης. Στήν αὐλή τοῦ Πριάμου ἵσχυαν τά ἔθιμα πού εἶχαν οἱ μονάρχες τῆς Ἀνατολῆς. —δοιοὶ γάρ πίθοι: Ὁ μύθος αὐτός παριστάνει τό μεγαλύτερο ἀπό τούς θεούς ἀδικο κι ἀνόητο. Ἀπό τήν ἄλλη θεωρεῖ τόν ἄνθρωπο δλότελα ἀνεύθυνο γιά τίς πράξεις του. —Μάκαρος ἔδος: Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ὁ Μάκαρ ἦταν γιός τοῦ Ἰλου. Αὐτός εἶχε ἔξοριστει ἀπό τήν Τρωάδα, ἐπειδή εἶχε σκοτώσει τόν ἀδελφό του, καὶ εἶχε ἐγκατασταθεῖ στή Λέσβο.

552 - 620

α') 552-570: —ἀκηδῆς = ἀπεριποίητος, ἀταφος (στερ. α + κῆδος = φροντίδα). —ἀπόνυκιο· ἀπονύναμαι = χαίρομαι, ἀπολαμβάνω κάτι. —ὑπόδρα = μέ λοξό, ἄγριο βλέμμα (ύπό + δέρκομαι). —νοέω = ἔχω κατά νοῦ. —ἄλιος = θαλασσινός (ἄλς). ἄλιος γέρων λέγεται ὁ Νηρέας. —καὶ δέ· καὶ δή = καὶ μάλιστα. —σὲ γιγνώσκω = (τό σέ προληπτ. ἀντικμ. τοῦ γιγνώσκω) = κατολαβαίνω ὅτι καὶ σύ. —ἡβῶν = νέος καὶ δυνατός. —φυλακούς· φύλακες. —δχῆα· Ω 446. —μετοχλίσσειε· μετοχλίζω = μετακινώ. —ἀλιτωματικοί· μέσ. ἀόρ. β' τοῦ ἀλιταίνω = ἀμαρτάνω.

571-595: —οῖκοιο· ἐξ οἴκου, δηλ. ἀπό τό ἐσωτερικό τῆς σκηνῆς του. —καλήτωρ = πού καλεῖ τό λαό σέ συνέλευση (ἀγορά). —δίφρος· Ζ 354. —ἐύσσωτρος ἀπήνη = πού ἔχει ώραία σωτρα, δηλ. τίς περιφέρειες τῶν τροχῶν· συνών. τοῦ ἐύκυλος. —ὕρεον· αἰρώ. Ὁ παρατ. δηλώνει τό πλήττρογχον· συνών. πού ἔβγαζαν συνέχεια ἀπό τήν ἄμαξα. —φάρεα· Ω 231. θοῖς τῶν δώρων, πού ἔβγαζαν συνέχεια ἀπό τήν ἄμαξα. —πυκάσσας = ἀφοῦ σκέπασε, ἀφοῦ τύλιξε (πύκα = σφιχτά). —ἐκκαλέσας = ἀφοῦ κάλεσε ἀπό τό θάλαμο. —μή οὐκ ἐρύσαιτο = μήπως δέ συγκρατήσει. —λεχέων = πάνω στό στρώμα. —σύν ἥειραν = βοήθησαν (νά τόν σηκώσει καὶ νά τόν τοποθετήσει). —σκυδμαίνεμεν· σκυδμαίνω = εἴμαι θυμωμένος. —εἰν "Αἰδος = μέσα στό πολάτι τοῦ "Αδη (Αἰδος). —οὐκ ἀεικέα = πλούσια. Σχῆμα λιτότητας. —ἀποδάσσομαι· ἀποδατέομαι = χωρίζω μερίδιο.

596-620: —κλισμὸς = ἡ πολυθρόνα. —τοίχου τοῦ ἑτέρου· γεν. τόπου.

—καὶ γὰρ = ἔξαλλου καὶ ή... —τῇ περ· ή δοτ. κτητ. —ἀπὸ βιοῖο = μέ τή βολή του τόξου του: ὁ βιός. —χωρίμενος = ὀργισμένος. —ἰσχέαρα = τοξεύτρια. —ἰσάσκετο· σύγκρινε συχνά τόν ἑαυτό της (ἴσος). —φῆ δοιώ...· ἐπεξήγ. τοῦ ἴσασκετο. —τεκέειν· ύποκυμ. τήν Λητῶ. —ή δ' αὐτὴ = ἐνῶ αὐτή ή ἴδια. —ἐννῆμαρ = ἐπί ἐννέα ήμέρες. —κάμε = ἀπόκανε, ἔξαντλήθηκε. —οἰοπόλος = ἐρημικός (οἰος + πέλω). —εύνη = δ τόπος ὅπου μένει κάποιος, τό λημέρι. —πέσσει κήδεα = χωνεύει θλίψεις, καταπίνει τούς καημούς της. —μέδομαι = σκέπτομαι.

γ') ὑπόδρα ἴδων: τή στιγμή αὐτή ἐκδηλώνεται καὶ πάλι ὁ θυμώδης χαρακτήρας τοῦ Ἀχιλλέα. Δέ θέλει ν' ἀκούσει περισσότερα γιά τήν ἀπόδοση τοῦ Ἐκτορα, που θά τόν ἔξόργιζαν καθώς θά τοῦ θύμιζαν τό φόνο του Πατρόκλου. Ἀλλά καὶ γιά τοῦτο ὁ ἥρωας εἶναι ἀξιέπαινος: ἀναγνωρίζει τή σφιδρότητα του πάθους του καὶ προλαβαίνει τό κακό. —αὐτὸς Ἀχιλλεὺς λεχέων ἀπέθηκε: 'Ο Ἀχιλλέας ἐπανορθώνοντας τήν ἄγρια σκληρότητα που ἔδειξε στόν Ἐκτορα κάνει στό νεκρό τήν τελευταία αὐτή τιμή. —Νιόβη: Ή ποιητική παράδοση ἀναφέρει ὅτι ή Νιόβη ἦταν κόρη του βασιλέα τής Λυδίας Ταντάλου καὶ σύζυγος του βασιλέα τής Θήβας Ἀμφίονα. Ο μύθος τής Νιόβης, ὅπως περίπου τόν ἰστορεῖ ἐδῶ ὁ "Ομηρος, ἀναφερόταν κι ἀπό μεταγενέστερους ποιητές γιά δυό λόγους: ή γιά νά τονίσει τό ἡθικό διδαχγμα ὅτι ή καυχησιά τιμωρεῖται η γιά νά παραστήσει τή φοβερότερη θλίψη, που μπορεῖ νά ύποφέρει ἔνας θνητός. —ἐν Σιπύλῳ: Τό Σίπυλο εἶναι προέκταση του Τυμώλου, που εἶναι ὅρος τής Λυδίας. —Ἀχελώιον: Ἀχέλης ή Ἀχελῶις ὄνομαζόταν ἔνας ποταμός που πήγαζε ἀπό τό Σίπυλο καὶ χυνόταν στόν κόλπο τής Σμύρνης. —λίθος περ ἑοῦσα: 'Ἐνας βράχος του Σιπύλου μοιάζει ἀπό ὄρισμένο σημεῖο σάν μορφή γυναικας που κλαίει. Γιά τοῦτο ή τοπική παράδοση ἔλεγε ὅτι ή μορφή αὐτή ἦταν ή Νιόβη, που, ἀφού ἀπολιθώθηκε, ἔξακολουθοῦσε νά θρηνεῖ γιά τό θάνατο τῶν παιδιῶν της.

621 - 676

α') 621-642: —ἄργυρος = λευκός (ρίζα ἀργυ- arguo = φωτίζω). —ἔδερον· δέρω = γδέρνω. —ἀμφεπον· ἀμφέπω καὶ ἀμφιέπω = ἐτοιμάζω. —περιφραδέως = μέ περίσκεψη, μέ προσοχή. —έρύσαντο· ἔρυω = ἀποσύρω, τραβῶ. —δσσος = πόσο μεγαλόσωμος. —οίος = πόσο ὅμορφος. —ἄντα = ὄταν τόν ἀντίκριζες κατά πρόσωπο. —δψιν ἀγαθὴν = τήν εὐγενική μορφή. —λέξον = βάλε με νά πλαγιάσω· ρ. λέχω. —ύπο ὕπνω (σύναψε το μέ τό τερπαύμεθα, μέ σημ. δοτ. δργ.) = μέ ὕπνο ή κυριολεκτ., κάτω ἀπό ὕπνο, ἐπειδή ὁ ὕπνος σάν νά σκεπάζει αὐτόν που κοιμάται. —μύσαν· Ω 420. —κήδεια πέσσω· Ω 617. —ό χόρτος = ὁ περίβολος. —πασάμην· πατέομαι

= τρώγω, γεύομαι. —ή λαυκανίη = ό λαιμός, ό φάρυγγας. —λαυκανίης καθένηκα = ἔριξα κάτω στό λαιμό μου, ήπια.

643-658: —τά δέμνια = ἐλαφριά κινητή κλίνη. —ύπ' αἰθούσῃ = κάτω ἀπό τό πρόπυλο. —τά ρήγεα = χρωματιστά κλινοσκεπάσματα. —ἔσασθαι· ὥστε ἔσασθαι = γιά νά σκεπαστεῖ· ἔννυμ (ρίζα ἐσ-, ἔσνυμ, ἔσθις). —τό δάος = ό πυρσός, ή δάδα. —ἐγκονέουσαι· ἐγκονέω = κάνω κάτι γρήγορα και πρόθυμα (ρίζα κον-, διάκονος). —ἐπικερτομέω = πειράζω, ἀστειέομαι. —λέξο = πλάγιασε, προστ. μέσ. ἀρ. τοῦ λέχω. —βουλγήφορος = μέλος τῆς βουλῆς τῶν γερόντων, ἐπίσημος. —βουλεύω βουλᾶς = παίρνω μέρος σέ συμβούλιο. —ή θέμις ἔστι = ὅπως εἶναι θεσμός. —στ. 653 ὅπως Ω 366. —ἀνάβλησις = ἀναβολή, ἀργοπορία. —ποστήμαρ = γιά πύσες μέρες. —μέμονα = ἐπιθυμῶ. —κτερεῖξω = δίνω τίς τελευταίες τιμές σ' ἔνα νεκρό (κτέρεα). —τέως = στό διάστημα αὐτό, σ' αὐτό τό μεταξύ. —μένω = νά μένω στή σκηνή μου, ν' ἀπέχω ἀπό τή μάχη.

659-676: —τάφον = ἐνταφιασμό, ταφή. —μοι· σύναψέ το μέ τό κεχαρι- σμένα. —κεχαρισμένα θείες· ἀντί χαριζοι = θά μου ἔκανες χάρη. —έέλ- μεθα· εἴλομαι = συμπιέζομαι, πολιορκούμαι. —ή ύλη = τά ξύλα. —ἀξέμεν· ὥστε ἄξαι. —δαινῦτο· εύκτ. τοῦ δαινύμαι = παίρνω μέρος σέ δεῖπνο. —μή- πως δείσειε = γιά νά μήν ἔχει κανένα φόβο. —πυκινὰ φρεσί, Ω 282.

γ') δέμνια θέμεναι ύπ' αἰθούσῃ: Στό μέρος αὐτό τοῦ σπιτιού ἔστρωναν συνήθως τό κρεβάτι γιά τούς ξένους. "Οταν λάβουμε ύπόψη ὅτι ή αἰθουσα είναι μιά ἀπλή στοά μέ στέγη, ὁ ξένος κοιμόταν σχεδόν στό ύπαιθρο. Γι' αύτό κι ὁ οἰκοδεσπότης διατάξει: ἀχλαίνας ἐνθέμεναι οὐλας καθύπερθεν ἔ- σασθαι». —ἐννήμαρ γοάσιμεν αὐτόν: Τό διάστημα αὐτό τοῦ πένθους φαί- νεται ὑπερβολικό. Μπορεῖ νά παρατεινόταν ό θρηνος ίσως κατά συνήθεια ἀνατολίτικη· πιό πιθανά είναι ὅτι ο Πρίαμος μέ τήν πρόφαση τῆς κηδείας προσπαθεῖ νά ἔξασφαλίσει ἡσυχία λίγων ήμερών γιά τούς κατοίκους του Ἰλίου. —σχήσω πόλεμον: Ό 'Αχιλλέας, ἀφοῦ σκότωσε τόν "Ἐκτορα καὶ ἔ- σωσε τούς 'Αχαιούς, ἔχει ἀπόλυτη ἔξουσία γιά τή διεξαγωγή τοῦ πολέμου. Γιά τοῦτο καί, χωρίς νά λάβει ύπόψη του τούς ἄλλους ἀρχηγούς, ύπόσχεται στόν Πρίαμο τήν δλιγοήμερη ἀνακωχή πού ζητᾶ.

—Ποιά συναισθήματα μᾶς προκαλεῖ ό ποιητής, ὅταν περιγράφει τό σιωπηλό ἀλληλοθαυμασμό τοῦ Πριάμου καί τοῦ Ἀχιλλέα;

—Σέ ποιό σημεῖο ἐκδηλώνεται περισσότερο ή συμπάθεια τοῦ Ἀχιλλέα πρός τόν Πρίαμο;

α') 677-691: —ιπποκορυστής = αύτός πού έτοιμάζει τά όρματα γιά τή μάχη, πολεμιστής (ίππος + κορύσσω = ὀπλίζω). —έριονιος· Ω 360. —εμαρπτε· μάρπτω = πιάνω, ἀδράχνω. —όρμαίνοντα· ὁρμαίνω = διαλογίζομαι. Ή μτχ. αἰτιολ. —έκπέμφειε = νά δύνηται εἶναι. —ιερὸς = ισχυρός, ρωμαλέος. —πυλαωρὸς = φρουρός τῶν πυλῶν. —οἶον ἔθ' εὔδεις = ἔται πού κοιμᾶσαι ἀκόμα. —εἴασε = δέ σέ πείραξε (σέ ἀφῆσε). —τοὶ λελειμένοι = δοσοὶ ἔχουν μείνει. —αἱ̄ κε γνώῃ σε = ἂν μάθει τήν παρουσία σου ἐδῶ. —ρίμφα· Ζ 511.

692-706: —έυρρεῖος· Ζ 508. —δινήεις = πού κάνει δίνεις, ὀρμητικός. —κροκόπεπλος = μέ πέπλο στό χρῶμα τοῦ κρόκου, χρυσωπή (κρόκος = τό φυτό ζαφορά). —έκιδνατο = σκορπιζόταν· κιδναμαι· παράλλ. τύπος τοῦ σκεδάννυμι. —ἔλων· ἔλαω, ἔλαινω. —ἀστυβοώτην· ὅπως στό Ω 577 καλήτορα. —κώνυσε· Ω 200. —γέγωνε = φώναξε δυνατά. —ὅψεσθε ιόντες = ἔλατε νά δείτε. —χαίρετε· ἔχαιρετε· παρατ.

707-717: —ἀάσχετον = ἀσυγκράτητο (στερ. α + ἄ(ν)σχετος, ἀνασχεῖν). —ξύμβληντο· θά νοηθεῖ ώς ἀντικμ. τό Πριάμω. —τίλλομαι = ἀποσπῶ τίς τρίχες τῆς κεφαλῆς μου, μαδέμαι. —πρόπαν = ὀλόκληρο. —Εκτορα· σύναψε το μέ τό δόδύροντο. —εἰξατε = κάνετε τόπο. —ούρευσι· οὐρεὺς = ἡμίονος, μουλάρι. —ἄσεσθε· ἄω = χορταίνω.

718-745: —τρητὸς = τρυπητός (τείωω). —παρὰ εἰσιαν = ἔφεραν κοντά στό νεκρό. —ἀοιδός· ἐδὼ εἰδικός γιά θρηνητικά τραγούδια. —έξάρχους θρήνων = γιά νά ἀρχίσουν τό θρῆνο. —οἴ τε στονόεσσαν ἀοιδήν· τό ρήμα θά νοηθεῖ μέ τήν ἔννοια τοῦ ἄδειν καί ή ὅλη φράση θά ἔξηγηθεῖ: καί οἱ ὅποιοι θά ἔψαλλαν τό πολυστέναχτο τραγούδι. —ἐπὶ στενάχοντο = συνόδευαν μέ στεναγμούς τό τραγούδι. —τῆσι = ἀνάμεσά τους. —αἰών = τό διάστημα τῆς ζωῆς, ή ζωή. —δυσάρμμορος = δυστυχισμένος (δυσ + ἄρμμορος). —πέρσεται· δέ μέσ. μέλλ. ἀντί τοῦ παθητ. περθῆσεται. —έπισκοπος· κατηγρ. στό ὑποκμ. τοῦ ὅλωλας = χάληκες σύ δέ προστάτης. —ρύσκευ· ἐρύσκον· θαμιστ. τύπος τοῦ ρύσματος. —ἔχεις = ὑπεράσπιζες. —κεδνὸς = σεβαστός. —ἀεικής = ἀνάρμοστος, ἔξευτελιστικός. —ἀθλεύων = πού ἐργάζεται σάν δοῦλος. —πρὸ ἄνακτος = γιά χάρη κυρίου. —ῷ δήπου = πού πολύ πιθανό, πού γιά λύπη του ἵσως. —ἐν παλάμησιν· ώς ἀπλή δοτκ. δργ. —όδαξ = μέ τά δόντια. —ἄσπετος = ἀνέχφραστος, ἀπέραντος (α + σεπ-, ρίζα τοῦ εἰπεῖν). —οῦδαξ· Ω 527. —ἐν δαι = ἐν τῇ μάχῃ (τοπ. δοτ. ἐνός δύναμης). συγγεν. μέ τό δήμιος = καταστρεπτικός). —ἀρητὸς = καταραμένος, φοβερός (ἀρή, ἀράομαι).

746-759: —άδινὸς γρόος = θρήνος μέ πολλά δάκρυα. —πέρνασκε· θαμιστ. παρτ. τοῦ πέρνημι = πουλῶ. —ἀμιχθαλέοις = ὀμιχλιασμένη. —ψυχὴ = ζωὴ. —ταναηκῆς = κοφτερός (ταναδός + ἄκος, ἄκη). —πολλὰ = πολλές φορές. —ρύσταζεσκεν = ἔσερνε κάθε τόσο, θαμιστ. (ρύσταζω, ἔργω). —ἐρσήεις· Ω 419. —ἄγανὸς = μαλακός, ἥπιος· ἄγανὰ βέλη = βέλη πού δίνουν ἀνώδυνο θάνατο.

760-776: —ἀλίαστον = ἀδιάκοπο ($\alpha + \lambda\acute{α}\zeta\mu\alpha i$ = παρεκκλίνω, ἀπομακρύνομαι). —δαῆρ = κουνιάδος. —ώς ὕφελλον ὀλέσθαι· Z 345. —ἀσύφηλος = προσβλητικός. —ἐνίπτω = κατηγορῶ, κάνω ἐπίπληξη. —στ. 769 ὅπως Z 378. —ἐκυρὸς = πεθερός. —παραιφάμενος· παράφημι = συμβουλεύω. —ἄγανοφροσύνη = καλοσύνη, μαλακοί τρόποι. —άγνυμένη κῆρ = κατάκαρδα λυπημένη. —πεφρίκασί με = νιώθουν φρίκη γιά μένα. —δῆμος = τό πλῆθος, ὁ λαός.

777-787: —ἄξετε· ὁ μέλλ. ἀντί προσταχτ. —πυκινὸν λόχον = καμιά δολερή ἐνέδρα. —πημανέειν· πημαίνω = βλάπτω, προξενῶ κακό. —ἄγινεον· ἀγινέω = φέρνω· παράλλ. τύπος τοῦ ἄγω. —ἄσπετον· Ω 738. —φαεσίμβροτος = πού φέρνει τό φῶς στούς θυητούς. —θρασὺς = τολμηρός, γενναῖος. —ἐν πυρῇ ὑπάτη = πάνω πάνω στά ξύλα τῆς πυρᾶς.

788-804: —ῆμος = ὅταν. —ῆριγένεια = πρωινή ($\eta\acute{ε}\iota\iota\acute{η}$ = πρωΐ + ρῦξα γεν.). —ἐπίθετο τῆς Ἡῶς. —φύδοδάκτυλος = πού ἔχει ρόδινα δάκτυλα, ἐπίθετο τῆς Ἡῶς. —τῆμος· (τό δεικτ. τοῦ ἦμος) = τότε. —ῆγρετο· ἀγείρομαι. —ἐπέσχε (τόπου) = ἀπλώθηκε, ἔπιασε (τόπο). —λέγομαι = περιμαζεύω. —μύρομαι· Z 373. —κατείβομαι = χύνομαι κάτω. —ἡ κάπετος = τάφρος, λάκκος. —δ λᾶας = ὁ λίθος. —σῆμα χέω· Z 419. —εἴατο = τοποθέτησαν (ρ. ἦμαι). —πάλιν κίον = γύρισαν πίσω (στήν πόλη). —έρικυδὴς = μεγαλοπρεπής. —ἀμφιέπω = φροντίζω, ἔτοιμαζω. —τάφος· Ω 660.

β') Σχηματισμός τοῦ ἀορ. β' τοῦ γιγνώσκω κατά τά βαρύτονα: γνώῃ - γνώωσι.

γ') ὅτε δὴ πόρον ἔσον: Μετά τό πέρασμα τοῦ ποταμοῦ, ὁ Πρίαμος δέν εἶχε πιά νά φοβηθεῖ τίποτα. Καί κατά τή μετάβασή του στόν Ἀχιλλέα, ἀκριβῶς στό σημείο αὐτό, ὅπου ἀρχικὲς δύναμις, παρουσιάστηκε ὁ Ἐρμῆς. —Κασσάνδρα: "Οπως ὁ Ἐλενος, εἶχε καί ἡ Κασσάνδρα προφητική δύναμη. Θαυμαζόταν καί γιά τήν ἔξοχη ὁμορφιά της καί γί' αὐτό ὁ Ἀγαμέμνονας μετά τήν ἄλωση τοῦ Ἰλίου τήν ἔφερε αἰχμάλωτη στήν Ἐλλάδα.

—σὺ δ' αὖ, τέκος...: Τό προαίσθημα αὐτό τῆς Ἀνδρομάχης γιά τόν μικρόν Ἀστυάνακτα ἐπαλήθευτηκε μέ δάκρύβεια, ὅπως διηγοῦνται οἱ μεταγενέστεροι ποιητές. —κατεστόρεσαν πυκνοῖσιν λάεσσι: Ἐφοῦ τοποθετοῦσαν τή νεκρική θήκη στό λάκκο, ἔστρωναν πάνω ἀπ' αὐτή μιά σειρά ἀπό πέτρες. Ἔπειτα στίς πέτρες καί στή θήκη ἔριχγαν χώμα, ὡσπου νά γεμίσει ὁ λάκκος καί νά σχηματιστεῖ ὁ τύμβος.

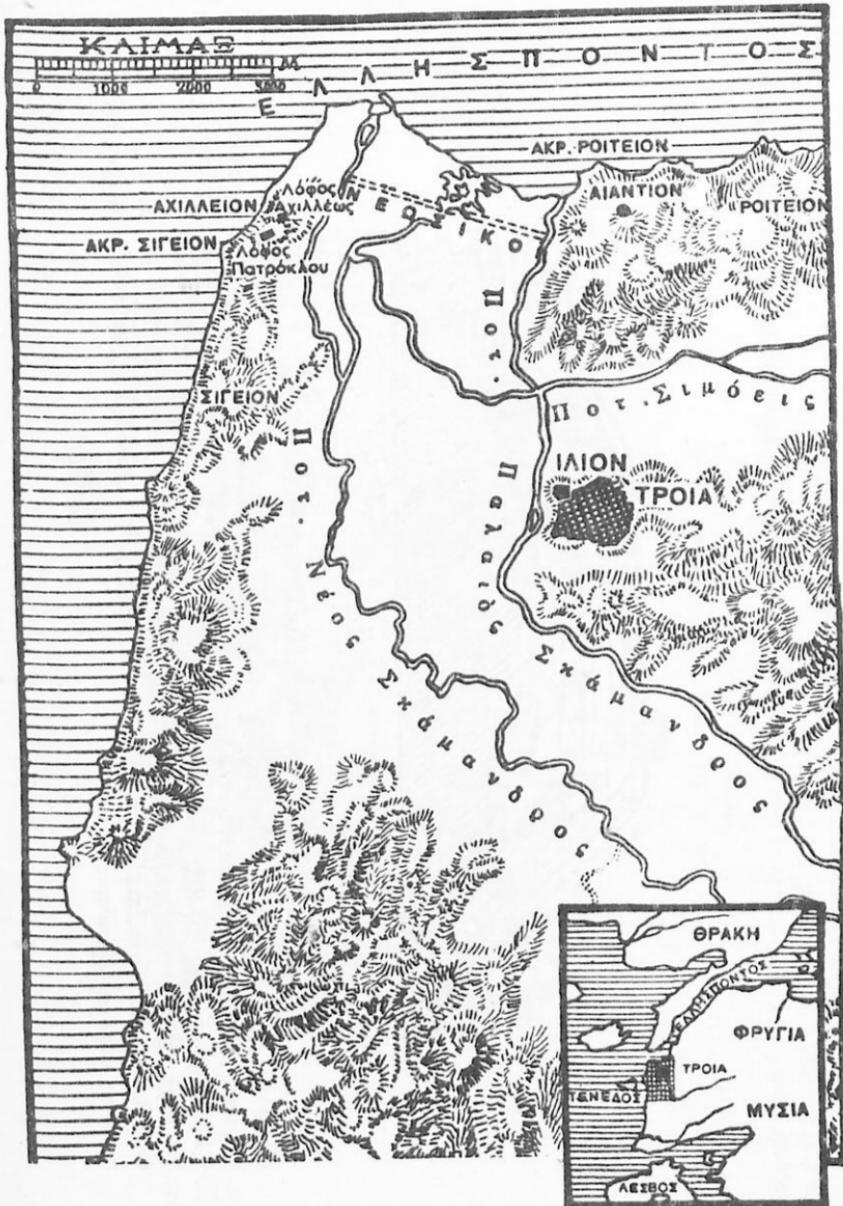
—Πῶς παρουσιάζουν τόν Ἐκτορα οἱ θρῆνοι καθεμιᾶς ἀπό τίς συγγενεῖς τον;

—Νά ἔξαρθεῖ ἡ μεγαλόπρεπη ἀπλότητα, μέ τήν ὁποία τελειώνει τό ἔπος τῆς Ηλιάδας.

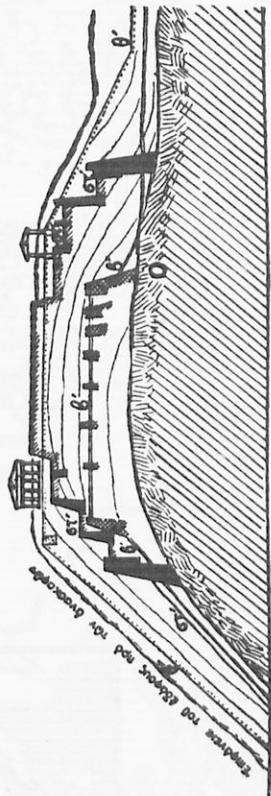

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

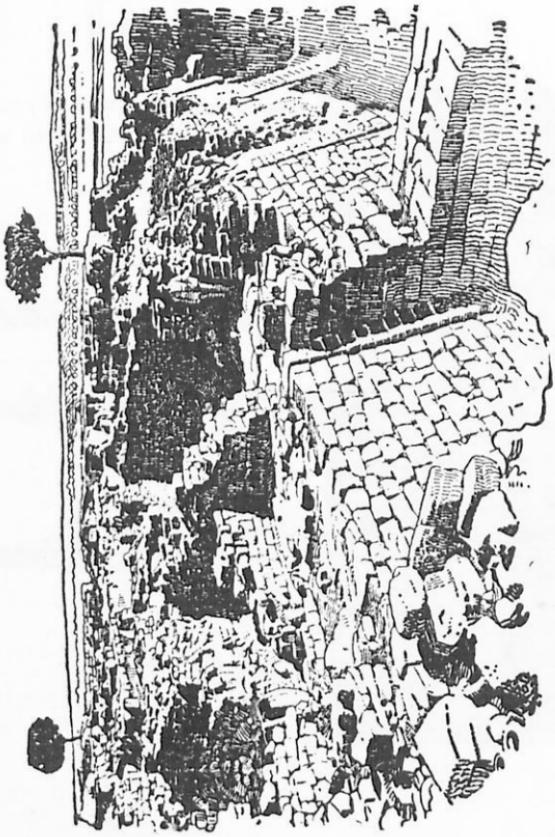

Εἰκ. 1. Χάρτης τῆς ἀρχαίας Τρωαδας.

Εικ. 2. Διάγραμμα τοῦ γῆλόφου τῆς ἀρχαίας Τροίας.

Φαινονται τά τεῦχη τῆς 2ης και' έτης πολέης και' στήν αρχαίην ελληνορρωμαϊκόν ναός τῆς 9ης πολέης.
 α. Ο φυσικὸς βράχος τοῦ λόφου πάνω στόν οποῖο βρέθηκαν ἔργη μεταγενέστατη τῆς νεολιθικῆς εποχῆς.
 β. Τὰ κεκλιμένα τεῦχη τῆς 2ης πολέης (ήμεμαρα), πού χρονολογεῖται μετ' το 2500-2000 π.Χ.
 στ. Τά τεῦχη τῆς 6ης πολέης (μαύρη) τῆς ήμερων τροίας. Φωτογραφία τους [βλ. στήν εἰκ. 3].
 Οι ὄλλες πολέες ὡς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἐδάσσουν πρὸ τοῦ ἀποκτήσαι τὸν μαχρότερο ἐνδιαφέρον καὶ
 κατά τῆς ἀνασκαφῆς ακαθάρτασσον.

Εἰκ. 3. Τὰ τείχη τῆς ὁμοίωσις Τροίας.

(Γείστηκαν γύρω στὸ 1500 π.Χ.)

Πρός τὰ δεξιά ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τείχων πού ἔγουν ἐξογκωθεῖ στὸν αὐτὸν μέρος γιὰ λόγους στερεότυπας.

Πρός τὸ διατερέθρον τὸ ἐξωτερικό τῆς πόλης.

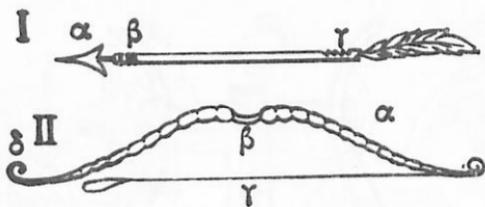
Τὰ τείχη αὐτά εἴπι δέκα γρόνια προσάρτευσαν τὸ ἵερον πανούσθιον τῆς Τροίας.

Eix. 4. Αγαλμά πολεμιστές.

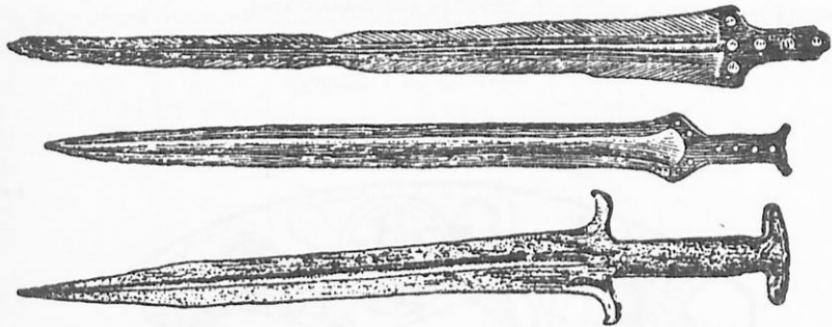
(Από πήλινο σύγχρονο τάνα Μυκηναϊκού)

Φορούουν πλήρη κα (κόρων) με λάρο και φάλους πού προεξέχουν σών κέρατα. Προφυλάζονται με βροχες θύρασα, χάρω μπό τον δποτο φαίνεται ο χιτών. Κρατούν μικρή δσπιθα και φορούν κυνηγιάδες.

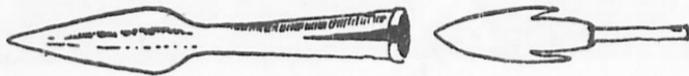

Eik. 5. Βέλος καὶ τόξο.

1. Βέλος (ἀναπαράσταση) α) αἰχμή, β) ξύλο, γ) γλυφίδες,
2. Τόξο (ἀναπαράσταση) α) κέρατα, β) πῆχυς, γ) νευρά καὶ πτερό, δ) κορώνη.

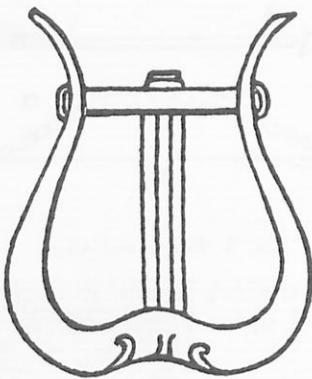

Eik. 6. Ὀρευχάλκινα ξίφη ἀπό τίς Μυκῆνες.

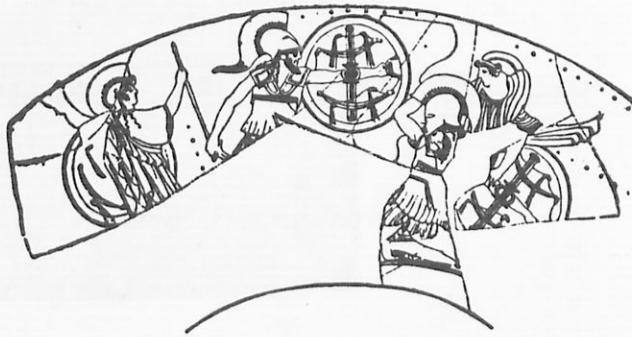

Eik. 7. Αἰχμές γιὰ δόρατα.

Οἱ αἰχμές ἦταν δύο εἰδῶν: ἡ εἶχαν ὄπη, μέσα στήν ὁποίᾳ ἔμπαινε τὸ ξύλο ἢ καρφώνταν ἐπάνω στὸ ξύλο.

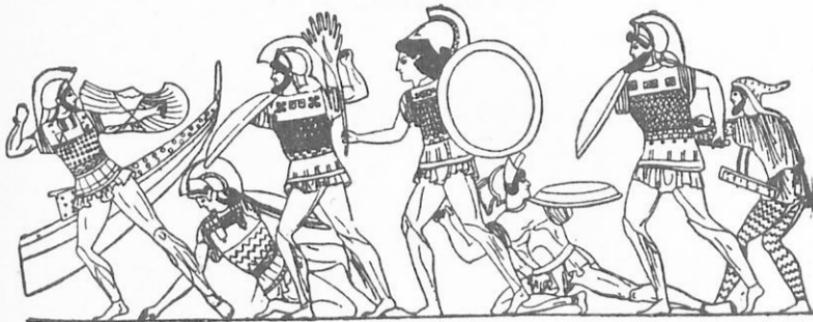

Εἰκ. 8. Φόρμιγξ (ἀναπαράσταση).

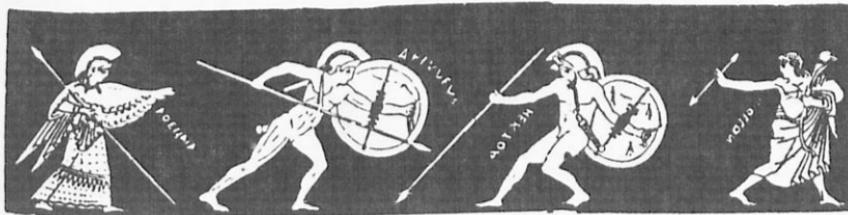
Εἰκ. 9. Μονομαχία τοῦ Διομήδη καὶ τοῦ Αίνεια.
(ἀγγειογραφία)

Ο Διομήδης ὄρμα κατά τοῦ γονατισμένου Αίνεια, πού ἔχει πληγωθεῖ στό ύπουγάστριο. Η Ἀφροδίτη ὅμως καὶ μέ τά δύο χέρια ἀρπάζει τό γιό της Αίνεια ἀπό τούς βραχίονες μέ τήν πρόθεση νά τόν σώσει. Πίσω ἀπό τό Διομήδη στέκεται ἡ Ἀθηνᾶ καὶ παρακολουθεῖ μέ ήρεμία ὅ,τι γίνεται. (Ιλιάδα Ε 309-317).

Εἰκ. 10. Μάχη στά πλοια.
(Από ἄγγειο)

Κοντά στήν πρύμη τοῦ πλοιού στέκεται ὁ Αἴας πού τὸν πιέζουν οἱ Τρῶες. Ἀπό αὐτούς ἔνας χρατᾶ ἀναμμένο δαυλό, γιά νά πυρπολήσει τό πλοιο. Δυό Ἀχαιοί ἔχουν ἀνατραπεῖ στό ἔδαφος, ἀπό τούς ὅποιους ὁ ἔνας ἐξακολουθεῖ ν' ἀποκρούει τούς ἐχθρούς. (Ιλ. Ο, 420).

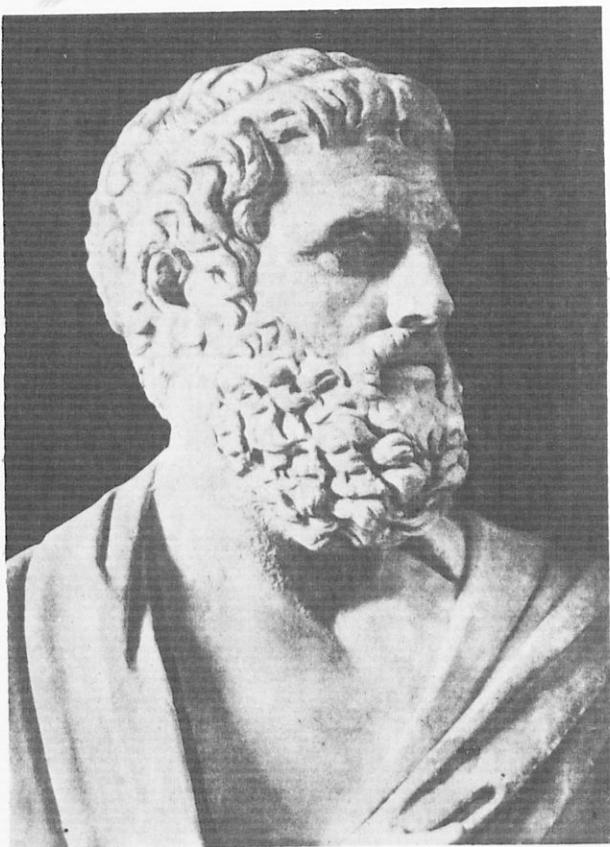
Εἰκ. 11. Μονομαχία τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τοῦ Ἐκτορα.
(Από ἄγγειο)

Ἡ Ἀθηνᾶ προτρέπει τὸν Ἀχιλλέα, ἐνῷ ὁ Ἀπόλλωνας ἐγκαταλείπει τὸν Ἐκτόρα πού προστάτευε. (Ιλ. Χ).

Π. Ν. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΟΦΟΚΛΗ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ*

1. Τό δράμα καί τά εἰδη τον

Τό δράμα εἶναι ἔνα ἀπό τά τρία μεγάλα εἰδη τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ποιητικοῦ λόγου. Τά ἄλλα δύο εἶναι τό ἔπος καί ἡ λυρική ποίηση.

Τό δράμα, ἔργο θεατρικό, προορισμένο στά χρόνια τῆς ἀκμῆς των πάντοτε γιά παράσταση καί ὅχι γιά ἀπλή ἀνάγνωση, ἦταν καλλιτέχνημα σύνθετο. Ἐκτός ἀπό τό λόγο, πού ἦταν τό κύριο ὅργανο τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐκφράσεως, ἦταν ἀπαραίτητη στή σύνθεση καί τήν ἐκτέλεσή του ἡ συνδρομή καί ἄλλων τεχνῶν, τῆς μουσικῆς καί τῆς ὀρχήσεως. Όρισμένα μέρη του μελοποιούσαν ὁ ποιητής καί τά τραγουδοῦσαν πρόσωπα πού ἀποτελοῦσαν τό Χορό. Τά τραγούδια αὐτά συνοδεύονταν ἀπό ρυθμικές κινήσεις ἡ καί πραγματική ὄρχηση τού χοροῦ.

Τό δράμα ὅμως ἦταν κυρίως ἔργο ποιητικό, δηλαδή λογοτεχνικό. Οἱ ἀρχαῖοι τό δύναμασαν δράμα (ἀπό τό δράω - δρῶ = πράττω), γιατί γι' αὐτούς ἦταν κυρίως κάτι τό δρῶ με ν ο ν, δηλ. πράξη, καί μάλιστα, ὅπως θά δούμε πιό κάτω, ἰεροπραξία, ἰεροτελεστία.

Σέ δρισμένες ἰεροτελεστίες, π.χ. στά Ἐλευσίνια μυστήρια, οἱ παριστάμενοι, ἐκτός τού ὅτι ἄκονγαν αὐτά πού λέγονταν καί φάλλονταν, ἔβλεπαν καί ἰερές συμβολικές πράξεις, πού τίς δύναμαζαν δρῶ με ν α. Αὐτά δέν ἦταν δράματα, πρωτότυπα δηλ. καί ἐλεύθερα καλλιτεχνικά δημιουργήματα· ἀντίθετα μάλιστα θά προσπαθοῦσαν νά τά ἐκτελοῦν κάθε φορά πιστά, κατά ἔνα δρισμένο τυπικό, γιατί πίστεναν ὅτι ἔτσι ὁ θρησκευτικός σκοπός, γιά τόν δροῦ

* Γράφτηκε ἀπό τό Θ. Σταύρου.

γίνονταν, θά πραγματοποιόταν εύκολότερα· πάντως όμως ύπηρχε κάποια άναλογία άναμεσα σ' αυτά τά δρώμενα και στό δράμα πού γεννιόταν και ή όμοιότητα αυτή θά συντέλεσε στήν καθιέρωση του δύναμας «δράμα» για τό νέο αυτό ποιητικό είδος.

Η ύπόθεση του ἔπους ἦταν τά καὶ λέα ἀν δρῶν, δηλαδή και ἐκεὶ εἰχαμε δράση· τό λυρικό ποίημα ἐκφράζει συναισθήματα, ἀλλά ὅχι σπάνια ύμνει ἢ ἀφηγεῖται — μολονότι κατά τρόπο διαφορετικό ἀπό τό ἔπος — πράξεις. Τή δράση όμως αὐτή, τίς πράξεις αὐτές, οἱ ἀκροατές τοῦ ἐπικοῦ ἢ λυρικοῦ ἔργου δέν τίς βλέπουν μπροστά τους. Βλέπουν και ἀκούουν τόν ποιητή ἢ τό ραφωδό νά ἀπαγγέλλει, νά ἀφηγεῖται· βλέπουν και ἀκούουν τόν ἐκτελεστή τοῦ λυρικοῦ ἀσματος ἢ τούς ἐκτελεστές, τό χορό — ἀν πρόκειται γιά λυρικό χορικό ποίημα — νά τραγουδοῦν και νά ύμνοῦν πράξεις. Αντίθετα κατά τήν ἐκτέλεση τοῦ δράματος ὁ θεατής ἔχει μπροστά του πρόσωπα — τούς ἥθοποιούς και τούς χορευτές — πού παρουσιάζονται σάν ἥρωες τοῦ ἔργου, ύποδύνονται δηλ. ἀλλα πρόσωπα. Στό δράμα λοιπόν ἡ δράση παρουσιάζεται σάν ζωντανή πραγματικότητα και ὅχι σάν θέμα ἀφηγήσεως.

Ὑπῆρχαν στήν ἀρχαίότητα τριῶν εἰδῶν δράματα: ἡ τρωγωδία εἶναι τό σοβαρό, σεμνό και μεγαλόπρεπο δράμα. Οἱ ποιητές ἀντλοῦσαν τά θέματά τους ἀπό τούς θησαυρούς τῶν λαϊκῶν μύθων — πολὺ σπάνια ἀπό ἄλλες πηγές — και τά πραγματεύονταν μέ τέτοιο τρόπο πού νά δημιουργοῦν στίς ψυχές τῶν θεατῶν εὐγενή και ύψηλά συναισθήματα. Κνηίως προκαλοῦσαν τή συμπάθειά τους πρός τά πρόσωπα τοῦ ἔργου, πού ἔφτανε ὡς τά δάκρυα, και τήν ἀνησυχία, τήν ἀγωνία γιά τούς κινδύνους πού τά ἀπειλοῦσαν, τόν ἐλεον και τόν φόβον, σπως ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης.

Κατά τόν Ἀριστοτέλη ἡ ποίηση γενικά εἶναι μίμηση. Δέν πρέπει όμως νά θεωροῦμε τή μίμηση πιστή και δουλική ἀντιγραφή τής πραγματικότητας, ἀλλά ἐλεύθερη δημιουργία και σύνθεση τῶν στοιχείων τής πραγματικότητας μέ τάση πρός ἔξιδανίκευση. Εἰδικότερα ἡ τραγωδία εἶναι μίμηση σοβαρῆς πράξεως, πού ἔχει ἀρχή, μέση και τέλος· ἐπίσης κάποια ἔκταση, μέγεθος ενύσυνοπτο. Η μίμηση γίνεται μέ λόγο ἢ δινομένη, πού ἔχει δηλ. ωνθμός, ἀρμονία

καί μελωδία. Τά ή δύσματα αντά δέ συγκεντρώνονται σ' ἕνα μέρος του ἔργου, ἀλλά στολίζονταν τά διάφορα μέρη του ἔργου, ὅπου τό καθένα ταιριάζει. Η τραγωδία διεγέρει στήν ψυχή τῶν θεατῶν τόν εἶ λε ο καί τό φύ βο. Ο θεατής βλέποντας τόν ἥρωα νά πάσχει — πού συνήθως ἔχει ὑψηλά καί εὐγενή αἰσθήματα, ἀλλά συντρίβεται ἀπό κάποιο σφάλμα ή ἀπό ἀμαρτία — αἰσθάνεται ζωηρή συμπάθεια πρός αντόν καί ἀνησυχία γιά τήν τύχη του. Στό τέλος ὅμως ἔρχεται η κάθαρισμα την τέτοια τροπή στήν ἔξελιξη τοῦ μύθου καί τέτοια λύση στό δράμα, πού δ' ἥρωας πέφτει μέ αἴσιο πρόπεια καί ὑποκύπτει στούς νόμους τῆς ήθικῆς τάξεως. Η ψυχή τοῦ θεατῆ πού ἔχει συγκλονιστεῖ ἀπό τόν ἔλεο καί τό φόβο, καθαρίζεται καί καταπλανεῖται. Τά γνωρίσματα αντά τῆς τραγωδίας, πού ἀποτελοῦν καί τήν οὐσία της, περιέλαβε ὁ Ἀριστοτέλης στήν Ποιητική του, στόν περιόφημο δραμάτιο, πού εἶναι ὁ ἔξῆς: ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καί τελείας, μέγεθος ἔχουσης, ἡδυσμένω λόγῳ, χωρὶς ἐκάστω τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, δρώντων καί οὐδὲ ἀπαγγελίας, δι' ἐλέου καί φόβου περαίνουσα τήν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.

Οἱ ποιητές τῶν τραγωδιῶν ἔγραφαν καί τά σατυρικά δράματα. Ἐδιναν σ' αντά τήν ἔξωτερη μορφή τῆς τραγωδίας καί ἀντλοῦσαν καί γι' αντά τά θέματά τους ἀπό τούς μύθους, πού τώρα δύμως τούς ἔβλεπαν ἀπό τή φαιδρή τους δημητρίη. Τό σατυρικό δράμα, ζωηρό καί εὐθύμο, προκαλοῦσε τό γέλιο, ἀλλά δέν καντηρίαζε, δέ διακωμαδοῦσε, δέ σατιρίζε. * Τό σατυρικό δράμα δύναται στήν τό χορό του ἀποτελοῦσαν πάντοτε Σάτυροι, πού εἶχαν κορυφαῖο ἔνα γέροντα Σειληνό· οἱ ἀρχαῖοι τό ὄνομαζαν μερικές φορές καί δράμα σειληνό.

Οἱ κωμῳδίες γράφονταν ἀπό εἰδικούς ποιητές, τούς κωμικούς ποιητές ή κωμωδοποιούς. Αντοί ἔπαιρναν τά θέματά τους ἀπό τή σύγχρονη ζωή ή ἀπό κόσμους φανταστικούς. Καί ή κωμῳδία προκαλοῦσε τό γέλιο, ἀλλά σύγχρονα — τοντλάχιστο στήν παλιά μορφή της, δηλ. ὡς τό 390 π.Χ. — καντηρίαζε καί μάλιστα πολλές

* Η λέξη σατυρικό δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τή σάτυρο, λέξη λατινική, ἀπ' τήν όποια σχηματίσαμε τό ωρίμα σατιρίζω.

φορές μέ τρόπο ανστηρό καί ἀμείλικτο πρόσωπα καί πράγματα, καταστάσεις πολιτικές καί κοινωνικές· ἐπίσης ἵδεες πού οἱ κωμικοί ποιητές τίς θεωροῦσαν λαθεμένες καί ἐπικίνδυνες.

2. Ἡ τραγωδία

Ἡ ἀρχαία τραγωδία — ὅπως καί τά ἄλλα εἰδη τοῦ δράματος — ἦταν, ὅπως εἴπαμε, καλλιτέχνημα σύνθετο· τά μέσα τῆς ἐκφράσεώς του ἦταν ὁ λόγος, ἡ μουσική καί ἡ ὁρχηστῇ. Στήν πάρασταση κάθε τραγωδίας ἀπαραίτητα ἔπαινε μέρος χορός, δηλ. ὅμιλος προσώπων — 12 παλιότερα, 15 ἀπό τό Σοφοκλῆ —, πού τραγουδοῦσε ὅλος μαζί ἡ κατά ἡ μιχόρραια καί ἐκτελοῦσε ρυθμικές κινήσεις καί πραγματική ὁρχηστῇ, μιμητική πράξεων καί ἐκφραστική ψυχικῶν καταστάσεων. Ὁ χορός μέ τήν εἰσοδό του στόν τόπο τῶν παραστάσεων, τήν δραχή στροφαῖς, τραγουδοῦσε ἔνα ἄσμα πού ὄνομαζόταν πάροδος οὗτος. Ἐπειτα κατά τά διαλείμματα τῶν διαλογικῶν μερῶν, πού οἱ ἥθοποιοί τά ἀπίγγελαν, τραγουδοῦσε ἄλλα ἄσματα, πού λέγονταν στάσιμα καί μικρά. Τά χορικά αὐτά ἄσματα ώς πρός τό περιεχόμενο ἦταν ἐμπνευσμένα ἀπό τό προηγούμενο διαλογικό μέρος· ώς πρός τήν μορφήν ἦταν ὅμοια μέ τά ἄλλα χορικά ἄσματα, πού τά ἔγραφαν καί τά τραγουδοῦσαν καί πρόν τά τήν γένεση τῆς τραγωδίας. Ἡταν γραμμένα σέ ποικίλα μέτρα, χωρίζονταν σέ στροφές καί ἀντιστροφές, ἀντίστοιχες πρός τίς στροφές στό μέτρο καί τήν μελωδία, καί σέ ἐπωδούς. Τά χορικά ἄσματα γράφονταν σέ διάλεκτο δωρική ἡ τουλάχιστο ἀνάμεικτη μέ πολλά δωρικά στοιχεῖα. Ἐκτός ἀπό τά ἄσματα αὐτά παρεμβάλλονταν καί μέσα στά διαλογικά μέρη ἄλλα συντομότερα ἄσματα, πού τραγουδοῦσε ὁ Χορός καί ἔνας ἡ δύο ἥθοποιοί (κομμοί) ἡ ἔνας ἥθοποιός (μονωδίες) ἡ δύο ἥθοποιοί (διωδίες). Ἡ πάροδος, τά στάσμα καί τά ἄλλα ἄσματα ἀποτελοῦν τό λυρικό στοιχεῖο τῆς τραγωδίας.

Φορεῖς στήν ἐξέλεξη τῆς ψυθόθέσεως ἦταν: α) ὁ πρόλογος, δηλ. τό μέρος πρόν τά τήν εἰσοδο του χοροῦ. Αντό δέν ἦταν πάντοτε ἀπαραίτητο, γιατί μερικές φορές ἡ τραγωδία ἀρχίζει ἀμέσως μέ τήν πάροδο· β) τά ἐπεισόδια ἀπό κάθε ἐπεισόδιο ἀκολουθοῦσε ἔνα στάσμα· γ) ἡ ἔξοδος, δηλ. τό τμῆμα τῆς τραγωδίας πού ἦταν μετά τό τελευταῖο στάσμα. Ὁ πρόλογος, τά ἐπει-

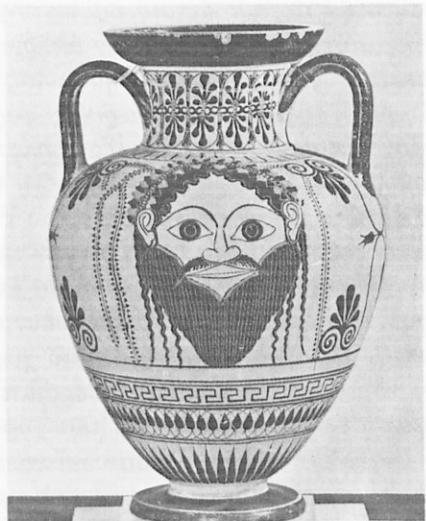
σόδια καί ή ἔξοδος γράφονταν στήν ἀρχαία ἀττική διάλεκτο καί πάντοτε σέ στίχους — πεζό δράμα στήν ἀρχαιότητα δέν ύπῆρχε — πού δέν τούς τραγουδοῦσαν, ἀλλά τούς ἀπίγγειλλαν οἱ ηθοποιοί. Τό μέτρο ήταν κατά κανόνα ἱμβικό τῷμετρο καί μερικές φορές τροχαικό τετράμετρο. Στό διάλογο ἔπαιρνε μέρος πολλές φορές καί δικαιοφαίος τοῦ Χοροῦ. Τά διαλογικά καί ἀφηγηματικά μέρη τῆς τραγωδίας ἀποτελοῦν τό ἐπικό στοιχεῖο της.

Οἱ ηθοποιοί καί οἱ χορευτές τοῦ δράματος ἐξίστανται, βγαίνοντες δὴ. ἀπό τήν προσωπικότητά τους καί ύποδύονται ἄλλα πρόσωπα, τούς ἥρωες τοῦ ἔργου, τῶν ὅποιών μετενσαρκώνονταν κατά κάποιο τῷόπο τά διανοήματα, τά συναισθήματα καί τό χαρακτήρα. Ή εκ στάσης αὐτής, οὐσιαστικό γνώρισμα τοῦ δράματος, ἐκδηλωνόταν μέτη μεταμόρφωση τῶν ύποκριτῶν καί τῶν χορευτῶν, οἱ όποιοι ἐκτός ἀπό τή μεταμφίεσή τους φοροῦσαν καί κατάληλο προσωπεῖο (προσωπίδα) ἀνάλογα πρόσωπα πού ύποδύονταν. Κατά τή διάρκεια τῆς παραστάσεως ἄλλαζαν προσωπίδα, ἀντὶ ήταν ἀνάγκη.

Οὐσιαστικό γνώρισμα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ήταν ὁ θρησκευτικός της χαρακτήρας. Η παράστασή της δέ γινόταν ὅπουδήποτε καί ὅποτεδήποτε. Η τραγωδία παριστανόταν, ἐδιδάσκετο, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, μόνο σέ ὄριμένες ἑορτές τοῦ Διονύσου καί σέ χώρο ἀφιερωμένο σ' αὐτόν. Η παράστασή της ήταν ἴεροτελεστία, μέρος τοῦ προγράμματος τῶν ἑορτῶν, οἱ όποιες γίνονταν πρός τιμή τοῦ θεοῦ. Γι' αὐτό εἶναι ἀνάγκη, προτοῦ ἔξετάσουμε τό πρόβλημα τῆς γενέσεως τῆς τραγωδίας, νά ξέρουμε μερικά στοιχεῖα ἀπό τή διονυσιακή λατρεία.

3. Διονυσιακή λατρεία

Ο Διόνυσος ήταν κυρίως θεός τῆς ἀμπέλου καί τοῦ οἴνου, ἀλλά γενικότερα προσωποποιοῦσε τή βλάστηση πάνω στή γῆ καί ὅλες τίς μυστηριώδεις παραγωγικές δυνάμεις τῆς φύσεως. Η λατρεία τον ἤρθε στήν Ἑλλάδα ἀπό τή Λυδία καί τή Φρογγία διά μέσου τῆς Θράκης. Στήν ἀρχή οἱ πιστοί του ήταν λύγοι καί ὁ Διόνυσος θεωροῦνταν κατώτερος θεός συγκριτικά πρός τούς ὁμηρικούς θεούς τοῦ Ὀλύμπου. Μέ τό πέρασμα ὅμως τοῦ χρόνου καί τήν παράλληλη

Προσωπεῖο Διονύσου.

ἀνάπτυξη τῆς ἀμπελουνοργίας ἡ λατρεία τον διαδιόταν ὄλοένα και
περισσότερο. Τὸν 70 καὶ τὸν 60 π.Χ. αἰώνα ἀπλώθηκε σέ πλατιά
στρῶματα τοῦ λαοῦ. Τῇ διάδοσῃ τῆς νέας λατρείας εὐνόησαν και
προστάτεψαν οἱ τύραννοι τῶν διαφόρων πόλεων, ὁ Περίανδρος
στήν Κόρινθο, ὁ Κλεισθένης στή Σικανώνα, ὁ Πεισίστρατος στήν
Ἀθήνα.

Λεγόταν γιός τοῦ Δία και τῆς Σεμέλης, κόρης τοῦ βασιλιὰ τῶν
Θηβῶν Κάδμου. Οἱ μύθοι διηγοῦνται πολλές περιπέτειές του, ὅτι ἔ-
πεσε σέ χέρια ληστῶν, ὅτι ὁ βασιλιάς τῶν Θηβῶν Λυκοῦργος τόν
καταδίωξε και τὸν ἔριξε στή θάλασσα, και ἄλλα παθήματά του, ἀλ-
λά και θριάμβους του. Οἱ περιπέτειες αὐτές συμβολίζουν και τίς
ἐναλλαγές τῶν φυσικῶν φαινομένων, π.χ. τῇ βλάστηση και τῷ μα-
ρασμῷ, τά ὅποια προσωποποιοῦσε ὁ Διόνυσος, ἀλλά και τούς σκλη-
ρούς και μακροχρόνιους ἀγῶνες, πού χρειάστηκε νά γίνονταν γιά τή
διάδοση τῆς λατρείας του σέ συνδυασμό μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἀμπε-
λουνοργίας.

Οἱ ὀπαδοί τοῦ Διονύσου τόν λάτρευναν σέ κατάσταση ἰερῆς μα-
νίας και ἔξαλλον ἐνθουσιασμοῦ· ζωηρά και παράφορα ἦταν τά τρα-
γούδια πού συνέθεταν και τραγουδοῦσαν πρός τιμή του. Ἐπιναν
και ἄφθονο κρασί, τό ἰερό δῶρο τοῦ θεοῦ.

Ούσιαστικό γνώρισμα τῆς διονυσιακῆς λατρείας ἦταν ή ἔκσταση, μέθη συναισθηματική, πού ἀνύψωνε τὸν πιστὸν πάνω ἀπό τὴν πραγματικότητα καὶ τὸν ἔκανε νά αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του ἄλλο πρόσωπο, πού κατεχόταν ἀπό τὸ πνεῦμα τοῦ λατρευόμενου θεοῦ.

Ἡ μεταμφίεση ἦταν ἀπαραίτητη στὶς διονυσιακές τελετές. Οἱ πιστοὶ φοροῦσαν δέοματα ζώων, ἄλειφαν τὸ πρόσωπό τους μὲ τὸ νῦγία (κατακάθι τοῦ κρασιοῦ) ἢ τὸ σκέπαζαν μέ φύλλα ἢ φλοιούς δέντρων καὶ φοροῦσαν στεφάνι κισσοῦ, ἵεροῦ, ὅπως τὸ κλῆμα, φυτὸν τοῦ Διονύσου.

4. Ἡ γένεση τῆς τραγωδίας

Τώρα προκύπτει τὸ πρόβλημα: πῶς γεννήθηκε ἡ τραγωδία;

Τά συνστατικά στοιχεῖα τῆς τραγωδίας, τό ἐπικό, τό λυρικό, ἢ ὄρχηση, ὑπῆρχαν πολὺ πρὸ τῆς ἐμφάνισῆς τῆς, ἀλλ' ἡ σύνθεσή τους δέν εἶναι τόσο αὐτονόητη. Ὄλα σχεδόν τά ἔθνη δημιούργησαν ἐπικά καὶ λυρικά ποιήματα· ἐπίσης παντοῦ ἀναπτύχθηκε ἡ ὄρχηση. Πολλοί περιηγητές πού ἐπισκέφθηκαν φυλές ιθαγενῶν τῶν διαφόρων ἡπείρων παρατίθησαν καὶ μελέτησαν τούς πολύπλοκους χορούς μεταφιεσμένων. Η ἔκσταση, ἡ ζωδότρα αὐτῇ δύναμη τῆς τραγωδίας, εἶναι κοινή σέ πολλὰ θρησκεύματα. Ἐχει ενδύτατα διαδοθεῖ καὶ ἡ χρήση τῆς προσωπίδας μέ μαγικό χαρακτήρα, πού κατά τὴν πίστη τῶν πρωτόγονων λαῶν μεταβιβάζει σ' αὐτόν πού τὴν φορᾶ τῇ δύναμῃ καὶ τίς ἴδιότητες τοῦ εἰκονιζόμενου θεοῦ. Σέ κανένα ὅμως λαό καὶ σέ καμιά ἄλλη ἐποχή δέν ἔγινε σύνθεση αὐτῶν τῶν στοιχείων, γιά νά δημιουργηθεῖ ἡ τραγωδία. Τό ποιητικό τοῦτο εἶδος παρουσιάστηκε μόνο στὸν ἐλληνικό χῶρο καὶ εἶναι ἀποκλειστικό δημιούργημα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος.

“Ως τά μέσα περίπου τοῦ δου αἱ. π.Χ. δύο εἰδη ποιήσεως ὑπῆρχαν στὴν Ελλάδα: τό ἔπος καὶ ἡ λυρική ποίηση.

Ἡ ἐποχή τῆς μεγάλης ἀκμῆς τοῦ ἔπους εἶχε βέβαια περάσει· τά μεγάλα καὶ ἀνυπέρβλητα ἐπικά ἀριστονοργήματα, ἡ Ήλιάδα καὶ ἡ Ὀδύσσεια, εἶναι πολὺ παλιότερα· αὐτό τό εἶδος ὅμως ἔξακολονθούσαν νά τό καλλιεργοῦν οἱ ποιητές τοῦ ἐπικοῦ κύκλου.

Ἡ λυρική ποίηση ἥδη ἀπό 150 χρόνια βρισκόταν σέ ὅλη της τὴν ἀκμή. Ὄλα τά εἰδη τῆς εἶχαν καλλιεργηθεῖ καὶ τά καλλιεργοῦσαν ἀκόμα λαμπρά. Ὁ Καλλίνος, ὁ Τυρταῖος, ὁ Μύμνερμος καὶ ἄλλοι εἰ-

χαν συνθέσει θαυμάσιες ἐλεγεῖες. Τό 560 ζοῦσε ἀκόμα ὁ Ἀθηναῖος νομοθέτης Σόλων, πού ἦταν καὶ ἔξοχος ἐλεγειοποιός. Σκωπτικούς ἴامβους εἶχαν γράψει ὁ μεγάλος ποιητής Ἀρχίλοχος καὶ ἄλλοι. Τά χρόνια γύρω στό 600 π.Χ. εἶναι ἡ ἐποχή τῆς μεγάλης ἀκμῆς τοῦ αἰολικοῦ μέλους στό ὅποι διακρίθηκαν ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφώ.

Εἶδος τῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶναι καὶ ἡ χορεία ποιήση. Τό χοροικό ἄσμα, πού ἔξεφραζε συναισθήματα περισσότερο ὁμαδικά παρά ἀτομικά καὶ πού τό τραγουδοῦσε ὄμάδα προσώπων, ὁ Χορός, ἀναπτύχθηκε στήν ἀρχῇ στίς δωρικές χῶρες, ὅπου τό ὁμαδικό πνεῦμα ἦταν ζωηρότερο. Γι' αὐτό καὶ γραφόταν πάντοτε σέ δωρική ἡ τουλάχιστο δωριζούσα διάλεκτο, ἀκόμα καὶ ἀπό τοὺς ποιητές πού δέν ἦταν Δωριεῖς. Οἱ πιό μεγάλοι ἀντιπρόσωποι τῆς χορικῆς ποιήσεως, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Βακχυλίδης, ὁ Πένδαρος, ἐμφανίστηκαν μετά τά μέσα τοῦ δου αἰώνα. Ἡδη ὅμως πρόν ἀπό τά χρόνια αὐτά εἶχαν συνθέσει χορικά ἄσματα ἄλλοι σπουδαῖοι ποιητές. Ένας ἀπό αὐτούς ἦταν ὁ Ἀρίων, πού διακρίθηκε στό διθύραμβο.

Ο διθύραμβος ἦταν ὑμνος στό Διόνυσο. Αὐτό εἶναι τό ἄσμα, τό ὅποιο οἱ θιασῶτες τοῦ θεοῦ τραγουδοῦσαν — μέ συνοδείᾳ ἀλλοῦ — στίς ἑορτές τοῦ θεοῦ σέ κατάσταση ἔνθησις μανίας καὶ ἔξαλλον ἐνθουσιασμοῦ. Στήν ἀρχῇ βέβαια θά ἦταν αὐτοσχέδιος καὶ ἄτεχνος. Θά τόν τραγουδοῦσαν λίγα πρόσωπα καὶ οἱ ἄλλοι θιασῶτες θά συνόδευαν τό τραγούδι βγάζοντας τήν ἐνθουσιώδη ἰαχή ἵῳ Βάκχε, εὐθοὲ.

Ο Ἀρίων ἔδωσε τεχνική μορφή στό διθύραμβο. Αὐτός ἦταν ἀπό τή Μήθυμνα τῆς Λέσβου, ζοῦσε ὅμως, γύρω στό 600 π.Χ., στήν αὐλή τοῦ Περιάνδρου, τύραννον τῆς Κορίνθου, δωρικῆς πόλεως. Ο Ἀρίων συνέθετε μέ ἐπιμέλεια τούς στίχους καὶ τή μελωδία τῶν διθυράμβων τον, πού τούς ἐκτελοῦσε κύκλιος χορός ἀπό 50 ἀντρες, πού τούς ἀσκοῦσε ὁ ἴδιος. Ο ποιητής αὐτός ἦταν κατά τούς ἀρχαίους εὑρετής τοῦ τραγούδιος. Ο ποιητής αὐτός κατά τήν πιθανότερη ἐρμηνεία σημαίνει ὅτι πρῶτος αὐτός παρουσίασε τούς χορευτές, πού τραγουδοῦσαν τό διονυσιακό διθύραμβο, μεταμφιεσμένους σέ τραγούς, δηλ. σέ σατύρους*.

* Όχι ἐπειδή τούς φαντάζονταν τραγόμορφους. Άπο τά μνημεῖα τέχνης, στά ὅποια οἱ Σάτυροι είκονιζονται μέ χαρακτηριστικά τραγών, κανένα δέν είναι ἀρ-

Οί Σάτυροι, δαιμόνες τῶν δασῶν, προσωποποίηση τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς ἐλεύθερης γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως στῇ φύσῃ, δέν εἶχαν καμιά σχέση ἀρχικά μέ τό Διόνυσο. Ἀλλωστὲ ἦταν στήν Ἑλλάδα πολύ παλιότεροι ἀπό τό Διόνυσο, πού ἡ λατρεία του ἥρθε, ὅπως εἴπαμε, ἀπέξω. Όταν ὅμως ἡ λατρεία του Διονύσου διαδόθηκε, οἱ Σάτυροι προσκολλήθηκαν σ' αὐτὸν καὶ ἔγιναν οἱ ἀχώριστοι σύντροφοι του. Κατά τήν πιό πιθανή ἐκδοχή ἡ ἔνωση τοῦ Διονύσου, πού ἥρθε ἀπό τό Βορρά, καὶ τῶν ἀρχαδικῶν Σατύρων ἔγινε γιά πρώτη φορά στή βόρειο Πελοπόννησο, καὶ ἔτσι ὁ Ἀρίων βρῆκε τό λαό τῆς Κορίνθου πρόθυμο νά δεχτεῖ τό νεωτερισμό του, δηλαδή τήν ἐκτέλεση τοῦ διονυσιακοῦ διθύραμβου ἀπό χορό Σατύρων, χορό τραγικό.

Όπωσδήποτε ὁ διθύραμβος ἔφτασε στήν τελική διαμόρφωσή του ἀπό τό 600 περίπου π.Χ. Ἀπό τότε, γιά πολλές δεκαετίες, οἱ ποιητές συνέθεταν κάθε φορά γιά τίς διονυσιακές τελετές νέους διθύραμβους, διθύραμβους τεχνικούς. Αὐτούς τους ἐκτελοῦσαν χοροί πού εἶχαν ἀσκηθεῖ μέ ἐπιμέλεια. Αὐτό γινόταν σέ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδας, κυρίως σέ κεῖνα, ὅπου λατρευόταν περισσότερο ὁ Διόνυσος. Ένα ἀπό τά μέρη αὐτά ἦταν ἡ Ἀττική.

Κάποτε, δέν ξέρουμε ἀκριβῶς πότε, πάντως γύρω στά μέσα τοῦ δου αἰώνα ἡ λίγο νωρίτερα, ἔνας ποιητής ἀπό τήν ἀμπελόφυτη Ἰκαρία, κοντά στήν Πεντέλη (ὅπου ὁ σημερινός Διόνυσος), ὁ Θέσπης, εἶχε μιά ἔμπνευση: στό διθύραμβο πού τραγουδοῦσε ὁ Χορός παρενέβαλε μερικούς στίχους σέ ἄλλο μέτρο, χωρίς μελωδία, κατάλληλους γιά ἀπαγγελία, πού τους ἀπήγγειλε κατά τήν πιθανότερη ἐκδοχή ὁ ἴδιος μέ τή μορφή κάποιου μυθικοῦ προσώπου. Μέ τους στίχους αὐτούς ἀποκρινόταν (ἀρχ. ὑ π ε κ ο ἵ ν ε τ ο, ἀπ' ὅπου ὑ π ο κ ρ ι τ η σ) κατά κάποιο τρόπο στό προηγούμενο μέρος τοῦ τραγουδιοῦ· ἐπίσης ἔδινε νέα τροφή σέ αὐτό, ἔκανε τή συνέχεια τοῦ τραγουδιοῦ πιό εὐπρόσδεκτη στούς θεατές, δημιουργοῦσε, ὅπως

χαύτερο ἀπό τήν ἐλληνιστική ἐποχή. Στούς παλιότερους χρόνους, τούς Σατύρους τους φαντάζονταν ζωόμορφους – συνήθως τούς ἔλεγαν θῆρας – δέν ἔδιναν ὅμως σ' αὐτούς τά χαρακτηριστικά ἐνός φύσιμενον ζώου. Περισσότερο ἔμοιαζαν μέ ἄλλογα· εἶχαν τ' αὐτιά τους, τίς μακριές οὐρές καὶ σέ ἀρχαίτερες παραστάσεις καὶ τίς ὄπλες. Έπειδή ὅμως τούς φαντάζονταν μέ πυκνό τοίχωμα καὶ ζωηρούς, ενθυμους καὶ ἀσυγκράτητους, τούς ἔλεγαν καὶ τρέας.

λέμε σήμερα, τήν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα, ὥστε οἱ θεατές νά κατανοήσουν καί νά νιώσουν τό ἄσμα καλύτερα καί βαθύτερα.

Ο νεωτερισμός, ἀπό μιά πρώτη ματιά, δέ φαίνεται ἵσως πολύ σημαντικός. Οἱ συνέπειές του ὅμως ἔχουν ἀξία ἀνυπολόγιστη· τή μέρα ἐκείνη πού ὁ Θέαπης στάθηκε ἀπέναντι ἀπό τό χορό καί συνδιαλέχτηκε μαζί τουν μέ στίχους γιά ἀπαγγελία καί ἔνωσε τό ἐπικό στοιχεῖο τοῦ διαλόγου καί τῆς ἀφηγήσεως μέ τό λυρικό στοιχεῖο, πού κυριαρχοῦσε ὡς τή στιγμή ἐκείνη ἀπόλυτα καί ἀποκλειστικά, γεννήθηκε στήν Έλλάδα καί στόν κόσμο ἡ τραγωδία, ἓνα ἀπό τά λαμπρότερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Τή λυρική καταγωγή τῆς τραγωδίας δεέχνει καί τό ὄνομά της· στήν ἀρχῇ ἦταν τράγων ὡ δή, δηλ. ἄσμα Χοροῦ μεταμφιεσμένου σέ Σατύρους.

Στά πρῶτα χρόνια, στά ὅποια δημιουργήθηκε ἡ τραγωδία, τά διαλογικά μέρη ἦταν σύντομα καί τό κέντρο τοῦ βάρους ἀποτελοῦσαν τά χορικά. Σιγά-σιγά ὅμως τά χορικά περιορίζονταν, ὁ πρόλογος καί τά ἐπεισόδια ἐπαιροῦνταν ὅλο καί μεγαλύτερη ἔκταση καί ἔγιναν αὐτά τό κύριο μέρος τῆς τραγωδίας καί οἱ φορεῖς τοῦ μύθου· ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου ἔξελισσόταν μέσα σ' αὐτά.

Ο Θέαπης ἀντικατέστησε τά παλαιότερα πρόχειρα, ἀπό φύλλα, φλοιό κτλ., προσωπεῖα μέ ἄλλα ἀπό λινό ὕφασμα ἐπιχρισμένο μέ γύψῳ.

Αργότερα ὁ Αἰσχύλος πρόσθεσε καί δεύτερο ὑποκριτή καί ὁ Σοφοκλῆς καί τρίτο. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ὑποκριτές, ὁ πρωταγωνιστής, ὁ δευτεραγωνιστής καί ὁ τριταγωνιστής, ὑποδύονταν ὅλα τά πρόσωπα τοῦ δράματος, πού ἦταν βέβαια συνήθως περισσότερα ἀπό τρία.

Οἱ τραγικοί ποιητές ἀντλοῦσαν τίς ὑποθέσεις τῶν ἔργων τοὺς ἀπό τήν ἀνεξάντλητη πηγή τῶν μύθων. Ἀπό τίς 32 τραγωδίες τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν τῆς ἀρχαιότητας (7 τοῦ Αἰσχύλου, 7 τοῦ Σοφοκλῆ καί 18 τοῦ Εὐριπίδη) πού ἔχουν διασωθεῖ, μόνο μία, οἱ Πέρσες τοῦ Αἰσχύλου, ἔχει ὑπόθεση ἴστορική: τήν ἦττα τῶν βαρβάρων στή Σαλαμίνα· ὅλων τῶν ἄλλων οἱ ὑποθέσεις εἶναι μυθικές. Ἄλλα ἀπό αὐτές πάλι μόνο οἱ Βάκχες τοῦ Εὐριπίδη ἔχουν ὑπόθεση παραμένη ἀπό τούς διονυσιακούς μύθους. Ἐνῶ λοιπόν στήν τραγωδία ὅλα, ἡ καταγωγή της, ὁ τόπος παραστάσεως, οἱ

έορτές, πού στό πρόγραμμά τους περιλαμβανόταν, ήταν διονυσιακά, οι ύποθέσεις στά χρόνια τῆς ἡταν παραμένεις ἀπό μύθους ἄλλων θεῶν καί κυρίως ἥρώων. Πώς καί πότε ἔγιναν δεκτοί μύθοι ἄσχετοι μέ τό Διόνυσο σέ ἔργα προορισμένα νά λαμπρύνονταν τή γιορτή του, δέν εἶναι δυνατό νά καθορίσουμε· ἀκόμα καί πρόν ἀπό τή γένεση τῆς τραγωδίας τό περιεχόμενο τῶν διθυράμψων εἶχε πάφει νά εἶναι ἀποκλειστικά διονυσιακό. Πάντως ὅμως ή χρησμοποίηση στήν τραγωδία μύθων, πού δέν ἦταν διονυσιακοί, εἶχε μιά φυσική καί ἀναγκαία συνέπεια: οί ποιητές ἀντικατέστησαν τό Χορό τῶν Σατύρων μέ Χορό ύποδυνόμενο ἄλλα πρόσωπα, διαφορετικά κάθε φορά, γιατί μέ μύθο ξένο πρός τό Διόνυσο ὁ Χορός τῶν Σατύρων δέν ἦταν δυνατό νά ἐναρμονιστεῖ. Ἀπό σεβασμό ὅμως πρός τήν παράδοση διατήρησαν ὡς τό τέλος τούς Σατύρους στά σατυρικά δράματα, μόδο πού καί αὐτῶν οἱ μύθοι εἶχαν πιά ποικίλη προέλευση. Φρόντιζαν ὅμως κάθε φορά νά δικαιολογοῦν, ὅσο ἦταν δυνατό φυσικότερα, τήν παρουσία τοῦ σατυρικοῦ χοροῦ σέ ἔργο, πού εἶχε ξένη (όχι διονυσιακή) ύπόθεση.

5. Τό θέατρο

Ἡ διδασκαλία τῶν διθυράμψων καί τῶν δραμάτων γινόταν πάντοτε τήν ἡμέρα καί στό ὑπαίθρῳ. Ἐνας κυκλικός χῶρος, ἡ ὁρχή στρο, μέ τό βωμό (θυμέλη) τοῦ Διονύσου στή μέση ἀρκοῦσε γιά τήν ἐκτέλεση τοῦ διθυράμψου. Ὁ λαός στεκόταν γύρω ἀπό τόν κύκλο καί παρακολούθουσε. Ὄταν ὅμως ἀπό τό διθυράμψο γεννηθῆκε τό δράμα, οἱ ύποκριτές, πού ἔπαιζαν καί αὐτοί μέσα στήν ὁρχήστρα, ἔπρεπε νά ἔχουν κάποιο σκεπασμένο οἴκημα, γιά νά περιμένονταν μέσα σ' αὐτό τή σειρά τούς γιά ἄλλαγή προσωπείον καί ἐνδυμάτων, ἀφοῦ ἦταν ύποχρεωμένοι νά ύποδύνονται διάφορα πρόσωπα. Γι' αὐτό κοντά στόν κύκλο στηνόταν πρόχειρο ξύλινο δρθογώνιο παράπηγμα, ἡ σκηνή νή. Οἱ θεατές τότε στέκονταν γύρω ἀπό τό τμῆμα τοῦ κύκλου πού ἀπόμενε ἐλεύθερο καί παρακολουθοῦσαν. Γι' αὐτούς ἔπειτα τοποθετοῦσαν ξύλινα καθίσματα σέ σκηνή μήμικυκλίου καί όλοένα πιό ψηλά, ὅσο ἀπομακρύνονταν ἀπό τήν ὁρχήστρα, ὥστε οἱ καθισμένοι στίς πίσω σειρές νά μήν ἐνοχλοῦνται ἀπό ἐκείνους πού κάθονταν μπροστά τους.

Ἐτοι τό ἀρχαῖο θέατρο ἀπαρτίστηκε ἀπό τρία μέρη: τίν
ὅρχή στροφα, ὅπου γινόταν ἡ παράσταση, τή σκηνή, μέσα
στήν ὁποία μεταμφιέζονταν οἱ ὑποκριτές, καὶ τό κυρίως θέατρο λε-
γόταν καὶ οἶλον, ἐξαιτίας τοῦ σχῆματός του.

Ἡ πλευρά τῆς σκηνῆς πρός τούς θεατές εἰκόνιζε συνήθως τήν
πρόσωψη ἀνακτόρου ἡ ναοῦ· εἴχε μιά ἡ τρεῖς θύρες ἀπό τίς ὁποῖες
ἔμπαιναν στήν ὀρχήστρα οἱ ὑποκριτές οἱ ὑποδύμενοι πρόσωπα,
πού ὑποτίθεται ὅτι βρίσκονταν μέσα στό ἀνάκτορο (ἢ τό ναό).

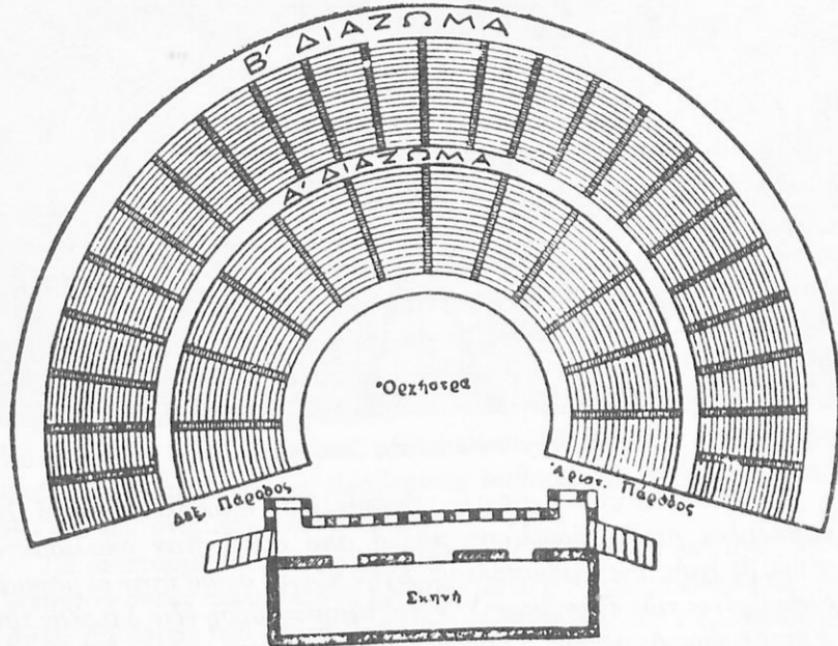
Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ὑποθέσεις τῶν δραμάτων δέν ἐξελίσσονταν πά-
ντοτε μπροστά σέ ἀνάκτορα ἡ ναούς, ἐπινοήθηκε μέ τόν καιρό
(στήν ἐποχή τοῦ Σοφοκλῆ) ἡ θεατρική ζωγραφική, ἡ σκηνή
νογραφία φία. Ἐτοι κατασκεύαζαν μεγάλους πίνακες, πού εἰκό-
νιζαν δάσος, ἀκτή, στρατόπεδο κ.ἄ., καὶ τούς τοποθετούσαν στήν
πρόσωψη τῆς σκηνῆς.

Μεταξύ τοῦ κοίλου καὶ τῆς σκηνῆς ὑπῆρχαν δυό διάδρομοι, ὁ ἔ-
νας δεξιά, ὁ ἄλλος ἀριστερά, οἱ πάροδοι ἀπό αὐτούς ἔμπαιναν
στήν ὀρχήστρα ὁ Χορός καὶ τά πρόσωπα, πού ὑποτίθεται ὅτι ἔρχο-
νταν ἀπό ἔξω καὶ ὅχι ἀπό τό ἀνάκτορο (ἢ τό ναό). Ἄν ἔνα πρό-
σωπο ἔμπαινε ἀπό τή δεξιά ως πρός τό θεατή πάροδο, ὑποτίθεται
ὅτι ἐρχόταν ἀπό τήν πόλη ἡ τό λιμάνι, ἀν ἀπό τήν ἀριστερή, ὑποτί-
θεται ὅτι ἐρχόταν ἀπό τούς ἀγρούς ἡ ἀπό τήν ξενιτιά.

Στήν Ἀθήνα οἱ παραστάσεις γίνονταν μέσα στό τέμενος τοῦ
Ἐλευθερίως Διονύσου, πού βρισκόταν κάτω ἀπό τή νο-
τιοανατολική πλευρά τῆς Ἀκροπόλεως. Στόν 50 αἰώνα, δηλ. στά
χρονια τῆς ἀκμῆς τῆς τραγωδίας, μόνιμο θέατρο, ἐκτός ἀπ' τήν ὀρ-
χήστρα, δέν ὑπῆρχε. Ἡ ξύλινη σκηνή καὶ τά ξύλινα καθίσματα στή-
νονταν γιά τήν κάθε παράσταση. Μόνο γύρω στά τέλη τοῦ 5ου
αἰώνα ἀρχισε ἡ κατασκευή λιθίνων ἐδωλίων.

Τόν 4ο αἰώνα ὅλα τά ἔδωλα ἔγιναν λιθίνα καὶ κτίστηκε καὶ πέ-
τρινη σκηνή. Ὁ φήτορας Λυκούργος, πού διαχειρίστηκε μέ σύνεση
καὶ ἰκανότητα τά οἰκονομικά τῆς πόλεως κατά τά ἔτη 338-326,
ἀποπεράτωσε τήν κατασκευή τοῦ μόνιμου λιθίνου θεάτρου.

Τό θέατρο αὐτό, πού μεταρρυθμίστηκε ἀργότερα, διατηρήθηκε
ως σήμερα, ἀλλά δυστυχώς ὅχι ἀκέραιο· εἶναι τό λεγόμενο Διονυ-
σιακό θέατρο τῶν Ἀθηνῶν.

Αρχαίο θέατρο.

Τό άρχαιο θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου.

Τό κν ρίως θέατρο, ήμικυκλικό, άποτελεῖται ἀπό 78 ἐπάλληλες σειρές ἑδωλίων· πολλά ἀπό αὐτά ἦταν σκαλισμένα στοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως. Στήν πρώτη σειρά ἦταν οἱ μαρμάρινοι θρόνοι τῶν ἐπισήμων· τήν πιό τιμητική θέση εἶχε ὁ ἰερέας τοῦ Ἐλευθερέως Διονύσου. Ο θρόνος του, ὅπως καὶ πολλοί ἄλλοι, σώζεται καί ἔχει ἀνάγλυφες παραστάσεις.

Δυό διαζώματα δριζόντια χώριζαν τό κν ρίως θέατρο ο σέ τρεις ζῶνες, γιά νά διευκολύνεται ἡ κυκλοφορία τῶν θεατῶν. Τίς σειρές τῶν ἑδωλίων διέκοπταν κλίμακες, ἀπό τίς ὅποιες οἱ θεατές ἀνέβαιναν στίς ψηλότερες θέσεις. Τά σφηνοειδή τμήματα ἀνάμεσα στίς κλίμακες ὀνομάζονταν κερκίδες.

Κατά μῆκος τοῦ τοίχου τῆς σκηνῆς, πού ἦταν πρός τό μέρος τῶν θεατῶν, κτίστηκε στενή ἀλλά ἀρκετά ψηλή ἔξεδρα, τό λογεῖο ἢ ο αὐτό ἐπιασε μέρος τῆς ὁρχήστρας, πού ἔτσι ἐπαγενάντοι εἶναι ἐντελῶς κυκλική. Στό λογεῖο ἐπαιζαν οἱ ύποκριτές, πού χωρίστηκαν ἔτσι ἀπό τό Χορό. Πότε ἔγινε ἡ μεταρρύθμιση αὐτή δέν εἶναι γνω-

στό· πάντως κατά τούς κλασικούς χρόνους λογεῖο δέν ύπηρχε· ή ὁδή-
χήστρα ἦταν τότε ἔνας κύκλος, καί ὅλη ἡ παράσταση γινόταν πάνω
σ' αὐτή. Ἐκτός ἀπό τό λογεῖο ύπηρχε καί τό θεοῦ λόγος, εἰδος
ἔξωστη κοντά στή στέγη τῆς σκηνῆς, πού πάνω σ' αὐτόν παρουσιά-
ζονταν θεοί.

Μέσα στή μόνιμη πιά σκηνή φυλάγονταν τά άπλα μηχανήματα
τοῦ θεάτρου, πού εἶχαν ἐπινοήσει οἱ ἀρχαῖοι. Τά κυριότερα ἀπό αὐ-
τά ἦταν: α) ἡ μηχανή ἡ αἰώρη μας, εἰδος γερανοῦ, πού πα-
ρουσιάζει θεούς (θεοῦ ωντός μηχανής), β) οἱ περιφέρειαι
καὶ τοι, δυνό ἔνδιλοι προσματικοί στύλοι, τοποθετημένοι ἀπό τίς δυνό¹
μεριές τῆς σκηνῆς, πού περιστρέφονταν γύρω ἀπό αἴξονα καὶ πα-
ρουσιάζαν τούς στεριωμένους πάνω σ' αὐτούς ζωγραφισμένους πί-
νακες, κάθε φορά πού ἦταν ἀνάγκη νά ἀλλάξει ἡ σκηνογραφία, γ)
τό ἐκκληματικό, ἔνα τροχοφόρο δάπεδο, πάνω στό ὅποιο πα-
ρουσιάζαν στούς θεατές ὁμοιώματα νεκρῶν (γιατί πάρα πολύ σπά-
νια στό ἀρχαῖο θεάτρο παριστανόταν φόνος ἢ αὐτοκτονία μπροστά
στά μάτια τῶν θεατῶν).

Η ἀκοντική τῶν ἀρχαίων θεάτρων προκαλεῖ τό θαυμασμό αὐ-
τῶν πού τά ἐπισκέπτονται. Αὐτά πού λέγονται στήν δοχήστρα,
ἀκόμη καὶ χαμηλόφωνα, ἀκούγονται καθαρά ἀπό αὐτούς πού κά-
θονται καὶ στίς πιό ψηλές σειρές.

Τά σκεπασμένα θέατρα δύνομάζονταν ὡς δεῖται μέσα σ' αὐτά
γίνονταν στούς παλιότερους χρόνους μόνο μουσικές ἐκτελέσεις καὶ,
ὅπως θά δοῦμε πιό κάτω, δραματικοί προσωποί αγωνιστές, ἀργότερα
ὄμις καὶ θεατρικές παραστάσεις. Άπο αὐτά ἐκεῖνο πού καλύτερα
διατηρεῖται εἶναι τό φέτος, τό διποίο χάροισε στούς Ἀθηναίους
γύρω στό 160 μ.Χ. ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικός.

6. Χρόνος καὶ τρόπος τῶν παραστάσεων

Μόνο σέ δρασμένες ἔορτές τοῦ Διονύσου διδάσκονταν, ὅπως εἴ-
παμε, τραγωδίες· ή διδασκαλία τους εἶχε ἀγωνιστικό χαρακτήρα.

Πρός τιμή τοῦ Διονύσου γίνονταν στήν Ἀττική τέσσερις ἔορτές:
γύρω στά τέλη Δεκεμβρίου (στό μήνα Ποσειδεῶν α) τά
Μικρά ἡ κατά τὸ γροῦντον Διονύσια, ὕστερα ἀπό ἔνα μήνα
τά Λήναια, ἀργότερα τά Ἀνθεστήρια καὶ τέλος γύρω

στά τέλη Μαρτίου (στό μήνα Ἐλαφηβολιῶνα) τά
Μεγάλα ἦ ἐν ἄστει Διονύσια.

Κατά τά ἀνθεστήρια δέ διδάσκονταν δράματα. Κατά τά μικρά
Διονύσια γινόταν στούς δίμους τῆς Ἀττικῆς ἐπανάληψη παλαιότε-
ρων τραγωδιῶν. Νέες τραγωδίες διδάσκονταν κατά τά Λήναια (ἀπό τό 433), λαμπρότερα ὅμως καί ἐπισημότερα κατά τά ἐν
ἄστει Διονύσια (ἡδη ἀπό τό 534).

Τά ἐν ἄστει Διονύσια γιορτάζονταν ἔξι μέρες· ἀπό αὐτές
στίς τρεῖς τελευταῖς γίνονταν οἱ δραματικοί ἀγῶνες.
τήν ἐποπτεία τους εἶχε ὁ ἐπώνυμος ἄρχοντας.

Ο ποιητής πού ἐπιθυμοῦσε νά πάρει μέρος στόν ἀγώνα ὑπέ-
βαλλε στόν ἄρχοντα τρεῖς τραγωδίες καί ἔνα σατυρικό δράμα καί
ἡ τειχορόντας. Ὁ ἄρχοντας, ἀφοῦ μελετοῦσε τά ἔργα καί συμ-
βουλευόταν καί πρόσωπα πού ἐκτιμοῦσε τή γνώμη τους, ἐδίδον
χορόν καί ἔτοι ἔδινε τό δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς στόν ἀγώνα
σέ τρεῖς ποιητές ἀπό ἐκείνους πού εἶχαν ὑποβάλει αἰτήσεις. Στούς
ποιητές αὐτούς ἔδιναν ἀμοιβή ἀπό τό δημόσιο ταμείο, ἀπό τό ὅποιο
πληρώνονταν καί οἱ ὑποκριτές, τρεῖς γιά τόν κάθε ποιητή. Τά με-
γαλύτερα ὅμως ἔξοδα ἦταν τά ἀπαιτούμενα γιά τό Χορό καί αὐτά
τά ἀναλάμβαναν κάθε φορά τρεῖς πλούσιοι Ἀθηναῖοι, οἱ
χοροί γοι, πού ὁρίζονταν ἀπό τόν ἄρχοντα μέ ύπόδειξη τών φυ-
λῶν. Η χοροί γία ἦταν μιά ἀπό τίς λειτουργίες, πού ἦ-
ταν βασιά ἀλλά καί πολύ τιμητική ἔμμεση φορολογία. Μέ κληρο
ὅριζόταν ὁ ποιητής μέ τόν ὅποιο θά συνεργαζόταν ὁ καθένας ἀπό
τούς τρεῖς χορηγούς.

Ο ποιητής ἦταν καί σκηνοθέτης τῶν ἔργων του· ἀσκοῦσε τό χορό
στό ἄσμα καί τήν σοργηση, ἔκανε τήν κατανομή τῶν προσώπων τῶν
ἔργων στούς ὑποκριτές καί τούς ἀσκοῦσε στήν ἀπαγγελία, τή μυμι-
κή κτλ. Μερικές φορές ἀναλάμβανε τή διδασκαλία τοῦ Χοροῦ εἰδί-
κός χοροδιάσκαλος, πού ἀμειβόταν καί αὐτός ἀπό τό χο-
ρηγό.

Λίγες μέρες πρό τόν ἀγώνα γινόταν καί ὁ προκαταρκτικός κα-
τάλογος τῶν χριτῶν — τά ὄνόματα 500 Ἀθηναίων, 50 ἀπό κάθε
φυλή, γράφονταν σέ πινακίδια, πού τά ἔρχονταν σέ 10 ὑδρίες, μιά
γιά κάθε φυλή· οἱ ὑδρίες σφραγίζονταν καί φυλάσσονταν στόν ὄπι-
σθόδομο τοῦ Παρθενώνα.

Δυό μέρες προτοῦ ἀρχίσουν οἱ ἔορτές οἱ τρεῖς ποιητές, στεφανωμένοι, ἀκολούθοις μενοὶ ἀπό τοὺς ὑποκριτές καὶ τοὺς χορευτές τῶν ἔργων τους, πού ἦταν καὶ αὐτοὶ στεφανωμένοι ἀλλά χωρὶς προσωπεῖα καὶ θεατρικές στολές, ἔφταναν στὸ ὡδεῖο, θέατρο στεγανομένο, πού προοριζόταν γιὰ μουσικές ἀκροάσεις. Ἐκεῖ συναθροίζονταν οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ νά παρακολουθήσουν τό λεγόμενο προσάγωντα. Οἱ ποιητές, ὁ καθένας μέ τὸν ὄμιλό του, ἀνέβαιναν μέ τὴ σειρά στὴν ἐξέδρα τοῦ ὡδείου καὶ ἔδιναν στὸ κοινό πληροφορίες γιὰ τὰ ἔργα τους, πού ἐπρόκειτο νά παιχτοῦν, ἀνακοίνων τοὺς τίτλους καὶ τίς ὑποθέσεις τους καὶ παρουσίαζαν τοὺς ὑποκριτές, πού θά ὑποδύνονταν τά διάφορα πρόσωπα.

Τέλος τίγν τέταρτη μέρα τῶν Μεγάλων Διονυσίων γινόταν ἐναρξὴ τῶν παραστάσεων. Οἱ θεατές ἔρχονταν πολὺ νωρίς, πρὸς ἀπό τὴν ἀνατολή τοῦ ἥλιου, ἐμπαιναν στὸ θέατρο καὶ ἔπιαναν τίς θέσεις τους. Τίς παραστάσεις παρακολουθοῦσαν καὶ γυναικες ἀλλά ἀπό ίδιαίτερες κερκίδες. Η εἰσοδος στὴν ἀρχή ἦταν ἐλεύθερη, ἐπειτα ὄμως ἐπιτρεπόταν μόνο μέ εἰσιτήρια (σύμβολα), πού τό ἀντίτιμό τους πληρωνόταν στὸν ἐργολάβο τοῦ θεάτρου, τό θεατροῦ, τό θεατροῦ. Επειδὴ ὄμως θεωροῦσαν τό θέατρο, ὅπως καὶ ἦταν πραγματικά, κέντρο ὑψηλῆς πνευματικῆς ἀπολαύσεως καὶ σπουδαῖο μέσο ιθικῆς ἐξηγώσεως τοῦ λαοῦ καὶ ἐπειδὴ τό θεωροῦσαν ἀδικο νά μήν πηγαίνουν σέ αὐτό οἱ πολίτες πού δυσκολεύονταν νά πληρώσουν τό εἰσιτήριο, ἀποφάσισαν ἀπό τὴν ἐποχή τοῦ Περικλῆ νά δίνουν στοὺς ἀπορότερονς τό ἀπαιτούμενο χορηματικό ποσό ἀπό τό δημόσιο ταμεῖο. Αὐτά λέγονταν θεωρεῖ καὶ αἴσια. Ἀργότερα τά θεωρεῖ καὶ τά ἐπαιροῦντα δῆλοι οἱ πολίτες.

Αστυνομικά καθήκοντα στὸ θέατρο ἐκτελοῦσαν οἱ φροντίδες τοῦ.

Ἀπό τὴν Ἀκρόπολη ἔφερονταν στὸ θέατρο τίς δέκα ὑδρίες, πού εἶχαν τοὺς κλήρους μέ τά ὄνόματα τῶν ὑποψηφίων κριτῶν, τίς ἀποσφράγιζαν καὶ ἀπό κάθε ὑδρία ἔβγαζαν ἔναν κλῆρο· ἔτσι καταρτιζόταν δεκαμελής κριτική ἐπιτροπή. Ο καθένας ἀπό αὐτοὺς ἐπαιροῦντας ἔνα πινακίδιο, γιὰ νά γράφουν πάνω σ' αὐτά τὴ γνώμη τους, καὶ κάθονταν στίς θέσεις τους.

Ἐπειτα ἤχοντες η σάλπιγγα καὶ ὁ κήρυκας φώναζε τό ὄνομα τοῦ ποιητῆ, πού τά ἔργα του θά παιζονταν τὴν πρώτη μέρα· καὶ αὐτό

όριζόταν μέ κληρο. Τίς έπόμενες δυό μέρες θά παιζονταν οἱ τετραλογίες τῶν ἄλλων ποιητῶν, πάλι κατά τή σειρά τῆς κληρώσεως.

Καὶ ἔτοι ἄρχιζε ή παράσταση τῆς πρώτης τραγωδίας, τήν ὡρα περίπου πού ἔβγαινε ὁ ἥλιος. Οἱ ύποκριτές παρουσιάζονταν στήν δρχήστρα ντυμένοι μέ πολυτέλεια. Φρόντιζαν νά εἶναι ή μεταφρίση τους παράδοξη, ὡστε καί αὐτή νά συντελεῖ στήν ἀπομάκρυνση τοῦ θεατῆ ἀπό τήν πεζή πραγματικότητα καί τή μεταφορά του στούς μυθικούς κόσμους τῆς τραγωδίας. Φοροῦσαν κ ο θ ό ρ ν ο ν ζ, ύποδήματα μέ ψηλά κατύματα, καί διάφορα παραγεμίσματα κάτω ἀπό τά ἐνδύματά τους, ὡστε νά φαίνονται πιό μεγαλόσωμοι, ὅπως ὁ λαός φανταζόταν τούς ἥρωες. Ή ἐνδυμασία τους ἦταν βέβαια ἀνάλογη πρόσωπο πού ύποδύονταν, γενικά ὅμως οἱ χιτῶνες τους ἦταν ποδήρεις μέ χρωματιστές κατακόρυφες φαρδώσεις καί χειριδωτοί οἱ μανδύες ἷταν στολισμένοι μέ κεντήματα, ταινίες κτλ. Τά π ρ ο σ ω π ε ī a — τό πανάρχαιο καί ἀπαραίτητο αὐτό στοιχεῖο κάθε διονυσιακῆς τελετῆς — εἶχαν μεγάλα ἀνοίγματα γιά τό στόμα καί τά μάτια καί μέ ἀδρές γραμμές ζωγραφισμένα τά χαρακτηριστικά τῶν διαφόρων προσώπων τοῦ δράματος. Τά γυναικεῖα πρόσωπα ύποδύονταν ἄνδρες.

Ο Χορός ἷταν ντυμένος ἀπλούστερο. Έμπαινε στήν δρχήστρα ἔχοντας μπροστά τόν αὐλητή ἥ κατά στοίχους (μέτωπο 3, βάθος 5) ἥ κατά ζυγά (μέτωπο 5, βάθος 3). Ωστε ἷταν τετράγωνος καί ὅχι κυκλικός, ὅπως στό διθύραμβο.

Τήν τρίτη μέρα τῶν ἀγώνων, ἀφοῦ τέλειωνε ή παράσταση καί τῆς τρίτης τετραλογίας, οἱ δέκα κριτές ἔγραφαν τή γνώμη τους πάνω στίς πινακίδες τους· ἔπειτα ὅμως κληρώνονταν οἱ πέντε μόνο ἀπό αὐτούς, πού ἀποφάσιζαν τελικά γιά τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγώνα. Τό ἀποτέλεσμα τό ἀνακοίνωνε ἀμέσως ὁ κήρυκας.

Τό βραβεῖο ἷταν ἀπλό στεφάνι κισσοῦ, ἀλλά ή δόξα μεγάλη. Έκτός ἀπό τό νικητή ποιητή βραβεύονταν μέ στεφάνι καί ὁ χορηγός του.

Στούς δραματικούς ἀγῶνες κρατοῦσαν ἐπίσημα πρακτικά. Τά δύνόματα τῶν ποιητῶν, τῶν χορηγῶν καί τῶν πρωταγωνιστῶν, οἱ τίτλοι τῶν ἔργων καί τό ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως χαράζονταν σέ πλάκες, πού τίς κατέθεταν στό δημόσιο ἀρχεῖο· αὐτές ὄνομάζονταν διδασκαλίες.

7. Οι πρόδρομοι τῶν μεγάλων τραγικῶν – Ὁ Αἰσχύλος

Ο Θέσπις ήταν ὁ πρώτος τραγικός ποιητής και ὁ πρώτος ύποκριτής. Τό 534 διδάχτηκε γιά πρώτη φορά τραγωδία του στά Μεγάλα Διονύσια, πού τά δόγανωσε λαμπρά στήν Ἀθήνα ὁ Πειστρατος. Ἀσφαλῶς ὅμως ὁ Θέσπις και ποτίν ἀπό τήν ἐπίσημη αὐτή ἀναγνώριση τῆς νέας τέχνης θά δίδαξε στά ἀγροτικά Διονύσια τραγωδίες του στόν τόπο τῆς γεννήσεως του, τήν Ἰκαρία, και ἵσως και σέ ἄλλους δήμους τῆς Ἀττικῆς.

Λίγο νεότερος του ήταν ὁ Χοιρίλος, γιά τόν ὅποιο ξέρουμε μόνο ὅτι ἔγραψε πολλά ἔργα.

Ο μαθητής τοῦ Θέσπιδος Φρύνιος ἔγραψε ἐκτός ἀπό ἐκεῖ νες πού εἶχαν μυθικό περιεχόμενο και δυό τραγωδίες μέ ύποθέσεις ἀπό τή σύγχρονη πραγματικότητα: Μιλήτον, ἄλωσις και Φοίνισσα. Στήν πρώτη παρουσίαζε μπροστά στά μάτια τῶν συμπολιτῶν τον τή συμφορά τῆς Μιλήτου, τῆς Ιωνικῆς αὐτῆς πόλεως, πού καταστράφηκε ἀπό τούς Πέρσες τό 494. Τόσο ὅμως ταραχήτηκαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπό τό θλιβερό θέαμα, ὥστε ὅχι μόνο ἀπαγόρευσαν τήν ἐπανάληψη τοῦ ἔργου, ἀλλά ἐπέβαλαν και πρόστιμο στόν ποιητή, γιατί θύμισε σέ αὐτούς «οἶκεῖα κακά». Μέ τίς Φοίνισσες ὅμως κέρδισε τό 476 τό στεφάνι τῆς νίκης. Τό Χοιρίδο τοῦ ἔργου ἀποτελοῦσαν γυναικες ἀπό τή Φοινίκη (ἀπ' ὅπου ὁ τίτλος), πού βρίσκονταν στό παλάτι τοῦ βασιλιᾶ τῶν Περσῶν. Η ύπόθεσή τον ήταν ὁ ἀντίκτυπος στήν Περσία τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων στή Σαλαμίνα. Τήν ίδια ύπόθεση πραγματεύτηκε ὑστερα ἀπό λίγα χρόνια ὁ Αἰσχύλος στούς Πέρσες τον, τό μόνο, ὅπως εἴπαμε, ἰστορικό δράμα πού διασώθηκε.

Ο Πρατίνας ἔγραψε και τραγωδίες, ἀλλά περισσότερο ἀσχολήθηκε μέ τό σατυρικό δράμα. Ήταν Πελοποννήσιος, ἀπό τήν πόλη Φλέιον την νησί, ἔζησε ὅμως και αὐτός στήν Ἀθήνα.

Όλα τά ἔργα τῶν ποιητῶν αὐτῶν χάθηκαν ἐκτός ἀπό ἐλάχιστα ἀποσπάσματα.

Ο Αἰσχύλος γεννήθηκε στήν Έλενσίνα τό 525. Κατά τούς Περσικούς πολέμους πολέμησε ἡρωικά στό Μαραθώνα και τή Σαλαμίνα. Στά μέσα τῆς δεκαετίας πού μεσολάβησε μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν μαχῶν νίκησε γιά πρώτη φορά σέ ἀγώνα δραματικό. Ἀπό τίς πολλές τραγωδίες του σώζονται μόνο ἑπτά: οἱ Ἰκέτιδες,

οἱ Πέρσαι, τό ἀρχαιότερο ἀπό τά ἔργα πού σώθηκαν, οἱ Ἐπτά ἐπὶ θήβαις, δὸς Προμηθεὺς Δεσμώτης, ὁ Ἀγαμέμνονα πού γύρισε ἀπό τὴν Τροία, οἱ Χοηφόροι καί οἱ Εὐμενίδες. Οἱ τρεῖς τελευταῖς τραγωδίες ἀποτελοῦν μιά τριλογία, τήν Όρέα τε ια, μέντοι ἑναία ὑπόθεση: τό φόνο τοῦ Ἀγαμέμνονα πού γύρισε ἀπό τὴν Τροία, τήν ἐκδίκηση τοῦ γιοῦ του Ὁρέστη, τήν καταδίωξη του Ὁρέστη ἀπό τίς Ἔρινύες καί τήν ἀθώωσή του στὸν Ἀργειο Πάγο. Κατά τούς παλιότερους χρόνους τέτοιες τριλογίες παριστάνονταν πάντοτε καί τό σατυρικό δράμα πού τίς συνόδευε ἀντλοῦσε τήν ὑπόθεσή του ἀπό τὸν ἴδιο μύθο. Ἐπειτα ὅμως ἡ ἐνότητα αὐτή δέν ἦταν ὑποχρεωτική. Οἱ ποιητές ἔπαιρναν μέρος στὸν ἀγώνα μέ τρεῖς τραγωδίες καί ἔνα σατυρικό δράμα, ἀλλά οἱ ὑποθέσεις ἐπιτρέποταν νά προέρχονται ἀπό διάφορους μύθους.

Ἡ φήμη τῆς νέας τέχνης ἐνωρίς διαδόθηκε πέρα ἀπό τά ὄρια τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Τέρων, δὸς τύραννος τῶν Συρακούσων, προσκάλεσε τὸν Αἰσχύλο στή Σικελία, ὅπου δίδαξε μερικά ἔργα του. Πέθανε τό 456 στή Γέλα Σικελίας, ὅπου εἶχε πάει γιά τρίτη φορά.

Οἱ τραγωδίες του καί σήμερα ἀκόμα, ὅταν ἀνεβάζονται στό θέατρο, συγκλονίζουν τούς θεατές μέ τή βαθιά θρησκευτικότητα πού τίς διαπνέει, μέ τό ὑψος τῶν διανοημάτων καί τήν τιτανική μεγαλοπρέπεια τῆς ἐκφράσεως, μέ τή λάμψη τοῦ λυρισμοῦ καί τῶν εἰκόνων.

8. Ὁ Σοφοκλῆς.

‘Ο βίος καὶ τό ἔργο του

Ο Σοφοκλῆς, γιός τοῦ Σοφίλου, γεννήθηκε τό 496 π.Χ. στόν Ιππιο Κολωνό, πού ἦταν ἔνα μαγευτικότατο προάστιο τῶν Ἀθηνῶν ἐπάνω σέ λόφο. Ως γιός εὔπορου πατέρα, πού εἶχε ἐργοστάσιο μαχαιροπούιας, ἔλαβε ἐπιμελημένη ἀγωγή καί παιδεία. Διδάχτηκε μέ ἐπιμέλεια τή μουσική καί τή γυμναστική καί ἀνέπτυξε ἀρμονικά τίς σωματικές καί ψυχικές του δυνάμεις. Τό σωματικό του μάλιστα κάλλος, ἡ ζηλευτή χάρη καί ἡ ψυχική του εὐγένεια, καθώς καί οἱ μουσικές του ἰκανότητες, τίς ὅποιες ἀνέπτυξε ὁ περιφήμος δάσκαλός του τῆς μουσικῆς Λάμπρος, τόν κατέστησαν ἀξιο μεγάλης προσοχῆς καί ἐκτιμήσεως ἀπό τούς συμπολίτες του. Γι' αὐτό, ὅταν μετά τή νανμαχία τῆς Σαλαμίνας γιορτάστηκαν τά ἐπινίκια,

έξελεξαν τό Σοφοκλῆ μέσα ἀπό χιλιάδες ἄλλους ἐφήβους Ἀθηναίοντας καὶ χόρεψε ἐπικεφαλῆς χοροῦ ἀπό παιδιά γύρω ἀπό τό τρόπαιο τῆς νίκης. Η φυσιογνωμία του μάλιστα, τό μεγαλόπρεπο παράστημά του καὶ ἡ ἥμερη ἔκφραση τοῦ προσώπου του εἶναι θαυμάσια ἀποτυπωμένα στόν ἐπιβλητικότατο ἀνδριάντα του πού βρίσκεται σήμερα στό Λατερανό Μουσεῖο τῆς Ρώμης.

Μελετώντας ἀπό τή νεότητά του ὁ Σοφοκλῆς τόν ἀθάνατο Όμηρο καὶ θαυμάζοντας τόν πρῶτο καὶ μεγαλοφάνταστο τραγικό ποιητή καὶ δάσκαλό του Αἰσχύλο, νωρίς στράφηκε στήν ποίηση, καὶ μάλιστα στήν τραγική, καὶ ἀφοσιώθηκε στή δραματική τέχνη σέ ὅλη τή ζωή του.

Σέ ἡλικία μόλις 28 ἑτῶν ὁ Σοφοκλῆς, ἔχοντας πεποιθηση στήν ποιητική του ἀξία, ἔλαβε μέρος γιά πρώτη φορά τό 468 στό δραματικό ἀγώνα, στόν ὅποιο ἀναμετρήθηκε μέ τόν παλαίμαχο τραγικό ποιητή Αἰσχύλο καὶ τόν νίκησε. Κατά τόν ἀγώνα ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ἐνώ ἄλλοι ἀπό τούς θεατές ἐπενθημούσαν τόν Αἰσχύλο καὶ ἄλλοι τό Σοφοκλῆ, μπῆκε στό θέατρο ὁ Κύμωνας, μόλις εἶχε ἐπιστρέψει ἀπό τήν ἐκστρατεία του. Παρακλήθηκε τότε νά χρησιμεύσει ως κορτής μαζί μέ τούς συστράτηγούς του καὶ ἀπένεψε τό στέφανο τῆς νίκης στό Σοφοκλῆ, ὁ δόποιος ἔτσι ἐμφανίζεται ως νέο ἀστέρι στή δραματική σκηνή. Ἀπό τότε ὑπερεῖχε σχεδόν πάντοτε στούς δραματικούς ἀγώνες, κατά τό 441 μάλιστα δίδαξε τήν Ἀντιγόνην καὶ εἶχε τόσο μεγάλη ἐπιτυχία, ὥστε ἐκλέχτηκε τό 440 συστράτηγος τοῦ Περικλῆ στό Σαμιακό πόλεμο. Καὶ γενικά ὁ Σοφοκλῆς ἀναδείχτηκε ἀληθινός καλλιτέχνης τῆς δραματικής τέχνης, γράφοντας ἐπί ἔξηντα χρόνια ἀριστοτεχνικά δράματα ως τά βαθιά γεράματά του καὶ συνεχῶς ἀπολαμβάνοντας τήν εὐνοια καὶ τίς τιμές ἀπό τό ἀθηναϊκό κοινό, τοῦ δοποίου ἡ καλαισθησία εὑρισκε πάντοτε στά ἔργα του τήν πληρέστερη ἴκανοποιήση.

Ως ἄνθρωπος ὁ Σοφοκλῆς ἦταν πρόσχαρος, καταδεικνύεις καὶ πολύ ἡ πιος, δέν παρέλειπε νά διατηρεῖ φιλικές σχέσεις μέ ἔξέχοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, ὅπως μέ τόν Περικλῆ, τόν Ηρόδοτο κ.ἄ. Ήταν ἐπίσης φιλόθρησκος, τηρητής τῶν παραδόσεων καὶ θεοσεβής, χωρίς ὑπερβολές καὶ στενότητα πνεύματος, καὶ μάλιστα ἀσκησε καὶ ἱερατικό ἀξίωμα. Αξίζει ἐπίσης νά σημειωθεῖ, καθώς θά ἀντιληφτούμε καὶ ἀπό τήν ἀνάγνωση τῶν

τραγωδιῶν του, ὅτι ὅλα τά ἀνθρώπινα αἰσθήματα εἶχαν τίνη ἀπήκησή τους στή μεγάλη ἐκείνη ψυχῇ, πού ἀντιλαμβανόταν μέ βαθιά πείρα τῆς ζωῆς ὅλους τούς βαθμούς καὶ τίς μορφές τοῦ πάθους, τά τρυφερά αἰσθήματα καὶ τίς ὑψηλές ἔξαρσεις.

Τέλος ὁ Σοφοκλῆς διακρινόταν γιά τὴν ἐξ αἱρετηρίας την ἀγάπην τοῦ προσώπου της θεάς της Ζεύς, τὴν ὥστε γιά τὴν διάρκεια τῆς ζωῆς του δέν ἐγκατέλειψε ποτέ γιά νά ἀποδημήσει σέ ἄλλα μέρη, ὅπως ἔκαμαν οἱ ἄλλοι δύο τραγικοί καὶ ἄλλοι διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς του, ἃν καὶ ἐπανειλημμένα εἶχε προσκληθεῖ ἀπό διάφορονς ἡγεμόνες νά ἐπισκεφτεῖ τίς αὐλές τους.

Ωστόσο, μολονότι ὁ Σοφοκλῆς εἶχε ἀπό ιδιοσυγκρασία ενθυμο χαρακτήρα, δοκίμασε στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ἀρκετές λύπες, ἔξαιτίας οἰκογενειακῶν προστριβῶν. Ο γιός του Ιοφώντας μάλιστα κίνησε δύνη ἐναντίον του γιά παράνοια, ὥστε νά τὸν θέσει «ὑπό ἀπαγόρευση». Η βαρυθυμία πού τὸν κατέλαβε διαφαίνεται καὶ στό τρίτο στάσιμο τοῦ τελευταίου δράματός του, τοῦ Οἰδίποδος εἰπεὶ πὲ ἐπὶ Κολωνῷ.

Αὐτός ἦταν ὁ μεγάλος τραγικός. Ο θάνατος, γαλήνιος καὶ φυσικός, τὸν βρήκε τό 406 π.Χ. σέ ηλικία 90 ἑτῶν.

Ο Σοφοκλῆς ἔζησε σέ ἐποχή κατά τὴν ὥστην τῆς Αἰθήνας ἦταν τό πνευματικό κέντρο τρόπος ληστῆς Ελλής ἀδασικού («κοινὴ παίδευσις Έλλάδος», «Έλλας Έλλάδος», ὅπως λεγόταν)· μέ ἀνταγωνιστές του δύο μεγάλους ἐπίσης ὁμότεχνούς του, τὸν Αἰσχύλο καὶ τὸν Εὐριπίδη, κατόρθωσε νά καινοτομήσει στή δραματική τέχνη καὶ νά ἐμφανίσει τέτοιες ιδιότητες, οἱ ὥστε τὸν κατέστησαν ποιητικό ἀστέρα πρώτου μεγέθους καὶ ἀνυπέρβλητο τραγικό ποιητή.

Πρῶτα πρῶτα ή σπουδαιότερη μεταβολή, πού ἐπέφερε στό δράμα, ἦταν ὅτι δίδασκε τρεῖς χωριστές τραγωδίες μέ διαφορετική γιά καθεμιά ὑπόθεση, ἀντί μιᾶς συνεχόμενης τριλογίας μέ κοινή ὑπόθεση, ὅπως ἔκανε ὁ Αἰσχύλος. Αὕτης ὁμοίως τὸν ἀριθμὸ τῶν ὑποχριτῶν ἀπό δύο — τὸν α' εἶχε εἰσαγάγει, ὅπως προείπαμε, ὁ Θεόπιτης, τὸ β' ὁ Αἰσχύλος — σέ τρεῖς. Όμοίως αὕτης τὸν ἀριθμὸ τῶν χορευτῶν γιά κάθε δράμα ἀπό 12 σέ 15. Ἐπίσης περιόρισε τὰ ἄσματα τοῦ χοροῦ καὶ ἔδωσε μεγαλύτερη ἔκταση στό διάλογο.

Ἐξάλλου ὁ Σοφοκλῆς εἶναι ἀπαράμιλλος καλλιτέχνης στήν κατασκευή τοῦ δράματος. ἔχει ἀριστηθεῖ θοποιού ποιητή, ζωγραφίζο-

ντας στήν ἐντέλεια τούς χαρακτῆρες τῶν προσώπων του. Ἐπίσης ἐπιτηδεύεται ἄριστα τήν πλοκή τοῦ μύθου, παρεμβάλλοντας στά δράματά του περιπέτειες καὶ ἀναγνωρίσεις, καὶ χρησιμοποιεῖ σέ ὅλα τῇ φυσικότητα καὶ τήν ἀρμονία πού πρέπει. Ἀφοῦ ἀφαιρεσε τό πομπῶδες καὶ τήν ὑπερβολή τοῦ Αἰσχύλου, πού παρίστανταν τά πράγματα ἀνώτερα καὶ ὑπερφυσικότερα ἀπό τά πραγματικά, καὶ ἀντιθέτα πρός τὸν Εὐριπίδη¹, πού παρίστανταν αὐτά τέτοια πού εἶναι στήν πραγματικότητα, ὁ Σοφοκλῆς τά παρίστανταν τέτοια πού ἡ εἶναι πρός εἰ νά εἰναι, ἀκολουθώντας τό μέτρο πού πράγματα εἶναι ἡ εὐγενέστατη καὶ χαριέστατη ἀρετή τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ γλώσσα του, ὅπως θά τήν ἐκτιμήσουμε, εἶναι ὑπόδειγμα λεπτότητας καὶ ἀνάλογη πρός τήν ἀρμονική καὶ σύμμετρη δραματική του τέχνη, καὶ γ' αὐτό οἱ ἀρχαῖοι τόν ἀποκαλοῦσαν μέλιταν, ἐνῶ ὁ Ἀριστοφάνης ἔλεγε ὅτι τὸ στόμα αὐτοῦ μέλιτι κεχρισμένον ἦν. Ἀλλά καὶ τά χορικά του ἀσμάτα εἶναι περίτεχνα καὶ ὠραια, μεστά ἀπό μεγαλοπρέπεια καὶ χάρη.

Ἐπίσης, ἐνῶ στόν Αἰσχύλο τό τραγικό πραγματοποιεῖται μέ τή στάση τῆς Μοίρας ἢ τοῦ Θεοῦ οντότητα στούς ἀνθρώπους καὶ τήν πάλη τῶν ἀνθρώπων πρός ἐκεῖνα, στό Σοφοκλῆς ἢ Μοίρα ἢ ὁ Θεός διενθύνονταν βέβαια ὡς ἔνα σημεῖο τίς τύχες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά ἢ ἐσωτερική δύναμη καὶ ἢ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου εἶναι ἐκεῖνα πού τό παρορμοῦν στήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν του.

Γιά τίς ἀρετές του αὐτές καὶ τίς ἄλλες, πού ἐμεῖς οἱ ἴδιοι θά ἐκτιμήσουμε κατά τήν ἀνάγνωση τῶν ἔργων του, δικαίως ὁ Ξενοφώντας ἀπό τήν μιά τόν θεωροῦσε ὡς τόν τελειότατον τῷ ντραγαϊκῷ καὶ ὁ Αριστοτέλης ἀπό τήν ἄλλη ἔλαβε τούς τραγωδίες τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τραγικοῦ. Ο Σοφοκλῆς συγγράφοντας σέ ὅλη τή ζωή του ἔγραψε γύνω στά 123 δράματα μέ διάφορες ύποθέσεις καὶ ἔλαβε τίς περισσότερες νίκες ἀπό ὅλους τούς τραγουδικούς· ἀπό τά δράματα αὐτά σώθηκαν ὡς τίς ἡμέρες μας ἀπέραια ἔφτα: Ἄντιγόνη, Ηλέκτρα, Τραχίνια,

1. Γιά τόν Εὐριπίδη, τό νεότερο ἀπό τούς τρεῖς μεγάλους τραγικούς, βλ. στό βιβλίο Δραματική Ποίηση (Γ' Γυμνασίου) τίς σελ. 33-34.

Οἰδίποντες Τύραννος, Αἴας, Φιλοκτήτης καὶ
Οἰδίποντες ἐπὶ Κολωνῷ.

Οἱ τραγῳδίες αὐτές παιζονταν σέ ὅλες τις Ἑλληνικές πόλεις. Εἰκόνες καὶ προτομές του στήθηκαν πολλές καὶ τά ἔογα του σήμερα τιμοῦνται ἀπό δλόκληρο τὸν πολιτισμένο κόσμο, ἀπλήστως διαβάζονται καὶ ἐμφανίζονται στή σκηνή.

9. Ἀντιγόνη

Ο Οἰδίποδας, τυφλό ὄργανο τοῦ μοιραίου, φόνευσε, χωρίς νά το ἔρει, τὸν πατέρα του Λάιο καὶ παντρεύτηκε τὴ μητέρα του Ιοκάστη. Ὄταν ὅμως ἀποκαλύψτηκε τό γεγονός τῆς πατροκτονίας καὶ τοῦ μιαροῦ γάμου, ή μητέρα καὶ σύζυγος Ιοκάστη ἀπαγχονίστηκε καὶ ὁ Οἰδίποδας αὐτοτυφλώθηκε καὶ μετά ἀπό καιρὸν ἔξορίστηκε. Υστερα ἀπό αὐτά οἱ δύο γιοί του συμφώνησαν νά βασιλεύει καθένας τους ἀπό ἓνα ἔτος. Πρῶτος βασίλευσε ὁ Ἐτεοκλῆς, ἀλλά ὅταν πέρασε τό ἔτος ἀρνήθηκε νά παραχωρήσει τή βασιλεία στόν ἀδελφό του. Τότε ὁ Πολυνείκης πῆγε στό Ἀργος, παντρεύτηκε τήν κόρην τοῦ βασιλιά τοῦ Ἀργοντούς Ἀδράστου καὶ μαζί μέ τὸν πεθερό του καὶ πέντε ἄλλονς ἡγεμόνες ἔξεστρατευσε ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Καθένας ἀπό τους ἐφτά αὐτοὺς ἡγεμόνες τάχτηκε ἀπέναντι σέ μιά ἀπό τις ἐφτά πύλες τῆς πόλεως, τίς ὅποιες ὑπεράσπιζαν ἐφτά ἐπίσης ἡρωες Θηβαῖοι. Ἐνώ λοιπόν κάτ' αὐτό τὸν τρόπον εἶχαν ἀντιπαραταχτεῖ τά ἀντίπαλα στρατεύματα, ἀποφασίστηκε νά κριθεῖ ὁ πόλεμος μέ μονομαχία τῶν δύο ἀδελφῶν· στή μονομαχία αὐτή σκοτώθηκαν καὶ οἱ δύο.

Μετά ἀπό αὐτό τό γεγονός ἀνέλαβε τή βασιλεία ὁ θεῖος τους Κρέων, ἀδελφός τῆς Ιοκάστης, ὁ ὅποιος κατόρθωσε νά νικήσει τους ἔχθρούς καὶ νά τους τρέψει σέ φυγή, ἀφοῦ κατά συμβούλη του μάντη Τειρεσία προσφέρθηκε ως θύμα πρός εὖλέωση τοῦ θεοῦ Ἀρη ὁ μεγαλύτερος γιός του, ὁ Μεγαρέας.

Αὐτό τό δράμα, πού, ὅπως θά δοῦμε, εἶναι ἄριστο γιά τήν ἡθοπούά του καὶ ἀναμφισβήτητα ή ἀξιολογότερη ἀπό τις ἀρχαῖες Ἑλληνικές τραγῳδίες, ἀρχίζει ἀμέσως μετά τήν ἔκδοση τῆς διαταγῆς ἀπό τὸν Κρέοντα σχετικά μέ τήν τύχη τῶν πτωμάτων τῶν δύο ἀδελφῶν πού ἀλληλοφονεύτηκαν.

10. Ἀπό τήν Ἀντιγόνης ύπόθεσιν Ἀριστοφάνους Γραμματικοῦ

‘Ἀντιγόνη παρὰ τὴν πρόσταξιν τῆς πόλεως θάψασα τὸν Πολυνεύκην ἐφωράθη καὶ εἰς μνημεῖον κατάγειον ἐντεθεῖσα παρὰ τοῦ Κρέοντος ἀνήρηται...’

Κείται ἡ μυθοποιία καὶ παρὰ Εὐριπίδῃ ἐν Ἀντιγόνῃ...

‘Ἡ μὲν σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν Θήβαις ταῖς Βοιωτικαῖς. Ὁ δὲ χορὸς συνέστηκεν ἐξ ἐπιχωρίων γερόντων. Προλογίζει ἡ Ἀντιγόνη. Υπόκειται δὲ τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν Κρέοντος βασιλείων. Τὸ δὲ κεφάλαιόν ἐστι τάφος Πολυνεύκους, Ἀντιγόνης ἀναίρεσις, θάνατος Αἴμονος καὶ μόρος Εὐρυδίκης τῆς Αἴμονος μητρός.

Φασὶ δὲ τὸν Σοφοκλέα ἡξιώσθαι τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας εὔδοκιμήσαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης. Λέλεκται δὲ τὸ δράμα τοῦτο τριακοστὸν δεύτερον.

Μετάφραση

Η Ἀντιγόνη, ἐπειδὴ ἐνταφίασε τὸν Πολυνεύκην παραβαίνοντας τὴν ἀπαγόρευση τῆς πόλης, πιάστηκε ἐπ’ αὐτοφάρω καὶ θανατώθηκε, ἀφοῦ ὁ Κρέων τὴν ἔκλεισε σέ υπόγειο θάλαμο...

Τόν ίδιο μύθο πραγματεύεται καὶ ὁ Εὐριπίδης στήν τραγωδίᾳ του Ἀντιγόνη...

Τό δράμα ἔχει ως σκηνικό τή Θήβα τῆς Βοιωτίας. Ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἀπό ἐντόπιους γέροντες. Τόν πρόλογο κάνει ἡ Ἀντιγόνη. Τά πράγματα ὑποτίθεται ὅτι συμβαίνουν κατά τὴν ἐποχή πού βασίλευε ὁ Κρέων. Τά σημαντικότερα γεγονότα εἶναι ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Πολυνεύκη, ἡ θανάτωση τῆς Ἀντιγόνης, ὁ θάνατος τοῦ Αἴμονα καὶ τῆς μητέρας του, τῆς Εὐρυδίκης.

Οἱ ἀρχαῖοι λένε ὅτι ἡ ἐπιτυχία πού εἶχε ἡ παράσταση τῆς Ἀντιγόνης χάρισε στό Σοφοκλῆ τό ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ, κατά τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Σάμου. Οἱ ἐκδότες κατάταξαν τό δράμα αὐτό τριακοστό δεύτερο (μέσα στό σύνολο τῆς θεατρικῆς παραγωγῆς τοῦ Σοφοκλῆ).

11. Η διάρθρωση τῆς Τραγωδίας

<i>Πρόλογος</i>	<i>στ. (1—99)</i>
<i>Πάροδος</i>	<i>(100—161)</i>
<i>Α' ἐπεισόδιο</i>	<i>(162—331)</i>
<i>Α' στάσιμο</i>	<i>(332—375)</i>
<i>Β' ἐπεισόδιο</i>	<i>(376—581)</i>
<i>Β' στάσιμο</i>	<i>(582—625)</i>
<i>Γ' ἐπεισόδιο</i>	<i>(626—780)</i>
<i>Γ' στάσιμο</i>	<i>(781—800)</i>
<i>Δ' ἐπεισόδιο (κομμός)</i>	<i>(801—943)</i>
<i>Δ' στάσιμο</i>	<i>(944—987)</i>
<i>Ε' ἐπεισόδιο</i>	<i>(988—1114)</i>
<i>Ε' στάσιμο</i>	<i>(1115—1154)</i>
<i>Έξοδος</i>	<i>(1155—1353)</i>

12. Τά πρόσωπα τῆς Τραγωδίας

<i>Ἀντιγόνη</i>
<i>Ισμήνη</i>
<i>Χορός Θηβαίων γερόντων</i>
<i>Κρέων</i>
<i>Φύλαξ</i>
<i>Αἴμων</i>
<i>Τειρεσίας</i>
<i>Ἄγγελος</i>
<i>Ἐνδυδίκη</i>
<i>Ἐξάγγελος</i>

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

KEIMENO

Αντιγόνη ('Από θεατρική παράσταση)

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ω κοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα,
ἄρ' οἰσθ' ὅ τι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν
όποιον οὐχὶ νῷν ἔτι ζώσαιν τελεῖ;
οὐδὲν γάρ οὔτ' ἀλγεινὸν οὔτ' ἀτης ἀτερ
οὔτ' αἰσχρὸν οὔτ' ἀτιμόν εσθ', οποῖον οὐ
τῶν σῶν τε κάμων οὐκ ὅπωπ' ἐγὼ κακῶν.
καὶ νῦν τί τοῦτ' αὖ φασι πανδήμῳ πόλει
κήρυγμα θεῖναι τὸν στρατηγὸν ἀρτίως;
ἔχεις τι κείσήκουσας; ή σέ λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά;

5

10

ΙΣΜΗΝΗ

έμοὶ μὲν οὐδεὶς μῆθος, Ἀντιγόνη, φίλων
οὕθ' ἡδὺς οὔτ' ἀλγεινὸς ἵκετ', ἐξ ὅτου
δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο,
μιὰ θανόντοιν ἡμέρᾳ διπλῇ χειρὶ·
ἐπεὶ δὲ φροῦδός ἐστιν Ἀργείων στρατὸς
ἐν νυκτὶ τῇ νῦν, οὐδὲν οἶδ' ὑπέρτερον,
οὔτ' εὔτυχοῦσα μᾶλλον οὔτ' ἀτωμένη.

15

AN. ηδη καλῶς, καὶ σ' ἐκτὸς αὐλείων πυλῶν
τοῦδ' οὐνεκ' ἔξεπεμπον, ὡς μόνη κλύοις.

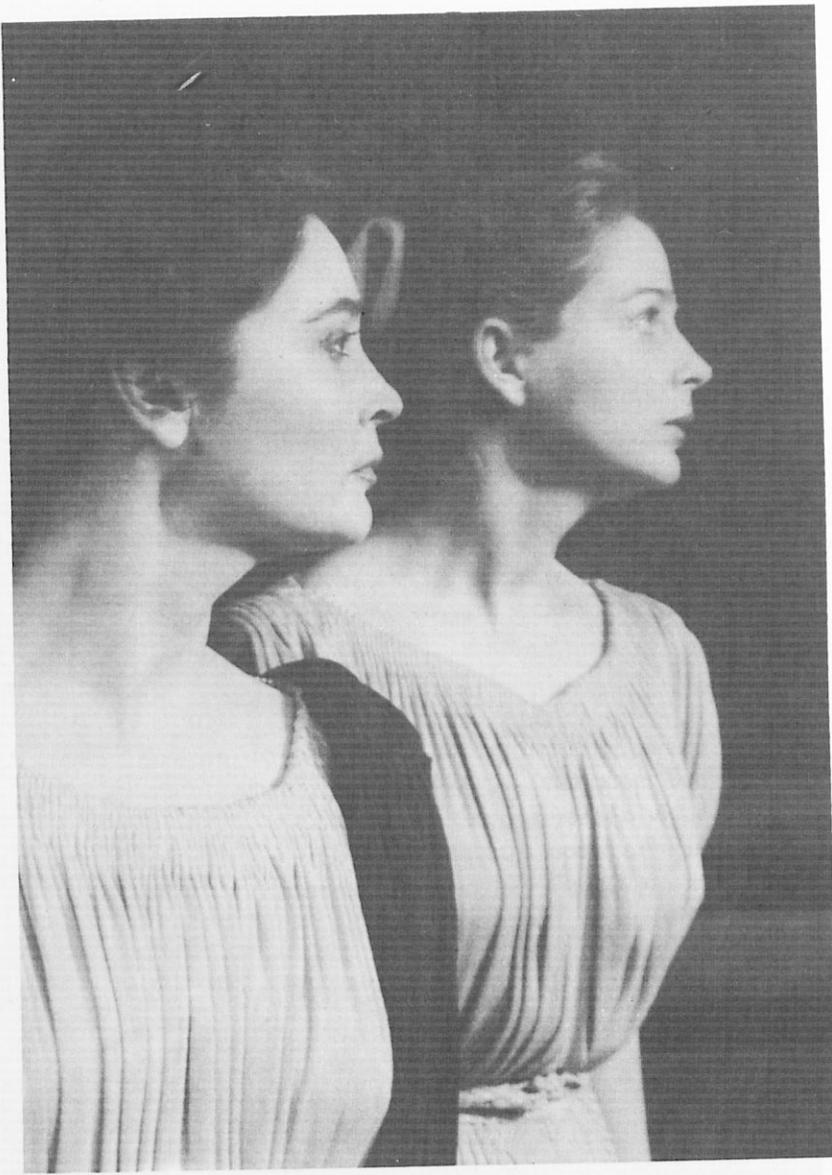
I.S. τί δ' ἔστι; δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσας ἔπος.

AN. οὐ γάρ τάφου νῷν τὰ κασιγνήτω Κρέων
τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει;

'Ετεοκλέα μέν, ὡς λέγουσι, σὺν δίκῃ
χρησθεὶς δικαίῳ καὶ νόμῳ κατὰ χθονὸς
ἔκρυψε τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς,
τὸν δ' ἀθλίως θανόντα Πολυνείκους νέκυν

20

25

Αντιγόνη και Ισμήνη (Από θεατρική παράσταση)

ἀστοῖσί φασιν ἐκκεκηρύχθαι τὸ μὴ
 τάφω καλύψαι μηδὲ κωκύσαι τινα,
 ἐᾶν δ' ἄκλαυτον, ἀταφον, οἰωνοῖς γλυκὺν
 θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς.30
 τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα σοὶ
 κάμοι — λέγω γάρ κάμε — κηρύξαντ' ἔχειν,
 καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν
 σαφῆ προκηρύξοντα, καὶ τὸ πρᾶγμ' ἄγειν
 οὐχ ὡς παρ' οὐδέν, ἀλλ' ὅς ἂν τούτων τι δρᾶ,35
 φόνον προκείσθαι δημόλευστον ἐν πόλει.
 οὕτως ἔχει σοι ταῦτα, καὶ δεῖξεις τάχα
 εἴτ' εὐγενῆς πέφυκας εἴτ' ἑσθλῶν κακή.
 ΙΣ. τί δ', ὡς ταλαιφόρον, εἰ τάδ' ἐν τούτοις, ἐγὼ
 λύουσ' ἀν τελείωσα προσθείμην πλέον;40
 AN. εἰ ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσῃ σκόπει.
 ΙΣ. ποιόν τι κινδύνευμα; ποῖ γνώμης ποτ' εἰ;
 AN. εἰ τὸν νεκρὸν ξὺν τῇδε κουφιεῖς χερί.
 ΙΣ. ἦ γάρ νοεῖς θάπτειν σφ', ἀπόρρητον πόλει;45
 AN. τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἦν σὺ μὴ θέλης,
 ἀδελφόν· οὐ γάρ δὴ προδοῦσ' ἀλώσομαι.
 ΙΣ. ὡς σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος;
 AN. ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ τῶν ἐμῶν μ' εἰργειν μέτα.
 ΙΣ. οὔμοι· φρόνησον, ὡς κασιγνήτη, πατήρ
 ὡς νῷν ἀπεχθής δυσκλεής τ' ἀπώλετο50
 πρὸς αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς
 δψεις ἀράξας αὐτὸς αὐτουργῷ χερί·
 ἔπειτα μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος,
 πλεκταῖσιν ἀρτάναισι λωβᾶται βίον.
 τρίτον δ' ἀδελφῷ δύο μίαν καθ' ήμέραν55
 αὐτοκτονοῦντε τὰ ταλαιπώρω μόρον
 κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιν χεροῖν.
 νῦν δ' αὖ μόνα δὴ νῷ λελειμμένα σκόπει
 σοσφ κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βίᾳ
 φῆφον τυράννων ἦ κράτη παρέξιμεν.60
 ἀλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναιχ' ὅτι
 ἔφυμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχουμένα.

ἔπειτα δ' οὕνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων
καὶ ταῦτ' ἀκούειν κάτι τῶνδ' ἀλγίονα.

ἔγώ μὲν οὖν αἴτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς
ξύγγνοιαν ἵσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε,
τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γὰρ
περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.

AN. οὔτ' ἂν κελεύσαιμ' οὔτ' ἄν, εἰ θέλοις ἔτι
πράσσειν, ἐμοῦ γ' ἂν ἥδεως δρῷης μέτα.
ἀλλ' ἵσθ' ὅποιά σοι δοκεῖ, κεῖνον δ' ἔγώ
θάψω· καλόν μοι τοῦτο ποιούσῃ θανεῖν·
φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
ὅσια πανουργήσασ'. ἐπεὶ πλείων χρόνος,
ὅν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε.
ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι· σοὶ δ' εἰ δοκεῖ,
τὰ τῶν θεῶν ἔντιμ' ἀτιμάσσασ' ἔχει.

ΙΣ. ἔγώ μὲν οὐκ ἀτιμα ποιοῦμαι, τὸ δὲ
βίᾳ πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος.

AN. σὺ μὲν τάδ' ἂν προύχοι· ἔγώ δὲ δὴ τάφον
χωσούσ' ἀδελφῷ φιλτάτῳ πορεύσομαι.

ΙΣ οἴμοι ταλαίνης, ὡς ὑπερδέδοικά σου.

AN. μὴ 'μοῦ προτάρβει· τὸν σὸν ἔξορθου πότμον.

ΙΣ. ἀλλ' οὖν προμηνύσῃς γε τοῦτο μηδενὶ¹
τοῦργον, κρυφῇ δὲ κεῦθε, σὺν δ' αὔτως ἔγώ.

AN. οἴμοι, καταύδα· πολλὸν ἔχθιων ἔσῃ
σιγῶσ', ἐάν μὴ πᾶσι κηρύξῃς τάδε.

ΙΣ. θερμὴν ἐπὶ φυχροῖσι καρδίαν ἔχεις.

AN. ἀλλ' οἶδ' ἀρέσκουσ' οἵς μάλισθ' ἀδεῖν με χρή·

ΙΣ. εὶ καὶ δυνήσῃ γ'. ἀλλ' ἀμηχάνων ἐρῆς.

AN. οὐκοῦν, ὅταν δὴ μὴ σθένω, πεπαύσομαι.

ΙΣ. ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τάμηχανα.

AN. εὶ ταῦτα λέξεις, ἔχθαρῃ μὲν ἐξ ἐμοῦ,

ἔχθρᾳ δὲ τῷ θανόντι προσκείσῃ δίκη.

ἀλλ' ἔα με καὶ τὴν ἐξ ἐμοῦ δυσβούλιαν

παθεῖν τὸ δεινὸν τοῦτο· πείσομαι γὰρ οὐ

τοσοῦτον οὐδέν, ὥστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν.

ΙΣ. ἀλλ' εἰ δοκεῖ σοι, στείχε· τοῦτο δ' ἵσθ', ὅτι

65

70

75

80

85

90

95

ἄνους μὲν ἔρχῃ, τοῖς φίλοις δ' ὀρθῶς φίλη.

ΧΟΡΟΣ¹

στραφὴ α'	ἀκτὶς ἀελίου, τὸ κάλ-	100
	λιστον ἐπταπύλῳ φανὲν	
	Θήβᾳ τῶν προτέρων φάος,	
	ἐφάνθης ποτ', ὡς χρυσέας	
	ἀμέρας βλέφαρον, Διρκαί-	
	ων ὑπέρ ῥεέθρων μολοῦσα,	105
	τὸν λεύκασπιν Ἀργόθεν	
	φῶτα βάντα πανσαγίᾳ	
	φυγάδα πρόδρομον ὀξυτέρῳ	
	κινήσασα χαλινῷ.	
	ὸν ἐφ' ἡμετέρῳ γῆς Πολυνείκης	110
	ἀρθεὶς νεικέων ἐξ ἀμφιλόγων	
	ἥγαγε· κεῖνος δ' ὀξέα κλάζων	
	αἰετὸς ἐς γᾶν ὡς ὑπερέπται,	
	λευκῆς χιόνος πτέρυγι στεγανός,	
	πολλῶν μεθ' ὅπλων	115
	ἔνν θ' ἵπποκόμοις κορύθεσσι.	
ἀντιστρ. α'	στὰς δ' ὑπέρ μελάθρων, φονώ-	
	σαισιν ἀμφιχανῶν κύκλῳ	
	λόγχαις ἐπτάπυλον στόμα	
	ἔβα, πρίν ποθ' ἀμετέρων	120
	αἱμάτων γένυσιν πλησθῆ-	
	ναί τε καὶ στεφάνωμα πύργων	
	πευκάενθ' Ἡφαιστον ἐλεῖν.	
	τοῖος ἀμφὶ νῶτ' ἐτάθη	
	πάταγος Ἀρεος, ἀντιπάλῳ	125
	δυσχείρωμα δράκοντι.	

1. Η μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν τῆς τραγωδίας καταχωρίζεται στή σελ. 303 τοῦ βιβλίου.

Ζεὺς γάρ μεγάλης γλώσσης χόμπους
ύπερεχθαίρει, καί σφας ἐσιδῶν
πολλῷ ρεύματι προσνισσομένους
χρυσοῦ καναχῆς ύπεροπλίαις,
παλτῷ ριπτεῖ πυρὶ βαλβίδων
ἐπ' ἄκρων ἥδη
νίκην ὄρμῶντ' ἀλαλάξαι.

130

στροφὴ β' ἀντιτύπα δ' ἐπὶ γῇ πέσε τανταλωθεὶς
πυρφόρος, ὃς τότε μαινομένᾳ ξὺν ὄρμᾳ
βακχεύων ἐπέπνει
ριπαῖς ἔχθιστων ἀνέμων.
εἴχε δ' ἄλλῃ τὰ μέν,
ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις ἐπενώμα στυφελίζων μέγας Ἀρης
δεξιόσειρος.

135

140

ἐπτὰ λοχαγοὶ γάρ ἐφ' ἐπτὰ πύλαις
ταχθέντες ἵσοι πρὸς ἵσους ἔλιπον
Ζηνὶ τροπαίω πάγχαλκα τέλη,
πλὴν τοῖν στυγεροῖν, ὡς πατρὸς ἐνὸς
μητρός τε μιᾶς φύντε καθ' αὐτοῖν
δικρατεῖς λόγχας στήσαντ' ἔχετον
κοινοῦ θανάτου μέρος ἄμφω.

145

ἀντιστρ. β' ἄλλὰ γάρ ἀ μεγαλωνύμος ἦλθε Νίκα
τῷ πολυαρμάτῳ ἀντιχαρεῖσα Θήβᾳ
ἐκ μὲν δὴ πολέμων
τῶν νῦν θέσθε λησμοσύναν,
θεῶν δὲ ναοὺς χοροῖς
παννυχίοις πάντας ἐπέλθωμεν, ὁ Θήβας δ' ἐλελίγθων
Βάκχιος ἀρχοι.

150

ἄλλ' ὅδε γάρ δὴ βασιλεὺς χώρας,

155

Κρέων δὲ Μενοικέως, νέον εἰληγχώς
ἀρχήν, νεοχμὸς νεαραῖσι θεῶν
ἐπὶ συντυχίαις χωρεῖ, τίνα δὴ
μῆτιν ἔρεσσων, ὅτι σύγκλητον
τήνδε γερόντων προύθετο λέσχην,
κοινῷ κηρύγματι πέμψας;

160

ΚΡΕΩΝ

ἄνδρες, τὰ μὲν δὴ πόλεος ἀσφαλῶς θεοὶ¹⁶⁵
πολλῷ σάλῳ σείσαντες ὥρθωσαν πάλιν.
ὑμᾶς δὲ ἐγὼ πομποῖσιν ἐκ πάντων δίχα
ἔστειλ' ἵκεσθαι, τοῦτο μὲν τὰ Λαῖσου
σέβοντας εἰδῶς εὖ θρόνων ἀεὶ κράτη,
τοῦτ' αὐθίς, ἦνίκ' Οἰδίπους ὥρθου πόλιν,
κάπεὶ διώλετ', ἀμφὶ τοὺς κείνων ἔτι
παιδας μένοντας ἐμπέδοις φρονήμασιν.
ὅτ' οὖν ἐκεῖνοι πρὸς διπλῆς μοίρας μίαν
καθ' ήμέραν ὠλοντο παίσαντές τε καὶ
πληγέντες αὐτόχειρι σὺν μιάσματι,
ἐγὼ κράτη δὴ πάντα καὶ θρόνους ἔχω
γένους κατ' ἀγχιστεῖα τῶν δλωλότων.
ἀμήχανον δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν
ψυχήν τε καὶ φρόνημα καὶ γνώμην, πρὶν ἂν
ἀρχαῖς τε καὶ νόμοισιν ἐντριβής φανῇ.
ἔμοι γάρ ὅστις πᾶσαν εὐθύνων πόλιν
μὴ τῶν ἀρίστων ἀπτεται βουλευμάτων,
ἀλλ' ἐκ φόβου του γλῶσσαν ἐγκλήσας ἔχει,
κάκιστος εἶναι νῦν τε καὶ πάλαι δοκεῖ.
καὶ μείζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.
ἐγὼ γάρ, ἵστω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὄρῶν ἀεί,
οὔτ' ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἀτην ὄρῶν
στείχουσαν ἀστοῖς ἀντὶ τῆς σωτηρίας,
οὔτ' ἂν φίλον ποτ' ἄνδρα δυσμενῆ χθονὸς
θείμην ἐμαυτῷ, τοῦτο γιγνώσκων ὅτι

165

170

175

180

185

ἥδ' ἔστιν ἡ σώζουσα καὶ ταύτης ἔπι
 πλέοντες δρθῆς τοὺς φίλους ποιούμεθα.
 τοιοῖσδ' ἐγὼ νόμοισι τήνδ' αὔξω πόλιν.
 καὶ νῦν ἀδελφὰ τῶνδε κηρύξας ἔχω
 ἀστοῖσι παῖδων τῶν ἀπ' Οἰδίπου πέρι.
 Ἐτεοκλέα μέν, ὃς πόλεως ὑπερμαχῶν
 ὅλωλε τῆσδε, πάντ' ἀριστεύσας δορί,
 τάφῳ τε κρύψαι καὶ τὰ πάντ' ἐφαγνίσαι,
 ἀ τοῖς ἀρίστοις ἔρχεται κάτω νεκροῖς.
 τὸν δ' αὖ ἔνυναιμον τοῦδε, *Πολυνείκη* λέγω
 ὃς γῆν πατρώαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς
 φυγάς κατελθὼν ἡθέλησε μὲν πυρὶ
 πρῆσαι κατ' ἄκρας, ἡθέλησε δ' αἴματος
 κοινοῦ πάσασθαι, τοὺς δὲ δουλώσας ἄγειν,
 τοῦτον πόλει τῇδ' ἐκκεκηρύχθαι λέγω
 μήτε κτερίζειν μήτε κωκῦσαι τινα,
 ἐᾶν δ' ἀθαπτον καὶ πρὸς οἰωνῶν δέμας
 καὶ πρὸς κυνῶν ἐδεστὸν αἰκισθὲν τ' ἴδεῖν.
 τοιόνδ' ἐμὸν φρόνημα, κούποτ' ἔκ γ' ἐμοῦ
 τιμὴν προέξουσ' οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων.
 ἀλλ' ὅστις εὔνους τῇδε τῇ πόλει, θανὼν
 καὶ ζῶν ὄμοιώς ἔκ γ' ἐμοῦ τιμήσεται.
 ΧΟ. σοὶ ταῦτ' ἀρέσκει, παῖ Μενοικέως Κρέον,
 τὸν τῇδε δύσνουν καὶ τὸν εὐμενῆ πόλει.
 νόμῳ δὲ χρῆσθαι παντὶ πού γ' ἔνεστί σοι
 καὶ τῶν θανόντων χώπόσοι ζῶμεν πέρι.
 KP. ὡς ἂν σκοποί νῦν ἦτε τῶν εἰρημένων.
 ΧΟ. νεωτέρῳ τῷ τοῦτο βαστάζειν πρόθες.
 KP. ἀλλ' εἰς' ἑτοῖμοι τοῦ νεκροῦ γ' ἐπίσκοποι.
 ΧΟ. τί δῆτ' ἂν ἄλλο τοῦτ' ἐπεντέλλοις ἔτι;
 KP. τὸ μὴ πιχωρεῖν τοῖς ἀπιστοῦσιν τάδε.
 ΧΟ. οὐκ ἔστιν οὕτω μῶρος, ὃς θανεῖν ἐρᾶ.
 KP. καὶ μὴν δι μισθός γ' οὗτος· ἀλλ' ὑπ' ἐλπίδων
 ἀνδρας τὸ κέρδος πολλάκις διώλεσεν.

190

195

200

205

210

215

220

άναξ, ἐρῶ μὲν οὐχ ὅπως τάχους ὑπο
δύσπνους ίκάνω κοῦφον ἔξαρας πόδα·
πολλὰς γάρ ἔσχον φροντίδων ἐπιστάσεις,
όδοις κυκλῶν ἐμαυτὸν εἰς ἀναστροφήν·
ψυχὴ γάρ ηὔδα πολλά μοι μυθουμένη·
τάλας, τί χωρεῖς, οἵ μολὼν δώσεις δίκην;
τλήμων, μένεις αὖ; κεὶ τάδ' εἴσεται Κρέων
ἄλλου παρ' ἀνδρός, πῶς σὺ δῆτ' οὐκ ἀλγυνῆ;
τοιαῦθ' ἐλίσσων ἦνυτον σχολῆ βραδύς,
χούτως ὄδος βραχεῖα γίγνεται μακρά.
τέλος γε μέντοι δεῦρος ἐνίκησεν μολεῖν
σοί· κεὶ τὸ μηδὲν ἔξερῶ, φράσω δ' ὅμως·
τῆς ἐλπίδος γάρ ἔρχομαι δεδραγμένος

225

τὸ μὴ παθεῖν ἂν ὅλο πλὴν τὸ μόρσιμον.
τί δ' ἔστιν, ἀνθ' οὐ τὴνδ' ἔχεις ἀθυμίαν;
φράσαι θέλω σοι πρῶτα τάμαυτοῦ· τὸ γάρ
πρᾶγμ' οὗτ' ἔδρασ' οὕτ' εἶδον ὅστις ἦν ὁ δρῶν,
οὐδ' ἂν δικαίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι.

230

ΚΡ.
ΦΓ.

εῦ γε στοχάζῃ κάποιφάργυνσαι κύκλῳ
τὸ πρᾶγμα· δηλοῖς δ' ὡς τι σημανῶν νέον.
τὰ δεινὰ γάρ τοι προστίθησ' ὄκνον πολύν.

235

ΚΡ.
ΦΓ.

οὐκούν ἐρεῖς ποτ', εἰτ' ἀπολλαχθεὶς ἀπει;
καὶ δὴ λέγω σοι· τὸν νεκρὸν τις ἀρτίως
θάφας βέβηκε κάπι χρωτὶ διψίαν
κόνιν παλύνας κάφαγιστεύσας ἢ χρή.

240

ΚΡ.
ΦΓ.

τί φῆς; τίς ἀνδρῶν ἦν ὁ τολμήσας τάδε;
οὐκ οἶδ'; ἐκεῖ γάρ οὔτε του γενῆδος ἦν
πλῆγμ', οὐδὲιέλλης ἔκβολή· στύφλος δὲ γῆ
καὶ χέρσος, ἀρρώξ οὐδ' ἐπημαξευμένη
τροχοῖσιν, ἀλλ' ἀσημος ούργάτης τις ἦν.
ὅπως δ' ὁ πρῶτος ἡμὶν ἡμεροσκόπος
δείκνυσι, πᾶσι θαῦμα δυσχερές παρῆν·
ὅ μὲν γάρ ἡφάνιστο — τυμβήρης μὲν οὐ,
λεπτὴ δ', ἄγος φεύγοντος ὡς, ἐπῆν κόνις.

250

255

201

σημεῖα δ' οὕτε θηρὸς οὕτε του κυνῶν
 ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος ἔξεφαίνετο.
 λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐρρόθουν κακοί,
 φύλαξ ἐλέγχων φύλακα, κανέναν ἐγίγνετο
 πληγὴ τελευτῶσ', οὐδέν δὲ κωλύσων παρῆν·
 εἰς γάρ τις ἦν ἔκαστος οὐξειργασμένος,
 κούδεις ἐναργής, ἀλλ' ἔφευγε μὴ εἰδέναι.
 ἦμεν δ' ἔτοιμοι καὶ μύδρους αἱρειν χεροῖν
 καὶ πῦρ διέρπειν καὶ θεούς ὄρκωμοτεῖν,
 τὸ μήτε δρᾶσαι μήτε τῷ ξυνειδέναι
 τὸ πρᾶγμα βουλεύσαντι μήτ' εἰργασμένῳ.
 τέλος δ' ὅτ' οὐδέν τοις ἦν ἐρευνῶσιν πλέον,
 λέγει τις εἰς, ὃς πάντας ἐξ πέδον κάρα
 νεῦσαι φόβῳ προύτρεψεν· οὐ γάρ εἴχομεν
 οὔτ' ἀντιφωνεῖν οὔτ' ὅπως δρῶντες καλῶς
 πράξαιμεν· τοις δέ τοις μῆθος ως ἀνοιστέον
 σοὶ τοῦργον εἶη τοῦτο κούχι κρυπτέον.
 καὶ ταῦτ' ἐνίκα, κάμε τὸν δυσδαιμονα
 πάλος καθαιρεῖ τοῦτο τάγαθὸν λαβεῖν·
 πάρειμι δ' ἄκων οὐχ ἔκοῦσιν, οὐδέν δέ τι·
 στέργει γάρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν.
 ΧΟ. ἄναξ, ἐμοί τοι, μή τι καὶ θεήλατον
 τοῦργον τόδ', ή ξύννοια βουλεύει πάλαι.
 ΚΡ. παῖσαι, πρὶν ὀργῆς κάμε μεστῶσαι λέγων,
 μή τοι φευρεθῆς ἄνους τε καὶ γέρων ἄμα·
 λέγεις γάρ οὐκ ἀνεκτά, δαιμονας λέγων
 πρόνοιαν ἵσχειν τοῦτο τοῦ νεκροῦ πέρι·
 πότερον ὑπερτιμῶντες ως εὐεργέτην
 ἔκρυπτον αὐτόν, ὅστις ἀμφικιόνας
 ναοὺς πυρώσων ἥλθε καναθήματα
 καὶ γῆν ἐκείνων καὶ νόμους διασκεδῶν;
 ή τοὺς κακοὺς τιμῶντας εἰσορᾶς θεούς;
 οὐκ ἔστιν ἀλλὰ ταῦτα καὶ πάλαι πόλεως
 ἀνδρες μόλις φέροντες ἐρρόθουν ἐμοὶ
 κρυφῆ, κάρα σείοντες, οὐδέν δέ τοις ζυγῷ
 λόφον δικαίως εἰχον, ως στέργειν ἐμέ.

260

265

270

275

280

285

290

Κρέοντας και Φύλακας
(Από θεατρική παράσταση)

έκ ταῦτα τούτους ἔξεπίσταμαι καλῶς
παρηγγέλμένους μισθοῖσιν εἰργάσθαι τάδε.
οὐδὲν γάρ ἀνθρώποισιν οἶνον ἄργυρος
κακὸν νόμισμ' ἔβλαστε· τοῦτο καὶ πόλεις
πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἔξαντησιν δόμων,
τόδ' ἐκδιδάσκει καὶ παραλλάσσει φρένας
χρηστὰς πρὸς αἰσχρὰ πράγματα· ἵστασθαι βροτῶν.

πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν
καὶ παντὸς ἕργου δυσσέβειαν εἰδέναι.

ὅσοι δὲ μισθαρνοῦντες ἤνυσαν τάδε,
χρόνῳ ποτ' ἔξεπτραξαν ὡς δοῦναι δίκην.
ἀλλ' εἴπερ λύχει Ζεὺς ἐτέλεσεν

εὗ τοῦτον ἐπίστασ', ὅρκιος δέ σοι λέγω,
εἰ μὴ τὸν αὐτόχειρα τοῦτο τοῦ τάφου

εὔροντες ἐκφανεῖτε· ἐτέλεσεν δόφθαλμοὺς ἐμούς,
οὐχ ύμιν "Αἰδης μοῦνος ἀρκέσει, πρὶν ἀν
ζῶντες κρεμαστοὶ τήνδε δηλώσῃ·" ὅμηρος,

ἵν' εἰδότες τὸ κέρδος ἔνθεν οἰστέον
τὸ λοιπὸν ἀρπάζητε καὶ μάθηθε· ὅτι

οὐκ ἔτι ἀπαντος δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν.
ἐκ τῶν γάρ αἰσχρῶν λημμάτων τοὺς πλείστους

ἀτωμένους ἴδοις ἀνὴρ σεσωσμένους.

ΦΥ. εἰπεῖν τι δώσεις ἡ στραφεὶς οὕτως λύω;

ΚΡ. οὐκ οἰσθα καὶ νῦν ὡς ἀνιαρῶς λέγεις;

ΦΥ. ἐν τοῖσιν ὧσιν ἥτι πὶ τῇ φυχῇ δάκνῃ;

ΚΡ. τί δαι δύθμιζεις τὴν ἐμήν λύπην ὅπου;

ΦΥ. ὁ δρῶν σ' ἀνιψιά τὰς φρένας, τὰ δ' ὕπτος ἐγώ.

ΚΡ. οἴμ' ὡς λάλημα δῆλον ἐκπεφυκός εἰ.

ΦΥ. οὔκουν τό γέργον τοῦτο ποιήσας ποτέ.

ΚΡ. καὶ ταῦτ' ἐπ' ἀργύρῳ γε τὴν φυχὴν προδούς.

ΦΥ. φεῦ!

ἥ δεινὸν ᾔδη δοκεῖ γε καὶ φευδῆ δοκεῖν.

ΚΡ. κόμψευέ νυν τὴν δόξαν· εἰ δὲ ταῦτα μὴ

φανεῖτε μοι τοὺς δρῶντας, ἔξερεῖθε· ὅτι

τὰ δειλὰ κέρδη πημονάς ἔργαζεται.

ΦΥ. ἀλλ' εὐρεθείη μὲν μάλιστ· ἐὰν δέ τοι

295

300

305

310

315

320

325

ληφθῆ τε καὶ μή, τοῦτο γὰρ τύχη κρινεῖ,
οὐκ ἔσθ' ὅπως ὅφει σὺ δεῦρ' ἐλθόντα με.
καὶ νῦν γὰρ ἐκτὸς ἐλπίδος γνώμης τ' ἐμῆς
σωθεὶς ὁφεῖλω τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν.

330

ΧΟΡΟΣ

στροφὴ α'
πολλὰ τὰ δεινὰ κούδεν ἀν-
θρώπου δεινότερον πέλει.
τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
πόντου χειμερίων νότῳ
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
περῶν ὑπ' οἰδμασιν,
θεῶν τε τὰν ὑπερτάταν, Γάν
ἄφθιτον, ἀκαμάταν ἀποτρύεται,
ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος,
ἴππειω γένει πολεύων.

335

340

ἀντιστροφὴ α'
κουφονόων τε φῦλον ὄρ-
νιθων ἀμφιβαλῶν ὅγει
καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη
πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν
σπείραισι δικτυοκλώστοις
περιφραδῆς ἀνήρ.
κρατεῖ δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου
θηρὸς ὀρεσσιβάτα, λασιαύχενά θ'
ἵππον δχμάζεται ἀμφιλόφω ζυγῷ
οὔρειόν τ' ἀκμῆτα ταῦρον.

345

350

στροφὴ β'
καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν
φρόνημα καὶ ἀστυνόμους
ὅργας ἐδιδάξατο καὶ δυσαύλων
πάγων ὑπαίθρια καὶ
δύσομβρα φεύγειν βέλη,
ποντοπόρος.
ἄπυρος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται
τὸ μέλλον. "Αἰδα μόνον

355

360

φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται·
νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς
ξυμπέφρασται.

365

ἀντιστροφὴ β' σοφὸν τι τὸ μηχανόεν
τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων
ποτὲ μὲν κακόν, ἀλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἕρπει·
νόμους γεραίρων χθονὸς
θεῶν τ' ἔνορκον δίκαιον
ὑψίπολις·
ἀπολις, ὅτῳ τὸ μὴ καλὸν
ξύνεστι, τόλμας χάριν.
μῆτε μοι παρέστιος
γένοιτο μήτ' ἵσον φρονῶν
ὅς τάδ' ἔρδει.

370

375

ἔς δαιμόνιον τέρας ἀμφινοῶ
τόδε· πῶς εἰδὼς ἀντιλογήσω
τήνδ' οὐκ εἶναι παῖδ' Ἀντιγόνην;
ὦ δύστηνος καὶ δυστήνου
πατρὸς Οἰδιπόδα
τί ποτ'; οὐ δή που σέ γ' ἀπιστοῦσαν
τοῖς βασιλείοισιν ἄγουσι νόμοις
καὶ ἐν ἀφροσύνῃ καθελόντες;

380

Φ.γ. ήδ' ἔστ' ἔκείνη τοῦργον ή ἔειργασμένη·
τήνδ' εἴλομεν θάπτουσαν· ἀλλὰ ποὺ Κρέων;
Χ.ο. δόδ' ἐκ δόμων ἀφορρος ἔς δέον περφ.
Κ.ρ. τί δ' ἔστι; ποίᾳ ξύμμετρος προῦβην τύχη;
Φ.γ. ἀναξ, βροτοῖσιν οὐδέν εστ' ἀπώμοτον·
φεύδει γάρ ή πίνοια τὴν γνώμην· ἐπεὶ
σχολῇ ποθ' ἥξειν δεῦρ' ἀν ἔξηγύχουν ἐγώ
ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς, αἵς ἔχειμάσθην τότε·
ἀλλ' ή γάρ ἐκτὸς καὶ παρ' ἐλπίδας χαρᾶ
ἔοικεν ἀλλη μῆκος οὐδέν ήδονῆ,
ἥκω, δι' ὄρκων καίπερ ὧν ἀπώμοτος,

385

390

κόρην ἄγων τήνδ', ή καθηρέθη τάφον
κοσμοῦσα. κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο,
ἀλλ' ἔστ' ἐμὸν θούρμαιον, οὐκ ἄλλου, τόδε.
καὶ νῦν, ἀναξ, τήνδ' αὐτός, ὡς θέλεις, λαβών
καὶ κρίνε καξέλεγχ· ἐγὼ δ' ἐλευθερος
δίκαιος εἰμι τῶνδ' ἀπηλλάχθαι κακῶν.

400

KP. ἄγεις δὲ τήνδε τῷ τρόπῳ πόθεν λαβών;

ΦΥ. αὕτη τὸν ἄνδρα ἔθαπτε· πάντ' ἐπίστασαι.

KP. ἦ καὶ ξυνίης καὶ λέγεις ὀρθῶς ἢ φήσι;

ΦΥ. ταῦτην γ' ἵδων θάπτουσαν ὃν σὺ τὸν νεκρὸν
ἀπεῖπας· ἀρ' ἔνδηλα καὶ σαφῆ λέγω;

405

KP. καὶ πῶς ὄραται κάπιληπτος ἥρεθη;

ΦΥ. τοιοῦτον ἦν τὸ πρᾶγμα· ὅπως γὰρ ἤκομεν,
πρὸς σοῦ τὰ δεῖν ἔκειν ἐπηρπειλημένοι,

πᾶσαν κόνιν σήραντες, ἦ κατεῖχε τὸν
νέκυν, μυδῶν τε σῶμα γυμνώσαντες εὖ,

καθῆμεθ' ἄκρων ἐκ πάγων ὑπήνεμοι,
ὅσμὴν ἀπ' αὐτοῦ, μὴ βάλῃ, πεφευγότες,

ἐγερτὶ κινῶν ἄνδρα ἀνήρ ἐπιρρόθοις
κακοῖσιν, εἴ τις τοῦδ' ἀκηδήσοι πόνου.

410

χρόνον τάδ' ἦν τοσοῦτον, ἔστ' ἐν αἰθέρι
μέσῳ κατέστη λαμπρὸς ἡλίου κύκλος

καὶ καῦμ' ἔθαλπε· καὶ τότ' ἔξαιφνης χθονὸς
τυφῶς ἀείρας σκηπτόν, οὐράνιον ἄχος,

πίμπλησι πεδίον, πᾶσαν αἰκίζων φόβην
ὕλης πεδιάδος, ἐν δ' ἐμεστώθη μέγας

415

αἰθήρ· μύσαντες δ' εἶχομεν θείαν νόσον.
καὶ τοῦδ' ἀπαλλαγέντος ἐν χρόνῳ μακρῷ,

420

ἡ παῖς ὄραται κάνακωκύει πικρᾶς
ὄρνιθος δέξιν φθόγγον, ὡς ὅταν κενῆς

εὐνῆς νεοσσῶν ὄρφανὸν βλέψῃ λέχος·
οὕτω δὲ καῦτη, φιλὸν ὡς ὄρφη νέκυν,

γύοισιν ἔξώμωξεν, ἐκ δ' ἀράς κακὰς
ἡράτο τοῖσι τούργον ἔξειργασμένοις.

425

καὶ χερσὶν εὐθὺς διψίαν φέρει κόνιν,
ἐκ τ' εὔκροτήτου χαλκέας ἄρδην πρόχου

430

207

χοαῖσι τρισπόνδοισι τὸν νέκυν στέφει.
χήμεις ἵδόντες ίέμεσθα, σὺν δέ νιν
θηρώμεθ' εὐθὺς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην,
καὶ τάς τε πρόσθεν τάς τε νῦν ἡλέγχομεν
πράξεις· ἀπαρνοὶς δ' οὐδενὸς καθίστατο
ἄμ' ἥδεως ἔμοιγε καλγεινῶς ἄμα·
τὸ μὲν γάρ αὐτὸν ἐκ κακῶν πεφευγέναι
ἥδιστον, ἐς κακὸν δὲ τοὺς φίλους ἄγειν
ἀλγεινόν· ἀλλὰ πάντα ταῦθ' ἡσσω λαβεῖν
ἔμοι πέφυκε τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

435

KP. σὲ δή, σὲ τὴν νεύουσαν ἐς πέδον κάρα,

φήσις ἡ καταρνῆ μὴ δεδραχέναι τάδε;

AN. καὶ φημὶ δρᾶσαι κούκι ἀπαρνοῦμαι τὸ μή.

KP. σὺ μὲν κομίζοις ἀν σεαυτὸν οἱ θέλεις
ἴξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον.

440

σὺ δ' εἰπέ μοι, μὴ μῆκος, ἀλλὰ συντόμως,
ἥδησθα κηρυχθέντα μὴ πράσσειν τάδε;

AN. ήδη· τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἐμφανῆ γάρ ἦν.

KP. καὶ δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους;

AN. οὐ γάρ τι μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
οὐδ' ἡ ἔνυοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη
τοιούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισεν νόμους,
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὥρμην τὰ σὰ
κηρύγμαθ', ὥστε ἄγραπτα κάσφαλῇ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θηγτὸν ὅνθ' ὑπερδραμεῖν.

450

οὐ γάρ τι νῦν γε κάλχθές, ἀλλ' ἀεί ποτε
ζῆται ταῦτα, κούδεις οἶδεν ἐξ ὅτου φάνη·

τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς
φρόνημα δείσασ', ἐν θεοῖσι τὴν δίκην
δώσειν· θανουμένη γάρ ἔξήδη, τί δ' οὐ;

455

κεί μὴ σὺ προυκήρυξας· εἰ δὲ τοῦ χρόνου
πρόσθεν θανοῦμαι, κέρδος αὔτ' ἐγὼ λέγω·
ὅστις γάρ ἐν πολλοῖσιν ώς ἐγὼ κακοῖς
ζῆται, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανῶν κέρδος φέρεις;
οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν
παρ' οὐδὲν ἀλγος· ἀλλ' ἀν, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς

460

μητρὸς θανόντ' ἀθαπτον ἡνσχόμην νέκυν,
κείνοις ἂν ἥλγουν· τοῖσδε δ' οὐκ ἀλγύνομαι.
σοὶ δ' εἰ δοκῶ νῦν μῶρα δρῶσα τυγχάνειν,
σχεδόν τι μώρῳ μωρίαν ὀφλισκάνω.

470

XO. δηλοὶ τὸ γέννημ' ὡμὸν ἐξ ὡμοῦ πατρὸς
τῆς παιδός, εἴκειν δ' οὐκ ἐπίσταται κακοῖς.

KP. ἀλλ' ἵσθι τοι τὰ σκλήρ' ἄγαν φρονήματα
πίπτειν μάλιστα, καὶ τὸν ἐγκρατέστατον
σιδῆρον ὅπτὸν ἐκ πυρὸς περισκελῆ

475

θραυσθέντα καὶ ράγεντα πλεῖστ' ἂν εἰσίδοις.
σμικρῷ χαλινῷ δ' οἶδα τοὺς θυμουμένους
ἴππους καταρτυθέντας· οὐ γάρ ἐκπέλει
φρονεῖν μέγ' ὅστις δοῦλός ἔστι τῶν πέλας.

480

αὔτη δ' ὑβρίζειν μὲν τότ' ἔξηπίστατο,
νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους.
ὕβρις δ', ἐπεὶ δέδρακεν, ἥδε δευτέρα,
τούτοις ἐπαυχεῖν καὶ δεδρακυῖαν γελᾶν.
ἢ νῦν ἐγὼ μὲν οὐκ ἀνήρ, αὔτη δ' ἀνήρ,
εἰ ταῦτ' ἀνατὶ τῇδε κείσεται κράτη.

485

ἀλλ' εἴτ' ἀδελφῆς εἴθ' ὁμαιμονεστέρα
τοῦ παντὸς ἡμῖν Ζηνὸς ἔρκείου κυρεῖ,
αὐτὴ τε χῆ ἔύναιμος οὐκ ἀλυξετον
μόρου κακίστου· καὶ γάρ οὖν κείνην ἴσον
ἐπαιτιώμαι τοῦδε βουλεῦσαι τάφου.
καὶ νιν καλεῖτ· ἔσω γάρ εἶδον ἀρτίως
λυσσώσαν αὐτὴν οὐδ' ἐπήβολον φρενῶν.
φιλεῖ δ' ὁ θυμὸς πρόσθεν ἡρῆσθαι κλοπεὺς
τῶν μηδὲν δρθῶς ἐν σκότῳ τεχνωμένων.
μισῶ γε μέντοι χῶταν ἐν κακοῖσι τις
ἀλούς. ἔπειτα τοῦτο καλλύνειν θέλη.

490

AN. θέλεις τι μεῖζον ἢ κατακτεῖναι μ' ἐλών;
KP. ἐγὼ μὲν οὐδέν· τοῦτ' ἔχων ἀπαντ' ἔχω.
AN. τί δῆτα μέλεις; ὡς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων
ἀρεστὸν οὐδέν, μηδ' ἀρεσθεῖη ποτέ.
οὗτω δὲ καὶ σοὶ τάμ' ἀφανδάνοντ' ἔφυ·
καίτοι πόθεν κλέος γ' ἂν εὔκλεεστερον

495

500

209

κατέσχον ἢ τὸν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ
τιθεῖσα; τοῦτο πᾶσιν ἀνδάνειν
λέγοιτ’ ἄν, εἰ μὴ γλῶσσαν ἐγκλήζοι φύσιος.
ἄλλ’ ἢ τυραννὶς πολλά τ’ ἄλλ’ εὑδαιμονεῖ
καλλέστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ’ ἀ βούλεται.

505

KP. σὺ τοῦτο μούνη τῶνδε Καδμείων ὄρᾶς.
AN. ὁρῶσι χοῦτοι, σοὶ δ’ ὑπίλλουσι στόμα.
KP. σὺ δ’ οὐκ ἐπαιδῆ, τῶνδε χωρὶς εἰ φρονεῖς;
AN. οὐδὲν γάρ αἰσχρὸν τοὺς ὅμοσπλάγχνους σέβειν.

510

KP. οὔκουν ὅμαιμος χώ καταντίον θανών;
AN. ὅμαιμος, ἐκ μιᾶς τε καὶ ταύτου πατρός.
KP. πῶς δῆτ’ ἐκείνῳ δυσσεβῆ τιμῆς χάριν;

515

AN. οὐ μαρτυρήσει ταῦθ’ ὁ κατθανῶν νέκυς
KP. εἴ τοι σφε τιμῆς ἔξ ἴσου τῷ δυσσεβεῖ.
AN. οὐ γάρ τι δουλοῖς, ἄλλ’ ἀδελφὸς ὥλετο.

KP. πορθῶν γε τήνδε γῆν· δ’ δ’ ἀντιστὰς ὑπερ.
AN. ὅμως δ’ γ’ “Αἰδηγς τοὺς νόμους ἴσους ποθεῖ.
KP. ἄλλ’ οὐχ ὁ χρηστὸς τῷ κακῷ λαχεῖν ἴσος.

520

AN. τίς οἶδεν, εἰ κάτωθεν εὐαγῆ τάδε;
KP. οὕτοι ποθ’ οὐχθρός, οὐδ’ ὅταν θάνη, φίλος.
AN. οὕτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφίλειν ἔφυν.

KP. κάτω νυν ἐλθοῦσ’, εἰ φιλητέον, φίλει
κείνους· ἐμοὶ δὲ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή.

525

XO. καὶ μὴν πρὸ πυλῶν ἦδ’ Ἰσμήνη,
φιλάδελφα κάτω δάκρυ’ εἰβομένη,
νεφέλη δ’ ὀφρύων ὑπερ αίματόν
ρέθιος αἰσχύνει,
τέγγυος’ εὐῶπα παρειάν.

530

KP. σὺ δ’, ἢ κατ’ οἴκους ως ἔχιδν’ ὑφειμένη
λήθουσά μ’ ἔξεπινες, οὐδ’ ἐμάνθανον
τρέφων δύ’ ἀτα καπαναστάσεις θρόνων
φέρ’, εἰπὲ δή μοι, καὶ σὺ τοῦδε τοῦ τάφου
φήσεις μετασχεῖν ἢ ἔσομη τὸ μὴ εἰδέναι;

535

IΣ. δέδρακα τούργον, εἴπερ’ ἤδ’ ὅμορροθεῖ,
καὶ ξυμμετίσχω καὶ φέρω τῆς αἰτίας.
AN. ἄλλ’ οὐχ ἔάσει τοῦτο γ’ ἢ δίκη σ’, ἐπεὶ

	οὗτ' ἡθέλησας οὗτ' ἐγώ 'κοινωσάμην.	
IΣ.	ἀλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῦσιν οὐκ αἰσχύνομαι ξύμπλουν ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη.	540
AN.	ῶν τούργον "Αἰδης χοὶ κάτω ξυνίστορες· λόγοις δ' ἐγώ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην.	
IΣ.	μήτοι, κασιγνήτη, μ' ἀτιμάσης τὸ μὴ οὐ θανεῖν τε σὺν σοὶ τὸν θανόντα θ' ἀγνίσαι.	545
AN.	μή μοι θάνης σὺ κοινά, μηδ' ἂ μὴ θυγεῖς ποιοῦ σεαυτῆς ἀρκέσω θνήσκουσα' ἐγώ.	
IΣ.	καὶ τίς βίος μοι σοῦ λελειμμένη φίλος;	
AN.	Κρέοντ' ἔρωτα· τοῦδε γάρ σὺ κηδεμών.	
IΣ.	τί ταῦτ' ἀνιχές μ', οὐδὲν ὠφελουμένη;	550
AN.	ἀλγοῦσα μὲν δῆτ', εἰ γέλωτ' ἐν σοὶ γελῶ.	
IΣ.	τί δῆτ' ἀν ἀλλὰ νῦν σ' ἔτ' ὠφελοῦμ' ἐγώ;	
AN.	σῶσον σεαυτήν· οὐ φθονῶ σ' ὑπεκφυγεῖν.	
IΣ.	οἴμοι τάλαινα, καμπλάκω τοῦ σοῦ μόρου;	
AN.	σὺ μὲν γάρ εἴλου ζῆν, ἐγώ δὲ κατθανεῖν.	555
IΣ.	ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις γε τοῖς ἐμοῖς λόγοις.	
AN.	καλῶς σὺ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγώ ὁδόκουν φρονεῖν.	
IΣ.	καὶ μὴν ἵστη νῶν ἐστιν ή ἔξαμπτία.	
AN.	Θάρσει· σὺ μὲν ζῆς, ή δ' ἐμὴ φυχὴ πάλαι τέθνηκεν, ὥστε τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν.	560
KP.	τὼ παῖδε φημὶ τώδε, τὴν μὲν ἀρτίως ἄνουν πεφάνθαι, τὴν δ' ἀφ' οὐ τὰ πρῶτα' ἔφυ.	
IΣ.	οὐ γάρ ποτ', ὕναξ, οὐδὲ δὲς ἀν βλάστῃ μένει νοῦς τοῖς κακῶς πράσσουσιν, ἀλλ' ἔξισταται.	
KP.	σοὶ γοῦν, οὗτοί εἰλού σὺν κακοῖς πράσσειν κακά.	565
IΣ.	τί γάρ μόνη μοι τῆσδ' ἀτερ βιώσιμον;	
KP.	ἀλλ' ἥδε μέντοι μὴ λέγ· οὐ γάρ ἐστ' ἔτι.	
IΣ.	ἀλλὰ κτενεῖς νυμφεῖα τοῦ σαυτοῦ τέκνου;	
KP.	ἀρώσιμοι γάρ χάτέρων εἰσὶν γύαι.	
IΣ.	οὐχ ὡς γ' ἔχειν ω τῇδε τ' ἦν ἡρμοσμένα.	570
KP.	κακάς ἐγώ γυναικας υἱέσι στυγῶ.	
IΣ.	ῶ φίλταθ' Αἴμον, ὡς σ' ἀτιμάζει πατήρ.	
KP.	ἄγαν γε λυπεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σὸν λέχος.	
XO.	ἢ γάρ στερήσεις τῇσδε τὸν σαυτοῦ γόνον;	

KP. "Αιδηγις ό παυσων τούσδε τοὺς γάμους ἔφυ.
 ΧΟ. δεδογμέν', ώς ἔοικε, τήνδε κατθανεῖν.
 KP. καὶ σοί γε κάμοι· μὴ τριβάς ἔτ', ἀλλά νιν
 κομίζετ' εἶσω, δμῶες, ἐκ δὲ τούσδε χρὴ
 γυναῖκας εἶναι τάσδε μηδ' ἀνειμένας·
 φεύγουσι γάρ τοι χοί θρασεῖς, ὅταν πέλας
 ἥδη τὸν "Αἰδην εἰσορῶσι τοῦ βίου.

575

στροφὴ α'
 εὐδαίμονες οἵσι κακῶν ἄγευστος αἰών.
 οἵς γάρ ἀν σεισθῇ θεόθεν δόμος, ἄτας
 οὐδὲν ἐλλείπει γενεᾶς ἐπὶ πλῆθος ἔρπον.

585

ὅμοιον ὡστε ποντίαις
 οἴδμα δυσπνόις ὅταν
 Θρήσσαισιν ἔρεβος ὑφαλον ἐπιδράμη πνοαῖς
 κυλίνδει βυσσόθεν κελαινὰν
 θīνα καὶ δυσάνεμον,
 στόνω βρέμουσι δ' ἀντιπλῆγες ἀκταί.

590

ἀντιστροφὴ α'
 ἀρχαῖα τὰ Λαβδακιδᾶν οἰκων ὄρῶμαι
 πήματα φθιτῶν ἐπὶ πήμασι πίπτοντ',
 οὐδ' ἀπαλλάσσει γενεὰν γένος, ἀλλ' ἐρείπει
 θεῶν τις, οὐδ' ἔχει λύσιν·
 νῦν γάρ ἐσχάτας ὑπέρ
 βίξας ἐτέτατο φάος ἐν Οιδίπου δόμοις.
 κατ' αὖ νιν φοινία θεῶν τῶν
 νερτέρων ἀμᾶ κοπὶς
 λόγου τ' ἀνοια καὶ φρενῶν Ἔρινύς.

595

600

στροφὴ β'
 τέαν, Ζεῦ, δύνασιν τίς ἀν-
 δρῶν ὑπερβασία κατάσχοι,
 τὰν οὔθ' ὑπνος αἱρεῖ ποθ' ὁ πανταγρεὺς οὔτ'
 ἀκάματοι θέοντες
 μῆνες; ἀγήρως δὲ χρόνῳ δυνάστας
 κατέχεις Ὁλύμπου μαρμαρόεσσαν αἰγλαν.

605

610

τό τ' ἔπειτα καὶ τὸ μέλλον
καὶ τὸ πρὸν ἐπαρκέσει
νόμος· ὁ δ' οὐδὲν ἔρπει
θνατῶν βίοτος πάμπολύ γ' ἔκτὸς ἄτας.

615

ἀντιστροφὴ β' ἀ γὰρ δὴ πολύπλαγχτος ἐλ-
πὶς πολλοῖς μὲν ὄνασις ἀνδρῶν,
πολλοῖς δ' ἀπάτα κουφονόων ἔρώτων.
εἰδότι δ' οὐδὲν ἔρπει,
πρὸν πυρὶ θερμῷ πόδα τις προσαύσῃ.
σοφίᾳ γὰρ ἔχ του κλεινὸν ἔπος πέφανται,
τὸ κακὸν δοκεῖν ποτ' ἐσθλὸν
τῷδ' ἔμμεν, ὅτῳ φρένας
θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν·
πράσσει δ' ὀλιγοστὸν χρόνον ἔκτὸς ἄτας.

620

ὅδε μὴν Αἴμων, παίδων τῶν σῶν
νέατον γέννημ', ἀρ' ἀγνύμενος
τῆς μελλογάμου τάλιδος ἥκει
μόρον Ἀντιγόνης,
ἀπάτας λεχέων ὑπεραλγῶν;

625

KP. τάχ' εἰσόμεσθα μάντεων ὑπέρτερον.
ὦ παῖ, τελείαν φῆφον ἄρα μή κλύων
τῆς μελλονύμφου πατρὶ λυσσαίνων πάρει;
ἢ σοὶ μὲν ἡμεῖς πανταχῇ δρῶντες φίλοι;

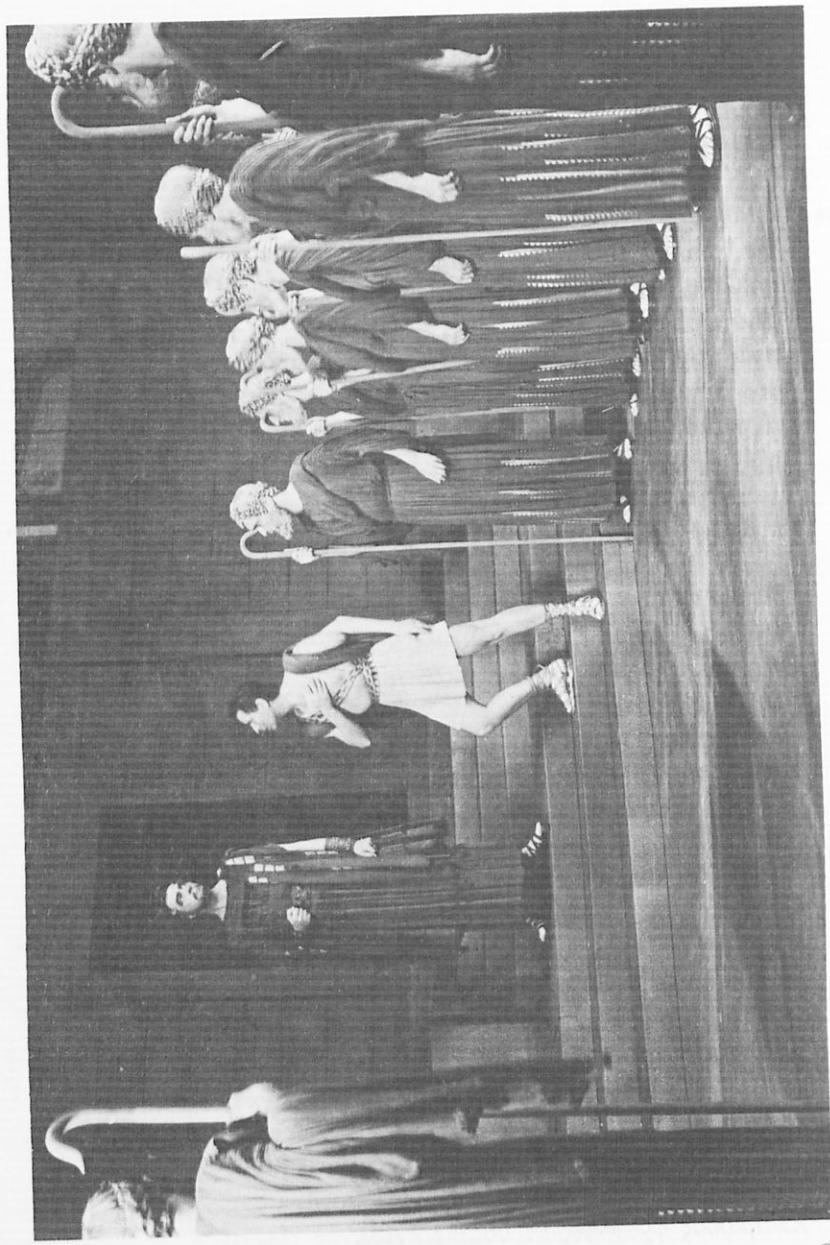
ΑΙΜΩΝ

πάτερ, σός εἰμι καὶ σύ μοι γνώμας ἔχων
χρηστὰς ἀπορθοῖς, αἷς ἔγωγ' ἐφέφομαι·
ἔμοι γὰρ οὐδεὶς ἀξιώσεται γάμος
μειζῶν φέρεσθαι σοῦ καλῶς ἥγουμένου.
οὕτω γάρ, ὦ παῖ, χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν,
γνώμης πατρώας πάντ' ὅπισθεν ἐστάναι.
τούτου γὰρ οὐνεκ' ἀνδρες εὔχονται γονάς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ώς καὶ τὸν ἔχθρὸν ἀνταμύνωνται κακοῖς

635

640

213

Κρέοντας, Αἴμωνας καί ὁ χορός,
(Από θεατρική παράσταση)

καὶ τὸν φίλον τιμῶσιν ἐξ Ἰσου πατρί·

645

ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτύει τέκνα,

τί τόνδ' ἂν εἴποις ἄλλο πλὴν αὐτῷ πόνους
φῦσαι, πολὺν δὲ τοῖσιν ἔχθροῖσιν γέλων;
μή νῦν ποτ', ὡς παῖ, τάσδ' ὑφ' ἡδονῆς φρένας
γυναικὸς οὔνεχ' ἐκβάλῃς, εἰδὼς ὅτι

650

ψυχὴν παραγκάλισμα τοῦτο γίγνεται,

γυνὴ κακὴ ξύνευνος ἐν δόμοις· τί γάρ

γένοιτ' ἂν ἔλκος μεῖζον ἢ φίλος κακός;

ἄλλὰ πτύσας ώσει τε δυσμενῆ μέθες

τὴν παῖδ' ἐν "Αἰδου τήνδε νυμφεύειν τινί.

655

ἐπεὶ γάρ αὐτὴν εἶλον ἐμφανῶς ἐγώ

πόλεως ἀπιστήσασαν ἐκ πάσης μόνην,

ψευδῆ γ' ἐμαυτὸν οὐ καταστήσω πόλει,

ἄλλὰ κτενῶ. πρὸς ταῦτ' ἐφυμνείτω Δία

ξύναιμον· εἰ γάρ δὴ τά γ' ἐγγενῆ φύσει

ἄκοσμα θρέψω, κάρτα τοὺς ἔξω γένους.

660

ἐν τοῖς γάρ οἰκείοισιν ὅστις ἔστ' ἀνὴρ

χρηστός, φανεῖται κἀν πόλει δίκαιος ὄν.

ὅστις δ' ὑπερβάς ἢ νόμους βιάζεται

ἢ τούπιτάσσειν τοῖς κρατύνουσιν νοεῖ,

οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τοῦτον ἐξ ἐμοῦ τυχεῖν.

665

ἄλλ' ὅν πόλις στήσειε, τοῦτον χρὴ κλύειν

καὶ σμικρὸς καὶ δίκαια καὶ τάναντία.

καὶ τοῦτον ὃν τὸν ἄνδρα θαρσοίην ἐγώ

καλῶς μὲν ἄρχειν, εὖ δ' ἂν ἄρχεσθαι θέλειν,

670

δορός τ' ἂν ἐν χειμῶνι προστεταγμένον

μένειν δίκαιον κάγαθὸν παραστάτην.

ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν·

αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, οἵδ' ἀναστάτους

οὕκους τίθησιν, οἵδε συμμάχου δορὸς

675

τροπὰς καταρρήγνυσι· τῶν δ' ὀρθουμένων

σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἢ πειθαρχία.

οὕτως ἀμυντέ· ἔστι τοῖς κοσμουμένοις,

κοῦτοι γυναικὸς οὐδαμῶς ἡσσητέα·

κρείσσον γάρ, εἴπερ δεῖ, πρὸς ἄνδρὸς ἐκπεσεῖν,

215

- κούκ ἀν γυναικῶν ἥσσονες καλοίμεθ' ἄν.
ΧΟ. ήμιν μέν, εἰ μὴ τῷ χρόνῳ κεκλέμμεθα,
λέγειν φρονούντως ὡν λέγεις δοκεῖς πέρι.
ΑΙ. πάτερ, θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας,
πάντων ὅσ' ἔστι χρημάτων ὑπέρτατον.
ἔγὼ δ' ὅπως σὺ μὴ λέγεις ὁρθῶς τάδε,
οὔτ' ἀν δυναίμην μήτ' ἐπισταίμην λέγειν.
γένοιτο μεντὸν χάτερῷ καλῶς ἔχον.
σοῦ δ' οὖν πέφυκα πάντα προσκοπεῖν, ὅσα
λέγει τις ἦ πράσσει τις ἦ φέγειν ἔχει·
τὸ γάρ σὸν ὅμμα δεινὸν ἀνδρὶ δημότῃ
λόγοις τοιούτοις, οἵς σὺ μὴ τέρψῃ κλύων·
ἔμοι δ' ἀκούειν ἔσθ' ὑπὸ σκότου τάδε,
τὴν παῖδα ταύτην οἴ' ὀδύρεται πόλις,
πασῶν γυναικῶν ὡς ἀναξιωτάτη
κάκιστ' ἀπ' ἔργων εὐκλεεστάτων φθίνει·
ἡτις τὸν αὐτῆς αὐτάδελφον ἐν φοναῖς
πεπτῶτ' ἀθαπτὸν μήτ' ὑπ' ὀμηστῶν κυνῶν
εἰασ' ὀλέσθαι μήτ' ὑπ' οἰωνῶν τινος·
οὐχ ἥδε χρυσῆς ἀξία τιμῆς λαχεῖν;
τοιάδ' ἔρεμνὴ σιγὴ ὑπέρχεται φάτις.
ἔμοι δὲ σοῦ πράσσοντος εὔτυχῶς, πάτερ,
οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον.
τί γάρ πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις
ἄγαλμα μεῖζον ἦ τί πρὸς παίδων πατρί;
μή νυν ἐν ἥθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει,
ὡς φῆς σύ, κούδὲν ἄλλο, τοῦτ' ὁρθῶς ἔχειν.
ὅστις γάρ αὐτὸς ἦ φρονεῖν μόνος δοκεῖ
ἢ γλωσσαν, ἦν οὐκ ἄλλος, ἦ φυγὴν ἔχειν,
οὗτοι διαπτυχθέντες ὠφθησαν κενοί.
ἄλλ' ἀνδρα, κεῖ τις ἦ σοφός, τὸ μανθάνειν
πόλλ' αἰσχρὸν οὐδὲν καὶ τὸ μὴ τείνειν ἄγαν.
όρᾶς παρὰ ῥείθροισι χειμάρροις ὅσα
δένδρων ὑπείκει, κλώνας ὡς ἐκσώζεται,
τὰ δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπρεμν' ἀπόλλυται.
αὕτως δὲ ναὸς ὅστις ἐγκρατῇ πόδα

680

685

690

695

700

705

710

715

- τείνας ὑπείκει μηδέν, ὑπτίοις κάτω
στρέψας τὸ λοιπὸν σέλμασιν ναυτίλλεται.
ἀλλ’ εἶκε θυμῷ καὶ μετάστασιν δίδου.
γνώμη γάρ εἰ τις κάπ’ ἐμοῦ νεωτέρου
πρόσεστι, φήμ’ ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ⁷²⁰
φῦναί τιν’ ἀνδρα πάντ’ ἐπιστήμης πλέων·
εἰ δ’ οὖν, φίλει γάρ τοῦτο μὴ ταύτῃ ρέπειν,
καὶ τῶν λεγόντων εὗ καλὸν τὸ μανθάνειν.
- XO. ἄναξ, σέ τ’ εἰκός, εἴ τι καίριον λέγει,
μαθεῖν, σέ τ’ αὐτὸῦ· εὗ γάρ εἴρηται διπλῆ.⁷²⁵
- KP. οἱ τηλικοίδε καὶ διδαξόμεσθα δῆ
φρονεῖν ὑπ’ ἀνδρὸς τηλικοῦδε τὴν φύσιν;
- AI. μηδὲν τό μὴ δίκαιον· εἰ δ’ ἔγω νέος,
οὐ τὸν χρόνον χρὴ μᾶλλον ἢ τάργα σκοπεῖν.⁷³⁰
- KP. ἔργον γάρ ἔστι τοὺς ἀκοσμοῦντας σέβειν;
AI. οὐδ’ ἀν κελεύσαιμ’ εὔσεβεῖν ἐς τοὺς κακούς.
- KP. οὐχ ἥδε γάρ τοι ἀδὲ πειληπταὶ νόσῳ;
AI. οὕ φησι Θήβης τῆσδ’ ὅμόπτολις λεώς.
- KP. πόλις γάρ ήμιν, ἀμὲν χρὴ τάσσειν, ἔρει;
AI. ὁρᾶς τόδ’ ὡς εἴρηκας ώς ἄγαν νέος;⁷³⁵
- KP. ἄλλω γάρ ἢ ‘μοι χρή με τῆσδ’ ἄρχειν χθονός;
AI. πόλις γάρ οὐκ ἔσθ’, ήτις ἀνδρὸς ἔσθ’ ἐνός.
- KP. οὐ τοῦ κρατοῦντος ἢ πόλις νομίζεται;
AI. καλῶς ἐρήμης γ’ ἄν σὺ γῆς ἄρχοις μόνος.
- KP. δᾶ, ὡς ἔοικε, τῇ γυναικὶ συμμαχεῖ.⁷⁴⁰
- AI. εἴπερ γυνὴ σὺ· σοῦ γάρ οὖν προκήδομαι.
- KP. ὡ παγκάκιστε, διὰ δίκης ἴών πατρέ;
- AI. οὐ γάρ δίκαια σ’ ἔξαμαρτάνονθ’ ὄρω.⁷⁴⁵
- KP. ἀμαρτάνω γάρ τὰς ἐμάς ἀρχὰς σέβων;
- AI. οὐ γάρ σέβεις, τιμάς γε τὰς θεῶν πατῶν.
- KP. ὡ μιαρὸν ἥθος καὶ γυναικὸς ὕστερον.
- AI. οῦ τὸν ἔλοις ἥσσω γε τῶν αἰσχρῶν ἐμέ.⁷⁵⁰
- KP. ὁ γοῦν λόγος σοι πᾶς ὑπέρ κείνης ὅδε.
- AI. καὶ σοῦ γε κάμου καὶ θεῶν τῶν νερτέρων.
- KP. ταύτην ποτ’ οὐκ ἔσθ’ ὡς ἔτι ζῶσαν γαμεῖς.
- AI. ἥδ’ οὖν θανεῖται καὶ θανοῦσ’ ὀλεῖ τινα.

- KP. ή κάπαπειλῶν ὥδ' ἐπεξέρχῃ θρασύς;
 AI. τίς δ' ἔστ' ἀπειλὴ πρὸς κενὰς γνώμας λέγειν;
 KP. κλαίων φρενώσεις, ὡν φρενῶν αὐτὸς κενός.
 AI. εἰ μὴ πατήρ ήσθ', εἴπον δὲν σ' οὐκ εὖ φρονεῖν. 755
 KP. γυναικός ὡν δούλευμα, μὴ κώτιλέ με.
 AI. βούλει λέγειν τι καὶ λέγων μηδὲν κλύειν;
 KP. ἄληθες; ἀλλ' οὐ, τόνδ' "Ολυμπον, ἵσθ' ὅτι,
 χαιρῶν ἐπὶ φόγοισι δεννάσεις ἐμέ.
 ἄγετε τὸ μῖσος, ὡς κατ' ὅμματ' αὐτίκα
 παρόντι θυήσκη πλησία τῷ νυμφίῳ. 760
- AI. οὐ δῆτ' ἔμοιγε, τοῦτο μὴ δόξῃς ποτέ,
 οὕθ' ἥδ' ὀλεῖται πλησία, σύ τ' οὐδαμὰ
 τούμὸν προσόφει κρᾶτ' ἐν δόφθαλμοῖς ὁρῶν,
 ώς τοις θέλουσι τῶν φιλῶν μαίνη ξυνών. 765
- XO. ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκεν ἐξ ὀργῆς ταχύς.
 νοῦς δ' ἔστι τηλικοῦτος ἀλγήσας βαρύς.
- KP. δράτω, φρονείτω μεῖζον ή κατ' ἄνδρ' ιών.
 τῷ δ' οὖν κόρᾳ τῷδ' οὐκ ἀπαλλάξει μόρου. 770
- XO. ἄμφω γάρ αὐτῷ καὶ κατακτεῖναι νοεῖς;
 KP. οὐ τήν γε μὴ θιγοῦσαν· εὖ γάρ οὖν λέγεις.
 XO. μόρω δὲ ποίω καὶ σφε βουλεύῃ κτανεῖν;
 KP. ἄγων ἐρῆμος ἔνθ' ἀν ή βροτῶν στίβος
 κρύψω πετρώδει ζῶσαν ἐν κατώρυχι,
 φορβῆς τοσοῦτον ως ἄγος μόνον προθείς, 775
 ὅπως μίασμα πᾶσ' ὑπεκφύγῃ πόλις.
 κάκει τὸν "Αἰδην, δην μόνον σέβει θεῶν,
 αίτουμένη που τεύξεται τὸ μὴ θανεῖν,
 ἢ γνώσεται γοῦν ἀλλὰ τηνικαῦθ' ὅτι
 πόνοις περισσός ἔστι τάν "Αἰδου σέβειν. 780

ΧΟΡΟΣ

στροφὴ
 "Ερως ἀνίκατε μάχαν,
 "Ερως, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις,
 δης ἐν μαλακαῖς παρειαῖς
 νεάνιδος ἐννυχεύεις,

φοιτᾶς δ' ὑπερπόντιος ἐν τ' ἀγρονόμοις αὐλαῖς· καὶ σ' οὕτ' ἀθανάτων φύξιμος οὐδεὶς οὕθ' ἀμερίων σέ γ' ἀνθρώπων· ὁ δ' ἔχων μέμηνεν.	785
ἀντιστροφή σὺ καὶ δικαίων ἀδίκους φρένας παρασπᾶς ἐπὶ λώβῳ· σὺ καὶ τόδε νεῖκος ἀνδρῶν ξύναιμον ἔχεις ταράξας. νικᾷ δ' ἐναργῆς βλεφάρων ἴμερος εὐλέκτρου νύμφας, τῶν μεγάλων πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς θεσμῶν ἄμαχος γάρ ἐμπαῖζει θεὸς Ἀφροδίτα.	790
νῦν δ' ἥδη γὰρ καύτὸς θεσμῶν ἔξω φέρομαι τάδ' ὅρῶν, ἵσχειν δ' οὐκέτι πηγὰς δύναμαι δακρύων, τὸν παγκοίταν ὅθ' ὅρῶ θάλαμον τήγδ' Ἀντιγόνην ἀνύτουσαν	795
τάν νεάτων ὁδὸν στείχουσαν, νέατον δὲ φέγ- γος λεύσσουσαν ἀελίου, κούποτ' αὐθις· ἀλλά μ' ὁ παγ- κοίτας "Αἰδας ζῶσαν ἄγει τὰν Ἀχέροντος ἀκτάν, οὕθ' ὑμεναίων ἔγκληρον οὕτ' ἐπινυμφίδιος πώ μέ τις ὕμνος ὕμνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω.	800
AN. στρ. α' ὅρᾶτ' ἔμ', ὡς γὰς πατρίας πολῖται, τὰν νεάτων ὁδὸν στείχουσαν, νέατον δὲ φέγ- γος λεύσσουσαν ἀελίου, κούποτ' αὐθις· ἀλλά μ' ὁ παγ- κοίτας "Αἰδας ζῶσαν ἄγει τὰν Ἀχέροντος ἀκτάν, οὕθ' ὑμεναίων ἔγκληρον οὕτ' ἐπινυμφίδιος πώ μέ τις ὕμνος ὕμνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμφεύσω.	805
XO. οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ'	
ἐς τόδ' ἀπέρχῃ κεῦθος νεκύων, οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις οὔτε ἔιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ', ἀλλ' αὐτόνομος, ζῶσα μόνη δὴ θνατῶν Ἀΐδαν καταβήσῃ.	820

AN. ἀντ. α' ἥκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι
τὰν Φρυγίαν ἔνειν
Ταντάλου Σιπύλω πρὸς ἄ-
κρω, τὰν κισσὸς ὡς ἀτενής
πετραία βλάστα δάμασεν.
καὶ νιν ὅμβροι τακομέναν,
ώς φάτις ἀνδρῶν,
χιών τ' οὐδαμὰ λείπει,
τέγγει δ' ὑπ' ὁφρύσι παγκλαύτοις
δειράδας· ἢ με
δαίμων ὄμοιοτάταν κατευνάζει.

825

XO. ἀλλὰ θεός τοι καὶ θεογεννής,
ἥμεῖς δὲ βροτοὶ καὶ θνητογενεῖς.
καίτοι φθιμένῃ μέγα τάκοῦσαι
τοῖς ἴσοθέοις ἔγκληρα λαχεῖν
ζῶσαν καὶ ἔπειτα θανοῦσαν.

835

AN. στρ. β' οἴμοι γελῶμαι. τί με, πρὸς θεῶν πατρῷων,
οὐκ οἰχομέναν ὑβρίζεις, ἀλλ' ἐπίφαντον;
ὦ πόλις, ὦ πόλεως
πολυκτήμονες ἄνδρες·
ἰὼ Διρκαῖαι χρῆναι
Θήβας τ' εὐαρμάτου ἄλσος, ἔμπας
ξυμμάρτυρας ὕμμ' ἐπικτῶμαι,
οἵα φίλων ἄκλωτος, οἵοις νόμοις
πρὸς ἔργμα τυμβόχωστον ἔρχομαι τάφου ποταινίου.
ἰὼ δύστανος,
οὔτ' ἐν βροτοῖσιν οὔτ' ἐν νεκροῖσιν
μέτοικος, οὐ ζῶσιν οὐ θανοῦσιν.

840

845

850

XO. προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους
ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον
προσέπεσες, ὦ τέχνον,
πατρῷον δ' ἐκτίνεις τιν' ἀθλον.

855

AN. ἀντ. β' ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας ἐμοὶ μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον οἴτον τοῦ τε πρόπαντος
ἀμετέρου πότμου
κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν.

860

ἰώ ματρῷαι λέκτρων
ἄτα κοιμήματά τ' αὐτογέννητ'
ἐμῷ πατρὶ δυσμόρου ματρός,
οἵων ἐγώ ποθ' ἀ ταλαίφρων ἔφυν·
πρὸς οὓς ἀράτιος, ἄγαμος, δᾶδ' ἐγὼ μέτοικος ἔρχομαι.
ἰώ δυσπότμων,
κασίγνητε, γάμων κυρήσας,
θανὼν ἔτ' οὖσαν κατήναρές με.

865

XO. σέβειν μὲν εὔσέβειά τις·
κράτος δ', ὅτῳ κράτος μέλει,
παραβατὸν οὐδαμῷ πέλει.
σὲ δ' αὐτόγνωτος ὥλεσ' ὀργά.

870

AN. ἐπῳδ. ἄκλαυτος, ἄφιλος, ἀνυμέναιος ταλαίφρων ἄγομαι
τάνδ' ἑτοίμαν ὄδόν.
οὐκέτι μοι τόδε λαμπάδος ιερὸν ὅμμα
θέμις ὁρῶν ταλαίνα,
τὸν δ' ἐμὸν πότμον ἀδάκρυτον οὐδεὶς φίλων στενάζει.

880

KP. ἀρ' ἵστ' ἀοιδὰς καὶ γύους πρὸ τοῦ θανεῖν
ώς οὐδ' ἀν εἰς παύσαιτ' ἄν, εἰ χρείη, λέγων;
οὐκ ἀξεῖτοί τοι τάχιστα; καὶ κατηρεφεῖ
τύμβῳ περιπτύξαντες, ως εἱρηκ' ἐγώ,
ἄφετε μόνην ἐρῆμον, εἴτε χρῆ θανεῖν
εἴτ' ἐν τοιαύτῃ ζῶσα τυμβεύειν στέγη·
ήμεις γάρ ἀγνοὶ τούπι τήνδε τὴν κόρην.
μετοικίας δ' οὖν τῆς ἀνω στερήσεται.

885

AN. ὡς τύμβος, ὡς νυμφεῖον, ὡς κατασκαφῆς
οἰκησις ἀείφρουρος, οἱ πορεύομαι
πρὸς τοὺς ἐμαυτῆς, ὃν ἀριθμὸν ἐν νεκροῖς
πλείστον δέδεκται Φερσέφασσ' ὀλωλότων·
ῶν λοισθία γὰρ καὶ κάκιστα δὴ μακρῷ
κάτειμι, πρὶν μοι μοῖραν ἔξήκειν βίου.

890

895

221

XO.

KP.

έλθοῦσα μέντοι κάρτ' ἐν ἐλπίσιν τρέφω
φύλη μὲν ἥξειν πατρί, προσφιλής δὲ σοί,
μῆτερ, φύλη δὲ σοί, κασίγνητον κάρα:
ἐπεὶ θανόντας αὐτόχειρ ύμᾶς ἐγώ
ἔλουσα κάκόσμησα κάπιτυμβίους 900
χρόας ἔδωκα. νῦν δέ, Πολύνεικες, τὸ σὸν
δέμας περιστέλλουσα τοιάδ' ἄρνυμαι.
καίτοι σ' ἐγώ τίμησα τοῖς φρονοῦσιν εὗ.
οὐ γάρ ποτ' οὔτ' ἄν, εἰ τέκν', ὃν μήτηρ ἔψυν,
οὔτ' εἰ πόσις μοι κατθανῶν ἐτήκετο,
βίᾳ πολιτῶν τόνδ' ἀν ἡρόμην πόνον.
τίνος νόμου δὴ ταῦτα πρὸς χάριν λέγω;
πόσις μὲν ἀν μοι κατθανόντος ἄλλος ἦν,
καὶ παῖς ἀπ' ἄλλου φωτός, εἰ τοῦδ' ἡμπλακον,
μητρὸς δ' ἐν "Αἰδου καὶ πατρὸς κεκευθότοιν 910
οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἀν βλάστοι ποτέ.
τοιῷδε μέντοι σ' ἐκπροτιμήσασ' ἐγώ
νόμω, Κρέοντι ταῦτ' ἔδοξ' ἀμαρτάνειν
καὶ δεινὰ τολμᾶν, ὃ κασίγνητον κάρα. 915
καὶ νῦν ἄγει με διὰ χερῶν οὕτω λαβῶν
ἄλεκτρον, ἀνυμέναιον, οὔτε του γάμου
μέρος λαχοῦσαν οὔτε παιδείου τροφῆς,
ἀλλ' ὅδ' ἐρῆμος πρὸς φίλων ή δύσμορος
ζῶσ' ἐς θανόντων ἔρχομαι κατασκαφάς.
ποίαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην;
τί χρή με τὴν δύστηνον ἐς θεοὺς ἔτι
βλέπειν; τίν' αὐδᾶν ἔμμαχων; ἐπεὶ γε δὴ
τὴν δυσσέβειαν εὔσεβοῦς ἐκτησάμην.
ἀλλ' εἰ μὲν οὖν τάδ' ἔστιν ἐν θεοῖς καλά,
παθόντες ἀν ἔγγρηνοῦμεν ἡμαρτηκότες.
εἰ δ' οἴδ' ἀμαρτάνουσι, μὴ πλείω κακὰ
πάθοιεν η καὶ δρῶσιν ἐκδίκως ἐμέ.

ἔτι τῶν αὐτῶν ἀνέμων αὐταὶ
ψυχῆς ῥίπαὶ τήνδε γ' ἔχουσιν.

τοιγάρ τούτων τοῖσιν ἄγουσιν
κλαύμαθ' ὑπάρξει βραδυτήτος ὕπερ.

900

905

910

915

920

925

930

AN.	οἵμοι, θανάτου τοῦτ' ἐγγυτάτω τούπος ἀφίκται.	
XO.	θαρσεῖν οὐδὲν παραμυθοῦμαι, μὴ οὐ τάδε ταύτη καταχυροῦσθαι.	935
AN.	ὡς γῆς Θήβης ἄστυ πατρῶν καὶ θεοὶ προγενεῖς, ἄγομαι δὴ κούκετι μέλλω. λεύσσετε, Θήβης οἱ κοιρανίδαι, τὴν βασιλειδᾶν μούνην λοιπήν, οἴα πρὸς οἶων ἀνδρῶν πάσχω τὴν εὔσεβίαν σεβίσασα.	940
XO. στρ. α'	ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις αὐλαῖς. χρυπτομένα δ' ἐν τυμβήρει θαλάμῳ κατέκεύχθη. καίτοι καὶ γενεῷ τίμιος, ὡς παῖ παῖ, καὶ Ζηνὸς ταμιεύεσκε γονὰς χρυσορύτους. ἀλλ' ἀ μοιριδίᾳ τις δύνασις δεινά: οὔτ' ἄν νιν ὅλβος οὔτ' "Αρης, οὐ πύργος, οὐχ ἀλίκιτυποι κελαιναὶ νᾶες ἔκφύγοιεν.	945 950
ἀντ. α'	ζεύχθη δ' ὁξύχολος παῖς ὁ Δρύαντος, Ηδωνῶν βασιλεύς, κερτομίοις ὄργαῖς, ἐκ Διονύσου πετρώδει κατάφαρκτος ἐν δεσμῷ. οὕτω τᾶς μανίας δεινὸν ἀποστάζει ἀνθηρόν τε μένος· κεῖνος ἐπέγνω μανίας φαύων τὸν θεὸν ἐν κερτομίοις γλώσσαις. παύεσκε μὲν γάρ ἐνθέους γυναικας εὗιόν τε πῦρ, φιλαύλους τ' ἡρέθιζε Μούσας.	955 960 965
στροφὴ β'	παρὰ δὲ Κυανέων πελαγέων διδύμας ἀλὸς ἀκταὶ Βοσπόριαι ἵδ' ὁ Θρηγῶν ἀξενος Σαλμυδησσός, ἵν' ἀγχίπολις "Αρης δισσοῖσι Φινεῖδαις	970

εἶδεν ἀρατὸν ἔλκος
τυφλωθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος
ἀλαὸν ἀλαστόροισιν ὁμμάτων κύκλοις,
ἀραχθέντων ύφ' αἰματηροῖς
χείρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν.

975

ἄντιστρ. β' κατὰ δὲ ταχόμενοι μέλεοι μελέαν πάθαν
κλαῖον, ματρὸς ἔχοντες ἀνύμφευτον γονάν.
ἢ δὲ σπέρμα μὲν ἀρχαιογόνων
ἄντασ' Ἐρεχθεϊδᾶν,
τηλεπόροις δ' ἐν ἄντροις
τράφη θιέλλαισιν ἐν πατρῷαις
Βορεάς ἄμιππος ὁρθόποδος ύπερ πάγου
Θεῶν παιᾶς· ἀλλὰ καπ' ἔκεινα
Μοῖραι μακραίωνες ἔσχον, ὡς παιᾶ.

980

985

990

995

1000

1005

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Θήβης ἄνακτες, ἥκομεν κοινὴν ὄδὸν
δύ' ἐξ ἐνὸς βλέποντες· τοῖς τυφλοῖσι γάρ
αὕτη κέλευθος ἐκ προηγητοῦ πέλει.

ΚΡ. τί δ' ἔστιν, ὡς γεραιὲ Τειρεσία, νέον;
ΤΕΙ. ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.
ΚΡ. οὔκουν πάρος γε σῆς ἀπεστάτουν φρενός.
ΤΕΙ. τοιγάρ δι' ὁρθῆς τήνδ' ἐναυκλήρεις πόλιν.
ΚΡ. ἔχω πεπονθώς μαρτυρεῖν ὀνήσιμα.
ΤΕΙ. φρόνει βεβώς αὐτὸν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.
ΚΡ. τί δ' ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.
ΤΕΙ. γνώσῃ, τέχνης σημεῖα τῆς ἐμῆς κλύων.
ἐς γάρ παλαιὸν θάκον ὀρνιθοσκόπον
ἴζων, ἵν' ἦν μοι παντὸς οἰωνοῦ λιμῆν,
ἀγνῶτ' ἀκούων φθόγγον ὀρνιθῶν, κακῶ
κλάζοντας οἰστρῷ καὶ βεβαρβαρωμένῳ.
καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς
ἔγνων· πτερῶν γάρ ῥοῖβδος οὐκ ἀσημος ἦν.
εὐθὺς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγεύσημην

βωμοῖσι παμφλέκτοισιν· ἐκ δὲ θυμάτων
 "Ηφαιστος οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ' ἐπὶ σποδῷ
 μυδῶσα κηκὶς μηρίων ἐτήκετο
 κάτυφε κάνεπτε, καὶ μετάρσιοι
 χολαὶ διεσπείροντο, καὶ καταρρεῖς
 μηροὶ καλυπτῆς ἐξέκειντο πιμελῆς.
 τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ' ἐμάνθανον πάρα,
 φθίνοντ' ἀσήμων ὄργίων μαντεύματα·
 ἐμοὶ γάρ οὔτος ἡγεμών, ἄλλοις δ' ἐγώ.
 καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις·
 βωμοὶ γάρ ήμιν ἐσχάραι τε παντελεῖς
 πλήρεις ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
 τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίπου γόνου.
 καὶ οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς ἔτι
 θεοὶ παρ' ήμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα,
 οὐδὲ ὅρνις εὐσήμους ἀπορροιβδεῖ βοάς,
 ἀνδροφθόρου βεβρώτες αἴματος λίπος.
 ταῦτ' οὖν, τέκνον, φρόνησον· ἀνθρώποισι γάρ
 τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τούξαμαρτάνειν.
 ἐπεὶ δ' ἀμάρτη, κεῖνος οὐκέτ' ἔστ' ἀνήρ
 ἄβουλος οὐδὲ ἀνολβος, δστις ἐς κακὸν
 πεσὼν ἀκήται μηδ' ἀκίνητος πέλη.
 αὐθαδία τοι σκαιότητ' ὀφλισκάνει.
 ἀλλ' εἶκε τῷ θανόντι μηδ' ὀλωλότα
 κέντει· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ' ἐπικτανεῖν;
 εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
 ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.
 ὡς πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ
 τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κούδε μαντικῆς
 ἀπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους
 ἐξημπόλημαι κάμπεφόρτισμαι πάλαι.
 κερδαίνετ', ἐμπολάτε τάπο Σάρδεων
 ἥλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν
 χρυσόν, τάφω δ' ἐκεῖνον οὐχὶ χρύψετε,
 οὐδὲ εἰ θέλουσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορᾶν
 φέρειν νιν ἀρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους,
 1010
 1015
 1020
 1025
 1030
 1035
 1040

KP.

ούδ' ὡς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγώ
θάπτειν παρήσω κεῖνον· εὖ γάρ οἶδ' ὅτι
θεοὺς μιαίνειν οὕτις ἀνθρώπων σθένει.
πίπτουσι δ', ὡς γεραιὲ Τειρεσία, βροτῶν
χοὶ πολλὰ δεινοὶ πτώματ' αἰσχρός, ὅταν λόγους
αἰσχροὺς καλῶς λέγωσιν τοῦ κέρδους χάριν.

ΤΕΙ.

φεῦ,

ἄρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἄρα φράζεται,

ΚΡ.

τί χρῆμα; ποῖον τοῦτο πάγκοινον λέγεις;

ΤΕΙ.

ὅσῳ κράτιστον κτημάτων εύβουλία;

ΚΡ.

ὅσωπερ, οἷμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.

ΤΕΙ.

ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου πλήρης ἔφυς.

ΚΡ.

οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς.

ΤΕΙ.

καὶ μὴν λέγεις, φευδῆ με θεσπίζειν λέγων.

ΚΡ.

τὸ μαντικὸν γάρ πᾶν φιλάργυρον γένος.

ΤΕΙ.

τὸ δ' ἐκ τυράννων αἰσχροκέρδειαν φιλεῖ.

ΚΡ.

ἄρ' οἶσθα ταγοὺς ὄντας ἀν λέγης λέγων;

ΤΕΙ.

οἵδ'; ἔξ ἐμοῦ γάρ τήνδ' ἔχεις σώσας πόλιν.

ΚΡ.

σοφὸς σὺ μάντις, ἀλλὰ τάδικεῖν φιλῶν.

ΤΕΙ.

ὄρσεις μὲ τάκινητα διὰ φρενῶν φράσαι.

ΚΡ.

κίνει, μόνον δὲ μὴ 'πὶ κέρδεσιν λέγων.

ΤΕΙ.

οὔτω γάρ ήδη καὶ δοκῶ τὸ σὸν μέρος.

ΚΡ.

ώς μὴ 'μπολήσων ἵσθι τὴν ἐμὴν φρένα.

ΤΕΙ.

ἀλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι μὴ πολλοὺς ἔτι

τρόχους ἀμιλλητῆρας ἥλιου τελῶν,

ἐν οἴσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἔνα

νέκυν νεκρῶν ἀμοιβὸν ἀντιδούς ἔσῃ,

ἀνθ' ὧν ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλῶν κάτω

ψυχήν τ' ἀτίμως ἐν τάφῳ κατώκισας,

ἔχεις δὲ τῶν κάτωθεν ἐνθάδ' αὐτὸν

ἀμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον νέκυν.

ὧν οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε τοῖς ἄνω

θεοῖσιν, ἀλλ' ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε.

τούτων σε λωβητῆρες ὑστεροφθόροι

λογχῶσιν "Αἰδους καὶ θεῶν Ἐρινύες,

ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε ληφθῆναι κακοῖς.

1045

1055

1060

1065

1070

1075

- καὶ ταῦτ' ἄθρησον εἰ κατηργυρωμένος
λέγω· φανεῖ γάρ οὐ μακροῦ χρόνου τριβὴ
ἀνδρῶν, γυναικῶν σοῖς δόμοις κωκύματα.
ἐχθροὶ δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις,
ὅσων σπαράγματ' ἢ κύνες καθήγησαν
ἢ θῆρες ἢ τις πτηνὸς οἰωνός, φέρων
ἀνόσιον ὀσμὴν ἐστιοῦχον ἐς πόλιν.
τοιαῦτά σου, λυπεῖς γάρ, ὥστε τοξότης,
ἀφῆκα θυμῷ καρδίας τοξεύματα 1080
βέβαια, τῶν σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμῇ.
ὦ παῖ, σὺ δ' ἡμᾶς ἀπαγε πρὸς δόμους, ἵνα
τὸν θυμὸν οῦτος ἐς νεωτέρους ἀφῇ,
καὶ γνῷ τρέφειν τὴν γλώσσαν ἡσυχωτέραν
τὸν νοῦν τ' ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει. 1085
- XO. ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ' ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ
τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μή πώ ποτ' αὐτὸν φεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν. 1090
- KP. ἔγνωκα καύτδες καὶ ταράσσομαι φρένας·
τό τ' εἰκαθεῖν γάρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτῃ πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.
εὑβουλίας δεῖ, παῖ Μενοικέως, Κρέον.
KP. τί δῆτα χρὴ δρᾶν; φράζε· πείσομαι δ' ἐγώ.
XO. ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης
ἀνεις, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.
KP. καὶ ταῦτ' ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρεικαθεῖν;
XO. ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γάρ
θεῶν ποδώκεις τούς κακόφρονας βλάβαι. 1100
- KP. οἴμοι· μόλις μέν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι
τὸ δρᾶν, ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον.
XO. δρᾶ νυν τάδ' ἐλθὼν μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε.
KP. ὃδ', ως ἔχω, στείχοιμ' ἄν. ἵτ' ἵτ' ὀπάονες,
οἵ τ' ὄντες οἱ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν
ορμᾶσθ' ἐλόντες εἰς ἐπόφιον τόπον.
ἔγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῇδ' ἐπεστράφη,
αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρὼν ἐκλύσομαι. 1105
- 1110

δέδοικα γάρ, μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους
ἀριστὸν ἢ σώζοντα τὸν βίον τελεῖν.

ΧΟ. στρ. α' Πολυώνυμε, Καδμείας ἄγαλμα νύμφας
καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα γένος,

1115

κλυτὰν ὃς ἀμφέπεις

Ίταλίαν, μέδεις δὲ
παγκοίνοις Ἐλευσινίας

1120

Δηροῦς ἐν κόλποις,

ὦ Βακχεῦ, Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν
ναιετῶν παρ' ὑγροῖς

1125

Ίσμηνοῦ ῥείθροις ἀγρίου τ'
ἐπὶ σπορῷ δράκοντος.

ἀντιστρ. α' σὲ δ' ὑπέρ διλόφου πέτρας στέροψ ὅπωπε
λιγνύς, ἔνθα Κωρύκιαι νύμφαι
στείχουσι Βαχχίδες

1130

Κασταλίας τε νᾶμα:

καὶ σε Νυσσίων ὀρέων

κισσήρεις ὅχθαι:

χλωρά τ' ἀκτὰ πολυστάφυλος πέμπει,
ἀμβρότων ἐπέων

1135

εύαξόντων, Θηβαῖας

ἐπισκοποῦντ' ἀγυιάς.

στροφὴ β' τὸν ἐκ πασῶν τιμῆς ὑπερτάτον πόλεων
ματρὶ σὺν κεραυνίᾳ:

1140

καὶ νῦν, ὡς βιαίας ἔχεται

πάνδαμος πόλις ἐπὶ νόσου,

μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ Παρνασσίαν

1145

ὑπέρ κλιτύν ἢ στονόεντα πορθμόν.

ἴω πύρπνων ἀστρων χοραγέ καὶ νυχίων
φθεγμάτων ἐπίσκοπε,

1150

παῖ Διὸς γένεθλον, προφάνηθ',

ῶναξ, σαῖς ἀμα περιπόλοις

Θυίαισιν, αἱ σε μαινόμεναι πάννυχοι
χορεύουσιν τὸν ταμίαν Ἰαχχον.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Κάδμου πάροικοι καὶ δόμων Ἀμφίονος,
οὐκ ἔσθ' ὅποιον στάντ' ἀν ἀνθρώπου βίον
οὔτ' αἰνέσαιμ' ἀν οὕτε μεμψαίμην ποτέ.

1155

τύχη γάρ δρθοῖ καὶ τύχη καταρρέπει
τὸν εὐτυχοῦντα τόν τε δυστυχοῦντ' ἀεί,
καὶ μάντις οὐδεὶς τῶν καθεστώτων βροτοῖς.

1160

Κρέων γάρ ἦν ζηλωτός, ὡς ἐμοί, ποτέ,
σώσας μὲν ἐχθρῶν τήνδε Καδμείαν χθόνα
λαβών τε χώρας παντελῆ μοναρχίαν
ηὔθυνε, θάλλων εὐγενεῖ τέκνων σπορᾷ.

1165

καὶ νῦν ἀφεῖται πάντας τὰς γάρ ήδονάς
ὅταν προδῶσιν ἄνδρες, οὐ τίθημ' ἐγὼ
ζῆν τούτον, ἀλλ' ἔμψυχον ἥγοῦμαι νεκρόν.
πλούτει τε γάρ κατ' οἶκον, εἰ βιούλει, μέγα
καὶ ζῆ τύραννον σχῆμα ἔχων· ἐὰν δ' ἀπῆ
τούτων τὸ χαίρειν, τάλλ' ἐγὼ καπνοῦ σκιᾶς
οὐκ ἀν πριαίμην ἀνδρὶ πρὸς τὴν ήδονήν.

1170

ΧΟ. τί δ' αὖ τόδ' ἄχθος βασιλέων ἥκεις φέρων;
ΑΓ. τεθνάσιν· οἱ δὲ ζῶντες αἴτιοι θανεῖν.

ΧΟ. καὶ τίς φονεύει; τίς δ' ὁ κείμενος; λέγε.
ΑΓ. Αἴμων ὅλωλεν, αὐτόχειρ δ' αίμασσεται.

1175

ΧΟ. πότερα πατρώας ἢ πρὸς οἰκείας χερός;
ΑΓ. αὐτὸς πρὸς αὐτοῦ, πατρὶ μηνίσας φόνου.

ΧΟ. ὃ μάντι, τούπος ὡς ἄρ' ὀρθὸν ἤνυσας.
ΑΓ. ὡς ὀδ' ἔχόντων τῶνδε βουλεύειν πάρα.

ΧΟ. καὶ μὴν ὁρῶ τάλαιναν Εὑρυδίκην όμοιο
δάμαρτα τὴν Κρέοντος· ἐκ δὲ δωμάτων

1180

ἥτοι κλύουσα παιδὸς ἢ τύχη περᾶ.

ΕΥΡΥΔΙΚΗ

ὦ πάντες ἀστοί, τῶν λόγων ἐπησθόμην
πρὸς ἔξοδον στείχουσα, Παλλάδος θεᾶς
ὅπως ίκοίμην εὐγμάτων προσήγορος.

1185

«Λιθόστρωτον νυμφεῖον "Αἰδου».

καὶ τυγχάνω τε κλῆθρ' ἀνασπαστοῦ πύλης
χαλῶσα καὶ με φθόγγος οίκείου κακοῦ
βάλλει δι' ὕπων· ὑπτία δὲ κλίνομαι
δείσασα πρόδες δμωαῖσι κάποπλήσσομαι.
ἀλλ' ὅστις ἦν ὁ μῆθος, αὐθὶς εἴπατε·
κακῶν γὰρ οὐκ ἄπειρος οὖσ' ἀκούσομαι.

1190

ΑΓ. ἐγώ, φίλη δέσποινα, καὶ παρὼν ἔρω
κούδεν παρήσω τῆς ἀληθείας ἔπος·
τί γάρ σε μαλθάσσοιμ' ἄν, ὃν ἐξ ὕστερον
ψεῦσται φανούμεθ'; δρθὸν ἀλήθει' ἀεί.
ἐγώ δὲ σῷ ποδαγὸς ἐσπόμην πόσει
πεδίον ἐπ' ἄκρον, ἐνθ' ἔκειτο νηλεές
κυνοσπάρακτον σῶμα Πολυνείκους ἔτι·
καὶ τὸν μέν, αἰτήσαντες ἐνοδίαν θεὸν
Πλούτωνά τ' ὀργὰς εὔμενεῖς κατασχεθεῖν,

1195

1200

λούσαντες ἀγνὸν λουτρὸν ἐν νεοσπάσιν
 θαλλοῖς, ὃ δὴ ἡλειπτο, συγκατήθομεν,
 καὶ τύμβον ὄρθοκρανον οἰκείας χθονὸς
 χώσαντες αὐθὶς πρὸς λιθόστρωτον κόρης
 νυμφεῖον "Αἰδου κοῖλον εἰσεβαίνομεν.
 φωνῆς δ' ἀπωθεν ὄρθιων κωκυμάτων
 κλύει τις ἀκτέριστον ἀμφὶ παστάδα,
 καὶ δεσπότῃ Κρέοντι σημαίνει μολών·
 τῷ δ' ἀθλίας ἀσημα περιβαίνει βοῆς
 ἔρποντι μᾶλλον ἀστον, οἰμώξας δ' ἔπος
 ἵησι δυσθρήνητον· ὡς τάλας ἐγώ,
 ἀρ' εἰμὶ μάντις; ἄρα δυστυχεστάτην
 κέλευθον ἔρπω τῶν παρελθουσῶν ὄδῶν;
 παιδός με σαίνει φθόγγος· ἀλλά, πρόσπολοι,
 ἵτ' ἀσσον ὥκεῖς καὶ παραστάντες τάφῳ
 ἀθρήσαθ', ἀρμὸν χώματος λιθοσπαδῆ
 δύντες πρὸς αὐτὸν στόμιον, εἰ τὸν Αἴμονος
 φθόγγον συνίημ' ἢ θεοῖσι κλέπτομαι.
 τάδ' ἔξ ἀθύμου δεσπάτου κελευμάτων
 ἡθροῦμεν· ἐν δὲ λοισθίᾳ τυμβεύματι
 τὴν μὲν κρεμαστὴν αὐχένος κατείδομεν,
 βρόχῳ μιτώδει σινδόνος καθημμένην,
 τὸν δ' ἀμφὶ μέσση περιπετῇ προσκείμενον,
 εὐνῆς ἀποιμώζοντα τῆς κάτω φθορὰν
 καὶ πατρὸς ἔργα καὶ τὸ δύστηνον λέχος.
 ὁ δ' ὡς ὅρᾳ σφε, στυγνὸν οἰμώξας ἔσω
 χωρεῖ πρὸς αὐτὸν κάνακωκύσας καλεῖ·
 ὡς τλῆμον, οἷον ἔργον εἴργασαι; τίνα
 νοῦν ἔσχες; ἐν τῷ συμφορᾶς διεφθάρης;
 ἔξελθε, τέκνον, ἴκεσίός σε λίσσομαι.
 τὸν δ' ἀγρίοις δσσοισι παπτήνας ὁ παῖς,
 πτύσας προσώπῳ κούδεν ἀντειπών, ξίφους
 ἔλκει διπλοῦς κνώδοντας, ἐκ δ' ὅρμωμένου
 πατρὸς φυγαῖσιν ἥμπλαχ· εἴθ' ὁ δύσμορος
 αὐτῷ χολωθείς, ὥσπερ εἴχ' ἐπενταθείς
 ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος, ἐς δ' ὑγρὸν

1205

1210

1215

1220

1225

1230

1235

- ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένον προσπτύσσεται,
 καὶ φυσιῶν δξεῖαν ἐχβάλλει ρόην
 λευκῇ παρειὰ φοινίου σταλάγματος.
 κεῖται δὲ νεκρὸς περὶ νεκρῷ, τὰ νυμφικὰ
 τέλη λαχῶν δεῖλαιος ἐν γ' "Αἰδου δόμοις,
 δεῖξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν
 ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν.
 ΧΟ. τί τοῦτ' ἀν εἰκάσειας; ή γυνὴ πάλιν
 φρούδη, πρὶν εἰπεῖν ἐσθλὸν ή κακὸν λόγον.
 ΑΓ. καύτὸς τεθάμβηκ· ἐλπίσιν δὲ βόσκομαι
 ἄγῃ τέκνου κλύουσαν ἐς πόλιν γρόους
 οὐκ ἀξιώσειν, ἀλλ' ὑπὸ στέγης ἔσω
 δμωαῖς προθήσειν πένθος οἰκείου στένειν.
 γνώμης γάρ οὐκ ἀπειρος, ὥσθ' ἀμαρτάνειν.
 ΧΟ. οὐκ οἶδ· ἐμοὶ δ' οὖν η τ' ἄγαν σιγῇ βαρὺ
 δοκεῖ προσεῖναι χῆ μάτην πολλὴ βοή.
 ΑΓ. ἀλλ' εἰσόμεσθα, μή τι καὶ κατάσχετον
 κρυφῇ καλύπτει καρδίᾳ θυμουμένῃ
 δόμους παραστείχοντες· εῦ γάρ οὖν λέγεις·
 καὶ τῆς ἄγαν γάρ ἔστι που σιγῆς βάρος.
 ΧΟ. καὶ μὴν ὅδ' ἀναξ αὐτὸς ἐφήκει
 μνῆμ' ἐπίσημον διὰ χειρὸς ἔχων,
 εἰ θέμις εἰπεῖν, οὐκ ἀλλοτρίας
 ἀτης, ἀλλ' αὐτὸς ἀμαρτών.
 ΚΡ. στρ. α' ίώ φρενῶν δυσφρόνων ἀμαρτήματα
 στερεά, θανατόεντ',
 ω̄ κτανόντας τε καὶ
 θανόντας βλέποντες ἐμφυλίους,
 ὕμοι ἐμῶν ἀνοιλβα βουλευμάτων!
 ίώ· παῖ, νέος νέω ἔνν μόρω,
 αἰλαὶ αἰλαὶ,
 ἔθανες, ἀπελύθης,
 ἐμαις οὐδὲ σαῖσι δυσβουλίαις!
 οῦμ' ως ἔοικας ὀψὲ τὴν δίκτην ίδειν!
 ΚΡ. οῦμοι,
 ἔχω μαθὼν δεῖλαιος· ἐν δ' ἐμῷ κάρα

θεὸς τότ' ἄρα, τότε μέγα βάρος μ' ἔχων
ἔπαισεν, ἐν δ' ἔσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς,
οἴμοι, λακπάτητον ἀντρέπων χαράν!
φεῦ, φεῦ, ὥ πόνοι βροτῶν δύσπονοι.

1275

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ

ὦ δέσποιθ', ώς ἔχων τε καὶ κεκτημένος,
τὰ μὲν πρὸ τῶν χειρῶν τάδε φέρων, τὰ δ' ἐν δόμοις
ἔοικας ἥκειν καὶ τάχ' ὅψεσθαι κακά. 1280

KP. τί δ' ἔστιν, αὖ; κάκιον ή κακῶν ἔτι;
EΞ. γυνὴ τέθνηκε, τούδε παμμήτωρ νεκροῦ,
δύστηνος, ἄρτι νεοτόμοισι πλήγμασιν.

KP. ἀντ. α' ίώ ίώ δυσκάθαρτος "Αἰδου λιμήν,
τί μ' ἄρα, τί μ' ὀλέκεις; 1285
ὦ κακάγγελτά μοι
προπέμφας ἄχη, τίνα θροεῖς λόγον;
αἰσῆ, ὀλωλότ' ἄνδρα ἐπεξειργάσω.
τί φῆς, ὥ πατι, τίνα λέγεις μοι νέον,
αἰσῆ, αἰσῆ,
σφάγιον ἐπ' ὀλέθρῳ

1290

γυναικεῖον ἀμφικεῖσθαι μόρον;

XO. δόρân πάρεστιν· οὐ γάρ ἐν μυχοῖς ἔτι.

KP. οἴμοι,
κακὸν τόδ' ἄλλο δεύτερον βλέπω τάλας. 1295
τίς ἄρα, τίς με πότμος ἔτι περιμένει;
ἔχω μὲν ἐν χείρεσσιν ἀρτίως τέχνον,
τάλας, τὸν δ' ἔναντα προσβλέπω νεκρόν.
φεῦ, φεῦ μᾶτερ ἀθλία, φεῦ τέχνον.

1300

EΞ. ἥδ' ὀξυθήκτῳ βωμίᾳ περὶ ξίφει
λύει κελαινὰ βλέφαρα, κωκύσασα μὲν
τοῦ πρὶν θανόντος Μεγαρέως κλεινὸν λάχος,
αὖθις δὲ τοῦδε, λοίσθιον δὲ σοὶ κακάς
πράξεις ἐφυμήσασα τῷ παιδοκτόνῳ.

1305

KP. στρ. β' ἀνέπταν φόβῳ. τί μ' οὐκ ἀνταίαν, αἰσῆ αἰσῆ,
ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει;
δειλαιοῖς ἐγώ, αἰσῆ,

1310

233

- δειλαία δὲ συγκέκραμαι δύα.
 ΕΞ. ὡς αἰτίαν γε τῶνδε κάκείνων ἔχων
 πρὸς τῆς θανούσης τῆσδ' ἐπεσκήπτου μόρων.
 KP. ποίω δὲ κάπελύσατ' ἐν φοναῖς τρόπῳ;
 ΕΞ. παίσασ' ὑφ' ἥπαρ αὐτόχειρ αὐτήν, ὅπως
 παιδὸς τόδ' ἥσθετ' δξυκώκυτον πάθος.
 KP. ὕμοι μοι, τάδ' οὐκ ἐπ' ἄλλον βροτῶν
 ἐμᾶς ἀρμόσει ποτ' ἐξ αἰτίας.
 ἐγὼ γάρ σ' ἔκανον, ἵω μέλεος,
 ἐγὼ, φάμ' ἔτυμον· ἵω πρόσπολοι,
 ὅγετέ μ' ἐκποδών, ὅγετέ μ' ὅ τι τάχος
 τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα.
 1315
 ΧΟ. κέρδη παραινεῖς, εἴ τι κέρδος ἐν κακοῖς·
 βράχιστα γάρ κράτιστα τὰν ποσὶν κακά.
 KP. ἀντ. β' ἵτω ἵτω,
 φανήτω μόρων ὁ κάλλιστ' ἐμῶν
 ἐμοὶ τερμίαν ὅγων ἀμέραν
 1320
 ὅπατος· ἵτω ἵτω,
 ὅπως μηκέτ' ἀμαρτ ἄλλ' εἰσίδω.
 ΧΟ. μέλλοντα ταῦτα· τῶν προκειμένων τι χρή
 πράσσειν· μέλλει γάρ τῶνδ' ὅτοισι χρὴ μέλειν.
 1325
 KP. ἄλλ' ὃν ἐρῶ μὲν, ταῦτα συγκατηξάμην.
 ΧΟ. μή νυν προσεύχου μηδέν· ὡς πεπρωμένης
 οὐκ ἔστι θνητοῖς συμφορᾶς ἀπαλλαγῆ.
 KP. ὅγοιτ' ὃν μάταιον ὄνδρ' ἐκποδών,
 1330
 δέ, ὡς παῖ, σέ τ' οὐχ' ἔκών κατέκτανον,
 σέ τ' αὖ τάνδ', ὕμοι μέλεος, οὐδὲ ἔχω
 πρὸς πότερον ἴδω, πάρα κλιθῶ· πάντα γάρ
 λέχρια τὰν χεροῖν, τὰ δ' ἐπὶ κρατί μοι
 πότμος δυσκόμιστος εἰσήλατο.
 1335
 ΧΟ. πολλῷ τὸ φρονεῖν εὔδαιμονίας
 πρῶτον ὑπάρχει. χρὴ δέ τά γ' ἐξ θεοὺς
 μηδὲν ἀσεπτεῖν· μεγάλοι δὲ λόγοι
 μεγάλας πληγάς τῶν ὑπεραύγων
 ἀποτείσαντες
 γῆρας τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν.
 1340
 1345

ΜΕΡΟΣ Β'
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

α') 1-10

Λεξιλογικές. - κοινός = ό συνδεμένος μέχρι καταγωγή ή συγγένεια: ίδιως γι' άδελφια, αύτός που κατάγεται άπό τό ίδιο αίμα (όμαιμος). αύτά-δελφος = ό άδελφός που γεννήθηκε άπό τους ίδιους γονεῖς. όποιον = όποιο-δήποτε. κάρα (τὸ) = κεφαλή. Ισμήνης κάρα = περίφραση σέ εκδήλωση άγαπης, όντι: 'Ισμήνη. ἀρ' οἰσθα... ή κανονική πλοκή τῶν λέξεων: ἀρ' οἰ-σθα ὅ, τι ἔστι τῶν ἀρ' Οιδίπου κακῶν, όποιον οὐχὶ Ζεὺς τελεῖ νῶν ἔτι ξώσαιν; νῶν δοτ. ἀντιχαριστική. ἔτι ζώσαιν = οἱ ὄποιες ἐπιζοῦμε, ἀπομέ-νουμε (μετά άπό τό θάνατο τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν). ή ἀτη = ή σύγ-χυση τοῦ νοῦ άπό θεϊκή τιμωρία, βλάβη, συμφορά. ἀλγεινός = λυπηρός. ἀ-τερ = χωρίς. ἀτης ἀτερ (ἔδω) = βλαβερό, καταστρεπτικό. αἰσχρόν, ἀτι-μον = αἰτίο ντροπῆς, ἀτιμίας. όποιον οὐκ... ή σειρά τῶν λέξεων: όποιον οὐκ ὅπωπα ἐγώ οὐκ ὂν τῶν σῶν τε κάμων κακῶν. τῶν κακῶν γεν. διαιρ. καὶ νῦν μετάβαση άπό τά γενικά στήν τωρινή περίσταση. πανδήμω πόλει ποιητ. ἔκφραση ἀντί τοῦ πάση τῇ πόλει: ή σειρά τῶν λέξ.: καὶ νῦν τί ἔστιν αὐτὸ κήρυγμα τοῦτο, ὃ φασι θεῖναι ἀρτίως τὸν στρατηγὸν πανδήμω πό-λεις; κήρυγμα θεῖναι = κηρῦξαι, προκηρῦξαι = ὅτι προκήρυξε. στρατηγὸν ἐνν. τόν Κρέοντα. ἔχω = γνωρίζω. ἔχεις τι κείσήκουσας; σχῆμα πρωθύ-στερο. λανθάνω = διαφεύγω τήν προσοχή. φίλους ἐνν. τόν Πολυνείκη. ἔχθρῶν ἐνν. τόν Κρέοντα, ἔξαιτίας τοῦ δυσμενοῦς κηρύγματος γιά τόν Πο-λυνείκη.

Πραγματικές. 'Η σκηνή τοῦ δράματος «ύπόκειται» στίς Θήβες μπροστά στά ἀνάκτορα τῶν Λαβδακιδῶν, στήν Καδμεία, τά όποια είκονίζονται μέ-την ἀνάλογη σκηνογραφία. 'Ο πρόλογος, άπό τό στίχο 1 ως τόν 99, περιέ-χει τήν πρόταση τοῦ δράματος (πρόταση: τό πρώτο μέρος τοῦ δράματος σέ ἀντίθεση πρός τήν ἐπίταση καὶ τήν καταστροφή) καὶ ἔκθέτει μέ συντομία τά ὅσα συνέβησαν πρίν άπό τό δράμα, εἰσάγοντας τό θεατή στήν ύπόθεσή του. Οι δύο ἀδελφές ἔξέρχονται άπό τή δεξιά θύρα τῶν ἀνακτόρων, πού ὁδηγεῖ στό γυναικωνίτη, καὶ ἀλληλοπροσφωνοῦνται μέ τό ονομά τους, γιά νά δηλωθεῖ τό πρόσωπό τους στούς θεατές. 'Η Ἀντιγόνη προσφωνεῖ μέ πολλή στοργή καὶ τρυφερότητα τήν Ισμήνη, γιατί μόνο αύτή ἀπόμεινε άπό

όλοκληρη τήν οίκογένεια ως σύντροφος καί παρηγοριά τῆς ζωῆς της καί ἀκόμη γιατί θέλει νά τήν προσεταιριστεῖ σέ κοινές ἐνέργειες. Πῶς διαμορφώνεται τό θῆσος τῆς Ἀντιγόνης στούς πρώτους αὐτούς στίχους; τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν. Πρόκειται γι' αὐτά πού προηλθαν ἀπό τήν πατροκτονία καί τήν αἰμομειξία τοῦ Οἰδίποδα, προσέτι καί γιά τό χυμένο νωπό ἀκόμη αἷμα τῶν ἀδελφῶν πού ἀλληλοφονεύθηκαν, πράγματα γνωστά στούς θεατές ἀπό τό μύθο. Εἶναι κοινή ή ἀντιληφθή ἀρχαίων καί νέων Ἑλλήνων ὅτι «ἄμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα».

β') 11-38

Λεξιλογικές. μὲν = τουλάχιστο. μῆθος = λόγος, εἰδηση. Ἀντιγόνη μετρ. ἀνάπαιστος, φίλων ἔξαρτάται ἀπό τό μῆθος ως γεν. ἀντικ. = γιά τούς φίλους. δυοῖν-δύο = ἐπαλληλία γιά μεγαλύτερη ἔμφαση. μιᾶ-διπλῇ ἀντιθεση· σ' αὐτή ἀρέσκονται οἱ τραγικοί. διπλῇ χερὶ = δυοῖν χερσί, μιᾶ τοῦ Ἐτεοκλέους καί μιᾶ τοῦ Πολυνείκους = μέ ἀμοιβαῖο φόνο, γιατί ὅ ἔνας σκοτώθηκε ἀπό τό χέρι τοῦ ἄλλου. φροῦρος ἐστιν (πρὸ-δόδος) = ἔφυγε, χάθηκε. ἐν νυκτὶ τῇ νῦν δηλ. αὐτή πού μόλις πέρασε (κατά τήν ὥποια ἀποχώρησαν ἀπό τίς Θῆβες οἱ Ἀργεῖοι). ὑπέρτερον = πλέον. ἀτῶμαι (ἄτη) = δυστυχῶ. ηδῆ = ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ηδείν (ἐνν. μηδέν σε ὑπέρτερον εἰδυῖαν). οὔνεκα (ἀπό τό ἔνεκα), ως πρόθ. = ἔνεκα. ως μόνη κλύοις ἐπεξηγεῖ τό τοῦδ' οὔνεκα. κλύω = ἀκούω. ἐκπέμπω ἀντί τοῦ μέσου ἐκπέμπομαι = προσκαλῶ ἔξω. τί δ' ἔστι; (μέ κάποια ἔκπληξη) = ἀλλά τί συμβαίνει; καλχαίνω (μεταφορ. ἀπό τήν ταραχμένη θάλασσα) = κάνω κάτι πορφυρό. δηλοῖς γάρ τι καλχαίνουσ' ἔπος = γιατί φανερά δείχνεις ὅτι εἴσαι ψυχικά ταραχμένη, ἔτοιμη νά πεῖς κάποιο λόγο. κασίγνητος = ἀδελφός. γάρ = αιτιολογεῖ ἀπόκριση πού ἀποσιωπήθηκε: ναί, βέβαια. τώ κασιγνήτω... τὸν μέν... τὸν δὲ = σχῆμα καθ' ὅλον καί μέρος, μέρη καί ὅλον ἔχουν τεθεῖ ὁμοιόπτωτα. νῶν = ήμιν. προτίω = κατά προτίμηση τιμῶ (μέ ταφή). ἀτιμάζω τάφον = δέ θεωρῶ ἔξιο τήν τιμῆς τοῦ ἐνταφιασμοῦ, στερῶ ἀπό τήν τιμή τοῦ ἐνταφιασμοῦ. Τό προτίσας ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἀντίθεση πρός τό ἀτιμάσας. σὺν δίκῃ τροπ. διορισμός. χρησθεὶς = χρησάμενος (ἐνν. ἀντικ. αὐτῷ). ως λέγουσι ἀρμόζει στό σὺν δίκῃ, δηλ. μέ δίκαιη χρίση, ὅπως λέγουν οἱ ἀνθρωποί, χωρίς ἐννοεῖται νά τήν παραδέχουμαι ἐγώ ως τέτοια, ἀφοῦ δέν τιμᾶ μέ ἐνταφιασμό καί τόν Πολυνείκη. ἔνερθε η̄ ἔνερθεν = κάτω (σημαίνει τήν «έν τόπῳ» στάση), ἀρμόζει στό νεκροῖς. ἔκρυψε κατά χθονὸς = διέταξε νά θάψουν κάτω ἀπό τή γῆ. ἔντιμον (προληπτ. κατηγορ.) = ὡστε εἶναι ἔντιμος. ἀθλίως = κατά τρόπο ἀξιολύπητο. θανόντα Πρέλιν. νέκυν ὑπαλλαγή ἀντί: νέκυν θανόντος Πολυνείκους. ἔκκηρύττω = κηρύσσω δημόσια. τὸ μή καλύψαι· ὑποκ. τοῦ ἔκκηρυχθαι. κωκύω = θρηνῶ, κλαίω.

τάφω καλύψαι-κωκῦσαι σχῆμα πρωθύστερο (ό κωκυτός, θρῆνος, προηγεῖται τοῦ ἐνταφιασμοῦ). οἰωνὸς = πτηνό (ἀρπακτικό). θησαυρὸς = εὑρημα. εἰσορῶ = βλέπω κάπου μέ πόθο. βορὰ = τροφή (γιά σαρκοβόρα θηρία). ἀγαθόν· εἰπώθηκε μέ κάποια πικρή εἰρωνεία, γιατί οὐσιαστικά, κατά τὴν ἀντίληφη τῆς Ἀντιγόνης, αὐτός πού τόσο πολύ ἀσέβησε κατά τοῦ θεϊκοῦ δικαίου δέν μπορεῖ νά εἶναι καλός, ἀλλά τό ἀντίθετο, κακός. σοὶ κάμοι = τό κήρυγμα ἡταν βέβαια γενικό γιά ὅλο τό λαό, ἀλλά ἡ Ἀντιγόνη τό περιορίζει στίς δύο ἀδελφές, γιατί αὐτές μόνες εἶναι οι στενότερες συγγενεῖς του καί αὐτές εἶχαν ἴδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τὴν ταφή τοῦ ἀδελφοῦ. δεῦρο· προδηλώνει τὴν ἐμφάνιση τοῦ χοροῦ καί τοῦ Κρέοντα. νέομαι = ἔρχομαι, μέ σημασία μέλλοντα = ὅτι θά ἔλθει. προκηρύσσω = δημόσια κηρύσσω (ἢ προθ. πρὸ δηλώνει δημοσιότητα, ὅπως καί ἔμεις χρησιμοποιοῦμε τή λέξη προκήρυξη). ἄγω = θεωρῶ, νομίζω. τὸ πρᾶγμα· δηλ. τὸ τάφω καλύψαι καί κωκῦσαι τινα. οὐχ ὡς παρ' οὐδὲν = ὅχι ὡς ἀσήμαντο. φόνος = θάνατος. δημόσιευστος (λεύω = λιθοβολῶ) = πού γίνεται ἀπό τό λαό μέ δημόσιο λιθοβολισμό. ἐν πόλει = ἐνώπιον τῆς πόλεως, δημόσια. προκείσθαι = ὅτι ἐπικρέμεται, ἀπειλεῖται. σοι· δοτ. ἡθική. τάχα = γρήγορα. εὐγενής γενναία κατά τό ήθος (μέ εὐγενική καταγωγή). ἑσθλῶν = ἔξ ἑσθλῶν (ἀπό εὐγενεῖς γονεῖς).

Πραγματικές. Ἀργείων Ὁ Πολυνείκης, ώς γνωστό, εἶχε ἐκστρατεύει μέ συμμάχους τούς Ἀργείους, πού εἶχαν βασιλιά τόν πεθερό του Ἀδραστο. ἔντιμον Πιστεύοταν ὅτι ὁ ἄταφος καί ἔκεινος πού δέν ἔτυχε τίς πρεπούμενες ἔντιμές ἀπό τούς ζωντανούς ἀτιμαχόταν καί στόν "Αδη. αὐλείων πυλῶν Βρίσκονταν πρός τό δρόμο, ὅπως φαίνεται ἀπό τό ὡς μόνη κλύοις. Αὐλειος πράγματι πύλη ἡταν αὐτή πού βρισκόταν στόν τοῖχο πού περιέβαλλε τήν οἰκία μαζί μέ τήν αὐλή· ἡ πύλη πού δημηγοῦσε ἀπό τήν αὐλή στόν οἴκο λεγόταν μέταυλος. τάφω καλύψαι Ἀπό τήν ἀπώτατη ἀρχαιότητα ἐπικρατοῦσε ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἄταφος νεκρός δέ γινόταν δεκτός στόν "Αδη, ἀλλά ταλαιπωρίας ταν καί πλανιόταν σάν φάντασμα. Πρβ. Ἰλιάδας Ψ, στ. 65 κέ., ὅπου ἐμφανίζεται ἡ ψυχή τοῦ Πατρόκλου στόν κοιμισμένο Ἀχιλλέα καί τόν παρακαλεῖ νά τόν θάψει, γιατί περιπλανιέται, ἐνῶ οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν τήν ἐμποδίζουν νά πλησιάσει στόν "Αδη κτλ. κωκῦσαι Ὁ θρῆνος γιά τόν πεθαμένο ἡζουν νά πλησιάσει στόν "Αδη κτλ. κωκῦσαι Ὁ θρῆνος γιά τόν πεθαμένο ἡταν ἀπαραίτητο καθῆκον τῶν οἰκείων του. εἰσορῶσι Θέλει νά ἔξαρει τό προσηλωμένο καί λαίμαργο βλέμμα τῶν ἀρπαχτικῶν πτηνῶν. λέγω γάρ κάμε Μέ αὐτά διαγράφεται ὁ χαρακτήρας τῆς Ἀντιγόνης καί προβλέπεται ἡ σύγκρουσή της πρός τόν Κρέοντα· ἔξαλλου γίνεται προσπάθεια ἀπό αὐτή νά διεγείρει τή φιλοτιμία τῆς Ἰσμήνης, ὥστε νά τή βοηθήσει στίς προσπάθειές της. φόνος δημόσιευστος Οι ἀρχαῖοι, ἐκτός ἀπό τίς ἄλλες ποινές, ἐπέ-

βαλλαν καὶ τῇ θανατικῇ τιμωρίᾳ μὲν δημόσιο λιθοβολισμό σέ ἄτομα πού κηρύσσονταν ἐκτός νόμου γιά προδοσία ἢ προσβολή τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἢ γιά ιεροσυλία: δόληγούσαν τὸν κατάδικο στὸν τόπο τῆς ἐκτελέσεως καὶ οἱ μάρτυρες ἔριχναν πρῶτοι τοὺς λιθίους καὶ μετὰ ἀπό αὐτούς οἱ ὄλλοι πού παρευρίσκονταν ἐκεῖ. Μέ τέοια τιμωρία τιμωρήθηκε καὶ ὁ Παλαμήδης στὴν Τροία. ἐσθλῶν Ἀναφέρει τὴν εὐγενική καταγωγή της, γιά νά προκαλέσει τὴ φιλοτιμία τῆς Ἰσμήνης καὶ νά τὴν παρακινήσει ἀκόμη περισσότερο στὴ σύμπραξη.

γ') 39-68

Λεξιλογικές. ταλαιφρων = τολμηρός. εἰ τάδ' ἐν τούτοις = (ἐν τοιαύτῃ καταστάσει) ἐστί. εἴθ' ἀπτουσα = εἴτε δένοντας (εἴτε μετέχοντας στὴν ὑπόθεση): τῇ φράσῃ λύουσα εἴθ' ἀπτουσα τῇ χρησιμοποιοῦσαν σέ μεγάλη ἀμηχανία γιά τό τί πρέπει νά γίνει. ξυμπονῶ = κοπιάζω μαζί (γενικότερο τοῦ ἀμέσως ἐπόμενου ρήματος). εἰ ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσεις πλαχ. ἐρωτ. προτ. ἀπό ποῦ ἔξαρτῶνται; κινδύνευμα = ἐπικίνδυνη πράξη. εἰ (μέλλοντας τοῦ ἔρχομαι) = θά φθάσεις, θά ριχτεῖς: ή κανονική σειρά τῆς προηγούμενης προτάσεως: ποιὸν τι κινδύνευμα λέγεις σκοπεῖν με, εἰ ξυμπονήσω καὶ ξυνεργάσομαι; κουφίζω = ἀναιροῦμαι = σηκώνω γιά ταφή, θάβω. εἰ κουφιεῖς πλαχ. ἐρωτημ. πρότ. ἀπό τό ἐννούμενο σκόπει. ξὺν τῇδε χερὶ = σὺν ἐμῷ χειρὶ = σὺν ἐμοὶ (ό υποκριτής λέγοντας αὐτά σηκώνει κατάληλα τό χέρι του γιά νά δείξει). ἡ γάρ; ἀραγε λοιπόν; σφὲ = αὐτόν. ἀπόρρητον (ἐνν. ή μετ. ὅν, παράθ. στό θάπτειν) = πράγμα πού εἶναι ἀπαγορευμένο. τὸν γοῦν ἐμὸν = τόν γ' ἐμὸν = τό δικό μου τουλάχιστο. οὐχ ἀλώσομαι = δέ θά ἐλεγχθῶ, δέ θά βρεθῶ, δέ θά πιαστῶ. προδοῦσα (κατηγορ. μετ.) = ὅτι πρόδωσα. σχέτλιος (ἀπό τόν ἀρ. β' σχεθεῖν τοῦ ἔχω) = ἔκεινος πού ἀποτολμᾶ φοβερά· ἔπειτα, ὅπως ἐδῶ, ἔκεινος πού πάσχει φοβερά, ό δυστυχισμένος. ἀντειργκότος· ἐναντιωμ. μετ., ἐννοεῖται ή πρότ. νοεῖς θάπτειν σφε. (Διαφαίνεται καὶ πάλι τό θῆσος τῆς Ἰσμήνης). ἀλλ' οὐδὲν μέτα = μέτεστι, ή σειρά τῶν λέξεων: ἀλλ' οὐδὲν μέτεστιν αὐτῶν εἴργειν με τῶν ἐμῶν (καθηκόντων) = ἀλλά κανένα δικαίωμα δέν ἔχει αὐτός νά μέ ἐμποδίζει ἀπό τήν ἐκπλήρωση τῶν δικῶν μου καθηκόντων. φρόνησον = σκέψου, ἀναλογίσου. νῦν δοτ. ήθ. ὡς ἀπεχθής (ἐνν. πᾶσι) = πόσο μησητός. δυσσκλεής = μέ κακή φήμη (ἔξαιτίας τῶν ἀνοσιούργημάτων του). ἀπώλετο = χάθηκε (ήθικῶς). αὐτόφωρος (αὐτὸς-φώρ, φωρὸς = κλέφτης) = αὐτός πού ἀνακαλύφθηκε ἀπό μόνος του. ἀμπλάκημα = ἀμάρτημα. πρὸς αὐτόφ. ἀμπλακημάτων = ἔνεκα ἀμαρτημάτων του πού ἀποκαλύφθηκαν ἀπό αὐτόν τόν ίδιο. ἀράσσω = χτυπῶ ἵσχυρά (τυφλώνω). αύτουργῶ χερὶ = ἴδια χειρὶ μέ τό ίδιο του χέρι. αὐτὸς αύτουργῷ σχῆμα ἐπαλληλίας. ἔπειτα· μέ αὐτό

δέν ἔκφράζει χρονική ἀκολουθία, ἀλλά θέλει νά δηλώσει τή σειρά τῆς διηγήσεως τῶν γεγονότων, ἀναφέροντας πρῶτα τά σχετικά μέ τὸν πατέρα καὶ ἀκολούθως τά σχετικά μέ τή μητέρα κ.ο.κ. διπλοῦ ἐπος = διπλό ὄνομα (παραθ. τῶν μήτηρ καὶ γυνὴ) = πού ἔχει τό διπλό αὐτό ὄνομα. λωβάοματι = βλάπτω, κακομετοχείζομαι. ἀρτάνη (ἀπό τό ἀρτάω) = σχοινί, ἀγχόνη. λωβάται βίον = θέτει ἀτιμωτικό τέλος στή ζωή της. δύο-μιαν ἀντίθεση. αὐτοκτονῶ = ἀλληλοσκοτώνομαι, φονεύω καὶ φονεύομαι μαζί. κοινὸν μόρον = ἀμοιβαῖο θάνατο. ἐπαλλήλοιν χεροῖν (δοτ. δργαν.) = μέ κέρια πού ψύκωσαν ὁ ἔνας κατά τοῦ ὄλλου. ὅσῳ κάκιστα ὀλούμεθα (πλάγ. ἐρωτ. πρότ. ἀπό τό σκόπει) = τί οἰκτρότατο τέλος, ποιό θάνατο θά ἔχουμε. νόμου βίᾳ = παραβάζοντας τό νόμο. εἰ παρέξειμεν (ρῆμα περέξειμι) = ἔχει νόμου βίᾳ = παραβοῦμε. Φήφον = ὀρισμένη ἀπόφαση, ἐνώ μέ τό κράτη ἐννοεῖ γενικά θά παραβοῦμε. Φήφον = ὀρισμένη ἀπόφαση, ἐνώ μέ τό κράτη ἐννοεῖ γενικά τή βασιλική ἔξουσία. γυναιχ' = γυναικε = γυναικες. ως οὐ μαχούμενα = τή βασιλική ἔξουσία. γυναιχ' = γυναικε = γυναικες. ως οὐ μαχούμενα = τε νά ύπακούουμε σέ αὐτά. ἀλγίονα (ἀλγεινὸς) = λυπηρότερα, χειρότερα. αἰτοῦσα = παρακαλώντας. τοὺς ὑπὸ χθονὸς (οντας) ἐννοεῖ τόν Πολυνείκη αἰτοῦσα = παρακαλώντας. τοὺς ὑπὸ χθονὸς θεούς. Εύγγινοιν ἵσχω (περίφρ.) = ξυγγιγνώσκω = καὶ τούς ὑποχθόνιους θεούς. ξυγγιγνώσκω = συγχωρώ. βιάζομαι τάδε = παρά τή θελησή μου κάνω αὐτά ἐδώ. τέλος = αρχή, ἀξίωμα. οἱ ἐν τέλει ὅντες (καὶ ποιητικά βεβώτες) = οἱ ἀρχοντες. περισσός = ύπερβολικός. ύπερβαίνοντας τή δύναμη. νοῦν οὐδένα = κανένα νόμημα, δῆλ. εἴναι όλότελα ἀνόρτο.

Πραγματικές. κινδύνευμα. Η λέξη ὑποδηλώνει μικροφυχία τής Ἰσμής. ὄλετο Δέν ἐννοεῖ ὅτι πέθανε μετά τήν τύφλωση, ἀλλά ὅτι ἥθικῶς χάνησ. θήκε ύστερα ἀπό τήν ἀναγνώριση τῆς πατροκτονίας καὶ τῆς αἰμομετίζας. θήκε ύστερα ἀπό τήν ἀναγνώριση τῆς πατροκτονίας καὶ τῆς αἰμομετίζας. θήκε ύστερα ἀπό τήν ἀναγνώριση τῆς πατροκτονίας καὶ τῆς αἰμομετίζας.

δ') 69-99

Λεξιλογικές. κελεύσαμ' ἀν ἐνν. ως ἀντικείμ. τό προηγούμενο πράσσειν. ἔτι = (τώρα) πλέον, πιά, δῆλ. μετά τά τελευταῖα λόγια σου πού φανέσειν. ἔτι = (τώρα) πλέον, πιά, δῆλ. μετά τά τελευταῖα λόγια σου πού φανέσειν. ἔτι = (τώρα) πλέον, πιά, δῆλ. μετά τά τελευταῖα λόγια σου πού φανέσειν. δρῶ μετά τίνος = συμπράττω μέ κάποιον. μετ' ρωσαν τά φρονήματά σου. δρῶ μετά τίνος = συμπράττω μέ κάποιον. μετ' ἕμους γε δρώης ἀν ἥδεως = θά συνεργάζόσουν βέβαια μ' ἔμενα κατά τρόπο εύχαριστο (σ' ἔμενα). δοκεῖ ἐνν. εἰδέναι. κείνον δ' ἔγω ἀντί: ἔγω δ' ἔκειεύχαριστο (σ' ἔμενα). δοκεῖ ἐνν. εἰδέναι. κείνον δ' ἔγω ἀντί: ἔγω δ' ἔκειεύχαριστο (σ' ἔμενα). προηγεῖται τό ἔκεινον γιά ἔμφαση (εἴναι ἀντίθεση). καλόν... φίλη... δύσνδετα, γιά ἔμφαση. δοτα = θεϊκά, δίκαια, πανουργήσασα (ρ. πανουργέω -ω) = ἀφοῦ ἀποτόλμησα δίκαιο ἔγκλημα (σχῆμα ὀξύμωρο, γιατί η Ἀντιγόνη θάβοντας τόν Πολυνείκη παραβάνει βέβαια τό νόμο, γεγονός Ἀντιγόνη θάβοντας τόν Πολυνείκη παραβάνει βέβαια τό νόμο, γεγονός)

πού ήταν πανούργημα, ἀλλά ἐκτελεῖ ἔργο εὐσεβές). ὅν = καθ' ὅν. τοῖς κατώ = στούς χθόνιους θεούς, στούς θεούς τοῦ "Ἄδη. τῶν ἐνθάδε γεν. συγκρ. ἀντί ἡ τοῖς ἐνθάδε (δηλ. στὸν Κρέοντα καὶ τούς λοιπούς ἀνθρώπους ἐπάνω στὴ γῆ). δοκεῖ ἐνν. τὸ ἀτιμάσαι... τὰ τῶν θεῶν ἔντιμα αὐτά πού οἱ θεοί θεωροῦν ἔντιμα. ἀμήχανος = ἄπορος, ἀνίκανος. τὸ δρᾶν προσδιορ. τῆς ἀναφορᾶς, τὸ ἄρθρο τέθηκε πλεοναστικά. προέχομαι = προφασίζομαι. ἀν προύχοιο ἀντί προστακτικῆς. ἔγώ δὲ ἵσχυρή ἀντίθεση. (σοῦ) ταλαίνης γεν. τῆς αἰτίας. προταρβέω-ῶ = φοβᾶμαι γιά κάποιον. ἔξορθώω-ῶ = ἀνορθώνω, (ἐδῶ) ἐξασφαλίζω (ἀποπειρ. ἐνεστώτας). πότμος (πίπτω) = μοίρα. κεύθω = ἀποκρύψω. κρυφῇ κεῦθε (πλεονασμός) = τήρησέ το μυστικό. σὺν δ' αὔτως = ωσαύτως καί. καταυδάω-ῶ = μιλῶ, λέγω φανερά. ἐχθίων = μισητότερη. σιγῶσ', ἐάν μὴ πᾶσι κηρύξῃς τάδε ἐκφράζει καταφατικά καί ἀρνητικά τήν ἔννοια, γιά μεγαλύτερη ἔμφαση καὶ ἔξαρση τοῦ πάθους τῆς 'Αντιγόνης. Θερμήν-ψυχροίσι γιά τήν ἀντίθεση ἔθεσε ψυχροίς ἀντί δεινοῖς. ἀδεῖν ἀρό. β' τοῦ ρήμα. ἀνδάνω = ἀρέσω. οἶς ἐνν. τὸν Πολυνείκη καὶ τούς θεούς τοῦ "Ἄδη. εἰ καὶ δυνήσῃ γε (ἐνν. ἀρέσεις) = θά εἴσαι ἀρεστή σ' αὐτούς βεβαίως, ἢν θά δυνηθεῖς (νά τό κατορθώσεις). ἐράω-ῶ μέ γεν. = ἐπιθυμῶ. ἀμήχανα = ἀδύνατα. ἀμηχάνων ἐρᾶς ή φράση εἶναι παροιμιώδης, ὅπως καὶ η ἀδύνατα θηρᾶς. πεπαύσομαι ἀντί ἀπλοῦ μέλλοντα = θά πάψω ὀριστικά, θά παραιτηθῶ ἀσφαλῶς ἀπό τήν προσπάθεια. ἀρχήν οὐ = καθόλου. ἐχθαίρομαι = μισοῦμαι, μέσος μέλλοντας ἀντί παθητ. ἔξ = (ύπό) ἀπό. προσκείση = ἔσει (μετά τό θάνατο). δίκη = δικαίως. δυσβουλία = ἀφροσύνη. πείσομαι τοῦ πάσχω. τοσοῦτον = τόσο μεγάλο. ἔα με καὶ τήν ἔξ ἐμοῦ δυσβουλίαν τό όλο συνάπτεται μέ τό μέρος ή μέ ίδιότητά του. μὴ οὐ καλῶς = ὅχι ἐντίμως, μετά ἀπό ἀρνησης ἀκολουθοῦν καὶ τά δύο ἀρνητικά μόρια. στείχω = βαδίζω, πηγαίνω. ἔρχη = ἀπέρχεσαι. ἄνους = ἀπερίσκεπτος. ὄρθως = εἰλικρινῶς.

Πραγματικές. οὗτ' εί θέλοις ἔτι πράττειν, ἥδεως δρώης ἄν... Η 'Αντιγόνη, ἀφοῦ ἐξάντλησε προηγουμένως ὅλα τά ἐπιχειρήματά της γιά νά πετύχει τή σύμπραξη τῆς Ἰσμήνης καὶ ἀφοῦ δέν τό πέτυχε, ἀρχίζει πιά νά αισθάνεται ἀντιπάθεια γι' αὐτή, σάν ἐπιλήσμονα τῶν καθηκόντων της καὶ σάν δειλή, καὶ νά μή θέλει πιά τή συνεργασία της. πλείων χρόνος, ἐκεῖ γάρ ἀεὶ κείσομαι Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν στήν ἀθανασία τῆς φυχῆς καὶ στήν αἰωνιότητα τῆς ζωῆς μετά τό θάνατο, στόν "Ἄδη. πολλὸν ἐχθίων ἔσῃ σιγῶσα κτλ. Πώς διαφαίνεται πάλι τό ἥθος τῆς 'Αντιγόνης; ώστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν Μετά ἀπό τά λόγια αὐτά ή 'Αντιγόνη ἐξέρχεται ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο, γιά νά βγει ἀπό τήν πόλη καὶ νά προβεῖ στήν ταφή τοῦ νεκροῦ, ἐνώ ή

Ισμήνη μπαίνει ἀπό τή δεξιά θύρα στά ὀνάκτορα και ἔτσι ή σκηνή μένη κενή.

"Ετσι, στό τέλος του προλόγου χαρακτηρίστηκαν σύντομα οι ίδιοι αρετές και δηλώθηκε ή γενική δομή του δράματος.

ΠΑΡΟΔΟΣ 100-161

Λεξιλογικές. στροφή α΄ ἀκτίς συνεκδοχή ἀντί ἀκτῖνες. ἀκτίς ἀελίου = ἀκτινοβόλε ἥλιες ή κανονική σειρά τῶν λέξεων: ἀκτίς ἀελίου, φάσις φανὲν ἐπταπύλω Θήβᾳ, τὸ κάλλιστον τῶν προτέρων. ποτὲ = τέλος πάντων, ἐπὶ τέλους. Μέ αὐτό θέλει νά δηλώσει τή μεγάλη ἐναγώνια προσδοκία. φανὲν φάσις ἐφάνθησ παρήχηση γιά ἔμφαση. ἀμέρας βλέφαρον (περίφραση) = φάσις ἐφάνθησ παρήχηση γιά ἔμφαση. ἀμέρας βλέφαρον (περίφραση) = ἡμέρας ὄφθαλμος: τό βλέφαρον τέθηκε ἀντί τοῦ ὄφθαλμοῦ, δηλ. τό μέρος ἀντί τοῦ ὅλου. τά πολλά συνύνυμα ἀκτίς ἀελίου, τὸ κάλλιστον φάσις, βλέφαρον ὄφελονται στά συναισθήματα χαρᾶς πού καταπλημμυρίζουν τήν φυγή τῶν πολιτῶν γιά τήν ἀπαλλαγή τῆς πόλης ἀπό τούς ἔχθρους. μολοῦσα (ρ. βλώσκω) = ἐλθοῦσα. φώς, φωτὸς (ό) = ἀντρας. τὸν λεύκασπιν φῶτα = τό στρατό μέ τίς λευκές ἀσπίδες, γιατί τό φῶτας λαβαίνεται περὶληπτικά καί σημαίνει ὅλο τό στρατό· οἱ ἀργίτικες ἀσπίδες ἦταν λευκές καί στρογγυλές. πανσαγγία (πᾶν-σάγγη = ὀπλισμός) = μέ πανοπλία. φυγάδα (κατηγορ. κατά πρόληψη) = ὥστε εἶναι φυγάδα. πρόδρομον = ἐπίρρημ. προσδιορίσμός του φυγάδα, σημ. πάρα πολύ γρήγορα. κινήσασα μετχ. χρονική πού προσδιορίζει τό μολοῦσα, δηλ. ἀφοῦ κίνησε (πρωτύτερα), ἀφοῦ ἔτρεψε σέ φυγή. δέντροφ χαλινῶ = σὺν δέντροφ χαλινῶ = μέ πιο εύκινητο χαλινάρι, μέ γοργότερο (όρμητικότερο) χαλινάρι. Ἀνήκει στό φυγάδα καί σημαίνει μέ ταχύτερο (όρμητικότερο) ἄρμα, γιατί τήν ιδιότητα δέντροφ ἀπέδωσε στό μέρος χαλινῶ ἀντί στό ὅλο ἄρματι, τό ὅποιο ἦταν ταχύτερο· καταδιωκόμενοι πράγματι οι Ἀργεῖοι, ἔφευγαν πιο γρήγορα μέ τήν ἀνατολή του ἥλιου παρά κατά τή νύχτα. αἴρομαι = παρακινοῦμαι, ἔξαπτομαι. (τό) νεῖκος = ἔριδα, φιλονικία. ἀμφίβολος = ἀμφίβολος, πού προκαλεῖ ἀμφισβήτησεις (γιατί ο Ἐτεοκλῆς καί ο Πολυνείκης φιλονικοῦσαν διεκδικώντας καθένας τους τή βασιλεία). δέξα κλάζων = ἐκβάλλοντας δέξεις κρωμαύς. ὑπερέπτα (ὑπερπέτομαι) = πέταξε ἐπάνω (ἀπό τήν πόλη μας). αἰετὸς εἰς γάν = ὡς ὑπερέπτα = ὡς αἰετὸς ὑπερέπτα εἰς γάν. στεγανὸς = στεγασμένος, καλυμμένος, σκεπασμένος. λευκῆς χιόνος ή γεν. ἀντί ἐπιθέτου χιονώδει (πτέρυγι) = μέ πτέρυγες χιονόλευκες. ἵπποκομος = αὐτός πού ἔχει κόμη ἀπό τρίχες ἵππου. κέρδος ἵπποκομος = περικεφαλαία μέ λοφίο ἀπό τρίχες ἀλογουράς.

ἀντιστροφή α': στὰς ὑπὲρ μελάθρων = ἀφοῦ στάθηκε (πήρε θέση) ἐπάνω ἀπό τίς οἰκλές μας. φονώσαις (ἀπό τὸ φόνος, φονὴ) λόγχαις = μέ λόγχες αἴμοδιψεῖς (προσωποπ.). ἀμφιχάσκω = ἀνοίγω τὸ στόμα γύρω, πε-ριτριγυρίζω μὲ ἀνοιχτό τὸ στόμα (μέ αὐτὸ θέλει νά δηλώσει τὴ μεγάλη μα-νία τῶν Ἀργείων). ἔβα = ἀπῆλθε (δηλ. πρὶν ἐκτελέσει τὸ σκοπό του). ή σει-ρά τῶν λέξεων: στὰς δ' ὑπὲρ μελάθρων φονώσαισι λόγχαις, ἀμφιχανῶν στόμα κύκλῳ ἐπτάπυλον ἔβα· ή μετ. στὰς προσδιορίζει χρον. τή μετ. ἀμ-φιχανῶν. γένυσιν δοτ. ὄργαν. ἀντί τῆς αἰτιατ. γένυς, καί ή ὀνομαστική γένυς = κυρίως τὸ κάτω σαχόνι· στὸν πληθ. γένυες καί συνηρημένο γένυς = οἱ σιαγόνες ή τὸ στόμα μαζί μέ τὰ δόντια. πλησθῆναι ἀφ. τοῦ πίμπλα-μαι = χορταίνω. στεφάνωμα πύργων = πύργους πού στεφανώνουν τήν πόλη, τόν πυργωτό περίβολο. πευκάεις Ἡφαιστος = ἡ φωτιά ἀπό πεύκινα δαδιά (μετωνυμία, ὅπως εἶναι: "Ἄρης ἀντί πόλεμος κτλ.). πρὶν ἐλέειν = πρὶν καταλάβει, περιλάβει. τοῖος = γιατί τέτοιος (αἰτιολογεῖται τὸ γιατί οἱ Ἀρ-γεῖοι ἔφυγαν πάρα πολὺ γρήγορα). ἐτάθη = σύντομα ἔγινε, ἐγέρθηκε. πά-ταγος Ἄρεος = παταγώδης μάχη. δυσχείρωμα = ἔκεινο πού δύσκολα κα-ταχτιέται, πού δύσκολα νικήθηκε (κερδήθηκε), δύσκολη κατάκτηση. εἶναι παράθεση στὸ πάταγος Ἄρεος. ἀντιπάλων δράκοντι ποιητ. αἰτιο. μεγάλης γλώσσης κόμπους = τίς καυχησιολογίες, τούς κομπασμούς. ὑπερεχθαίρω = ὑπερβολικά μισῶ. σφᾶς = τούς Ἀργείους. πολλῷ ῥεύματι = μέ πολλή ὁρμή (ἐπιτυχής μεταφορά ἀπό τὸ χείμαρρο). προσνίσομαι = ἐπέρχομαι (ἐναντίον τοῦ τείχους μας). καναχή (ἀπό τὸ κανάσσω) = δέξις ἦχος, κλαγγή (κυρίως τοῦ μετάλλου). χρυσοῦ = χρυσῶν ὅπλων ή γεν. εἶναι ὑπο-κειμενική στὸ καναχή καὶ αἰτιολογεῖ τὸ ὑπεροπτλίαις = ἔξαιτίας (λόγω) τῆς κλαγγῆς τῶν χρυσοποικιλτῶν ὅπλων. ὑπεροπτλία = ὑπερβολική πεποί-θηση στὰ ὅπλα, ὑπεροφία. πλατὸν πῦρ = ὁ κεραυνός (πού πάλεται ἀπό πάνω). παλτῶ πυρὶ = μέ τὸν κεραυνό πού ἐκσφενδονίστηκε ἀπό τὸν ἔδιο (τὸ Δία). ρίπτει (ἰστορ. ἐν) = ἔριξε, γκρέμισε κάτω· τὸ ὑπερεχθαίρει καὶ τό ρίπτει παρατακτικῶς ἀντί νά τεθεῖ: ὑπερεχθαίρων (αἰτιολ. μέτ.) ρίπτει. βαλβίς βλ. πραγματ. ἐπ' ἄκρων βαλβίδων στίς ἐπάλξεις τοῦ τείχους: προσδιορίζει τοπικῶς τὸ ὄρμῶντα· ἄκραι βαλβίδες κυρίως εἶναι τά ἄκρα τοῦ τείχους, ὅπου ἀνέβηκε ὁ Καπανέας μέ κλίμακα. νίκην = νικήτρια κραυγή. ἀλαλάξω = κραυγάζω δυνατά· η σειρά τῶν λέξεων: ρίπτει (τόν Καπανέα) παλτῶ πυρὶ ὄρμῶντα ἥδη ἀλαλάξαι νίκην ἐπ' ἄκρων βαλβί-δων.

στροφή β'. ἀντιτύπη δ' ἐπὶ γῆ = καὶ ἐπάνω στὴ γῆ, πού ἀνταπέδωσε τό χτύπημα. τανταλόμαι = τραντάζομαι. πυρφόρος δεῖς = δεῖς πυρφ. ὑπέρθεση (μετάθεση). βακχεύω = μαίνομαι. ἐπιπνέω (μεταφορ. ἀπό τούς ἀνέμους

καὶ τῇ θύελλᾳ) = ἐφορμῶ (ἐναντίον τῆς πόλεως). ρίπαις... ἀντί: ἄμα ρί-
παις ἀνέμων = μέ τήν ἵδια μέ τούς ἀνέμους ὄρμή καὶ ταχύτητα. ἄλλα
τροπ. = κατ' ἄλλο τρόπο (παρά ὅπως ἔλπιζε). τὰ μὲν = τὰ σχέδιά του λοι-
πόν, ὅσα περίμενε (νά γίνουν), ὅσα ὀνειρευόταν. ἄλλα δὲ ἐνν. κακά. ἐπ' ἄλ-
λοις = ἐναντίον ἄλλων (ήρωών, τῶν Ἀργείων). ἐπινωμάτω = ἐπισω-
ρεύω, προξενῶ. στυφελίζω (ἀπό τό στυφελὸς = τραχύς, σκληρός) = χτυπῶ
δυνατά, πατάσσω. δεξιόσειρος (βλ. πραγματικά) = ισχυρός καὶ γενναῖος
βοηθός. λοχαγὸς = τίγρεμόνας. τέλη = φόρους, προσφορές (ἔδω: πρός τό
Δία). τροπαιός = ἔκεινος πού προκάλεσε τήν τροπή τῶν ἔχθρων σέ φυγή,
ἔκεινος πού δίνει τή νίκη (εἶναι εἰρωνεία γιά τούς ἡγεμόνες τῶν Ἀργείων,
οἱ ὄποιοι κατά κάποιον τρόπο οἱ ἴδιοι πρόσφεραν τά πάγχαλκα (όλόχαλκα)
ὅπλα τους, γιά νά στηθεῖ τό τρόπαιο). στυγερὸς = ταλαιπωρος. ὁ (δυϊκ.) =
οἵ. φύντε ἐναντιώμ. μετ. καθ' αὐτοῖν = ὁ ἐνας ἐναντίον του ἄλλου. στή-
σαντε = ἀφοῦ ὕψωσαν (σήκωσαν). δικρατεῖς = πού νίκησαν καὶ οἱ δύο, δι-
πλά φονικές. ἔχετον (ιστορ. ἐνεστ.) μέρος κοινοῦ θανάτου = ἔλαβον μερίδιο
κοινοῦ θανάτου.

ἀντιστροφή β'. ἄλλὰ γάρ = ἄλλά ἐπειδή. μεγαλώνυμος = πολυύμνητος.
ἀντιχαρεῖσα Θήβα = χαρούμενη ἔξισον μέ τή Θήβα (δηλ. πρός τή Θ. πού
χάρηκε, ἤλθε καὶ ἡ Νίκη γεμάτη χαρά). ἐκ μὲν δὴ πολέμων μετά τόν τε-
λευταῖο τώρα πόλεμο. τίθεμαι λησμοσύνην = λησμονῶ. ἀντικείμ. ἐνν. τίς
περασμένες συμφορές. παννύχιος καὶ πάννυχος = ὀλονύχτιος, ἀντίθ. τοῦ
πανημέριος. ἐλελίχθων (ἀπό τό ἐλελίζω = κάνω κάτι νά τρέμει, νά σεί-
ται) = αὐτός πού σείει καὶ κινεῖ τό ἔδαφος (ἐνν. μέ χοροπηδήματα). Θήβας
γεν. ἀντικείμ. ἐπέρχομαι = ἐπισκέπτομαι. ἄρχοι = εἴθε νά είναι ἀρχηγός
τοῦ χοροῦ. ὅδε = ἰδού, νά. ἄλλὰ γάρ = ἄλλά ὅμως (ό γάρ αἰτιολογεῖ τό ἐν-
νοούμενο ἄλλά στῶμεν). νέον εἰληγχώς (τοῦ ρ. λαγχάνω) = πού πρό δλί-
γου ἀνέλαβε. νεοχμός = νέος, πρόσφατος. ἐπὶ νεαράται συντυχίαις θεῶν =
μετά τά πρόσφατα συμβάντα ἀπό τούς θεούς: αὐτό σχετίζεται ὥχι πρός τό
χωρεῖ, ἄλλα πρός τό βασιλεὺς νεοχμός: νεαράς συντυχίας ἀποκαλεῖ τόν
τελευταῖο θάνατο τῶν ἀδελφῶν, ὁ ὄποιος ἦταν βέβαια κακός, ἄλλά γιά τόν
Κρέοντα εὔνοϊκός. δῆ = ἀραχε. μῆτης = σκέψη. ἐρέσσω (μεταφορ. ἀπό
τούς κωπηλάτες) = ἀνακινῶ στό νοῦ, ἀναλογίζομαι. ὅτι = γιατί. λέσχη =
όμιλία, ἐπειτα ὁ τόπος πού μιλούσσαν, ἔδω: συνέλευση. σύγκλητος = ἔκτα-
κτος (βλ. πραγματικά). προτίθεμαι = συγκαλώ δημοσίως. πέμψας = με-
τεπεμψάμενος = ἀφοῦ ἔστειλε καὶ προσκάλεσε.

Πραγματικές. Οἱ στίχοι 100-161 εἶναι ἡ πάροδος τοῦ χοροῦ. 'Ο χορός
ἀποτελεῖται ἀπό 15 ἐπίσημους γέροντες Θηβαίους, οἱ ὄποιοι ἀπαρτίζουν

δύο ήμιχόρια, από 7 πρόσωπα τό καθένα, καί τόν κορυφαῖο. Μπαίνει στήν δρχήστρα ἀπό τή δεξιά πάροδο, γεμάτος ἀπό συναισθήματα χαρᾶς γιά τήν ἀπαλλαγή τῆς πόλης ἀπό τόν ἔχθρο, τά ὅποια καί ἔξωτερικεύει μέ τήν ὡδή του. Πράγματι ἦταν εὐλογο, μετά τό μεγάλο κίνδυνο τῆς προηγούμενης ήμέρας, νά προσαγορεύει πρώτα τόν ἥλιο πού ἀνέτελε, γιατί δέν ἐλπίζε ὅτι θά τόν ἔχανάβλεπε μέ τόση χαρά, ὑστερα ἀπό τίς φοβερές ἀπειλές τῶν ἔχθρων. Θήβα· Ή πόλη λεγόταν Θήβη καί Θήβαι· λεγόταν καί ἐπτάπυλος (έφταπυλη) πρός διάκριση ἀπό τίς ἔκατομπυλες Θήβες τῆς Αἰγύπτου. Διρκαίων Ἡ Δίρκη κατά τή μυθολογία ἦταν κόρη τοῦ Ἡλιού καί γυναίκα τοῦ Λύκου, τοῦ βασιλιά τῶν Θηβῶν· ἐπειδή αὐτή δείχτηκε σκληρή στήν πρώτη γυναίκα τοῦ Λύκου, τήν Ἀντιόπη, τά παιδιά της πού εἶχαν πατέρα τό Δία, ὁ Ζῆθος καί ὁ Ἀμφίων, τήν πρόσδεσαν σέ κέρατα ὄγριου ταύρου, ἀπό τά ὅποια γκρεμίστηκε στήν κρήνη πού πήρε τό δύνομά της. Ὁ ποιητής προτίμησε τή Δίρκη καί ὅχι τόν Ἰσμηνό ποταμό πού ρέει ἀνατολικότερα καί πού ἔπρεπε νά ἀναφέρει, γιατί αὐτή ἦταν ἐπισημάτερη στούς μύθους. δράκοντι· Ἐνώ οἱ Ἀργείοι παραβάλλονται μέ δετό, οἱ Θηβαῖοι παραβάλλονται μέ δράκοντα, ἀπό τή μιά γιατί ὁ δράκοντας (= φίδι) εἶναι ἀπό τή φύση του πολέμιος τοῦ ἀτεοῦ, ἀπό τήν ὄλλη γιατί, ὅπως ἀναφέρει ὁ μύθος, οἱ Θηβαῖοι ἦταν δρακοντογενεῖς, δηλ. γεννήθηκαν ἀπό τά δόντια τοῦ δράκοντα πού τά εἶχε σπείρει ὁ ἰδρυτής τῆς Καδμείας Κάδμος, ἀφοῦ σκότωσε τό θηρίο. Ζεὺς γάρ μεγάλης γλώσσης... Μέ ποιό παρόμοιο χριστιανικό ρητό ἀντιστοιχεῖ; χρυσῶν ἐννοεῖ χρυσοποικίλτων καί ὅχι χρυσῶν. νίκην ἥδη ὄρμῶντα Πρόκειται γιά τόν ἕρωα Καπονέα πού ἦταν ἔνας ἀπό τούς ἔφτά ἡγεμόνες πού εἶχαν ἐκστρατεύει κατά τῶν Θηβῶν· κεραυνοβολήθηκε ἀπό τό Δία, γιατί καυχήθηκε ὅτι θά κατασκάψει τίς Θήβες, εἴτε τό ἥθελε ὁ Δίας εἴτε ὅχι. βαλβίδων· βαλβίς καί βαλβίδες ἦταν τό μέρος τοῦ σταδίου ἀπό ὅπου ὀρχιζε ὁ δρόμος τῶν ἀθλητῶν καί αὐτό στόν ἵπποδρομο λεγόταν ἀφεσις ἡ ἀφετηρία· ἐνίστε ὅμως σήμαινε καί τό τέρμα, ἐπειδή ἐκεῖνοι πού ἀγωνίζονταν στό δίσιυλο ἐπανέρχονταν στίς βαλβίδες. Ἐδῶ ὅμως βαλβίδες σημαίνουν τά ἄκρα τοῦ τείχους, τίς ἐπάλξεις του. δεξιόσειρος μεταφορά ἀπό τούς παρασείρους ἵππους πού ἦταν στά δεξιά τῶν τέθριππων ἀρμάτων. Παράσειροι ἵπποι (στή σημερινή γλώσσα γεντέκια) ἦταν οἱ βοηθητικοί ἵπποι πού παραζεύονταν στά πλάγια τῶν ξυγίων ἡ ξυγιτῶν, τῶν ἵππων δηλ. πού ἀποτελούσαν τό κανονικό ζεῦγος τοῦ ἀρματος. Ἐπειδή ὅμως κατά τούς ἀγῶνες τῶν ἀρματοδρομιῶν, ὁ δεξιός ἵππος ἔπρεπε, κάμπτοντας τή νύσσα πρός τά ἀριστερά, νά διατρέχει μεγαλύτερο κύκλῳ ἀπό τούς ὄλλους ἵππους, χρειαζόταν νά είναι γερός. ἐπτά λοχαγοί Ἐφτά ἦταν οἱ πύλες, ἐφτά φί· ἡγεμόνες τῶν Ἀργείων καί ἐφτά οἱ Θηβαῖοι ἡγεμόνες. Ζηνὶ τροπαίω Ὁ Ζεύς ἔδινε τή νίκη, ἷταν δ τροπαῖος, αὐτός πού ἔπρεπε τούς ἔχθρους σέ φυγῇ· τρόπαιον

ήταν τό σύμβολο τῆς τροπῆς σέ φυγή του ἐχθροῦ, τό μνημεῖο τῆς νίκης, που σηχημάτιζαν οἱ νικητές μέ ἀσπίδες, περικεφαλαῖς καὶ ἄλλα ὅπλα τῶν νικημένων. Νίκα Τήν τιμοῦσαν ὡς θεά Ἑρεχωριστὴ μέ φτερά καὶ συνήθως μέ στέφανο ἢ κλάδο νίκης: ὥραιότατη παράστασή της ἔχουμε τή νίκη του Παιωνίου. πολυαρμάτῳ Θήβᾳ Λεγόταν πολυάρματος, γιατί εἶχε πολλά καὶ ὥραια ἄρματα, γι' αὐτό καὶ ὁ Πίνδαρος τήν ἀποκαλεῖ φιλάρματον, εὔάρματον, χρυσάρματον κτλ. Βάχχιος ὀντί Βάχχος: γεννήθηκε στίς Θήβες ἀπό τό Δία καὶ τή Σεμέλη, θυγατέρα του Κάδμου, καὶ γι' αὐτό λατρεύοταν ιδιαιτερα σ' αὐτές, συγχόρευε μάλιστα μέ τούς κατοίκους διευθύνοντας τούς χορούς, ὅπως πιστεύόταν καὶ παριστανόταν σέ πολλά ἔργα τέχνης. ἄλλ' ὅδε γάρ... Οἱ τελευταῖοι ἀναπαιστικοὶ στίχοι 155-161, που ἀπαγγέλονται ἀπό τόν χορυφαῖο τοῦ χοροῦ, ρυθμίζουν τό βῆμα του Κρέοντα, ἐνώ αὐτός ἔξερχεται ἀπό τά ἀνάκτορα. σύγκλητος λέσχη Ἀναχρονιστικά, εἶναι ἔκτατη συνέλευση τῆς ἔκκλησίας που γινόταν κατά τούς ιστορικούς χρόνους· οἱ ἔκκλησίες του Δήμου τῶν Ἀθηναίων διακρίνονταν στίς τακτικές, που γίνονταν κάθε μήνα καὶ λέγονταν κύριαι, καὶ στίς ἔκτακτες, τίς ὄποιες συγκροτοῦσαν γιά ἐπείγουσες καὶ ἔκτακτες ἀνάγκης καὶ τίς ὄποιες καλούσαν ἔκτακτους· σύμφωνα λοιπόν μέ αὐτά ὁ Σοφοκλῆς λέγει ἐδῶ σύγκλησαν τον τή συνέλευση τῶν ἀντιπροσώπων του λαοῦ καὶ γι' αὐτό ἀκόμη λέγει κοινῷ κηρύγματι, γιατί ἡ εἰδοποίηση ἔγινε δημόσια, ὅπως δημόσια γινόταν ἡ πρόσκληση καὶ γιά τήν ἔκτακτη συνέλευση του δήμου.

ΠΡΩΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

α') 162-222

Λεξιλογικές. ἀσφαλῶς προσδιορίζει τό ὄρθωσαν καὶ ἔρχεται σέ ἀντίθεση πρός τό σάλω· σάλω = μέ θαλασσοταραχή (μεταφορά ἀπό τή θάλασσα, καθότι ἡ πολιτεία παραβάλλεται μέ σκάφος πού σαλεύει). σείσαντες = ἀφοῦ συγκλόνισαν. πομπὸς = ἀπεσταλμένος, κλητήρας. δίχα ἐκ πάντων = ἔξεχωριστά, κατ' ἔκλογή ἀπό ὄλους. ἔστειλ' ίκέσθαι = μετεπεμφάμην = ἔστειλα καὶ σᾶς προσκάλεσα. εἰδὼς αἰτιολ. κράτη θρόνων = τή βασιλική στειλα καὶ σᾶς προσκάλεσα. εἰδὼς αἰτιολ. κράτη θρόνων = τή βασιλική ἀρχή (ό πληθ. ἀρ. πρός ἔκδήλωση μεγαλοπρέπειας). ὄρθου = κυβερνοῦσε, ὄδηγοῦσε ὄρθως. διώλετο = χάθηκε. μένοντας ἐμπ. φρονήμασιν = ὅτι παραμένατε μέ σταθερά φρονήματα (ὅτι μένατε πιστοί)· ἡ σειρά τῶν λέξεων: εῦ εἰδὼς τοῦτο μὲν σέβοντας ἀεὶ τὰ κράτη θρόνων Λαῖου, τοῦτ' αὐθις, τήν οἰδίπους ὄρθου πόλων, κάπει διώλετο, μένοντας ἔτι ἐμπ. φρονήμασιν ἀμφὶ τοὺς κείνων (Λαῖου καὶ οἰδίπ.). παΐδας. πρὸς διπλῆς μοίρας = ἀπό κοινή μοίρα (θανάτου). παίσαντες καὶ πληγέντες = ἀφοῦ χτύπησαν καὶ χτυπήθηκαν, φόνευσαν καὶ φονεύτηκαν. σὺν αὐτόχειρι μιάσματι = σὺν

μιάσματι αύτοχειρίας = μέ ίδιόχειρη μιαρή πράξη. κράτη και θρόνους σχῆμα εν διά δυοῖν (θέλει νά δηλώσει όλη τήν έξουσία). δή = ὅπως είναι γνωστό. κατ' ἀγχιστεῖα γένους τῶν δλωλότων (τέθηκε οὐδ. ἀγχιστεῖα ἀντί θηλ. ἀγχιστείαν) = σύμφωνα μέ τήν πλησιέστατη συγγένεια πρός αὐτούς που φινεύτηκαν. ἀμήχανον = ἀδύνατο. παντὸς ἀνδρὸς (ἐνν. ἀρχοντος) ἐκεμαθεῖν (ύποκ. τινὰ) = νά μάθει κανείς ἀκριβῶς. γνώμην = τίς ίδεει. Ή συσσώρευση τῶν πολλῶν συνωνύμων φυχήν, φρόνημα, γνώμην, γιά νά δηλωθεῖ τό δόλο καί ἀληθινό φρόνημα. πρὶν ἀν ή σύνταξη τοῦ πρὶν μέ ύποτακτική (φανῆ) λόγω τῆς προηγούμενης ἀρνητικῆς ἐννοίας ἀμήχανον κτλ. ἀρχαῖς τε καί νόμοισιν = στήν ίκανότητα τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας καί τῆς νομοθετικῆς (στή γνώμη τοῦ Βίαντα τοῦ Πριηνέα «ἀρχή ἀνδρὰ δεῖκνυσι» δ σοφοκλῆς προσθέτει καί τή νομοθετική ίκανότητα τοῦ ἀρχοντα). ἐντριβῆς φανῆ = δοκιμαστεῖ. ἐμοὶ γάρ... δ Κρέοντας ἀρχίζει νά ἀναπτύσσει τό βασιλικό πρόγραμμά του. δστις μὴ ἀπτεται (ἀναφ. ύποθ. πρότ.) = ἀν κανείς δέν πιάνει (στό νοῦ του). ἐγκλήσας ἔχει = ἔχει κλεισμένη (ἀπό φύσι), δὲ μιλεῖ μέ παρρησία. δοκεῖ ἀπό αὐτό ή δοτ. προσωπ. στήν ἀρχή ἐμοὶ. Στό ρ. τοῦτο ἀνήκει τό νῦν, ἐνῶ στό πάλαι θά νοηθεῖ δ παρατατ. ἐδόκει, δηλ. πάλαι τε ἐδόκει καί νῦν δοκεῖ. μείζον' (α) = ἀνώτερο, πολυτιμότερο φύλο (γρησμ. ώς ἐπιθ. διορ. τοῦ φίλον). ἀντὶ τῆς αύτοῦ πάτρας β' ὅρος τῆς συγκρίσεως = ή τήν αύτοῦ πάτραν. οὐδαμοῦ λέγω (ἐνν. εἰναι) = δέν τόν ύπολογίζω καθόλου, δέν τόν ἐκτιμῶ καθόλου. ή σειρά τῶν λέξεων: καί δστις ἀντὶ τῆς αύτοῦ πάτρας φίλον νομίζει μείζον' (α), τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω. Τά πιο κάτω: ἵστω Ζεύς... ὥς τό στίχο 190 ἀποτελοῦν παρένθεση: περιγράφουν τόν ἐπίσημο ὅρκο που κάνει δ Κρέων στό Δία. ἵστω (οἶδα) = δς είναι μάρτυρας. οὔτ' ἀν σιωπήσαιμι ἀπόδοση τῆς ύποθετ. μετ. ὄρῶν = ει δρώην. ἀτη (ή) = ὅλεθρος, καταστροφή. τοῦτο = τό ἔξης. γιγνώσκω = γνωρίζω, ἔχω ύπόφη μου. ήδε ή πόλη. πλέοντες (ύποθ.) μεταφορά ἀπό τά πλοῖα. ποιούμεθα ἀποκτᾶμε. ὅρθης = δταν εύτυχει. τοιοῖσδε νόμοισι = μέ τέτοιους νόμους, μέ βάση τέτοιες προγραμματικές ἀρχές. αὔξω = μεγαλύνω, καθιστώ μεγαλύτερη καί ἐνδιξότερη. ἀδελφά τῶνδε = σύμφωνα μέ τίς ἀρχές μου αύτές. πάντ' ἀριστεύσας δορὶ = ἀφού ἀρίστευσε σέ ούλα κατά τή μάχη. τά πάντ' ἐφαγνίσαι (έξαρτ. ἀπό τό κηρύξας ἔχω) = νά προσφέρουμε δλεις τίς καθιερωμένες τιμές (δηλ. σπουδές, κτερίσματα κτλ.) δσα ἔρχεται κάτω = δσα κατέρχονται κάτω ἀπό τή γῆ. Πολυνείκη λέγω παράθεση τοῦ ξύναψιν. ἐγγνενεῖς = ἐγχώριους, ντόπιους. φυγάς κατελθών = ἀφού ἐπανῆλθε ἀπό τήν ἔξορία. πρῆσαι (πρήθω) = νά κατακαύσει. κατ' ἄκρας (κυρίως ἀπό τήν κορυφή ὡς κάτω) = ἐντελῶς κοινοῦ πάσασθαι (πατέομαι) = νά γευθεῖ μέ ἀδελφικό ή συγγενικό αίμα. τοὺς δὲ ἐνν. πολίτας. κτερίζω = προσφέρω κτέρεα ή κτερίσματα, κηδεύω μέ κάθε τι-

μή πού ἀνήκει (πρέπει) στούς νεκρούς. πρὸς οἰωνῶν ποιητ. αἴτιο. ἐδεστὸν
 = ἐδεσθὲν = καταφαγμένο. αἰκίζω καὶ αἰκιζόμαι = μεταχειρίζομαι κα-
 κώς, κακοποιῶ. φρόνημα = θέληση· ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἔσν δ' ἄθαπτον
 καὶ ἴδειν δέμας (Πολυνείκους) ἐδεστὸν καὶ αἰκισθὲν πρὸς οἰωνῶν καὶ
 κυνῶν. κοῦποτ' ἔκ γ' ἐμοῦ τιμῆν προέξουσ' οἱ κακοὶ τῶν ἐνδίκων = καὶ
 οὐδέποτε ἀπό μένα τουλάχιστο θά πάρουν οἱ κακοὶ μεγαλύτερη τιμὴ ἀπό
 τούς δικαίους (δέν πρόκειται ἐδῶ βέβαια γιά ἀπόδοση μεγαλύτερης τιμῆς
 στόν Πολυνείκη, ἀλλα ἵστης ὁ Κρέων ὅμως μέ αὐτά ἐννοεῖ ὅτι, ὅταν ἀποδο-
 θεῖ καὶ στούς δύο ἀδελφούς ἵστη τιμή, οἱ κακοὶ τότε τιμοῦνται στὸν ίδιο βαθ-
 μό μέ τούς κακούς, ἐνῶ δικαιοῦνται μεγαλύτερη τιμὴ· ὅμοια οἱ κακοὶ τι-
 μοῦνται ὅσο καὶ οἱ καλοί, ἐνῶ δέν ἔχουν τό δικαίωμα γιά καμιά τιμή). Θα-
 μοῦνται καὶ ζῶν πρωθύστερο. τὸν δύσνουν καὶ εὑμενῆ προσδινῃ. ἀναφορᾶς.
 δύσνους = δυσμενής, ἐχθρός. που = ὅπως νομίζω. ἔνεστι σοι = εἶναι
 δικαίωμά σου. νόμῳ χρῆσθαι = νά νομοθετεῖς· ἡ σειρά τῶν λέξεων: σοὶ γέ
 που ἔνεστι παντὶ νόμῳ χρῆσθαι καὶ περὶ τῶν θανόντων καὶ περὶ ήμῶν,
 ὅπόσοι ζῶμεν. ὡς ἀν σκοποὶ ἦτε (πλάγ. ἔρωτ. πρόταση, ἔξαρτᾶται ἀπό τό
 ὅρατε ἡ σκοπεῖτε) τῶν εἰρημένων = προσέξτε πῶς θά φυλάξετε τά ὅσα
 ἔχω διατάξει. νῦν = λοιπόν. βαστάζειν (μεταφορά ἀπό τό φορτίο) = νά
 ἀναλάβει τό βάρος τῆς φυλάξεως. προτίθημι = ἀναβέτω. ἐπισκοπος =
 σκοπός, φρουρός. ἐπεντέλλω = διατάξω ἀκόμη· ἡ κανονική διατύπωση τῆς
 φράσεως θά ἥταν: τί δῆτ' ἔστι τοῦτο τὸ ἄλλο, ὃ ἐπεντέλλοις ἔτι ἄν; ἀλλά
 τί εἶναι λοιπόν αὐτό τό ἄλλο, τό ὅποιο ἀκόμη θά μέ διατάξεις νά ἔκτελέσω;
 ἢ μπορεῖ τό ἄλλο νά ἔκληφθει ὡς ἐπιρρηματικό κατηγορ. τοῦ τοῦτο καὶ νά
 ἢ μπορεῖ τό ἄλλο νά ἔκληφθει ὡς ἐπιρρηματικό κατηγορ. τοῦ τοῦτο καὶ νά
 τάδε = τά ὅσα ἔχουν κηρυχθεῖ, διαταχθεῖ. δς ἔρᾳ... ἀναφορ. συμπερ. πρότ.
 = ὥστε αὐτός νά ἐπιθυμεῖ. καὶ μήν = καὶ ἀλήθεια. μισθὸς εἰρων. ύπ' ἐλπί-
 δῶν ἀναγκ. αἴτιο. τὸ κέρδος = ἡ ἐλπίδα τοῦ κέρδους. διώλεστεν γνωμ. ἀόρ.
 = συνήθως καταστρέφει.

Πραγματικές. ἀνδρες 'Ο Κρέων βγῆκε μέ πολλή μεγαλοπρέπεια ἀπό τή
 μεσαία (βασική) πύλη τοῦ ἀνακτόρου καὶ κρατώντας σκῆπτρο προχωρεῖ μέ
 συνοδεία τῶν ἀκολούθων του (δορυφόρων) καὶ μέ ρυθμό σύμφωνο πρός
 τούς ἀναπαιστικούς στίχους 155-161 τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ. Ἐπειτα
 πῆρε θέση στό προσκήνιο καὶ προσφωνεῖ μέ κάποια ἔπαρση τούς γέροντες
 πού ἀποτελοῦν τό χορό· ἀπλά καὶ σύντομα μέ τό ἀνδρες ἀνακοινώνει τίς
 ἀρχές τοῦ προγράμματός του καὶ ἔξαγγέλλει τό διάταγμά του, πού προκη-
 ρύχτηκε γιά τούς ἀδελφούς 'Ετεοκλῆ καὶ Πολυνείκη. ὅτι ἥδη' ἔστιν ἡ σώ-
 ξουσα κτλ. Τήν ώραία αὐτή ἰδέα τοῦ Κρέοντα ὅτι, ἐφόσον τό σκάφος τῆς

πολιτείας πλέει καλά, άποκτάμε καί τούς φίλους, δηλ. ἂν ἔχουμε πατρίδα, ἔχουμε καί φίλους, ἐνῶ ἂν δέν ἔχουμε πατρίδα, δέν ἔχουμε τίποτα, ἐξέφρασε μέ δόλλα λόγια καί δι Περικλῆς (Θουκ. ΙΙ 60): ἐγώ γάρ ήγουμαι πόλιν πλείω ξύμπατσαν ὁρθουμένην ὥφελεῖν τοὺς ίδιωτας, η καθ' ἔκαστον τῶν πολιτῶν εὔπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην...». Ἐξέρχεται τοῖς κάτω νεκροῖς Στούς ἀρχαίους ἐπικρατοῦσες ή ἀντίληψη ὅτι οἱ ἐπιτύμβιες χοές εἰσχωροῦσαν κάτω ἀπό τή γῆ καί ἔφταναν ὡς τούς νεκρούς. τοὺς ἐγγενεῖς αὐτούς πού λάτρευαν καί τιμοῦσαν σέ κάποιο τόπο· τό πρῆσαι λέγεται ὑπερβολικά γιά τούς θεούς, γιατί θά καίονταν μόνο τά ιερά τους καί ὅχι καί οἱ θεοί. Ἀξίζει τέλος νά παρατηρθεῖ, σχετικά μέ τά δσα εἶπε ὁ Κρέων, ὅτι κατά τούς ήρωικούς χρόνους ὁ λαός, ὅταν τόν καλοῦσε ὁ βασιλιάς, ἄκουγε τίς γνῶμες του, χωρίς νά φέρει ἀντιρρήσεις· διατύπωνε μόνο συμβουλευτικές γνῶμες.

β') 223-277

Λεξιλογικές. ὅπως = ὅτι. ὑπὸ τάχους = ἀπό τήν ταχύτητα. δύσπνοις δύσκολα ἀναπνέοντας, λαχανιάζοντας. ίκάνω (σημ. παρακ.) = ἔχω ἔλθει. κοῦφον ἔξαρας πόδα (τό κοῦφον προληπτ. κατηγ., ή μετοχή αἰτιολ.) = γιατί τί σήκωσα τό πόδι μου (συνεκδ. ὀντί πληθυντ.), ὥστε νά είναι ἐλαφρό, γιατί ἔφταναν τά πόδια μου στόν ὅμο ἀπό τήν τρεχάλα, γιατί ἔτρεξα πολυ. φροντίδων γεν. ὑποκ. στίς ἐπιστάσεις, πού σημαίνει σταθμούς. κυκλῶν ἐμαυτὸν ὁδοῖς εἰς ἀναστροφὴν = κάνοντας πολλές στροφές στά διάφορα σημεῖα τοῦ δρόμου μέ τό σκοπό νά ἐπιστρέψω (τοῦτο λέγεται γιά τούς ἀναποφάσιστους). αὐδάω-ω = λέγω. ηδόνα μυθουμένη πλεονασμάς. οἱ = ἔκει ὅπου. δίδωμι δίκην (παθ. τοῦ λαμβάνω δίκην) = τιμωροῦμαι. μολὼν (βλώσιων) ὑποθ. μετ. τλήμων = ἀθλιος, κακόμιορος. τάδε = τό γεγονός αὐτό. οὐκ ἀλγυνῇ; = δέ θά λυπηθεῖς, δέ θά τιμωρηθεῖς; ἐλίσσω = περιστρέφω στό νοῦ μου. ἀνύτω καί ἀνύω = διανύω, διατρέχω. σχολῇ βραδὺς = ἀργά καί μέ δυσκολία. βραχεῖα μακρὰ ὁξύμωρο σχῆμα. ἐνίκησεν = ἐπικράτησε, ὑπερίσχυσε ή γνώμη, ὑποκ. τό δεῦρο μολεῖν. κεί τό μηδὲν ἔξερω = καί ἂν θά πῶ ἔνα μηδενικό, καί ἂν θά σου ἀνακοινώσω ἔνα τίποτα. δράττομαι τινος = πιάνομαι η κρατιέμαι ἀπό κάτι. τό μη παθεῖν ἂν ἀλλο πλήγιν τό μόρσιμον = ὅτι δέ θά πάθω ἀλλο τίποτα παρά τό πεπρωμένο. ἀνθ' οὖδ' ἀναγκ. αἴτιο. ἀθυμία = ἀγωνιώδης λύπη. τάμαυτοῦ = αὐτά πού μέ ἀφοροῦν. γάρ διασαφ. δστις ἦν ὁ δρῶν (ὁ δράστης) πλάγι. ἐρωτ. πρότ. οὐδ' ἂν δικαιώσ... καί ἐπομένως δέ... στοχάζομαι = σκοπεύω. εὗ γε στοχάζῃ = καλά πράγματι ἀποβλέπεις (σκοπεύεις) γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ σου· ἀποφάργυνσαι κύκλω τό πρᾶγμα = προφυλάγεσαι ὀλόγυρα ἀπό τήν εὐθύνη γιά τό γεγονός. ὡς σημανῶν νέον τι = ὅτι πρόκειται νά ἀνακοινώσεις κάτι τό σοβα-

ρό. γάρ αἰτιολογεῖ τά ἐννοούμενα ἀπό τά προηγουμένα εῦ στοχάζῃ κάποιον φάργυνσαι τὸ πρᾶγμα... τὰ δεινὰ = τὰ φοβερά (ἐννοεῖ τὴν τιμωρία τοῦ θανάτου). προτίθησ' ὅκνον πολὺν = προξενοῦν μεγάλο φόβο. οὔκουν ἔρεις ποτε; δέ θά μιλήσεις τέλος πάντων; ἡ ἐρώτηση μὲν ἄρνηση ισοδυναμεῖ μέντονη προσταγῆ: μιλά τέλος πάντων· δμοίως καὶ τὸ εἶτ' ἀπαλλαχθεὶς ἀπει (περίφραση) = καὶ ἔπειτα γκρεμίσου καὶ φύγε, πήγανε στά κομμάτια. καὶ δὴ = καὶ νά λοιπόν. βαίνω = ἀπέρχομαι. καπὶ χρωτὶ (χρώς-τός) = καὶ ἐπάνω στὸ σῶμα. δίψιος = ἔηρός. πλατύνω = πασπαλίζω. ἐφαγιστεύω καὶ ἐφαγνίζω = κάνω νεκρική τελετή. ἡ χρή = αὐτά πού πρέπει. τίς ἀνδρῶν τραγικῆ εἰρωνεία: δέ φαντάζεται καθόλου ὁ Κρέων ὅτι μπορεῖ ὁ δράστης νά είναι γυναίκα. (ἡ) γενής, γενῆδος = ἀξίνα, ἔνιαρι. δίκελλα = σκαπάνη μένδον δόντια, δικέλλι. πληγμα = χτύπημα, ἀπό αὐτό ἡ γεν. ύποκ. γενῆδος. ἐκβολὴ = βγαλμένο χῶμα (μέ το δικέλλι!). στύφλος = σκληρός. ἀρρώξ (ἀργήνυμ) = ἀσγίστος, ἀσκαφτος. ἐπαμαξεύω ἀντί ἐφαμαξεύω τροχοῖσι = χαράζω μέ τούς τροχούς τῆς ἀμάξας. ἀσημος = ἀγνωστος: σύμφωνα μέ ἄλλη ἐρμηνεία: δέν ἀφησε ἔχηνη, κάποιο σημεῖο. ὅπως χρον. = μόλις (τό δικό μας: καθώς). ἡμεροσκόπος = σκοπός τῆς ημέρας. δυσχερές = δησερμήνευτο. ὁ μὲν ἐνν. νεκρός. τυμβήρης = τυμβόχωστος, θαμμένος. ὡς φεύγοντος (ἐνν. τοῦ δράστη) = σάν νά γέθελε νά ἀποφύγει. ἄγος = τό μίασμα, τό ἔγκλημα τῆς ἀσέβειας. (ό) θηρ-θηρός = ἄγριο θηρίο (σαρκοβόρο). σπάω-ω = σπαράζω (ἄν ἦταν θηρίο ἡ σκύλος, θά φαίνονταν ὁπωσδήποτε ἔχην ἀπό τά πόδια του στό χῶμα ἡ ἔχην ἀπό τά δόντια καὶ τά νύχια του στό πτώμα). ροθέω-ω = κάνω βουή (ρόθον), λέγεται γιά τά κύματα ἡ τήν κωπηλασία: θορυβώ. λόγοι ἐρρόθουν κακοὶ = ἀνταλλάσσονταν υβριστικοί λόγοι. φύλαξ ἐλέγχων ἀναλόουθο σχῆμα, ἀντί νά τεθεῖ γενική ἀπόλυτη. κάνει ἐγίγνετο πληγὴ τελευτῶσα (ένικ. ἀντί πληθ.). = καὶ ἡ ὑπάθεση θά κατέληγε σέ ἀμοιβαία χτι πήματα: είναι ἀπόδοση τῆς ύποθ. εἰ μή τις ἔλεγεν, πού ἐννοεῖται ὥπο τό πιό κάτω λέγει, ἡ ὅποια δέν τέθηκε, ἐπειδή μεσολάβησαν ἄλλες προτάσεις: εἰς γάρ τις ἦν ἔκαστος οὐξειργασμένος = γιατί καθένας μας ἤταν (κατά τή γνώμη τῶν ἄλλων) ὁ δράστης. καὶ οὐδεὶς ἐναργής καὶ κανένας δέ φανερωνόταν ὡς ἀληθινός δράστης. ἀλλ' ἔφευγε μή εἰδέναι = ἀλλὰ ἀρνιόταν ὅτι γνώριζε (πλεον. ὁ μή). μύδρος = πυρωμένο σίδερο. πῦρ διέρπειν = καὶ νά περνάμε μέσα ἀπό τή φωτιά. ὀρκωμοτῶ θεούς = ἐπικαλοῦμαι μέ ὄρκο τούς θεούς. τό μήτε δράσαι μήτε τῷ ἔντειδέναι = ὅτι οὔτε πράξαιμε τό ἔργο οὔτε ἔχουμε γνώση γιά κάποιον (ὅτι κτλ.). βουλεύσαντι ἐνν. καὶ μπροστά ἀπό αὐτό τό μήτε = μήτε ὅτι διανοή-θηκε (οἱ μετοχές κατηγορ.). δτε αἰτιολ. οὐδὲν ἦν ἡμῖν πλέον ἔρευνωσιν = κανένα κέρδος (καμία ωφέλεια) δέν εἴχαμε, ἀν καὶ κάναμε γι' αὐτό ἔρευνες. πέδον = τό ἔδαφος. νεύω = κατεβάζω κάτω (τό κεφάλι). καλῶς πράττω

= εὗ πράττω = εύτυχῶ, σώζομαι. ὅπως πράξαιμεν πλαγ. ἐρώτ., ἔξαρτάται ἀπό ρῆμα γνώσεως σημαντικού (έγιγνώσκομεν), τό οποίο έννοείται κατά ζεῦγμα ἀπό τό εἴχομεν' (= μπορούσαμε). μῆθος = λόγος. ἀνοιστέον του ρήματος ἀναφέρω. τούργον = τήν ταφή τοῦ Πολυνείκη. καὶ ταῦτ' ἐνίκα = καὶ ὑπερίσχει αὐτῇ ἡ γνώμη. ὁ πάλος (πάλλω) = ὁ κλῆρος. καθαιρεῖ = καταδίκασε. τάγαθὸν εἰρωνεία. οὐχ ἔκοῦσιν (ἐνν. ὑμῖν, πληθ. ἀντί ἐνικοῦ) = χωρίς νά μέ θέλετε.

Πραγματικές. ἄναξ Ὁ φύλακας μπῆκε ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο λαχανιάζοντας· ἥθιγραφεῖται λαμπρά ὡς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, προσπαθώντας μέ γνωμολογίες καί μακρολογίες νά σώσει πρῶτα πρῶτα τόν ἔχυτό του ἀπό τήν μεγάλη τιμωρία πού τόν ἀπειλεῖ. Ὁ ποιητής μέ τόν ταπεινό αὐτό τύπο ἀποσκοπεῖ νά ἔξαρει τό ἰδανικό ύψος τῆς Ἀντιγόνης. τὸ μόρσιμον Οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ἀποδίδουν ἰδιαίτερη σημασία στό πεπρωμένο πού κατά τή γνώμη τους διέπει τά ἀνθρώπινα. παλύνας διψίαν κόνιν καφαγιστεύσας δηλ. ἀπλῶς πασπάλισε μέ χῶμα τό πτώμα τοῦ νεκροῦ· κατά τους ἀρχαίους αὐτό στήν ἀνάγκη ἀναπλήρωνε τήν κανονική ταφή· μέ τό ἐφαγιστεύσας ἐννοεῖ τίς καθιερωμένες νεκρικές τρίσπονδες χυές. ὁ πρῶτος ἡμεροσκόπος Οἱ φύλακες εἶχαν ἀναλάβει τή φρούρηση τοῦ νεκροῦ τήν ἡμέρα καί τή νύχτα μέ βάρδιες. Ὁ πρῶτος ἦταν ἔκεινος πού ἀνέλαβε πολύ πρώι τή φρούρηση, γιατί τήν ἡμέρα αὐτή γιά πρώτη φορά ἀνέλαβαν τήν ὑπηρεσία· ἀπό αὐτό συμπεραίνουμε ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἤλθε πολύ πρώι καί ἔθαψε τόν ἀδελφό καί ὅτι οἱ φύλακες ἦ λόγω τοῦ σκότους δέν τήν ἀντιλήφτηκαν τήν ὥρα τῆς ταφῆς ἦ ἔφτασαν ἔκει μετά ἀπό τήν ταφή. ἄγος φεύγοντος Οἱ ἀρχαίοι θεωροῦσαν ἀσεβή ἔκεινον πού ἔβρισκε ἀταφο πτώμα καί δέν ἔριχνε ἐπάνω του τουλάχιστο λίγη σκόνη· μέ τή φράση αὐτή τοῦ φύλακα κατηγορεῖται ἀθέλητα ὁ Κρέων πού διάταξε νά μήν ταφεῖ τό πτώμα. ἡμεν δ' ἔτοιμοι καί μύδρους Πρόκειται γιά εἶδος θεοχρισίας ἦ θεοδικίας, πού γίνονταν καί σέ ἐποχές παλαιότερες ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Σοφοκλῆ. Σέ αὐτές, στήν περίπτωση ἀμφιβολίας γιά τήν ἐνοχή κάποιου, ὁ ἔνοχος κρατοῦσε στά χέρια του κομμάτια ἀπό σίδερο πυρωμένα ἷ περνοῦσε μέσα ἀπό ἀναμμένα κάρβουνα κτλ. καί ἔπρεπε νά ἔξελθει σώσις καί ἀβλαβής, ἢν ἦταν ἀθώος. ὄρκωμοτεῖν Οἱ ἀρχαίοι τόσο στίς εὐχές ὅσο καί στούς ὄρκους τους καλούσαν σέ βοήθεια τους θεούς. κάμε τόν δυσδαιμόνα πάλος καθαιρεῖ. Ἡ κλήρωση στούς ἀρχαίους γινόταν ως ἔξης: ἔβαζαν τούς κλήρους μέσα σέ κυνῆ (δερμάτινο κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ) ἷ σέ ἀγγεῖο καί τούς ἔπαλλαν (κουνουπίσαν), μέχρις ὅτου ξεπηδοῦσε ἔνας κλῆρος.

Λεξιλογικές. θεήλατον = σταλμένο ἀπό τό θεό, θεόπεμπτο, θεοκίνητο. μή τι πλάγ. ἐρωτ. πρότ. ἀπό τό βουλεύει. ξύννοια = διαλογισμός, βαθιά σκέψη. πάλαι ἀπό τή στιγμή πού ἄκουσε ἀπό τό φύλακα γιά τήν ταφή. πρὶν καί μεστώσαί με ὄργης = προτοῦ καί μένα γεμίσεις ἀπό θυμό. Μέ τό κάμε γίνεται συμμετρική ἀντίθεση πρός τό ἔμοι τι τοῦ χοροῦ. ἄνους τε γέρων ἄμα ἀντί νά εἰπει: ἄνους καίπερ γέρων ὁν = ἀπερίσκεπτος, μολονότι εἴσαι γέρος (ἐπειδή, κατά τόν Κρέοντα, τά γεράματα καί ή ἀπερισκεψία είναι ἀσυμβίβαστα). ὑπερτιμῶ (ή μετοχή αἰτιολ.) = ἔξαιρετικά τιμῶ. κρύπτω = θάβω. ἀμφικίων = περίστυλος. πυρώ-ω = καίω. διασκεδάννυμι = καταλύω (συνάπτεται πρός τούς νόμους), ἀπό αὐτό κατά ζεῦγμα θά ἐννοήσουμε καταπατήσων τήν γῆν· ή σειρά τῶν λέξεων τής ἐπόμενης προτ.: ή εἰσορᾶς θεούς τιμῶντας τούς κακούς; ταῦτα = τά κηρύγματα μου αὐτά (ἀντικ. τοῦ φέροντες). καί πάλαι ἐνν. οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλά καί πάλαι. μόλις φέρω = μέ δυσκολία ἀνέχομαι. φόθον τινι = φύιθυρίζοντας βρίζω κάποιον. λόφος = τράχηλος. λόφον ὑπὸ ζυγῷ (μεταφορά ἀπό τά ύποζύγια). ἔτσι είκονίζεται ή αὐταρχικότητα τοῦ Κρέοντα. δικαίως = ὅπως ἐπέβαλε τό δίκαιο. ὡς στέργειν ἐμὲ = ὥστε νά δείχγουν τό σεβασμό πού μοῦ ὀφείλεται. ἐκ τῶνδε = ἀπό αὐτούς ἐδῶ. τούτους ἐνν. τοὺς φύλακας, δείχνει τόν παρόντα. ἔξεπισταμαι καλῶς (πλεονασμός), ή πρόθ. ἐκ καί τό καλῶς γιά νά δείξει τήν ἀπόλυτη πεποίθησή του. παράγομαι = παρασύρομαι. παρηγμένους ή κατηγορ. μετ., ὅπότε τό εἰργάσθαι = ἔχαρτ. ἀπό αὐτή ώς ἀπαρέμφ. ἀκολουθίας ή αἰτιολ., ὅπότε τό εἰργάσθαι = ἔχαρτ. ἀπό τό ἐπίσταμαι. τάδε τήν ταφή. νόμισμα = τό καθιερωμένο ἀπό τούς ἀνθρώπους, θεσμός. κακὸν νόμισμα = κακό κατασκεύασμα, θεσμός. τοῦτο τό νόμισμα, ἀντί: οὗτος ὁ ἄρχυρος. ἔξανίστημι = ξεσηκώνω κάποιον (ἀπό τό σπίτι του). ἐκδιδάσκω = διδάσκω καλά, καθοδηγῶ. παραλλάσσω = μεταστρέφω. ἵστασθαι = ὥστε νά προσχωροῦν, νά παίρνουν κατεύθυνση. πανουργίας ἔχειν = νά ἀσχολούνται μέ πονηρά ἔργα. ἔδειξεν γνωμ. ἀόρ. δυσσέβεια παντὸς ἔργου = κάθε τό β' ρῆμα = συνήθως κατορθώνουν. ἴσχω σέβας (παθητ. τοῦ σέβων καί σέβομαι) = τυχαίνω σεβασμοῦ, μέ σέβονται. ὄρκιος μέ ὄρκο. αὐτόχειρ = αὐτούργος. ἔκφαίνω = παρουσιάζω. μόνος Ἀιδης = μόνη ή τιμωρία τοῦ θανάτου, μόνος ὁ ἀπλός θάνατος. Ή πλοκή τοῦ λόγου θά ἤταν ὄμαλότερη, ἀνέκφερόταν ώς ἔξῆς: οὐχ ὑμῖν "Αιδης μοῦνος ἀρκέσει, ἀλλὰ πρότερον ζῶντες κρεμασθήσεσθε, μέχρις ἂν τήνδε δηλώσῃ" ὕβριν. τήν οὕριν = τήν πράξη αὐτῆς τής ἀναίσχυντης ἀσέβειας καί τό δράστη της. οἵτεον

(ρήμα φέρω) τὸ κέρδος (πλαγ. ἐρωτ. πρότ.) = ἀπό πού πρέπει νά λαβαίνετε τό κέρδος. τὸ λοιπὸν (ἐπίρρ.) = στό ἔξης. ἐξ ἀπαντος = ἀπό κάθε πράγμα γενικά. ἐκ τῶν αἰσχρῶν λημμάτων (ἀναγκ. αἴτιο) = ἀπό τά αἰσχρά κέρδη. ἀτῶμαι = δυστυχώ· οἱ μετοχές κατηγορηματικές. δώσεις = θά ἐπιτρέφεις. οὕτως = ἔτσι, ἀναπολόγητος. καὶ νῦν ὡς ἀνιαρώς λέγεις; = ὡς καὶ νῦν... ὅτι καὶ τώρα μιλᾶς (ὅπως καὶ πρωτύτερα) κατά τρόπο πού μέ ἐνοχλεῖ, ὅτι καὶ τώρα οἱ λόγοι σου μοῦ εἶναι δυσάρεστοι; δάκνω = δαγκώνω, ἔδω. λυπῶ. ἐν τοῖσιν ὧσὶν ἥ πι... προσδ. ἀναφορᾶς. τί δαὶ = ἀλλά πῶς. όυθιμίζω = κανονίζω, σταθμίζω. τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου πρόληψη, ἀντί: ὅπου ἐστὶν ἥ ἐμὴ λύπη = ποὺ ἔχει τήν ἔδρα της... σὲ τὰς φρένας = σχῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος. λάλημα = φλύαρος. ἐκπεφυκός (ἀντί — κώς πρός τό ύποκ. σύ) = ὅτι εἰσαι ἀπό τή φύση σου φλύαρος; ἥ σειρά τῶν λέξεων: οἷμ' ὡς δῆλον εἴ ἐκπεφυκός λάλημα. οὐκουν τό γ' ἔργον τοῦτο ποιήσας (εἴμι) ποτὲ = ἵσως εἴμαι φλύαρος, ἀλλά σέ καμιά περίπτωση δέν ἔχω κάνει τουλάχιστο αὐτό τό ἔργο. καὶ ταῦτα (προσδιορ. τοῦ προδούς) = καὶ μάλιστα. ἥ δεινὸν = ἀλήθεια, εἶναι φοβερό. Φευδῆ δοκεῖν = νά σχηματίζει ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις. ᾖ δοκεῖ γε = τουλάχιστο ἐκεῖνος πού παίρνει ἀποφάσεις (ώστε ἥ σημασία τοῦ δοκεῖν εἶναι διάφορη ἔδω). ἥ σειρά τῶν λέξεων: ἥ δεινόν ἐστι δοκεῖν τούτῳ φευδῆ ὥ γε δοκεῖ. Ἐδώ θέλει νά τονίσεις ὅτι εἶναι φοβερό νά ἀπατᾶται ὁ ἄρχων στίς ἀποφάσεις του. κόμψεις τὴν δόξαν = λέγε εύφυολογήματα κάνοντας λογιοπαίγνιο μέ τή λέξη δοκεῖν. τοὺς δρῶντας (δέν ἐννοεῖ τούς πολλούς) = τό δράστη, ὅποιος καὶ νά εἶναι. ἐξερῶ (ἐξαγορεύω) = θά διακηρύξω. δειλὰ κέρδη = τά κέρδη πού ἔχουν κακά ἐλατήρια. πημοναι = συμφορές· (ἀφοῦ ὁ Κρέων εἶπε αὐτά, μπῆκε ἀπό τή μεσιανή θύρα στά ἀνάκτορα). ἀλλ' εὔρεθείν μὲν μάλιστα = ἀλλά βεβαιώς προπάντων εὔχομαι νά βρεθεῖ ὁ δράστης. ἐὰν ληφθῇ τε καὶ μὴ ἀντί: εἴτε ληφθῇ εἴτε μή. οὐκ ἔσθ' ὅπως = μέ κανένα τρόπο, καθόλου. ἐκτὸς ἐλπίδος τ' ἐμῆς = ἀνέλπιστα καὶ παρά τήν πεποίθησή μου. (Τά ὅσα εἰπώθηκαν ἀπό τό στίχο 327 εἶναι τοῦ φύλακα, ἀφοῦ εἶχε φύγει ὁ Κρέων).

Πραγματικές. παῦσαι Πρέπει νά παρατηρηθεῖ ἥ αύταρχική καὶ δεσποτική στάση τοῦ Κρέοντα πού προσιδιάζει στούς ήρωαικούς χρόνους. πότερον Πρός ἀπόδειξη τῆς γνώμης του, ὅτι δέν εἶναι θεοκίνητη ἥ ταφή, χρησιμοποιεῖ τό ἔξης διλημμα: γιά νά εἶναι θεοκίνητο τό ἔργο τῆς ταφῆς, ἔπρεπε οἱ θεοί ἥ νά τιμοῦν τόν Πολυνείκη, σάν εὐεργέτη τους, ἥ νά τιμοῦν τούς κακούς· ἀλλά τό πρῶτο εἶναι ἀδύνατο νά ἀλήθευει, γιατί αυτός ἥλθε νά κάψει τούς ναούς τους..., ἀλλά καὶ τό δεύτερο ὄμοιώς ἀναιρεῖται ἀπό μόνο του. πόλεως ἄνδρες μόλις φέροντες Χαρακτηριστικό τῶν τυράνων εἶναι νά ὑποπτεύονται συνωμοσίες καὶ σκευωρίες γιά ἀνατροπή τους. κρεμαστοί

Συνηθιζόταν κατά τήν ἀρχαιότητα νά ύποβάλλονται οἱ δοῦλοι σέ βασανιστήρια, γιά νά μαρτυρήσουν τήν ἀλήθεια, καί γενικά θεωροῦσαν ἔγκυρη κάθε μαρτυρία τους καί μπροστά στά δικαστήρια μετά ἀπό διάφορα βασανιστήρια.

ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (332-375)

Λεξιλογικές. στροφή α'. τὰ δεινὰ = τά ἐκπληκτικά, τά ὑπερφυσικά (αὐτά πού ξεπερνοῦν τά συνηθισμένα μέτρα γιά τό καλό καί γιά τό κακό). ή σύνταξη παρατακτική, ἀντί νά είπει: πολλῶν τῶν δεινῶν ὅντων, οὐδέν ἐστιν ἀνθρώπου δεινότερον. κούδεν = καί ὅμως τίποτε. δεινότερον γιά τή σοφία καί τήν τόλμη του. πέλω = ὑπάρχω. τοῦτο ἀντί οὗτος. πέραν πολιοῦ πόντου χωρεῖ = διαπερνᾶ (διασχίζει) τό ἀφρόλευκο πέλαγος. χειμερίων νότῳ σέ καιρό τρικυμισμένου νοτιά, μέ θυελλώδη (τρικυμιώδη) νοτιά. ὑπ' οἴδημασι περιβρυχίοισι = κάτω ἀπό τά κύματα πού τόν περιβρέχουν. ὑπερτάτα = μεγαλειότατη. ἄφθιτος = ἄφθιτη, αἰώνια. ἀκαμάτα = ἀκαταπόνητη (πού ποτέ δέν κουράζεται νά προσφέρει δώρα, προϊόντα). ἀποτρύομαι = κατατρίβω, καταπονῶ γιά ωφέλειά μου (ή ἔννοια του ἀποτρύεται ἔρχεται σέ μεγάλη ἀντίθεση πρός τά ὑπερτάταν, ἄφθιτον κτλ.). ἥλομαι = περιστρέφομαι (βουστροφηδὸν κινοῦμαι). πολεύω = δργώνω, καλλιεργώ. ἵππειώ γένει δηλ. μέ ἵππους καί ἡμιόνους (μουλάρια).

ἀντιστροφή α'. κουφόνους αὐτός πού ἔχει κούφιο κεφάλι, ἀλαφόριμυαλος. φῦλον = σμῆνος. ὀρνίθων = πτηνῶν. Τό ἀμφιβάλλω ὅπως καί τό περιβάλλω χρησιμοποιεῖται στό κυνήγι καί στό φάρεμα = συλλαμβάνω, πιάνω. ἄγει = φέρνει (ἀπό τήν ἐνέδρα στό σπίτι). ἔθνη = γένη, είναλίαν τε φύσιν = καί τά θαλασσινά εἴδη (τά φάρια κτλ.). πόντου είναλίαν πλεονασμός· τά φῦλον, ἔθνη, φύσιν χρησιμοποιούνται ώς ἀντικ. τοῦ ἀμφιβαλῶν ἄγει. σπεῖρα δικτυόκλωστος = δίχυτο νηματόκλωστο. περιφραδῆς = πολυμήχανος, περινούστατος (φραδῆς = συνετός). κρατεῖ = ἔχουσιάζει, δαμάζει. μηχανᾶς (δοτ. δργαν.) = μέ διάφορα τεχνάσματα (μέ τά ὅποια ὁ ἀνθρωπος πιάνει καί τιθασσεύει τά ἄγρια θηρία). ἄγραυλος = ἀγροδίαιτος, ὀρεστιβάτης = ὀρεστιβιος. λασιαύχην = αὐτός πού ἔχει πυκνό αὐχένα. ὀχμάζομαι (ἀπό τήν ρίζα ἔχ- τοῦ ἔχω) = δαμάζω πρός ωφέλειά μου. ἀμφιλόφω ζυγῷ = μέ περιτράχηλο ζυγό. ἀκμής (ἀ-κάμνω) = ἀκαταπόνητος.

στροφή β'. φθέγμα = τήν ἔναρθρη φωνή, τή γλώσσα, κατ' ἀντίθεση πρός τήν ἀναρθρη τῶν ζώων. ἀνεμόεις = ταχύς σάν ἀνεμος. φρόνημα = σκέψη, ἰδέα. δργή = δρμή, ροπή. ἀστυνόμοι δργαῖ = ή δρμή γιά διαμόρφωση καί ρύθμιση πολιτειῶν (κρατῶν), τά συναισθήματα καί οἱ διαθέσεις γιά τήν κοι-

νωνική διαβίωση σύμφωνα μέ νόμους. ἐδιδάξατο = ἐδιδάξε ο ἔνας τόν ἄλλο. δύσαυλος αὐτός πού κάνει δύσκολη τή διαμονή. ὑπαίθριος = στό υπαίθριο. πάγος = παγετός. δύσομβρα βέλη = τίς προσβολές ἀπό τίς θυελλώδεις βροχές· ή σειρά τῶν λέξεων: ἐδιδάξατο φθέγμα καὶ ἀνεμόνεν φρόνημα καὶ ἀστυνόμους ὄργας καὶ φεύγειν (ἀπαρέμφ. ἀντί τοῦ οὐσ. φυγὰς) ύπαιθρια καὶ δύσομβρα βέλη δυσαύλων πάγων (ἀντί ύπαιθρίων δυσαύλων πάγων βέλη). παντοπόρος (τέθηκε ἐπιφωνηματικῶς στό τέλος πρός ἔκφραση ἐκπλήξεως γιά τίς προηγούμενες ἐφευρέσεις του) = ὁ παντομήχανος. ἄπορος (τέθηκε κοντά στό παντοπόρος γιά ἔξαρση τῆς ἀντιθ.) = ἄπολος, ἀμήχανος. τὸ μέλλον ἐνν. συμβήσεσθαι. "Αἰδα φεῦξιν = τήν ἀποφυγή τοῦ θανάτου. ἐπάγομαι = κατορθώνω. ἀμήχανος = ἀθεράπευτος. ἔνυμφράξομαι = ἐπινοῶ, ἐφευρίσκω· ή ἔνν ἐπιτείνει τήν ἔννοια. φυγὰς νόσων = διάφορους τρόπους γιά τήν ἀποφυγή ἀπό νόσους (δηλ. τήν ιατρική, τά διάφορα φάρμακα, τή δίαιτα, τή γυμναστική κτλ.).

ἀντιστροφή β'. τὸ μηχανόν τέχνας = τήν ἐπινοητικότητα τεχνασμάτων, τή δύναμη νά ἐπινοεῖ κανείς διάφορες «μηχανές» (τεχνάσματα). κακὸν ἐνν. καὶ μπροστά ἀπό αὐτό ή ἐπί. ἐσθλὸν = καλό. ἐρπω = βαδίζω. γεραιόρω = τιμώ (ή μετ. ύποθ.). νόμους χθονὸς = τό ἀνθρώπινο δίκαιο. θεῶν τ' ἔνορκον δίκαιον = καὶ τό δίκαιο τό κυρωμένο μέ ὄρκο πρός τούς θεούς. ὑψίπολις (ἐνν. ἐστί) = αὐτός πού ἀπολαμβάνει μεγάλη τιμή στήν πόλη, ἐδῶ μᾶλλον: αὐτός πού τιμᾶ τήν πόλη καὶ τήν ἀνυφώνει, τήν κάνει νά πάρει ἀπάνω της. ἀπόλις = ὅχι καλός πολίτης. δτῷ ἔννεστι (ἀναφορ. ύποθ. πρότ.) τὸ μὴ καλὸν (προσωπ.) = δστις τῷ μὴ καλῷ ἔννεστι = ἐάν κανείς σχετίζεται μέ τό κακό. τόλμας (μέ τήν κακή σημασία) χάριν = λόγω τῆς ἀλόγιστης τόλμης του. παρέστιος = σύνοικος. μήτ' ἵστον φρονῶν = μήτε ὀμοιδεάτης μου στά πολιτικά (καὶ μέ τό ἔνα καὶ μέ τό ἄλλο θέλει νά δηλώσει δτὶ ἀποστέργει κάθε σχέση μέ αὐτόν καὶ στό δημόσιο καὶ στόν ίδιωτικό βίο). τάδε = αὐτά ἐδῶ (πού ἀνέφερα πιο πάνω, τά ἀσεβή καὶ κακά).

Πραγματικές. πολλὰ τὰ δεινὰ... Ἀπό ποῦ παίρνει ἀφορμή ο χορός νά τραγουδήσει τό πρώτο στάσιμο καὶ νά θαυμάσει τή δεινότητα του ἀνθρώπου; χειρερίων νότωρ γιά νά δηλώσει δτὶ ο ἀνθρωπος ναυσιπλοεῖ καὶ δταν ή θάλασσα είναι πολύ τριχυμιώδης καὶ ταραχμένη, δπως συμβαίνει στήν Έλλάδα κυρίως μέ τους νοτιάδες. Γάν Τήν δόνομάζει ὑπερτάτων ἀπό τή μιά γιατί τή θεωρεῖ πρεσβύτατη καὶ ἀπό τήν ἄλλη γιατί ταυτίζεται πρός τή μητέρα τῶν θεῶν Ρέα ή Κυβέλη, πού γέννησε τούς ἄλλους θεούς, κι ἀκόμη γιά τήν ίδιοτητά της νά φυτρώνουν σ' αὐτή τά πάντα καὶ νά παράγει ὅλους τους καρπούς· προκαλοῦσε πράγματι κατάπληξη γιά τήν ἀνεξάντλητη γονιμό-

τητα καί τήν ἀφθαρσία της. φθέγμα 'Εννοεῖ βέβαια τήν ἔχφραση τῶν σκέψεων τοῦ ἀνθρώπου μέ φθόγγους, τόν ἔναρθρο λόγο, τόν ὅποιο ὁ Σοφοκλῆς θεωρεῖ ὅχι ὡς φυσικό δῶρο, ἀλλά ἐπινόημα τοῦ ἀνθρώπου καὶ δημιούργημά του. καθώς πρέσβευαν καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι, οἱ Ἐλεάτες, ὁ Πρωταγόρας κτλ. λέγει ἀνεμόσεν τό φρόνημα, δηλ. τίς σκέψεις καὶ τίς ιδέες τοῦ ἀνθρώπου, λόγω τῆς μεγάλης ταχύτητας καὶ εὐκινησίας τοῦ νοῦ στό νά τίς συλλαμβάνει. ἀστυνόμους ὄργας "Ο, τι εἶπε γιά τόν προφορικό καὶ ἐνδιάθετο (ἐσωτερικό) λόγο ἔχει ἐφαρμογή καὶ ἐδῶ, δηλ. ὅτι εἴναι βεβαίως ὁ ἀνθρώπος ἀπό τή φύση του (φύσει) πολιτικός καὶ κοινωνικός, ὅπως τόνισε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλά τίς ιδιότητες αὐτές, καὶ ιδίως τίς σχετικές μέ τή διαμόρφωση καὶ ρύθμιση τῶν πολιτειῶν (κρατῶν), τίς τελειοποίησε καὶ τίς μετέδωσε μέ τήν πολιτική ἐπικοινωνία καὶ διδασκαλία. νόσων δὲ φυγάς ἔμπεφρασται· "Αἰδα μόνον φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται Πῶς διαρκῶς ὁ ἀνθρώπος παλεύει μέ τίς ἀσθένειες καὶ τό θάνατο; Σχετικά μέ τό θάνατο ὁ λαός σήμερα λέει: «Μόνο τοῦ Χάρου δέν μπορεῖ κανείς νά κάνει τίποτα». νόμους χθονός, θεῶν δίκαιαν 'Εννοεῖ βέβαια τό ἀνθρώπινο καὶ τό θεῖο ἥ φυσικό δίκαιο, τά ὅποια διείλει ὁ πολίτης νά εὐλαβεῖται καὶ νά τηρεῖ.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (376-581)

α') 376-440

Λεξιλογικές. διαμόνιον τέρας = ὑπερφυσικό (ἐκπληκτικό) θαῦμα (κατηγορ. τοῦ τόδε). ἀμφιων = μέ ἀμφιβολία προσβλέπω, ἀπορῶ, δέν μπορῶ νά πιστέψω· βραχυλογία, τό κανονικό θά ἥταν: διαμόνιον τέρας ἐστὶ τόδε, ἔς δ ἀμφιων. πῶς ἀντιλογήσω (ἀπορημ. ύποτ.) = πῶς νά ἀντείπω; εἰδὼς ἐναντ. μετ. Οἰδίποδα = Οἰδίποδος, τό α εἴναι τύπος δωρ. τί ποτε (ἐστίν); τί ἄφαγε συμβαίνει; οὐκ ἄγουσί σέ γε ἀπιστοῦσαν δή που τοῖς βασιλείοις νόμοις; δέ σέ φέρνουν ἀλήθεια, γιατί προφανῶς, κατά τή γνώμη μου, δέν πειθαρχεῖς στά βασιλικά προστάγματα; καθαιρῶ = συλλαμβάνω ἐπ' αὐτοφώρω. ἐν ἀφροσύνῃ = σέ ἄφρονα κατάσταση ἥ νά κάνει ἀσύνετα. ἥδ' ἔστ' ἔκεινη... ἥ σειρά τῶν λέξεων: ἔκεινη ἥ ἔειργασμένη τούργον (τήν ταφήν) ἐστίν ἥδε. θάπτουσαν μετ. κατηγορημ. ὅδε = ίδού, νά. ἄφορος (ἄφ-ρέω) = πάλι. ἔς δέον = εἰς δέοντα καιρὸν = ἐπίκαιρα, στήν ὥρα. τί δ' ἔστιν; ἐκπληξη. ἔμμετρος (ἐπιτρημ. κατηγορουμ.). ποιὰ τύχαι; ταυτόχρονα μέ ποιό περιστατικό; προῦβην = ἥλθα. οὐδέν ἔστ' ἀπώμοτον = τίποτε δέν ύπάρχει πού μπορεῖ κανείς νά ἀρνηθεῖ μέ ὄρκο πώς δέ θά γίνει. φεύδω = διαφεύδω. ἥ πίνοια = ἥ δεύτερη γνώμη. τήν γνώμην = τήν πρώτη γνώμη. σχολῆ = μέ δυσολία, καθόλου. ἔξαυχῶ = καυχιέμαι πολύ,

διακηρύσσω, διαλαλώ. ταῖς σαις ἀπειλαῖς ὀναγκ. αἴτιο· ή σειρά τῶν λέξεων: ἐπεὶ ἔξηνυχουν ἐγὼ σχολῆι ποθ' ἀν ἥξειν δεῦρο... χειμάζομαι = πάσχω πολύ, καταταράζομαι, δοκιμάζω μεγάλη λύπη. οὐδὲν ἔοικεν = καθόλου δὲ μοιάζει. μῆκος = κατά τό μέγεθος. χαρὰν ἐννοεῖ τή μεγάλη χαρά του γιά τήν ἀνεύρεση τοῦ δράστη τῆς ταφῆς. καίπερ ὡν ἀπώμοτος δι' ὅρκων (πλεονασμός) = ἀν καί εἶχα ὄρκιστεῖ (πώς δέ θά ἔλθω). καθηρέθη βλ. τό πιό πάνω καθαιρῶ. τάφον κοσμοῦσα (μετ. κατηγορ.) = νά φροντίζει τήν ταφή, νά θάβει. κλῆρος ἐνθάδ' οὐκ ἐπάλλετο = δέν ἔγινε κλήρωση αὐτή τή φορά (ὅπως τήν πρώτη φορά). θούρμαιον = τό ἔρματον = τό εὔρημα. κρίνω = ὀνακρίνω. ἔξελέγχω = ἔξετάζω. δίκαιος είμι = (προσ. σύνταξη ἀντί ἀπρόσωπη) = δικαιοῦμαι. ἐλεύθερος ἀπηλλάχθαι (πλεον.) τῶνδε κακῶν ἀπό τίς τιμωρίες μέ τίς δόπιες μέ ἀπειλησαν γι' αὐτήν ἐδῶ τήν ὑπόθεσην. τῷ τρόπῳ = μέ ποιό τρόπο. πόθεν τέθηκε ἀντί ποτ, γιατί ίπάρχει κίνηση. ή καὶ ἔννιεῖς; ὅραγε ἔχεις σαφή συνείδηση τῶν λεγομένων σου; ὁρθῶς = ἀκριβῶς. ίδων αἴτιο.. ή σειρά τῶν λέξεων: ίδων ταύτην θάπτουσαν τὸν νεκρόν, ὃν σύ ἀπειπας θάπτειν. ἀπειπας τοῦ ἀπαγορεύων. ἐπίληπτος = ἐπ' αὐτοφώρω, πιασμένη ἀκριβῶς σ' αὐτό τό ἔργο. ὅπως γάρ ἤκομεν (ἀντί ἦκον ἐγώ) = μόλις δηλ. ἐπανήλθαμε. τὰ δεῖν' ἔκειν' ἐπηπειλημένοι = ἔχοντας ἀκούσει τίς φοβερές ἔκεινες ἀπειλές (στήν πραγματικότητα ἀπειλήθηκε καί ἐπανήλθε μόνο ἔκεινος ὁ φύλακας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, πού περιμεναν, ἐπανήλθαν μαζί του καί σάρωσαν τή σκόνη). σαίρω = σαρώνω, καθαρίζω. κατέχω = καλύπτω. μυδάω = εῖμαι ίγρός, καί ἐπί πτώματος ἐδῶ = στάζω ἀπό σήφη. ἄκρων ἐκ πάγων = ἐπί τῶν ἄκρων πάγων (τό ἄκρον κατηγορ. καί δχι ἐπιθ. διορ.) = στά πλευρά (στίς πλαγιές) τῶν κορυφῶν τῶν βράχων. ὑπήνεμος = ἔχοντας τά νώτα πρός τόν ἀνεμο καί προφυλαγόμενος ἀπό αὐτόν, ἀπάγκιος, ἀπάνεμος, δσμήν... ή σειρά τῶν λέξεων: πεφευγότες δσμήν ἀπ' αὐτοῦ, μὴ βάλῃ, ἀποφεύγοντας μήπως προσβάλει τίς μύτες μας ή δσμή (μήπως μᾶς πάρει ή μυρουδιά) πού ἐκπεμπόταν ἀπό τό πτώμα. ἐγερτὶ = ἄγρυπνα. ἐπίρροθος = ὑβριστικός. κακοῖσιν = μέ κακολογίες. ἀκηδῶ τινος = παραμελῶ κάτι. εἰ τις ἀκηδήσοι πλαγ. ἐρωτ. πρότ., ἔξαρταται ἀπό ἐννοούμενο ρῆμα φόβου σημαντικό. πόνος = ή ἐκτέλεση τοῦ ἐπίπονου ἔργου (τής φρουρήσεως τοῦ πτώματος). ἦν = γίνονταν. ἔστε = ὠσότου. μέσω κατηγορ. ἐν αἰθέρι μέσω = στή μέσην τοῦ οὐρανοῦ (πρόκειται γιά τό μεσημέρι). θάλπω = καίω (ώς ὀμετάβ. ἐδῶ). τυφώς = μωιώδης, καταιγιστικός ἀνεμος, θύελλα. σκηπτός = ἀνεμοστρόβιλος. οὐράνιον ἄχος (παράθ. τοῦ προηγούμενου) = θεομηνία. πίμπλησι ἐνν. τοῦ σκηπτοῦ τήν πεδιάδα. αἰκίζω = κακοποιῶ, ἀποκόπτω. φόβη = φύλαωμα. ὕλης πεδιάδος = τῶν δέντρων τής πεδιάδας. ἐν δὲ ἐπιρρημ. = προσέτι μάλιστα. ἐμεστώθη (ἀπό τόν ἀνεμοστρόβιλο) = γέμισε. μύω χλείνω τά μάτια

(έδω, έξαιτίας τοῦ κουρνιαχτοῦ πού σηκώθηκε). εἰχομεν τὴν θείαν νόσον = ύπομέναμε, ἀναμένοντας νά περάσει ἡ θεομηνία. καὶ τοῦδ' ἀπαλλαγέντος = καὶ ἀφοῦ τὸ κακό αὐτό (ὁ ἀνεμοστρόβιλος), σταμάτησε. ἐν χρόνῳ μακρῷ = μετά ἀπό παρέλευση ἀρκετῆς ὥρας. κάνακωκύει πικρᾶς ὅρνιθος δέξιν φθόγγον = καὶ βγάζει λυπητερή δξεία κραυγή σάν τὴν κραυγή πικραμένου πτηνοῦ. λέχος εύνης = τὴν κλίνη τῆς φωλιάς της. ὄρφανὸν = στερημένη. κενῆς προληπτ. κατηγορ. τοῦ εύνης = ὡστε νά εἶναι κενή. ὄρφανὸν κενῆς πλεον. φιλὸν = γυμνό (ἀπό τή σκόνη). γόρισιν ἔξωμωξε = στέναξε γοερά. ἐκ δ' ἀράς (τμήση) ἡράτο = καὶ ἔξεφερε φοβερές κατάρες. εὔκροτητος = καλά σφυρηλατημένος. ἄρδην = κρατώντας φηλά. πρόχους (ἡ) = ἡ υδρία, τό κανάτι. χοαὶ = σπονδές. στέφει = στεφανώνει, περιρραίνει. ιέμεσθα (ἐνεστ.) = πέφτουμε ἀπάνω της. ἡλέγχομεν = ἀνακρίναμε. ἀπαρνος καθίσταμαι = ἀρνοῦμαι. ἀμ' ἡδέως ἔμοιγε κάλγεινῶς ἀμα = ταυτόχρονα μέ χαρά ἀλλά καὶ μέ λύπη δική μου τουλάχιστο. ἥδιστον καὶ ἀλγεινὸν κατηγορούμενα τῶν: τὸ πεφευγέναι καὶ ἄγειν... φίλους ἐνν. τὴν Ἀντιγόνη, ὡς βασιλοκόρη. ἐμοὶ πέφυκε = εἶναι φυσικό σ' ἐμένα, εἶναι ἵδιο τοῦ χαρακτήρα μου. ἥσσω = κατώτερα. λαβεῖν = ὑπολαβεῖν = νά θεωρήσω. ή σειρά τῶν λέξεων: ἀλλ' ἐμοὶ πέφυκε λαβεῖν πάντα ταῦτα (δηλ. τὸ εἰς κακὸν τοὺς φίλους ἄγειν ἀλγεινὸν) ἥσσω τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

Πραγματικές. Στό δεύτερο ἐπεισόδιο παρουσιάζεται ἡ συνάντηση τοῦ Κρέοντα καὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ ἡ μετά ἀπό αὐτή φοβερή σύγχρωσή τους. 'Ο χορός στούς στίχους 376-383 μέ ἀνάπαιστους, πού ρυθμίζουν τό βῆμα της ἀναγγέλλει στούς θεατές τὴν εἰσόδο τῆς Ἀντιγόνης ἀπό ἀριστερά μέ τή συνοδεία ἐνός φύλακα. ἐς δακμόνιον τέρας... Γιατί ὁ χορός αἰσθάνεται ἔκπληξη; Οιδίποδα Τόν ἀναφέρει ὁ ποιητής γιά νά δηλώσει ὅτι ἡ δυστυχία τῆς Ἀντιγόνης προέρχεται κατά κάποιο τρόπο κληρονομικά ἀπό τόν πατέρα. ἥδ' ἔστ' ἔκείνη... Μέ ποιά ἐκδήλωση συναισθημάτων μιλάει τώρα ὁ φύλακας κατ' ἀντίθεση πρός τὴν πρώτη του ἐμφάνιση; ἀναξ βροτοῖσιν οὐδὲν ἔστ' ἀπώμοτον Πῶς μιλᾶ καὶ πάλι στήν ἀρχή ὁ φύλακας; ἔρμαιον Λεγόταν ἔτσι τό εύτυχές εὑρημα πού δφειλόταν στήν εύνοια τοῦ θεοῦ Ἐρμῆ καὶ γι' αὐτό, δσες φορέεις οἱ ἀρχαῖοι ἔβρισκαν στήν τύχη τέτοιο ἀντικείμενο, ἀναφωνοῦσαν κοινὸς Ἐρμῆς. τυφώς ἀείρας σκηπτόν... Ἡ φοβερή περιγραφή τοῦ τυφώνα ἔξαιρει τό ἀτρόμητο τῆς Ἀντιγόνης, ἀφοῦ φοβήθηκαν οἱ δάντρες, ὅχι ὅμως καὶ αὐτή. χοαῖσι τρισπόνδοισι Οἱ τριπλές σπονδές ἦταν ἀπό μελίκρατο (γάλα μέ μέλι) ἡ μία, ἀπό οἶνο ἡ ἄλλη καὶ ἀπό νερό ἡ τρίτη ἄλλοτε πάλι ἡ πρώτη ἦταν ἀπό γάλα, ἡ δεύτερη ἀπό οἶνο καὶ ἡ τρίτη ἀπό μέλι καὶ νερό. Οἱ ἀρχαῖοι στρέφονταν πρός δυσμάς καὶ ἔχυναν αὐτές ἡ χωριστά καθεμιά ἡ ὅλες μαζί, ὅπως ἔκανε τώρα ἡ Ἀντιγόνη ἀπό μιά κανάτα,

ἀφοῦ τίς εἶχε ἀναμεῖξει μέσα σέ αὐτή. Καί σ' ἐμᾶς ὁ ἵερέας χύνει ἐπάνω στό νεκρό στόν τάφο τρεῖς φορές χοές (λάδι καὶ νερό). ἥσσων λαβεῖν τῆς ἐμῆς σωτηρίας Νά παρατηρθεῖ ἡ μεγάλη ἀντίθεση τοῦ χαρακτήρα τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ φύλακα.

β') 441-525

Λεξιλογικές. σὲ ἐνν. τό λέγω ή κρίνω. νεύω = κλίνω (ή Ἀντιγόνη μπροστά στόν Κρέοντα στέκεται σιωπηλή καὶ μέ τά μάτια κατεβασμένα). φῆς = ὀμολογεῖς. καταρνέομαι-οῦμαι = ἀρνοῦμαι ἴσχυρά, ἐπιμένω στήν ἄρνηση· ή σειρά τῶν λέξεων: φῆς η καταρνῇ μὴ δεδρακέναι τάδε; καὶ φημὶ κού... σχῆμα ἐκ παραλλήλου, γιά μεγαλύτερη ἔμφαση. Η ἀπάντηση εἶναι ὅμοια μέ τήν ἐρώτηση· ἔτοι εἶναι πειραχτική γιά τόν Κρέοντα. τὸ μὴ ἐνν. δρᾶσαι. οἷ = ὅπου αἰτία = κατηγορία. ἔξω ἐλεύθερον πλέον. Μετά ἀπό αὐτό ἀπέρχεται ὁ φύλακας, γιά νά ἐπανέλθει ἀργότερα μεταφριεσμένος ως Ἰσμήνη, μὴ μῆκος = ὅχι μέ πολλά λόγια. ἤδησθα ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ἥδεις (οἴδα). τάδε = τά ὅσα ἔπραξε αὐτή. τί δ' οὐκ ἔμελλον (ἐνν. εἰδέναι) = καὶ γιατί ὅχι. καὶ δῆτα (δι Κρέων δργίζεται) = καὶ ὅμως (μολονότι δηλ. γνώριζες). γάρ αἰτιολογεῖ τό ἐννοούμενο ναί, ἐτόλμων ὑπερβαίνειν... ἐν ἀνθρώποισι = μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. οθένειν τοσοῦτον = ὅτι ἔχουν τόσο μεγάλη ἴσχυ. τὰ σὰ κηρύγματα τό λέγει μέ περιφρόνηση. ἀσφαλῆ = ἀσάλευτα, στερεά. θυντὸν ὄντα ἐναντ. μετ. ωσθ' ὑπερδραμεῖν (τοῦ ρήμ. ὑπερτρέχω) = ὥστε νά τά παραβεῖς. ζῆ = ἴσχυουν, ἔχουν κύρος. ἔξ στου φάνη (πλάγ. ἐρωτ.) = ἀπό πότε φάνηκαν. τούτων (βραχυλογ.), γιά τίν παράβαση αὐτῶν τῶν νομίμων, τῶν ἀγράφων (ἀναγκ. αἴτιο). ούκ ἔμελλον = δέν εἶχα σκοπό. δείσασα (δέδοικα). φρόνημα = θέληση, διάθεση. ἐν θεοῖσι = μπροστά στούς θεούς· ή σειρά τῶν λέξεων: ούκ ἔμελλον ἐγώ οὐδενὸς ἀνδρὸς φρόνημα δείσασα ἐν θεοῖσι δώσειν δίκην τούτων. ἔξήρει (εἴσοιδα) = γνώριζα καλῶς. θανουμένη κατηγορημ. μετ. πρόσθεν τοῦ χρόνου = πρίν ἀπό τόν πεπρωμένο χρόνο. αῦτε = τουναντίον (ἐγώ ἀντίθετα μ' ἐσένα). ὅστις γάρ... ὁ γάρ δικαιολογεῖ τό ἐννοούμ. καὶ λέγω ἐγώ κέρδος. ἐν πολλοῖς κακοῖς = μέσα σέ πολλά κακά (ἐννοεῖ τίς δυστυχεῖς τῆς οἰκογένειάς της). κακθανών ὑποθ. φέρει = λαβαίνει, ἀποκομίζει. οὕτως = κατά ταῦτα, μετά ἀπό αὐτά. παρ' οὐδὲν ἄλγος ἔστι = καθόλου δέ με λυπεῖ. τὸ τυχεῖν τοῦδε... εἶναι ὑποκ. τῆς προτάσεως αὐτῆς, τό παρ' οὐδὲν ἄλγος κατηγορ. τὸν ἔξ ἐμῆς μητρὸς ἐνν. γεγῶτα, γεννηθέντα. ἄθαπτον νέκυν κατηγορ. τοῦ προηγούμενου. εἰ τὸν ἔξ ἐμῆς μητρὸς θανόντ' ἄθαπτον ἡνσχόμην νέκυν = ἔάν θά ἀνεχόμουν, ὥστε ὁ γεννημένος ἀπό τή δική μου μητέρα (ό ἀδελφός μου) νά μείνει μετά τό θάνατό του ἄταφος. τοῖσδε = γι' αὐτό. ἄλγύνομαι = θλίβομαι, λυπάμαι γιά κάτι· ή σειρά τῶν λέξεων: εἰ δὲ δοκῶ

τοι νῦν τυγχάνειν δρῶσα μῶρα... σχεδόν τι μώρω μωρίαν ὀφλισκάνω
 (τὸ σχεδόν τι φαίνεται ὅτι μετριάζει τῇ δεινῇ ὕβρῃ τοῦ μωροῦ, ἀλλά κυρίως
 περικλείει εἰρωνεία γιά τόν Κρέοντα) = ἵσως θεωροῦμαι μωρή ἀπό μωρό.
 τὸ γένηνημα = ἡ ἴδιοσυγχρασία, ὁ χαρακτήρας. ὥμον (ἐνν. ὅν) = ὅτι εἴναι
 σκληρό, γιατί προῆλθε ἀπό... εἴκω = ὑποχωρώ, ὑποκύπτω. κακοῖς = στά
 ἀτυχήματα (στά ὅσα φοβερά ἔχουν συμβεῖ). τὰ σκλήρ' ἄγαν = τά πολύ ἄ-
 καμπτα. τά ὄλότελα ἀλύγιστα. πίπτειν ἀντί κατηγ. μετ. ἀπό τό ἵσθι. μάλι-
 στα = ὅτι συνήθως ταπεινώνονται. ἐγκρατῆς = ἰσχυρός. διπτὸν ἐκ πυρὸς
 (δύργαν.) = ὁ ὄποιος πυρακτώθηκε. περισκελῆ (κατηγ.) = ὥστε νά σκλη-
 ρυνθεῖ πολύ. θραυσθέντα· ἡ σειρά τῶν λέξεων: εἰσίδοις ὃν καὶ τὸν ἐγκρα-
 τέστατον σίδηρον (ὅντα) ὀπτὸν ἐκ πυρός, περισκελῆ, θραυσθέντα πλεῖ-
 στα (σύστ. ἀντικ.) = σέ πάρα πολλά τεμάχια. θυμοῦμαι = ἔξαγριώνομαι.
 καταρτύομαι = σωφρονίζομαι, πειθαρχώ. γάρ αἰτιολ. τό ἐννοούμ. ἀπό τό
 προηγούμενο: αὐτό θά πάθει καὶ αὐτή (ἡ Ἀντιγόνη), γιατί... οὐκ ἐκπέλει =
 δέν είναι ἐπιτραχμένο, δέν ἐπιτρέπεται.. μέγα φρονεῖν = νά μεγαλοφρονεῖ.
 δοῦλος (ἀντί ὑπήκοος)· δέν ἀρμόζει σέ βασιλοκόρη, ἀλλά ὀφείλεται στό πά-
 θος τοῦ Κρέοντα. οἱ πέλας = οἱ ἄλλοι. ὑβρίζω = παρεκτρέπομαι. τότε
 (συμπληρώνεται μέ τή μετ. ὑπερβαίνουσα) = ὅταν παράβαινε. ἐπεὶ δέδρα-
 κεν = ἀφοῦ ἔκανε τήν πράξη (τήν ταφή). ἥδε καθ' ἔλξη πρός τό ὕβρις, ἀντί
 τόδε, καὶ ἐπεξηγεῖται ἀπό τά ἀμέσως ἐπόμενα: τούτοις ἐπαυγεῖν καὶ δε-
 δρακυῖαν γελᾶν = νά καυχησιολογεῖ, γιατί διέπραξε αὐτά, καὶ ὃν καὶ τά ἔ-
 πραξε, νά φέρεται σκωπικά, εἰρωνικά. ἦ = ἀλήθεια, στό α' ἀντήρ ἐνν. εἰρή,
 ἐνῶ στό β' ἔσται. ἀνατὶ (ἀπό τό ἀνατος, τό ὄποιο γίνεται ἀπό τό στερ. α'
 καὶ ἀτη = βλάβη) = χωρίς τιμωρία. ταῦτα = ἡ βασιλική μου αὐτή ἔξουσία.
 κείσεται = θά ἔξαχολουθεῖ νά ταπεινώνεται. τῆδε (ποιητ. αἰτ.) = ἀπό αὐτή
 ἔδω. ἀλλ' εἴτε κυρεῖ (τυγχάνει κόρη) τῆς ἀδελφῆς μου εἴθ' ὀμαιμονε-
 στέρα = εἴτε πλησιέστερη συγγενής. τοῦ παντὸς ἡμῖν Ζηνὸς ἔρκειον (ἔρ-
 κος) γεν. μεριστ. = ἀπό τόν ὅλο συγγενικό μας κύκλο. Τό Ζηνὸς ἔρκειον
 τέθηκε κατά μετωνυμία ἀντί τῆς συγγενείας, ἐνῶ τό ἡμῖν ἀντί τοῦ ἡμῶν.
 ἀλύσκω μόρον = διαφεύγω τό θάνατο. ἵσον ἐπαιτιῶμαι = ἔξισου κατηγο-
 ρώ. τοῦδε τάφου γεν. αἰτίας. βουλεῦσαι (ἐπειέγγ.) = ὅτι δηλ. σκέψητηκε καὶ
 προμελέτησε καὶ ἀποφάσισε αὐτό (δηλ. τήν ταφή). Ἀκριβῶς στό σημείο αὐ-
 τό μπήκε στά ἀνάκτορα ἔνας στρατιώτης, γιά νά φέρει τήν Ἰσμήνη. νιν =
 αὐτήν. λυσσάω-ῶ = είμαι φοβερά ταραχμένος, μαίνομαι, λυσσιάζω. ἐπή-
 βολός τινος = κύριος κάποιου. φιλεῖ = συνηθίζει. θυμός = φυγή. ἡρῆσθαι
 = νά ἔχει συλληφθεῖ ἐπ' αὐτοφώρω. κλοπεύς = λαθραίος δράστης. πρόσθεν
 = πρωτύτερα (δηλ. πρίν ἐπιχειρθεῖ τό κακό). τῶν μηδὲν ὀρθῶς ἐν σκότῳ
 τεχνωμένων = ἔκείνων πού τίποτα τό καλό δέ μηχανεύονται στά σκοτεινά.
 μισῶ γε μέντοι = ἀλλά ὅμως μισῶ. ἀλούς τις ἐν κακοῖς = ἀφοῦ πιάστηκε

κάποιος ἐπ' αὐτοφώρω νά κάνει τό κακό. καλλύνω = παρασταίνω γιά καλό. τοῦτο = τή σύλληψη γιά κακό. ή κατακτεῖναι μ' ἔλων = η νά μέ πιάσεις καί νά μέ σκοτώσεις. ούδεν ενν. Θέλω μείζον. μὲν = τουλάχιστο. τοῦτο = τὸ ἔλειν σε = τό δτι σε ἔχω πιάσει. μέλλεις (ενν. κατακτεῖναι) = ἀναβάλλεις, βραδύνεις. ἀφανδάνω = δέν ἀρέσω. καὶ σοὶ τάμαξ ἀφανδάνοντ' ἔφυ = οἱ λόγοι μου καί γενικά ή συμπεριφορά μου δέν ήταν ἀρεστά σ' ἐσένα. κατέσχον γ' ἄν = τουλάχιστο θά ἀποκτοῦσα. πόθεν = ἀπό κάποιο ἄλλο γεγονός. κλέος μέση λέξη, γιά καλό καί κακό. εὐκλεέστερον κλέος μεγαλύτερη δόξα. ή τιθεῖσα = η εἰ ἐτίθην. τούτοις = πού ἀποτελοῦσαν τό χορό, δντικ. τοῦ ἀνδάνειν = δτι ἀρέσει, ἄλλα καί ποιητ. αἵτιο τοῦ λέγοιτ' ἄν. τούτοις λέγοιτ' ἄν τοῦτο πᾶσιν ἀνδάνειν = τοῦτο θά ὁμολογοῦσαν καί δλοι αὐτοί ἐδῶ (τοῦ χοροῦ), δτι τούς είναι ἀρεστό (δτι τό ἐπιδοκιμάζουν). ἐγκλήμα γλώσσαν = δένων τή γλώσσα. ή τυραννίς (τό ἀφηρημένο ἀντί τοῦ συγκεκριμένου) = ὁ τύραννος. πολλὰ τ' ἄλλα εὐδαιμονεῖ = καί ἀπό πολλές ἄλλες ἀπόφεις πλεονεκτεῖ. τοῦτο τό δτι είναι καλό νά γίνει ή ταφή τοῦ Πολυνείκη. Τό δρῶσι, δπως καί τό προηγούμ. ὁρῆς ἔχει γνωμική σημασία = γνωρίζουν, φρονοῦν. ὑπίλλω (μεταφορά ἀπό τούς σκύλους πού φοβούνται καί μαζεύουν τήν ούρα κάτω ἀπό τά σκέλια τους) = συμμαζεύω ἀπό φόβο. στόμα = τή γλώσσα ἐπαιδοῦμαι = ντρέπομαι. χωρὶς τῶνδε = διαφορετικά ἀπό αὐτούς, διαφωνώντας μέ τή γνώμη αὐτῶν ἐδῶ, δηλ. τῶν γερόντων τοῦ χοροῦ. εἰ φρονεῖς = ἄν (ἐπειδή) σκέπτεσαι καί ἔκτελεῖς τίς σκέψεις σου (δηλ. αὐτοί πού ἀποτελοῦν τό χορό είναι δυνατό νά ἔχουν τίς ἴδιες μ' ἐσένα σκέψεις, ἄλλα δέν τίς ἔκτελούν, μόνο ὑπακούουν στίς διαταγές τοῦ ἀρχοντα). γάρ = αἵτιολογεῖ τό ἐννοούμ. ούκ ἐπαιδοῦμαι. ούδεν αἰσχρὸν = δέν ὑπάρχει καμιά ντροπή. ὁμόσπλαχνος = ἀδελφός. ὁ καταντίον = ὁ ἐναντίον τοῦ Πολυνείκη (ὁ Ἐτεοκλῆς). μιᾶς τε (μητρός) ενν. γεγώς. πῶς δῆτ' ἔκεινω δυσσεβῆ τιμῆς χάριν = πῶς δῆται τιμῆς (Πολυνείκη) χάριν δυσσεβῆ ἔκεινω; πῶς λοιπόν ἀποδίδεις τιμή στόν Πολυνείκη, ή δποία μαρτυρεῖ ἀσέβεια γιά ἔκεινον (τόν Ἐτεοκλῆ); ταῦτα = δτι τιμώντας τόν Πολυνείκη δείχνω ἀσέβεια στόν Ἐτεοκλῆ... εἰ τοί σφε τιμῆς ενν. ὡς κύριο ρῆμα μαρτυρήσει ταῦτα... σφε τόν Ἐτεοκλῆ. πορθῶν... ενν. ὥλετο ἀδελφός. ὑπερ = ὑπέρ, ὑπέρ αὐτῆς. τοὺς νόμους ἵσους ποθεῖ = ἔχει τήν ἀξίωση οἱ νόμοι πού διέπουν τήν ταφή νά είναι ἵσοι γιά δλους, ἵσος = είναι στήν αὐτή μοίρα. λαχεῖν = ὕστε νά πάρει τήν ἴδια τιμή. εὐαγγῆ = εὐσεβή. τάδε = οἱ διακρίσεις αὐτές γιά τούς νεκρούς. συνέχθω = μισῶ μαζί, μετέχω στό μίσος τῶν ἄλλων. συμφιλῶ = ἀγαπῶ μαζί, συναγαπῶ, μετέχω στήν ἀγάπη. οὔτοι ἔφυν δέ γεννήθηκα βέβαια, δέν είμαι βέβαια τέτοια κατά τή φύση. νῦν = λοιπόν. κείνους αὐτούς πού βρίσκονται στόν "Αδη" καί μάλιστα τόν Πολ.

έμου δὲ ζῶντος... στά ἐπιχειρήματα τῆς Ἀντιγόνης ὁ Κρ. ἀπαντᾷ μέ σα-
τραπικό ἀξίωμα.

Πραγματικές. καὶ φημὶ δρᾶσαι... Πώς χαρακτηρίζεται τὸ θῆθος τῆς
Ἀντιγόνης μέ τὴν ὄμολογία τῆς πρόξεώς της κατά δύο τρόπους καὶ μέ σθέ-
νος; Ἀσφαλῶς μᾶς προδικάζει τῇ σύγχρουσῃ τῆς πρός τὸν Κρέοντα, πού
πρόκειται νά ἐπακολουθήσει, καὶ τὴν ἀναδείχνει ἡρωΐδα. οὐ γάρ τι μοι
Ζεὺς Θέλει νά πει ὅτι μόνο ἂν ὁ Ζεύς καὶ ἡ Δίκη, πού καθόρισαν τὴν ὑπο-
χρέωση τῶν ἀνθρώπων νά θάβουν τούς νεκρούς, διάταξαν τὰ ἀντίθετα, τότε
θά ὑπάκουε σ' αὐτούς· θεωρεῖ δηλ. τὸ θεῖο καὶ φυσικό δίκαιο ἀνώτερο ἀπό
τὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ θετό. Δίκη κόρη τοῦ Δία καὶ τῆς Θέμιδας. Εἶναι σύνε-
δρος τοῦ Δία πού παρακολουθεῖ ἄγρυπνα τὰ ὅσα συμβαίνουν στή γῆ καὶ
στὸν "Ἄδη καὶ ἀναφέρει κάθε φορά στὸ Δία γιά τὴν τιμωρία ἐκείνων πού
παραβαίνουν τούς κανόνες καὶ τίς σχέσεις πού διέπουν τὸ κόσμο. οὐ γάρ τι
νῦν γε κάχθες... Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἀνέκαθεν εἶχαν τὴν ἀντίληψη γιά τό
αἰώνιο κύρος τοῦ φυσικοῦ δικαίου. σχεδόν τι μώρω... Ή στάση τῆς Ἀντι-
γόνης μέ τά λόγια τῆς ἀπό ὑπερήφανη καὶ ἀνδροπρεπής γίνεται αὐστηρή
καὶ περιφρονητική, ὥστε νά σχηματίσουμε τή γνώμη ὅτι καμιά πιά συνεν-
νόηση δέν εἶναι δυνατή ἀνάμεσά τους. τὰ σκλήρ' ἄγαν φρονήματα... Τρα-
γική εἰρωνεία γιά τὸν Κρ., στὸν ὄποιο αὐτά θά βροῦν τὴν ἐφαρμογή στὸ τέ-
λος τοῦ δράματος. Ζηνὸς ἔρκειον Ὄνομάζεται ἔτσι, γιατί ὁ βωμός του βρι-
σκόταν στὸ προαύλιο (τό ἔρκος) κάθε οἰκίας. οὐ γάρ τι δοῦλος Βλ. τίς ἀντι-
λήψεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου σχετικά μέ τή μεγάλη ἀπόσταση, πού ὑπῆρχε
μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων, τὴν ὄποια κατάργησε ὁ χριστιανισμός. Ἀπό
ὅλους ὅμιως τούς ἀρχαίους λαούς οἱ "Ελληνες, καὶ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι, φέ-
ρονταν σχετικά ἡπιότερα πρός τούς δούλους τους καὶ εἶχαν θεσπίσει γιά
χάρη τους προστατευτικούς νόμους. οὗτοι ποθ' οὐχθρός... Ἐπικρατοῦσε ἡ
ἰδέα ὅτι τά φυχικά πάθη ἐξακολουθοῦσαν νά ὑπάρχουν καὶ στὸν "Άδη, καὶ
γι' αὐτό ἡ φυχή τοῦ Αἴαντα, καθώς βλέπουμε στήν Ὄδύσσεια (λ 583), ἀπα-
ξίωσε κάθε συνομιλία μέ τὸν Ὄδυσσέα, ὅταν αὐτός κατέβηκε ἐκεῖ. οὗτοι
συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν Καὶ μέ αὐτό μόνο τὸ στήχο μπορεῖ ἄριστα
νά χαρακτηριστεῖ τό θῆθος τῆς Ἀντιγόνης.

γ') 526-581

Αεξιλογικές. καὶ μὴν = ἀλλά νά (αὐτές τίς λέξεις χρησιμοποιεῖ συνήθως
ὁ Σοφοκλῆς γιά τά πρόσωπα πού εἰσάγονται). εἴβομαι καὶ εἰβω = χύνω.
φιλάδελφα δάκρυα = δάκρυα ἀδελφικῆς ὀγάπης. νεφέλη = θλίψη, κατή-
φεια (μεταφ. ἀπό τή νεφέλη τοῦ οὐρανοῦ, η ὄποια κάνει τὴν ἡμέρα κατηφή
καὶ ἐπιφέρει τή βροχή). ὑπὲρ ὄφρύων (ἐνν. οὕσα = ἐπικαθισμένη) = ἐπάνω

ἀπό τά φρύδια. νεφέλη δ' ὁφρύων ὑπερ = καί ἡ κατήφεια σάν νεφέλη ἐπικαθισμένη ἐπάνω ἀπό τά φρύδια της. αἰσχύνω = ἀσχημίζω. αἰματόεις = αἰματόχρωμος, κατακόκκινος (ἀπό τά κλάματα καί τή μεγάλη στενοχώρια γιά τήν περιπέτεια τῆς ἀδελφῆς της). ρέθος (ρέθεα στόν Όμηρο = τά μέλη τοῦ σώματος) = τό πρόσωπο. τέγγω = βρέχω. εὐώφ-εύῶπος = ἔκεινος πού ἔχει καλή ὄψη, ὁ ώραῖος (ἀπό τήν αἰτιατ. εὐώπα προῆλθε καί ἡ σημερινή λέξη γώπα, τό φάρι μέ τά μεγάλα καί ώραῖα μάτια). ὑφειμένη (ρ. ὑφίεμαι) = (δχιά) πού ἐλλοχεύει (ἐνεδρεύει). κατ' οἴκους = σύνοικός μου. λήθουσα = χωρίς νά τό καταλαβαίνω. μ' ἔξεπινες = μού ἔπινες τό αἷμα (μεταφορ. ἀπό τή βδέλλα, γιατί ἡ δχιά δέν πίνει αἷμα). δύ' ἀτα κ' ἀπαναστάσεις (τέθηκαν τά ἀφηρημένα ἀντί γιά τά συγκεκριμένα) = δύο συμφορές (πανούκλες) καί ἀπαναστάτριες. ή ἕσομη (ἕξόμνυμι) = ἡ θά ἀρνήθεις μέ δρκο. ὅμορροθῶ (μεταφορά ἀπό τόν ρόθον = τόν κρότο πού παράγεται ἀπό τούς κωπηλάτες, ἐνώ κωπηλατοῦν συγχρόνως) = συμφωνῶ. ἔμμετισχω τῆς αἰτίας καὶ φέρω = συμμετέχω στήν κατηγορία, ἀναλαμβάνοντας καὶ ἔγω τήν εὐθύνη τῆς πράξεως. ἀλλ' οὐκ ἔάσει γέ σοι τοῦτο ἡ δίκη = ἀλλά δέ θά ἐπιτρέψει βέβαια τοῦτο σ' ἐσένα ἡ δικαιούσην. κοινοῦμαί τινα = παιρνω κάποιο συμμέτοχο. ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσι = στή δυστυχία σου. ἔμμπλους = συμμέτοχος. τοῦ πάθους = τοῦ παθήματός μου. ὃν = τίνων, ποιῶν (ἐνν. εἰσί, πλάγ. ἐρώτ. ἀπό τό ἔμνίστορες). ἔμνίστορές εἰσι = ἔμνισας = γνωρίζουν καλά. στέργω = ἀγαπῶ. ἀτιμάξω = στερῶ ἀπό τήν τιμή. μή οὐ (ἔθεσε δύο ἀρνήσεις λόγω ἔξαρτήσεως ἀπό ἀρνητική ἔννοια μή ἀτιμάσῃς) = ἀπό τό νά μή. ἀγνίζω = ἔξαρτήσω, ἔξιλεώνω. μοι κοινὰ (= κοινῇ) = ἀπό κοινοῦ μ' ἐμένα. ἔθιγες (θιγγάνω) = ἄγριξες, ἔβαλες χέρι. ποιοῦμαι ἐμαυτοῦ = οἰκειοποιοῦμαι, θεωρῶ δικά μου. ὀρκέσω... ἀντί τής ἀπρόσωπης συντάξεως: ὀρκετὸν ἔσται θηγῆσκεν ἐμέ. λελειμμένη σου (ὑπόθ. μετ.) = ἔάν σέ στερηθῶ. κηδεμῶν (ἐνν. εἶ) = ἐνδιαφέρεσαι. ταῦτ' ἀνιᾶς με (σύνταξη μέ διπλή αἰτιατική) = μέ αύτά μέ λυπεῖς. ἀλγοῦσα μὲν δῆτα (ἐνν. τό ρ. ἀνιῶ σε) = ὀπωσδήποτε ὄμως αἰσθανόμενη θλίψη. γέλωτα ἐν τινι γελῶ = περιγελῶ κάποιον. τί δῆτα... ἡ σειρά τῶν λέξεων: (εἰ μή πρότερον ὠφέλησά σε) ἀλλὰ νῦν δῆτα τί ἀν σ' ἔτι ὠφελοῦμ' ἔγω; = ἀλλά τώρα τουλάχιστο σέ τί μπορῶ νά σέ ὠφελήσω: ού φθονῶ = δέν ἀρνοῦμαι. ὑπεκφυγεῖν σε ἐνν. τό θάνατο. ἀμπλάκω (ἀρο. τοῦ ἀμπλακίσκω) ἀπορηματική ὑποτ. = νά ἀποτύχω, νά στερηθῶ ἀπό τήν τιμή νά μετάσχω. γάρ = αἰτιολογεῖ τό ἐννοούμενο ναί. αἱροῦμαι = προτιμῶ. ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις = ἀλλά δχι χωρίς νά πω τούς λόγους (τίς ἰδέες πού μέ διθησαν). τοῖς δοτ. προσ. ἀπό τό ἐννοούμενο ἐδόκεις (μέ τό τοῖς μὲν ἐνν. τόν Κρέοντα, μέ τό τοῖς δὲ τόν Πολυνείκη καὶ τούς κάτω θεούς). σù μὲν τοῖς - τοῖς δ' ἔγω σχῆμα χιαστό. καὶ μήν ἡ ἔσαιμαρτία ἵση ἐστὶν νῶν = καὶ ὄμως ἡ παρεκ-

τροπή, τό άμαρτημά μας είναι όμοιο (έπειδή άπό τή μιά ή 'Αντιγόνη' έκανε τήν πράξη, άπό τήν άλλη ή 'Ισμήνη' συμφωνούσε ώς πρός τήν άρχη, άλλα τής έλειπε τό έπιβαλλόμενο θάρρος). ξῆς = δικαιούσαι νά ζεις. τώ παιδε - τήν μέν, τήν δὲ σχῆμα καθ' ὅλον καί μέρος. ἀφ' οὐ τὰ πρῶτα' ἔψι άπό τήν στιγμή τής γεννήσεως της (χαρακτηρίζει τήν 'Αντιγόνη ώς ἀνέκαθεν ἀπέστιγμή της γεννήσεως της (χαρακτηρίζει τήν 'Αντιγόνη ώς ἀνέκαθεν ἀπέθαρχη). οὐδ' δέ ἂν βλάστη... (ἀπόδοση) = ὅχι μόνο ό νοῦς (τό μυαλό) πού ἀποχτιέται μέ τήν πείρα, άλλα καί ὁ ἔμφυτος νοῦς δέν παραμένει σ' αὐτούς πού δυστυχοῦν παρά σαλέυει (βγαίνει άπό τή θέση του). σοὶ γοῦν (ἐνν. ἔξεστη) = ἐσένα λοιπόν σάλεψε ό νοῦς. ὅτε = ἀπό τή στιγμή κατά τήν ὄποια. γάρ αἰτιολ. τό ἐννοούμ.: ναί, πράσσω κακῶς (= δυστυχῶ), τό ὄποιο εἶπε ή 'Ισμήνη' άπό παρανόηση άπό τό πράσσειν κακά. ἀτερ τῆσδε = χωρίς αύτήν. ηδε (ἔχει σχέση μέ τό προηγούμενο τῆσδε) = αὐτή ἐδῶ (ώς παρούσα τήν. ηδε (ἔχει σχέση μέ τό προηγούμενο τῆσδε) = αὐτή ἐδῶ (ώς παρούσα τήν. ηδε (ἔχει σχέση μέ τό προηγούμενο τῆσδε) = αὐτής (έδῶ ἐνν. κόρη). οὐχ ως γ' ἐκείνω τῆσδε τ' ἦν ήρμοσμένα = ἀλλὰ τά του γάμου ούκ ἔσται ἡρμοσμένα, ως γ' ἐκείνω... = ἀλλά ό γάμος μέ ἀλλη δέ θά είναι ταιριαστός στόν ἴδιο βαθμό, ὅπως ήταν ταιριαστός μεταξύ αὐτής ἐδῶ καί ἐκείνου. οὐέσι αὐτί τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ. στυγῶ = μισῶ. τὸ σὸν λέχος = ό λόγος σου γιά τό γάμο, ή νύφη γιά τήν ὄποια μιλᾶς (λέγεται μέ σκληρό ὑπαινιγμό). σ' ἀτιμάζει ό Κρ. βρίζοντας τήν μηνστή τοῦ Αἴμονα καί ἀρνούμενος τό γάμο του μέ αὐτή, βρίζει τόν ἴδιο τό γιό του. ό παισσων = αὐτός πού πρόκειται νά διαλύσει (ἐνν. μέ τό θάνατο τής 'Αντιγόνης' τραγ. εἰρωνεία, γιατί ή διάλυση θά γίνει μέ τό θάνατο καί τοῦ ἴδιου τοῦ γιοῦ, τοῦ Αἴμονα). ἔψι = προώρισται, ἔστι, δεδογμένα ἔστι = είναι ἀποφασισμένο. καὶ σοὶ γε κάμοι ποιητ. αἵτια στό δεδογμένα ἔστι. (Γιατί καί ό χορός στό στίχο 213 είχε ἀποφανθεῖ γιά τήν τιμωρία αὐτοῦ πού θά ἀποκαλυφθεῖ ώς δράστης τής ταφῆς). μή τριβάς ψήτι (ἐνν. τριβάς χρόνου ποιεῖσθε) = μή βραδύνετε, μή χρονοτριβεῖτε πιά. νν = αὔτες. ἐκ δὲ τοῦδε = ἀπό δῶ λοιπόν καί στό ἔξης. μηδ' ἀνειμένας = καί ὅχι χειραφετημένες, ἐλεύθερες. θρασὺς = τολμηρός. τὸν "Αἰδην πέλας τοῦ βίου = τόν "Αἰδη (τό θάνατο) νά προσεγγίζει τή ζωή τους, ἐπομένως: νά ἐπίκειται ό θάνατος. Μετά ἀπό αὐτό ἀπάγονται: οἱ δύο ἀδελφές στό γυναικωνίτη ἀπό τούς δύο διορυφόρους τοῦ Κρέοντα.

Πραγματικές. ἐπαναστάσεις θρόνων 'Ο τύραννος πάντοτε ὑποπτεύεται συνωμοσίες καί ἀνατροπές. οὐτ' ήθέλησας ὅταν δηλ. τής έκανε τήν πρόταση νά πάρει μέρος στήν ταφή, πρίν προβεῖ σέ αὐτή. ξύμπλουν Οι 'Αθηναῖοι, ώς λαός ναυτικός, χαίρονταν ἀκούοντας ναυτικές λέξεις, ὅπως ὄμορ-

ροθεῖ κτλ. τοῦδε γάρ σὺ κηδεμῶν Ἐννοεῖ πώς ή Ἰσμήνη ἐνδιαιφέρεται γι' αὐτόν, ἐπειδὴ δέ θέλησε νά πάρει μέρος στήν ταφή καὶ ἐπειδὴ ύπάκουσε τυφλά στίς διαταγές τοῦ Κρέοντα. τί ταῦτ' ἀνιψές μ' οὐδὲν ὠφελουμένη; Τό παράπονο αὐτό τῆς Ἰσμήνης εἶχε καλό ἀποτέλεσμα, ἀπό τή μιά γιατί ή Ἀντιγόνη ἀποβαίνει στό ἔξης ἡπιότερη, ἀπό τήν ἄλλη γιατί σώζεται ή Ἰσμήνη ἀπό τήν καταδίκην, ἐφόσον ή Ἀντιγόνη τῆς φέρθηκε αὐστηρά μπροστά στόν Κρέοντα. σὺ μὲν ζῆς, η δ' ἐμὴ φυχὴ πάλαι τέθνηκε. Ή ἀπόσταση μεταξύ τῶν δύο ἀδελφῶν εἶναι μεγάλη: Η Ἰσμήνη ἔχει δικαιώματα στή γήινη αὐτή ζωή, τῆς δροίας ἀκολουθήσε τίς ιδέεις, ἐνώ η Ἀντιγόνη, ώς ήρωιδα γιά τίς ύψηλές καί θείες ἀντιλήφεις της, πρό πολλοῦ ἀνήκει σέ ἄλλες σφαῖρες ύψηλότερες καὶ εὐγενέστερες, στήν ἄλλη ὑπερκόσμια ζωή. ἀρώσιμοι γάρ χάτερων γύαι Λέγει αὐτό, γιατί, δπως ή γῇ παράγει καρπούς μέτο δργωμα, ἔτσι καί ή γυναίκα εἶναι κατάλληλη γιά τεκνοποία. Ἄξει μάλιστα νά σημειωθεῖ δτι ο Κρέων, παραγνωρίζοντας στήν δργή του τήν ἐνωση τῶν δύο εὐγενῶν ύπάρξεων, συναισθηματικά δεμένων (ένωμένων), θεωρεῖ τό γάμο ώς ἀποκλειστικό μέσο γιά τή γέννηση παιδιών κτλ. ὡ φίλταθ' Αἴμον Ὁ Αἴμων ήταν δευτερότοκος γιός του Κρέοντα· ο πρώτος γιός του, ο Μεγαρέας, θυσιάστηκε μέ πρόταση τοῦ μάντη Τειρεσία γιά τή σωτηρία τής πόλεως. Η Ἰσμήνη προσφωνεῖ τόν Αἴμονα μέ περιπλάθεια φίλτατον, ώς ξάδελφο καί μνηστήρα τῆς ἀδελφῆς της καὶ ἀκόμη γιατί βριζόταν ἀπό τόν πατέρα του. γυναίκας εἶναι μηδ' ἀνεμένας. Ἐδῶ μιλάει ἀναχρονιστικά ο Σοφοκλῆς γιά τίς γυναίκες τῶν ἱστορικῶν χρόνων, οί δποιες πράγματι στίς Ἰωνικές φυλές, καί μάλιστα στούς Ἀθηναίους, ήταν ύποταγμένες ύπάρξεις μέ προορισμό τους νά γεννᾶνε παιδιά καί νά ρυθμίζουν καλά τό νοικοκυριό τους. Καί τότε ὅμως ή γυναίκα δέν ταπεινώθηκε ἀπέναντι στόν ἄντρα καί δέ μεταβλήθηκε σέ ἀνδράποδο, δπως στούς βάρβαρους λαούς τής Ασίας. Ἀντίθετα, στούς ήρωικους χρόνους ή γυναίκα ἀπολάμβανε μεγάλη ἔκτιμηση, καθώς βλέπουμε στά όμηρικά ποιήματα, καί ἀπό πολλές ἀπόφεις ή θέση τής ήταν ἰσοδύναμη μέ τή θέση τοῦ ἄντρα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (582-625)

Λεξιλογικές. στροφή α'. ἄγευστος (μέ ἐνεργ. διάθ.) = ἄγευστη, πού δέ γεύτηκε, πού δέ δοκίμασε, ἀπαλλαγμένη ἀπό συμφορές. αἰών = ζωή. οἰς = ὃν. δόμος = οἰκος. ἄτα δωρ. (ἄτη) = συμφορά· γεν. διαιρ. τοῦ οὐδὲν = καμιά συμφορά. ἐπὶ πλῆθος γενεᾶς = γιά πολλές γενιές (δέ σταματά σέ μιά γενιά, ἀλλά μεταβαίνει ἀπό τή μιά στήν ἄλλη): ή σειρά τῶν λέξεων: οἰς γάρ ὃν ὁ δόμος σεισθῇ θεόθεν, (τούτοις) οὐδὲν ἐλλείπει ἔρπον ἐπὶ πλῆθος γενεᾶς. ὅμοιον ἐνν. ἐστί. ὥστε = δπως. ποντίαις δυσπνόις Θρήσσαισ

πνοαῖς (ἀναγκ. αἰτ.) = ἔνεκα τῶν θάλασσινῶν θρακικῶν ὀνέμων πού πνέουν μέ μανία. ὑφαλον ἔρεβος = τά σκοτεινά ὑφαλα στρώματα (τῆς θάλασσας). ἐπιδράμη = ἐφορμήσει· ή σειρά τῶν λέξεων: ὅμοιόν ἔστι (τὸ πρᾶγμα), ὥστε ὅταν οἶδμα δυσπνόις ποντίαις Θρήσσαισι πνοαῖς ἐπιπρᾶγμα, = δράμη ὑφαλον ἔρεβος. βυσσόθεν = ἀπό τό βυθό τοῦ πυθμένα. κελαινὸς = μαυρος, μέ σκοτεινό χρῶμα. κυλίνδω = ἀνασκάψω, ἀνασκαλεύω, ή θίξθινδς = ή ἀμιώδης ἀκτή τῆς θάλασσας καὶ ὁ πυθμένας της. δυσάνεμος = πού ταράζεται ἀπό κακούς ἀνέμους, ἀνεμόδαρτη. βρέμω = ἀντηχῶ. στόνος = στεναγμός, μυκηθμός. στόνω βρέμουσι = στενάζοντας ἀντηχοῦν. ἀντιπλῆγμες = αὐτές πού πλήγσονται κατά μέτωπο.

ἀντιστροφή α'. ἀρχαῖα (ἐπιρρηματικῶς) = ἀπό παλαιά. πήματα = δυστυχήματα. ἐπὶ πήμασι φθιτῶν = ἐπάνω στά δυστυχήματα τῶν γενιῶν πού ἐξαφανίστηκαν· ή σειρά τῶν λέξεων: ὄρῶμαι (ἀντί ὄρω) τὰ πήματα τῶν Λαβδ. οἴκων πίπτοντα ἐπὶ πήμασι βροτῶν· παρήχηση τοῦ π. οὐδ' ἀπαλλάσσει = καὶ δέν ἀπολυτρώνει (ἀπό τά δυστυχήματα). γενεὰν γένος = ή προηγούμενη γενιά τήν ἐπόμενη. ἔρείπω = καταγκρεμίζω, καταβάλλω, φθείρω. οὐδ' ἔχει λύσιν = οὐδ' ἔχει τέρμα (ύποκ. τὰ πήματα) = καὶ δέν ἔχουν τέλος οἱ συμφορές. νῦν γὰρ = γιατί τώρα (παραδείγματος χάρη). ὑπὲρ ἐσχάτας ρίζας = ἐπάνω ἀπό τήν τελευταία ρίζα (ἐνν. τίς δύο χάρη). καταχάτας ρίζας = ἀκτίνα σωτηρίας (ἐλπίδας). κατ' ἀμῷ (τμήση), καταμῷ = κατακόπτει, θερίζει. φοινία κοπίς νερτέρων θεῶν = τό φονικό μαχαίρι τῶν κάτω θεῶν. λόγου ἄνοια καὶ φρενῶν ἐρινύς (ἐπεξήγ. τοῦ προηγούμενου) = ἀσυνεσία καὶ διατάραξη φρενῶν (ἐνν. τήν 'Αντιγόνη, ή ὅποια ἀπό ἀμυαλοσύνη περιφρόνησε τό κήρυγμα τοῦ Κρέοντα· ἐπίσης ἀπό φρενοβλάβεια ἐπισκοτίστηκε ὁ νοῦς της).

στροφή β' δύνασις = δύναμη. ὑπερβασία = παράβαση, ἀμάρτημα· κατ' ἄλλη ἐρμην.: ἀλαζονεία, ἔπαρση. τὰν = ἦν. κατάσχοι θά κατέβαλλε. παντάγρευς (πάντα-ἄγρεύω) = αὐτός πού τά πάντα κυριεύει, ὁ παντοδαματαγγεὺς (πάντα-άγρεύω) = αὐτός πού τά πάντα κυριεύει, ὁ παντοδαματαγγεὺς. ἀκάματοι κατηγορ. ἔξηγεῖται ἐπιρρημ. = ἀκούραστα. μῆνες = χρόνος. ἀγγήρως = ἀγέραστος. χρόνω = μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου. δυνάστας = ὡς κυρίαρχος. κατέχεις = ἔχεις ὡς ἔδρα. 'Ολύμπου μαρμαρόεσσα αἴγλα = ή ἀστραφτερή λαμπρότητα τοῦ 'Ολύμπου. τό τ' ἔπειτα = καὶ κατά τό προσεχές μέλλον (ἐπομένως καὶ κατ' αὐτό τό παρόν). καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ πρὶν = καὶ κατά τό ἀπώτερο μέλλον καὶ κατά τό παρελθόν. ἐπαρκεῖ νόμος = ισχύει, ἐπικρατεῖ ὁ νόμος αὐτός. οὐδὲν ἔρπει = δέν προχωρεῖ καθόμος = ισχύει, ἐπικρατεῖ ὁ νόμος αὐτός.

λου. πάμπολυ = πάρα πολύ· ή σειρά τῶν λέξεων: ὁ δὲ βίοτος θνατῶν οὐδὲν ἔρπει πάμπολύ γ' ἔκτὸς ἀτας.

ἀντιστροφή β'. πολύπλαγκτος = πολυπλάνητος (πολὺ + πλάκω = πλανῶ), ἀβέβαιη. ὄνασις (ἀπό τό δύνημι = ὠφελῶ) (ἐστὶν) = εἶναι ὠφέλεια. κουφόνους ἔρως = ἀνόητη ἐπιθυμία. κουφονών ἔρωτῶν γεν. ὑποκ. στό ἀπάτα, τὴν ὅποια προκαλοῦν ἀνόητες ἐπιθυμίες. οὐδὲν δ' εἰδότε (τινὶ) = καί χωρίς νά γνωρίζει καθόλου, ἔρπει = ἀνεπαίσθητα ὑποβόσκει. πρὶν = ὡσότου. προσαύω = προσκαίω, καίω προσέτι, ζεματίζω. πρὶν προσαύσῃ πόδα = πρὶν ζεματίστει (δηλ. προτοῦ νά πάθει κάτι φοβερό καί ἔτσι σωφρονίστει). σοφία = μέ σοφία. ἐκ τοῦ ποιητ. αὐτ. πέφανται = ἔχει φανερωθεῖ, εἰπωθεῖ. κλεινὸν ἔπος = τό περιφήμο ρητό. ἐσθλὸν = καλό. ἔμπεν(αι) (όμηρ. τύπος) = εἶναι. δτῶ δοτ. ἀντιχαριστική. θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν = ὁ θεός δόηγει πρός διαστρέβλωση· ή σειρά τῶν λέξεων: κλεινὸν ἔπος πέφανται δοκεῖν εἶναι ποτ' ἐσθλὸν τῷ δ' δτῶ φρένας θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν. πράσσει ἔκτὸς ἀτας = ζει ἔξω ἀπό δυστυχίες· ισοδυναμεῖ μέ τῇ φράση εὖ πράσσει.

Πραγματικές. Ἀφοῦ οἱ δύο ἀδελφές ὁδηγήθηκαν ἀπό ἀκολούθους στή θύρα, πού φέρνει στό γυναικωνίτη, καί ἔμεινε μόνος ὁ Κρέων στή σκηνή καί σκεπτόταν, ὁ χορός στό δεύτερο στάσιμο πῆρε ἀφορμή ἀπό τήν καταδίκη τῶν δύο ἀδελφῶν καί ἀπό τή φοβερή συμφορά ὅλου τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν, καί προβάλινε στή διατύπωση γενικῆς γνώμης σχετικά μέ τό ἄστατο τῆς ἀνθρώπινης εύτυχίας κτλ. εύδαιμονες οίσι κτλ. Τό ἀνύπαρκτο τῆς ἐπί ζωῆς εύτυχίας τοῦ ἀνθρώπου, τό τόνισαν ὅλοι σχεδόν οἱ συγγραφεῖς καί οἱ ποιητές κατά τίς διάφορες ἐποχές· πρβ. καί τό: τέρας ἐστὶν εἴ τις εύτύχησε διὰ βίου. Θρήσσαισι πνοαῖς Ἐπειδή συνήθως οἱ σφυδροί ἀνεμοί πνέουν ἀπό τό βοριά, καί μάλιστα ἀπό τή Θράκη, γι' αὐτό οἱ Ἑλληνες θεωροῦσαν πατρίδα τους τή Θράκη· οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα τιμούσαν ίδιαιτέρως τό Βορέα καί είχαν πρός τιμή του βωμό κοντά στόν Ἰλισόν, ἀπό ὅπου, σύμφωνα μέ τό μύθο, ἀρπαξε τή θυγατέρα τοῦ βασιλιά Ἐρεχθέα Ὁρείθυια καί τή μετέφερε στή Θράκη. Λαβδακιδῶν οἴκων Ὁ Λάβδακος ἦταν πατέρας τοῦ Λαΐου· πατέρας τοῦ Λαβδάκου ἦταν ὁ Πολύδωρος καί πατέρας αὐτοῦ ὁ Κάδμος, ἀλλά οἱ συμφορές ἀρχισαν ἀπό τό Λάιο καί ἐπειτα. οὐδ' ἔχει λύσιν Κάθε γενιά μποροῦσε νά ἀπολυτρώσει ἀπό τά δεινά τήν ἐπόμενη γενιά μόνο μέ τή θεῖκή δύναμη, ἀν ζητοῦσε τήν ἔξιλέωσή της. Κάτι τέταιο ἔκανε ή γενιά τοῦ Ὁρέστη, ὁ δόποις μέ τή βοήθεια τῆς Ἀθηνᾶς ἔξιλέωσε τούς θεούς καί ἀπάλλαξε τούς ἀπογόνους του ἀπό τήν κατάρα τῶν Τανταλιδῶν. θεῶν κοπίς Ἀποδίδονται στούς θεούς ξίφη, μάχαιρες, δόρατα κτλ. ὕπνος παντα-

γρεὺς Ὁ ὑπνος κυριεύει ὅλα τά ἔμψυχα καὶ γι' αὐτό λεγόταν πανδαιμάτωρ
(παντοδαιμαστής) καὶ ἀκόμη τὸν θεωροῦσαν δίδυμο ἀδελφό τοῦ θανάτου.
ὅτω φρένας θεός ἄγει προς ἄταν· παρόμοιο μέ τό χριστιανικό ρητό: Μω-
ραίνει Κύριος, ὃν βούλετ' ἀπολέσαι.

ΤΡΙΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (626-780)

α') 626-680

Λεξιλογικές. νέατος = νεότατος, τελευταῖος. ἄγνυματι = λυπᾶμαι, μό-
ρον (ἔχει θέση ἀναγκ. αἰτίου) = γιά τό θάνατο. τāλις-ιδος = μελλόνυφη,
μνηστή. ἀπάτας (αἰτιατ.) = γιά τή στέρηση, γιά τήν ἀποτυχία. λεχέων =
μυηστή. ὑπεραλγῶ = ὑπερβολικά λυπᾶμαι. τάχα = γρήγορα. ὑπέρτε-
τού γάμου. ὑπεραλγῶ = ὑπερβολικά λυπᾶμαι. τάχα = γρήγορα. ὑπέρτε-
τον γάμου ὅτι ἡ ἀπόφασή του εἶναι τελεσίδικη καὶ ἐπομένως ἀνέκκλητη. φῆ-
φον τῆς μελλονύμφου (γεν. ἀντικ.) = ἀπόφαση κατά τής μελλόνυφης.
λυσσαίνω = ὀργίζομαι, λυσιάζω (ἀπό ὀργή). ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἀρά μὴ
πάρει (ἔχεις ἔλθει) λυσσαίνων πατρί, κλύων (αἰτιολ.) τελείων φῆφον τῆς
μελλονύμφου; πανταχῇ δρῶντες = μέ ὅποιονδήποτε τρόπο καὶ ἀν ἐνερ-
μελλονύμφου; πανταχῇ δρῶντες = κατευθύνω στό δρόμο, δρόμα καθοδηγῶ.
τόν Αἴμονα εὔκτικῆς. ἀπορθόω-ῶ = κατευθύνω στό δρόμο, δρόμα καθοδηγῶ.
ἀξιώσεται = θά κριθεῖ ἄξιος. ἐμοὶ ποιητ. αἴτ. μείζων = σπουδαιότερος, πο-
λυτιμότερος. φέρεσθαι = ὡστε νά ἔχω αὐτόν. σου τίγγομένου (ύποθ. μετ.)
β' ὅρ. συγκρ. = παρά ἐάν σύ, ἀπό ὅ, τι ἔσυ νομίζεις καλό, ἀπό τίς καλές σου
συμβούλές. οὕτω γάρ. ὁ γάρ αἰτιολ. τό ὑπονοούμενο: καλῶς μιλεῖς, συμ-
φωνῶ σέ ὅσα εἴπες. διὰ στέρων ἔχω = ἔχω στήν καρδιά, φρονῶ. τέτοιες
φράσεις μέ τήν πρόθ. διὰ ἀπαντοῦν καὶ ἄλλες: διὰ χειρός, διὰ στόματος
ἔχω κ.ἄ. πάντα ἔσταναι ὅπισθεν πατρώμας γνώμης (ἐπεξηγεῖ τό οὕτω
χρή...) = δηλαδή νά ἀκόλουθει κανείς σέ ὅλα (πιστά) τήν πατρική γνώμη.
τούτου ἔνεκα τελ. αἴτ. γοναὶ = τέκνα. κατήκοος = εύπειθής, ὑπάκουος: τό
α' εἶναι ἀντικ. τοῦ φύσαντες, καὶ τά δύο ἀντικ. τοῦ ἔχειν. ἀνταρμύνωνται
κακοῖς = ἀποκρούουν ἀποδίδοντας κακό στό κακό. ἀνωφέλητος = ἀνωφ-
έλητος = ληγούσαν, στενοχώριες. τόνδε = λήγεις, ἀνυπάκουος, φιτύω = γεννώ.
πόνους = βάσανα, στενοχώριες. τόνδε = λήγεις, ἀνυπάκουος, φιτύω = γεννώ.
γέλων = ἀφορμή γιά γέλωτα: ἡ σειρά τῶν λέξεων: εἴ-
αυτόν (τόν πατέρα). γέλωτα = ἀφορμή γιά γέλωτα, πολὺν δὲ γέλωτα τοῖς
ποιεῖς ἀν φύσαι τόνδε τί ἄλλο πλήγη πόνους ἔσωται, πολὺν δὲ γέλωτα τοῖς
ἔχθροῖς. νῦν = λοιπόν. ὑφ' ἡδονῆς ἀναγκ. αἴτιο, ἐνώ τό σύνεκα γυναικὸς
τελ. αἴτιο. ψυχρὸς = παγερός, ἀηδόνης. παραγκάλισμα = τό ἀντικείμενο
τελ. αἴτιο. ψυχρὸς = παγερός, ἀηδόνης. παραγκάλισμα = τό ἀναφέρεται στό ἀκόλουθο: γυνὴ ἔ-
ναγκαλισμοῦ, περιπτύξεως. τοῦτο = ἀναφέρεται στό ἀκόλουθο: γυνὴ ἔ-
ναγκαλισμοῦ, περιπτύξεως. τοῦτο = ἀναφέρεται στό ἀκόλουθο: γυνὴ ἔ-
ναγκαλισμοῦ, περιπτύξεως. τοῦτο = ἀναφέρεται στό ἀκόλουθο: γυνὴ ἔ-

ἀποστρέφομαι, σιχαίνομαι. ώσει τε = ὅπως. μέθες = ἀφησε. ἐν "Αἰδου νυμφεύειν σχῆμα δέξμωρο. αἵρω ἐμφανῶς = πιάνω ἐπ' αὐτοφώρω. ἐκ πόλεως πάσης = ἀπό ὅλους τούς πολίτες. ἀπιστῶ = ἀπειθαρχῶ. πρὸς ταῦτα = ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως μου αὐτῆς. ἐφυμνῶ = ἐπικαλούμαι πρὸς βοήθεια. ἔνναιμος = προστάτης τῆς συγγένειας. τὰ φύσει ἐγγενῆ = τούς φυσικούς συγγενεῖς. ἄκοσμα (προληπτ. κατ.) = ὡστε νά είναι ἀπειθαρχητα. κάρτα = πάρα πολύ. τοὺς ἔξω γένους (δητας) = τούς μή συγγενεῖς ἐνν. ἀκόσμους ποιήσω ή θήσω. ἐν οἰκείοισιν = ἀνάμεσα στούς οἰκείους του. δίκαιος = ἀμερόληπτος, εὔσυνείδητος. ὑπερβάς = ἀφοῦ ἔπειράσει τά ὅρια τῆς ἀλαζονείας. διτις βιάζεται (ἀναφ. ὑποθ. πρότ.) = ἐάν κανείς παραβιάζει. οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τυχεῖν σχῆμα λιτότητας. ἀντί: δεῖ τοῦτον τῆς μεγίστης τιμωρίας τυχεῖν. ὃν στήσεις = ὃν ἀν στήσῃ = ὁποιονδήποτε ἀνακηρύξει, καταστήσει ἄρχοντα. τοῦδε χρὴ κλύειν = σ' αὐτόν πρέπει νά ὑπακούει κανείς. καὶ τ' ἀναντία = καὶ τά ἀντίθετα ἀπό αὐτά, δηλ. τά μεγάλα καὶ ἄδικα. θαρσῶ = ἔχω πεποιθηση̄ ἀπό τό θέλειν ἔξαρτ. τά ἀπαρέμφατα ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι: ή σειρά τῶν λέξεων: καὶ θαρσοίην ἀν ἐγὼ τοῦτον τὸν ἀνδρα θέλειν ἀν καλῶς μὲν ἄρχειν, εὗδ' ἄρχεσθαι... ἐν χειμῶνι δὲ δορὸς = στή σφοδρότητα τῆς μάχης, στή θυελλώδη μάχη. προστεταγμένος = ὃν ἔχει παραταχτεῖ δίπλα. μένειν (ἄν), ἔξαρτάται ἀπό τό θαρσοίην ἄν. κάγκαθὸν παραστάτην = καὶ γενναῖο συστρατιώτη, σύντροφο, βοηθό. αὕτη-ἥδε-ἥδε ή ἀναφορά αὐτή γίνεται γιά νά ἔξαρθει ή μεγάλη καταστρεπτική δύναμη τῆς ἀναρχίας. ἀναστάτους τίθησι = ἀναστατώνοντας καταστρέφει. συμμάχου δορὸς = συμμάχων πολεμιστῶν, συμμαχικῶν στρατευμάτων. τροπὰς καταρρήγνυσι = διασπώντας τίς τάξεις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τίς τρέπει σέ φυγή. τῶν ὀρθουμένων (ἀντίθεση πρὸς τό προηγουμένο ἀναρχίας) = αὐτῶν πού πειθαρχοῦν, πού μένουν ἀκλόνητοι. τὰ πολλὰ σώματα = τούς πολλούς. οὔτως = σύμφωνα μέ αὐτά. ἀμύνω συντάσσεται μέ δοτική, ὅπως καὶ τά συνώνυμά του: βοηθῶ, ἐπικουρῶ, τιμωρῶ, ἀρήγω. ἀμυντέα ἔστι (πληθ. ἀντί ἐνικοῦ) τοῖς κοσμουμένοις (οὐδετ. γένους) = πρέπει νά ὑπερασπίζει κανείς τά ὅσα διατάζονται, τά ὅσα νομοθετοῦνται, τούς νόμους. οὐδάμως ἥσσητέα (ἥσσωμαι, ἥττωμαι) = μέ κανένα λόγο δέν πρέπει νά γίνεται κανείς κατώτερος (ἥττων) ἀπό μιά γυναίκα. ἐκπεσεῖν (τῆς ἀρχῆς) = νά ἐκθρονιστῶ. εἴπερ δεῖ ἐνν. ἐκπεσεῖν πρὸς τυνος.

Πραγματικές. νέατον 'Ο Αἴμονας, ὅπως εἴπαμε πιό πάνω, ήταν ὁ τελευταῖος γιός του Κρέοντα. τάλις στούς ἀρχαίους λεγόταν ἡ παρθένος σέ ὡρα γάμου καὶ λογοδοσμένη νύφη σέ κάποιον. μάντεων ὑπέρτερον Δείχνεται ή δυσμένειά του πρὸς τό γένος τῶν μάντεων· τή φράση αὐτή οἱ ἀρχαῖοι τήν εἶχαν σάν παροιμία, δταν ἥθελαν νά δηλώσουν ὅτι γνώριζαν

κάτι άπό αύτοφία καί ὅχι άπό στοχασμούς, ὅπως ἔκαναν οἱ μάντεις. ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνωνται Τό νά ωφελεῖς τό φίλο καὶ νά καταδιώκεις τόν ἐχθρό, νά κακοποιεῖς τόν ἐχθρό καὶ νά εὐεργετεῖς τό φίλο, ἐπικρατοῦσε στήν ἀρχαιότητα γενικά πρίν ἀπό τό Σωκράτη πού πρώτος δίδαξε χριστιανικές πράγματι ἀλήθειες, λέγοντας μηδαμῶς ἀδικεῖν καὶ εἰ δ' ἀναγκαῖον εἴη ἀδικεῖν η̄ ἀδικεῖσθαι, ἐλοίμην ὃν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι η̄ ἀδικεῖν. Πρέπει νά παρατηρηθεῖ ἀκόμη η̄ μεγάλη ἀπόσταση μεταξύ τοῦ Κρέοντα, πού εἶπε τά πιό πάνω, καὶ τῆς Ἀντιγόνης, πού εἶπε τήν ήθικότατη ρήση (στίχ. 523): οὔτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν. ἀλλ' ὃν πόλις στήσειε Ὁ Σοφοκλῆς μιλεῖ ἀναχρονιστικά γιά ἐκλογή τοῦ ἡγεμόνα ἀπό τούς πολίτες, ἐπειδή αὐτό ἵσχε μόνο κατά τούς ιστορικούς χρόνους, ἐνῶ κατά τούς ἡρωικούς χρόνους, στούς ὅποιους ἀναφέρεται τό δράμα, η̄ βασιλεία ἦταν ἔξουσία κληρονομική.

β') 681-723

Λεξιλογικές. τῷ χρόνῳ = λόγω τῆς μεγάλης ἡλικίας, ἔξαιτίας τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς πού πέρασε, τῶν βαθιῶν γερατειῶν μας. κεκλέμμεθα = ἔχουμε στερηθεῖ, ἔχουμε χάσει ἀντικ. εἶναι τὰς φρένας. λέγω φρονούντως = μιλώντας μέ φρονηση, συνετά. ὑπέρτατον = πολυτιμότατο. ὅπως (εἰδικ.) = ὅτι. τάδε ἐνν. τά ὅσα διακηρύχτηκαν προηγουμένως ἀπό τόν Κρέοντα. μήτ' ἐπισταίμην = μήτε εὔχομαι νά γνωρίζω. μεντᾶν = μέντοι ὃν, ὃ ἀν ἀρμόζει στήν εύκτική γένοιτο = μπορεῖ ὡστόσο νά ἔλθει στό νοῦ καὶ ἀλλου κάποια συνετή σκέψη. δ' οὖν = ὅπως καὶ νά ἔχει τό πράγμα. πέφυκα = ἔχω ἀπό τή φύση τῆς θέσης μου τήν ἴδιοτητα. προσκοπεῖν = σκοπεῖν πρὸ σου = νά ἔξετάξω μπροστά ἀπό σένα καὶ γιά τό συμφέρον σου. λόγοις τοιούτοις (δηλώνεται τό αἵτιο τοῦ φύβου τοῦ δημότη) = λέγοντι τοιούτους λόγους = ὃν λέγει τέτοια λόγια. οἷς σὺ μή τέρφῃ (ἀναφ. συμπερ. πρότ.) = ὥστε νά μήν εὐχαριστεῖσαι ἀκούοντάς τα. ὑπό σκότου (ἀναγκ. αἵτ.) = ἔνεκα τῆς ἀσημότητας τῆς θέσεώς μου. τήν παιδα ταύτην ἀναγκ. αἵτ. οἷα (σύστ. ἀντικ. τοῦ ρήμ.) ὁδύρεται πόλις = πόσο θρηνεῖ ἔξαιτίας τῆς κόρης αὐτῆς. ὡς ἀναξιωτάτη = πόσο ἀναξιότατα, καθόλου ἀξια τιμωρίας (έντελως ἀθώα). ἀπ' ἔργων εὐκλεεστάτων ἀναγκ. αἵτ. ἥτις... ἀναφ. αἵτιολ. πρότ. (αἵτιολογεῖ τό ἀπ' ἔργ. εὐκλ.). ἐν φοναῖς πεπτῶτα = ἐν φονικοῖς πλήγμασι πεπτωκότα = πού φονεύτηκε. ὡμηστής = ὡμοφάγος. μήθ' ὑπ' ὡμηστῶν...: ἥτις οὐκ εἴασεν (ἀθαπτον) δέσθαι μήθ' ὑπ' ὡμηστῶν κυνῶν, μήθ' ὑπ' οἰωνῶν τινος. χρυσῆς τό ἐπίθ. αὐτό λεγόταν ἀπό τούς ἀρχαίους μεταφορικά γιά λαμπρά καὶ ἔξαίρετα πράγματα, ὅπως καὶ ἀπό ἐμάς: «χρυσός ἀνθρωπος», «χρυσή καρδιά» κτλ. τιμῆς ἔξαρτ. ἀπό τό λαχεῖν. ἔρεμνὸς (ἀπό τό ἔρεβος, ἔρεβεννός, ἔρεμνός) = σκοτεινός. σῆγα = σιωπηλά. ἐπέρχεται

= διαδιδεται στήν πόλη. εύτυχως πράσσω = εύτυχω. Ή μετοχή ύποθ. μέθηση β' ὅρου συγκρ. = τῆς δικῆς σου εύτυχίας. τιμιώτερον = πολυτιμότερο. εὐκλείας β' ὅρος συγκρ. στὸ μεῖζον ἄγαλμα. ἄγαλμα = στόλισμα, εύχαριστηση. Θάλλω = εύτυχω. πρὸς παιδῶν = ἐκ μέρους τῶν παιδιῶν (τέθηκε ἀντὶ τοῦ εὐκλείας παιδῶν θαλλόντων). ή σειρά τῶν λέξ.: ἥτις ἄγαλμα μεῖζόν ἔστι πατεῖ πρὸς παιδῶν θαλλόντων; νῦν ἀντὶ νῦν = λοιπόν. ἐν μοῦνον ἥθιος = ἔνα μόνο τρόπο σκέψεως, μία γνώμη. ἐν σαυτῷ φόρει = ἔχει στήν φυχή σου, δηλ. μή σχηματίζεις γνώμες μονότροπα. ὡς φῆσ σὺ = καθώς ἔστι λέξ.: ή σειρά τῶν λέξ.: μή νῦν ἐν ἥθιος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει, τοῦτ' ὀρθῶς ἔχειν, ὡς φῆσ κούδὲν ἄλλο· τὸ ὅστις μέ περιληπτική ἔννοια. φρονεῖν = ὅτι σκέπτεται ὀρθά, συνετά. διαπτύσσομαι = διανοίγομαι σάν καρπῆς, ἔξετάζομαι οἱκιστέρεα. ὕφθησαν (γνωμ. ἀόρ.) = συνήθως φαίνονται, ἀποκαλύπτονται. μή τείνειν ἄγαν (μεταφορ. ἀπό τὰ σκοινιά καὶ τίς χορδές τοῦ τόξου, οἱ ὅποιες, ἃν τεντωθοῦν πολύ, κόβονται) = νά μήν τὸ παρατεντώνει, νά μήν ισχυρογνωμονεῖ ὑπερβολικά, νά μήν εἶναι ὑπερβολικά αὐθόδης· ή κανον. πλοκή τῶν λέξ.: ἀλλ' οὐδὲν αἰσχρόν ἔστι τὸ μανθάνειν τὸν ἄνδρα πολλά, κεῖται ἥ σοφός, καὶ τὸ μή τείνειν ἄγαν. παρὰ ῥείθροισι χειμάρροις = κοντά στούς χειμάρρους (στά ξεροπόταμα). ὑπείκω = ὑποχωρῶ. ὡς ἐκσώζεται = πῶς διασώζουν. ἀντιτείνω = ἀντιστέχομαι. αὐτόπρεμνα (αὐτοῖς πρέμνοις, πρέμνον εἶναι ὁ κορμός, τὸ στέλεχος, ή ρίζα) = σύρριζα. αὔτως = ὡσαύτως, ἐπίσης. πόδα = σκότα· αὔτην ἀποτελοῦν τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἴστιου καὶ τὰ σκοινιά πού προσδένονται σ' αὐτά, στὰ ὅποια στηρίζεται, σάν σέ πόδι, τὸ ἴστιο τοῦ πλοίου. ναὸς = νεώς· ή γεν. εἶναι κτητική τοῦ πόδα, ὅμοιως γεν. ἀντικειμ. τοῦ ἐγκρατῆ. τὸ ἐγκρατῆ προληπτ. κατηγ. = ὥστε εἶναι ἐγκρατῆ, ὥστε νά ἔξουσιάζει, νά κανονίζει τῇ διεύθυνση τοῦ πλοίου· ή σειρά τῶν λέξ.: ὅστις τείνας πόδα ναὸς ἐγκρατῆ ὑπείκει μηδὲν = ἃν κανείς τεντώσει τὴ σκότα τοῦ πλοίου, ὥστε νά γίνει κυρίαρχος αὐτοῦ (τοῦ πλοίου), καὶ δέν τὴ χαλαρώνει καθόλου. κάτω στρέψας = ἀφοῦ ἀναποδογυρίσει. τὸ λοιπὸν = στό ἔχης. ὑπτίοις σέλμασι ναυτίλλεται = ναυσιπλοεῖ μέ ἀνεστραμμένα τὰ σανιδώματα (δηλ. καταποντίζεται). καὶ μετάστασιν δίδου = καὶ μετάβαλε γνώμη. κάπ' ἐμοῦ = καὶ ἀπό ἐμένα (ἐκδήλωση μετριοφροσύνης). πρόσεστι = μπορεῖ νά προστεθεῖ. πρεσβεύω = ὑπερέχω. πάντ' ἐπιστήμης πλέως = πανεπιστήμονας. πάντα ἐπιρρηματ.: ή σειρά τῶν λέξ.: φῆμ' ἔγωγε πολὺ προσβεύειν φῦναι τὸν ἄνδρα πάντα πλέων ἐπιστήμης. φῦναι τὸν ἄνδρα = τὸ νά εἶναι κανείς ἀπό τὴ φύση του. εἰ δ' οὖν = ἃν ὅμως δὲ συμβαίνει αὐτό, εἰδεμή, δηλ. εἰ μή ἔφη ἐπιστήμης πλέως. φιλεῖ γάρ τοῦτο μή ταύτῃ ῥέπειν (μεταφορά ἀπό τὸ ζυγό) = γιατί τοῦτο συνήθως δέ γέρνει κατ' αὐτό τὸν τρόπο, δέν ἔχει ἔτσι τὸ πράγμα. καὶ τῶν λεγόντων εὖ = καὶ ἀπό ἐκείνους πού μιλάνε σωστά.

Πραγματικές. ούδεν αἰσχρόν ἔστι καὶ τὸ μανθάνειν πολλὰ Πρβ. καὶ τὸ ωραῖο ρητὸ τοῦ Σόλωνα: «γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος». ὅσα δένδρων ὑπείκει κτλ. Παρόμοια γνώμη ἔξεφρασε ὁ Κρέων στό στίχο 473, ὅταν εἶπε πώς καὶ τά σκληρά φρονήματα ταπεινώνονται καὶ τό σίδερο σπάζει σέ πάρο: πολλά κομμάτια κτλ.

γ') 724-780

Λεξιλογικές. καίριον = δρόθ. λέγει· ὁ Αἴμονας. τέ τε ἐνν. τόν Αἴμονα. τοῦδε· τοῦ Κρέοντα. μαθεῖν συντάχτηκε μέ γεν. κατά τό ἀκούειν. διπλῆ = καὶ ἀπό τούς δύο. οἱ τηλικοίδες μέση λέξη γιά μεγάλη καὶ μικρή ἡλικία: γιά τόν Κρέοντα σημαίνει οἱ τόσο μεγάλης ἡλικίας, γιά τόν Αἴμονα οἱ τόσο νέοι. διδαχέσμεσθα ἀντί διδαχθησόμεθα. μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον ἀντικ. τοῦ νοούμενου διδάσκου. τόν χρόνον = τήν ἡλικία. τά ἔργα = τίς πράξεις (ἐνν. τήν ἐνέργειά του γιά ὑπεράσπιση τοῦ δικαιού τῆς Ἀντιγόνης). ἔργον γάρ ἔστι... εἶναι λοιπόν (καλό) ἔργο... τοὺς ἀκοσμοῦντας = αὐτούς πού δέν πειθαρχοῦν. οὐδὲ (ἐπιδοτ.) κελεύσαμ' ἀν = ὅχι μόνο δέ δείχνω σεβασμό σ' αὐτούς πού ἀπειθαρχοῦν, ἀλλά οὕτε καὶ θά πρότερα ἄλλους νά σέβονται τούς κακούς, ηδε μέ κάποια περιφρόνηση ἀναφέρει τήν Ἀντιγόνη. τοιᾶδ' ἔπειληπται νόσω = ἔχει ἀποκαλυψθεῖ (ἔχει συλληφθεῖ ἐπ' αὐτοφώρω) ὅτι ἔπεσε σέ τέτοια παρεκτροπή (δηλ. νά δείχνει σεβασμό στούς κακούς). νόσῳ = σ' αὐτό τό ἔγκλημα. οὐ φησι δέν ὄμολογει (δέν παραδέχεται) τοῦτο. ὄμόπτολις λεώς = ὅλος γενικά ὁ λαός τής πόλεως. ἥμεν ὁ πληθ. γιά μεγαλοπρέπεια. ἔρει = θά μου εἰπεῖ. ἀμέ = ὁ ἐμέ. τάσσειν = νά διατάξω. ἄλλω γῇ μοι = γιά χάρη ἄλλου ή γιά χάρη μου. πόλις γάρ ὁ γάρ αἰτιολογεῖ τό νοούμενο: σοὶ καὶ τῷ λαῷ δεῖ σε ἀρχειν. ητις ἔσθ' ἐνὸς ἀνδρὸς ἀναφ. υποθ. πρότ. τοῦ κρατοῦντος ἐνν. κτῆμα. νομίζεται = θεωρεῖται κατά γενική γνώμη. καλῶς = ώραία (εἰρων.). ὅδ' ὡς εοικε... ἔπειτα ἀπό τά ἐπιχειρήματα τοῦ Αἴμονα, ὁ Κρέων ἀλλάζει θέμα καὶ στρέφεται στούς παρευρισκόμενους, μιλώντας περιφρονητικά γι' αὐτόν. εἰπερ γνωὴ ἐνν. εἰ προκίδομαι = προνοῶ ὑπέρ. ὡς παγκάκιστε ἐνν. τό ρῆμα προκήδει (μου). διὰ δίκης ίεναι τινὶ = νά ἀντιδικεῖς μέ κάποιον. οὐ δίκαια ἔξαμαρτάνω = παίρων ἀποφάσεις πού δέ συμφωνοῦν μέ τό δίκαιο. ἀρχᾶς = ἀρχή, ἀξίωμα. οὐ γάρ σέβεις αἰτιολογεῖ τό νοούμενο ἀμαρτάνεις. πατῶν = καταπατώντας, περιφρονώντας (ἀσεβώντας στούς θεούς). ἥθος = χαρακτήρας. ὕστερον = κατώτερο, ὅργανο μιᾶς γυναικίας. οὐ τὰν ἔλοις γε ἥσσω = (μπορεῖ νά εἰμαι κατώτερος ἀπό γυναικα), ἀλλά δέν μπορεῖς τουλάχιστο νά μέ βρεις κατώτερο (ὑποχείριο) αἰσχρῶν πράξεων. ἐμὲ τέθηκε σέ διακριτική θέση (στό τέλος) τοῦ στίχου, γιά νά δηλωθεῖ ή ἀντίθεση πρός τόν Κρέοντα. γοῦν = τουλάχιστο. ὑπέρ ἔκείνης καὶ κατ' ἀκολουθία ὑπέρ τῶν αἰσχρῶν, κατά τόν

Κρέοντα, πράξεων, τίς όποιες ἔκανε ἔκεινη. οὐκ ἔσθ' ὡς = οὐκ ἔσθ' ὅπως = μέ κανένα τρόπο. γαμεῖς χρον. μέλλ. δλεῖ τινα = θά γίνει αἰτίος νά πεθάνει κάπουιος (ό Αἴμονας ύπονοει βέβαια τών έαυτό του, πού πρόκειται νά αύτοκτονήσει, ἀλλά ο Κρέων νομίζει ὅτι αύτόν ἀπειλεῖ). κάπαπειλῶν = καὶ ἐπαπειλῶν = καὶ μέ ἀπειλές ἀκόμη. ἐπεξέρχει ὥδε θρασὺς = ἐπέρχεται ἐναντίον μου μέ τόσο μεγάλη θρασύτητα. κενὸς = κούφιος, μωρός. φρενόω-ῶ = νουθετῶ, συνετίζω. κλαίων = κλαίοντας, μέ κλάματα, ὅχι ἀτιμώρητα, μέ τιμωρία. ὃν ἐναντιωμ. δούλευμα = δοῦλος, δργανο. κωτίλλω = κολακεύω (λέγοντας «πατέρα»), κολακευτικά ἀποκαλῶ. λέγειν μηδὲν κλύειν ἀντίθεση: δηλ. θέλεις νά λές καὶ ὅχι νά ἀκούς, ή: χάνει κανείς τά λόγια του μιλώντας μ' ἐσένα. ἀληθες; = ἀλήθεια; (είρων.). οὐ (ἀρμόζει στό χαίρων) = ὅχι ἀτιμώρητα. δεννάζω = βρίζω, περιπατίζω· στούς προηγούμενους στίχους, κυρίως στούς 735 καὶ 753, ο Κρέων διέκρινε φόγο ἀπό τό μέρος του Αἴμονα, στούς στίχους 755 καὶ 757 κατάλαβε είρωνεια ἐκ μέρους του, καὶ γι' αὐτό ὀργίστηκε. ἐπὶ φόγοισι = μετά ἀπό τούς φόγους σου. ἄγετε = ἀπομακρύνετε (δίνει τήν παραγγελία στούς συνοδούς τῆς Ἀντιγόνης). τὸ μῆσος (τό ἀφηρημένο ἀντί του συγκεκριμένου) = τή μισητή. κατ' ὅμματα πλησία τῷ νυμφίῳ παρόντι = μπροστά καὶ κοντά στόν παρευρισκόμενο γαμπρό. ἔμοιγε (ἀπό τό πλησία) = κοντά μου τουλάχιστο. οὐδαμὰ = καθόλου. τούμπον κράτα = τό κεφάλι μου, τό πρόσωπό μου, ἐμένα. προσόφει ἐν ὁφθολμ. ὄρῶν καὶ ὁ Αἴμονας, ὅπως πιο πάνω ὁ πατέρας του, χρησιμοποιεῖ πλεονασμό γιά νά ἔξαρει τά ὄσα λέγει. ὡς (τελ.) μαίνη ἔνων τοῖς θέλουσι τῶν φίλων = νά κάνεις ἐπίδειξη τής μανίας σου μέ συντροφιά ἀπό τούς φίλους σου αὐτούς πού θέλουν νά τήν ἀντικρίζουν. νοῦς τηλικούτος = νοῦς τηλικούτου = τόσο νέου. βαρύς = ἐπικίνδυνος (ἐπιρρεπής σέ κινδύνους), ἀλγήσας ύποθ. μετ. φρονείτω μεῖζον ή κατ' ἀνδραίων (ή πρόθ. κατά ἔδω σημ. συμφωνία) = ἀς μεγαλοφρονεῖ περισσότερο ἀπό ὄσο ἀρμόζει σέ ἀντρα. τώ δ' οὖν κόρα (ό δὲ γιά νά δηλωθεῖ ή ἀντίθεση μεταξύ του Αἴμονα, ο όποιος μπορει νά κάνει ὅ,τι θέλει, καὶ τής ἀποφάσεως του Κρέοντα γιά τήν καταδίκη τῶν δύο κορῶν) = δύωσδήποτε ὅμως τίς κόρες. καὶ κατακτεῖναι ὁ καὶ εἶναι ἐπιδοτικός: ὅχι μόνο καταδίκασες, ἀλλά καὶ σκοπεύεις... οὐ ἐνν. οὐ νοῶ κατακτεῖναι. γε = τουλάχιστο. εῦ γάρ οὖν λέγεις = γιατί, ἀλγήσεια, καλά πού μοῦ τό θύμησες. σφε = αὐτήν. στίβος (ό) = ὀδός. κρύψω = θά βάλω νά θάψουν. κατώρυξ-υχος ὡς ἐπιθ. ὑπόργειος, ἔδω ὡς οὐσιαστ. = δρυγμα, λάκκος. φορβή = βοσκή γιά τά ζώα, τροφή γιά τούς ἀνθρώπους. τοσοῦτον = τόσο λίγο. ἄγος ή λέξη σήμαινε τήν κάθαρση, τήν ἀποτροπή ἀπό τήν ἀμαρτία, ἀλλά καὶ τήν ἀμαρτία, τό μίασμα· ἔδω ἔχει τήν πρώτη σημασία, ἐνώ στό στ. 256 τή δεύτερη· τό ως ἄγος μόνον (ἐνν. εἰναι) = ὥστε νά εἶναι ίκανή (ἀρκετή) μόνο γιά κάθαρση. προτίθημι =

Θέτω μπροστά, παραθέτω. ὃν μόνον σέβει θεῶν γιατί πρός χάρη του παρά-
βηκε τήν ἐντολή τοῦ ἄρχοντα. τεύξεται που = θά τύχει πιθανόν (εἰρων.).
ἔδω τό ρῆμα συντάσσεται μέ αἰτιατ. τηνικαῦτα = τότε. πόνος περισσὸς =
μάταιος κόπος.

Πραγματικές. ἀλλω γάρ η 'μοὶ χρὴ ἄρχειν... Στά λόγια τοῦ Κρέοντα
διαφαίνονται οἱ ἀπολυταρχικές ἀντιλήψεις τῶν ἀρχόντων κατά τοὺς ἡρωι-
κούς χρόνους· τήν ἴδια ἔννοια ἔχει καὶ ὁ στ. 737. 'Αντίθετα ὁ Αἴμονας μέ τίς
γνώμες του ἀντιπροσωπεύει τόν πολίτη τῶν ἱστορικῶν χρόνων, κατά τοὺς
όποίους ἐπικρατοῦσαν μᾶλλον φιλελεύθερες ἀρχές. πετρώδει κατώρυχι
'Εννοεῖ τόν ύπόγειο θολωτό τάφο, ὅπως ἦταν καὶ οἱ λεγόμενοι θησαυροί
στίς Μυκῆνες. ἄγος 'Ηταν ἀρχαία συνήθεια νά παραθέτουν λίγη τροφή σ'
αὐτόν πού καταδικάστηκε σέ θάνατο, για νά μήν πεθάνει ἀπό πείνα, γεγο-
νός πού ἦταν μίασμα γιά δλόχληρη τήν πόλη καὶ δέν ἦταν ἀνεκτό ἀπό τούς
θεούς.

ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (781-800)

Λεξιλογικές. στροφή. ὅς ἐν κτήμασι πίπτεις (τό ἐν κτήμασι τέθηκε
προληπτικά) = ὅς ποιεῖς κτήματα ἔκεινους, οἵς ἂν ἐμπέσεις = ὁ ὄποιος
κάνεις κτήματά σου ἔκεινους στούς ὄποίους θά πέσεις ἀπάνω. ἔρως ή λέξη
αὐτή, καθώς καὶ στήν ἀντιστροφή ή λέξη σύ, στήν ἀρχή στίχου προσδίνουν
μεγαλύτερη ἔμφαση καὶ ἐνάργεια. μαλακὸς = τρυφερός. νεάνιδος συνεκδο-
χή ἀντί πληθ. ἐννυχεύω = διανυκτερεύω. ὑπερπόντιος κατηγορούμενο, τό
ὄποιο ἔξηγεῖται μέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό. ἐν ἀγρονόμοις αὐλαῖς = ἐν
αὐλαῖς ἀγρονόμων = στίς αὐλές (καὶ ἐπομένως στίς κατοικίες) ἀνθρώπων
ἀγροδίαιτων, ἀγροτῶν. οὐδεῖς σὲ φύξιμος (μεταβ.) = κανεῖς δέν μπορεῖ νά
σου ἔσειγει. ἀμέριος = ἐφήμερος (ἀντιθ. τοῦ ἀθάνατου). Ή ἐπανάληψη τοῦ
σὲ χάρη ἐμφάσεως. ὁ ἔχων σε = ἔκεινος πού κατέχεται ἀπό σένα. μαίνομαι
= καταντώ μανιακός, τρελαίνομαι.

ἀντιστροφή. ἀδίκους (προληπτ. κατηγορ.) = ὥστε νά γίνονται ἀδικοι.
παρασπῶ = παραπλανῶ, παρασύρω. ἐπὶ λώβῳ (τελ. αἴτιο) = πρός βλάβη,
πρός καταστροφή, τὸ νεῖκος = φιλονικία: εἶναι σχῆμα ὑπαλλαγῆς: τόδε
νεῖκος ἀνδρῶν ἔνυαίμων (δηλ. γιοῦ πρός πατέρα) ἔχεις ταράξις = ἔχεις
ξεσηκώσει. ὁ ἔμερος = ὁ πόθος. εὔλεκτρος = ἡ καλή στόν ἔρωτα, ἡ ὥραία.
βλεφάρων γεν. ὑποκειμ. ἀπό τό ὔμερος. νύμφας κτητ. στό βλεφάρων.
ἐναργῆς (κατηγορ. ἐπιρρημ.) = δλοφάνερα. πάρεδρος (παράθεση τοῦ ἔ-
ρως, ἔμερος) = συμπάρεδρος. τῶν μεγάλων ἐν ἀρχαῖς θεσμῶν = τῶν με-
γάλων ἡθικῶν νόμων τῆς διακυβερνήσεως τοῦ κόσμου. ἄμαχος = ἀκατα-
γώνιστος, ἀκαταμάχητος. ἐμπαῖξει = παῖξει στά βλέφαρα τῆς νύφης.

Πραγματικές. Ἔρως Ὡς θεό γενικά τόν θεωροῦσαν γιό τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀρη ἡ σύμφωνα μέ αλλους μύθους τοῦ Δία εἴτε τοῦ Ἐρμῆ. Στήν ἀρχή παραστανόταν στήν τέχνη ως πάρα πολύ χαριτωμένος ἔφηβος, ἀργότερα ως ὥραιο καὶ πονηρό παιδί μέ φτερά, φέροντας τόξο καὶ βέλη μέσα σέ φαρέτρα ἢ κάπου κάπου καὶ δάδα: ἔτσι εἰκονιζόταν πάντοτε ως τοξότης καὶ πυγμάχος καὶ γενικά ως μαχητής. Τό τρίτο στάσιμο τοῦ χοροῦ εἶναι ἔνας ἐπινίκιος ὅμοιος στήν δύναμη τοῦ ἔρωτα. Τόν λέγει μάλιστα ἀνίκητο, γιατί ἐκτός ἀπό τίς ἀλλες περιπτώσεις νίκησε καὶ στό πρόσωπο τοῦ Αἴμονα τά καθήκοντα τοῦ γιοῦ πρός τό πατέρα καὶ ἀρχοντα. ὑπερπόντιος ἐν τῷ ἀγρονόμοις αὐλαῖς Ἐννοεῖ βέβαια ὅλη τῇ στεριανή καὶ θαλάσσια φύση. Πρβ. καὶ τούς στίχους τοῦ νεοέλληνα ποιητῆ Ἀθ. Χριστόπουλου: «έσυ θεούς κι αιθέρια, οὐράνια κι ἀέρια κρατεῖς καὶ βασιλεύεις». τῶν μεγάλων θεσμῶν Ὁ ἔρως, ως ἐπηρεαστής τῶν σκέψεων καὶ ἐνεργειῶν τῶν ἀνθρώπων, θεωρεῖται ως δύναμη ἵση μέ τούς ἀλλους ἡθικούς νόμους, οἱ ὄποιοι διέπουν τίς σκέψεις καὶ τίς ἀποφάσεις τους καὶ κατ' ἀκολουθία θεωρεῖται ως συμπάρεδρος καὶ συνάρχοντας τῶν ἀλλων ἡθικῶν νόμων.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (801-943)

(Σ' αὐτό περιέχεται καὶ ὁ κομμάς 806-886)

α') 801-882

Λεξιλογικές. ἔξω θεσμῶν = ἔξω ἀπό τά νόμιμα, ἀπό τήν καθιερωμένη τάξη τῶν πραγμάτων. ὅρῶν καὶ ὅθ̄ ὅρῶν ἐκφράζεται αἰτιολογία. παγκοίτας = δ ὄποις κοιμίζει τούς πάντες. ἀνύτω καὶ ἀνύτω θάλαμον = διανύτω τό δρόμο γιά τόν κοιτώνα, βαδίζω πρός τόν κοιτώνα (ἐνν. τόν "Αδη).

στροφή α': νεάταν (νέος) = τήν τελευταία ὁδό. νέατον (ἐπιρρημ. προσδιορ.) = γιά τελευταία φορά. ἔγκληρος = μέτοχος. ἐπινυμφίδιος = τό ἐπιθαλάμιο ἄσμα (πού τό τραγουδοῦν γιά τήν νύφη). κεύθος (τὸ) = ἡ κρύπτη. φθινάδες νόσοι = νόσοι πού φθείρουν, φθίση. ἐπίχειρα ἔιφέων (ἡ γεν. ὑποκειμ.) = ἀμοιβή πού παρέχεται ἀπό τό ξίφος, δ θάνατος μέ ξίφος (αὐτόν σκόπευε ἀρχικά νά ἐφαρμόσει δ Κρέων, βλ. στ. 760 καὶ 761). αύτόνομος = αὐθαίρετος, μέ τή θέληση σου. μόνη ἀναφέρεται στό ζῶσα.

ἀντιστροφή α': λυγροτάταν (ἐπιρρημ. κατηγ.) = οἰκτρότατα, κατά τρόπο λυπηρότατο. πρός ἀκρω Σιπύλω = κοντά στήν κορυφή τοῦ ὅρους Σιπύλου. δαμάζω = ἀπολιθώνω. πετραία βλάστα = βλάστηση (προεξοχή) του βράχου. ως ἀτενής κισσός = σάν κισσός πού ἔχει περίτυλιχτει σφιχτά, ὅπως δηλ. δ κισσός πού ἀγκαλιάζει σφιχτά τό δέντρο καὶ τό κάνει νά μή φαίνεται, ἔτσι καὶ ὁ βράχος περιπλεγμένος σφιχτά ἀπολιθώσε τήν Νιόβη. ως φάτις ἀνδρῶν = καθώς λέγεται. τάκομαι = τήκομαι, λιώνω, μαραίνομαι

ἀπό λύπη. λείπει· στόν ένικό, καθότι συντάχτηκε πρός τό πλησιέστερο χιών· τό χιών τέθηκε ἀντί του νερού πού παράγεται ἀπό αὐτή· μέ αὐτό μᾶς ἔρμηνει ἀπό πού προέρχονται τά δάκρυα τῆς Νιόβης. δειράξ-ἀδός = ὁ λαιμός του σώματος. Τοῦτο λέγεται καὶ γιά τή ράχη του ὅρους, καθώς καὶ δρφύνεις (ἐδῶ δρφαλμοί) λέγονται καὶ γιά ὅρος καὶ γιά ἀνθρώπινο σῶμα (π.χ. στό φρύδι του βουνού). παγκλαύτοις = σ' αὐτές πού πάντοτε κλαίνε. οὐ με δμοιοιστάταν (ἐπιρρημ. κατηγορ.) = πρός τήν ἴδια ἐμένα δμοιοιστάτα (δηλ. τόσο ή μιά ὅσο καὶ ή ἄλλη περιβάλλονται ἀπό βράχο). κατευνάξω = κοιμίζω, θανατώνω. θεογεννής = πού γεννήθηκε ἀπό θεούς (ή Νιόβη). καίτοι = καὶ δμως. φθιμένα (τινι) = ὅταν κανεὶς (καμιά) πεθάνει. ἀκούω = νομίζομαι, φημίζομαι. ἔγκληρα = κοινά, δμοια, τῆς ἴδιας τύχης· ή σειρά τῶν λέξεων: καίτοι τάκοῦσαι ἔγκληρα τοῖς ισοθέοις λαχεῖν μέρα ἐστί (τινι) φθιμένα = καὶ δμως τό νά δημιουργήθει φήμη γιά κάποιον ὅτι, ὅταν πέθανε, εἶχε τήν ἴδια μοίρα με τούς ισόθεους, εἶναι σπουδαῖο.

στροφή β'. γελῶμαι = περιγελέμαι, περιπαίζομαι (ή Ἀντιγόνη λέγει αὐτό εἴτε γιατί ἔρμήνευσε τή λέξη λαχεῖν μέ τό παθεῖν, εἴτε γιατί δέν ἔβλεπε τό λόγο νά παραβλήθει πρός τή Νιόβη· τά ὅσα εἰπώθηκαν ἀπό τό χορό τά πήρε γιά εἰρωνικά σέ βάρος της). οἴχομαι = φεύγω, πεθαίνω. ἐπιφαντος = ὁρατή, ζωντανή. πολυκτήμονες = πλούσιοι. ὕμμε (αιολικός τύπος) = ἔμαξ. ἔμπας = μολαταῦτα (ἄν καὶ δέν κερδίζω τίποτε). ἐπι-κτώμαι = ἐπικαλοῦμαι μάρτυρες. οἴσα... ἔρχομαι πλαγ. ἐρωτ. πρότ. = κάτω ἀπό ποιές συνθήκες... ἐπεξηγεῖται μέ τό: φίλων ἀκλαυτος. οἴσις νόμοις (ἐνν. ἀνοσίοις) = μέ ποιούς ἀνόσιους νόμους. ἔργμα (εἴργυμι, εἴργω) = εἰρ-κτή, φυλακή, τάφος. τυμβόχωστος = σάν τύμβος (τάφος) χωμένος. ποταίνιος = νέος, πρωτάκουστος (πρωτοφανής, γιατί πρόκειται νά κλειστεῖ σ' αὐτόν ζωντανή). πρὸς ἔργμα τυμβόχ. ἔρχομαι τάφου ποταίνιον = πηγαίνω σέ φυλακή πρωτάκουστου τάφου, πού εἶναι χωμένη σάν τύμβος. μέτοικος = ζωντανή, κάτοικος μεταξύ. προσέπεσες = προσέκρουσες (ποιητική ἔκφραση), ἀμάρτησες βαριά. βάθρον δίκας = βάση (θρόνος) του ἀγάλματος τῆς θεᾶς Δικαιούνης. ἔκτινω = πληρώνω. πατρῷος = πού κληροδοτήθηκε ἀπό τόν πατέρα, πολύν τινα = πάρα πολύ (φοβερό). ἀθλος = ἀγώνας, δυστύχημα.

ἀντιστροφή β'. φαύω (ἐδῶ μέ αἰτιατ.) = ἀγγίζω, ύπενθυμίζω. τριπόλιστος = (τρις-πολίζω ή πολέω = ὄργώνω, στρέφω) = πού λέγεται τριπλά (δηλ. ἐπανειλημένα) καὶ ἐπομένως διαβόητος. οἴτος (ἀπό ρίζα οἱ- τού οἴσω του ρήμ. φέρω) = μοιραῖο, τύχη (χρησιμεύει ως ἐπεξήγ. του μερίμνας). προπάντος = δλοκλήρου γενικά (ή πρὸς ἐπιτέίνει τήν ἔννοια του

παντός). κλεινοῖς Λαβδακ. = ἀντί γενικῆς τέθηκε ἡ δοτική ἀπό τό πότμου (πίπτω) = τοῦ πεσόντος ἡμῖν κτλ.· ἡ δοτική αὐτή χρησιμεύει ώς ἐπεξήγηση τοῦ ἀμετέρου. ματρῷαι λέκτρων ἄται = ἄται ματρῷων λέκτρων = δυστυχήματα (συμφορές) πού προήλθαν ἀπό τό γάμο τῆς μητέρας μας. κοιμήματα δυσμόρου μητρός (γεν. ὑποκ.) = περιπτύξεις, ἀγκαλιάσματα τῆς... αὐτογέννητα (ὑπαλλαγή) ἀντί αὐτογεννήτω πατρὶ = μέ τόν πατέρα, τόν δόπιο αὐτή ἡ ἴδια γέννησης. οὖν = ἀπό ποιούς γονεῖς. ἀραιός = ἐπικατάρατος. μέτοικος = γιά νά συνοικήσως μαζί τους. δύσποτμος = κακότυχος. κυρέω-ώ = τυχαίνω κατήναρες δόρ. β' τοῦ κατεναίρομαι = φυνέυω. εὔσέβεια = εἶναι τεκμήριο (ἀπόδειξη) εύσεβῶν φρονημάτων. κράτος δὲ (τούτου) ὡς κράτος μέλει, οὐδαμὰ παραβατὸν πέλει = ἡ ἔξουσία ὅμως ἔκεινου, πού φροντίζει γι' αὐτή, μέ κανένα τρόπο δέν εἶναι δυνατό νά καταπατηθεί. αὐτόγνωτος ὄργα = αὐτόβουλος ὄρμή, θεληματική ὄρμή, βιασύνη. τάνδε = πρός αὐτήν ἐδῶ. οὐκέτι μοι θέμις (ἐστι) = δὲν ἐπιτρέπεται πιά σ' ἐμένα. λαμπάδος = τοῦ ἥλιου. πότμος (ό) = ἡ μοίρα. ἀδάκρυτος = ἀκλαυτος.

Πραγματικές. ἔξω φέρομαι τῶν Θεσμῶν. Βγαίνει ἀπό τήν κανονική τάξη τῶν πραγμάτων, ἐπειδή μέ τά δάκρυά του δείχνει συμπάθεια γιά τή βασιλοπούλα πού καταδικάστηκε. Στόν κομμό, στίχ. 806-882, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ δόπια ως ἡρωΐδα, πάνω ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους, θυσίασε ζωὴν καί κάθισ ἀγαθό, γιά νά ἐκπληρώσει ἔνα ὑπέρτατο καθήκον, τώρα, ὅταν αὐτό κατορθώθηκε καί βλέπει μπροστά τής τό φάσμα τοῦ θανάτου καί ἀναλογίζεται τή στέρηση του γάμου, ὁ δόπιος ἦταν καί εἶναι ὁ φυσικός προορισμός τής γυναικας, λυπάται ὑπερβολικά ως ἀνθρωπος. Ποια ἄλλα παρόμοια παραδείγματα ἔχουμε; Ἀχέρων Ποταμός τής Ἡπείρου στή Θεσπρωτία· πηγάζοντας ἀπό τά βουνά τοῦ Σουλίου διαρρέει τήν Ἀχερούσια λίμνη καί βυθίζεται κάτω ἀπό τή γῆ, γιά νά καταλήξει τέλος στό Ιόνιο πέλαγος. Τό ἄγριο καί τραχύ καί μυστηριακό πού ἔχουν οἱ τόποι ἀπό τούς δόπιούς διέρχεται, τά σκοτεινά καί λασπώδη νερά τής λίμνης, οἱ ἔξαφανίσεις καί ἐπανεμφανίσεις του, ἔδωσαν ἀφορμή σέ παλαιότατες τοπικές παραδόσεις καί ἐπλασαν τόν ὅμώνυμο ποταμό τοῦ "Αδη. ὑμεναίων Οἱ ὑμέναιοι ἦταν ἀσματα πού τραγουδοῦσαν στούς γάμους, καί ἴδιως κατά τήν πομπή, μέ συνοδεία αὐλοῦ. Ὁ ἐπιθαλάμιος ὕμνος φαλλόταν πρός τιμή τής νύφης, ἀπό παρθένες πού στέκονταν ἔξω ἀπό τό νυφικό θάλαμο. ζῶσα μόνη δή... Ὁ χορός θέλοντας νά παρηγορήσει τή θλιψμένη Ἀντιγόνη βρίσκει πρόχειρη δικαιολογία, δτι κατ' ἔξαρτεση μόνη αὐτή, χωρίς νά δισθενήσει κτλ., κατεβαίνει στόν "Αδη. Φρυγίαν ἔναν Πρόκειται γιά τή Νιόβη, τή θυγατέρα του Ταντάλου· κατά τή μυθολογία ἡ ἀπολίθωση τής Νιόβης ἔγινε κοντά στό ὅρος Σίπυλο τής Λυδίας στή Μ. Ἀσία, ὅπου ύπάρχει ἀνάγλυφη φυσική μορ-

φή ἀπό πέτρα, ἡ ὅποια μοιάζει μέ γυναικά πού κάθεται καί κλαίει δάκρυα εἶναι τά βρόχινα νερά καί αὐτά πού ρέουν ἀπό τά χιόνια πού λιώνουν. Τό δάγλυφο αὐτό ἀναφέρει πώς τό εἶδε καί ὁ περιηγητής Παυσανίας. Φαίνεται ὅτι ἀρχικά ἦταν καθιερωμένο στήν ἀσιανή θεά Κυβέλη καί ὑστερα ἔδωσε ἀφορμή νά πλαστεῖ ὁ μύθος τῆς Νιόβης, μέ τήν ὅποια ἀσχολήθηκε ἡ ἐπική, ἡ λυρική καί ἡ δραματική ποίηση. Θεογεννής γιατί καταγόταν ἀπό τό Δία, τοῦ ὅποιου ἦταν γιός ὁ πατέρας της Τάνταλος. Διρκαῖαι κρήναι Τέθηρε πληθ. γιατί ἡ Δίρκη σχηματιζόταν ἀπό πολλές πηγές πού βρίσκονταν κοντά στίς Θηβαίς. συμμάρτυρας ἐπικτῶμαι Συχνά στούς ἀρχαίους γινόταν ἐπίκληση τῆς γύρω φύσεως, τῆς θάλασσας, τῶν βουνῶν, τῶν ποταμῶν κτλ. δυσπότιμων γάμων Ἡ ὑπόμνηση τοῦ ἀτυχού γάμου τῶν γονιῶν της θύμισε σ' αὐτή καί τόν ἀτυχο γάμο τοῦ ἀδελφοῦ της Πολυνείκη, πού νυμφεύτηκε τήν κόρη τοῦ Ἀδραστοῦ ὁ γάμος αὐτός, ἔκτος ἀπό τά ἄλλα, ὑπῆρξε καί ἡ αἰτία τῆς ἐκστρατείας του ἐναντίον τῶν Θηβῶν, τοῦ ὀλέθρου του καί τῆς καταδίκης σέ θάνατο τῆς Ἀντιγόνης, ἀκλαυτος, ἀφιλος κτλ. Στήν ἐπωδό ἡ Ἀντιγόνη ἐπαναλαμβάνει μέ λίγα λόγια τά εἰπωμένα στόν κομμό, προσθέτοντας μόνο τό ὅτι δέν τήν ἔκλαψαν οἱ φίλοι.

β') 883-943

Λεξιλογικές. Ο Κρέων, βγαίνοντας ἀπό τά ἀνάκτορα καί βλέποντας ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἦταν ἀκόμη ἔκει, ὀργίζεται ἀσιδὴ = θρήνος. εἰ χρείη = ἂν θά παρουσιαζόταν ἀνάγκη, θά προέκυπτε ὥφελεια· ἡ σειρά τῶν λέξεων: ἀρ' ἵσθ' ὀς, εἰ χρείη λέγειν πρὸ τοῦ θανεῖν (= μπροστά στό θάνατο) ἀσιδὰς καί γόσους, οὐδὲ ἀν εἰς παύσαυτ' ἀν λέγειν; οὐκ ἀξεῖθ' ὀς τάχιστα ἴσοδυναμεῖ μέν ἔντονη προσταγή = ἀπαγάγετε την τό γρηγορότερο, πάρτε τήν τώρα ἀμέσως. κατηφερής τύμβος = θολωτὸς τάφος (στεγασμένος ἀπό πάνω). περιπτύσσω = περικλείω, περιβάλλω. χρῆ (τοῦ ρήμ. χράω) = θέλω. τυμβεύω (ἀμετάβ.) = διάγω στόν τύμβο μέσα, κατοικῶ μέσα σέ τάφο. τούπι τήνδε τήν κόρην (προσδιορ. τῆς ἀναφορᾶς) = ἀναφορικά μέ αὐτή ἐδῶ τήν κόρη. ἀγνοὶ λέγει ἔτσι γιατί δέν τή φονεύει, ἀλλά τήν ἀφήνει ζωντανή μέ μιά ποσότητα τροφῆς, ὅπως εἶπε καί στό στ. 775 (φορβῆς τοσοῦτον). δ' οὖν = ὄπωσδήποτε ὅμως. μετοικίας τῆς ἄνω = ἀπό τό δικαίωμα νά κατοικεῖ (= νά βρίσκεται μεταξύ μας ἀπάνω στή γῆ, στόν ἐπάνω κόσμο). νυμφεῖον = νυφικός θάλαμος (μέ πολλή πικρία λέγει τόν ἀπαίσιο τάφο της νυφικό θάλαμο). κατασκαφῆς = κοῖλος, ὑπόγειος. ἀείφρουρος = ἐπειδή πρόκειται ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς νά φυλάει τήν Ἀντιγόνη. οἴ πορεύομαι πρὸς τοὺς ἔμαυτης = ὅπου πορεύομαι καί πηγαίνω πρός τούς δικούς μου. ὃν... ἡ σειρά τῶν λέξεων: ὃν ὀλωλότων πλεῖστον ἀριθμόν. Φερσέφασσα = ἡ Περσεφόνη. ὃν λοισθία (ἢ ὃν γεν. διαιρ.) = τελευταία. μακρῷ (ἐπιτείνει τό) κάκιστα = μέ ὑπερβολικά οἰκτρότατο θάνατο (γιατί θάβεται ἀθώα, νέα καί

ζωντανή). πρίν μοι μοῖραν ἔξήκειν βίου = προτοῦ νά φτάσει στό τέρμα διπεριφραγμένος σ' ἐμένα χρόνος τῆς ζωῆς. κάρτ' ἐν' ἐλπίσιν τρέφω = διατηρώ πάρα πολύ μεγάλη ἐλπίδα. φίλη-προσφιλής-φίλη ή ἐπαναφορά χάρη ἐμφάσεως. καστίγνητον κάρα ἔτσι ἀποκαλεῖ τὸν Ἐτεοχλῆ. περιστέλλω (κυρίως) = ντύνω νεκρό, ἔπειτα: κηδεύω, θάβω. τοιάδ' ἄρνυμαι = τέτοια ἀμοιβή παίρνω. τοῖς φρονοῦσιν (δοτ. τῆς κρίσεως) = κατά τὴ γνώμη αὐτῶν πού δρθιοφρονοῦν. τό εὖ ὀνήκει στό ρῆμα ἐτίμησα· γιά τά ἀπό: σ' ἔγώ, τίμησα... μέχρι: νόμῳ, βλ. πραγμ. παρατηρήσεις. ἔτήκετο = ἔλιωνε, σάπιζε ἀταφος. εἰ τέκνα ἔνν. τό ἔτήκεντο. βίᾳ = παρά τῇ θέληση. ἀν τὴρόμην τόνδε πόνον = θά ἀναλάβαινα τὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ ἐπίπονου ἔργου. πρὸς χάριν τίνος νόμου; γιά χάρη ποιᾶς ήθικῆς ἀρχῆς, ποιοῦ ήθικοῦ ἀξιώματος; Ἡ μετ. κατθανόντος εἶναι ὑποθ. ἀμπλακίσκω = στεροῦμαι. τοῦδε δηλ. παιδός. κεκευθότοιν (τοῦ ρήμ. κεύθω ώς ἀμετάβ.) = ἀν θά πέθαιναν. οὐκ ἔστιν ὅστις = κανείς. βλάστοι τοῦ ρήμ. βλαστάνω. τοιῶδε μέντοι νόμῳ = μέ βάση ὅμως τέτοια ἀρχή (γιά τὴν ὅποια μίλησα πιό πάνω). ἐκπροτιμήσασα = ἀφοῦ προτίμησα ἀπό τοὺς ἄλλους, ἀπό τὸ σύζυγο καὶ τὸ γιό. ταῦτα ἔδοξ' ἀμαρτάνειν = φάνηκα ὅτι ἔπεσα σ' αὐτό (πού μοῦ ἀποδόθηκε) τό ἔγκλημα. διὰ χειρῶν οὕτω = ἔτσι μέ τῇ βίᾳ. ἄγει με = διέταξε τούς δορυφόρους νά μέ δηδηγήσουν. μή λαχοῦσαν μέρος οὔτε γάμου του οὔτε παιδείου τροφῆς = χωρίς νά παντρευτῶ καὶ χωρίς νά μεγαλώσω παιδιά. ἔργημος πρὸς = ἔγκαταλειμμένη ἀπό. εἰς κατασκαφὰς θανόντων = σέ κοιλο τάφο. ποίαν παρεξελθοῦσα δαιμόνων δίκην = γιατί παραβίασα ποιό θεϊκό δίκαιο; βλέπειν = νά προσβλέπω, νά ἀποβλέπω. αὐδᾶν = νά προσφωνῶ, νά ἐπικαλοῦμαι. ἐπεί γε δὴ εὐσεβοῦσα τὴν δυσσέβειαν ἐκτησάμην = ἐπειδή, ως γνωστόν, κάνοντας εὐσεβή πράξη ἀπόκτησα κατηγορία (καὶ τιμωρία) γιά ἀσέβεια. τάδε = τό πιό πάνω (δηλ. ἡ ἀπόκτηση τῆς κατηγορίας γιά τὴν εὐσεβή μου πράξη). ἔνγγιγνώσκω = λαβαίνω γνώση, διδάσκομαι. παθόντες ἔνγγιγνούμεν ἀν ἡμαρτηκότες = ἀφοῦ πάθουμε, θά μάθουμε ὅτι σφάλαμε (προβ. τῇ λαϊκῇ ρήση: «ὁ παθός μαθός»). οἵδε δι Κρέων καὶ οἱ ὅμογνωμοί του. μή πλείω ἥ καὶ = ἵσα, ὅμοια πρός οσσα. ἐκδίκως = ἄδικα. ἔτι αὐτοὶ ῥιπαὶ τῶν αὐτῶν ἀνέμων φυχῆς τήγνδε γ' ἔχουσιν = ἀκόμη ἥ ἴδια φυχική ταραχή (ἔξαψη) κατέχει πράγματι αὐτήν ἐδῶ. τοιγάρ = γι' αὐτό ἀκριβώς. κλαύμαθ' ὑπάρξει = θά τιμωρηθοῦν. ὑπὲρ βραδυτήτος = ἔξαιτίας τῆς ἀργοτορίας νά τὴν πάρουν. θανάτου ἔγγυτάτω = παρά πολὺ κοντά στό θάνατο. ἀφίκται = ἔχει ἐκφραστεῖ (δηλ. ὁ λόγιος αὐτός τοῦ Κρέοντα εἰπώθηκε γιά νά δείξει ὅτι προσεγγίζει ὁ θάνατος). οὐδὲν παραμυθοῦμαι = καθόλου δέ σέ συμβουλεύω. μή οὐ τάδε ταύτῃ κατακυροῦσθαι = ὅτι αὐτά ἐδῶ, δηλ. οἱ ἀπειλές του γιά θάνατο, δέ θά ἐπικυρωθοῦν κατ' αὐτό τὸν τρόπο. προγενεῖς = προγονικοί. ἄγομαι δηλ.

κούκέτι μέλλω (ἐνν. ιέναι). κοιρανίδαι = βασιλιάδες, ἡγεμόνες. βασιλεῖ-
δᾶν = βασιλειῶν = ἀπό τά βασιλόπαιδα. τήν εὐσεβίαν σεβίσασα = ἐπει-
δή τίμησα τό ἔργο τῆς εὐσέβειας.

Πραγματικές. Φερσέφασσα. Ή Περσεφόνη σύμφωνα μέ τό μύθο ἦταν
χόρη τῆς θεᾶς Δήμητρας καὶ τοῦ Δία καὶ σύζυγος τοῦ Πλούτωνα, τοῦ θεοῦ
τοῦ "Ἄδη. Αὐτή ἐπὶ ἔξι μῆνες ζοῦσε στὸν κάτω κόσμο μέ τόν ἄντρα τῆς καὶ
ἐπὶ ἔξι μῆνες στὴ γῆ μὲ τή μητέρα τῆς. Αὐτό δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά
συμβολική παράσταση τοῦ σπόρου τοῦ σιταριοῦ πού χώνεται στὴ γῆ καὶ φυ-
τρώνει. Τά ἀπό τό στ. 904: σ' ἐγώ 'τίμησ'... ὡς τό στ. 914: νόμῳ, σύμ-
φωνα μέ τή γνώμη πολλῶν (τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ποιητῆ Goethe καὶ ἄλ-
λων), δέν ἦταν τοῦ Σοφοκλῆ, ἀλλά προστέθηκαν ἀπό ἄλλο χέρι, γιατί τά
λόγια αὐτά τῆς 'Αντιγόνης ἀντιφάσκουν πρός τίς πράξεις καὶ τούς προηγού-
μενοὺς λόγους καὶ τίς ἀρχές τῆς. Ἐνῶ δηλ. προηγουμένως δικαιολογοῦσε
τήν πράξη τῆς, λέγοντας ὅτι παράβηκε τήν ἐντολή τοῦ ἄρχοντα χάρη τῶν
θεῖκῶν νόμων, τώρα θεωρεῖ τούς ἀνθρώπινους νόμους ὑπέρτερους ἀπό τούς
θεῖκους καὶ ὁμολογεῖ ὅτι γιά χάρη μόνο δρισμένου συγγενῆ, τοῦ ἀδελφοῦ,
θά παράκουε τούς νόμους τῆς πολιτείας. Τό χωρίο λοιπόν αὐτό κατά τή
σμένο ἀπό μιά διήγηση τοῦ Ἡρόδοτου, κατά τήν ὁποία, ὅταν πιάστηκε ὁ
'Ινταφέρνης αἰχμάλωτος ἀπό τό Δαρεῖο καὶ καταδικάστηκε σέ θάνατο μέ ὅ-
λους τούς δικούς του, προτάθηκε ἀπό τό Δαρεῖο στὴ σύζυγό του νά ἔκλεξει
ποιόν θέλει νά σώσει ἀπό τούς οἰκείους τῆς αὐτή ἐσπευσε νά ἔκλεξει τόν
ἀδελφό τῆς, γιατί, καθώς εἶπε, ἂν ἔθελε ὁ θεός, μποροῦσε νά ἀποκτήσει
ἄλλο σύζυγο ἢ γιό, ἂν θα πέθαιναν ἐκεῖνοι, ἐνῶ δέν ἦταν δυνατό νά ἀποκτή-
ἄλλον ἄδελφο, ἀφοῦ εἶχαν πεθάνει οἱ γονεῖς τῆς. "Αλλωστε, ὅπως εἶναι
σει ἄλλον ἄδελφο, ἀφοῦ εἶχαν πεθάνει οἱ γονεῖς τῆς. "Αλλωστε, ὅπως εἶναι
λογικό, ὁ Πολυνείκης δέ ζοῦσε, ὥστε ἡ 'Αντιγόνη νά προτιμήσει τή σωτη-
ρικό, δικαιολογικό, διατηρητικό τόν θεόν, μεταξύ τοῦ Ηρόδοτου καὶ τοῦ
πιό πάνω στίχοι εἶναι γνήσιοι τοῦ Σοφοκλῆ, καθότι μαρτυροῦν ἀπό τή μιά
τή μεγάλη ἀξία τῆς πατροπαράδοτης στούς "Ελληνες ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ
ἀπό τήν ἄλλη τή στενή συνάφεια πού ὑπάρχει μεταξύ τοῦ Ηρόδοτου καὶ τοῦ
Σοφοκλῆ, οἱ ὅποιοι ἦταν σύγχρονοι καὶ συνδέονταν φιλικότατα μεταξύ
τους. προγενεῖς 'Εννοεῖ τούς ἀρχαίους ἐγχώριους θεούς. κοιρανίδαι "Ετοί
προσφωνοῦνται αὐτοῖ πού ἀποτελοῦν τό χορό, ὅπως καὶ ἄλλοι ἀποκαλοῦ-
νται ἀνακτες· αὐτή τήν ἐπωνυμία εἶχαν ὅχι μόνο οἱ βασιλιάδες, ἀλλά καὶ
εὐγενεῖς.

TETAPTO ΣΤΑΣΙΜΟ (944-987)

Λεξιλογικές. στροφή α'. ἔτλα καὶ = ὑπόμεινε τήν ἴδια τύχη (ρῆμα τλάω

= ύπομένω). Μπροστά ἀπό αύτό πρέπει νά ἐννοήσουμε τό ἀπό τό μέρος του χοροῦ παραινετικό πρός τήν Ἀντιγόνη τέτλαθι. Δανάης δέμας (περιφραση) = ἡ Δανάη. ἀλλάξαι = νά ἀνταλλάξει τό οὐράνιο φῶς μέ τό σκότος τῆς φυλαχῆς (μέσα στό ύπόγειο οἰκοδόμημα). χαλκόδετοι αὐλάι = δωμάτιο, στούς τοίχους του ὄποιου είναι προσαρμοσμένες μέ καρφιά χάλκινες πλάκες. ἐν τυμβ. θαλάμῳ ἐπεξηγεῖ τό χαλκοδ. αὐλάις. κατεξέυχθη = ύπέκυψε στήν ἀνάγκη τῆς είμαρμένης. τίμιος γενεψ = εὔγενής κατά τήν καταγωγή. ταμιεύεσκεν (μεταφορά ἀπό τούς ταμίες πού φύλαγαν τό θησαυρό τῆς πόλεως ἢ τοῦ ναοῦ) = φύλαγε στήν κοιλία. χρυσορύτους μέ ἔνα ρ χάρη τοῦ μέτρου. γονάς = τό γόνο πού χύθηκε σ' αὐτή σάν χρυσή βροχή. ἀ μοιριδία δύνασις = ἡ δύναμη τῆς μοίρας. δεινά τις = ἔξαιρετικά φοβερή (ἰσχυρή). Αρης (μετωνυμία) = πολεμική δύναμη. πύργος ἐνν. οὔτε καὶ ἄν κλειστεῖ κανές μέσα στόν πύργο. ἀλίκτυπος = αὐτός πού δέρνεται ἀπό τή θάλασσα. κελαινός = αὐτός πού ἔχει σκοτεινό χρώμα.

ἀντιστροφή α'. ζεύχθη = δαμάστηκε (ύπέκυψε καί αὐτός στήν ἀνάγκη τῆς είμαρμένης). δέξυχολος = δέξυθυμος. κερτομίοις ὄργαις = ἔνεκα τῶν πειραχτικῶν (σκωπικῶν) ἐκδηλώσεων τῆς ὄργης του. ἐκ Διονύσου ποιητ. αιτ. κατάφαρκτος ἐν πετρώδει δεσμῷ = κατάφαρκτος (ἐγκάθιειρκτος) σέ πέτρινο δεσμωτήριο (έννοει τό ἄντρο τοῦ Παγγαίου, στό ὄποιο δέθηκε ὁ Λυκοῦργος). οὕτω = ἔτσι, μέ τόν τρόπο αὐτό, δηλ. σέ τέτοια κάθειρξη (φυλακῆ), ἔνεκα τέτοιας καθείρξεως. ἀποστάζει = σιγά σιγά ἔξαφανίζεται (μέ τό νά καταρρέει κατά σταγόνες); μεταφορά ἀπό τό ἀπόστημα, τό ὅποιο, ὅταν ὡριμάσει, σπάζει καί ἔκρεει. δεινὸν ἀνθηρόν τε μένος μανίας = ἡ φοβερή καί φλογερή ἔξαφη τῆς μανίας. ἐπέγνω = κατάλαβε, κατανόησε. μανίας φαύων = ὅτι ἔξερεθιζε τό θεό κυριευμένος ἀπό μανία. κερτομίοις γλώσσαις = μέ πειραχτικούς λόγους. παύεσκε = διέκοπτε, ἀνάγκαζε νά παύουν. ἔνθεος = θεόληπτος, ἐνθουσιασμένος. εὗιον πῦρ = τίς δάδεις, πού καίονταν ἀπό αὐτές (τίς μαινάδες), μέ συνοδεία τῶν φωνῶν εύοι, εύοι. φίλαυλος = αὐτός πού ἀγαπᾷ τόν αὐλό.

στροφή β'. κυανέων = σκοτεινῶν (βλ. πραγματ.) διδύμας ἀλός = τοῦ Εὔξεινου Πόντου καί τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου. ἀκταὶ ἐνν. εἰσί, κεῖνται. ἵδ' = ἵδε = ἤδε = καί. ἔξενος = ἀφιλόξενος. ἵνα = ὅπου. ἀγχίπολις = γείτονας (κοντά στήν πόλη Σαλμοδησσό). ἀρατός = ἐπάρατος, ἀποτρόπαιος. ἔλκος τυφλωθὲν = πληγή (τραῦμα) πού ἔφερε τήν τύφλωση. δάμαρτος = τῆς συζύγου. ἀλαὸν (κατηγ.) = ὡστε νά τυφλωθεῖ (τό σύνδεσε πρός τό ἔλκος ἀντί ὄμμάτων). κύκλοι ὄμμάτων = οἱ κόρες τῶν ματιῶν. Τά δισσοῖσι Φινεῖδαις καί κύκλοις ὄμμάτων ἀποτελοῦν σχῆμα καθ' ὅλον καί μέρος. Τή

δοτ. δισσοῖσι Φιν. ἀντί γενικῆς κτητικῆς τοῦ κύκλους ὄμμάτων. ἀλάστοροι (οἱ ἄλαστα παθόντες) = αὐτοὶ πού ἀπαιτοῦν ἐκδίκηση (ἀπό τὸ ἀλάστωρ-ρος = ἡ θεότητα πού τιμωρεῖ τό ἔγκλημα). ἀράσσω = χτυπῶ δυνατά. αἰματηραῖς (τέθηκε κατά πρόληψη) = ὥστε νά ματώσουν. ἀκμαὶ κερκίδων = οἱ ἄκρες τῶν κερκίδων (κερκίς = σαῖτα, ύφαντικό ἔργαλεῖο). ὑφ' αἰματηραῖς χείρεσσι δοτ. δργανική· ἡ σειρά τῶν λέξεων ἔχει ως ἔξης: ἵνα ἀγχίπολις "Ἄρης εἶδεν ὀρατὸν ἔλκος τυφλωθὲν ἀλαὸν (ἀντί, τυφλωθέντων ἀλαῶν πρός τό: ὄμμάτων) ἀλαστόροισι κύκλους ὄμμάτων δισσοῖσι Φινεῖδαις, ἀραχθέντων ὑφ' αἰματηραῖς χείρεσσι καὶ ἀκμαῖσι κερκίδων ἔξ ἀγρίας δάμαρτος.

ἀντιστροφή β'. κατὰ δὲ τακόμενοι (τμήση) = κατατηκόμενοι δὲ = λειώνοντας λοιπόν. μέλεος = δυστυχής. μελέαν πάθων = τήν οἰκτρή συμφορά. ἀνύμφευτος = πού παντρεύτηκε γιά κακό, ἀνύμφευτον γονάν = καταγωγή ἀπό μητέρα πού παντρεύτηκε γιά κακό. ἀντασε (ρῆμα ἀντάω = συναντῶ) = μετέχω. σπέρμα = καταγωγή. γένος (προσδιορ. ἀναφυρᾶς). ἀρχαιόγονος = πρωτόγονος, πανάρχαιος. ἢ δέ... = αὐτή ὅμως κατά τήν καταγωγή κρατοῦσε ἀπό τούς πανάρχαιους Ἐρεχθ. τηλέπορα ἀντρα = πού εἶχαν μακρύ ἢ πλατύ πόρο, δηλ. τά μεγάλα. Βορέας = ἡ κόρη τοῦ Βορέου (ἡ Κλεοπάτρα). ἄμιππος = πού ἔτρεχε σάν ίππος (ταχύτατα). πάγος = πέτρα, ὅρος. δρθόπους πάγος = ἀπόκρημνο ὅρος. ὑπέρ = ἐπί. θεῶν παιᾶς· γιατὶ ὁ πατέρας τῆς Κλεοπάτρας Βορέας καὶ ὁ παππούς της Ἐρεχθίας ἦταν θεοί. καπ' ἐκείνα ἔσχον (τμήση) = καὶ ἐκείνᾳ ἐπέσχον = καὶ ἐναντίον ἐκείνης στράφηκαν. μακραίων = πολύχρονος, μακρόβιος (ἐπειδὴ ὑπῆρχε ἀπό τήν ἀρχαιότητα).

Πραγματικές. Σ' αὐτό τό στάσιμο ὁ χορός ἀναφέρει τρία παραδείγματα προσώπων πού ὑπόφεραν ἀνάλογα δεινά ἀπό τή μοίρα, γιά νά παρηγορήσει τήν Ἀντιγόνη καὶ γιά νά παραστήσει τό ἀναπόφευκτο τοῦ μοιραίου. Στούς στ. 949 καὶ 987 προσαγορεύει δύο φορές τήν Ἀντιγόνη: ὃ παῖ παῖ, ἢν καὶ εἴναι ἀπούσα, σάν νά τήν παρακολουθεῖ πού βαδίζει στόν "Αδη. Δανάας Ἡταν κόρη τοῦ βασιλιὰ τοῦ "Ἄργους Ἀκρίσιου, ὃ δόπιος εἶχε λάβει χρησμό πώς, ἢν ἡ κόρη του γεννήσει γιό, αὐτός θά φονεύσει τόν παππού του. Γι' αὐτό ὁ Ἀκρίσιος ἔκλεισε τήν κόρη του μέσα σ' ἓνα χάλκινο θάλαμο τοῦ παλατιοῦ, γιά νά μήν παντρευτεῖ, ἀλλά ὁ Δίας γίνηκε χρυσή βροχή καὶ ἡ Δανάη γέννησε ἀπ' αὐτόν τόν Περσέα. Μετά ἀπό αὐτό ὁ Ἀκρίσιος ἔβαλε τή Δανάη καὶ τόν Περσέα μέσα σέ λάρνακα (κιβώτιο) καὶ τούς ἔριξε στή θάλασσα. βασιλεύεις τῶν Ἡδωνῶν 'Ο γιός τοῦ Δρύαντα, πού δνομαζόταν Λυκούργος,

βασιλιάς τῶν Ἡδωνῶν, λαοῦ τῆς Θράκης κοντά στό Στρυμόνα, καταδίωξε τό Διόνυσο μέ τίς συντρόφισές του Μαινάδες καὶ γι' αὐτό δέθηκε ἀπό τό θεό μέσα σέ βραχώδη σπηλιά στό Πάγγαιο ὄρος καὶ κατασπαράχτηκε ἀπό τά θηρία. Μούσας Αὔτές ἀρχικά ἀκολουθοῦσαν τό κιθαρωδό 'Απόλλωνα, ὁ ὅποιος γι' αὐτό δνομαζόταν καὶ μουσηγέτης. Υστερα ὅμως, δταν ἐπικράτησε ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου καὶ γεννήθηκε τό δράμα, ἔγιναν ἀκόλουθοι καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ μεταχειρίζονταν τούς αὐλούς. Κυανέων Εἶχαν αὐτό τό δνομα ἀπό τίς Κυάνεες πέτρες, οἱ ὅποιες ἦταν δύο νησίδια στό στόμιο τοῦ Βόσπορου πρός τόν Εὔζεινο Πόντο. Σύμφωνα μέ τό μύθο ἀρχικά κινιοῦνταν καὶ συγχρούονταν, γι' αὐτό λέγονταν καὶ Συμπληγάδες, ἀλλά ὅταν τίς διέπλευσαν οἱ Ἀργοναῦτες ἐμειναν πιά ἀκίνητες. Σαλμυδησσὸς πόλη καὶ παραλία ΒΔ τοῦ Βόσπορου. ἀγγίπολις 'Αρης Πιστευόταν ὅτι ὁ 'Αρης κατοικοῦσε στή Θράκη, ὅπου καὶ πολὺ τόν τιμοῦσαν· ὡς πολεμικός θεός εὐχαριστιόταν νά παραστέκει μάρτυρας σέ αίματοχυσίες καὶ σέ μυσαρές πράξεις, πού θά ἐκτεθοῦν πιά κάτω, τίς ὅποιες παρακολουθοῦσε ὡς ἐγχώριος θεός. Ἀπό τό στ. 966 ἔχουμε τρίτο παράδειγμα, τό πάθημα τῆς Κλεοπάτρας καὶ τῶν παιδιῶν της. 'Ο μύθος σχετικά μέ αὐτή ἔχει ὡς ἔξῆς: ὁ φτερωτός θεός Βορέας ἀπήγαγε κάποιτε ἀπό τήν 'Αθήνα τήν κόρη τοῦ βασιλιᾶ Ἐρεχθέα 'Ορείθυια καὶ τήν δόδηγησε στή Σαρπηδόνα πέτρα τοῦ ὄρους Αἴμου· ἐκεῖ ἀπόκτησε ἀπ' αὐτήν τούς φτερωτούς γιούς Ζήτη καὶ Κάλαη καὶ τήν Κλεοπάτρα. Αὐτή τή νυμφεύτηκε ὁ βασιλιάς τῆς Σαλμυδησσοῦ Φινέας καὶ ἀπόκτησε δύο γιούς. 'Αλλά ὁ Φινέας φυλάκισε τήν Κλεοπάτρα καὶ πήρε ἀλλη σύζυγο, τήν Εἰδοθέα, ἀδελφή τοῦ Κάδμου· αὐτή ὡς μητριά τύφλωσε τούς Φινεΐδες μέ τή συνεργία τοῦ Φινέα καὶ τούς φυλάκισε. δάμαρτος ἐνν. τήν Εἰδοθέα. ἀρχαιογόνων Ἐρεχθειδῶν καθότι αὐτοὶ ἦταν αὐτοχθονες, ἀφοῦ ὁ Ἐρεχθέας ἦταν γιός τῆς Γῆς καὶ ἀνατράφηκε σύμφωνα μέ τό μύθο ἀπό τήν 'Αθηνᾶ· ἀκόμη τόν τιμοῦσαν μαζί της στό 'Ερεχθεῖο, τηλέπορα ἀντρα Αύτά, στά ὅποια ἀνατράφηκε ἡ Κλεοπάτρα, βρίσκονταν στή Σαρπηδόνα πέτρα τῆς Θράκης. ἔμιππος καὶ ἡ Κλεοπάτρα, δπως ὁ Ζήτης καὶ ὁ Κάλαης, ἄν καὶ ἦταν ἀπτερη, δέν ύστεροῦσε ἀπό αὐτούς σέ ταχύτητα.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (988-1114)

α') 988-1032

Λεξιλογικές. Θήβης ἀνακτες Εἰσέρχεται δι Τειρεσίας ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο· ἔνα παιδί τόν κρατάει ἀπό τό χέρι, γιατί είναι τυφλός, καὶ ἔτσι προσφωνει τόν Κρέοντα καὶ τούς χορευτές· ἔξ ἐνός (προσδιορ., ὀργαν.) = μέ τά μάτια ἐνός. κέλευθος (ἡ) = ὀδός. προηγητής = ὀδηγός. οὐκουν ἀπεστάτουν = ἀλλά ὅμως δέν ἀπομακρυνόμουν. φρενός = μαντείας, γνώμης.

τοιαῦτα. ἡγεμῶν = ὀδηγός (τό παιδί πιού τόν ὀδηγοῦσε). ἐκ σῆς φρενὸς (ἀναγκ. αἰτ.) = ἔξαιτίας τῆς δικῆς σου ισχυρογνωμοσύνης. παντελεῖς = ὅλες γενικά· ἀνήκει καὶ στό ἑσχάραι (= στρογγυλές ἔστιες στή γῆ) καὶ στό βωμοί. πλήρεις βορᾶς τοῦ πεπτῶτος δυσμόρου γόνου Οἰδίπου ύπ' οἰωνῶν τε καὶ χυνῶν = εἶναι γεμάτα ἀπό τά σπαραγμένα ἀπό τά ὅρνια καὶ τά σκυλιά μέλη τοῦ πεθαμένου ἄτυχου γιοῦ τοῦ Οἰδίποδα· ὥστε τό ὑπ' οἰωνῶν κτλ. εἶναι ποιητ. αἴτ. τοῦ βορᾶς. κάτια χρον. προσδιορ., ἀλλά ἐδώ ἔχει αἰτιολ. ἔννοια = καὶ γι' αὐτό. λιτή θυστάς = ἡ παράκληση μέ θυσίες. ἀπορροιβδέω-ῶ = ἀφήνω, ἐκβάλλω. εὔσημος = σαφής, καταφάνερος. βεβρῶτες λίπος αἷματος ἀνδροφθόρου = ἐπειδή ἔχουν φάγει λιπαρό αἷμα ἀπό ἄντρα πού σκοτώθηκε. ἐπεὶ δ' ἀμάρτη (παραλείπεται, ὅπως καὶ ἀλλοῦ, τό δὲ) = ἀλλά κανεὶς ὅταν πέσει σέ σφάλμα. ἄνολβος = ἄθλιος (ἀπό διανοητική ἀποψή) = μωρός, ἀπερίσκεπτος. ἀκέομαι-οῦμαι = θεραπεύω, διορθώνω (ἐνν. ἀντικείμ. αὐτό τὸ κακόν). ἀκίνητος = ἀμετάπειστος, ἀκαμπτος. αὐθαδία (αὐτός-ἀνδάνω) = αὐθάδεια, ισχυρογνωμοσύνη. σκαιότητ' ὀφλισκάνει = αἰτίαν σκαιότητος ὀφλισκάνει = θεωρεῖται ἀνόητος. εἴκω τινὶ = ὑποχωρῶ σέ κάπιοιν, δηλ. ἀφῆσε νά πάρει δι, τι τοῦ ἀνήκει. κεντῶ = πλήττω, κεντῶ. ἀλκὴ = ἔνδειξη ἀντρείας. ἐπικτείνω = φονεύω γιά δεύτερη φορά. εὖ φρονῶ τινὶ = σκέπτομαι γιά τό συμφέρον κάπιοιν. κέρδος = ὠφέλιμα (πράγματα).

Πραγματικές. Τό ε' ἐπεισόδιο περιέχει περιπέτεια. Ποῦ τή βλέπουμε; Τειρεσίας Ἡταν περίφημος μάντης τῆς ἀρχαιότητας. Θηβαῖος· τυλφός ἀπό ἔφτά χρονῶν. Ὁ Δίας ὅμως ἀντί τῆς τυφλώσεώς του ἔδωσε σ' αὐτόν τό χάρισμα τῆς μαντικῆς καὶ τίνι ἰδιότητα νά καταλαβαίνει τή φωνή τῶν πτηνῶν καὶ νά προβλέπει καὶ νά προλέγει τά μέλλοντα· ἀκόμη τοῦ χάρισε τή μαχροβιότητα· ἔζησε ἐπί ἔφτά ἡ ἐννιά γενιές. ὀρνιθοσκόπον κατά τίνι ἀρχαιότητα χρησιμοποιοῦσαν πολλά εἶδη μαντικῆς. Τήν παρατήρηση τοῦ λαλήματος ἡ τοῦ πετάγματος καὶ τῶν ἀλλων κινήσεων τῶν πτηνῶν ὀνόμαζαν οἰωνοσκοπία ἡ ὀρνεοσκοπία. Οἱ ὀρνιθοσκόποι ἡ οἰωνοσκόποι κάθονταν γιά παρατήρηση στό οἰωνιστήριο ἡ ὀρνιθοσκοπεῖο, πού λεγόταν καὶ θώκος ἡ θάκος ὀρνιθοσκόπος, καὶ ἦταν ντυμένοι μέ λευκά ἐνδύματα, φοροῦσαν στό κεφάλι τους στέφανο καὶ στά χέρια κρατοῦσαν πινακίδια, στά ὅποια ἔγραφαν τίς παρατηρήσεις τους. Τό οἰωνοσκοπεῖο τοῦ Τειρεσία δειχνόταν καὶ μ.Χ., ὅπως ἀναγράφει ὁ Παυσανίας (9, 16, 1). Ἐμπυρομαντεία ἦταν ἡ παρατήρηση ἐκείνη, κατά τίνι ὅποιαν παρατηροῦσαν πῶς ἀναβεὶ ἡ φωτιά, πῶς φαινόταν ἡ φλόγα, ἀν περικύκλων τό θύμα κτλ. βωμοῖσι παμφλέκτοισιν Ἦφαιστος οὐκ ἔλαμπε Μολονότι ἀπό παντοῦ φλέγονταν τά θύματα, ὅμως δέν καίονταν. Αὐτό ἦταν δεῖγμα ὅτι οἱ θεοί δέν καλοδέχούταν τή θυσία. χο-

λαὶ διεσπείροντο. Ἡ χολὴ ἦταν μέρος ἀπό τὰ σπλάχνα· ὅταν ἡ θυσία ἦταν καλή, ἡ χολὴ καιγόταν (ἔλιωνε) σιγά σιγά καὶ δέν ἔσκαζε, ὥπως ἐδῶ. καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς κτλ. Ἀφοῦ οἱ φωνές τῶν πτηγῶν καὶ τὰ σχετικά τῆς θυσίας ἦταν ἀκατανόητα στὸ μάντη, κατάλαβε πιά ὅτι αὐτὸ διειλόταν στὶς αὐθαίρετες ἐνέργειες τοῦ Κρέοντα.

β') 1033-1063

Λεξιλογικές. ὡστε = ὥπως. ἀνδρὸς τοῦδε = ἐμοῦ, σκοποῦ = στόχου. κούδὲ ἄπρακτός εἰμι μαντικῆς ὑμῖν = καὶ δέν ἔμεινα ἀκακοποίητος ἀπό τὴν μαντική τέχνη σας. τῶν = ὧν, δηλ. τῶν μάντεων. ὑπαὶ = ὑπό. γένος = σωματεῖο, σύλλογος. ἔξεμπολάρομαι-ῶμαι = πουλιέμαι ὡς ἐμπόρευμα. ἔκφορτίζομαι = φορτώνομαι ὡς ἐμπόρευμα. ἐμπολάω-ῶ = ἐμπορεύομαι. τάφῳ δ' οὐχὶ κρύψετε... = ὥπωσδήποτε ὅμως δέ θά ἐνταφίάσετε. τρέω = φοβᾶμαι. οὐδὲ ὡς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγὼ παρήσω θάπτειν κείνον = οὐδὲ ὡς μὴ παρήσω θάπτειν ἐκείνον τρέσας τὸ μίασμα τοῦτο = οὔτε σ' αὐτῇ τήν περίπτωση ὑπάρχει περίπτωση μήπως ἐγώ. ἐπειδή φοβήθηκα τοῦτο τὸ μίασμα, ἐπιτρέψω νά τὸν θάφουν. πίπτουσι δ' αἰσχρὰ πτώματα = τατοι, οἱ πολὺ ἐπιτρέπειοι. φράζομαι = σκέπτομαι. χρῆμα = πράγμα. ποιῶν τατοι, οἱ πολὺ ἐπιτρέπειοι. φράζομαι = σκέπτομαι. χρῆμα = πράγμα. ποιῶν τοῦτο... σύμπτυξη τῶν δύο προτάσεων ποιὸν ἔστι τοῦτο τὸ πάγκοινον, δὲ λέγεις; εὑβούλια = σύνεση, δρθή σκέψη. μὴ φρονεῖν = η ἀφροσύνη. τῆς νόσου δηλ. τοῦ μὴ φρονεῖν. ἀντιλέγω κακῶς = ἀντικακολογῶ, ἀνταποδίνω τήγα κακολογία. θεσπίζω = μαντεύω. τὸ δ' ἐκ τυράννων = τὸ γένος ὅμως τῆς κακολογία. ταχὺς = τίγεμόνας, ἄρχων· η σύνταξῃ: ἂρ' οἵτῶν τυράννων, οἱ τύραννοι. ταχὺς = τίγεμόνας, ἄρχων· η σύνταξῃ: ἂρ' οἵτῶν τυράννων, οἱ τύραννοι. ταχὺς = ἄρχει μόνο νά μὴ λέξ. ἐπὶ κέρδεσι = γιά κερδοσκοπία. οὕτω λέγων = ἄρκει μόνο νά μὴ λέξ. ἐπὶ κέρδεσι = γιά κερδοσκοπία. οὕτω (δηλ. ἐπὶ κέρδεσι) γάρ ἥδη καὶ δοκῶ (λέγειν) τὸ σὸν μέρος; = ἔτσι λοιπόν τώρα πιά φαίνομαι ὅτι μιλῶ πρός κερδοσκοπία κατά τή δική σου γνώμη; ὡς μὴ ὑπολήσων τήν ἐμὴν φρένα = ὅτι δέ θά μεταβάλεις τίς σκέψεις μου, πουλώντας αὐτές στούς συνενόχους σου.

Πραγματικές. κούδὲ μαντικῆς ἄπρακτός εἰμι Οἱ ἀρχαῖοι θεωροῦσαν τοὺς μάντεις ἐνίστε καπήλους τοῦ ἐπαγγέλματός τους γιά κερδοσκοπία καὶ κτρον Εἶναι ἡ φυσικό ἡ ἐπίτηδες φτιαγμένο κράμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σέ

ήλεκτρο στίς Σάρδεις καί ἀπό τίς Ἰνδίες, οἱ ὄποιες κατέβαλλαν στὸ Δαρεῖο ὡς φόρο 360 τάλαντα σκόνης χρυσοῦ. Διός αἰετοὶ Τὸν ἀετό, ἐπειδὴ πετᾶ στὰ ὑψῆ καί τὸν Ὀλυμπὸ, τὸν θεωροῦσαν ἱερό πτηνό του Δία. εἰς Διὸς θρόνους Ὁ Κρέων παραφέρεται ἀπό δργή σε σημεῖο νά ἀσεβήσει καί πρός το Δία, καί, ὅταν τὸ συναισθάνθηκε, προσπαθεῖ νά διορθώσει τό σφάλμα του μέ τά λεγόμενά του στό στ. 1044.

γ) 1064-1090

Λεξιλογικές. κάτισθι ὁ Τευρεσίας μιλᾶ χρησιμοποιώντας τήν ίδια λέξη του Κρέοντα. ίσθι, πρός ἔμφαση. τρόχους = τροχίες, δρόμους. ἀμιλλητῆρας = πού συναγωνίζονταν μεταξύ τους στήν ταχύτητα: εἶναι ποιητική ἔκφραση ἀντί ἡμέρας· λέγονται ἔτσι, ἐπειδὴ οἱ δρόμοι τοῦ ἥλιου, οἱ ἡμέρες, φαίνονται νά συναγωνίζονται μεταξύ τους κατά τήν ταχύτητα. τελῶν (μελλ. χρόνου) = διτι... θά διανύσεις. σπλαγχνον = τέκνο. νέκυν νεκρῶν τόν Αἴμονα ἀντί τοῦ Πολυνείκη καί τῆς Ἀντιγόνης· ἡ σύνταξη: ἐν οἷσι (τρόχους) αὐτὸς ἀντιδούς ἔστη = κατά τίς ὅποιες ἡμέρες θά ἔχεις δώσει ὁ ἰδιος σέ ἀνταπόδοση. ἀμοιβὸν νεκρῶν = σέ ἀντάλλαγμα τῶν νεκρῶν. ἀνθ' ὧν = γιατί. τῶν ἄνω γεν. διαιρετική. ἔνα τῶν ὄντων ἄνω (ἐπάνω στή γῇ). ἔνν. τήν Ἀντιγόνη. φυχήν τ' ἀτίμως ἀναπτύσσουν τόν προηγούμενο στίχο (μέ τό φυχήν ἐννοεῖ τή ζωή). ἀτίμως = χωρίς τίς ὀφειλόμενες σ' αὐτήν τιμές. κατοικίζω = βάζω νά κατοικήσει. ἀμοιρος = ἀμέτοχος, στερημένος. τῶν κάτωθεν θεῶν (στούς ὅποιους ἀνήκει). ἡ γενική αὐτή ἔξαρτάται ἀπό τό προηγούμενο ἐπίθετο ἀμοιρος. ἐνθάδε = ἐδώ στή γῇ· ἡ δλη πρόταση: ἔχεις δ' αὖ ἐνθάδ' (ἔνα ἀλλον) ἀμοιρον τῶν κάτωθεν θεῶν = ἔξαλλου κρατεῖς πάλι ἐδῶ (στόν ἀπάνω κόσμο) ἔναν ἀλλο νεκρό στερημένο ἀπό τούς θεούς τοῦ κάτω κόσμου, στούς ὅποιους ἀνήκει. ἀκτέριστος = χωρίς τά κτερίσματα (νεκρικά δώρα), χωρίς τίς πρέπουσες ἐπικήδειες τιμές. ἀνόσιος = χωρίς τίς καθιερωμένες τιμές· τά δύο τελευταῖα ἐπίθετα ἐπεξηγοῦν τό ἐπίθετο ἀμοιρον. μέτεστι τινὶ τινος = μετέχει κανεὶς σέ κάτι, ἔχει κανεὶς δικαίωμα σέ κάτι. ὡν = σέ δλα τά πιό πάνω (τιμές καί δικαιώματα). ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε = ἀπό σένα ἔξαναγκάζονται νά βλέπουν αὐτά ἐδῶ (οἱ θεοί). κατ' ἀλλη ἔρμηνία: ἀλλά αὐτά εἶναι αὐθαίρετες ἐνέργειές σου. τούτων (γεν. αιτ.) = γι' αὐτά (ἐννοεῖ τό ὅτι ἔμεινε ἄταφος ὁ Πολυνείκης καί τό ὅτι φυλακίστηκε ἡ Ἀντιγόνη). λωβητῆρ-ῆρος (θηλ. γεν.) = ἔξολοθρεύτρια. ὑστεροφθόρος = αὐτή πού τιμωρεῖ μετά τήν κακή πράξη. λοχάω-ῶ = ἐνεδρεύω καί φυλάω. καί θεῶν = καί τῶν ἄνω θεῶν, γιατί ὁ Κρέων ἀμάρτησε καί στούς ἄνω καί στούς κάτω θεούς, καί κατά συνέπεια γιάχαρη καί τῶν δύο θά καταδιωχτεῖ ἀπό τίς Ἐρινύες. ληφθῆναι ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε κακοῖς = ὥστε νά περιπλακεῖς στίς ίδιες μέ αὐτές ἐδῶ τίς συμφορές.

ἀθρέω-ῶ = παρατηρῶ. καταργυρόω-ῶ = ἀσημώνω, περικαλύπτω μέ ἄρ-
 γυρο, ἐδῶ: ἔξαγοράζω μέ χρήματα. τριβὴ = παρέλευση. ἀνδρῶν γυναικῶν
 (ύπαινίσσεται τούς κατοπινούς θρήνους τοῦ Κρέοντα καὶ τῆς Εύρυδίκης),
 γεν. ὑποκειμ. στά κωκύματα. κωκύματα = θρῆνοι. ἔχθραι κατηγορ. πού
 προσδιορίζει τροπικῶς τὸ ρῆμα. συνταράσσονται = πέφτουν σέ ἐμφύλιες ἔ-
 ριδες. δσων γεν. κτητ. στό σπαράγματα = σπαραγμένα μέλη, ὅπως ἐδῶ
 τοῦ Πολυυείκη. καθαγνίζω = καθιερώνω, ἐκπληρώνω ὅσιο καθῆκον (μέ
 κάποια σαρκαστική εἰρωνεία λέγει ὅτι τά σκυλιά ἡ τά θεριά ἡ τά ὅρνια ἔ-
 πλήρωσαν ἀντί τῶν ἀνθρώπων τό καθῆκον τοῦ ἐνταφιασμοῦ, μέ τό νά θά-
 ψουν τά σπαραγμένα μέλη μέσα στήν κοιλιά τους). ἐστιοῦχος = πού ἔχει
 ναούς καὶ βωμούς. πόλις = ἀκρόπολη. τοξεύματα καρδίας (γεν. ἀντικειμ.)
 = βέλη πού πλήγτουν τήν καρδία σου. θυμῷ = κάτω ἀπό τό κράτος τῆς ὥρ-
 γῆς μου. βέβαια = ἀσφαλή. τὸ θάλπος = τή φλόγα, τήν καυστικότητα. οὐχ
 ὑπεκδραμῆ (ρῆμα ὑπεκθέω) = δέ θά ξεφύγεις. ἀφῇ = ἐχχύσει, ἔξαπολύσει.
 τὸν νοῦν τῶν φρενῶν = τίς ιδέες του.

δ') 1091-1114

Λεξιλογικές. δεινὰ θεσπίσας = ἀφοῦ εἶπε φοβερές προφητείες. ἐξ ὅτου
 τήνδε λευκήν ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα = ἀπό τήν ἐποχή πού τά
 μαλλιά μου ἀπό μαῦρα γίνηκαν ἀσπρα, πέρασσα ἀπό τή νεανική στή γερο-
 ντική ἡλικία. λακεῖν ἀρ. β' τοῦ λάσκω = λέγω. Νά παρατηρθεῖ ἡ ἔξαρ-
 τηση τοῦ ἀπαρέμφατου ἀπό τό ἐπιστάμεθα. ἔγνωκα καύτος ὅτι δηλ. ποτέ
 ἄλλοτε δέν φεύστηκε. είκαθεῖν ἀπαρ. ἀρ. β' τοῦ εἴκω (ἐκτεταμένος τύπος)
 = ὑποχωρῶ. ἀντιστάντα (ύποθ. μετ.) πατάξαι θυμὸν ἀτη = νά πλήξω τήν
 ψυχή μου μέ συμφορά. ἐν δεινῷ πάρα (πάρεστι) = ὑπάρχει κίνδυνος. εύ-
 βουλίας δεῖ = ὑπάρχει ἀνάγκη γιά ὅρθη σκέψη, χρειάζεται ὀρθοφροσύνη.
 ἄνεις = ἄφησε ἐλεύθερη. ἐπαινεῖς = συμβουλεύεις. παρεικαθεῖν· βλ. τό
 προηγ. είκαθεῖν. ὅσον γ' ἄναξ ἐνν. δοκεῖ μοι παρεικαθεῖν. συντέμνω τοὺς
 κακόφρονας = συντέμνω τήν δόδον πρὸς τοὺς κακόφρονας = σύντομα κα-
 κακόφρονας τούς ἄφρονες. θεῶν βλάβαι = οἱ Ἐρινύες τῶν θεῶν. ποδῶκης =
 ταφτάνω τούς ἄφρονες. θεῶν βλάβαι = οἱ Ἐρινύες τῶν θεῶν. ποδῶκης =
 γοργοπόδαρος. μόλις μὲν = μέ δυσκολία βέβαια (ἐνν. ἔξιταμαι τῆς καρ-
 γοργοπόδαρος). τὸ δρᾶν = στό νά πράττω, νά ἐνεργῶ. δίας = μεταβάλλω ἀπόφαση). τὸ δρᾶν = στό νά πράττω, νά μήν
 ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον = ἀλλά δέν πρέπει νά ἀντιμάχεται μάταια
 ἀνάγκη (χωρίς ἐλπίδα ἐπιτυχίας) πρός τήν ἀκαταμάχητη ἀνάγκη τῶν πραγ-
 κανείς (χωρίς ἐλπίδα ἐπιτυχίας) πρός τήν ἀκαταμάχητη ἀνάγκη τῶν πραγ-
 κατων. δρᾶ (προστακτική) = πράττε = κάνε. μηδὲ τρέπε = καί νά μήν
 ἀναθέτεις (ἀντικ. ἐνν. δρᾶν). στείχοιμ' ἀν = εἴμι. ὀπάων = ἀκόλουθος. ὅρ-
 ἀναθέτεις (ἀντικ. ἐνν. δρᾶν). ἐπόφιος τόπος = ὑψηλός τόπος, ὕ-
 μασθε = ἔκινηστε ἀμέσως, ὄρματε. ἐπόφιος τόπος = ὑψηλός τόπος, ὕ-
 μασθε = πού φαίνεται καλά). η δόξα τῆδ' ἐπεστράφη = ή γνώμη μου πήρε
 φωμα (πού φαίνεται καλά). αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρὼν ἐκλύσομαι = ὅπως ὁ
 αὐτή τήν κατεύθυνση. αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρὼν ἐκλύσομαι = ὅπως ὁ

διος περίπλεξα τά πράγματα, ἔτσι καὶ ἐγώ ὁ Ἰδιος μέ τήν παρουσία μου (αὐτοπροσώπως) θά ἐπιφέρω τή λύση τους. τὸν βίον τελῶ = περνῶ τή ζωή· ἡ σύνταξη: δέδοικα γάρ μὴ ἀριστον ἦ τελεῖν τὸν βίον σώζοντα τοὺς καθεστῶτας νόμους = τούς νόμους πού ἰσχύουν ἀπό παλιά (δηλ. τό φυσικό καὶ τό θεϊκό δίκαιο). Ἐτοι στό τέλος ὁ Κρέων ὑφίσταται ὀλοκληρωτική ἥττα, μέ το νά παραδεχτεί ἐκείνο τό ὅποιο μέ αὐτοθυσία ὑπεράσπισε ἡ Ἀντιγόνη. Ὁ Κρέων εἶπε αὐτά καὶ βγῆκε ἀπό ἀριστερά, μεταβαίνοντας ἐκεὶ ὅπου κειτόταν ἄταφο τό πτῶμα τοῦ Πολυνείκη.

Πραγματικές. τρόχους ἀμιλλητῆρας Φαντάζονταν τόν ἥλιο νά ἐπιβαίνει σέ τέθριππο ἄρμα. οὐχ' ὑπεκδραμῇ Ἐννοεῖ ὅτι τά σφάλματα τοῦ Κρέοντα εἶναι ἀθεράπευτα πιά καὶ δέ θά μπορέσει νά ἀποφύγει τό θλιβερό ἀποτέλεσμά τους. **Δξένας** Γιά νά κόφουν τά ἔυλα τῆς πυρᾶς τοῦ Πολυνείκη καὶ νά ἀνοίξουν τό στόμιο τοῦ τάφου τῆς Ἀντιγόνης. αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ ἐκλύσομαι. Αύτά ἀναφέρονται στήν Ἀντιγόνη, τήν ὅποια ἔχει δέσμια ζωντανή στόν τάφο, καὶ στόν Πολυνείκη, τόν ὅποιο κρατοῦσε ἄταφο, χωρίς νά μπορεῖ νά κατέβει στόν "Ἀδη". Ωστόσο παρατηρεῖται κάποια ἀσάφεια στίς παραγγελίες τοῦ Κρέοντα, ἡ ὅποια ἐξηγεῖται ἀπό τή μιά λόγω τῆς σπουδῆς καὶ ἀπό τήν ἄλλη λόγω τοῦ ὅτι καὶ ὁ Ἰδιος πηγαίνει καὶ μπορεῖ αὐτοπροσώπως καὶ ἐπί τόπου νά δώσει καλύτερες ὁδηγίες.

ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1154)

Λεξιλογικές. στροφή α': πολυώνυμες ἀποκαλεῖ ἔτσι τό Διόνυσο, γιατί εἶχε διάφορα ὀνόματα: **Βάκχος**, **Ἴακχος**, Διθύραμβος, Εὔιος κτλ. Καδμ. νύμφας = τῆς Σεμέλης. **ἄγαλμα** (ἀγάλλομαι) = χάρμα. **βαρυβρεμέτας** (βαρύνς-βρέμω) = αὐτός πού βαριά βροντᾶ. **ἀμφέπω** = προστατεύω. **κλυτὸς** = ἔνδοξος. **μέδω** = ἄρχω, κυβερνῶ. **κόλποις** = σέ πεδιάδες. **πάγκοινοι** = κοινοί σέ ὅλους (γιατί κατά τίς ἐօρτές στήν Ἐλευσίνα συνέρρεαν πολλοί καθώς καὶ ξένοι). **Δηώ** = ἡ Δήμητρα. **Βακχᾶν** = τῶν Βακχῶν (ἀκολούθων τοῦ Διονύσου). **ναιετάω-ώ** = κατοικῶ. ἐπί σπορᾶς δράκοντος = στόν τόπο πού σπάρθηκαν τά δόντια τοῦ δράκοντα: (ἐθεσε τό ὅλον, δράκοντος, ἀντί νά θέσει τό μέρος, δόδοντων). **τά παρ'** **ὑγροῖς** **ρείθροις** καὶ ἐπί σπορᾶς προσδιορίζουν τοπικά τό Θήβαν καὶ ὅχι τό ναιετῶν.

ἀντιστροφή α'. ὑπὲρ διλόφου πέτρας = ἐπάνω ἀπό τό ὅρος μέ δυό κορφές (βλ. πραγμ. παρατηρ.). **στέροψ-οπος** (στερ- ἀπό τό ὅποιο ἀστραπή, καὶ ὅπ-ὅψις) = ἀπαστράπτων, λαμπρός. **λιγνὺς** (ἡ) = πυκνός καπνός (ἀπό τίς δάδεις), ἀναμειγμένος μέ φλόγες. **στείχω** = βαδίζω. **νάμα** (ρῆμα νάω = ρέω) = πηγή. **κισσήρεις** = κισσόφυτοι. **ὄχθαι** = λόφοι, ἔξοχές. ἀκτὰ ἡταν ἡ

Εύβοϊκή Νύσα, παραθαλάσσια. πέμπει = συνοδεύει (ἐνν. σέ). ἀμβροτος = θεϊκός, θεόπνευστος. εὐάξω = (λέγω εύοι, εύχω) = ύμνω. ἐπισκοποῦντα = ὅταν ἐπισκέπτεσαι. ἀγυιὰ (η) = (πλατιά) ὁδός.

στροφή β'. τὰν = ἦν (Θήβαν). ὑπερτάτων (ἐπιρρημ. κατηγ.) = σέ ύπερ-
τατο βαθμό, σὺν κεραυνίᾳ μητρὶ = μαζί μέ τήν κεραυνόπληκτη μητέρα. Ή
Σεμέλη, ὅπως εἶναι γνωστό ἀπό τό μύθο, πλήγηκε ἀπό κεραυνό τοῦ Δία,
πού παρουσιάστηκε μπροστά της σέ δλη του τή μεγαλοπρέπεια, κατά τήν
ἐπιθυμία της, καί κατακάηκε, ἀφοῦ πρῶτα ἀπέβαλε πρόωρα τό Διόνυσο. ὡς
= ἐπειδή. ἔχεται = κατέχεται. νόσου ἐνν. τό μίασμα τῆς πόλεως. μολεῖν
(ἀντί προστ.) = ἔλα. καθαρσίω ποδὶ = μέ καθαρτήριο ἐρχομό, ὡς καθαρ-
τής. στονέις = πολυθόρυβος. πορθμὸν ἐνν. τόν Εύριπο.

ἀντιστροφή β'. πύρπνους = πυρίνους, αὐτός πού βγάζει φωτιά. νυχίων = νυχτεριών. ἐπίσκοπος = ἐπόπτης, ρυθμιστής. παῖς Διὸς γένεθλον (ποιητ. ἔκφαρη) = διογενής. προφάνηθι = φανερώσου μπροστά. περίπολοι = ἀκόλουθοι. Θυῖαι καὶ Θυιάδες = Βάκχες. χορεύω = τιμώ μέχορούς. ταμίας. = δεσπότης.

Πραγματικές. "Οταν δὲ Κρέων ἔφυγε, ὁ χορός μέ πολλὴ χαρά φύλλει, καὶ νά σώσει τή γε-
κάνοντας ἐπίκληση στόν πολιοῦχο τῶν Θηβῶν Βάχχο, γιά νά σώσει τή γε-
νέθλια πόλη ἀπό τούς κακούς: ἔξυμνει μάλιστα τό Διόνυσο καὶ γιατί ἦταν
πολιοῦχος τῶν Θηβῶν καὶ γιατί οἱ τραγικοί ἀρέσκονταν νά τόν ἀναφέρουν,
ἐπειδή καὶ τό δράμα ἀπό τίς διονυσιακές ἑορτές προῆλθε καὶ στό διονυσιακό
θέατρο παιζόταν. κατέταν Ἰταλίαν Ἀναφέρει πρώτα τήν Ἰταλία ᾧ τόπο
λατρείας τοῦ Διονύσου, ὅπου ἦταν καὶ εἶναι πολλοί ἀμπελώνες. Τήν ἀποκα-
λεῖ μάλιστα ἔνδοξη, γιατί ἄκμαζε τότε ἡ Κάτω Ἰταλία, ἡ ὁποία λεγόταν
Μεγάλη Ἑλλάδα, ὅπου καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀποικίσει λίγο ἐνωρίτερα (τό
443 π.Χ.) τούς Θουρίους. Ἐλευσινίας Δηροῦς Στά Ἐλευσίνια μυστηρία ἡ
Δήμητρα, πρός τιμή τῆς ὁποίας γίνονταν αὐτά, ὀνομαζόταν Δηρώ. Ὁμοια
καὶ ὁ Ιαχχος, ὁ ὁποῖος ταυτιζόταν ἀπό τούς Ἀθηναίους μέ τό θεό Διόνυσο,
λατρεύόταν κατά τήν τέλεση τῶν Ἐλευσινών μυστηρίων, ἐνώ τό ἄγαλμά
του μεταφερόταν ἀπό τόν Κεραμεικό στήν Ἐλευσίνα. Βαχχᾶν ἦταν οἱ
Μαινάδες, οἱ ὁποίες ἀκολουθοῦσαν τό θεό Διόνυσο. ἐπί σπορᾷ δράκοντος
Ἐνν. τόν τόπο ὅπου σπάρθηκαν ἀπό τόν Κάδμο τά δόντια τοῦ δράκοντα,
τοῦ φύλακα τῆς Ἀρείας Κρήνης. διλόφου πέτρας Δίκορφο ὄρος λέγει τόν
Παρνασσό, γιατί ἔκτος ἀπό τίς ἄλλες ἔχει δύο ύψηλότατες χορφές: τή Λυ-
κώρεια καὶ τήν Υάμπεια. Κωρύκιαι νύμφαι ἦταν οἱ νύμφες τοῦ Κωρύκιου
ἄντρου, στούς νότιους πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ· τό Κωρύκιο ἄντρο ἦταν ιε-

ρό καί ἀπό ὅλα τά μέρη του στάλαζε καθαρό καί διαυγέστατο νερό. Βακχίδες Ἡταν οἱ νύμφες τῆς Φωκίδας, τῆς Βοιωτίας καί τῆς Ἀττικῆς, οἱ ὅποιες κάθιε δεύτερο ἔτος, κατά τίς χειμερινές τροπές τοῦ ἥλιου, τελούσαν κατά τή νύχτα θρησκευτικές τελετές πρός τιμή τοῦ Διονύσου καί τοῦ Ἀπόλλωνα· ἐπικρατοῦσε μάλιστα ἡ πίστη πώς καί στίς τελετές αὐτές ἦταν παρών ὁ Βάκχος. Κασταλίας Εἶναι ἡ περίφημη πηγή στούς Δελφούς στούς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ, ἵερή του Ἀπόλλωνα καί τῶν Μουσῶν. Νυσαίων ὄρέων Πολλά μέρη τῆς Ἐλλάδας, ἀλλά καί ἐκτός τῆς Ἐλλάδας ὡς τίς Ἰνδίες, ἔφεραν τό ὄνομα Νῦσα· σέ ὅλες αὐτές λατρευόταν διόνυσος. Ἐδώ πρόκειται γιά τή Νύσα τήν Εύβοϊκή, ἡ ὅποια ἦταν πολυστάφυλη. κισσήρεις Ὁ κισσός ἦταν ἵερο φυτό τοῦ Διονύσου. ματρὶ Ἐννοεῖ τή Σεμέλη, τήν ὅποια θεωροῦσαν κεραυνία (= κεραυνόπληκτη), μολονότι, κατά μιά ἐκδοχή τοῦ μύθου, δέν πλήρητε αὐτή, ἀλλά ἀπέβαλε πρόωρα τό Διόνυσο, ἐπειδή φοβήθηκε τίς ἀστραπές καί τούς κεραυνούς πού ρίχτηκαν γύρω της.

ΕΞΟΔΟΣ (1155-1352)

α') 1155-1182

Λεξιλογικές. δόμων ὀνήκει καί στό Κάδμου· οἱ Θηβαῖοι ἤταν πάροικοι, γιατί κατοικοῦσαν κοντά στήν ἀκρόπολη τῆς Καδμείας, τήν ὅποια ἔκτισε ὁ Κάδμος καί ὅχύρωσε ὁ Ἀμφίωνας. στάντα = ἐφόσον υπῆρξε. αἰνέω-ῶ = ἐπαινῶ, μακαρίζω. μέμφομαι = καταχρίνω, φέγω· ἡ σύνταξη: οὐκ ἔστ' ὀνθρώπου βίος τοιοῦτος, ὅποιον στάντα οὕτ' αἰνέσαιμ' ἀν οὔτε μεμφαίμην ποτέ. βίον τέθηκε κατ' αἰτιατική, καθ' ἔλεη πρός τό ὅποιον. τύχη ὀρθοῖ-καταρρέπει, εύτυχοῦντα-δυστυχοῦντα σχῆμα χιαστό. ὀρθόω-ῶ = ὀνορθώνω. καταρρέπω = καταγκρεμίζω. τῶν καθεστώτων = τοῦ πεπρωμένου καί τῆς ἐκβάσεώς του. γάρ ἐνώ μιλησε προηγουμένως γενικά, τώρα εἰδικεύει μέ τό παραδέιγμα τοῦ Κρέοντα· γί' αὐτό τό γάρ πρέπει νά ἐρμηνευτεῖ: παραδείγματος χάρη. ὡς ἐμοὶ (ἐνν. ἐδόκει) = κατά τή γνώμη μου. παντελῆ = γενικά ὅλη. εὐθύνω = διοικῶ, κυβερνῶ. θάλλω = ἀκμάζω, εἴμαι εύτυχής, τέκνων ἐνν. τόν Αἴμονα, γιατί ὁ Μεγαρέας είχε θυσιαστεῖ πρό πολλοῦ. "Ως ἐδώ ὁ ἄγγελος ἐκθέτει τή δημόσια καί ἰδιωτική εύτυχία τοῦ Κρέοντα. ἀφεῖται = ἔχουν ἔξαφανιστεῖ (ἡ βραχυλογία καί ὁ παρακείμενος δηλώνουν τό ἀπότομο καί τετελεσμένο τῆς καταστροφῆς). ὅταν προδῶσι = ὅταν ἀφήσουν νά χαθοῦν. τίθημι = θεωρῶ, νομίζω. ἔμψυχον νεκρὸν (σχῆμα δέξιμωρο) = ζωντανό νεκρό. πλούτει καί ξῆ = τέθηκαν προστακτικές μέ τήν ἔννοια ἐναντιώσεως = ἔστω καί ἄν... τύραννον σχῆμα = βασιλικό ἀξιωμα. τὸ χαίρειν = ἡ χαρά, ἡ ἡδονή. τάλλα δηλ. τόν πλούτο, τήν τυραννική ἔξουσία κτλ. σκιᾶς καπνοῦ γεν. κατηγορηματική (τοῦ τιμήματος)

= ἀντί ἐνός τίποτε. πρὸς τὴν ἡδονὴν = σέ σύγχριση μὲ τή χαρά. Βλέπουμε
ὅτι ὁ ἄγγελος, ὅπως καὶ ὁ φύλακας (ἀπό τό στ. 223 καὶ 338 καὶ ἔξης), μιλᾶ
μέ γνωμολογίες καὶ φιλοσοφικές θεωρίες, σάν ὀπαδός τῶν ἡδονικῶν φιλο-
σόφων, χωρίς νά εἰσέρχεται στό κύριο θέμα, για τό όποιο ἥλθε, ἀλλά ὅπλως
κάνοντας νῦξη καὶ σ' αὐτό. ἄχθος = λύπη, συμφορά· ἡ σειρά τῶν λέξεων: τί
δ' αὖ ἐστι τοῦτο τό ἄχθος βασιλέων (για τήν βασιλική οίκογένεια), ὁ ἥκεις
φέρων; τεθνᾶσι μονολεκτικά καὶ ἀπότομα ἀναφέρει τό γεγονός ἀντίθετα
μέ τήν προηγούμενη ἀπεραντολογία του, ὅπως καὶ ὁ φύλακας, στό στ. 402.
καὶ τίς φονεύει; ὁ χορός κάνει τήν ἐρώτηση αὐτή, γιατί ἀπό τή λέξη θανεῖν
σχηματίζει τήν ἀντίληψη ὅτι πρόκειται για φόνο. ὁ κείμενος ὁ φονεύμενος.
αἱμάσσομαι = χύνω τό αἷμα μου, φονεύομαι. αὐτός πρὸς αὐτοῦ = ὁ ἕδιος
μέ τό δικό του χέρι. φόνου γεν. αἰτίας (ἐνν. τῆς Ἀντιγόνης). τοῦπος = τό
μέ τό δικό του χέρι. πόσο λοιπόν ἀληθινό ἔξεφρασες τό μά-
μάντευμα. ὡς ἄρ' ὁρθὸν ἤνυσας = πόσο λοιπόν ἀληθινό ἔξεφρασες τό μά-
ντευμά σου. ἔχόντων τῶνδε = ὅτι αὐτά ἔχουν ἔτσι (ὅπως τά ἔξέθεσα). πάρα
= πάρεστι = εἶναι δυνατό. βουλεύειν = νά γίνει σκέψη καὶ για τό ὅλλο κα-
θηκον σου (νά σπεύσεις νά τό ἀναγγείλεις καὶ στήν Εύρυδίκη). δάμαρ-τος
(ἀπό τό δάμαρο = δαμάζω) = ἡ σύζυγος. δμοῦ = πλησίον, κοντά. ἥτοι
κλύουσα παιδὸς = ἡ γιατί ἄκουσε τήν εἰδηση για τό τέχνο της. τύχη = τυ-
χαίως.

Πραγματικές. Κάδμου πάροικοι... 'Ο ἄγγελος στήν ἀρχῇ ἀπευθύνει μέχρια μεγαλοπρέπεια ἐπίσημο κάπως χαιρετισμό πρός τό χορό, θέλοντας νά δειξει τή μεγάλη σοβαρότητα τῆς εἰδήσεως που πρόκειται νά ἀνακοινώσει. 'Αμφίονος Αὐτός ήταν γιός του Δία καὶ τῆς Ἀντιόπης, πού ήταν σύζυγος του Λύκου, βασιλιὰ τῶν Θηβῶν, τοῦ πρώτου πραγματικοῦ οἰκιστῆ τῶν Θηβῶν. τύχη γὰρ ὅρθοι... 'Ο ἄγγελος, δημοσίευμε, μιλάει σάν πιστός Θηβῶν. ὁπαδός τῆς ίδεας γιά τό ἀστατο τῆς τύχης στά ἀνθρώπινα καὶ γιά τά ήδονικά δόγματα τῆς Κυρηναϊκῆς σχολῆς. Εύρυδίκην Αὐτή ἔρχεται ἀπό τή μεσιανή πύλη του ἀνακτόρου καὶ ἀκολουθεῖται ἀπό δύο θεραπαινίδες: στό ἀκουσμά του Αἴμων ὅλωλεν λιποθύμησε, καὶ μόλις συνῆλθε, βγῆκε στή σκηνή (στ. 1180).

β') 1183-1243

Λεξιλογικές. ἐπαισθάνομαι τινος = ἀκούω κάτι. ὅπως ίκείμην προσή-
γορος εύγματων = γιά νά προσέλθω και νά ἀπευθύνω εύχες. εύγματων
και Παλλάδος γεν. ἀντικειμ. ἀπό το προστήγορος. ἀνασπαστοῦ (προληπτ.
κατηγ.) = ὡστε ἀνασπαστὸν γενέσθαι = ὡστε νά ἀνοιχτεῖ. χαλῶ = χαλα-
ρώνω, λύνω. ὑπτιος = αὐτός που κλίνει πρός τά πίσω. ἀντίθετο το πρηνής.
πρὸς διμωαῖσι = στά χέρια (στίς ἀγκάλες) τῶν θεραπαινίδων της. ἀποπλήσ-

σομαι = λιποθυμω. δστις ήν... πλάγια έρωτ. πρότ. ούκ απειρος· σχῆμα λι-
 τότητας. παρών = δντας αύτόπτης μάρτυρας. έρω κουδὲν παρήσω ή εν-
 νοια ἔκφραστηκε θετικά καὶ ἀρνητικά. μαλθάσσω = παρηγυρώ. ποδαγὸς
 = δδηγός. πόσις = σύζυγος. νηλεές (νη-έλεος) = χωρίς νά τύχει οἴκτου
 (γιατί κανείς δέν τολμούσε νά τό θάφει). αίτω = παρακαλῶ. ένοδία θεός =
 ή Ἐκάτη. εύμενεῖς (ἐπιρρημ. κατηγορ.) = εύμενῶς. δργάς κατασχεθεῖν =
 νά παύσουν τήν δργή τους (τήν δποία είχαν, γιατί ἔμενε ἀταφο ἀκόμη τό
 πτώμα του Πολυνείκη). νεοσπάξ θαλλός = μόλις κομμένος κλάδος ἐλιᾶς. ὁ
 δὴ = δ, τι βέβαια ἀπό τό πτώμα (του Πολυνείκη). συγκαταίθω = καίω ὅλα
 μαζί τό κομμάτια. δρθόκρανον = φηλό. οίκειας χθονὸς (γεν. τῆς ψῆς) =
 ἀπό τήν πατρική, γενέθλια γῆ. νυμφεῖον (κατ' εύφημισμό) = νεκρικός θά-
 λαμος. εἰσβαίνω = πηγαίνω γιά νά μπω. δρθίων κακυμάτων = δέξφω-
 νων θρήνων. ἀμφὶ ἀκτέριστον παστάδα = στό στερημένο ἀπό τίς καθιερω-
 μένες νεκρικές τιμές νυφικό θάλαμο. τῷ δὲ = στά αύτιά ὅμως τούτου. περι-
 βαίνει ἀσημα βοῆς = φτάνει δυσδιάκριτη φωνή. μᾶλλον ἀσσον = ἀκόμη
 πλησιέστερα: τό μᾶλλον πλεονάζει. ίησι = ἐκβάλλει. δυσθρήνητον ἔπος =
 πολύ θρηνώδη φωνή. σαίνω = χτυπῶ μαλακά. ἵπ' ἀσσον ώκεις πλεονα-
 σμός, γιά νά δείξει τή μεγάλη σπουδή. ἀρμὸν χώματος = ἄνοιγμα τάφου.
 λιθοσπαδῆ = πού γίνηκε μέ ἀπόσπαση λίθου. στόμιον = εἴσοδος (ἐμπατή).
 ή πλοκή τών λέξεων: ἀθρήσατε (ἀθρέω-ῶ), δύντες ἀρμὸν λιθοσπαδῆ χώ-
 ματος, πρὸς αύτό στόμιον = παρατηρήστε, ἀφοῦ χωθεῖτε στό ἀνοιγμα του
 τάφου, πού σχηματίστηκε ἀπό ἀπόσπαση λίθου, (καὶ προχωρήστε) ἀκριβῶς
 ᾖς αύτό τό στόμιο. εἰ τὸ Αἴμανος... βραχυλογία, δντί: εἰ αύτός ἐστιν ὁ
 φθόγγος (ή φωνή) του Αἴμανος, δν ἀκούω. κλέπτομαι = ἀπατῶμαι. ἀθυ-
 μος = ήταν χωρίς καρδιά, είχε χάσει τό ήθικο του. ἐν λοισθίω τυμβεύματι
 = στό ἐσώτατο μέρος του θολωτού τάφου. βρόχος μιτώδης = θηλειά ἀπό
 μίτους (κλωστές, λουριά). σινδῶν = λινό ύφασμα. καθημένη (καθάπτο-
 μαι) = κρεμασμένη. τὸν δὲ (Αἴμανα) προσκείμενον ἀμφὶ μέσσῃ περιπετῆ
 = νά ἔχει ἐναγκαλιστεῖ αύτήν ἀπό τή μέση. εὐνῆς = τῆς μνηστῆς. ἀπο-
 μάζω = θρηνῶ μεγαλοφώνως, φθοράν = ἀπώλεια. τῆς κάτω = ή δποία
 τώρα πιά ήταν κάτω στόν "Αδη. στυγνὸν = ἀποίσια. δύστηνον λέχος = τό
 δύστυχο, κακότυχο γάμο. ἐν τῷ (τίνι) ἔμφορᾶς (γεν. διαιρετ.) διεφθάρης;
 σέ ποιό βαθμό τυφλώσεως ἔχασες τό νοῦ σου; δσσοισι = ὁφθαλμοῖς. ἱέσιος
 λίσσομαι = θερμοπαρακαλῶ. παπταίνω = προσβλέπω. διπλοῦς κνώδον-
 τας = τά δύο σιδερένια δόντια πού προέχουν ἀπό τίς δυό μεριές του ξίφους
 κατά τό τέλος τῆς λαβῆς· ἐδῶ σημαίνει: τό ἀμφίστομα, ξίφος. φυγαῖσιν =
 γιά νά φύγει. ἀμπλακίσκω = ἀποτυχαίνω. αὐτῷ χολωθεῖς = ὁργισμένος
 κατά του έαυτού του (γιά τήν ἀνόσια πράξη πού ἐπιχείρησε κατά του πα-
 τέρα του). ὕσπερ είχε δηλ. χωρίς ἄλλη προπαρασκευή καὶ παρέλευση χρό-

νου. ἐπενταθείς = ἀφοῦ σήκωσε τό χέρι κατά τοῦ ἑαυτοῦ του. θρεισε = ὠ-
θησε, ἔμπηξε. μέσσον (χατηγορ. τοῦ) ἔγχος = ὡς τὴ μέση του ἕιφους.
ὑγρὸν = χαλαρό, ἀτονο. ἔτ' ἔμφρων = ἔχοντας ἀκόμη τίς αἰσθήσεις του.
φυσιῶ = φυσῶ δυνατά, ὀνταπνέω δυνατά. ὁξεῖσαν = ὀρμητική. φοινίου στα-
φυσιῶ = φυσῶ δυνατά, ὀνταπνέω δυνατά. λάργυματος = φονικοῦ αἷματος. τὰ νυμφικὰ τέλη λαχῶν = ἀφοῦ τέλεσε τῇ
λάργυματος = φονικοῦ αἷματος. τὴν ἀβουλίαν κατά πρόληψη.
γαμήλια τελετή. δεῖλαιος = ὁ δυστυχής. τὴν ἀβουλίαν κατά πρόληψη.

Πραγματικές. Παλλάδος θεᾶς 'Ο Σοφοκλῆς, καὶ ἐδῶ ὅπως καὶ σέ ἄλ-
λες περιπτώσεις, ἀναφέρει τήν Παλλάδα 'Αθηνᾶ γιά νά εύχαριστήσει τούς
'Αθηναίους, μπροστά στούς ὀποίους παιζεται τό δράμα. κλεῖθρα ἀνασπα-
στοῦ Κλεῖθρα εἶναι οἱ δύο μοχλοὶ στὸ ἐσωτερικό τῆς θύρας, ἔνας ἀπό ἀρι-
στερά καὶ ἔνας ἀπό δεξιά· γιά νά ἀνοιχτεῖ ή θύρα ἔπερπε νά ἀποσυρθοῦν οἱ
μοχλοί. οὐκ ἀπειρος Τί ἐννοεῖ μέ αὐτό; ἐνοδία θεὸς 'Η Ἐκάτη γύριζε στίς
ὅδούς, τίς τριόδους καὶ τούς τάφους, γι' αὐτό τήν ἀποκαλούσαν καὶ 'Ἐνο-
δίαν, Τριοδίτην, Τυμβιδίων κτλ. οἰκείας χθονὸς Κάθε Ἑλληνας ἀπό τά ἀρ-
χαιότατα χρόνια ποθεῖ νά ταφεῖ στή γενεθλία γῇ· μονάχα οἱ ἔχθροι τῆς πα-
τρίδας ρίπτονταν ἀταφοι μακριά ἀπό τά ὅρια τῆς. Τώρα πού ό Πολυνεύκτης
θύβεται στήν πατρική γῇ παύει νά εἶναι πιά ἔξοριστος καὶ ἔχθρός της. λιθό-
στρωτον Μέ πέτρες καὶ ὅχι μέ τάπτητες κτλ., ὅπως θά ήταν στρωμένος ὁ νυ-
φικός θάλαμος. ἵτ' ἀσσον κτλ. 'Ο Κρέων προαιιθάνεται μεγάλο κακό καὶ
ἀντιλαμβάνεται ὅτι χάνει τό θάρρος καὶ τίς δυνάμεις του, γι' αὐτό ἀναθέτει
ἀντιλαμβάνεται στήν πατρική γῇ παύει νά εἶναι πιά ἔξοριστος καὶ ἔχθρός της. λιθό-
στρωτον Μέ πέτρες καὶ ὅχι μέ τάπτητες κτλ., ὅπως θά ήταν στρωμένος ὁ νυ-
φικός θάλαμος. Αὐτῶν τῶν τάφων ή θύρα ἀποκλεινόταν μέ λιθους, ἵ-
ἀπό ἔξω μέ γήλοφους. Αὐτῶν τῶν τάφων ή τάφων τοῦ θάρρου τοῦ θάλαμου, γιά
σπαση ἐνός ἀπό αὐτούς σχηματιζόταν ὁ ἀρμός (= ἀνοιγμα, χαραμάδα), γιά
τόν όποιο μιλᾶ ὁ τραχικός. Τέτοιοι τάφοι εἶναι οἱ μυκηναϊκοί θαλωτοί. σιν-
δόνος 'Εννοεῖ τό λινό ύφασμα (σεντόνι), τό όποιο συνέστρεψε καὶ ἔκανε
βρόχο. Χρησιμοποιοῦσαν τό ύφασμα αὐτό η ὡς ζώνη η ὡς κρήδεμνον (=
κεφαλόδεσμο) η ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, πού κατέβαινε καὶ ἀπό τίς δύο
μεριές ὡς τούς ὕμους.

γ') 1244-1276

Λεξιλογικές. τί (χατηγορ. τοῦ τοῦτο) = πῶς. φρούδη = ἔφυγε. θαμβέω
= μένω ἔκπληκτος, εἶμαι ἔκθαμβος. βόσκομαι = τρέφομαι μέ ἐλπί-
= δέσ. ('Η Εύρυδίκη ἐπανῆλθε στά ἀνάκτορα ἀπό τή μεσαία (βασιλική) θύρα,
δεξ. ('Η Εύρυδίκη ἐπανῆλθε στά ἀνάκτορα ἀπό τή μεσαία (βασιλική) θύρα,
δεξ. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-
πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-
πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-
πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-
πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-
πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-
πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-
πλεονάζει. προθήσειν = ἀλλά ὅτι θά προβάλει, θά ἀναθέσει· ή σύνταξη: βό-

νειν ἐς πόλιν ἀλλὰ προθήσειν δμωαῖς (= στίς θεραπαινίδες) στένειν (= θρηνεῖν) οἰκεῖον πένθος ὑπὸ στέγης ἔσω. γνώμης = συνέσεως. γν. ἄπειρος = στερημένη συνέσεως, ἀνόητη. ἀμαρτάνειν = νά κάνει κάτι τό ἀτοπο (ό ἄγγελος βέβαια ἐννοεῖ ὅτι ή Εύρυδίκη δέ θά παρεκτραπεῖ θρηνώντας δημοσίως, ἀλλά οἱ θεατές ἐννοοῦν ὅτι ἐπίκειται ἀπονενοημένο διάβημά της). ἐμοὶ δ' οὖν ἀλλά σ' ἐμένα τουλάχιστο. εἰσόμεθα (ρῆμα οἶδα) ὁριστ. μέλλοντα ἀντί ὑποτακτ. εἰδῶμεν. βαρὺ = ἐπίφοβο, σοβαρό. κατάσχετον = κάποια κρυφῇ πρόθεσῃ. κρυφῇ = μέ τῇ σιωπῇ της. παραστείχω = εἰσέρχομαι. βάρος τῆς σιγῆς (ή γενική εἶναι ὑποκειμ.) = ή σιγή κλείνει μέσα της κάτι σοβαρό. (Ο ἄγγελος στή συνέχεια μπαίνει στά ἀνάκτορα). ἐφήκει = ἦλθε, εἶναι παρών. ἐπίσημον μνῆμα = φανερό σημεῖο. εἰ θέμις εἰπεῖν μέ αὐτά μετριάζει τήν κατηγορία κατά τοῦ Κρέοντα: αὐτὸς ἀμαρτών.

στροφή α': δυσφρόνων φρενῶν (δξύμωρο) = ἄφρονα νοῦ. στερεὰ (ἀντί στερεῶν στό φρενῶν) = ἴσχυρογνώμονα (νοῦ). θανατόεντα = θανατηφόρα. ἐμφυλίους = συγγενεῖς. ἀνολβα ἐμῶν βουλευμάτων = ἀτυχή δικά μου βουλεύματα. ξὺν νέῳ μόρῳ = μέ θάνατο πρόωρο (ή ἀσυνήθιστο), γιατί αὐτοκτόνησε καί μάλιστα ἔξαιτίας τοῦ πατέρα). ἀπελύθης ἐνν. τοῦ ζῆν = ἔφυγες ἀπό τή ζωή. τὴν δίκην = τό δίκαιο. τότε· ὅταν προκήρυσσα τά σχετικά μέ τήν ταφή. ἄρα καθώς βλέπω ἀπό τά ἐπακόλουθα. μέγα βάρος = μεγάλη συμφορά. ἐνέπαισεν ἐμῷ κάρᾳ = κατάφερε κατά τῆς κεφαλῆς μου· ή κανονική πλοκή τῶν λέξεων: θεὸς δ' ἄρα ἔχων με (κατέχοντάς με ὀλοκληρωτικά στήν ἔξουσία του) ἐπαισε τότε μέγα βάρος ἐν ἐμῷ κάρᾳ, ἐνέσεισε δέ με ἐν ἀγρίαις ὁδοῖς = μέ συγκλόνισε ρίχνοντάς με σέ ἀγριους δρόμους, βάζοντάς μου ἀγρια βουλεύματα. λακπάτητον (λάξ+πατῶ) προληπτ. κατηγορ. = τήν ὄποια λάκτισε μέ τά πόδια του, τήν ποδοπάτησε. πόνοι δύσπονοι βροτῶν = βάσανα τῶν ἀνθρώπων πού γεμίζουν πίκρες τή ζωή τους.

Πραγματικές. οὐκ ἀξιώσειν ἐς πόλιν στένειν Θεωροῦσαν ἀτοπο τό νά θρηνοῦν οἱ γυναικες δημοσίως. ὑπῆρχε συνήθεια μάλιστα νά μοιρολογοῦν αὐτές μαζί μέ τίς θεραπαινίδες τους μέσα στό σπίτι (πρβ. Ι λ ι ἀ δ. X 340, 515). καὶ μὴν ὅδ' ἀναξ ἐφήκει... Εἰσέρχονται ἀπό τήν ἀριστερή πάροδο ὁ Κρέων μέ τούς ἀκολούθους του, φέρνοντας νεκρό τόν Αἴμονα, ἀπάνω στόν ὄποιο ἔχει τά χέρια του ὁ Κρέων. ἐν δ' ἐσεισεν ἀγρίαις ὁδοῖς Οἱ ἀνθρωποι τῶν ἡρωικῶν χρόνων πολλές φορές τήν αἰτία τῶν ἀνοησιῶν τους τήν ἀπέδιναν στούς θεούς.

δ') 1277-1305

Λεξιλογικές. ᔁχων τε καὶ κεκτημένος ἐνν. ἀντικ. κακά. φέρων = κρα-

τώντας· ή κανονική σειρά τῶν λέξεων: ἔσικας ἥκειν ἔχων τε καὶ κεκτη-
μένος κακά, τὰ μέν... (ἐνν. τὸν Αἴμονα), τὰ δὲ (ἐνν. τὴν Εὔρυδίκην) τάχα
ὅψεσθαι (καθ' ἔλεη πρός τὸ πλησιέστερο ἥκειν, ἀντὶ τοῦ ὁφόμενος). η; =
ἄραγε; παμμήτωρ = ή καθ' ὅλα μητέρα (πού γέννησε τὸν Αἴμονα καὶ τὸν
ἀκολούθησε ὡς τὸν τάφο). νεοτόμος = αὐτός πού μόλις ἐπλήξε (χτύπησε).

ἀντιστροφή α'. δυσκάθαρτος = δυσεξιλέωτος (πού δέν ἀρκέστηκε στή
μεταμέλεια τοῦ Κρέοντα, ἀλλά ἀπαίτησε καὶ δύο θύματα, τὸν Αἴμονα καὶ
τὴν Εὔρυδίκην). κακάγγελτα ἄκη = λύπεις μέ τις ἀπαίσιες εἰδήσεις σου.
προπέμπω = ἔσπειρα, προξενῶ. θροῶ = λέγω. ἐπεξειργάσω = ἀποτε-
λείωσες (ἔδωκες τὸ τελειωτικό χτύπημα). σφάγιος = πού ἔγινε μέ σφαγή.
ἐπ' ὀλέθρῳ = ὀμέσως μετά τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ μου· ή σύνταξη: τίνα νέον
σφάγιον γυναικείον μόρον λέγεις ἀμφικείσθαι μοι ἐπ' ὀλέθρῳ (τοῦ νιοῦ);
οὐκ ἐν μυχοῖς ἔτι = δέν εἶναι πιά στὸ βάθος τοῦ οἴκου (γιατί οἱ θύρες
ἀνοίγητον). ἔναντα = ἀπέναντι. πότμος (πίπτω) = (κακή) τύχη. ὁξύθη-
τος = καλά ἀκονισμένος, μέ δξεία αἰχμή, κοφτερός (θήγω = ἀκονίζω).
βωμία = ὅντας στὸ βωμό. λύει = παράλυσε. κελαινὰ (κατηγορ. προληπτι-
κό) = ὥστε γενέσθαι κελαινὰ = ή νύχτα τοῦ θανάτου τά κάλυψε. λάχος
(τό) = μοίρα. λοίσθιον (ἐπίρρημ. διορ.) = καὶ τέλος. ἐφυμνῶ = καταριέμαι.

Πραγματικές. τὰ μὲν πρὸ τῶν χειρῶν Οἱ ὑπηρέτες φέρνουν σέ φέρετρο
τὸ πτῶμα τοῦ Αἴμονα, ἐνῷ ὁ πατέρας τοῦ τό ἀγκαλιάζει μέ τό χέρι του.
Τοῦ λιμάνι τοῦ θανάτου· λέγεται ἔτοι, γιατί δέχεται δόλους ἀπό
"Αἰδου λιμὴν Τό λιμάνι τοῦ θανάτου". Ἀνοίγεται ή με-
τήν τριχυμιώδη ζωή σάν γαλήνιο λιμάνι. ὅραν πάρεστιν. Ἀνοίγεται ή με-
τήν πύλη τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐκφέρεται μέ μηχάνημα (τό ἐκκύκλημα) τό
σαία πύλη τῆς Εύρυδίκης. κακάς πράξεις ἐφυμνήσασα Πῶς χαρακτηρίζεται ὁ
πτῶμα τῆς Εύρυδίκης. κακάς πράξεις ἐφυμνήσασα Πῶς χαρακτηρίζεται ὁ
κηρις γιά τίς κακές πράξεις του;

ε') 1306-1353

Λεξιλογικές. στροφή β': ἀνέπτων = ἀνέπτην (ἀναπέτομαι) = τρόμαξα,
πετάχτηκα ἀπό τό φόβο μου (ἐπειδή ἄκουσε ἀπό τὸν ἄγγελο τὸ εἰπωμένο
γιά τὴν κατάρα, πού ξεστόμισε ἐναντίον του ή Εύρυδίκη: ἐφυμνήσασα τῷ
παιδοκτόνῳ). ἀνταίαν (ἐνν. πληγὴν) = ἐμπρός στὸ στῆθος. τί μ' οὐκ ἔ-
παισιεν (ἰσοδυναμεῖ μέ ἔντυνη προτροπή) = ἐμπρός ὃς μέ χτυπήσει κάποιος.
παισιεν (ἰσοδυναμεῖ μέ ἔντυνη προτροπή) = ἐμπρός ὃς μέ χτυπήσει κάποιος.
ἀμφίθητος = ἀμφίστομος, δίκοπος. συγκέκραμαι = ἔχω συνδεθεῖ ἀνα-
πόσπαστα. δύα = δύη = δυστυχία (προσωποποίηση). ἐπισκήπτομαι = κα-
τηγοροῦμαι. τῶνδε μόρων κάκείνων μέ τοὺς πρώτους ἐννοεῖ τὸ θάνατο τοῦ

Αἴμινα, μέ τούς δεύτερους τοῦ Μεγαρέων· ή κανονική σειρά τῶν λέξεων: (ἐνν. ἀπό τὰ προηγούμενα: ὅρθως θρηνεῖς λέγων ταῦτα) ἐπεσκήπτου γε πρὸς τῆς θανούσης, ὡς ἔχων αἰτίαν τῶνδε κάκείνων μόρων. ποίω δὲ τρόπῳ κάπελύσατο ἐν φοναῖς; = καὶ μέ ποιό λοιπόν τρόπον αὐτοκτόνησε καὶ πέθανε; ὅπως = μόλις. ὅξυκώκυτον = τό δόποιο θρήνησε μέ δέξεις φωνές. τάδε οὖ ποθ' ἀρμόσει ἔξι ἐμάξις αἰτίας ἐπ' ἄλλον βροτῶν = ή αἰτία (ή εὐθύνη) αὐτῶν ἐδῶ τῶν δεινῶν οὐδέποτε θά μεταβιβαστεῖ ἀπό ἐμένα σέ... καίνω = φονεύω. φάμ' = φαμί = φημί. ἔτυμον = πραγματικῶς, ἀληθινά. ἐν κακοῖς = μέσα στά κακά (ἐδῶ θέλει νά πει ὅτι ή ἀπομάκρυνση τοῦ Κρέοντα ἀπό τό νά βλέπει τούς νεκρούς εἶναι κέρδος γι' αὐτόν, ἐφόσον εἶναι δυνατό νά γίνει λόγος γιάκ κέρδος). βράχιστα = συντομότατα· ή σύνταξη εἶναι: κράτιστα γάρ τὰ ἐν ποσὶν κακά (ἐνν. ἔστιν) ὄντα (ὑπόθ.) βράχιστα. Ἡ σύντ. προσωπ. ἀντί ἀπρόσωπης: κράτιστον γάρ ἐστι βράχιστα εἶναι τὰ ἐν ποσὶν (πρό τῶν ὁφθαλμῶν) ὄντα κακά. (Τά κακά ἐδῶ γίνονται συντομότατα, ἀν ἀποχωρήσει ὁ Κρέων τό γρηγορότερο ἀπό τή θέα τῶν πτωμάτων· πρόκειται δηλ. γιά ἐμμεση ὑπόδειξη τοῦ χοροῦ πρός τόν Κρέοντα νά ἀποχωρήσει).

ἀντιστροφή β'. τέρμιος ἡμέρα = ή τελευταία ἡμέρα (τοῦ θανάτου). ὕπατος = ἔσχατος· ή σύνταξη: φανήτω ὁ ὕπατος ἐμῶν μόρων (μοιρῶν) ἄγων μοι κάλλιστα τερμίαν ἡμέραν. τῶν προκειμένων τι = ἀπό αὐτά κάτι, ὅσα ἀπαιτεῖ ή παρούσα περίσταση (ἐννοεῖ τήν ταφή τῶν νεκρῶν). τῶνδε δηλ. τοῦ θανάτου σου. ὅτοισι δηλ. τοῖς θεοῖς. ταῦτα δηλ. τό θάνατο. συγκατεύχομαι = εὔχομαι δύλα μαζί, συγκεφαλαιώνω καὶ εὔχομαι. μάταιον = τόν ἀνύπαρκτο, τόν ἄχρηστο. ἴδω = νά προβλέψω. πᾶς κλιθῶ = ποὺς νά στηριχτῶ (ἀφοῦ πιά τούς ἔχασσα δλους). λέχριος = πλάγιος, πεσμένος. τῶν χεροῖν ἐνν. τή γυναίκα του καὶ τόν Αἴμινα. τὰ δὲ = καὶ ἔξαλλου. ἐπὶ κρατὶ = στό κεφάλι μου. πότμος = μοίρα. δυσκόδιμος = ἀνυπόφορος, ἀφόρητος. εἰσάλλομαι = εἰσοριῶ, ἐφοριῶ. Ἀφοῦ δι Κρέων εἴπε τά τελευταία του λόγια, ἀπῆλθε μέ τούς ύπηρέτες του πού τόν ὁδηγοῦσαν, ἐνῶ ἀκολούθως ὁ χορός, κατά τό χρόνο πού ἀπέρχεται, λέγει τούς τελευταίους ἔξι στίχους, στούς δοποίους κλείνεται ή ἡθική ἀρχή τοῦ δράματος. τό φρονεῖν = ή φρόνηση. πολλῷ πρῶτον = πρώτιστο, κυριότατο. τά γ' εἰς θεοὺς = τουλάχιστο ὅσο ἀφορᾶ στούς θεούς (καὶ τούς νόμους πού ὅριζονται ἀπό αὐτούς). ἀσεπτῶ = ἀσεβῶ. μεγάλοι λόγοι = κομπασμοί, καυχησιωλογίες. μεγάλας πληγάς ἀποτείσαντες = ἀφοῦ πληρώσουν μεγάλες ποινές, δηλ. ἀφοῦ τιμωρηθοῦν μέ μεγάλα δυστυχήματα. μεγάλοι λόγοι μεγάλας πληγάς παρήχηση. ύπέραυχος = περήφανος. γήρα (μεταφορικά) = μέ τό χρόνο,

ἀργά (μετά τήν τιμωρία). ἔδιδαξαν (γνωμικός ἀόριστος) = συνήθως διδάσκουν τούς ἄλλους.

Πραγματικές. μέλλοντα ταῦτα... Ό χορός ἀπό τή μιά μέ εὔσχημο τρόπο κατακρίνει ώς ἀνόητη τήν ἐπίκληση τοῦ θανάτου ἀπό τόν Κρέοντα, γι' αὐτό καί δικαιολογεῖται ὁ Κρέων στό στ. 1336, ἀπό τήν ἄλλη ἐπικῆτεῖ νά ἐπισπεύσουν τήν ταφή τῶν νεκρῶν πρός ἀνακούφιση τοῦ Κρέοντα. τὸ φρονεῖν πρῶτον κτλ. Οἱ ἀρχαῖοι δηλ. θεωροῦσαν τή φρόνηση ώς μέρος τῆς εὐδαιμονίας, καί μάλιστα τό πρῶτο, δηλαδή τό ἄριστο, ὅπως ἀντίθετα, στό στ. 1051 εἶδαμε ὅτι τό μή φρονεῖν πλείστη βλάβη ἐστί.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ
ΤΑ ΛΥΡΙΚΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ
ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Ι. ΓΡΥΠΑΡΗ

1. ΠΑΡΟΔΟΣ (100-161)

ΧΟΡΟΣ

Αχτίνα τοῦ ἥλιου, τ' ὀμορφότερο
τὸ φῶς πού φώτισε ποτέ ὡς τά τώρα
τῇ Θήβᾳ τὴν ἐφτάπυλη,
φάνηκες τέλος, τῆς χρυσῆς
ὡ βλέφαρον ἡμέρας,
πάνω ἀπ' τῆς Δίρκης τά νερά
καὶ τὸν πολεμιστή μέ τις ὀλόλευκες
ἀσπίδες του, πού ὄθε ἀπό τ' Ἀργος πάνοπλος
τὸν ἔχαμες τό φευγατιό νά πάρει
κινώντας τον σέ δρομοκόπισμα*
μέ πιό γοργό ἀπό τότε χαλινάρι.

Πού τόν εἶχε ὁ Πολυνείκης ὅδηγήσει
στῇ δικῇ μου ἐδῶ τῇ χώρᾳ ἐρεθισμένος
μέ διχόγνωμες ἀμάχες.*
καὶ μ' ὅξιές στριγγιές* ἔκεινος
πάνω χίμησε ἀπ' τῇ χώρᾳ, σάν διτός
σκεπασμένος μέ φτερούγα ἀσπροχιονάτη
μ' ἄρματα πολλά καὶ φοῦντες
ἀλογίσιες στό κεφάλι.

Κι ἀφοῦ ἀπ' τούς πύργους πάνω ζυάστηκε*
μ' ἀνοιχτά γύρω ἀπό τό ἐφτάπυλο τό κάστρο
τά αἰμόδιφα τ' ἀρπάγια* του,
ἔφυγε πρίν χορτάσουν
τό αἷμα μας τά σαγόνια του

δρομοκόπισμα: βιαστική τρεχάλα
διχόγνωμες ἀμάχες: ἀσυμβίθαστο μίσος
ὅξιές στριγγές: δυνατά σκουξίματα, κραυγές
ζυάζομαι: ζυγιάζομαι, ισορροπῶ στά φτερά μου
αἰμόδιφα ἀρπάγια: γαμφά νύχια διφασμένα γιά αἷμα

καί πρίν νά πιάσει ὁ Ἡφαιστος ὁ πεύκινος
τῶν πύργων τά στεφάνια· τέτοιος σάλαγος
τοῦ "Αρη τόν χυπήσε στίς πλάτες
ἀπ' τόν ἀντίπαλό του Δράκοντα
πού δύσκολα νά νικηθεῖ στίς μάχες.

Γιατί ὁ Δίας παραεχτρεύεται τῆς γλώσσας
τῆς μεγάλης κομποφάνειες*, κι ὡς τούς εἶδε
νά χιμούν μέ πλήθιο ρέμα
ξεπαρμένοι* ἀπ' τῶν χρυσῶν τους
τῶν ἀρμάτων τήν κλαγγή*,
μέ ριχτή φωτιά γκρεμνίζει ἐκεῖνον
πού ἀπό πάνω πιά ἀπ' τῶν κάστρων τήν κορφή
ἔτοιμάζοταν τή νίκη ν' ἀλαλάξει.

Καί τόν ἀντιδούπησε* ἡ γῆ, ὅταν χάμω βροντήχτηκε
μέ τή δάδα στό χέρι του, αὐτός
πού μ' ὄρμή τότε ξώφρενη*
φαρομανώντας* φυσοῦσε
μ' ἄγριων ἀνέμων ριπές·
μά αὐτά τοῦ ἥρθαν ἀλλιῶς,
κι ἀλλη στούς ἄλλους φύλαχε μοίρα ξεκάνοντάς τους
ὅ μέγας "Αρης, δεξιός παραστάτης μας.

Γιατί ἑφτά στίς ἑφτά πύλες λοχαγοί τους
ἴσοι μέ ἴσους σέ δικούς μας ἀντικρύ παραταγμένοι
φόρον ἀφησαν στό Δία τόν τροπαιούχο
τίς δλόχαλκες ἀρματωσιές τους,
ἔξω ἀπό τους ἄθλιους δυό, πού ἀπό τόν ἴδιο
τόν πατέρα γεννημένοι καί τή μάνα,
διπλό στήσανε χοντάρι κι ὁ ἔνας τοῦ ἄλλου νικητής
κοινό θάνατο ἔχουν πάρει.

κομποφάνεια: κομπορημοσύνη, μεγάλα λόγια γεμάτα ἀσέβεια
ξεπαρμένος: συνεπαρμένος, ξεσκωμένος, ἐνθουσιασμένος
κλαγγή: ὁ θόρυβος τῆς μάχης
ἀντιδούπω: χτυπάω κάτω μέ μεγάλο κρότο
ξώφρενος: τρελός, ἀλόγιστος
φαρομανῶ: ἀφρίζω σάν τό φαρί, τό ἄλογο

Μ' ἀφοῦ μᾶς ἤρθεν η Νίκη, — μεγάλο της τ' ὄνομα —
φέρνοντας χάρη ἀντίχαρη
στήν πολυάρματη Θήβα της,
τούς πολέμους πιά τώρα
πού περάσαν ἔχασετε,
καὶ στῶν θεῶν ὅλων τούς ναούς
χορούς νά στήσομε ἀς πᾶμε ὀλονύχτιους, κι ὁμπρός ἀς σέρνει
τό χορό δέ Βάκχος, τῆς Θήβας τραντάχτορας.

'Αλλά νά τοῦ Μενοικέα ὁ γιός ὁ Κρέοντας,
ὁ νέος βασιλιᾶς τῆς χώρας, μ' αὐτές τώρα
πού μᾶς ἤρθεν συντυχιές* ἀπ' τούς θεούς,
κατά δῶ προβαίνει. Τάχα
ποιά βουλή μέσα στό νοῦ του ν' ἀναδεύει*,
γιά νά στείλει καὶ τήν ἔκτακτη αὐτή σύναξη
τῶν γερόντων συγκαλέσει
μέ μιά γιά ὅλους προσταγή;

συντυχιά: σύμπτωση, περίσταση
ἀναδεύω: ἀναχατεύω, κουνῶ

2. ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (332-375)

ΧΟΡΟΣ

Πολλά ναι τά θάματα,
πιό θάμι' ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, τίποτα.
πέρ' ἀπ' τὴν ἀφρομάνιστη^{*}
τραβάει καὶ πάει τῇ θάλασσα
μέ τοῦ νοτιὰ τίς φουρτοῦνες,
περνώντας κάτω ἀπ' τά κύματα
π' ὀλόγυρά του βρυχιοῦνται·
καὶ τὴν τρανύτερη μέσες στούς θεούς
τὴν ἀφθαρτή ἀκάματη Γῆ,
καταπονάει^{*} μέ τ' ἀλέτρια, πού χρόνο μέ χρόνο
πᾶνε κι ἔρχονται ἀλογόσυρτ' ἀπάνω τῆς
δργώνοντάς την.

Καὶ τῶν ἀλαφρόμυαλων
τῶν πουλιῶν τῇ γενιά παγιδεύοντας
πιάνει καὶ τά ἔθνη τῶν ἄγριων
τῶν θηρίων καὶ τά θαλάσσια
τά θρέμματα τοῦ πελάου
μέσες στά δίχτυοκλωστα βρόχια^{*} του
δ ἄνθρωπος ὁ πολυτεχνήτης,
καὶ τ' ἀγρίμι πού ζεῖ στῶν βουνῶν τίς ἐρμιές
μέ τίς μηχανές του νικᾶ
καὶ στό δασύτριχο γύρω τ' ἀλόγου τὸν τράχηλο
περνάει τό ζυγό, καθώς καὶ τοῦ ἀδάμαστου^{*}
βουνίσιου ταύρου.

ἀφρομάνιστος: μανιασμένος, ἀφρισμένος
καταπονῶ: καταβάλλω, κατανικῶ, γονατίζω κάποιον
δίχτυοκλωστα βρόχια: παγιδες γιά πουλιά φτιαγμένες μέ δίχτυ
ἀδάμαστος (ταῦρος): ἀτίθασος, πού δέν ἔχει εύνουσχιστεῖ

*Καί γλώσσα καί νόηση ἀνεμόφτεοη
καὶ τὴν καλή μέσι σέ πόλεις κυβέρνια του
ἔμαθε νά 'χει· καὶ πῶς
ἀπ' τὰ ὑπαίθρια τὰ βέλη τῆς νύχτιας παγωνιᾶς
καὶ τοῦ κακοῦ τ' ἀνεμόβροχου
νά φυλάγεται — ὁ παντοσόφιστος·
ἀνεφοδίαστον, τίποτα
δέν τὸν βρίσκει ἀπ' ὅ, τι 'ναι νά 'ρθει·
μόνο ἀπ' τό Θάρατο
γλιτωμό δέ θά βρεῖ πουθενά·
ὅμως γι' ἀρρώστιες, πού τρόπο δέν εἴχανε,
βρῆκε ὁ ἔνας μέ τὸν ἄλλο γιατρειά.*

*Κι ἐνῷ ἔχει σοφία νά μηχανεύεται
τέχνες π' οὔτε μποροῦσε νά ἐλπίσει κανείς
πότε γυρνάει στό κακό
καὶ στό καλό πότε πάλι· μά ὅποιος τούς νόμους τιμᾶ
τῆς χώρας του καὶ τὴν ὀρχόδετη^{*}
τῶν θεῶν δίκη, δοξάζει τὴν πόλη του,
κι εἶναι χαμός της ἐκείνος, πού
ξεδρομίζει ἀπ' τὴν ἴσια τή στράτα
χάρη στό θράσος του.
Ο Θεός μήν τό δώσει ποτέ
κάτω ἀπ' τὴν ἴδια τή στέγη νά κάθεται
ἢ νά μοῦ εἶναι ἔνας τέτοιος ὅμόγνωμος.*

^{*}δροκόδετος: δεμένος μέ δρχο

3. ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (582-625)

ΧΟΡΟΣ

Καλότυχοι πού δέ γευτοῦν
στή ζωή τους κανένα κακό·
γιατί γιά κείνους πού ὀργή θεῖκιά
τά σπίτια των σείσει*, δέ λείπει καμιά συφορά
πού νά μήν πέφτει σέ πλήθος γενεές τους.
"Ομοια, καθώς ὅταν κύμα
κυλάει φουσκωμένο
ἀπ' τίς ἄγριες τῆς Θράκης πνοές
πάνω στή σκοτεινή τήν ἀβυσσο,
ἀπ' τό βυθό ἀναταράξει
τή μαύρη ἀνεμοτράνταχτη ἀμμουδιά
κι ἀντιβογγώντας στενάζουν
κυματόδαρτοι οἱ κάβοι*.

'Από παλιούς βλέπω καιρούς
τά πάθη τῶν Λαβδακιδῶν
νά πέφτουν ἀπάνω στά πάθη ἔκεινῶν
πού σβήσανε κι οὕτε καμιά
δέ γλυτώνει γενιά τήν ἄλλη γενιά τους:
μά ἔνας θεός τίς γκρεμίζει
καί λυτρωμό δέν ἔχουν·
γιατί τώρα τό φῶς, στή στερνή^η
πάνω ρέζα πού ἀπλώνονταν
μές στά σπίτια τοῦ Οἰδίποδα,
τό θερίζει τῶν ὑποχθονίων* θεῶν
τό δρεπάνι τό αίματόβρεχτο,
ἄκριτη γλώσσα καί νοῦ θεοβλάβη*.

σείω: κουνῶ μέ σεισμό, ταρακουνῶ
κάβοις: ἀκρωτήρι (καί παλαμάρι)
ὑποχθόνιος (θεός): θεός τοῦ "Ἄδη, τοῦ κάτω κόσμου
θεοβλάβη: θεόσταλτη συμφορά

Τή δική σου τή δύναμη, ὡ Δία,
ποιά ἀνθρώπινη ἔπαρση*
νά σταματήσει θά μπόρει; πού αὐτήν
μήτε ὁ ὑπνος ποτέ ὁ πανδαμάτορας* πιάνει,
μήτε οἱ μῆνες τῶν θεῶν οἱ ἀκούραστοι,
μ' ἀπ' τά χρόνια ἀκατάλυτος*
βασιλεύεις δυνάστης
μές στοῦ Ὄλυμπου τό ξέλαμπρο φέγγος*.
ἐνῷ καὶ τώρα καὶ πρίν καὶ στό μέλλον
θά κρατᾷ αὐτός ὁ νόμος: πώς τίποτα
στή ζωή τῶν ἀνθρώπων δέν ἔρχεται
μέ χωρίς καὶ καμιά δυστυχία.

Γιατί ή ἀστατη βέβαια ή ἐλπίδα
γιά πολλούς βγαίνει σέ ὄφελος,
μά ἄλλων τούς κούφιους τούς πόθους γελᾶ
κι ή ἀπάτη γλιστρᾶ μές στόν ἄνθρωπο, δίχως
νά γνωρίζει αὐτός τίποτα, ὥσπου
στήν πυρωμένη τή φωτιά
τό ποδάρι του κάψει.
γιατί ἀλήθεια σοφός ὁ περίφημος λόγος
πού βγῆκε ἀπό κάποιον: πώς φαίνεται
καλό τό κακό σέ κεῖνον πού ὁ Θεός
δόδηγάει τό νοῦ του στό χαμό,
κι ὁ χαμός δέ θ' ἀργήσει νά φτάσει.

ἔπαρση: ὀλαζονεία, περηφάνια
πανδαμάτορας: αὐτός πού ὅλα τά δαμάζει, τά ἡσυχάζει, τά γαληνεύει
ἀκατάλυτος: ἀκατάβλητος, ἄφθαρτος
ξέλαμπρο φέγγος: ἀστραφτερό φῶς

4. ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (781-800)

ΧΟΡΟΣ

"Ερωτ' ἀνίκητε στόν πόλεμο
πού κάνεις χτῆμα σου ὅπου πέσεις,
πού στ' ἀπαλά τά μάχουλα
τῆς κορασίδας νυχτερεύεις
καί γυρνᾶς πάνω ἀπό τά πέλαγα
καί στους πιό ἀπόμερους τούς τόπους,
δέ σοῦ ξεφεύγει ἐσένα οὕτε θεός
οὕτε κανείς ἀπ' τούς λιγόζωους ἀνθρώπους
κι ὅποιον θά πιάσεις γίνεται τρελός.

'Εσύ καί τῶν δικαίων τούς λογισμούς
στήν ἀδικία ξεσέρνεις* γιά ὄλεθρό τους,
ἐσύ ἔχεις καί τήν ἔχθρ' ἀνάφει αὐτῇ
ἀνάμεσα παιδί καί τό γονιό του·
μά ὄλόφαντος μέσ' ἀπ' τά βλέφαρα
τῆς νύφης τῆς λαχταριστῆς νικάει ὁ Πόθος,
πάρεδρος* τῶν μεγάλων τῶν θεσμῶν
πού αἰώνια κυβερνοῦν τόν κόσμο·
γιατ' ἀνίκητη ἡ Κύπριδα παιίζει μέ μᾶς.

ΧΟΡΟΣ

Τώρα πιά κι ἔγώ ἔξω ἀπό τούς νόμους
βγαίνω βλέποντας αὐτά, καί δέ μπορῶ
τῶν δακρύων μου τίς πηγές νά σταματήσω,
ὅταν βλέπω νά τραβᾶ στόν παντοδέχτη
θάλαμον αὐτή τήν Ἀντιγόνη.

ξεσέρνω: σέρνω, δόηγω μέ τή βία
πάρεδρος: παρακαθήμενος, σύντροφος

5. ΚΟΜΜΟΣ (801-882)

ANTIPONH

Μέ βλέπετε, πολίτες τῆς πατρικῆς μας γῆς,
πού τό στερνό μου δρόμο
βαδίζω καὶ στερνά
τοῦ ἥλιου τό φέγγος βλέπω
κι ὅχι ποτέ ξανά·
μά ὁ πανδέχτης ὁ "Αδης
μέ στέλνει ζωντανή
στοῦ Χάρου τ' ἀκρογιάλι
κι ἀπόξενη* ἀπ' τοῦ γάμου τίς τίμιες τίς χαρές
ἔξω ἀπ' τή νυφικιά μου τήν κάμαρα ποτέ¹
νυφιάτικά τραγούδια δέ μέ ὕμνησαν, μά ἐγώ
τό Χάρο θενά παντρευτῶ.

XOROS

Μά ἐσύ ὅμως ξακουστή καὶ παινεμένη
σ' αὐτή πᾶς τῶν πεθαμένων τήν χρυψώνα
οὔτ' ἀπό κακό μαράζι* χτυπημένη,
οὔτε πού νά πῆσες ἀπό μαχαίρι,
μ' ἀπό μόνη σου τό θέλησες καὶ μόνη
ἀπό τούς θητούς στόν "Αδη
ζωντανή θά κατεβεῖς.

ANTIPONH

"Ακουσα πώς μέ θάνατο χάθηκε θλιβερό
τοῦ Τάνταλου ἀπό τή Φρυγία ή κόρη
πάνω στοῦ Σίπυλου τήν κορυφή,
πού σάν σφιχτοπερίπλεχτος τή δάμασε κισσός
ὁ βράχος πού τῆς βλάστησε

ἀπόξενος: ἀποξενωμένος, ἀποδιωγμένος
μαράζι: κακημός, πόνος, ἀρρώστια

τριγύρω ἀπ' τό κορμί·
κι ἔτσι παραλλαμένη*, καθώς λέν,
βροχές καί χιόνια δέν τῆς λείπουνε ποτέ²
κι αἰώνια κάτω ἀπ' τά φρύδια της κυλᾶ
τό δάκρυ καί τῆς βρέχει τά λαιμά·
παρόμοια ἡ μοῖρα μου μ' αὐτῆς
τέτοιο μοῦ γράφει τέλος.

ΧΟΡΟΣ

Μά θεός ἦταν ἐκείνη καί θεῶν γενιά
κι ἐμεῖς εἴμαστε θνητοί καί θνητῶν γέννες·
ὅμως ὄνομα μεγάλο θενά βγάλεις
μέ τό θάνατό σου αὐτό, πώς σου ἔχει λάχει
ὅμοιος μέ τούς ισοθέους κλήρος
κι ὅσο ζοῦσες καί κατόπι πεθαμένη.

ΑΝΤΙΓΩΝΗ

'Οιμένα, μέ γελοῦνε· γιά τ' ὄνομα τῶν θεῶν,
γιατί πρί νά πεθάνω καί βλέπω ἀκόμα φῶς
μέ βρίζεις ἔτσι; Ὡ πόλη κι ἀρχοντολόι ἔσεις
τῆς χώρας, ὡ τῆς Δίρκης τρεχάμενα νερά,
ὅμενα ἄλσος τῆς Θήβας τῆς πολυξακουστῆς,
μά ἔσας μαρτύρους παίρνω,
πώς ἀκλαυτη ἀπό φίλους, μέ νόμους ποιούς ἐγώ
στήν πετροστοιβαγμένη πηγαίνω φυλακή
τοῦ ἀνήκουστού μου τάφου·
καί ἡ ἀμοιρη, διμέ,
οὔτε στή γῆς ἐπάνω οὔτε κάτω ἀπ' τή γῆ
συγκάτοικη θέ νά' μαι
οὔτε μέ πεθαμένους κι οὔτε μέ ζωντανούς.

ΧΟΡΟΣ

Μά ώς τ' ἀκρόκορφα τοῦ θράσους προχωρώντας
στό φηλό θρονί τῆς Δίκης
σκόνταφεις πολύ
καί πλερώνεις κάποιο κρίμα, κόρη, πατρικό.

παραλλαμένος: μεταμορφωμένος

ANTIFONH

Μ' ἄγγιξες τήν ἔγνοια τήν πικρότατή μου,
τόν τρισόργωτο* καημό μου γιά τή μοίρα
τοῦ πατέρα μου, καὶ γιά δλης τῆς γενιᾶς μας,
τῶν κλεινῶν*. Λαβδακιδῶν, τή μοίρα.
Οἰμένα, ό μητρικός ό ἀνίερος γάμος
ω̄ κοιμήματα* τῆς ἀθλίας μου τῆς μητέρας
μέ τήν ἴδια τῆς τή γέννα,
τό δικό μου τόν πατέρα.
ω̄ ἀπό ποιούς γονιούς, ή μαύρη πού χω γεννηθεῖ
πού ή καταραμένη τώρα πάω νά τους βρῶ
ἔτσι ἀνύπαντρη νά κάθομαι μαζί τους.
κι ἐσύ ἀδερφέ μου, ω̄ γάμο πού λαχες πικρό,
ἄχ, θανάτωσες καὶ μένα, ζωντανή, νεκρός.

XOROS

Καλός κι ἄγιος εἶν' αὐτός σου ό σεβασμός
μά τή δύναμη καὶ κείνου πού τήν ἔξουσία κρατᾶ
ν' ἀψηφᾶς δέν είναι τρόπος·
κι ἔτσι ή αντόγνωμή σου ἐσένα
σέ κατάστρεψε βουλή*.

ANTIPONH

Αθρήνητη, ἀφιλη, χωρίς
τραγούδια τῆς χαρᾶς μου,
σέρνομαι ή ἀμοιρη σ' αὐτόν
τόν ἀναπόφευγο τό δρόμο.
Κι αὐτό τοῦ ἥλιου τό μάτι τό ιερό¹
νά βλέπω δέ μου συγχωριέται πιά
κι οὐδέ κανείς ἀπό δικούς
τή μοίρα μου δέν κλαίει, δέ στενάζει.

τρισόργωτος: τρεῖς φορές δργωμένος, πολυπονεμένος
κλεινός: ἔνδοξος, φημισμένος
κοιμήμα: ἐδῶ, ἐρωτικό πλάγιασμα
βουλή: βούληση, θέληση ἀλλά καὶ σκέψη

6. ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (944-987)

ΧΟΡΟΣ

Τό παθε κι ή Δανάη νά στερηθεῖ
τό ουράνιο φῶς μές σέ χαλκόδετες είρκτες*
καὶ στό ζυγό ὑποτάχτηκε, νά ζεῖ
χρυμμένη μές σέ θάλαμο σάν τάφο·
κι ὅμως, ὡ κόρη, ἦταν κι αὐτή τρανή γενιά
καὶ φύλαε θησαυρό στόν κόρφο της
τοῦ Δία τό σπέρμα, τή χρυσοβροχή·
μά ή δύναμη τῆς Μοίρας φοβερή
κι οὔτε ἀρχοντιά οὔτε Ἀρης οὔτε κάστρα
οὔτε γοργά καράβια κυματόδαρτα
δέν εἶναι μπορετό νά τῆς ξεφύγουν.

Γνώρισε τό ζυγό της καὶ τοῦ Δρύαντα ὁ γιός,
ὁ ἀψίχολος* τῶν Ἡδωνῶν ὁ βασιλιάς,
πού γιά τίς βλαστημίές του τίς παράφορες
κλείστηκε ἀπ' τό Διόνυσο δεσμώτης
μέσα σέ πέτρινη σπηλιά· κι ἔται σταλιά σταλιά
ρεύει τό φοβερό τό θρασομάνισμά* του
καὶ τ' ἄγριο φούντωμα τῆς λύσσας του,
κι ἔνιωσε πού ἦταν τρέλα, τό Θεό
μέ βλάστημη νά ἕγγίζει γλώσσα, γιατί μπόδιζε
τίς ἔνθεες* τίς γυναίκες καὶ τίς βαχχικές φωτιές
κι ἐρέθιζε τίς φίλαυλες* τίς Μοῦσες.

Δῶθε ἀπ' τούς Μαύρους βράχους τῆς διπλῆς
τῆς θάλασσας εἶναι τοῦ Βόσπορου οἱ ἀκτές

είρκτη: φυλακή, μπουντρούμι
ἀψίχολος: αὐτός πού ἀνάβει εὔκολα ἀπό θυμό
θρασομάνισμα: παράτολμη, ἀλόγιστη ἀσέβεια
ἔνθεος: γεμάτος θεό, ἐνθουσιασμένος, ἐμπνευσμένος
φίλαυλος: φιλόμουσος, αὐτός πού ἀγαπᾷ τόν αὐλό

κι ο ἔχθροξενος Σαλμοδησσός τῆς Θράκης,
ἐκεῖ ὅπου ὁ "Αρης ὁ γειτονικός
εἶδε τό ἄθεο τό πάθημα τῶν δυό τῶν Φινειδῶν,
πού νή ἄγρια νή μητριά τους
τούς τύφλωσε χτυπώντας τούς ἀνεύφραντους*
τούς κύκλους τῶν ματιῶν τους
μέ τά ματοβαμμένα χέρια τῆς
καὶ μέ τίς μυτερές σαῖτες τ' ἀργαλειοῦ τῆς.

Κι ἔλιωναν κλαίοντας οἱ βαριόμοιροι
τῇ μαύρῃ τους τῇ μοίρᾳ, πού χαν γεννηθεῖ
ἀπό μητέρα κακοπαντρεμένη·
κι αὐτή ἦταν σπέρμα τῶν ἀρχαίων Ἔρεγθειδῶν
καὶ μέσ σ' ἀπόμακρες μεγάλωσε σπηλιές
μέ τοῦ πατέρα τῆς Βοριᾶ τίς μπόρες
καὶ πιό γοργή ἀπό ἄλογα ἔτρεχε
πάνω ἀπ' τά ὀρθόφηλα τά βράχια,
θεῶν παιδί· μά καὶ σέ κείη ἀπάνω πέσανε
οἱ προαιώνιες Μοῖρες, κόρη ὡς κόρη.

*ἀνεύφραντος: αὐτός πού δέν εύφραίνεται, δέ χαίρεται

7. ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1139)

ΧΟΡΟΣ

Ω πολυονόματε
τῆς νύφης τῆς Καδμείας καμάρι
καὶ τοῦ βαρύβροντου
τοῦ Δία βλαστάρι,
τήν Ἰταλία τήν ξακουστή
πού προστατεύεις
καὶ στῆς Ἐλευσινίας Δηοῦς
τούς κοσμοσύναχτους* τοὺς κόρφους* βασιλεύεις,
ῳ Βάχη εσύ, πού τῶν Βαχχῶν
κατοικεῖς τῇ μητρόπολη, τῇ Θήβᾳ,
στοῦ Ἰσμηνοῦ πλάι τά νερά
καὶ στή Δρακοσπορά.

Ἐσένα πάνω ἀπό τό δίκορφο
τό βράχο, πού οἱ Κωρύκιες οἱ μαινάδες
περνοῦν βαχχεύοντας,
σέ εἶδαν οἱ δάδες*
μές σέ φεγγόβολους καπνούς,
σέ εἶδε κι ἡ βρύση
τῆς Κασταλίας· σέ σένα προβοδοῦν
οἱ κισσοφούντωτες βουνοπλαγιές τῆς Νύσσας
κι ὁ πολυστάφυλος χλωρός γιαλός,
ὅταν μ' εὐάν εύοι θεῖκά τραγούδια
τῆς Θήβας σου τούς δρόμους τούς πλατεῖς
θά ρθεῖς νά ἐπισκεφτεῖς.

Τήν πόλη πού χεις σέ τιμή
ἀπ' ὅλες πιό ξεχωριστή

κοσμοσύναχτος: γεμάτος κόσμο, πολυσύγναστος
κόρφος: κάλπος, ἀκρογιάλι
δάδα: πυρσός, δαδί

μαζί μέ τήν κεραυνωμένη σου μητέρα·
καὶ τώρα πού τή χώρα μας κρατεῖ
μεγάλη ἀρρώστια πέρα ὡς πέρα,
ἔλα σέ μᾶς νά φέρεις λυτρωμό
πάνω ἀπ' τοῦ Παρνασσοῦ τίς ράχες
ἢ πέρ' ἀπό τόν πολυτάραχο πορθμό.

"Ω ἐσύ πού σέρνεις σέ χορό^{*}
τά φλογερ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ,
ὅτῶν νυχτερινῶν ὄργιών* παραστάτη,
ὅ θεϊκό διογέννητο παιδί
μπρόβαλ' ἐσύ τῆς χώρας μας προστάτη
μέ τή δική σου συνοδεία μαζί,
τίς Θυιάδες, πού ὀλονύχτιες σέ χορεύουν,
τόν Ἱαχχό τους, ἔώφρενες, εὔάν εύοι.

ὅργιο: γιορταστικό γλέντι γιά τό Διόνυσο

8. Ο ΚΟΜΜΟΣ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ (1284-1353)

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

’Οιμέ,
’Οιμέ λιμάνι τοῦ “Αδη ἀνίλεο*,”
γιατί, γιατί νά μέ χαλᾶς;
ω̄ ἐσύ, πού κακομήνυτα
μου φέρνεις πένθη, τί μου λές
κι ἔνα νεκρό ἀποτελειώνεις;
πέ μου, παιδί, ποιά νέα μου λές
πώς μ’ ἀγκαλιάζει συφορά,
διμέ, ποιό γυναικεῖο σφαχτάρι
γιά τό ξετέλειωμά* μου ἔχει κοπεῖ;

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μπορεῖς νά δεῖς, πού ἔξω τή βγάζον τώρα.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Συφορά μου δ βαριόμοιρος,
τό ἄλλο μου δεύτερο κακό, νά, βλέπω.
ποιά μοίρα, ποιά μέ περιμένει ἀκόμα;
ἐνῶ κρατώ στά χέρια τό παιδί μου
νεκρό, κι ἄλλο νεκρό αὐτή ἀντικρίζω.
ἀλί μου, ω̄ ἀθλια μάνα, ω̄ ἀθλιε γιέ μου!

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μέ κοφτερό μπρός στό βωμό μαχαίρι
τά σκοτεινά της ἔσβησε τά μάτια,
ἀφοῦ τοῦ Μεγαρέα θρήνησε τό τέλος
πού σκοτώθηκε πρίν μέ τόση δόξα,
κι ἔπειτα αύτοῦ· καί τελευταία καί σένα

ἀνίλεος: ἀλύπητος, ἀνελέητος
ξετέλειωμα: ἀποτέλειωμα

σοῦ εύχήθηκε ὅλα τά κακά τοῦ κόσμου
πού πήρες νά τῆς σκοτώσεις τό παιδί της.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Συφορά, συφορά μου,
τρομάρα μοῦ πάιρνει τό νοῦ.
γιατί δέ σηκώνει κανέίς νά μοῦ μπήξει
στό στήθος σπαθί χοφτερό;
ἀλί μου ὁ βαριόμοιρος, μαύρη μέ ζώνει
συφορά ἀπό παντοῦ.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Σέ σένα ή σκοτωμένη ἔριχτε ἀπάνω
τήν αἰτία τοῦ χαμοῦ κι αὐτοῦ καί κείνου.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Καί ποιός στάθηκε τοῦ φόνου της ὁ τρόπος;

ΑΓΓΕΛΟΣ

Μέ τό ἵδιο της χτυπήθηκε τό χέρι
κάτ' ἀπό τό συκώτι, ὅταν τό τέλος
τό βαρυθρήνητο ἔμαθε τοῦ γιοῦ της.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Οιμένα, γιά ὅλ' αὐτά ποτέ
ἄλλον κανένα ἔξω ἀπό μέ
δέ θά βαρύν' ή αἰτία·
έγώ, ναί ἐγώ σέ σκύτωσα,
ἀλγήθεια λέω, ἐγώ ὁ τρισάμοιρος·
μά πάρτε με, ἀνθρωποί μου ἔσεις·
βγάλετε γρήγορα ἀπ' ἐδῶ
ἔναν πού πιότερο ἀπ' τό τίποτα δέν εἶναι.

ΧΟΡΟΣ

Κέρδος γιά σένα δέτι ξητᾶς, ἀν κέρδος
ὑπάρχει μές στίς συφορές· γιατ' εἶναι
πάντα πολύ καλύτερο νά βλέπεις
ὅσο πιό λίγο τό κακό μπροστά σου.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

”Ας ἐρθεῖ, ὡς ἄς ἐρθεῖ,
ἄς φανεῖ ή πιό καλύτερη μοίρα μου ἐμένα
στό στερνό νά μέ φέρει
τῆς ζωῆς μου τό τέρμα:
ὡς ἄς ἐρθεῖ, ὡς ἄς ἐρθεῖ,
νά μή ξαναδῶ πιά αλλη μέρα.

ΧΟΡΟΣ

Αύτά μελλούμενα εἶναι· τώρ' ἀνάγκη
κάτι νά γίνει γιά δσα ἔχομε μπρός μας·
γιά τ' ἄλλα ἔχουν τήν ἔγνοια τους ἐκεῖνοι
πού πρέπει νά τήν ἔχουν.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Μά ἐγώ ἐκεῖνα
εύχήθηκα πού λαχταρᾶ ή καρδιά μου.

ΧΟΡΟΣ

Καμιάν εύχή μήν κάνεις καί δέν εἶναι
στό χέρι τῶν ἀνθρώπων ν' ἀποφύγουν
τή συφορά πού ή μοίρα τους τούς γράφει.

ΚΡΕΟΝΤΑΣ

Πάρετε τόν ἀχρείαστον
ἐμένα, πάρετ' ἀπ' ἐδῶ,
ἐμένα, πού καί σέ, παιδί μου,
χωρίς νά θέλω σκότωσα
καί σένα τή δυστυχισμένη·
σέ ποιό νά στρέψω ἀπό τούς δυό
νά βρῶ ἀποκούμπι*; πᾶνε μου ὅλα,
πού τέτοια πάνω στό κεφάλι μου
ἀσήκωτη πήδησε μοίρα.

ΧΟΡΟΣ

Καί πολύ πιό πάνω ἀπ' ὅλα ή φρόνηση

ἀποκούμπι: στήριγμα

εἶναι τῆς εὐδαιμονίας τό πρῶτο,
καὶ στά θεῖα δέν πρέπει ν' ἀσεβεῖ κανείς.
Τά μεγάλα τους τά λόγια οἱ ἔπασμένοι.*
μέ μεγάλα τά πλερώνουνε χτυπήματα
γιά νά βάλουν στά γεράματά τους γνώση.

ξιπασμένος: ἀλαζόνας, καυχησιάρης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΛΥΣΙΑ, ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ	7
Εἰσαγωγή	9
Κείμενο	13
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	21
2. ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ, ΞΥΓΓΡΑΦΗ (Πλαταιϊκά)	27
Εἰσαγωγή	29
Κείμενο	37
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	59
3. ΟΜΗΡΟΥ, ΙΛΙΑΔΑ (Ραψωδίες Ζ και Ω)	71
Εἰσαγωγή	73
Κείμενο	81
Γραμματικές διαφορές στόν "Ομηρο"	113
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	121
4. ΣΟΦΟΚΛΗ, ΑΝΤΙΓΟΝΗ	163
Εἰσαγωγή	165
Κείμενο	191
Ἐρμηνευτικές σημειώσεις	235
Ἐπίμετρο (Μετάφραση τῶν λυρικῶν μερῶν τῆς τραγωδίας)	301

Τά άντιτυπα του βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιά όπόδειξη της γνησιότητας αύτων.

Άντιτυπο στερούμενο του βιβλιοσήμου τουτου θεωρεῖται κλεφίτυπο. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτό διώχεται κατά τίς διατάξεις του υψηλού 7 του Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΗ Γ' 1982 (III) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 115.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3725/12.1.1982

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: «ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ Ι.ΜΑΚΡΗΣ Α.Ε.»

0020556795
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής